

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

**KİTÂB-I HULVİYYÂT [23-29. BÂB]
(İNCELEME-METİN-DİZİN)**

Yüksek Lisans Tezi

Tuba GÖKTÜRK GÜLER

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Rabia AKSU**

Erzincan/2022

TEZ BİLDİRİMİ

“Kitāb-ı Hılvıyyāt [23-29. Bāb] (İnceleme-Metin-Dizin)” isimli “**Yüksek Lisans**” tezım tarafımca intihal programı ile incelenmiştir. Buna göre tezımda bilımsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim.

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim. 27/01/2022

Tuba GÖKTÜRK GÜLER

KİTÂB-I HULVİYYÂT [23-29. BÂB]

(İNCELEME-METİN-DİZİN)

Tuba GÖKTÜRK GÜLER

**Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Tezi Ocak 2022**

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Rabia AKSU

ÖZET

Bu çalışma; Candaroğlu Beyliğinin son beyi olan İsmail Bey'in XV. yüzyılda yazdığı bir ilmihâl niteliği taşıyan Kitâb-ı Hulviyyât adlı eserin 23-29 arasındaki bâbların çeviri yazısını, ses ve şekil bilgisi yönünden incelenmesini ve dizinini içermektedir.

Çalışmanın Giriş bölümünde Müellif İsmail Bey ve Kitâb-ı Hulviyyât adlı eser tanıtılmış; Kitâb-ı Hulviyyât'ın nüshaları, Kitâb-ı Hulviyyât adlı eser üzerine yapılan çalışmalar ve çalışma yöntemimiz hakkında bilgi verilmiştir.

Çalışmanın İnceleme bölümünde Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait eserin imlâ özellikleri, ses ve şekil bilgisi yer almaktadır.

Çalışmanın Metin bölümünde Kitâb-ı Hulviyyât adlı eserin 23-29 arasındaki bâbların yani 183a-233a sayfalarının çeviri yazısına yer verilmiştir. Kitâb-ı Hulviyyât'ın Türkiye sınırları içerisinde bulunan telif tarihine en yakın üç nüshası esas alınarak tenkitli metin çalışması yapılmıştır.

Çalışmanın Dizin bölümünde kelimelerin cümleye kattığı anlam esas alınarak metnin sözlüğü oluşturulmuştur. Dizin "TürkSözDiz" programı ile hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İsmail Bey, Hulviyyât, Türkçe, çeviri yazı, dizin.

**KİTÂB-I HULVİYYÂT [23-29. CHAPTER]
(EXAMINATION-TEXT-INDEX)**

Tuba GÖKTÜRK GÜLER

**Erzincan Binali Yıldırım University Institute of Social Sciences Department of
Turkish Language and Literature M.A. Thesis January 2022**

Thesis Advisor: Dr. Lecturer Rabia AKSU

ABSTRACT

This study includes the translation and the examination and index of the phonetics and morphology of the between 23rd and 29th chapters of the work named Kitâb-ı Hulviyyât, a catechism written by İsmail Bey, the last ruler of the Candaroğlu principality in the 15th century.

In the introduction part of the study, the writer İsmail Bey and the text, Kitâb-ı Hulviyyât were introduced and the studies on Kitâb-ı Hulviyyât and the methods of our study were introduced.

In the examination part of the study, spelling features, sound and morphology of text belonging to the old Anatolian Turkish period were included.

In the text part of the study, the translation of the 23rd and 29th parts in other words 183a-233a pages of Kitâb-ı Hulviyyât were included. A critical text study was made based on Kitâb-ı Hulviyyât's three copies closeout to the copyright date in Turkish.

In the index part of the work, dictionary of the text was made up based on the meaning that the words add to sentence. The index was prepared with the programme "TürkSözDiz".

Key words: İsmail Bey, Hulviyyât, Turkish language, transcription, index.

ÖN SÖZ

Türk dilinin söz varlığını zenginleştirmek, sözlükçülük geleneğini canlı tutup geliştirmek, etimoloji ve gramer alanlarına katkıda bulunmak, kültürel unsurları aktarmak açısından metin neşri çalışmalarının önemi büyüktür.

Neşir çalışmalarında Arap alfabesi ile yazılı bir metni doğru bir şekilde okumak ve transkripsiyon işaretlerini kullanarak Türk abecesine doğru bir şekilde aktarmanın yanı sıra müellifin aktardığı düşünceye ulaşmak hedeflenir. Aktarılan düşüncelere ulaşmada, dizin ve sözlük bölümlerinin katkısı büyüktür. Sözcüklerin bağlamdan hareketle taşıdıkları anlam değerleri bu bölümlerde tespit edilir.

Bu tez çalışması, tarihî sözlükçülük geleneğine katkı sağlayacağını düşündüğümüz ve yaklaşık 125 nüshası olan *Kitâb-ı Hulviyyât* adlı eserin kısmî de olsa neşir çalışmasını içermektedir.

Sadece vakıf eserleriyle değil ilmî çalışmalarıyla da iz bırakan Candaroğlu İsmail Bey'in XV. yüzyılda yazdığı *Kitâb-ı Hulviyyât* isimli eseri, halkı dinî konularda aydınlatmak için yazılmıştır. Hulviyyât, Arapça hulv'un cemidir; *tatlılar*, *şekerlemeler* anlamı taşımaktadır. Doç. Dr. Nail Karagöz; *Hulviyyât Sultanın Tatlıları* adlı çalışmasında halkın, ibâdetler konusundaki mes'eleleri tatlı gibi görmesini istediğinden esere Hulviyyât isminin verildiğine işaret etmekte ve Arapça, Farsça bilmeyenlerin Türkçe yazılmış bu eserle manevî açlıklarını doyuracağını dile getirmektedir. Prof. Dr. Abdulkerim Adulkadiroğlu ise bu eserle ilgili *Cevâhirü'l-Esdâf* ile birlikte her beldenin en azından merkezî camilerinde birer nüshaları bulundurularak günün belli vakitlerinde cemaate okunması için fermanlar yazdırıldığını dile getirmektedir.

Kitâb-ı Hulviyyât, 77 bâbdan oluşan hacimli bir ilmihâl kitabıdır. Bizim çalışmamız bu hacimli eserin 183a-233a numaralı sayfalarını yani 23-29 arasındaki bâbları kapsamaktadır. Muhtevasıyla ilgili fikir sahibi olmak için 29. bâba giriş yapılmış, yirmi satırı okunmuştur. Sözü edilen eser üzerinde; eski dil yâdigarlarının sistematik bir şekilde toplanıp metnin anlayarak okunması için çeviri yazı, ses ve şekil bilgisi, tenkitli metin ve dizin çalışması yapılmıştır.

Metin ve dizin hazırlanırken izlenilen yol detaylı bir şekilde “Yöntem” başlığı altında verilmiştir. 125 nüshadan Türkiye sınırları içerisinde bulunan istinsah tarihi en eski ve Türkçe yazılmış üç nüsha esas alınarak tenkitli metin çalışması yapılmıştır. Bu nüshalardan Milli Kütüphanenin Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonunda 06 Mil Yz B 812 yer numarası ile kayıtlı olan nüsha; çeviri yazı ile yeni Türk abecesine aktarılmış, Milli Kütüphanenin Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonunda 06 Mil Yz A 9169 no ile kayıtlı istinsah tarihi 1561 olan nüsha ve Türk Dil Kurumunun Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Koleksiyonunda Yz. B. 43 no ile kayıtlı istinsah tarihi 1557 olan nüshayla karşılaştırılmıştır. Nüshalar arasındaki kelime farklılıkları ve diğer hususlar dipnotta belirtilmiştir. Çalışmanın “Dizin” bölümünde kelimelerin ve kelime gruplarının anlamları verilirken bağlam dikkate alınmıştır. Metinde geçen ayet-i kerimelerin sure ve ayet numaraları, hadis-i şeriflerin de kaynakları bulunmuş ve dipnotlarda Türkçe tercümesi ve kaynak künyeleri yazılmıştır. Dizinde ayet-i kerimelere, hadis-i şeriflere, Arapça zikir, övgü ve dua ifadelerine yer verilmemiştir. Bunlar, “Arapça İfadeler ve Anlamları” başlığı altında alfabetik olarak sıralanmıştır.

Metni çalışırken görüş alışverişi yaptığımız ve bu eserin 14-22. bâblarını çalışan Arif KOCA’ya, çeviri yazısı gerçekleştirilen bölümde geçen Arapça ifadelerin okunması ve anlamlandırılması konusunda kıymetli vakitlerini ayırıp yardımcı olan Prof. Dr. Faruk GÜRBÜZ, Araştırma Görevlisi Ahmet KILIÇ ve meslektaşım Arapça Öğretmeni Resul ÇEBİ’ye; hadis tahriri ve tahkiki konusunda yardımcı olan Prof. Dr. Adem DÖLEK ve Doç. Dr. İbrahim TOZLU’ya; metni neşrederken usul konusunda rehber olan Doç. Dr. Faysal Okan ATASOY’a teşekkür ederim. Eserin telif dönemindeki yazı ve konuşma diline ışık tutmak, tarihî sözlük çalışmalarına katkı sağlamak amacıyla hazırlanan bu çalışmada desteğini esirgemeyen sayın danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Rabia AKSU’ya, teşekkürü bir borç bilirim.

Tuba GÖKTÜRK GÜLER

Erzincan/2022

İÇİNDEKİLER

TEZ BİLDİRİMİ	I
ÖZET	II
ABSTRACT.....	III
ÖN SÖZ	IV
İÇİNDEKİLER	VI
KISALTMALAR	XI
İŞARETLER	XII
TRANSKRİPSİYON HARFLERİ	XIII
TABLolar LİSTESİ	XIV
GİRİŞ.....	1
1. İsmail Bey	1
2. Kitâb-ı Hulviyyât	2
3. Kitâb-ı Hulviyyât Adlı Eserin Nüshaları	9
4. Kitâb-ı Hulviyyât Adlı Eser Üzerine Yapılan Çalışmalar	12
5. Yöntem.....	14

BİRİNCİ BÖLÜM

DİL İNCELEMESİ/GRAMER	16
1. Milli Kütüphane Nüshasının İmlâ Özellikleri.....	16
2. Ses Bilgisi.....	19
2.1.Ünlüler.....	19
2.1.1. Ünlü Değişmeleri.....	20
2.1.2. Ünlü Uyumları	20
2.1.2.1.Kalınlık-İncelik Uyumu	20
2.1.2.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu.....	20
2.1.2.2.1. Köklerde uyumsuzluk	21
2.1.2.2.1. Eklerde uyumsuzluk.....	21

2.1.2.2.2.1. Yuvarlak Ünlü Taşıyanlar.....	22
2.1.2.2.2.2. Düz Ünlü Taşıyanlar.....	23
2.1.3. Ünlü Türemesi	25
2.1.4. Ünlü Düşmesi	25
2.1.5. Ünlü Birleşmesi (Geçişme).....	25
2.2. Ünsüzler.....	25
2.1.1. Ünsüz Değişmeleri.....	25
2.1.2. Ünsüz Düşmeleri.....	26
2.1.3. Ünsüz Türemesi	27
2.1.4. Ünsüz Uyumu	27
2.1.5. Ünsüz Tonlulaşması.....	27
2.1.6. Hece Düşmesi (Haploloji)	28
2.1.7. Göçüşme (Metatez).....	28
3. Şekil Bilgisi	28
3.1. İsim	28
3.1.1. Çokluk Eki	28
3.1.2. İyelik Ekleri	28
3.1.3. İsim Çekim Ekleri	29
3.1.3.1. İlgi (genitiv) hâli eki.....	29
3.1.3.2. Yönelme (dativ) hâli eki.....	29
3.1.3.3. Yükleme (akuzatif) hâli eki.....	29
3.1.3.4. Bulunma (lokativ) hâli eki	29
3.1.3.5. Uzaklaşma (ablativ) hâli eki.....	29
3.1.3.6. Eşitlik (ekvativ) eki	30
3.1.3.7. Vasıta (enstrumetal) eki	30
3.1.3.8. Yön (direktif) eki.....	30
3.1.4. İsim Yapım Ekleri.....	30
3.1.4.1. İsimden İsim Yapan Ekler.....	30
3.1.4.2. Fiilden İsim Yapan Ekler	31
3.2. Zamir	31

3.2.1.Şahıs Zamirleri.....	31
3.2.2.İşaret zamirleri	33
3.2.3.Dönüşlülük zamiri.....	35
3.2.4. Belirsizlik Zamirleri.....	35
3.2.5.Soru Zamirleri.....	37
3.3.Sıfat.....	37
3.3.1.Niteleme sıfatları.....	37
3.3.2.Belirtme Sıfatları.....	37
3.3.2.1.İşaret Sıfatları	37
3.3.2.2.Sayı Sıfatları.....	37
3.3.2.2.1.Asıl Sayı Sıfatları	37
3.3.2.2.2.Sıra Sayı Sıfatları.....	37
3.3.2.2.3.Üleştirme Sayı Sıfatı.....	37
3.3.2.2.4.Kesir sayı sıfatı	38
3.3.3.Belirsizlik Sıfatları.....	38
3.3.4.Soru sıfatları.....	38
3.4.Zarflar	38
3.4.1.Zaman Zarfları	38
3.4.2.Yer ve yön zarfları	39
3.4.3.Durum zarfları.....	39
3.4.4.Miktar zarfları	39
3.4.5.Soru zarfları	39
3.5.Edatlar.....	40
3.5.1.Çekim Edatları	40
3.5.2.Bağlama Edatları.....	41
3.5.3.Ünlem Edatları	43
3.6.Fiil.....	44
3.6.1. Fiil Yapım Ekleri	44
3.6.1.1. İsimden Fiil Yapma Ekleri	44
3.6.1.2.Fiilden Fiil Yapma Ekleri.....	44
3.6.2.Fiil Çekimi	45

3.6.2.1.Haber Kipleri.....	45
3.6.2.1.1.Görülen Geçmiş Zaman.....	45
3.6.2.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman.....	45
3.6.2.1.3. Şimdiki Zaman	46
3.6.2.1.4. Gelecek Zaman.....	46
3.6.2.1.5.Geniş Zaman.....	46
3.6.2.2. Dilek (Tasarlama) Kipleri	47
3.6.2.2.1. İstek Kipi	47
3.6.2.2.2. Dilek Şart Kipi.....	47
3.6.2.2.3. Gereklilik Kipi.....	48
3.6.2.2.4. Emir Kipi.....	48
3.6.3. Birleşik Kipli Fiiller.....	48
3.6.3.1.Birleşik Kipli Fiillerin Hikâyesi.....	48
3.6.3.1.1.Görülen Geçmiş Zaman Kipinin Hikâyesi	48
3.6.3.1.2. Duyulan Geçmiş Zaman Kipinin Hikâyesi.....	49
3.6.3.1.3. Geniş Zaman Kipinin Hikâyesi	49
3.6.3.1.4. Şimdiki Zaman Kipinin Hikâyesi	49
3.6.3.1.5. Dilek Şart Kipinin Hikâyesi	49
3.6.3.2. Birleşik Kipli Fiillerin Rivayeti.....	49
3.6.3.3. Birleşik Kipli Fiillerin Şartı.....	49
3.6.3.3.1. Görülen Geçmiş Zaman Kipinin Şartı.....	49
3.6.3.3.2. Geniş Zaman Kipinin Şartı.....	50
3.6.4. Fiilde Soru Şekli	50
3.6.5. Birleşik Fiiller	50
3.6.5.1.İsimlerden Yardımcı Fiillerle Yapılan Birleşik Fiiller.....	50
3.6.5.2.Tasvir Fiilleri.....	51
3.6.6. Fiilimsiler.....	51
3.6.6.1. Sıfat Fiiller (Partisipler)	51
3.6.6.2. İsim Fiiller.....	54
3.6.6.3. Zarf Fiiller (Gerundiumlar).....	54

İKİNCİ BÖLÜM

METİN	57
KİTÂB-I HULVİYYÂT [23-29. BÂB]	57

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİZİN	139
ARAPÇA İFADELER VE ANLAMLARI	370
SONUÇ	395
KAYNAKLAR	397

KISALTMALAR

Ar.: Arapça

nşr.: Neşreden.

b.: bin/oğlu

s.: Sayfa.

bk.: Bakınız.

S.: Sayı.

bs.: Baskı.

Soğd.: Soğdça.

C.: Cilt.

T.: Türk Dil Kurumu nüshası.

çev.: Çeviren.

T.: Türkçe.

ed.: Editör.

thk.: Tahkik.

Far.: Farsça

ts.: Tarihsiz.

haz.: Hazırlayan.

TDV: Türkiye Diyanet Vakfı.

Hız.: Hazret.

vb. : Ve benzeri.

M.: Milli Kütüphane Nüshası 1.

Yun.: Yunanca.

M1.: Milli Kütüphane Nüshası 2.

İŞARETLER

<> : Yazmada, tekrarlanmış ifadeleri gösterir.

“ ” : 1. Alıntı. 2. Dipnotta anlam.

‘ ’ : Alıntındaki çift tırnağı temsil eder.

+ : İsme gelen işaret.

- : 1. Fiile gelen işaret. 2. Farsça ve Arapça terkiplerde kullanılır. 3. Fiile gelebilen bağımlı biçimbirimlerin önünde kullanılır. 4. Heceleme.

[] : 1. Esas nüshada hasarlı olması sebebiyle okunamayıp diğer nüshalardan yola çıkarak tamamlanan kelime ve ekler. 2. Dizinde kelimelerin hangi dile ait olduğunu gösterir.

? : Kesin olmama durumunu ifade eder.

[=] : Dizinde yer alan kelimelerin sıklık değerini gösterir.

→ : Dizinde atfı gösterir.

] : Dipnotta iki nüshayı ayırıcı işarettir.

[] : Asıl metnin sayfa numaralarını gösterir.

() : Asıl metnin satır sayılarını gösterir.

> : Bu biçime gider.

TRANSKRİPSİYON HARFLERİ

(ā): a, ā

ص: ş

ا(أ): a, e, ı, i, u, ü

ض: ɖ, ʒ

ب: b

ط: ɸ

پ: p

ظ: ʒ

ت: t

ع: ʕ

ث: s

غ: ğ

ج: c, ɟ

ف: f

چ: ɟ

ق: k

ح: h

ك: k, g, ŋ

خ: ɣ

ل: l

د: d

م: m

ذ: z, ɖ

ن: n

ر: r

و: v

ز: z

ه: h, a, e

ژ: j

لا: la, lā

س: s

ی: y, ı, i,

ش: ş

TABLolar LİSTESİ

		Sayfa no
Tablo 1	Çalışılan Nüshaların Karşılaştırılması	11

GİRİŞ

1. İsmail Bey

Candaroğulları XIV. yüzyılın başlarında Kastamonu ve Sinop civarında kurulan bir Türk beyliğidir ve kurucusu Şemseddin Yaman Candar'dır.¹

“13. yüzyılın ilk yarısında vuku bulan Babailer İsyanı ve Köseadağ Savaşı ile Türkiye Selçuklu Devleti'nin uçlarda merkezi otoritesinin zayıflaması ve ardından tamamen ortadan kalkması sonucunda, Anadolu'da her biri müstakil birer devlet karakterinde yirmiden fazla Türk beyliği kurulmuştur. Bu beyliklerden biri olan ve 1291'den 1461 yıllarına kadar süren varlığı boyunca Kastamonu, Sinop civarını yurt edinmiş; Selçuklu ile Osmanlı arasındaki sağlam halkaları teşkil eden ve Batı Anadolu'daki Türk fetihlerinin modelleri olan beyliklerden bir tanesi olarak kabul edilen Candaroğulları Beyliği Türk-İslam sentezinin varlığını hissettirdiği uygulamaların ve oluşumların var olduğu bir sosyal-kültürel hayata sahip olan beylik Anadolu'nun Türkleşmesinde ve bir Türk yurdu olarak kalmasında büyük rol oynamıştır.”²

Yaşar Yücel'in *TDV İslâm Ansiklopedisi'nde* bulunan Candaroğlu maddesinden hareketle Şemseddin Yaman Candar'dan sonra beyliğin başına sırasıyla Süleyman Paşa, I. İbrahim Bey, Yâkup Bey, Âdil Bey, Bâyezid Bey geçmiştir. Bâyezid Bey'in oğulları İsfendiyâr Bey (Sinop Beyi) ve II. Süleyman Paşa (Kastamonu Beyi) arasında taht kavgaları yaşanmıştır. İsfendiyâr Bey'in ölümü üzerine yerine sırasıyla Tâceddin İbrahim Bey, İsmail Bey ve son olarak Kızıl Ahmet Bey geçmiştir. Osmanlı himayesindeki Kızıl Ahmet çok kısa süre beyliğin başında kalmıştır. Bu nedenle Candaroğullarının son beyi İsmail Bey kabul edilmektedir.³

Kitâb-ı Hulviyyât isimli eser XV. yüzyılda Candaroğlu Beyi İsmail Bey tarafından kaleme alınmıştır. Müellif, eserin başında kendini “Ebû'l Hasan-ı İsmâ'îl-i

¹Yaşar Yücel, “Candaroğulları”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, C.7, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, s. 149.

²Tunay Karakök, “Candaroğulları Beyliği Döneminde Sosyal-Kültürel Hayat'a Dair Bir Değerlendirme”, *Kastamonu Eğitim Dergisi* 1091-1106, Eylül 2012, C. 20, no. 3.

³Yaşar Yücel, s. 149.

bin İbrâhîm bin İsfendiyâr bin Bâyezid bin ‘Âdîl bin Emîr Ya‘kûb bin Şemseddîn bin Yaman Candâr.”⁴ şeklinde tanıtmaktadır.

“Tâceddin İbrâhim Bey 1443 yılında Sinop’ta öldü ve yerine büyük oğlu İsmâîl geçti.”⁵ İsmail Bey’in ne zaman doğduğuyla alakalı kesin bir bilgi yoktur. Şeyh Bedreddin’in Menâkıbnâmesinde İsmail Bey’in doğumuyla ilgili bir bilgi yer almaktadır. Bedreddin Kastamonu’ya gittiği sırada İsfendiyâr Bey’in bir torunu doğmuştur ve Şeyh Bedreddin bu çocuğun adını ‘İsmail’ koymuştur. Kaynaklarda 1413 yılından sonra Şeyh Bedreddin’in Kastamonu’ya gittiği bilgisi yer almaktadır. Yılmaz Öztuna da İsmail Bey’in Haziran 1419’da doğduğunu söyler.⁶

“Sinop’ta Fâtih’in huzuruna çıkan İsmâîl Bey Osmanlı padişahının iltifatına mazhar oldu. İsmâîl Bey’e Bursa civarındaki Yenişehir ve Yarhisar tımarlarını tevcih eden Fâtih, oğlu Hasan Bey’e de Bolu sancağını verdi. Ancak kardeşi Kızıl Ahmed’in Uzun Hasan’a iltica etmesi üzerine Anadolu’da kalması mahzurlu görülen İsmâîl Bey Filibe’ye nakledildi ve 1479 yılında orada vefat etti. Filibe civarında mescid ve su yolları yaptıran İsmâîl Bey zamanında ilim ve sanatta büyük ilerlemeler olmuş, başta Kastamonu ve Sinop olmak üzere birçok yerde cami, mescid, han, hamam, çeşme gibi sosyal tesisler inşa edilmiştir.”⁷

İsmail Bey ilme, kültüre çok önem vermiş; ilim ve sanat adamları yetiştirmek için medrese ve kütüphaneler açmıştır. Şüphesiz ki müellifimiz sadece vakıf eserleriyle değil, halkı için Türkçe kaleme aldığı *Kitâb-ı Hulviyyât* adlı kitâbıyla adından söz ettirmeye devam edecektir.

2. Kitâb-ı Hulviyyât

Kitâb-ı Hulviyyât’ın yazarı Candaroğlu İsmail Bey’dir. Eser tespit ettiğimiz nüshalarda *Hulviyyât-ı Sultânî* (Ankara Milli Kütüphane, 01 Hk 490), *Hulviyyât-ı Sultânî ve Şâhî* (Ankara Milli Kütüphane, 06 Mil Yz B 801), *Hulviyyât* (Ankara Milli Kütüphane, 06 Yz B 623), *Kitâb-ı Hulviyyât* (Kastamonu, 37 Hk 3710/1) gibi

⁴06 Mil Yz B 812, 1b/7.

⁵ Yaşar Yücel, s. 149.

⁶Yılmaz Öztuna, *Devletler ve Hanedanlar*, Ankara 1996, C. II., s. 84.

⁷ Yaşar Yücel, s. 149.

isimlerde kaydedilmiştir. Müellifin sultan olmasından dolayı esere daha sonraları *Hulviyât-ı Sultânî*, *Hulviyât-ı Sultânî* ve *Şâhî* gibi isimler verildiği düşünülmektedir.⁸

Eser dinî konuları ihtiva etmektedir. “İsminin farklı şekillerde kaydedilmesine benzer bir durum konusuyla ilgili kayıtlarla da görülmektedir. Bir nüshada muteber fetvaları içeren bir kitap olduğu yazılıyken bir diğerinde konusunun Kelâm olduğu belirtilmiş, üç nüshada ise ilmihâl olarak kaydedilmiştir. İşlediği konular dikkate alındığında onun bir fıkıh kitabı olduğunu söylemek gerekmektedir.”⁹

Hulviyyât, Arapça hulv’un cemi tatlılar, şekerlemeler anlamını taşır. “İsmail Bey halkın ibadetler konusundaki mes’eleleri tatlı gibi görmesini, sevmesini istemektedir.¹⁰ “İsmail Bey’in tebasına sunduğu tatlılar, kendi kabullenip benimsediği Hanefî mutfağındandır.”¹¹

Kitâb-ı Hulviyyât, bâblara ayrılmış hacimli bir eserdir. Bazı nüshalarda 77, bazı nüshalarda ise 78 bâb mevcuttur. Bâbların içinde fasıl ve mesele kısımlarına yer verilmiştir. “Her mesele bir fetva niteliğindedir.”¹²

Eser Türkçe yazılmıştır. Meseleler ayet, hadis, dua ve Arapça ibarelerle desteklenmiştir. “Metinde tekrarlar hariç tutulursa 181 ayet-i kerîme, 269 hadîs-i şerif ve bunların dışında 222 Arapça ibare vardır.”¹³

Eser Arapça ve Farsça bilmeyenler için Türkçe kaleme alınmıştır: “Yâ nâşıru yâ nâşıru yâ nâşıru dèyüp şüru’ êtdi bu kitâbı yazmağa lâkin ‘Arabî êtmege dahı kâdir degüldi pes nâçâr Türkî dilince bir niçe mesâ’il cem’ êdüp adın Hulviyyât kodi tâ ki ‘Arabî ve Fârsî bilmeyenlere mü’tâlâa êdüp fâydalanalar.” (06 Mil Yz B 812 numaralı nüsha, varak ve satır numarası: 4a/1-2)” Bu cümlelerden müellifin eseri Arapça yazacak kadar Arapçaya hakim olmadığı da anlaşılmaktadır.

⁸ Nail Karagöz, *Hulviyyât Sultanın Tatlıları (Değerlendirme, Latinize Lügatçe, Dizin)*, Ankara 2020, s. 39.

⁹ Karagöz, *Hulviyyât Sultanın Tatlıları (Değerlendirme, Latinize Lügatçe, Dizin)*, s. 40.

¹⁰ Karagöz, *Hulviyyât Sultanın Tatlıları (Değerlendirme, Latinize, Lügatçe, Dizin)*, s. 41.

¹¹ Nail Karagöz, “Candaroğlu İsmail Bey ve Hulviyyât Eserindeki ‘Fıtır Sadakası’ Bâbı” *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, S. 20, 2012, s. 277.

¹² Karagöz, *Hulviyyât Sultanın Tatlıları (Değerlendirme, Latinize, Lügatçe, Dizin)*, s. 44.

¹³ Abdulkemim Abdulkadiroğlu, “Hulviyyât-ı Sultânî veyâ Şâhî”, *Kültürümüzden Esintiler*, Anıl Matbaa ve Ciltevi, Ankara 1997, s. 445.

Eserin bâblarını kapsayan fihrist şu şekildedir:

Hazā Fihristü'l-Kitāb¹⁴

Evvelki bâb: Peygâmbere mütâba‘at etmegi ve namāzuñ fażiletlerin beyān eder.

İkinci bâb: Namāzuñ farziyyeti ve imān beyānındadır.

Üçünci bâb: Namāzuñ şartların ve rükünlerin beyān eder.

Dördünci bâb: Şular beyānındadır.

Bêşinci bâb: Kuyuya düşicek murdâr eden nesneleri beyān eder.

Altıncı bâb: Tahâretüñ fezā‘ilin beyān eder.

Yedinci bâb: Üç faşl üzeredür.

Faşl-ı evvel: İstincā beyānındadır.

Faşl-ı sâni: Ahkām-ı perde beyānındadır.

Faşl-ı sâlis: Ahkām-ı hayz beyānındadır.

Sekizinci bâb: Ābdest beyānındadır.

Toğuzuncı bâb: Ābdestüñ farzlaruñ ve sünnetlerüñ ve ādābı beyanındadır.

Onuncı bâb: Teyemmüm beyānındadır.

On birinci bâb: Üç faşl üzeredür.

Faşl-ı evvel: Edüğe mesh beyānındadır.

Faşl-ı sâni: Şāhib-i ‘özüñ meshi beyānındadır.

Faşl-ı sâlis: Cebāre meshinüñ beyānındadır.

On ikinci bâb: Beş faşl üzeredür.

Faşl-ı evvel: Ābdesti sıyanlar beyānındadır.

Faşl-ı sâni: Kahkaha ile gülmek beyānındadır.

¹⁴M. nüshasında fihrist bulunmamaktadır. Buradaki fihrist M1. nüshasından alınmıştır. (06 Mil Yz A 9169/ 2a-4a)

Faşl-ı şālîş: Uyku hükümlerin beyân eder.

Faşl-ı râbî': Kuşmak hükümlerin beyân eder.

Faşl-ı hâmis: Şâhib-i 'özüñ hükümlerin beyânındadır.

On üçüncü bâb: Gusl beyânındadır.

On dördüncü bâb: Üç faşl üzeredür.

Faşl-ı evvel: Neces olan nesneler beyânındadır.

Faşl-ı şānî: Neces ile kılınan namâzlar hükmin beyân eder.

Faşl-ı şālîş: Neces olan nesneler ne-vechle pâk olduğuna beyân eder.

On beşinci bâb: Setr-i 'avret beyânındadır

On altıncı bâb: İki faşl üzeredür

Faşl-ı evvel: Namāzuñ vaqt-i müstehabbî beyânındadır.

Faşl-ı şānî: Namāzuñ vaqt-i mekrûhî beyânındadır.

On yedinci bâb: Ezân beyânındadır.

On sekizinci bâb: Ahkâm-ı mescîd ve aña müte'allik sünnetler beyânındadır.

On toktuzuncı bâb: İstikbâl-i kıble beyânındadır.

Yigirminci bâb: Namāzuñ niyyetleri beyânındadır.

Yigirmi birinci bâb: Tekbîr-i evvel beyânındadır.

Yigirmi ikinci bâb: Şıfat-ı şalât beyânındadır.

Yigirmi üçüncü bâb: İki faşl üzeredür.

Faşl-ı evvel: Namāzuñ kırâ'atı beyânındadır.

Faşl-ı şānî: Kerâhet-i kırâ'at beyânındadır.

Yigirmi dördüncü bâb: Halel-i kırâ'at beyânındadır.

Yigirmi beşinci bâb: Rûku' ve sücûd beyânındadır.

Yigirmi altıncı bāb: Ka‘de-yi ahīre beyānındadır.

Yigirmi yedinci bāb: Namāzuñ bāṭını beyānındadır.

Yigirmi sekizinci bāb: Namāzuñ vācibleri beyānındadır.

Yigirmi toközuncü bāb: Namāzuñ sünnetleri beyānındadır.

Otuzuncü bāb: Namāzuñ müsteḥabları beyānındadır.

Otuz birinci bāb: Namāzuñ ādābları beyānındadır.

Otuz ikinci bāb: Secde-yi sehiv beyānındadır.

Otuz üçüncü bāb: Şek vāḳi‘ olan namāzlaruñ ḥükmi beyānındadır.

Otuz dördüncü bāb: Binā aḥkāmı beyānındadır.

Otuz beşinci bāb: Namāzuñ mekrūh olanları beyān eder.

Otuz altıncü bāb: Namāzuñ menhiyyāt beyānındadır.

Otuz yedinci bāb: Namāzuñ katli mübāḥ olanları beyān eder.

Otuz sekizinci bāb: Namāzı ifsād eden ve etmeyenleri beyān eder.

Otuz toközuncü bāb: İmāmet beyānındadır.

Kırkıncü bāb: İktidā beyānındadır.

Kırk birinci bāb: Muḥāzāt beyānındadır.

Kırk ikinci bāb: Secde-yi tilāvet beyānındadır.

Kırk üçüncü bāb: Mesbūkuñ aḥkāmı beyānındadır.

Kırk dördüncü bāb: Hastalar namāzı beyānındadır.

Kırk beşinci bāb: Misāfir namāzı beyānındadır.

Kırk altıncü bāb: Tertīb-i şalāt ve kaḫā-yı fevā‘it beyānındadır.

Kırk yedinci bāb: İdrāk-i farīza ve kaḫā-yı sünen beyānındadır.

Kırk sekizinci bāb: Cum‘anuñ faḫīleti beyānındadır.

Kırk toközuncü bāb: Cum‘anuñ şartları beyānındadır.

Ellinci bāb: Bayrām namāzı beyānındadır.

Elli birinci bāb: Şadaқа-ı fıtır beyānındadır.

Elli ikinci bāb: Қurbān beyānındadır.

Elli üçüncü bāb: Tekbīr-i teşrīk beyānındadır.

Elli dördüncü bāb: Vitir namāzı beyānındadır.

Elli beşinci bāb: Sünen-i şalāt beyānındadır.

Elli altıncı bāb: Terāviḥ namāzı beyānındadır.

Elli yedinci bāb: Nāfile namāzlar beyānındadır.

Elli sekizinci bāb: Şalāt-ı kūsūf beyānındadır.

Elli toқuzuncı bāb: Şalāt-ı istiskā beyānındadır.

Altmışıncı bāb: Ka ‘be’de kıllanan namāzlar beyānındadır.

Altmış birinci bāb: Ümmī namāzlarınıñ ahkāmı beyānındadır.

Altmış ikinci bāb: Şalāt-ı ḥavf beyānındadır.

Altmış üçüncü bāb: Ahkām-ı şühedā beyānındadır.

Altmış dördüncü bāb: Altı faşıl üzeredür

Faşl-ı evvel: Muḥtaşar beyānındadır.

Faşl-ı şānī: Ğasl-ı cenāze beyānındadır.

Faşl-ı şālīs: Kefen-i kifāye beyānındadır.

Faşl-ı rābi‘: Şalāt-ı cenāze beyānındadır.

Faşl-ı ḥāmis: Ahkām-ı қabir beyānındadır.

Faşl-ı sādīs: Қabir üzere oқunıcaқ du‘ālar beyānındadır.

Altmış beşinci bāb: Nezirler beyānındadır.

Altmış altıncı bāb: Ed‘iyye-yi me’süre beyānındadır.

Altmış yedinci bāb: Zekāt vèrmek beyānındadır.

Altmış sekizinci bâb: Maşârif-i zekât beyânındadır.

Altmış toktuzuncu bâb: Deve zekâtın beyânındadır.

Yetmişinci bâb: Sığır zekâtın beyân eder.

Yetmiş birinci bâb: Koyun zekâtın beyân eder.

Yetmiş ikinci bâb: ‘Öşür vermek beyânındadır.

Yetmiş üçüncü bâb: Zekātuñ esrârı beyânındadır.

Yetmiş dördüncü bâb: Şavm beyânındadır.

Yetmiş beşinci bâb: Oruc şıyan nesneler beyânındadır.

Yetmiş altıncı bâb: İki faşıl üzeredür.

Faşl-ı evvel: Şavmuñ haķıķati beyânındadır.

Faşl-ı şânî: Şerîf ve fâzıl günler beyânındadır.

Yetmiş yédinci bâb: İki faşıl üzeredür.

Faşl-ı evvel: Hacı etmek beyânındadır.

Faşl-ı şânî: Cinâyât-ı hac beyânındadır.

Eserdeki bâb, mes’ele, ayet, hadis ve Arapça ifadelerin ağırlıklı olarak kırmızı mürekkeple yazıldığı görölmektedir.

“Abdulkerim Abdulkadiroğlu İsmail Bey’in yararlandığı kitapların sayısını 219 olarak tespit etmiştir. Biz ise yaptığımız çalışmalarda 160 civarında eserden yararlanıldığı sonucuna ulaştık.”¹⁵ Çalışmamızda esas aldığımız 23-29. arasındaki bâblarda müellifin yararlandığı bazı kaynaklar şunlardır: *Terğib*, *Cami’u’s-sağir*, *Fetâvâ-yı Haniy*, *Mesûdî*, *Mebûd*, *Umdetü’l İslâm*, *Cevâhir*, *Hidâye*, *Fetâvâ-yı Sirâcî*, *Kimiyâ-yı Sa’âdet*. Müellif eserinde her bir meseleye başlarken genellikle alıntı yaptığı eserin adını söylemiştir: mes’ele *Kimiyâ-yı Sa’âdet*’de denmiş ki ... (232b/8), mes’ele *Mes’ûdî*’de denmiş ki ... (232b/9), *Terğib*’de denmiş ki ... (202b/9).

¹⁵ Karagöz, *Hulviyyât Sultanın Tatlıları (Değerlendirme, Latinize, Lügatçe, Dizin)*, s.48.

Eserin telif tarihi ile ilgili kesin bilgi yoktur. Müellifin doğum tarihinden hareketle eserin XV. yüzyılda kaleme alındığı bilgisine ulaşılmaktadır. Dolayısıyla eserde Eski Anadolu Türkçesi dil özelliklerini görmek mümkündür. Eser, Arapça ve Farsça bilmeyenler için Türkçe kaleme alınmıştır. “Dönemi içinde bu eserin mühim bir özelliği de, Türk dili açısından değerlendirilebilecek zenginlikte olduğundan hazırlanacak tarama sözlüklerinin kaynakları arasında yer alabilecek bir eserdir.”¹⁶ Dini bilgilerin halk tarafından anlaşılması için sade bir Türkçe kullanılmasının yanı sıra konuları desteklemek için ayet, hadis ve Arapça ibarelere de bolca yer vermiştir. Arapça yazılan cümlelerden sonra çoğu zaman Türkçe açıklamaları da verilmiştir: “...*Resûl hażreti ‘aleyhi’s-selām* Mu‘āz’ı getürüp buyurdı ki “*Yā Mu‘āz inne mine’l eimmeti’t-tarrādīn. Eyne ente mine’s-semāi ve’t-tārīkı ve’s-şemsi ve duḥāhā.*”Fitne edici misin, yā Mu‘āz! Be-dürüstī imāmlardan kimesneler vardur ki cemā‘ati ürkidür. Sen dahı anlardan mı olayın dersen? Sen kandasın, *ve’t-tārīkı ve’s-şemsi ve duḥāhā*’dan ki anları okumazsın demekdür...” (186a/13-186b/4) , “Namāzdan fāriğ olıcaḳ bu ḥadıṣi buyurdı ki: “*Men emme ḳavmen fe’l-yuṣalli bi-him ṣalāte ad‘afihim. Fe inne fihimel-merīda ve’l kebīrā.*” ve *ze’l-hāceh.*”Ya’nī bir kimse bir ḳavme imāmlıḳ etse namāzı za‘īflerine göre kılsun; zīrā ki anlaruñ içinde ḥasta olur, pīr olur, ḥācetlū kimse olur.”(187a/12-14). Yani kelimesiyle sözcüklerin Türkçe anlamları verilmiştir bu nedenle eser sözlük niteliği de taşımaktadır¹⁷: “müntehā-yı lisāna dek ya’nī diluñ ucına dek” (196b/10), havā-yı ḥayşūmdan gelür ya’nī burun delüğinden gelür (200a/1-2) , şefeteydendür ya’nī tudaḳdandur (201a/8)”, “secdeleri imā ile ya’nī işāret ile ede demiş (208b/6).”

3. Kitāb-ı Hulviyyât Adlı Eserin Nüshaları

Kitāb-ı Hulviyyât adlı eserin tespit edebildiğimiz kadarıyla yaklaşık 125 nüshası vardır.¹⁸ Daha önce yapılan çalışmalarda bu nüshalar tanıtıldığı için bu

¹⁶ Abdulkadiroğlu, *Kültürümüzden Esintiler*, s. 447.

¹⁷ Arif Koca, *Kitābu Hulviyyât [14-22. Bāb] (İnceleme-Metin-Dizin)*, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi (Danışman : Doç. Dr. Mehmet Cihat ÜSTÜN), Erzincan 2020, s. 4.

¹⁸ Ayrıntılı bilgi için bk. Nail Karagöz, *Hulviyyât Sultanın Tathırları (Değerlendirme, Latinize Lügatçe, Dizin)*, Ankara 2020, s. 47 ; Arif Koca, *Kitābu Hulviyyât [14-22. Bāb] (İnceleme-Metin-Dizin)*, Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

başlık altında sadece daha önce çalışılan nüshalarla ilgili edindiğimiz bilgilere yer verilecek ve tez çalışmamız kapsamında yer alan nüshalar tanıtılacaktır.

Necmi Hamamcioğlu, İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Hamidiye Koleksiyonunda 00478 arşiv numarasıyla kayıtlı olan nüshanın 9-13. bâblarının çeviri yazısını yapmıştır. Arif Koca, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonunda 06 Mil Yz B 812 yer numarası ile kayıtlı olan nüshanın 14-22. bâblarının çeviri yazısını yapmış; Milli Kütüphanenin Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonunda 06 Mil Yz A 9169 no ile kayıtlı istinsah tarihi 1561 olan nüsha ve Türk Dil Kurumunun Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Koleksiyonunda Yz. B. 43 no ile kayıtlı istinsah tarihi 1557 olan nüshayla karşılaştırmıştır. Doç. Dr. Nail Karagöz ise 1677 istinsah tarihli Edirne Selimiye Yazma Eser Kütüphanesinde 22 Sel 4948 numarayla kayıtlı bulunan nüsha üzerinde çalışmıştır. Bu kapsamlı çalışmada değerlendirme, latinize, lügatçe ve dizin bölümleri bulunmaktadır.

Bu çalışmada 1555 istinsah tarihli Milli Kütüphanenin Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonunda 06 Mil Yz B 812 yer numarası ile kayıtlı olan nüshanın çeviri yazısı yapılmıştır. Bu nüsha;1561 istinsah tarihli Milli Kütüphanenin Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonunda 06 Mil Yz A 9169 arşiv numarasıyla kayıtlı nüshave 1557 istinsah tarihli Türk Dil Kurumunun Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Koleksiyonunda Yz. B. 43 no ile kayıtlı olan nüshayla karşılaştırılmıştır.

Çalışılan nüshalar belirlenirken Türkiye sınırları içinde bulunan ve tespit edebildiğimiz kadarıyla istinsah tarihi telif tarihine en yakın,Türkçe yazılmış üç nüsha esas alınmıştır. Türkiye sınırları içinde tespit ettiğimiz en eski istinsah tarihli (1519), Topkapı Yazma Eserler Koleksiyonunda E. H. 721 arşiv numarasıyla kayıtlı olan nüsha Arapça olması nedeniyle çalışmamıza dâhil edilememiştir.

Tenkitli metin çalışmamız kapsamında bulunan nüshalarla ilgili bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır:

Tablo 1: Çalışılan Nüshaların Karşılaştırılması

Koleksiyon adı	Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu	Türk Dil Kurumu Kütüphanesi Türkçe Yazmaları Koleksiyonu	Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu
Arşiv numarası	06 Mil Yz B 812	Yz. B 43	06 Mil Yz A 9169
DVD numarası	847	-	1793
İstinsah tarihi	1555	1557	1561
Yapraksayısı	497	247	278
Satır sayısı	14	23	19
Yazı türü	Harekeli nesih	Harekesiz nesih	Harekeli nesih
Fihrist	Yok	Var	Var
Ölçü	306x215-192x113 mm	280x190-200x117 mm	297x210-227x140 mm
Kağıt türü	Saykallı abâdi	Suyolu filigran	Abâdi
Çalışma alanımızı kapsayan varak numaraları	23-28. bâb ve 29. bâbın giriş kısmı (ilk 20 satır) (M. 183a-233a)	23-28. bâb ve 29. bâbın giriş kısmı (T. 73a-84a) Bu yazmada 23. bâb eksiktir ve aynı zamanda 28. bâbın ikinci mes'eleden sonraki kısım da eksiktir.	23-28. bâb ve 29. bâbın giriş kısmı (M1. 99b-121b) Şâtıbî'nin harflerin mahrecine yönelik zikrettiği kasideden alınan beyitlerle açıklamaları bu yazmada yer almamaktadır.

4. Kitâb-ı Hulviyyât Adlı Eser Üzerine Yapılan Çalışmalar

Hulviyyât adlı eserle ilgili yüksek lisans ve doktora tezleri, sempozyum bildirileri, makaleler hazırlanmıştır. Yüksek lisans tez çalışmamızın dizin kısmını hazırlarken Doç. Dr. Nail Karagöz tarafından tüm eserin çeviri yazısı yapılmıştır. Şu ana kadar bu eserin en kapsamlı çalışması Doç. Dr. Nail Karagöz’e aittir. *Hulviyyât* adlı eser üzerine bugüne kadar yapılan çalışmalar aşağıdaki gibidir:

Makaleler

1. Abdulkerim Abdulkadiroğlu, “Candaroglu İsmail Bey ve Hulviyyât-ı Sultânî Adlı Eseri Üzerine Notlar”, *Türk Tarihinde ve Kültüründe Kastamonu Tebliğler (19- 21 Ekim 1988 Kastamonu)*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1989, s. 43-54. Bu makale daha sonra Abdulkerim Abdulkadiroğlu’nun *Kültürümüzden Esintiler* adlı kitabında 416-433 sayfaları arasında yayınlanmıştır.
2. Abdulkerim Abdulkadiroğlu, “Hulviyyât-ı Sultânî veya Şâhî”, *Kültürümüzden Esintiler*, Anıl Matbaa ve Ciltevi, Ankara 1997, s. 434-447.
3. Abdulkerim Abdulkadiroğlu, “Candaroglu İsmail Bey’in Hulviyyât-ı Sultânî Adlı Eserindeki Terâvîh Namâzı Fetvâları”, *Kültürümüzden Esintiler*, Anıl Matbaa ve Ciltevi, Ankara 1997, s. 448-558.
4. Nail Karagöz, “Candaroglu İsmail Bey ve Hulviyyât Adlı Eserindeki ‘Fıtır Sadakası’ Bâbı”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, S. 20, 2012, s. 267-288.

Tezler

1. Filiz Çilingir, “Candaroglu Bey’i İsmail Bey/Hulviyyât-ı Şâhî”, *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili Ve Edebiyatı Bölümü Lisans Bitirme Tezi*, Ankara 1985-1986, II+IV+101 sayfa.
2. Necmi Hamamcioğlu, “Hulviyyât-ı Şâhî Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Türk Dili Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Van 2006. (Danışman: Yard. Doç. Dr. Veysi SEVİNÇLİ)

3. Arif Koca, “Kitābu Hulviyyât [14-22. Bâb] (İnceleme-Metin-Dizin)”, *Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi*, Erzincan 2020. (Danışman Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Cihat ÜSTÜN)
4. Nail Karagöz, “Hanefî-Mâtûridî Gelenekte Kıyas İçerikli İstidlâl (Hulviyyât Örneği)”, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Kelâm Bilim Dalı Yayımlanmış Doktora Tezi*, Adana 2014. (Danışman: Doç. Dr. İsmail Şık)

Bildiriler

1. Recep Özdirek, “Candaroğlu İsmâil Bey’in Hulviyyât-ı Şâhî İsimli İlmihâl Kitabında İbadetlerin Hikmetleri”, *Kastamonu’nun Manevi Mimarları (Kastamonu Üniversitesi II. Uluslararası Şeyh Şa’bân-ı Velî Sempozyumu 04-06 Mayıs 2014)*, ed. Prof. Dr. Mehmet ATALAN-Yrd. Doç. Dr. Abdulkadir ÇEKİN-Yrd. Doç. Dr. Cengiz ÇUHADAR, Mayıs 2014, s. 477-532.
2. Nail Karagöz, “Candaroğlu İsmail Bey’in Hulviyyât Adlı Eserinde Ebu Hanife ve Hanefilik Vurgusu”, *Hanefîlik-Mâtûridîlik (Kastamonu Üniversitesi IV. Uluslararası Şeyh Şa’bân-ı Velî Sempozyumu 05-07 Mayıs 2017)*, C. 2, ed. Yrd. 34 Doç. Dr. Cengiz ÇUHADAR-Yrd. Doç. Dr. Mustafa AYKAÇ- Arş. Gör. Yusuf KOÇAK, Kastamonu Üniversitesi Matbaası, 2. bs., Aralık 2018, s. 107-123.
3. Şemsettin Kırış , “Candaroğlu İsmail Bey’in Hanefî Mezhebine Göre Telif Ettiği ‘Hulviyyât’ Adlı Eserde ‘Sünnet’ Algısı”, *Hanefîlik-Mâtûridîlik (Kastamonu Üniversitesi IV. Uluslararası Şeyh Şa’bân-ı Velî Sempozyumu 05-07 Mayıs 2017)*, C. 2, ed. Yrd. Doç. Dr. Cengiz ÇUHADAR-Yrd. Doç. Dr. Mustafa AYKAÇ- Arş. Gör. Yusuf KOÇAK, Kastamonu Üniversitesi Matbaası, 2. bs., Aralık 2018, s. 263- 268.

Diğer

Nail Karagöz, *Hulviyyât Sultânın Tatlıları (Değerlendirme-Latinize-Lügatçe-Dizin)*, Ankara, 2021.

5. Yöntem

Bu çalışmanın Giriş bölümünde *Kitâb-ı Hulviyyat* adlı eserin müellifi İsmail Bey kısaca tanıtılmış; eserin dili, muhtevası ve çalışılan nüshalarıyla ilgili bilgiler paylaşılmıştır.

Çalışmamızda *Kitâb-ı Hulviyyat* adlı eserin 23-28. bâbları ve 29. bâbın ilk 20 satırı yer almıştır.

İnceleme bölümünde eserin yazıldığı dönemin dil özelliklerinden hareketle imlâ özellikleri, ses ve şekil bilgisine yer verilmiştir.

Metin bölümünde Türkiye sınırları içerisinde dili Türkçe olan ve istinsah tarih kaydı bulunan eski üç nüsha seçilmiş ve bu nüshalardan hareketle tenkitli metin çalışması yapılmıştır. Esas alınan üç nüsha ve çalışmadaki kısaltmaları şu şekildedir: 1555 istinsah tarihli Milli Kütüphane Nüshası 1 (M.), 1557 istinsah tarihli Türk Dil Kurumu Nüshası (T.), Milli Kütüphane Nüshası 2 (M1.). 1555 yılında istinsah edilmiş olan Milli Kütüphane nüshasının (M.) [23-29.] bâbların transkripsiyonlu çeviri yazısı yapılmış ve diğer iki nüsha ile karşılaştırılmıştır. Görülen kelime farklılıkları dipnotta verilmiştir. Metnin satır sayfa ve satır numaralandırmalarında M. nüshası esas alınmıştır. Metinde nüshamızın sayfa sayıları üst simge olarak köşeli parantez içerisinde belirtilmiştir: [M. 185a]. Satır numaraları üst simge olarak parantez içerisinde verilmiştir: (1), (14). Dipnotta nüshalar arasındaki fark belirtilirken “] ” işareti kullanılmıştır: *üzre/ üzerine M1* gibi. Metinde noktalama işaretleri kullanılmış, eserde kırmızı mürekkeple yazılan bâb ve mesele başlıkları metinde kalın yazı tipiyle yazılmıştır. Metindeki Arapça âyetler Arapça şekliyle yazılmış dipnotta anlamı, geçtiği sure ve ayet numarası verilmiştir. Metinde yer alan Arapça hadislerin dipnotta Türkçe tercümesi ve kaynağı verilmiştir. Arapça dualar, zikirler, ifadeler metinde italik yazı tipiyle yazılmış; “Arapça İfadeler ve Anlamları” başlığı altında anlamları verilmiştir. Bu nedenle Arapça ifadeler dizine alınmamıştır. Metinde aynı kelimenin tekrar yazılması durumunda ikinci kelime temren içerisinde yazılmıştır: <farziyyet> gibi. Nüshada yıpranmış, silik kısımlar diğer nüshalardan faydalanarak tamir edilmiş yapılan eklemeler köşeli parantez [] içerisinde yazılmıştır: [kaçan ki] gibi. Nüshalarda okuyamadığımız kelimeler Arap harfleriyle

okuyucunun dikkatine sunulması maksadıyla dipnota yazılmıştır. Metinde unutulup sonradan eklenen veya sayfanın konusu ile bilgiler taşıyan Türkçe derkenar cümleleri metne ve dizine dâhil edilmiş varak harfî “c” olarak verilmiştir: 193c/1, 226c/1 gibi.

Dizin bölümünde kelimelerin cümleye kattığı anlam esas alınarak metnin sözlüğü oluşturulmuştur. Metindeki dizinleme çalışması yapılırken TürkSözDiz programı kullanılmıştır. Dizinde madde başı olarak alınan kelimeler kalın yazı tipiyle abece sırasına göre sıralanmış; kelimelerin geçtiği sayfa ve satır numaraları, kelimenin metinde kaç defa geçtiği bilgisi de verilmiştir. Kelimelerin sıklık değerleri köşeli parantez içinde = işareti kullanılarak gösterilmiştir: “[=4]” gibi. Kelimelerin kaynak dilleri, madde başı olarak alınan kelimelerin hemen yanında köşeli parantez içerisinde yazılmış, cümle bağlamından hareketle anlam verilmiştir. Birden fazla anlamı olan kelimeler madde başı olan kelimenin altında 1., 2. şeklinde anlamları verilmiştir. Birleşik kelimelerde anlam birinci kelimedede verilmiş, birleşigi oluşturan diğer kelimelerde birinci kelimeye ok işareti (→) ile atıf yapılmıştır. Ses değişikliğine uğrayan kelimeler yay ayraç içerisinde gösterilmiştir. Metin içinde alt satıra taşan birleşiklerin ve terkiplerin, Arapça ifadelerin satır numarası ilk kelimelerin geçtiği yere göre verilmiştir. Bir kelimenin metindeki ve nüshalardaki farklı imlâlarını - okı-/oku-, bulın-/bulun-, tudağ/dudağ, dut-/tut-, tespîh/tesbîh vb. - göstermek maksadıyla sözlük madde başlarında her iki yazılışa da yer verilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DİL İNCELEMESİ/GRAMER

1. Milli Kütüphane Nüshasının (M.) İmlâ Özellikleri

“Eski Oğuz Türkçesi, Batı Türkçesinin ilk döneminin adıdır. (...) Eski Oğuz Türkçesi, 13. yüzyılda başlar ve 16. yüzyıl başlarına dek sürer. 16. yüzyılda yerini Osmanlı Türkçesine bırakır.”¹⁹

Kitâb-ı Hulviyyât isimli eser 15. yüzyılda kaleme alınmıştır ve Eski Anadolu Türkçesinin dil özelliklerini taşımaktadır. Eserde, yazıldığı döneme göre aykırı bir imlâya rastlanmamıştır.

Çeviri yazısı yapılan M. nüshası diğer nüshalara göre daha okunaklıdır. Yazmada her bir bâbın başlığı kırmızı mürekkep ile yazılmıştır. Her bâbın içinde “mes’ele” kelimesiyle konu geçişleri yapılmış yine bu kelimelerde de kırmızı mürekkep tercih edilmiştir. Mes’ele ve mesâ’il kelimeleriyle kurulan tamlamalarda da kırmızı mürekkep kullanılmıştır: Mes’ele-yi istikbâl-i kıble, mes’ele-yi kıyâm, mes’ele-yi rükû‘, mes’ele-yi setr-i ‘avrat, mesâ’il-i künut, mesâ’il-i tebbet, mesâ’il-i izâ câe, mesâ’il-i et-taḥiyyātu, mesâ’il-i vuḳūf... Âyet, hadis ve dualara dikkat çekmek için bazen tamamında bazense birkaç kelimede kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Kırmızı mürekkeple yazılan yerler metinde kalın yazı tipiyle gösterilmiştir.

Metinde unutulup sonradan eklenen veya sayfanın konusu ile bilgiler taşıyan derkenar cümleleri metne ve dizine dâhil edilmiştir. Derkenar yazılarının genellikle harekesiz olduğu görülmüştür ve mavi mürekkep ile yazılmıştır: Qur’ân doğru okumak için sa’y ve ḥallden sakınmak cihetinde dersdür (193c/1); ḥalka selâm ḥaḳḳında (226c/1) vb.

Müstensih art arda gelen üstün işareti ile “◌◌” cezm işaretini “◌◌” çoğu yerde birleştirip “◌◌” şeklinde yazmıştır: eger (أكر , 225b/2), olmaz (ألمز , 189b/1) vb.

¹⁹Ahmet Bican Ercilasun, *Türk Dil Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2008, s. 438.

Yazma harekeli olarak istinsah edilmiştir. Fakat az da olsa bazı yerlerde hareke ve harflerin noktaları yer almamıştır. Örneğin; Mes'ūdī'de (مسعودیه, 185a/10), dēnmiş ki(کهدنمش, 185a/10) vb.

Çeviri yazısını yaptığımız M. nüshasında dikkat çeken imlâ özellikleri şu şekildedir:

1. Yazmada /a/ /ā/ vokalini göstermek için bazı yerlerde “ َ ” işareti kullanılmıştır. Örneğin imām (إمام, 210a/1), şāhib (صاحب, 221b/1), rivāyet (روایت, 220b/7), sağ (ساع, 183a/2), bay (بای, 227b/6). Bunun dışında Arapça sözcüklerde bazı yerlerde /ā/ vokalini göstermek için med işareti “ ̣ ” de kullanılmıştır. Nāfile (نَافِلَة, 222a/4), mişālī (مِثَالِي, 222b/4). Hatta med işaretini Türkçe sözcüklerde de görmek mümkündür: ağız (أَغْزُ, 195b/3), ak (أَقْ, 212b/2), anuñ (أَنُوكْ, 215b/3) gibi.
2. /ı/, /i/, /ī/ sesini göstermek için “ ِ ” işareti kullanılmıştır. sebebi (سَبَبِي, 222a/1), dahı (دَاحِي, 185a/2), zīrā (زِيرَا, 232a/8).
3. Eser harekeli bir metin olduğu için Türkçe kelimelerde genel olarak /a/ vokali elif (ا) harfiyle yazılmamış, üstün işareti “ َ ” ile ses değeri belirtilmiştir. Örneğin taşra (طَشْرَه, 226b/2), katında (قَتْنَدَه, 211a/14)
4. Eser harekeli bir metin olduğu için Türkçe kelime başlarında genel olarak /ı/, /i/ vokali elif (ا) ve ye (ي) harfinin birleşimiyle değil esre işaretiyle “ ِ ” gösterilmiştir. Örneğin; ikişer (اِكْشَر, 222b/14), iletđi (اِلْدِ, 216a/13), ikinci (اِكْنَجِي, 195a/14) Aynı zamanda Türkçe kelimelerde genellikle kelime içerisindeki /i/, /ı/ vokali yazılmamış, esre işaretiyle “ ِ ” ses değeri gösterilmiştir: ikisin (اِكْسِيْن, 227b/8), eşitmek (اِشْتِمَكْ, 217b/12), eline (اِلِيْن, 217b/13)
5. Metinde izâfet kesresinin kuralına uygun olarak kelime /a/ve /e/ okutan güzel he “ه” ile bittiğinde güzel he sesinin üstünde hemze “ه” işareti kullanılmıştır. Örneğin, mes'ele-yi rükū‘ (رُكُوعْمَسْأَلَه, 216a/13), secde-yi tilāvet (تِلَاوَتُسَجْدَه, 189b/8), fā'ide-yi hīlāf (خِلَافْأَفْءَه, 210a/2)
6. Belirtme eki (/ı/, /i/), okutucu olarak kullanılan güzel he “ه” ile biten kelimelerde genellikle hemzenin altına esre konularak “ه” gösterilmiştir. Örneğin; hāfe-yi lisān (لِسَانْأَفْءَه, 198b/12), secde-yi sehv (سَحْوَسَجْدَه, 225a/7).

7. Bazı Arapça ve Farsça kelimelerde bulunan /ī/ vokali için ye (ی) harfi yazılmamış, hareke ile ses değeri gösterilmiştir. Örneğin bākī (بَاقِي) kelimesi bazı yerlerde bāki (بَاقِ, 207b/4) şeklinde; ma'nī (مَعْنَى) kelimesi bazı yerlerde ma'ni (مَعْنِ) şeklinde yazılmıştır.

8. Kalınlık-incelik ve darlık- genişlik bakımından farklılık göstermeyen u-ü, ve o-ö ünlüleri kelimelerde şu şekilde yazılmıştır: On (أُونُ, 200a/7), öñ (أُونُ, 199b/5), üç (أُجُ, 194b/11), uç (أُجُ, 199b/5), ulu (أُولُ, 204a/13), üzeri (أُزَرِ, 221a/12), ölürsen (أُلُورْسَنُ, 221a/12).

9. “ç” ünsüzü bazen (ج) bazense (چ) harfiyle yazılmıştır: üçünci (أُجُنْجِي, 200a/14), ağaç (أَغْجُ, 217b/12), uç (أُجُ, 199b/5) vb.

10. “ñ” ünsüzü iç ve son seste kullanılmıştır: öñ (أُونُ, 199b/5), buña (بُونَا, 188a/3), baña (بَانَا, 205b/3), saña (سَانَا, 205b/3).

9. Bazı kelimelerde harfler kendisinden önceki harflerin durumuna göre bitişik yazılabilirken özellikle –dır bildirme eki ayrı yazılmıştır. Örneğin; selāmdur (دُورْسَلَامُ, 225a/7), dürüstdür (دُورْدُورْسُتْ, 225a/9), buyurmuşdur (دُورْبُيُورْمُشْ, 225a/4).

9. Yazmada bazı Arapçakelimelerde /y/ (ی) konsonantı hemze (ء) işaretinin yerini almıştır. Örneğin; cā'iz (جَائِزْ) yerine cāyiz (جَائِزْ, 193b/5), dā'im (دَائِمْ) yerine dāyim (دَائِيْمْ, 189a/10), zā'id yerine zāyid (زَائِدْ, 223a/2), ferā'iz (فَرَاءِضْ) yerine ferāyiz (فَرَاءِيزْ, 211b/14) kaynaştırma harfi olarak yazılmıştır. Bu kelimeler Türkçenin ses yapısına uydurulmuştur. Ancak çeviri yazı metinde ve dizinde diğer nüshalardaki yazımlardan hareketle orijinal biçimleri transkribe edilmiştir.

10. “ile” edatının M. nüshasında genellikle ayrı M1. nüshasında ise genellikle ekleşip bitişik yazıldığı görülmektedir. Örneğin; M. nüshasında ma'nīsi ile (أَلْهَمْعَنْسِيْسِ, 184a/5) ayrı yazılırken M1. nüshasında ma'nīsi-y-le (مَعْنِيْسِيْلَهْ) bitişik yazılmıştır. Aynı durum şu örnekler için de geçerlidir: nazm ile (184a/5), kağısı ile (184a/8), Yūsuf ile (183b/10).

11. Yazmada tespit edilen yazım yanlışları şunlardır: Mu'āz ismi Ma'āz (مَعْدُ, 186a/12), Mebsūt kelimesi Mesbūt (مَسْبُوطْ, 226a/13). Bazen (خ) sesinin noktası unutulmuştur: tahta kelimesi tahta (تَحْتَهْ, 208b/2); yāhūd kelimesi yāhūd (يَهْ حُودْ,

204b/1); mensūh kelimesi mensūh (مَنسُوح , 231b/12); halk kelimesi halk (خَلْق , 226c/1) şeklinde yazılmıştır.

12. Yazmada t(ط) - d(د), b(ب) - p(پ) konsonantlarının yazımları hususunda dönemin diğer eserlerinde de görülen bir tutarsızlık vardır. tur- (طُور , 219b/10) ve dur- (دُور , 197a/1); toğrı (طُغْرِي , 224b/13) ve doğrı (دُغْرِي , 193c/1); tespīh (تَسْبِيح , 208a/2) ve tesbīh (تَسْبِيح , 223b/2) kelimelerinde farklı yazımlar göze çarpmaktadır.

13. Aynı kelime farklı şekillerde harekelenmiştir. Bazı kelimelerde düzlük-yuvarlaklık kuralına uyulurken bazı kelimelerde bu kurala uyulmamıştır. Bu durum Eski Anadolu Türkçesinden Osmanlı Türkçesine geçiş döneminde karşılaştığımız bir durumdur. Örneğin: bulınursa (بُولُنْرَسَه , 212a/12) ve bulunmasa (بُلُنْمَسَه , 212b/14), olına (اُولْنَه , 192b/7) ve oluna (اُولْنَه , 202a/7), gibi. M. nüshasında M1. nüshasına göre düzlük-yuvarlaklık uyumuna daha fazla dikkat edildiği söylenebilir. Örneğin oku-fiili M. nüshasında çoğu kez okuna, okuya gibi şekillerde karşımıza çıkarken; M1. nüshasında okına, okıya şeklinde istinsah edilmiştir. Bu farklılıklar metindeki dipnotlarda gösterilmiştir.

14. M1. nüshasında Arapçadan dilimize girmiş sonu düzensiz çift ünsüzlerle biten çoğu kelime ünsüzler arasında dar ünlüler türetilerek kelimeler Türkçe hece yapısına uydurulmuştur. Bu duruma M. nüshasında genellikle rastlanmamaktadır. “zikir” kelimesi M1. nüshasında zikir; M nüshasında zikr (ذِكْر , 183a/6,) Bekir kelimesi M1. nüshasında Bekir, M. nüshasında Bekr (بَكْر , 183a/13); faşıl kelimesi M1. nüshasında faşıl, M. nüshasında faşl (فَصْل , 188a/5); nakıl kelimesi M1. nüshasında nakıl, M. nüshasında nakl (نَقْل , 190b/3) şeklinde yazılmıştır.

2. Ses Bilgisi

2.1. Ünlüler

“Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde yer alan ünlüler şunlardır: “a, e, ı, i, o, ö, u, ü” Bunların dışında bir de kapalı e (è) ünlüsünün varlığı söz konusudur. Ancak (i/è)’nin durumu metinlerdeki yazılış yönünden hemen hemen i tarafındadır. Çünkü

ilk hecelerinde bu sesi taşıyan kelimelerin ünlüleri hep esre veya esreli y ile yazılmıştır.”²⁰

2.1.1. Ünlü Değişmeleri

Eski Türkçedeki kelimelerin ses değişiklikleri ile birlikte Eski Oğuz Türkçesinde aldığı şekiller şöyledir:

a > e: ayıt- > eyit- 186b/5, yangı > yeñi 211b/14, tağ ol > degül 219b/14

e > i: er- > i- 220a/1, eşit- > eşit- 226b/1, neçe > nice 188a/5

ı > i: yangı > yeñi 211b/4, tış > diş 195b/3

ı > u: okı- > oku- 202a/14, korkı > korku 212b/11, kapığ>kapu 227b/5

o > u: yokaru > yukaru 188b/13, ömos > omuz 231b/8, oyan- > uyan- 210b/14

ö > ü: gözel > güzel 218a/10

u > i: uş bu > işbu 193b/11, uçun > içün 187a/6

ü > i: büt- > bit- 217b/2

2.1.2. Ünlü Uyumları

2.1.2.1. Kalınlık-İncelik Uyumu

“Kelimelerdeki ünlü düzenini incelik-kalınlık bakımından ayarlayan dil benzeşmesi, Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde çok kuvvetlidir.”²¹ Örneğin: kolların (183a/1), ayaklarını (183a/2), eydürler (183a/13), buyurmuşdur (183b/2) vb. Metinde Türkiye Türkçesinde tamamen uyum dışında kalan -ki aitlik ekinin Eski Anadolu Türkçesinde uyum içinde kullanıldığı görülmektedir: kağı (192a/13), soñrağı (192a/1) “Uyum dışı kalan ekler yalnızca -iken zarf fiil eki ile -yor şimdiki zaman ekidir.”²² Örneğin: okurken (201b/8), тұrurken (205b/8), қılırken (211b/1).

²⁰ Mustafa Özkan, *Türk Dilinin Gelişim Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, İstanbul, 2017, s. 99. Çalışmamızdaki ses ve şekil bilgisi incelemelerinde Mustafa Özkan’ın Türk Dilinin Gelişim Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi eserindeki konu başlıkları esas alınmıştır.

²¹ Özkan, s. 101.

²² Özkan, s. 101.

2.1.2.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

“Düzlük-yuvarlaklık uyumu bir kelimedeki vokallerin düzlük ve yuvarlaklık bakımından birbirine uymasudur. Kaide şudur: Düzleri düzler takip eder. Yuvarlakları ise dar yuvarlaklar veya düz genişler takip eder.”²³ “Eski Anadolu Türkçesinde bir iki örneğine rastlansa bile genellikle dudak benzeşmesi yoktur. Uyumsuzluk köklerde ve eklerde olmak üzere iki şekilde kendini göstermektedir. Uyumsuzluk gösteren bu yuvarlaklaşmanın bir kısmının sebebi açıklanabiliyorsa da bir kısım kelimelerde görülen yuvarlaklaşma henüz bir sebebe bağlanamamaktadır.”²⁴ Düzlük yuvarlaklık uyumsuzluğunun sebebi olarak eklerin tek biçimlerinin bulunması söylenebilir.

2.1.2.2.1. Köklerde uyumsuzluk

“Bazı kelimelerdeki yuvarlak ünlülüler Eski Türkçede olduğu gibi aynen devam ettirilmiştir.”²⁵ Örneğin: berü (197a/3), kendü (213a/10), eyü (212b/1) Bir kısım kelimeler ise bazen b,m,p,v gibi dudak ünsüzlerinin etkisiyle bazen de Eski Türkçede birden fazla heceli kelimelerdeki g ünsüzünün düşmesiyle yuvarlaklaşmıştır: demür (214b/1), kapıg < kapu (212a/8), dürlü < türüg (215b/1), yazu<yazıg 188a/14.

g ünsüzünün düştüğü halde yuvarlaklaşmadığı örnekler de vardır: katı < katıg (208b/14)

Bazı kelimeler metinde hem düz hem de yuvarlak ünlü ile yazılmıştır: okı- 210a/13, oku- 210b/12; ayır- (183a/1), ayur- (216a/4)

2.1.2.2.2. Eklerde Uyumsuzluk

“Eski Anadolu Türkçesinde düzlük yuvarlaklık bakımından dudak benzeşmesine aykırı olan pek çok ek vardır. Bunlardan bir kısmı eklerin ilk şekillerini devam ettirmelerinden ileri gelen yuvarlaklıklar, bir kısmı ise dudak ünsüzlerinin yanlarındaki ek ünlüsünü yuvarlaklaştırmalarından

²³ Muharrem, Ergin, *Türk Dil Bilgisi*, İstanbul, 1970, s. 140.

²⁴ Özkan, s. 101.

²⁵ Özkan, s. 101.

meydana gelen uyumsuzluklardır. Bu bakımdan ekleri yuvarlak ünlü taşıyanlar ve düz ünlü taşıyanlar olmak üzere ikiye ayırmak gerekmektedir.”²⁶

2.1.2.2.1.Yuvarlak Ünlü Taşıyanlar

Zarf fiil eki -(u)p, -(ü)p: unut-up 225a/12, uy-up 211b/11, vèr-üp 214a/11, yetiş-üp 231b/1.

Sıfat fiil eki -duk, -dük: alın-duğı 209a/14, aındur-duğı 191b/7, atla-duğı 189a/7, èt-düg-i 215a/8

Fiilden fiil yapma eki -dur, -dür: ulaş-dursalar 203a/2,in-dürmiş 214b/1,

Fiilden fiil yapma eki -ur, -ür: bit-ür-üp 217b/2, deg-ür-me-se 208a/9

Fiilden fiil yapma eki -gur, -gür: èr-gür-t-mek-dür 190b/9

Emir eki -sun, -sün: kıl-sun 187a/14, okı-sun 190b/6, èt-sün 218b/3.

Bildirme eki +dur, +dür: yok+dur 194a/11, toköz+dur 195a/4, elif+dür 195a/9

İsimden isim yapma eki +suk, +sük: eksük 209b/2

Ünlüsü sonradan yuvarlaklaşmış ünlüler:

İyelik eki +(u)m, +(ü)m, +(u)muz +(ü)müz: “Eski Türkçe devresinde eklendiği kelimenin durumuna göre her iki uyuma da girebilen bu ek Eski Anadolu Türkçesinde dudak ünsüzü sebebiyle daima yuvarlak ünlü ile kullanılmıştır.”²⁷

üzer+ümüze 223b/12, Çalab+um 221b/5, Perverdigâr+um 230a/14, diyâr+umuz 189a/1, zamân+umuz 226a/4

İyelik eki +(u)ñ, +(ü)ñ, +(u)ñuz, +(ü)ñüz: “Bu ek de 1. şahıs iyelik ekleri gibi Eski Türkçede uyuma bağlı iken Eski Anadolu Türkçesinde 1. şahıs iyelik eklerine benzeyerek yuvarlak ünlülü olmuştur.”²⁸

avâz+uñ 191a/14, vicdân+uñ 195b/12, gönñ+üñüz (213a/14), kavımler+üñüz (226b/5), iç+üñüz (190a/10)

²⁶ Özkan, s. 101.

²⁷ Özkan, s. 103.

²⁸ Özkan, s. 103.

İsimden isim yapma eki +lu, +lü: yēr+lü 198a/12, giz+lü 215a/2, zīnet+lü 218a/4, at+lu 230a/11, ad+lu 212a/3.

Bu ekin olumsuzu +suz, +süz biçimbiriminin de yuvarlak ünlü taşıdığı görülmektedir: cān+suz 212b/14, hūzūr+suz 213a/11, en+süz 208b/1

Görülen geçmiş zaman eki -du(m), -dü(m): kıldurdum 223a/7, örgendüm 230a/14, eşitdüm 184b/14, ezberledüm 185b/4

Görülen geçmiş zaman eki -du(ñ), -dü(ñ): okurduñ 191a/9, şakladuñ 212b/3, êtdüñ 212b/7, eydivêrmedüñ 190a/11.

Görülen geçmiş zaman eki -du(k), -dü(k): bulduk 210b/5, kıldurduk 186a/3, geldük 198b/8, işledükleri 223a/13, dedükleri 232b/13

Çokluk 1. Şahıs eki (emir) -vuz, -vüz : êdevüz 228b/9, okuyavuz 184a/5

Çokluk 1. Şahıs eki –uz, –üz: ayrılırız 221b/9, umarız 221b/11, korkarız 221b/11, êderüz 221b/11

Çokluk 1. Şahıs eki emir eki –alum, -elüm: kılalum 191b/11, vêrelüm 208a/14, egelüm 232b/3

Çokluk 2. Şahıs eki emir eki –(u)ñ, –(ü)ñ: êdüñ 232b/5, turguruñ 213a/7, kıluñ 213a/14, ulaşıñ 226b/6

Geniş zaman eki –ur, –ür: olur 227a/8, тұrur 230a/5, oturur 230b/11, okur 232a/10, eydürler 183a/13

Zarf fiil eki –u, –ü: dēyü 194b/12

İsimden isim yapma eki +cuk, +cük: taracuk 217a/11, azacuk 191a/11

Fiilden isim yapma eki –u, –ü: yazı 188a/14

Fiilden isim yapma eki -ğun: yorgun 213a/8

2.1.2.2.2. 2. Düz Ünlü Taşıyanlar

Yükleme hâli eki +ı, +i: namāzı 213a/7, kırā’atı 188a/6, āyeti 190a/11, seni 212b/6, göñlini 213a/4

İyelik eki +ı, +i; +sı, +si: namāz vakti 213b/3, yüregiñ 213b/6, ‘azametine 213b/4, anuñ hâli 214a/4, bunuñ ma‘nisi 214b/13, Mevlâsı 215a/8, korkusı 216a/11

Uzaklaşma hâli eki +dın, +din: öñdin 230a/5

Soru eki mı, mi: var mı 232a/11, yok mı 232a/12, kılalum mı 191b/11, Qur‘ân’dan mıdır 221b/12, degül midür 221b/12, mümkün midür 212a/9, fitne edici misin 186b/1

İsimden isim yapma eki +cı, +ci: demürçi 214b/1, başmakçı 214b/2

İsimden isim yapma eki +lık, +lik: rencperlikden 210b/9, sünnetlik 223a/14, imāmlık 187a/13, yumşaklıkda 209a/2, farzlıkdan 209b/4, ıraklık 214a/8

İsimden isim yapma eki +ncı, +nci: altıncı 227a/14, toközüncü 232b/9, yedinci 227a/14, sekizinci 200b/6, dördüncü 200b/1.

Fiilden isim yapma eki -ıcı, -ici: kılıcı 220b/4, yetişicidir 221b/12, edicidir 224a/3

-l-, -n-, -ş- fiilden fiil türetme eklerindeki yardımcı ünlüler: durılan 190b/11, aındurılan 190b/13, okına 187b/5, olına 192b/7, erişdürmedin 210a/3, yetişmekdür 211b/6

Görülen geçmiş zaman eki -dı, -di: buyurdu 212a/7, eydürdi 213b/8, gördi 216a/12, öğretti 224a/10, dedi 197b/3

Öğrenilen geçmiş zaman eki -mış, -miş: demişlerdür 202b/13, buyurmuşdur 203b/10, olmuş 204a/11, okumışlardur 204b/14, yıkmış 212a/6

Teklik 2. şahıs emir eki -gıl, -gil: bilgil 214a/12

Teklik 2. şahıs bildirme eki -sın, -sin: yalansın 216b/12, kandasın 186b/2

Teklik 1. Şahıs eki -ın, -in: kılurın 225b/2

Teklik 2. şahıs eki -sın, -sin: kılursın 221a/11, tolubulursın 214b/8

Çokluk 2. Şahıs eki -sız, -siz: giresiz 226b/7

Sıfat fiil eki -mış, -miş: imāma uymış kişi 210b/7

Zarf fiil ekleri -ınca, -ince ve -ıcak, -icek: oturunca 217b/13, olunca 227b/1, varınca 194a/8, edince 220a/2, kalkıcak 220b/11, olıcak 222b/4, selâmlaşıcak 232b/3, edicek 196a/5, vericek 202a/11.

2.1.3. Ünlü Türemesi

Metinde Türkçe kelime başında ve ortasında ünlü türemesine rastlanmamaktadır. Ancak yabancı kökenli birçok kelimedede ünlü türemesine rastlanmaktadır: ba‘z > ba‘zı 221a/13 , ğayr > ğayrı 194a/4. M. nüshasında Arapçadan alınan tek heceli kelimeler genel itibariyle asıllarını korurken M1. nüshasında Türkçenin ses yapısına uydurulmuştur. Bunun sonucu olarak M. nüshasında nakl (221a/4), şükr (221b/8) vaqt (212a/7), zıkr (212a/2) yazılırken M1. nüshasında nakıl, şükür, vaqit , zikir yazılmıştır.

2.1.4. Ünlü Düşmesi

Metinde kelime başı ünlü düşmesi yer almamıştır. Vurgusuz orta hece ünlüsünün düştüğüne dair örnekler de şu şekildedir: ağ(ı)z+ına 193b/4, beñ(i)z+i 213b/8 beñ(i)zeyenlerden 214b/11, kim(i)se 185a/8, anuñ(ı)la 188b/5, bir(i)birine 204b/7

2.1.5. Ünlü Birleşmesi (Geçişme)

Türkçede kelime tek hecede iki ünlü bulunmaz. Bu sebeple ünlü ile biten bir kelimeden sonra ünlü ile başlayan bir kelime gelirse ünlülerden biri düşer ve tek kelime şeklinde birleşir. Örneğin; kendü öz > kendüden 218b/3, uş imdi > şimdi 185a/13, şu ol > şol 209b/9, şu ile > şöyle 202b/12, bu eyle > böyle 192b/10, ne içün > niçün 189b/4

2.2. Ünsüzler

Eski Anadolu Türkçesinde yer alan ünsüzlerin bugünkü Türkiye Türkçesinden ayrılan yönleri damak ünsüzü “ñ” ve gırtlak ünsüzü “h” ünsüzlerinin kullanılmasıdır.

2.1.1. Ünsüz Değişmeleri

ķ > ħ: katun > ħātün 211b/10, taķı > daķı > daħı 186a/5

k > g: kel > gel 185b/14, kit > git 191b/10, kör > gör 191a/5, köngül > gönül 213b/11, kerek > gerek 184a/1, kün > gün 230a/1

b > v: bar > var 206a/5, bir > vèr 218a/6, eb > ev 215a/3

t > d / ʈ > d: temür > demür 214b/1, teve > deve 230b/2, teg > deg 216a/3, türlüğ > dürlü 205b/12, til > dil 193a/12, tiş > diş 195b/3

t > d / ʈ > d değişimi için bir standarttan söz etmek oldukça zordur. Kimi zaman t / ʈ konsonantları tonlularak d konsonantına dönüşmüş kimi zaman ise özellikle ʈ (ط) konsonantları kendini korumuştur. Metinde aynı kelimenin hem ʈ konsonantı hem de d konsonantı ile yazıldığı görülmektedir. ʈur (طُور, 219b/10) ve dur (دُور, 197a/1); ʈoğrı (طُغْري, 224b/13) ve doğrı (دُغْري, 193c/1)

b > p: Günümüzde p ünsüzü ile söylenen bazı kelimeler metinde b ile yazılmıştır. Örneğin: barmağ 231a/13.

ğ > v: Metinde ğ > v değişimi tespit edilememiştir.

d > y: adağ > ayak 230b/3

2.1.2. Ünsüz Düşmeleri

y > Ø: yıgaç > ağaç 216a/9, yırağ > ırağ 197b/7, yığla > ağla 187a/9

g, ğ > Ø: Kelime sonunda görülen örnekler: uluğ > ulu 204a/13, ʈapığ > ʈapu 227b/5, ʈatığ > ʈatı 197b/2

Kelime ortasında görülen örnekler: ʈulğak > ʈulak 217a/8, ʈop(u)rğak > ʈoprak 209a/2 kergek > gerek 185a/9

b > Ø: bol > ol 220b/1, şub > şuv > şu 211b/6

r > Ø: er > i 186b/6, “bile” kelimesinde bazen ünsüz düşmesi yaşanırken birle > bile 193a/6, bu kelimedede bazen de “r” ünsüzü kendini korumuştur. birle (213a/10, 214b/10, 214b/5, 214b/7)

l > Ø: keltür > getür 218a/4, oltur > otur 224a/12

2.1.3. Ünsüz Türemesi

Eski Oğuz Türkçesinde ünsüz türemesi kelime başında ve kelime içinde görülmektedir. Günümüzde ön ses türemesi vur- fiilinde görülmekle beraber metnimizde dönemin kullanım şekli olan ur- şeklindedir. Örneğin; yüzine ururlar (212a/13)

Bazı seslerin düşmesi veya değişmesi sonucunda ünsüz ikizlenmesi görülmektedir. Metnimizde bir örnek tespit edilmiştir: idisi > issi (ss) (197a/12)

2.1.4. Ünsüz Uyumu

“Seslerin çıkış yerlerine ya da çıkış biçimlerine göre bir ünsüzün ötümlülük ötümsüzlük açısından diğer ünsüzlerle olan uyumudur. Türkçede ötümlü ünsüzler ötümlülerle; ötümsüz ünsüzler de ötümsüzler veya karşılığı bulunmayan sürtünmesizlerle yan yana bulunabilirler.”²⁹ “Türkçedeki ünsüz uyumu kuralına göre tonsuz ünlü ile biten kök ve gövdelere getirilecek eklerin başındaki ünsüzlerin de tonsuz olması gerekmektedir. Eski Anadolu Türkçesinde bazı ekler tek şekillidir. Yani her ekin hem tonlusu hem tonsuzu mevcut değildir. Bu sebeple tonsuz ünsüzle biten bir kelimeye d/t ile başlayan bir ek geldiğinde, çoğunlukla ekin ünsüzünde tonsuzlaşma olmaz.”³⁰ Örneğin: kâmet+de (227b/14), kırâ’at+dan (206b/1), muvâfık+dur (203b/5), gerek+dür (193b/10), êtdükleri (217a/11), êşitdüm (184b/14)

2.1.5. Ünsüz Tonlulaşması

“Eski Anadolu Türkçesinde son sesleri –t, k, ve k ünsüzleri ile biten kelimeler, ünlü ile başlayan bir ekle genişledikleri zaman, iki ünlü arasında kalan bu ünsüzler tonlulaşarak d, g ve ğ seslerine dönüşmektedir.”³¹ Bu özelliğe dair örnekler şu şekildedir:

k > g: etek + i > etegi 209a/5, eşek + e > eşege 230b/2, gerek + i > geregi 203b/10

k > ğ: ayak +ı > ayağı 208b/1, barmağ +ı > barmağı 228b/14, yañağ + ı > yañağı 208a/7, aralık+ındadır > aralığındadır 200b/3

²⁹ Günay Karaağaç, *Türkçenin Ses Bilgisi*, Kesit Yayınları, İstanbul 2012, s. 119.

³⁰ Muhammet Yelten, *Eski Anadolu Türkçesi (Dil Bilgisi ve Metinler)*, Hiperlink Yayınları, İstanbul, 2019, s. 95.

³¹ Yelten, s. 95.

t > d: art +ında ardında 210b/9, eşite > eşide 193b/4, eşitesin > işidesin 214a/13

ç > c: ağaç +ı > ağacı 217b/14, uç +ına > ucına 196b/10, uç +ında > ucında 198b/11

p>b: dip+idür > dibidür 196b/12

2.1.6. Hece Düşmesi (Haploloji)

“Bir gramer birliğinde arka arkaya gelen ve ses bakımından birbirine benzeyen iki heceden birinin bazen eridiği, düştüğü görülür. Böylece, o iki hece bir hece hâline gelir. Bu ses olayına hece düşmesi denir.”³² Metinde durur > dur şeklinde kullanılan örnekler şu şekildedir: aralığında+dur 200b/3, buyurmuş+dur 213a/6, bu+dur 193a/13. Aynı zamanda elig > el 229a/2 kelimesinde de hece düşmesi görülmektedir.

2.1.7. Göçüşme (Metatez)

“Türkçede özellikle Anadolu ağızlarında çok sık görülen bu hadisenin Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde de örneklerine rastlanmaktadır.”³³ Metinde bir örnek tespit edilmiştir. gibi > bigi 222b/11.

3. Şekil Bilgisi

3.1. İsim

3.1.1. Çokluk Eki

Çokluk eki +lar, +ler'dir. Örnek: hatunlar (227a/6), kuşlar (216a/9), nesneler (209a/1)

3.1.2. İyelik Ekleri

İyelik ekleri isimlere gelerek onlara aitlik anlamı katar. 1. ve 2. şahıslarda daima yuvarlak, 3. şahıs şekillerinde daima düz ünlüdür.

³² İbrahim Halil Tuğluk, Türker Barış Bulduk; “Derviş Mustafa’nın 18. Yüzyılda İstinsah Ettiği Şehnâme’deki Ses Özellikleri”, *Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal of Social Science*, Yıl 5, S. 31, Aralık 2018, s. 241-270.

³³ Özkan, s. 110.

Teklik 1. Şahıs: Çalabum 221b/5, Perverdigārum 230a/14

Teklik 2. Şahıs: keremüñ 213a/10, faẓluñ 213a/10, ‘azābuñ 221b/12

Teklik 3. Şahıs: üstine 198a/5, ayağı 208b/1, kórķusı212b/11

Çokluk 1. Şahıs: arķamuz 232b/3, ‘ulemāmuz 223b/5, arķamuz 232b/3

Çokluk 2. Şahıs: kendüñüzden213b/1, göñlüñüz 213a/14

Çokluk 3. Şahıs: kelimelerinüñ 194a/14, sırları 215b/12, kulları 223b/12

3.1.3. İsim Çekim Ekleri

3.1.3.1. İlgi (genitiv) hâli eki

İlgi hâli eki ünsüz ile biten isimlerde +uñ, +üñ; ünlü ile bitenlerde +nuñ, +nüñ’dür. Örneğin; şunuñ 205a/8, dünyānuñ 220b/1, kişinüñ 213a/13, imāmuñ 190a/3, vitrūñ 222a/2

3.1.3.2. Yönelme (dativ) hâli eki

Yönelme hâli eki +a, +e’dır. Örnek: ğayra 193a/11, hūrūfa 194a/12, kime 204b/8, meclise 232a/11

3.1.3.3. Yükleme (skuzatif) hâli eki

Yükleme hâli eki +ı, +i’dır. 3. kişi iyelik eklerinden sonra (n) şeklinde kullanılmıştır. Bu durum yükleme hâli eki olan ı ekinin düşmesi ve +n iyeilik zamirinin yükleme görevini üzerine almasıyla oluşabilir. Örnek: namāzı 213a/14, yüzini 215a/14, üçü 215b/3, yüzün (yüzünü) 215a/11, şüretin (şüretini) 215b/5

3.1.3.4. Bulunma (lokativ) hâli eki

Bulunma hâli eki +da, +de’dır. Örnek: namāzda 205b/8, rükū‘da 189b/10, sağda 196b/4, solda 196b/4, tende 214b/13

3.1.3.5. Uzaklaşma (Ablativ) hâli eki

Uzaklaşma hâli eki +dan, +den’dır. Örnek: taşradan 211b/11, toprağdan 216b/1, yerden 197a/14, yigirmiden 187b/13. –dın, din eki kalplaşmış olarak sadece bir kelimedede görülmüştür: öñdin 211a/13

3.1.3.6. Eşitlik (ekvativ) eki

Eşitlik eki +ca, +ce, +ça, +çe'dir. Metnimizde bu ekler tespit edilememiştir. "Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde +lAyIn biçiminde eşitlik eki olarak kullanılmaktadır."³⁴buncılayın228b/4, şuncılayın 203b/2

3.1.3.7.Vasıta (enstrumetal) eki

Vasıta ekleri +ıla, +ile, +la, +le ve Eski Türkçeden itibaren kalıplaşmış olan +n'dir.Örneğin;ucıla 200b/13, aşhābıla 219b/9, cemā'atile 193a/9, İmām Ebū Yūsufila 184a/3, Kākīle 205a/14, degin 187a/2, içün 187a/6

3.1.3.8.Yön (direktif) eki

Yön ekleri +ra, +re; +aru, +erü, ve +ru, +rü'dür. içerü 195b/9, ilerüki214a/14, berü 197a/3, taşra226b/2, üzre183a/2

3.1.4. İsim Yapım Ekleri

3.1.4.1. İsimden İsim Yapan Ekler

+an, +en: oğlan 190b/14, erenlere 183a/3

+ca, +ce, +ça, +çe: nice 188a/5, niçe 185a/1, 'aķabince 195a/6

+cı, +ci, +çı, +çi: demürce 214b/1, başmaķçı 214b/2

+cak, +cek, +çak, +çek, +cuk, +cük: gökçek 193b/10, tēzcek 190a/3, oğlancuķ 187a/9.

+daş, +deş: karındaş 227a/1, ķardaş 226b/14

+lık, +lik, +luk, +lük: dürüstliği 222a/14, Müsülmānlık 212a/3, vāciblik 222b/7, kulluķa219a/10

+lu, +lü: atlu 230a/11, şıfatlu216a/13, şehirlü 230a/11, yerlü yeründe 220b/11, zīnetlü218a/4

+rak, +rek: 'azīzrek 216b/2, ednārek 198b/7

+suz, +süz: cānsuz 212b/14, ensüz 208b/1, ma'nīsüz 205a/5, żarūretsüz 191b/5

³⁴ Ergin, s. 241.

3.1.4.2. Fiilden İsim Yapan Ekler

-gun, -gün: yorgunluktan 213a/8

-ıcı, -ici: namāz kılıcı 220b/4, helāl edici 224a/3, yetişici 221b/12

-k; -(u)k, -(ü)k: toprak 209a/2 ayruk 189a/5, tanuk 219a/11, bölük 230b/5

-mak, -mek: olmak 215b/6, öğrenmek 193b/5, talep etmek 219b/3

-n: uzun 183b/10, yakın 190b/9

-ş; -ış, -iş: sayış 225b/9

-u, -ü: korku 214a/5, koñşu 220a/6, yazu 188a/14

3.2. Zamir

3.2.1.Şahıs Zamirleri

“Şahıs zamirleri ben, sen, o, biz, siz, anlar, olar’dır. 3. şahıs zamiri ol ve olar çekimde en fazla değişiklik gösteren zamirlerdir: anı, aña, anda, andan, anuñ, anlara, anlarda, anlardan, anlaruñ.”³⁵

1.Birinci teklik kişi zamiri (ben):

Ben dādı geregi gibi edā edebilürem demekdür (203b/10)

Ben Resül hāzretinüñ hizmetkārı idüm. (228b/2)

A‘rābī eyitdi ki eger dünyānuñ içinde olanı ve dünyāyı **baña** vērseñüz. (220b/1)

“Yā Resülallāh **baña** şahāretüñ ve namāzuñ adābını ögret.” dedi. (224a/10)

Mi‘rāc geçesinde Perverdigārum **baña** selām vèrdi ki: (230b/1)

Eger kişi kiçi ise günāhı **benden** az etmişdür.(227b/11)

Niteki sen **beni** şakladuñ.(212b/3)

Fetāvā-yı Hāce İmām Hüsām Şehīd **benüm** kitāb hānemdedür. (203a/13)

2. İkinci teklik kişi zamiri (sen):

³⁵ Özkan, s. 122.

Sen dahı anlardan mı olayın dërsin? (186b/2)

Sen dahı namāzda idün. (191b/1)

Yā Allāh **saña** ‘ibādet ederüz, **saña** namāz kılaruz ve dahı **saña** secde ederüz. (221b/10)

Tā ki uyuyanlara **senden** zarar yetişmeye.” (191a/14)

Allāh Ta‘ālā **seni** şaklasun. (212b/3)

Senün rahmetünumaruz dahı senün ‘azābuñdan kórkaruz.(221b/11)

3. Üçüncü teklik kişi zamiri (ol): “3. teklik kişi zamiri yalın biçimdeyken ol şeklindedir. Hal eklerini aldığında an biçiminde olur.”³⁶ Daşdemir, an şeklinin zamirin arkaik biçimi olduğu belirtmektedir. Zamirin yönelme hali ise Eski Türkçe yönelme hâl ekinde bulunan g ünsüzünün etkisiyle (an+ga) aña biçimindedir.

Ol eyitdi ki Resül hāzreti ‘a.m. buyurmuşdur ki (228b/6)

Ve şol kimse gibi olur ki **anda** hayātdan bir nefes vërup almağdan ğayrı nesne kalmamış ola. (214a/11)

Andan gizlü iş olmaz.(216a/1)

Resül hāzreti ‘aleyhi’s-selām **anı** koltuklayup iki kaşı arasında öpdı(231b/10)

Anuñ ma‘būdı ve ilāhı ol ululaduğı nesne olur aña eydürler ki bu sözün gerçek ammā sen yalansın. (216b/11)

4. Birinci çokluk kişi zamiri (biz)

Biz kesb ehliyüz, yorgun gelürüz. (186a/10)

Bunlar eydürler ki **bize** emr olmuşdur ki (184a/4)

Eger toğsa **bizi** ğāfil bulmazdı namāzda bulurdı.(186b/7)

Ammā **bizüm** eimme eydürler ki (183a/13)

5. İkinci çokluk kişi zamiri (siz):

³⁶ Muharrem Daşdemir, *Türkçenin Yapısal - İşlevsel Söz Dizimi*, Fenomen Yayıncılık, Erzurum 2015, s. 265.

Eger mensûh olsa idi **size** haber vèrürdüm dèdi (190a/13)

Resûl ‘aleyhi’sselâmdemedümi **size** ki namâz kılanlara ta‘n ètmeñ dèyü buyurdi.

(220b/3)

Übbey bin Kâ‘b **sizüñ** içüñüzde degül mi, dèdi. (190a/10)

6.Üçüncü çokluk kişi zamiri (anlar):

Ammâ eger **anlar** da dahı dèmezse zâhir rivâyet oldu ki namâzı dürüst ola. (202a/7)

Zîrâ **anlar** ma‘nîye nazar ederler. (203b/4)

Selmân dahı rağiyallâhu ‘anhu **anlaruñ** dilince tercüme ètmegi revâ gördi.(184b/7)

Bêş yêr var ki **anlara** selâm vèrmek mekrûhdur.(228a/2)

Sen dahı **anlardan** mı olayın dèrsin? (186b/2)

3.2.2. İşaret zamirleri

1. Bu

Bu dahı dil üstinden berâberinde hanek-i a‘lâya doğınur. (196a/1)

Bu şimdi dèdigüm kâf akşâ-yı lisânile hanek-i a‘lâ arasındadır. (195b/6)

Yahyâ’nuñ Cermî’nüñ mezhebi **budur** ki üç harfi bile dil ucında eyide.(198b/10)

Bunda şek yokdur ki, Zebûr’da ve şuhufda lafzı ‘Arabî yogıdı. (184a/10)

bundan ziyâde nice ola ki elinden nesne gelmez. (216a/6)

Ya‘nî dèmek olur ki kaçan ki **bunı** dèsen ya‘nî tağiyyat okusañ yâ **bunı** işlesen ya‘nî tağiyyata otursañ tağkîk namâzuñ tamâm olur.(209a/9)

2. Şu

Bu mes’elenüñ şemere-yi hilâfı **şunda** zâhir olur ki (222a/10)

Şundan ki ‘ulemānuñ ba‘zı katında dürüst ola. (222a/14)

Mişâli **şunuñ** gibi ki bir kişi öyle namâzın kılrken... (225a/10)

Bêş vaqt namāzuñ meşeli **şuña** beñzer ki bir kişinüñ qapısı öñinde bir pāk ve rüşen ırmaq var ola.(212a/7)

3. Ol

Bir haqıqāt vardur ki namāzuñ cümlesinüñ cānidur ve **ol** huşū‘ ve huzūrdur. (212b/11)

Namāzda kişi yüzini ol yaña bu yaña dönderse **ol** şüreti namāz olmaz.(215b/1)

Selāmı nāsī hilāfınca ki **ol** qat‘ı şalātdur. (225a/13)

Anuñ sırrı oldur ki göñül cemī‘ endişeleri qoyup mülāzımı hizmet ola. (215b/10)

Ammā **ol** ki zāhirdendür namāzı nesne görünürve avāz eşidilür yerde kılmāqdur ki göñül **aña** meşğül ola. 217a/8

Göze qulağa tābi‘ olup **anuñ** biginüñ ‘ilacı halvetde kılmāqdur ki hīç nesne görmeye ve eşitmeye. 217a/9

Pes **anuñla** namāz kılınsa revā olmaya.(222a/2)

4. Bunlar

Bunlar dağı Qur‘ān‘uñ ba‘zı qatında āyetlerdür.(185a/4)

Ammā **bunlarda** meşāyiḥüñ ihtilāfı vardur,(185a/4)

qışārı mufaşşaldan oqı ve **bunlardan** ğayr üç vaqtde evsaṭı mufaşşaldan oqı. (186b/13)

kibr ükīn, kizb ü cūḥul bigilerden ve **bunlara** beñzeyenlerden ne ki varısa (214b/11)

Bunlardan cümle murād nefiy şalāt degüldür. (220a/8)

5. Şunlar

Ammā **şunlar** ki rükū‘unsücüduñ tespīhi farzdur dërler. (208a/2)

6. Anlar

Meger ğayrı sürede kāmīl olmaya eger kāmīl ise **anlardan** dağı oqımaq gerek tā **anlaruñ** haqqı dağı ödenmiş ola. (189a/11)

Anları okumazsın demekdür. (186b/3)

3.2.3. Dönüşlülük zamiri

egerçi **kendü** eşitmezse dağı velâkin fî'l cümle eşidilmek şartdur, dër. (193b/2)

Ağlamak tutdı **kendüyi** yēnmeyüp hemân rükû' êtdi. (196b/9)

Ya'nî gönlüñüz ârzularından ve **kendüñüzden** belki Allâh ta'âlânuñ gayrından vedâ' êdüp **kendüñüzi** cümle namâza vërüñ. (213b/1)

Ol günde cemî' halâyıkuñ sırları âşikâre olup **kendülere** 'arz olsa gerek. (215b/13)

Her kişi ki gönül huzûrı ile namâz kılmak dilese endîşeyi **kendüden** ırak êtsün.

(218b/3)

Kendüler secde êtdükleri şükrânesiçün bir secde dağı êtdiler. (219a/13)

Yaluñuz kılan **kendüye** eşitdüre dënmiş.(226b/1)

3.2.4. Belirsizlik Zamirleri

Ba'zı eydür ki i'râb yañlışıma i'tibâr êdicek hârâc olur. (206a/5)

Ve meşâyihden **ba'zı** dëmişlerdür ki şol yërdeki sîn ardınca tã gele. (194a/5)

Elifüñ mahreci **ba'zılar** katında cevvi femdendür. (195a/1)

Ba'zılar gunneyi dağı 'alâ haddihi bir harf dutarlar. (200a/3)

Mehârici hurûfı **ba'zılar** on yedi dutdı, **ba'zılar** on altı dutdı, **ba'zılar** on dört dutdı. (200a/6)

İmdi bilgil ki namâzuñ farzlarınıñ **ba'zına** rükün dërler. (183a/6)

Zîrâ gaynıla hānuñ mahreci **birdür** ve ma'nide dağı **birbirine** yakındur.(204b/6)

İki mü'min **birbirine** uğrayup selâmlaşsalar dağı muşâfaha êdüp bir kez şalavât vërseler. (231b/4)

Yâ Resûlallâhi **biribirimüze** uğrayup selâmlaşıcak arkamuz egelüm mi buyurdi. (232b/3)

Resül Һazreti ‘aleyhi’s-selām sünnetleri iki dürlüdür **biri** oldur ki işleyen sevāb bulur. (233a/12)

Bilgıl ki erkānı namāzdan **biri** daһı Qur’ān oқumaқdur. (183a/9)

Namāzda Qur’ān oқumak üç mertebededür **biri** farz **biri** Һadd-i kerāhetden çıkarmak **biri** istiҺbābdur. (185a/11)

Ol ikinüñ **birine** Һanek-i ‘ulyā dەرler, **birine** Һanek-i süflā dەرler. (195b/5)

Birinüñ barmaқların dutmayalar ki ol rāfizilere teşebbühdür.(231a/13)

zīrā ‘ābidlerüñ **çoğı** ‘ibādeṡhāneyi қараñu ve җaracuk ёtdükleri bu ma’nīdendür. (217a/10)

Eger iki bölük cemā‘at **birbirine** şataşsa gerek ki **az çoğına** selām vère demiş. (230b/5)

Her biri ammā şol şartıla ma’nīde tefāvüt olmaya.(201b/12)

Her biri ‘alā Һaddihi bir maḡrec dutarlar. (200a/8)

Her қанғыsı tā oқunursa namāz fāsīd olur.(204a/10)

Her kime ki amān vērildi, mağfiret rūzı қılındı **her kime** ki mağfiret rūzı қılındı amān vērildi (204b/8)

Her kim namāzda iken gönül Һāzır olmaya Allāh ta‘ālā ol namāza nazar ёtmez. (213b/5)

Her kim ki bay kişiyi mālı içün ‘azīz duta dīninüñ üç baḡs ikisin vīrān ёtmiş olur. (227b/7)

Her kişi ki şabāḡ evinden çıkup bir mü’mīn қardaşına selām vërse (229a/3)

Eger bir **kimse** “esselāmu ‘aleyküm” dесе almaқ vācib olur. (229b/3)

Lākin efḡali evlā oldur ki **kimsenüñ** elin öpmeyeler.(232a/2)

Anuñ bigi **kimseye** Muḡammedü yā Aḡmedü dёдүreler.(201a/6)

Niçe **kimseler** vardur ki namāzdan aña naşīb renc ve yorğunluқdan (213a/8)

eger mescidde **kimesne** olmadın girse (230b/9)

ve bir **kimesnede** nişāb tamām olsa zekāt vācib olur dērler. (222b/5)

Mes‘udī’den nakl olunmuş ki bāy **kimesneyi** mālī için ‘azīz dutmayalar (227b/6)

‘Arabī bilen **kimsene** Fārsī oğumağ dūrüst degül. (184b/2)

3.2.5. Soru Zamirleri

Kim bir kıl ‘azīm günāh işler dağı Mevlāsı önine getürürler (215a/8)

Her kişi ki iki yanundağı **kimdür** bileyin dēyü nazar étse (213b/12)

3.3. Sıfat

3.3.1. Niteleme sıfatları

uzun āyet (183b/10), **kısa** āyet (184b/10), **mu‘temed** kişi (184b/13), **mübārek** yañaqlar (186a/6), **āhīr** rek‘at (187b/4), **mübārek** hātırı (190a/8), **pāk ve rüşen** ırmağ (212a/8)

3.3.2. Belirtme Sıfatları

3.3.2.1. İşaret Sıfatları

bu söz (184b/1), **bu** mes‘ele (184b/9), **uşbu** deliller (185a/14), **bu** hādīs (187a/11), **bu** sūre (190a/2), **ol** kaftān (218a/5), **ol** namāz (220a/3), **ol** kişi (220a/13), **şol** kişi (221a/9), **şol** kimse (221b/9), **şol** hādīşe (230b/5)

3.3.2.2. Sayı Sıfatları

3.3.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları

iki mü‘min (231b/1), **üç** kısa āyet (183b/11), **dört** rek‘at (191b/14), **altı** şıfat (225a/1)

3.3.2.2.2. Sıra Sayı Sıfatları

On birinci maḥrec (200b/13), **on ikinci** maḥrec (201a/1), **on üçüncü** maḥrec (201a/3), **yigirmi beşinci** bāb (207b/12), **dördüncü** maḥrec (200b/1), **on üçüncü** gemi (211b/11)

3.3.2.2.3.Üleştirme Sayı Sıfatı

İkişer rek‘at (222b/14)

3.3.2.2.4. Kesir sayı sıfatı

onda birin (213a/12), **altıda** birin (213a/12)

3.3.3. Belirsizlik Sıfatları

bir kul (215a/8), **bir** kişi (216a/12), **bir kaç** beyt (194a/13), **her** kelime (195a/14), **her** yer 204a/9, **nice** mes'eleler (212a/12), **ğayrı** 'ameller (212a/12), **ğayrı** nesne (213a/9), **cümle** murād (220a/8), **hiçbir** vakt (224b/7), **hiç** nesne (192a/2), **her kağı** süre (187a/7)

3.3.4. Soru sıfatları

kağı namāzda idüğün añmasa (192a/13)

selāmı **ne** vechile vèrmek gerek mu'arref mi yā münekker mi? (229a/10)

Qur'an'ı **ne** miqdār ve **kaç** rek'atda okunmak (183a/10)

3.4. Zarflar

Zarflar da sıfatlar gibi cümle içindeki yerinden tespit edilmektedir.

3.4.1. Zaman Zarfları

Her kişi ki **şabāh** evinden çıkup bir mü'min kardaşına selām vèrse (229a/3)

Bu **şimdi** dedigüm kâf akşā-yı lisānile hanek-i a'lā arasındadır (195b/6)

İmdi bès vaktnamāz dahı günāhı eyle eder dèr (212a/9)

Eger biri **öñdin** biri **şoñra** vèrdi ise 'aleyke yerine turur eger berāber vèrdilerse turmaz. (230a/5)

Pes ma'lūm oldu ki her ne kadar okundısa (190b/4)

Eger terk ètmez ise **hemīşe** namāzı hadīşi nefsile karışuk olur. (217b/11)

Ya'nī dèmek olur ki **kaçan** ki bunı dèsen ya'nī tahıyyat okusañ (209a/9)

Ya'nī **kaçan** bir süreye başlasañ anı tamām èt (191b/4)

Qur'an'ı çok okur **ardında** uyurlar gèrü uyanurlar (210b/9)

3.4.2. Yer ve yön zarfları

Müntehā-yı lisāna dek ya'nī hāfeyi lisāndan **berü** dek bir yèrdedür.(197a/9)

Dişüñ diplerinden **beri** ağızdan **içerü** tā aqsāyı lisān berāberine dekdür. (195b/9)

Qur'an'ı aşāğadan **yuğarı** okımağ mekrūhdur. (188b/10)

Gemi içindeki imāma **taşradancemā'**at uymış iken gemi gitmekdür. (211b/11)

3.4.3. Durum zarfları

Bir gece gördi ki namāz kılup Qur'an'ı **añıl añıl** okur.(191a/5)

Bir kimse kaçdıla **eyle** okuya kâfir olurdı. (206a/11)

Namāzdan şöñra namāzı **gérü** kılalum mı?" dèdiler. (191b/11)

Şuncılayın ki āhir қа'deye oturmadañ sehv èdüp (209b/2)

Cān u dilden aña meşğül olasın ki ilerüki eyüler böyle èderler(214a/14)

hāfe-yi lisānuñ yaqınlığı müñtehā-yı lisāna **şol deñlü** olur ki (197b/1)

Ma'nī **şöyle** olur ki okumağ vācib ola oturmağ farz ve

Eger **yaluñuz** kılursa ol vağt zarūret olur. (202a/12)

3.4.4. Miktar zarfları

Kişi kiçi ise günāhı benden **az** ètmişdür dèyü niyyet ède (227b/11)

Qur'an'ı **çok** okur, zağmet çekerüz yā Resūlallāh dèdiler. (186a/12)

Qur'an'dan dağı **biraz** okısa namāzı dürüst olur. (188b/4)

İki mü'min birbirine uğrayup selāmlaşsalar dağı muşāfağa èdüp **bir kez** şalavāt vèrseler (231b/4)

Sūrei kâfi ve ve'zzariyātı **ol kadar** okudı ki ezberledüm dèr. (185b/4)

Aralarında **hāyle** mübāhase olmış. (205b/2)

3.4.5. Soru zarfları

Yā Resūlallāh namāzdan **nice** uğurlanur? (221a/7)

Yā **ne için** eydivèrmedüñ dèdi. (190a/11)

Alın **ne miğdār** kōnmağ gerek yère tā ki secde tamām ola. (208b/8)

Bilgil ki istiḥbāb çün **ne kadar** okunursa revādur? (185a/14)

3.5. Edatlar

“Edatlar çoğu saman tek başlarına anlamları olmayan yalnızca gramer görevleri bulunan kelimelerdir.”³⁷ “Dilimizde eski Türkçeden beri var olan edatların bir kısmı, isim ve fiillerden kalıplaşarak (gibi, için, göre, üzere vs. gibi) doğrudan doğruya edat olarak kullanılan kelimelerdir. Bir kısmı ise aslında isim, zarf ve sıfat oldukları halde edat gibi kullanılan sözlerdir. Bunların da bir kısmı ger, meger, lâkin, illâ, hatta gibi yabancı asıllıdır.”³⁸

3.5.1.Çekim Edatları

“Çekim edatları yalnızca edat olarak kullanılan kelimelerdir. Bunun yanında taşra, üzre, üstine gibi edat olarak kullanılan isimler de bulunmaktadır.”³⁹ Metinde tesbit edilen çekim edatı örnekleri şu şekildedir:

Bu araya **degin** zıkr olunan namāz selāmıydı ammā namāzdan **taşra** dènmiş ki (226b/2)

Fātiḥa okudı **ayruḵ** ḥātırına nesne gelmedi. (190a/1)

Hāfede lāmuñ maḥreci ḥāfe-yi lisāndan **berü** dekdür. (197a/2)

İlāhī bunun **bigi** ceḥāletden mü'min bendelerüñi sen şaḵla (212a/13)

Ve şol kimse **gibi** olur ki anda ḥayātdan bir nefes vèrüp almağdan **ğayrı** nesne kalmamış ola. (214a/11)

İlāhī kendü faẓluñ ve keremüñ **birle** bu belāya mübtelā olan bendelerüñ (213a/10)

Bilgil ki istiḥbāb **çün** ne kadar okunursa revādur. (185a/13)

Buraya **dek** zıkr olunan farz mertebesi idi. (185a/12)

³⁷ Ergin, s. 348.

³⁸ Özkan, s.126.

³⁹ Özkan, s. 127.

Ya'nî zâdı azularuñ iki yanından **bile** telaffuz etmek 'azîzdür. (196a/13)

Meşâyihün hılâfı **dahı** yokdur. (185a/2)

Kişi kendü toprağdan yaradılup **gêrû** toprak olacağı (216b/3)

Ve kendü biçâreligin bilüp kibri aşlına ve hâline **göre** êde. (216b/4)

Namâz tamâm olıcağ namâzdan çıkmak **içün** vèrilen selâmdur. (225a/6)

Namâz câ'iz olacağ **kadar** Qur'an öğretmek vâcibdür (193b/7)

Bu tarîk **üzre** hüküm êtdiler (198a/12)

Hemân **toğrı** kıbleye vèrmek gerek (224b/13)

3.5.2. Bağlama Edatları

“Bağlama edatları kelimedden küçük dil birliklerini, kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri biçim ve anlam yönünden birbirine bağlayıp onlar arasında bir irtibat kurarlar.”⁴⁰ Metinde tespit ettiğimiz bağlama edatları şu şekildedir:

1. Şart ifadesi taşıyanlar:

Eger İmâm Qur'an okurken aınmayup 'âciz olsa (189b/12)

Egerçi kendü eşitmezse (193b/2)

Gerçi kırbı mahrec dahı varısa (203a/9)

Meger gayrı sürede kâmil olmaya (189a/10)

Tâ ki uyuyanlara senden zarar yetişmeye (191a/14)

Ya'nî demek olur ki **kaçan ki** bunı dèsen ya'nî tahıyyat okusañ (209a/9)

Ya'nî **kaçan** bir süreye başlasañ anı tamâm êt (191b/4)

2. Zıtlık anlamı taşıyanlar:

Eger dört rek'atda okımaduğın aınsa **ammâ** kangı 'namâzda idüğün aınmasa (192a/14)

Ancağ beyân êtmedi. (190b/8)

⁴⁰ Ergin, s. 352.

Lākin Ḥalīl bin Aḥmedī Baṣrī fāsīd olmaz dēmiş (202b/8)

3. Sebep bildirenler:

Bilgil ki istiḥbāb **çün** ne kadar okunursa revādur (185a/13)

Çünki iki mü'min birbirine yetişüp selām vērüp elleri ayasın birbirine koyup depretseler (231b/1)

Zīrā ki anlaruñ içinde ḥasta olur, pīr olur, ḥācetlū kimse olur. (187a/14)

4. İstisna bildirenler:

Ya'nī mescid koñşusına namāz yokdur, **illā** mescidde dēmekdür. (220a/6)

Ve mekrūh dēnilen mes'eleler farīza namāzlardadır ve nāfilede **meger** mekrūh degül (191b/13)

5. Mutlak ilgi ifadesiyle yardımcı cümleleri ana cümleye bağlayanlar:

Şerḥi Ṭahāvī rivāyeti bile cevāb vèrelüm **ki** dürüstdür (208a/14)

Eger yaluñuz kıılır kişi ise zāhir rivāyetile cevāb vèrelüm **kim** ref' eder. (210b/6)

Namāz müsülmānlıguñ diregidür **ve** dīnūñ būnyādıdur (212a/4)

6. Sıralama bildirenler:

Şol kişi ki namāzı vakti içinde kılmaya **ve** ābdesti eyü almaya **ve** rükū'ını **ve** sücūdını yerlü yerinde tamām ètmeye **ve** göñlinde ḥuşū' **ve** ḥuzūr olmaya (212b/45)

Ammā İmām A'zām **ile** İmām Muḥammed revā degül dēmişler (231b/9)

Yaramaz işlere peşīmān olup tevbe ètmek **birle** begenilmeyen ḥūları **ve** yaramaz

ḥulıkları terk ètmek **birle** göñli pāk ètmekdür. (214b/910)

Ḥıkd **u** ḥased, kibr **ü** kīn, kızb **ü** cūḥul bigilerden ve bunlara beñzeyenlerden (214b/1011)

7. Seçme ifade edenler:

zāl yerine zā **veyā** zā yerine zād okınsa **yā** zād yerine zāl **yā** zā **yā** zā okınsa (203b/13)

8. Açıklama ifadesi taşıyanlar:

İmdi lāmuñ maḥreci dilüñ ucına yakın olan yerde ḥāffedendür. (197a/7)

Pes ma'lūmoldı ki namāz dürüst olup farz sākıt olur. (220a/3)

Şöyle ki eger bir kimse kulağını okuyanuñ ağzına yakındutsa (193b/3)

Ya'nī dil ucıla iki yukaru öñ dişüñ etleri dibinden gelür. (200b/13)

3.5.3.Ünlem Edatları

“Bazı edatlar ise çağırma ve seslenmeleri, his ve heyecanları; korku sevinç, keder, ıstırap, nefret, hayıflanma, şaşkınlık, acıma gibi ruh hallerini; yasaklama tasdik, red gösterme sorma gibi anlatım biçimlerini ifade ederler.”⁴¹

Metinde tespit ettiğimiz ünlem örnekleri şu şekildedir.

1. Doğrudan doğruya hitap ifadesi taşıyanlar:

Ey Çalabum bedürüstī biz senden yardım dilerüz. (221b/5)

Yā Allāh saña ‘ibādet ederüz (221b/9)

Fitne edici misin, **Yā** Mu‘āz! (186b/1)

2. Teessür ifade edenler: āh, vah, vāy gibi üzüntü, keder duygularını ifade eden edatlardır. Metinde bu tür edatlara rastlanılmamıştır.

3. Gösterme (işaret) ifadesi taşıyanlar:

Dişüñ diplerinden beri ağızdan içerü **tā** aḫsāyī lisān berāberine dekdür. (195b/10)

Göñli daḫı ḥāşī‘ ve ḥāzır ola anuñ namāzı aḫ ve rüşen **tā** ‘arşadegin gider (212b/2)

4. Soru ifadesi taşıyanlar:

Qur‘ān’dan **mıdur** degül **midür?** (221b/12)

ḥātūn kişilere selām vèrmek var **mı** yok **mı?** (226b/8)

5. Cevap ifade edenler:

Eyitdi :“**Belī** Yā Resüllallāh, şeyāṭīni ürküdürdüm.” dedi. (191a/13)

⁴¹ Ergin, s. 349.

3.6. Fiil

3.6.1. Fiil Yapım Ekleri

3.6.1.1. İsimden Fiil Yapma Ekleri

+a, +e: beñzeyenlerden 214b/11, uzanmasun 209b/1, uğrayup 229a/6

+de: izde >iste 190b/12

+ı, +i: uğrılarıñ 221a/5

+ık, +ik: birikmiş 217b/8

+l: doğr(u)ltmağdur 213a/5

+la, +le: işledükleri 223a/13, koltuqlamak 231b/8,

+laş, +leş: selāmlaşıcak 232b/3

3.6.1.2. Fiilden Fiil Yapma Ekleri

-y-: koyıcağ 216b/3, sayışın 225b/9

Fiilden fiil türeten eklerin çoğu çatı ekleridir.

1. Ettirgenlik ekleri:

-ar-, -er-: çıkarmağdur 183a/2, koparup 217b/10, gidere 217b/10

-ur-, -ür-: kaçurmayalar 231a/14, bitürüp 217b/2, degürmese 208a/9

-gür-: ergürtmekdür 190b/9

-t-: ergürtmekdür 190b/9

-dur-, -dür-: aındurdı 190a/5, ulaşdursalar 203a/2, döndürmek 215b/5, erişdürmedin 210a/3

-der-: döndermek 188a/10, gönderdi 186b/11

2. Edilgenlik ekleri:

-l-: yaradılmışdur 216b/1, vèrildi 204b/8, aındırılan 190b/13, begenilmeyen 214b/10, imrenilür 231b/6

-n-: işlenen 213a/11, oluna 202a/7, bulınursa 212a/12

3. Dönüşlülük ekleri:

-l-: döküldüğü 231b/3, ayrılırız 221b/9

-n-: deprenürdi 186a/6, dutunmıya 218a/8, edine 217b/7,

4. İşteşlik ekleri:

-ş-: ulaşır 197b/5, erişdürmedin 210a/3, yetişdi 186b/9

3.6.2. Fiil Çekimi

3.6.2.1. Haber Kipleri

3.6.2.1.1. Görülen Geçmiş Zaman

Olumlu Şekli:

Teklik Birinci Şahıs (dU+m): öğrendüm 230a/14, etdüm 190a/12, kılordum 223a/7
ezberledüm 185b/4

Teklik İkinci Şahıs (dU+ ñ): etdüñ 212b/7, şakladuñ 212b/3

Teklik Üçüncü Şahıs (dI+Ø): eyitdi 186b/5, buyurdi 186a/13, dutdı 200a/5

Çokluk Birinci Şahıs (dU+K): geldük 198b/8, bulduk 210b/5

Çokluk Üçüncü Şahıs (dI+lAr): etdiler 219a/14, gördiler 219a/13, vardılar 220a/13

Olumsuz Şekli:

Teklik Birinci Şahıs (mAdU+m): etmedüm 172a/14

Teklik İkinci Şahıs (mAdU+ ñ) kılmaduñ 219b/10

Teklik Üçüncü Şahıs (mAdI+Ø): etmedi 220a/11, başlamadı 185b/7, olmadı 185b/8

Çokluk Üçüncü Şahıs(mAdı+lAr): getürmediler 213b/9

3.6.2.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Olumlu Şekli:

Teklik Üçüncü Şahıs (mIş+Ø): etmiş 222a/8, toğmış 215b/4, tırmış 215a/7

Çokluk Üçüncü Şahıs (mIş+lAr): demişler 185a/8, dilemişler 184b/7

Olumsuz Şekli:

Teklik İkinci Şahıs (mAmİş+sın) kılmamışsın 221a/12

Teklik Üçüncü Şahıs (mAmİş+Ø): kalmamış 214a/11, olmamış 192a/13

3.6.2.1.3. Şimdiki Zaman

“Eski Anadolu Türkçesinde şimdiki zaman için özel bir ek yoktur. Bugün kullanılan –yor < yorır eki henüz Eski Anadolu Türkçesinde kullanılmamaktadır. Bu kip genellikle geniş zaman ekleri ile bazen de –a/-e istek kipiyle karşılanmıştır.” namāz kılar 221a/10, edāēdebilürem 203b/11, vērürem 223b/13, okuyavuz 184a/5, ēdevüz 228b/9 vb.

3.6.2.1.4. Gelecek Zaman

“Eski Anadolu Türkçesinde umûmî gelecek zaman eki –ısar, -iser’dir. Bu ek Eski Türkçe metinlerinde ve bugün bulunmamaktadır.”⁴² Günümüzde gelecek zaman eki olarak kullanılan –ecek/-acak eki metnimizde sıfat fiil olarak kullanılmıştır: getürecek nesne 217b/1, denecek söz 217b/2, oturacak yer 217b/14. Gelecek zaman anlamı –a/-e istek kipi ekiyle sağlanmıştır: étmeye 192b/10, okıya 192b/10, tāzeleye 216b/14

3.6.2.1.5. Geniş Zaman

Olumlu Şekli:

Teklik İkinci Şahıs ((U)r+sIn): dērsin 186b/2, kılırsın 221a/11, bulursın 214b/8

Teklik Üçüncü Şahıs ((U)r+Ø): eydür 206a/5, gelür 188a/6, görür 216a/2

Çokluk Birinci Şahıs ((U)r+Uz): ēderüz 221b/11, getürürüz 221b/7

Çokluk Üçüncü Şahıs ((U)r+lAr): olurlar 231b/5, ururlar 210b/10, dērler 183a/6

Olumsuz Şekli:

Teklik Birinci Şahıs (mAz+In): bilmezin 219b/12

Teklik İkinci Şahıs (mAz+sIn): olmazsın 221a/14, okumazsın 186b/3

⁴² Özkan, s. 137.

Teklik Üçüncü Şahıs (mAz+Ø): dēnilmez 193a/12, ētmez 202b/9, gelmez 189a/7

Çokluk Üçüncü Şahıs (mAz+lAr): dutmazlar 200a/10

3.6.2.2. Dilek (Tasarlama) Kipleri

Tasarlama kipleri, istek, dilekşart, gereklilik ve emir kipleri olmak üzere dörde ayrılmaktadır.

3.6.2.2.1. İstek Kipi

Olumlu Şekli:

Teklik İkinci Şahıs ((y)A+sIn): olası 214a/14, kaldurasın 224b/5, kılasın 224a/11

Teklik Üçüncü Şahıs ((y)A+Ø): kıla 192a/14, okına 187b/11, ola 183a/13

Çokluk Birinci Şahıs ((y)A+vUz): okuyavuz 184a/5, ēdevüz 228b/9

Çokluk İkinci Şahıs ((y)A+sIz): giresiz 226b/7, olası 213a/14

Üçüncü Çokluk Şahıs ((y)A+lAr): öğredeler 202a/10, vèreler 210b/11

Olumsuz Şekli:

Teklik Üçüncü Şahıs (mA(y)A+Ø): olmaya 204a/14, kılmaya 218a/1

Çokluk Üçüncü Şahıs (mA(y)A+lAr): ētmeyeler 214a/2, almayalar 214a/2, dutmayalar 227b/6

3.6.2.2.2. Dilek Şart Kipi

Olumlu Şekli:

Teklik İkinci Şahıs (sA+ñ) ēt-se+ñ 195b/7, kıldur-sa+ñ 209b/12

Teklik Üçüncü Şahıs (sA+Ø): gör-se 230b/11, git-se 215b/2, ēt-se 187a/13

Çokluk İkinci Şahıs (sA+ñUz): vèr-se+ñüz 220b/1

Çokluk Üçüncü Şahıs (sA+lAr): kı-l-sa-lar 220a/9, ol-sa-lar 230b/14, vèr-se+ler 231b/5

Olumsuz Şekli:

Teklik Üçüncü Şahıs (-mA-sA+Ø): yığ-ma-sa 214a/8, añ-ma-sa 192a/13, bulun-ma-sa 212b/14

3.6.2.2.3. Gereklilik Kipi

Gereklilik kipini oluşturan “-mAlI” biçimbiriminin metinde sadece bir yerde kullanıldığı tespit edilmiştir.

Teklik Üçüncü Şahıs (-mAlU+Ø): kıl-malu 191b/11

3.6.2.2.4. Emir Kipi

Bu biçimbirimler kaynaklarda emir kipi olarak yer alsada anlam itibariyle metnimizde istek bildirmektedir.

Olumlu Şekli:

Teklik Birinci Şahıs ((y)A+yIn): olayın 186b/2, bileyin 213b/12

Teklik İkinci Şahıs (Ø+Ø): bil 214b/7, eyle 213a/11, kıl 219b/11; (gil+Ø): bilgil 183a/5

Teklik Üçüncü Şahıs (sUn+Ø): dênilsün 194a/8, êtsün 218b/3

Çokluk Birinci Şahıs ((y)A+IUm): kılalum 191b/10, öpelüm 232b/4, vèrelüm 220a/14

Çokluk İkinci Şahıs (Ø+Uñ): vèrũñ 226b/5, êdũñ 232b/5, yêñ (217b/4)

Olumsuz Şekli:

Teklik Üçüncü Şahıs (mA+sUn): uzanmasun 209a/14, koşmasun 192a/2, oğımasun 190b/6

Çokluk İkinci Şahıs (mA+ñ): êtmeñ 220a/12

3.6.3. Birleşik Kipli Fiiller

3.6.3.1. Birleşik Kipli Fiillerin Hikâyesi

3.6.3.1.1. Görülen Geçmiş Zaman Kipinin Hikâyesi

Metinde görülen geçmiş zaman kipinin hikâyesi tespit edilememiştir.

3.6.3.1.2. Duyulan Geçmiş Zaman Kipinin Hikâyesi

Teklik Üçüncü Şahıs (mIş+I-dI): êtmiş idi 187a/9

3.6.3.1.3. Geniş Zaman Kipinin Hikâyesi

Teklik Birinci Şahıs (Ar+dUm): êderdüm 191b/2, söyler idüm 191a/10

Teklik İkinci Şahıs (Ar+dUñ): êderdüñ 191b/2, okurduñ 191a/12,

Teklik Üçüncü Şahıs (Ar+dI; Ur+dI): okurdı 185b/12, êderdi 185b/13

Çokluk Üçüncü Şahıs (Ar+lAr+dI; Ur+lAr+dI): olurlardı 216a/9, kaçarlardı 216a/10, añarlardı 214b/4

Olumsuz Şekli:

Çokluk Üçüncü Şahıs (mAz+dI) bulmazdı 186b/7, çıkmazdı 209b/7, kaldurmazdı 214b/2

3.6.3.1.4. Şimdiki Zaman Kipinin Hikâyesi

Metinde şimdiki zamanın hikâyesi geniş zaman eki ile kullanılmıştır: añarlardı 214b/4, olurlardı 216a/9 ki kaçarlardı 216a/10

3.6.3.1.5. Dilek Şart Kipinin Hikâyesi

Teklik Üçüncü Şahıs (sAIdI): olsa idi 190a/14

3.6.3.2. Birleşik Kipli Fiillerin Rivayeti

Metinde birleşik kipli fiillerin rivayetine dair örnek yoktur.

3.6.3.3. Birleşik Kipli Fiillerin Şartı

3.6.3.3.1. Görülen Geçmiş Zaman Kipinin Şartı

Olumlu Şekli:

Teklik Üçüncü Şahıs (dI(y)+sA; dI+(I)sA): vèrdi ise 230a/5, 188a/14 okudı ise 188a/14

Çokluk Üçüncü Şahıs (dI+lAr+sA): vèrdilerse 230a/5

Olumsuz Şekli:

Teklik Üçüncü Şahıs (mA+dI+(y)sA): geçürmediyse 189b/13

3.6.3.3.2. Geniş Zaman Kipinin Şartı

Olumlu Şekli:

Teklik İkinci Şahıs (Ar+sAñ): dilerseñ 224b/6

Teklik Üçüncü Şahıs (Ur+sA): añarsa 225a/9, alursa 227a/13, olursa 232a/14, okunursa 184b/5

Çokluk Üçüncü Şahıs (Ur+lAr+sA): vèrürlerse 227b/14

Olumsuz Şekli:

Teklik Üçüncü Şahıs (mAz+sA): bulunmazsa 202a/11, duymazsa 209a/1

3.6.4. Fiilde Soru Şekli

“Soru eki –mı, mi’dir. Ekteki ünlü daima düzdür, ünlü uyumu kuralına tabi değildir. Fiil çekiminde ekin yeri bakımından bugünkünden farklı bir durum yoktur.”⁴³ Örneğin; kalur mı 224a/13, kılalum mı 191b/11

3.6.5. Birleşik Fiiller

“Birleşik fiiller bir ad ile bir yardımcı fiilin, iki ayrı fiil şeklinin yahut da ad soylu bir veya birden çok kelime ile bir esas fiilin birleşmesinden oluşan ve tek bir kavrama karşılık olan fiil türleridir.”⁴⁴

3.6.5.1. İsimlerden Yardımcı Fiillerle Yapılan Birleşik Fiiller

“Yabancı asıllı kelimeler et-, kıl-, eyle-, ol-, bulun- yardımcı fiilleri kullanılarak fiil hâline getirilmektedir.”⁴⁵

êt- fiili ile yapılan birleşik fiiller: vakf êt- 205a/10, edā êt- 203b/10, telaffuz êt- 196b/1, terk êt- 233a/6, i’tibār êt- 202b/9, def’ êt- 217b/7, hıfz êt- 195b/11 vb.

eyle- fiili ile yapılan birleşik fiiller: kabûl eyle- 213a/11, nazar eyle- 214b/6, nerm eyle- 191a/14, ‘azl eyle- 205b/9, farz eyle- 219a/14, ibtidā eyle- 205b/9, fazl eyle- 220b/14, pāk eyle- 215a/5 vb.

⁴³ Özkan, s. 146.

⁴⁴ Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2009, s. 150.

⁴⁵ Özkan, s. 147.

kıl- fiili ile yapılan birleşik fiiller: namâz kıl- 212b/1, muhayyer kıl- 224b/6, hâzır kıl- 218a/14 vb.

ol- fiili ile yapılan birleşik fiiller: cem‘ ol- 193a/7, hâzır ol- 14a/9, meşğul ol- 228a/10, mutaşşıl ol- 196a/10, vâkı‘ ol- 196a/10, sâkıf ol- 211b/8, hâşıl ol- 207b/1, fâsîd ol- 202b/11, gâlib ol- 218b/1, kabûl ol- 221a/8 vb.

“Yardımcı fiil olmamakla birlikte bul- , dut-, gel-, gör-, var- vir-, tur-, ur- fiillerinin oynadığı rol de hemen hemen yardımcı fiillerinki gibidir.”⁴⁶ Örnekler şu şekildedir: gâfil bul- 186b/7, naşîb bul- 233a/7 , şevâb bul- 233a/12, ‘azîz dut- 227b/7, ditreme dut- 213b/7, hâzır dut- 21 haber gel- 214a/7, hâtıra gel- 192a/12, hûş gel- 218a/7, câ‘iz gör- 185a/7, revâ gör- 184b/8, helâl gör- 219b/4, haber vèr- 220b/2, nefes vèr- 214a/11, selâm vèr- 211b/2, yüzine ur- 212a/13 vb.

3.6.5.2. Tasvir Fiilleri

“Tasvir fiilleri fiillerin a, e; ı, i; ve u, ü zarf fiil şekillerine bazı özel fiiller eklemek suretiyle yapılır.”⁴⁷ Süreklilik, tezlik, yaklaşma ve yeterlik olmak üzere dört şekilde incelenir. Metinde yaklaşma fiiline rastlanmamıştır.

Süreklilik fiili: oladur 232a/2

Tezlik fiili: eydivèr- 190a/11, aındurivèr- 190b/5

Yeterlik fiili: dèyübil- 202a/6, èdebil- 203b/11

3.6.6. Fiilimsiler

3.6.6.1. Sıfat Fiiller (Partisipler)

“Sıfat fiiller zaman ve hareket kavramı taşıyan ama isim gibi kullanılan fiil şekilleridir.”⁴⁸ Prof. Dr. Faruk GÜRBÜZ bir makalesinde partisip diye de anılan sıfat-fiillerin birçok kaynaktan türemiş kelimeler olarak tanıtıldığını, onların kullanımdan değil de sonlarına almış oldukları ekler vasıtasıyla hem anlamlarını ve hem de türlerini değiştirmiş olduklarının iddia edildiğini oysa fiilleri sıfat-fiil yapan amillerin bu ekler

⁴⁶ Özkan, s. 147.

⁴⁷ Özkan, s. 148.

⁴⁸ Özkan, s. 148.

olmadığını, onları girdikleri bağlam ve kullanımların sıfat-fiil yaptıklarını dile getirmektedir.⁴⁹ Sıfat fiileri karşıladıkları anlam ifadelerine göre üç grupta incelemek mümkündür:

Geçmiş zaman ifadeli sıfat fiiller:

-duk, -dük:

kul Mevlâsı öninde **turduğı** gibi dura(215b/9)

Tekbiri evvelde **êtdüğü** gibi ya'nî bile selâm vère (225b/11)

anuñ ma'bûdı ve ilâhı ol **ululaduğı** nesne olur (216b/11)

Andan **utanduğı** sebebi ile (216a/5)

Ya'nî erbâ'in **dêdüğü** a hâ 'a harfidür (194b/10)

Ehli sünnet ve cemâ'at **dêdükleri** budur. (232b/13)

-mış, -miş:

ammâ âdâbuñ ve erkânuñ ba'zı olmasa gözi **çıkmış** kulağı **kesilmiş** adam bigidür(213a/1)

şalavât vèrseler günâhlarından arınup anadan şimdi **doğmış** gibi olurlar. (231b/5)

Ammâ İmâm Zâhidî fâhr geçmişlerde **geçmişlerde** (208a/13)

eger imâma **uymış** kişi ise nevâdir rivâyetile cevâb vèrelüm (210b/7)

Bil ki aşlın **unutmuş** olur. (225b/6)

Geniş zaman ifadeli sıfat fiiller:

-an, -en:

ve efdal oldur ki imâma **uyan** kişi selâmda imâma muķârenet êde. (225b/10)

namâzda kırâ'atı haddi kerâhetden **çıkaran** Fâtiha ile üç âyet okumaķdur(188a/6)

Ya'nî namâza **duran** kişi Allâh ta'âlâ öninde hizmete tûrmış olur.(215a/7)

İmâm eger durılan yerden okursa (190b/11)

⁴⁹Faruk Gürbüz, "Fiilleri Sıfat-Fiil Yapan Ekler midir, Kullanım mı?", *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 44, Erzurum 2010, s.1-21.

Bunlardan er imişse **kalani** aña harām olurdı. (227a/12)

yaluñuz **kılan** kişi aşikāre okuyacak namāzlardamuhayyerdür. (192b/3)

Fārsī **okunan** Qur’ān olmasa beherhāl dürüst olmak gerek (184b/4)

berü dek yerde **olan** hāffedendür.(197a/4)

-r; -ar, -er; -ur, -ür:

Eger tüzde **biter** işise bitürüp göñliñ fāriğ éde andannamāz kıla. (217b/2)

Namāzı şöyle kıluñ ki şol vedā’ **éder** kişi bigi olası. (213a/14)

Eger yaluñuz **kılur** kişi ise zāhir rivāyetile cevāb vèrelüm (210b/6)

Qur’ān **okur** olsalar (232a/10)

-maz, -mez:

taḥāretüñ rûhı **yaramaz** işlere peşimān olup tevbe étmek birle begenilmeyen hūları ve **yaramaz** hulkıları terk étmek (214b/910)

meger ki ol süreyi eyü **bilmez** ola (189a/4)

şol kimse bigiolur ki gözi var **görmez** ve kulağı var **êşitmez** (213a/3)

Gelecek zamanlı sıfat fiiller:

-acak, -ecek:

Ağacı kesmek gerek ki kuşa **oturacak** yerkalıma. (217b/14)

Ammā zāhir rivāyetde taḥiyyatı ‘abduhu ve resūluhuya degin **okuyacak** miqdār farzdur (209b/9)

Qurā katında vakf **olmayacak** yerde vakf étmek namāzı fāsıd éder. (205a/13)

Namāzı cā’iz **olacak** miqdārı Qur’ān öğrenmek (193b/5)

Qur’ān’ı aşikāre **okuyacak** yerde aşikāre ve gizlü **okuyacak** yerde gizlü okımak vācibdür (219a/2)

Terğīb’de dēnmiş ki vakf **étmeyecek** yerde vakf étmek namāzı fāsıd éder. (205a/8)

eger başuñ mesh **édecek** yeri üzerine secde olunsa dürüst olmaz. (208b/13)

tedbiri oldur ki ol endiſe **getürecek** nesne **dènecek** sözise dèye. (217b/2)

3.6.6.2. İsim Fiiller

-mak/-mek:

Haḡ ta‘ālā nazargāhından **gidermek** gerek ve **bilmek** gerek ki Allāhu ta‘ālādan gizlü hıç nesne yokdur. (215a/1)

İmām Şāfi‘ī raḡimahullāh Fātiḡa **oḡumak** farzdur dèr.(183a/11)

Ḳur‘ān **oḡumak**dur ve Ḳur‘ān‘ı ne miḡdār ve kaçrek‘atda **oḡunmak** farz idüğinde étmenüñ iḡtilāfı var. (183a/10)

İmām Ebū Ḥanīfe raḡimahullāh anuñçün revā görmedi ki varaḡ **döndermek** ‘amelii keſirdür, dèr. (188a/10)

Ma‘lüm oldı ki zarüretsüz bir süreden bir süreye **geçmemek** gerek imiş. (191b/5)

-ma/-me:

Ammā evvelki beytüñ evvel **gelmesi** kim a hā ‘a gelür. (195a/8)

Üç harfüñ iki tudaḡ arasında **olmasında** vāv ſefeteyne dāḡıldür. (199b/11)

-ıſ, -iſ, -uſ, -üſ:

İmām Bekr Ḥāherzāde vācibātda getürmiſ ki namāzuñ rek‘atı **sayıſın** ḡātırda dutmak vācibdür. (225b/9)

3.6.6.3. Zarf Fiiller (Gerundiumlar)

-dukça, -dükçe:

ſaḡına ve ſolına selām **vèrdükçe** (225b/12)

-ıcak, -icek:

Namāz tamām **olıcak** bize ma‘lüm (186a/4)

Namāzdan fāriḡ **olıcak** bu ḡadīſi buyurdı ki (186a/11)

Sürenüñ āḡirine yaḡın **ḡalııcak** bir āyet mübārek ḡātırına gelmedi (190a/8)

başı toprak üzerine **koyıcağ** kişi kendü toprakdan yaradılup gèrü toprak olacağı (216b/3)

rükû‘dan ve sücûddan **kalkıcağ** tamām toğrılup a‘zâ yêrlü yêründe (220b/11)

Bu üç harfi telaffuz **édiceğ** dilüñ vasaşı haneki a‘lâya tokınur. (196a/5)

İmām selām **vêriceğ** selāmvêre. (202a/11)

-ınca, -ince:

Fātiha ve bir sūre **oquınca** namāz vaḳti çıḳa dèyü ḳorḳsa (185a/8)

Ḳıṣṣa-yı Mūsā’ya **varınca** mübārek ḥātırına bir āyet gelmedi.(190b/1)

Ol **oturınca** ḳuşlar gèrü cem‘ olurlar. (217b/13)

Zîrâ ağaç **durduğınca** ḳuş eksük olmaz. (217b/14)

Namāzın tamām **édince** tınmadı ḳodı. (220a/2)

-iken, -ken:

eger İmām Ḳur’ān **oḳurken** añmayup ‘āciz olsa (189b/12)

yatsuda cemā‘atile **ḳılurken** ihfā etmek meşrû‘ degül (193a/9)

İmām namāzda **ṭururken** Ḳur’ān **oḳurken** (205b/8)

İmām Seraḥsî dersin **eydürken** rivāyet bulundı ki (210b/3)

-madın, -medin:

Eger imām ‘aciz **olmadın** oḳumağı añlasa (190b/10)

Ammā eger başın yere **ḳomadın** ayakların ḳaldursa (208a/11)

Şuncılayın ki āḥir ḳa‘deye **oturmadın** sehv édüp bir rek‘ata dahı ḳalksa (209b/3)

Eger tamām **étmedin** selām vêrse namāzı fāsîd olur (210b/7)

münāfî iş **işlemedin** añarsa ṭurup (225a/11)

-up, -üp:

Taḥiyyatda yêr üzre **oturup** ayaklarınıñ uçlarıñ sağ yanına çıḳarmaḳdur (183a/2)

Fātiḥa **oḳumayup** hemān bir kıṣa āyet oḳusa. (184b/10)

Ol sūreyi **ḳoyup** kāmil oldıḡı sūreyi oḳıya. (189a/13)

Anı **ḳoyup** ğayrı āyet oḳıdı. (190a/8)

ḥāṭırına gelmedi **ṣanup** aṇdursa namāzı fāsıd olmaz. (190b/10)

Andan **geçüp** ‘Ömer ḥücesine vardı gördi ki namāz ḳılur (190a/5)

Eger ceḥd **édüp** öğrenmese ma‘zūrdur. (193b/6)

İKİNCİ BÖLÜM

METİN

KİTÂB-I HULVİYYÂT [23-29. BÂB]

[M. 183a] [M1. 99b] (1) ve secdede kolların yere döşemekdür ve karınların uyluklarından ayırmağdur (2) ve tahıyyatda yer üzre⁵⁰ oturup ayaklarının uçlarıñ sağ yanına çıkarmağdur. (3) Bir aşıl zıkr⁵¹ dağı⁵² olunmış ki ef'âli namâzda her nesne ki erenlere sünnetdür, hatunlara (4) bid'atdur. Ezkârda ikisi dağı berâberdür. *Vallâhu a'lem, bi-hakâ'iki'l-umûr.*⁵³

Yigirmi üçüncü⁽⁵⁾ bâb namâzuñ kırâ'at⁵⁴ beyânındadır. İmdi bilgil ki namâzuñ farzlarınıñ (6) ba'zına rükün dërler. Üçünci bâbda mücmelenzıkr⁵⁵ olınmışdur ve anlar ki şartdur (7) bâblarında 'alâkaderi'l-hâli⁵⁶ tafşil dağı olınmışdur ve erkândan dağı kıyâm (8) şıfat-ı şalât bâbında zıkr⁵⁷ olundu ve bâkî erkânüñ tafşiline şimdi⁽⁹⁾ şürû' olunur, *inşâallâhu ta'âlâ*. Bilgil ki erkân-ı namâzdan biri dağı (10) Kur'an okumağdur ve Kur'an'ı⁵⁸ ne mikdâr ve kaç rek'atda okunmak farz (11) idüğinde etmenüñ ihtilâfı var. İmâm Şâfi'î *rahimahullâh*⁵⁹ Fâtiha (12) okumağ farzdur dër. İmâm Mâlik Fâtiha'ya sûre dağı koşmak farzdur dër. (13) Ammâ bizüm eimme eydürler ki kişi ola ki Fâtiha'yı dürüst bilmeye ve süreyi⁽¹⁴⁾ dürüst bilmeye anuñ bigi kişiye sûre ve Fâtiha⁶⁰ okumağ emr edicek şâyed ^{[183b](1)} bir vech-ile okuya ki namâzı fâsid ola ve namâzda Fâtiha okumağ hadîs-i (2) vâhid iledür. Biz⁶¹ naşs-ı Kur'an ile 'amel ederüz dërler. Niteki Hâk *ta'âlâ* buyurmuşdur: (3) ⁶²فَاقْرَؤُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ ve⁶³

⁵⁰ üzre] üzerine M1.

⁵¹ zıkr] zikir M1.

⁵² dağı]-M1.

⁵³ bi-hakâ'iki'l-umûr] - M1.

⁵⁴ kırâ'at] kırâ'atı M1.

⁵⁵ zıkr] zikir M1.

⁵⁶ 'alâkaderi'l-hâli] 'alâkadri'l-hâli M.

⁵⁷ zıkr] zikir M1.

⁵⁸ Kur'an'ı] Kur'an M.

⁵⁹ rahimahullâh]-M1.

⁶⁰ sûre ve Fâtiha] Fâtiha ve sûre M1.

⁶¹ biz]-M.

⁶² Âyet: "Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun." (Müzemmil sûresi, 20. âyet)

⁶³ ve]-M.

demiş ki Hâce Hasan-ı Başrî Qur'an okumak⁶⁴ (4) namāzuñ bir rek'atında farzdur zīrā Allāh *ta'ālā* ⁶⁵فَاقْرَؤُوا مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْآنِ⁶⁵ demişdür emr⁶⁶ h^vöd tekrār taḳāzā etmez ve İmām Mālik *rahimahullāh*⁶⁷ namāzuñ üç (6) rek'atında okumak⁶⁸ farzdur ki ekşer küll hükminde dır demiş ve İmām Şāfi'î katında⁶⁹ *rahimahullāh*⁷⁰ (7) dört rek'atda daḥı Fātiḥa ve besmele okumak farzdur. Ammā bizüm eimme eydürler⁷¹ ki (8) iki rek'atda Qur'an okumak⁷² farzdur. Nā-mu'ayyen ammā 'adet-i āyetde ihtilāf (9) etmişlerdür.⁷³ İmām Ebū Ḥanīfe katında⁷⁴ *rahimahullāh*⁷⁵ bir āyet okumağ-ıla namāz dürüst olur (10) gerek uzun āyet olsun gerek kıṣa lākin İmām Ebū Yūsuf ile⁷⁶ İmām Muḥammed (11) katında *rahimahullāh*⁷⁷ bir uzun āyet yā üç kıṣa⁷⁸ āyet okumak⁷⁹ farzdur⁸⁰ (12) ve Ebū Ḥanīfe kavlinüñ vechi oldur ki cünüb ve ḥāyız ve noğasā bir āyet Qur'an⁽¹³⁾ okumak⁸¹ revā degülse ma'lūm oldı ki namāzda daḥı bir āyet mu'teberdür (14) ve İmām Ebū Yūsuf ile⁸² İmām Muḥammed eydürler ki: Qur'an mū'cizdür şol⁸³ miḳdār⁸⁴ okumak^{[184a](1)} gerek ki i'cāzı⁸⁵ zāhir ola tā ki namāz dürüst ola. [184c](1) Qur'an evvel şuhuflarda davar Zebūr'da da eger 'Arabī'den ol ma'nī i'tibār ḥaḳḳında.⁸⁶ **Mes'ele** Arabī bilmeyen Pārsī⁸⁷ [184a](2) okusa ittifāḳı dürüstdür, şol şart-ıla ki ma'nī tefāvut etmeye ammā (3) eger 'Arabī bilen Fārsī okusa⁸⁸ İmām Ebū

⁶⁴ okumak] okımak M1.

⁶⁵ Āyet: "Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun." (Müzemmil sûresi 20. āyet)

⁶⁶ emr] emir M1.

⁶⁷ *rahimahullāh*]-M1.

⁶⁸ okumak] okımak M1.

⁶⁹ katında]-M.

⁷⁰ *rahimahullāh*]-M1.

⁷¹ eydürler] eydür ki M1.

⁷² okumak] okımak M1.

⁷³ etmişlerdür]- etmişler M.

⁷⁴ katında]-M1.

⁷⁵ *rahimahullāh*]-M1.

⁷⁶ Yūsuf ile] Yūsuf ile M1.

⁷⁷ *rahimahullāh*]-M1.

⁷⁸ kıṣa]-M1.

⁷⁹ okumak] okımak M1.

⁸⁰ farzdur] gerek M1.

⁸¹ okumak] okımak M1.

⁸² Yūsuf ile] Yūsuf ile M1.

⁸³ şol] şu M1.

⁸⁴ miḳdār] miḳdārı M1.

⁸⁵ i'cāzı] i'cāz M1.

⁸⁶ Yazmada: ḥaḳḳında

⁸⁷ Pārsī] Fārsī M1.

⁸⁸ okusa] okısa M1.

Ḥanīfe katında dürüstdür.⁸⁹ İmām Ebū Yūsuf⁹⁰ (4) İmām Muhammed katında dürüst degül. Bunlar eydürler ki⁹¹ bize emr olmışdur ki Qur’ân’ı (5) hem ma’nîsi ile⁹² hem nazm ile⁹³ okuyavuz nazmından⁹⁴ ‘âciz olmayıcağ yalunuz (6) ma’nî ile⁹⁵ dürüst olmaz. İmām Ebū Ḥanīfe’den bize emr olmışdur ki, Qur’ân (7) okuyavuz ikisinden biri ile ya’nî yâ nazm ile⁹⁶ yâ ma’nîsi ile⁹⁷ lâzım gelmez ki (8) biri-y-le okunsa dürüst olmaz⁹⁸ her kağısı ile⁹⁹ okunsa¹⁰⁰ dürüstdür,⁽⁹⁾ demiş zîrâ ki Qur’ân’dan i’tibâr ma’nîyedür¹⁰¹ şol delille ki Hâk ta’âlâ buyurmuşdur ki: (10) 102 وَإِنَّهُ لَفِي زُبْرِ الْأَوَّلِينَ ve dahı¹⁰³ -zıfda lafıuşdur ki, Zebûr’da ve kıyo (11) bunda şek¹⁰⁴ إِنَّ هَذَا لَفِي الصُّحُفِ الْأُولَى (12) Qur’ân bunlarda dahı var-ıdı. Pes ma’lûm oldu ki i’tibâr ma’nîyedür anuñçunki (13) ittifâk¹⁰⁵ var ki ma’nî Qur’ân’dandur. Ammâ Ḥâce İmām Ḥüsâm Şehîd Ebū Bekr-i¹⁰⁶ (14) Ceşşâş’uñ¹⁰⁷ Cāmi ‘u’s-şāğîr’ inden ve şalât-ı Ḥâce İmām Minhâc’dan [184b](1) naql olunmuş ki¹⁰⁸ İmām Ebū Ḥanīfe bu sözden rücû’ edüp demişdür ki: (2) ‘Arabî bilen kimsene¹⁰⁹ Fârsî okumağ¹¹⁰ dürüst degül ammâ Ebū Ḥanīfe’nün zâhir (3) kavli dürüst olmağdur denmiş. Anuñçunki ‘Arabî bilmeyen Fârsî okumağ¹¹¹ h’öd ittifâkı (4) dürüstdür eger Fârsî okunan Qur’ân olmasa be-herhâl dürüst olmağ gerek (5) pes ma’lûm oldu ki ‘Arabî okunursa dahı Fârsî okunursa dahı Qur’ân imiş (6) ve rivâyet olunmuş ki ehl-i

⁸⁹İmām Ebū Ḥanīfe katında dürüstdür] dürüstdür İmām Ebū Ḥanīfe katında M1.

⁹⁰Yūsuf] Yūsuf ile M1.

⁹¹eydürler ki] eydür ki M1.

⁹²ma’nîsi ile] yazmada ma’ni, ma’nîsiyle M1.

⁹³nazm ile] nazm ıyla M1.

⁹⁴nazmından] nazmında M1.

⁹⁵ma’nî ile] ma’nîyle M1.

⁹⁶ nazm ile] nazm ile M1.

⁹⁷ma’nîsi ile] ma’nîsiyle M1.

⁹⁸ olmaz] olmaya M.

⁹⁹ kağısı ile] kağısıla M1.

¹⁰⁰ okunsa] okunursa M1.

¹⁰¹ma’nîyedür] ma’nîledür M1.

¹⁰²Âyet: “Ve hiç şüphesiz O (Kur’an), geçmişlerin kitaplarında da (geleceği haber verilmiş) zikredilmiştir.” (Şu‘arâ sûresi, 196. Âyet)

¹⁰³dahı]-M1.

¹⁰⁴ Âyet: “Şüphesiz bu (hüküm), önceki sahifelerde de vardır.” (A‘lâ sûresi, 18. âyet)

¹⁰⁵ ittifâk] ittifâkı M1.

¹⁰⁶ Bekr-i] Bekr M.

¹⁰⁷ Ceşşâş’uñ] Haşşasûñ

¹⁰⁸ ki]-M.

¹⁰⁹kimsene] kimse M1.

¹¹⁰okumağ] okımağ M1.

¹¹¹okumağ] okımağ M1.

Rûm nâme gönderüp Selmân-ı Fârsî'den ⁽⁷⁾ sûre-yi¹¹² Fâtiha'yı dilemişler. Selmân dağı *raḍiyallāhu 'anhu* ¹¹³ anların dilince tercüme etmeki ⁽⁸⁾ revâ gördi. Ebû Hânîfe dağı ma'nîye i'tibâr edüp Fârsîce okumağı⁽⁹⁾ revâgördi. Bu mes'ele *Cāmi'u's-şagîr* Ḥalvânî'den *Mes'ûdî'de* bu vech-ile ⁽¹⁰⁾ naql olunmuş. *Cevāhir'de* demiş ki Fâtiha okumayup hemân bir kısa âyet okusa¹¹⁴ ⁽¹¹⁾ Ebû Hânîfe katında namâz dürüstdür, kerâhet-ile imâmeyn katında dürüst degüldür¹¹⁵ ⁽¹²⁾ ve rivâyet olunmuş ki bir kısa âyeti üç kerre okusa imâmeyn katında⁽¹³⁾ dağı cā'iz¹¹⁶ olur ammâ muşannif-i *Ḥalâşatü'l-Fatāvā'yı* bir mu'temed kişiden ⁽¹⁴⁾ eşitdüm. Bu mes'elede ihtilâf-ı meşâyih var dedi¹¹⁷ demiş. Eger bir kısa âyet ^{[185a](1)} okusa ki bir kısa niçe kelimeler ola yâ iki kelime ola, İmâm¹¹⁸ Ebû Hânîfe katında dürüstdür. ⁽²⁾ Meşâyihüñ hilâfi dağı¹¹⁹ yokdur, mişâl ¹²⁰ *تَمَّ قُلِّ كَيْفَ قَنَرٌ* gibilerdür. ⁽³⁾ Eger bir âyet okunsa ki bir kelime ola ¹²¹ *arḥ olahbigi yâ bir* ¹²² *مُذْهَمَاتٌ* bigi¹²⁴ bunlar dağı Qur'an'ın¹²⁵ ba'zı katında âyetlerdür ammâ bunlarda meşâyihüñ ⁽⁵⁾ ihtilâfi vardur, dênmiş. Eger âyete'l-kürsî yâ âyet-i müdâylene gibi bir uzun ⁽⁶⁾ âyetün ba'zı bir rek'atda okunsa ve¹²⁶ ba'zı bir rek'atda dağı okunsa Ebû Hânîfe ⁽⁷⁾ kavli üzerine meşâyihüñ ihtilâfi var. Ba'zı cā'iz görmemiş ammâ ekşerî ⁽⁸⁾ cā'yizdür, demişler. **Mes'ele**¹²⁷ eger bir kimse namâzda Fâtiha ve bir sûre okuyınca ⁽⁹⁾ namâz vakti çıka dëyü qorкса қанğı namâz gerek ise olsun her rek'atda bir âyet ⁽¹⁰⁾ okumağ¹²⁸ cā'izdür. **Mes'ele** *Mes'ûdî'de* dênmiş ki¹²⁹ Muḥammed bin Ḥasan'dan naql olunmuş ki ⁽¹¹⁾ namâzda

¹¹²sûre-yi]-M.

¹¹³raḍiyallāhu 'anhu]-M1.

¹¹⁴hemân bir kısa âyet okusa] bir kısa âyet okusa hemân M.

¹¹⁵degüldür] degül M.

¹¹⁶yazmada] cāyiz, diğەر yerlerde de cā'iz yerine cāyiz kullanılmıştır.

¹¹⁷dedi]-M1.

¹¹⁸İmâm]-M.

¹¹⁹dağı]-M1.

¹²⁰Âyet: Yine kahrolası nasıl bir ölçü koydu? (Müdessir sûresi 20. âyet)

¹²¹Âyet: Yemyeşildirler.(Rahmân sûresi 64. âyet)

¹²²Âyet:Sâd.(Sâd sûresi 1. âyet)

¹²³Âyet:Nûn.(Kalem sûresi 1. âyet)

¹²⁴bigi] gibi M1.

¹²⁵Qur'an'ın]-M1.

¹²⁶ve]-M.

¹²⁷mes'ele]-M1

¹²⁸okumağ] okımağ M1.

¹²⁹dênmiş ki]-M.

130 130 okumak] okumak M1.
 131 biri] birisi M1.
 132 farz] farzdur M1.
 133 biri] birisi M1.
 134 çıkarmak] çıkarmakdur M1.
 135 biri] birisi M1.
 136 zikr] zikir M1.
 137 mertebesi idi] mertebesiydi M1.
 138 uş bu] iş bu M1.
 139 zikr] zikir M1.
 140 raḍiyallāhu ‘anhu]-M1.
 141 ‘aleyhi’s-selām] ‘a.m. M1.
 142 miḳdārı]-M.
 143 Müverref-i ‘Acelī şeklinde okunmuş dizinde anlam verilememiştir.
 144 ‘aleyhi’s-selām] ‘a.m. M1.
 145 raḍiyallāhu ‘anhu]-M1.
 146 ḥazreti]-M1.
 147 Âyet: “Elif Lām Mîm.” (Bakara sûresi 1. âyet)
 148 Âyet: “Mülk elinde bulunan ne mübârektir ve şânı ne yücedir.” (Mülk sûresi 1. âyet)
 149 raḍiyallāhu ‘anhu]-M1.
 150 Resûl ḥazreti‘aleyhi’s-selām] Resûl ‘a.m. M1.
 151 Âyet: “İnsanın üzerinden geçmedi mi?” (İnsan sûresi 1. âyet)
 152 [وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًا] Âyet: “Art arda gönderilenler and olsun.” (Mürselât sûresi 1. âyet)
 153 Âyet: “Gök yarılp parçalandığında.” (İnşikâk sûresi 1. âyet)
 154 Âyet: “Burçları olan göğe and olsun.” (Bürûc sûresi 1. âyet)
 155 raḍiyallāhu ‘anhu]-M1.

'aleyhi's-selām¹⁵⁶ (12) cum'a namāzında sūre-yi ¹⁵⁷ إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ ve ¹⁵⁸ سُبِّحْ cum'ayı çok okurdu. (13) ve Nu'mān bin Beşīr raḍiyallāhu 'anhu¹⁵⁹ rivāyet ederdi ki¹⁶⁰ vakt oldu ki bize (14) bir günde iki bayrām geldi: biri bayrām, biri cum'a. Bayrām namāzında daḥı cum'a namāzında ^{[186a](1)} daḥı هَلْ أَتَيْكَ حَدِيثٌ ¹⁶² ve ¹⁶¹ سُبِّحَ اسْمُ رَبِّكَ الْأَعْلَى ¹⁶¹ okudu ve Ebū Sa'īd (2) Ḥudrī raḍiyallāhu 'anhu¹⁶³ rivāyet eder ki: Resūl ḥazreti 'aleyhi's-selām¹⁶⁴ ile öyle (3) namāzın kıldırduḡ kıyāmdan inüp secde-yi tilāvet etti gerü kıyām edüp Qur'an'dan (4) biraz daḥı okuyup rükū' etti. Namāz tamām olıcaḡ bize ma'lūm oldu ki sūre-yi (5) Elif, Lām, Mīm¹⁶⁵ tenzīl okumuş ve daḥı rivāyet olunmuş ki Qur'an'ı ihfā ile¹⁶⁶ okunacaḡ namāzlarda¹⁶⁷ (6) Resūl ḥazreti 'aleyhi's-selām¹⁶⁸ şöyle okurdu ki mübārek yañaḡları deprenürdi. (7) Kāh olurdu ki bir ḥarf yā bir kelime eşitdürürdi ve şalāt-ı Seraḡsī'den nakl (8) olunmuş ki Resūl ḥazreti 'aleyhi's-selām¹⁶⁹ aḡşam namāzında ¹⁷⁰ المصن okudu⁽⁹⁾ ammā bu ol vakt idi ki āyetler müretteb ve sūreler mu'ayyen degüldi. Şol delīl (10) üzre¹⁷¹ ki çün āyetler müretteb ve sūreler mu'ayyen oldu bir cemā'at gelüp Resūle (11) ḥazreti 'aleyhi's-selām¹⁷² Mu'āz bin Cebel'den şikāyet etdiler biz kesb ehliyüz, (12) yorgun gelürüz. Yatsu namāzında Mu'āz¹⁷³ Qur'an'ı çok okur, zaḡmet çekerüz (13) yā Resūlallāh dediler. Resūl ḥazreti 'aleyhi's-selām¹⁷⁴ Mu'āz'ı¹⁷⁵ getürüp buyurdu ki: (14) "Yā Mu'āz inne mine'l

¹⁵⁶ Resūl ḥazreti 'aleyhi's-selām] Resūl 'a.m. M1.

¹⁵⁷ Āyet: "O zaman geldiklerinde sen ikiyüzlüler gibi" (Münāfikūn sūresi, 1. āyet)

¹⁵⁸ [يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ] Āyet: "Göklerdeki ve yerdeki her şey, mülkün sahibi, mukaddes, mutlak güç sahibi, hüküm ve hikmet sahibi olan Allah'ı tespih eder." (Cum'a sūresi, 1. āyet)

¹⁵⁹ raḍiyallāhu 'anhu]-M1.

¹⁶⁰ ederdi ki] eder M1.

¹⁶¹ Āyet: "Yüce Rabbinin adını tesbih et." (A'lā sūresi, 1. āyet)

¹⁶² Āyet: "O her şeyi kuşatacak olan kıyāmetin haberi sana geldi mi?" (Gaşiye sūresi 1. āyet)

¹⁶³ raḍiyallāhu 'anhu]-M1.

¹⁶⁴ Resūl ḥazreti 'aleyhi's-selām] Resūl 'a.m. M1.

¹⁶⁵ Āyet: "Elif, Lām, Mīm." (Bakara Sūresi, 1. āyet)

¹⁶⁶ ihfā ile] ihfāyile M1.

¹⁶⁷ namāzlarda] yēde M1.

¹⁶⁸ Resūl ḥazreti 'aleyhi's-selām] Resūl 'a.m. M1.

¹⁶⁹ Resūl ḥazreti 'aleyhi's-selām] Resūl 'a.m. M1.

¹⁷⁰ Āyet: "Elif lām mīm sād." (A'rāf sūresi 1. āyet)

¹⁷¹ üzre] üzerine M1.

¹⁷² ḥazreti 'aleyhi's-selām]-M1.

¹⁷³ yazmada] Ma'āz

¹⁷⁴ Resūl ḥazreti 'aleyhi's-selām] Resūl 'a.m. M1.

¹⁷⁵ Yazmada: Ma'āzı

eimmeti't-tarrādīn. Eyne ente mine's-semāi ve't-tāriķi ve'ş-şemsi ve duḥāhā"¹⁷⁶
^{[186b](1)} "Fitne edici misin, yā Mu'āz!¹⁷⁷ Be-dürüstī imāmlardan kimesneler vardır ki cemā'atī ⁽²⁾ ürkidür. Sen daḥī anlardan mı olayın dērsin? Sen ḳandasın, ⁽³⁾ ve't-tāriķi ve'ş-şemsi ve duḥāhā'dan ki anları oḳumazsın?" dēmekdūr. Ve naḳl ⁽⁴⁾ olunmış ki Ebū Bekr şiddīḳ *raḳiyallāhu 'anhu* erte namāzında sūre-yi Baḳara oḳudı.⁽⁵⁾ Namāz tamām olıcaḳ emīrū'l-mū'minīn 'Ömer *raḳiyallāhu 'anhu*¹⁷⁸ eyitdi: "Yā Ḥalīfe-yi Resūlullāh ⁽⁶⁾ yaḳın oldı ki gūn toḡa idi." dēdi. Emīrū'l-mū'minīn Ebū Bekr¹⁷⁹ *raḳiyallāhu 'anhu*.¹⁸⁰ ⁽⁷⁾ "Eger toḡsa bizi ḡāfil bulmazdı namāzda bulurdı." dēdi ve naḳl olunmış ki ⁽⁸⁾ emīrū'l-mū'minīn 'Ömer *raḳiyallāhu 'anhu*¹⁸¹ erte namāzında sūre-yi Yūsuf oḳudı şol ⁽⁹⁾ āyete yetişdi ki: ¹⁸² وَأَبْيَضْتُ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظِيمٍ ağlamak tutdı kendüyi ⁽¹⁰⁾ yeñmeyüp hemān rükū' etdi ve naḳl olunmış ki emīrū'l-mū'minīn 'Ömer *raḳiyallāhu 'anhu*¹⁸³⁽¹¹⁾ Ebū Mūsā'yı eş'arı çeribaşı édüp ḡazaya gönderdi. Vaşiiyet etdi ki ⁽¹²⁾ erte namāzında tıvāl-i mufaşşaldan oḳı ve āḥşam namāzında ḳışār-ı mufaşşaldan ⁽¹³⁾ oḳı ve bunlardan ḡayr üç vaktde evsaṭ-ı mufaşşaldan oḳı ve meşāyih ⁽¹⁴⁾ dēmişler ki¹⁸⁴ tıvāl-ı mufaşşal āḥir ḥāmīmden 'Abese'ye degindür ve evsaṭ-ı mufaşşal ^{[187a](1)} 'Abeseden ve'l fecriye degindür ve ḳışār-ı mufaşşal ve'l fecriden āḥire degindür. ⁽²⁾ Ve ba'zılar dēmişlerdür ki¹⁸⁵ tıvāl-ı mufaşşal 'ammeden ve'l fecriye degin ve evsaṭ-ı mufaşşal ⁽³⁾ ve'l fecriden lemyekūna vārincadur ve ḳışār-ı mufaşşal lemyekūndan āḥire degindür. ⁽⁴⁾ **Mes'ele** müsāfir erte namāzında وَالسَّمَاءِ ذَاتِ

¹⁷⁶ Hadis: "Ey Muāz! Sen fitne çıkartan imamlardan mısın? Sen niye ve't-Târik ve'ş-Şemsi ve Duhâhâ surelerini okumuyorsun?" Sahabeden Muaz b. Cebel (r.a) görevli olarak gönderildiği bir cemaate namaz kıldırırken uzun sureler okuyunca -içinde zayıf ve yaşlı kimseler olduğu gerekçesiyle- cemaat Resûlullah'a şikâyetle bulunduklarında bu hadis vârid olmuştur. Bkz. Buharî, Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmâîl, *el-Câmiu's-Sahih*, I, 142 (705), thk. Muhammed Zuheyr b. Nâsır, Dâr-u Tavkî'n-Necât, I-IX, Beyrut, 1422/2001, 1. Baskı; Muslim, Ebû'l-Huseyn Muslim b. el-Haccâc, *el-Câmiu's-Sahih*, I, 339 (465), thk. Muhammed Fuâd Abdu'l-bâkî, Dâr-u İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, I-V, Beyrut, ts; Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, XIX, 273 (12247).

¹⁷⁷ Yazmada: Ma'āz. Mustafa Cevat Akşit, "*Serahsi Mabsût*" İstanbul 2008, 1. cilt, s. 40. "Ya Mu'az fitne edici misin? Doğru olmayan imamlardan bazıları vardır ki onlar cemaatin ürkmesine sebep olur. Sen de onlardan mı olmak istiyorsun? Niçin ve't-tarik ve'ş-şemsi ve duhaha'yı okumuyorsun?"

¹⁷⁸ *raḳiyallāhu 'anhu*-M1.

¹⁷⁹ Bekr] Bekir M1.

¹⁸⁰ *raḳiyallāhu 'anhu*-M1.

¹⁸¹ *raḳiyallāhu 'anhu*-M1.

¹⁸² Âyet: "Üzüntüden gözlerine ak düştü, acısını içine gömdü." (Yusûf sûresi, 84. âyet)

¹⁸³ *raḳiyallāhu 'anhu*-M1.

¹⁸⁴ dēmişler ki] dēmişlerdür ki M1.

¹⁸⁵ dēmişlerdür ki] dēmiş ki M.

هَلْ أَتَيْكَ حَدِيثُ الْعَاشِيَةِ¹⁸⁹ ve سَبِّحْ اسْمَ رَبِّكَ الْأَعْلَى¹⁹⁰ ve وَالسَّمَاءِ¹⁸⁸ (5) الْبُرُوجِ¹⁸⁷ إِذَا السَّمَاءُ انشَقَّتْ¹⁸⁶
 وَأَلْطَارِقُ⁽⁶⁾ okumağ evlādur ve¹⁹¹ bunlar ki zikr¹⁹² olundı istiḥbāb içündür farziyyet
 içün⁽⁷⁾ her kaṅgı sūre okunursa revādur ve bu delīl ile ki evvelde ḥatunlar cemā‘ate
 (8) varmak meşrū‘ idi. Bir gün Resūl ḥazreti ‘aleyhi’s-selām¹⁹³ erte namāzına şürū‘⁽⁹⁾
 etmiş idi. İştidi ki bir oğlancuğ ağlar. Nūr-ı nübüvvet-ile bildi ki anası iktidā⁽¹⁰⁾
 etmişdür. Kıra‘atı uzatmayup evvel rek‘atda¹⁹⁴ أَغُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ¹⁹⁴ āḥir rek‘atda⁽¹¹⁾ أَغُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ¹⁹⁵
 “Men emme¹²(i buyurdı ki: şadīḥbu kudı. Namāzdan fāriğ olıcağ¹⁹⁵ kavmen fe’l-yuṣalli bi-him şalāte aḍ‘afihim. Fe inne fīhi mel-merīda ve’l kebīrā⁽¹³⁾ ve
 ze’l-hāceh.”¹⁹⁶ Ya’nī bir kimse bir kavme imāmlıḳ etse namāzı za‘īflerine göre⁽¹⁴⁾
 kılsun zīrā ki¹⁹⁷ anlaruñ içinde ḥasta olur, pīr olur, ḥācetlū kimse olur. [187b](1)
 Mes‘ele¹⁹⁸ ittifaḳıdur ki erte namāzınuñ evvel rek‘atında okunan artuğ gerek⁽²⁾
 ikincide okunandan ve İmām Muḥammed ḳavlince ḡayrı namāzlarda daḥı erte
 namāzı⁽³⁾ bigi¹⁹⁹ gerek ammā İmām Ebū Ḥanīfe ile İmām Ebū Yūsuf ḳavlince
 erteden ḡayrı⁽⁴⁾ namāzlarda āḥir rek‘atda okunan²⁰⁰ evvel rek‘atda okunana²⁰¹
 berāber gerek ve Ḥasan⁽⁵⁾ bin Ziyād İmām²⁰² Ebū Ḥanīfe’den rivāyet eder ki erte
 namāzında yüz āyet okına²⁰³ (6) Cāmi‘u’s-ṣaḡīr²⁰⁴ rivāyetinde altmış āyet okına,²⁰⁵
 Mebsūṭ rivāyetinde kırk⁽⁷⁾ āyet okına²⁰⁶ dēnmiş ammā ba‘zı meşāyih eger kendü
 maḥallesi mescidi olsa⁽⁸⁾ ve cemā‘at seherḥīz olsalar ve İmām Ḳur‘ān’ı ḥ’ōṣḡān olsa

¹⁸⁶ Âyet: “And olsun burçlarla dolu göğ.” (Büruç sûresi 1. âyet)

¹⁸⁷ Âyet: “Gök yarıldığı zaman.” (İnşikâk sûresi, 1. âyet)

¹⁸⁸ Âyet: “Gökyüzüne ve tarığa and olsun.” (Târık sûresi, 1. âyet)

¹⁸⁹ Âyet: “Dehşeti her şeyi kaplayan felaketin haberi sana geldi mi?” (Ğâşiye sûresi, 1. âyet)

¹⁹⁰ Âyet: “Yüce rabbinin adını tenzih ederek an.” (A‘la sûresi 1. âyet)

¹⁹¹ ve]-M1.

¹⁹² zikr] zikir M1.

¹⁹³ Resūl ḥazreti ‘aleyhi’s-selām] Resūl ‘a.m. M1.

¹⁹⁴ Âyet: De ki: “Sabahın Rabbine sığınırım.” (Felâk sûresi, 1. âyet)

¹⁹⁵ Âyet: De ki: “İnsanların Rabbine, ...” (Nâs sûresi, 1. âyet)

¹⁹⁶ Hadis: “Sizden kim halka namaz kıldırırsa namazı kısa tutsun. Zira cemaatte zayıf, sakat, hasta ve ihtiyaç sahibi vardır.” Buharî, *el-Câmiu’s-Sahih*, I, 30 (90); Muslim, *el-Câmiu’s-Sahih*, I, 341 (186).

¹⁹⁷ ki]-M1.

¹⁹⁸ mes‘ele]-M1.

¹⁹⁹ bigi] gibi M1.

²⁰⁰ okunan] okınan M1.

²⁰¹ okunana] okınana M1.

²⁰² İmām]-M.

²⁰³ okına] okuna M.

²⁰⁴ Cāmi‘u’s-ṣaḡīr] Cāmi‘ M1.

²⁰⁵ okına] okuna M.

²⁰⁶ okına] okuna M.

cemā‘at rāzı olsalar ⁽⁹⁾ yüz āyet okuya²⁰⁷ ammā mescid yol uğrağında olsa kırk āyet okıya.²⁰⁸ **Mes’ele** ⁽¹⁰⁾ Hâce İmām Zāhidī fahr demiş ki gece uzun gündüz kışa olduğu vakıtlar ⁽¹¹⁾ yüz āyet okına,²⁰⁹ gece gündüzle berāber olduğu vakı altmış āyet okuna, gece kışa ⁽¹²⁾ gündüz uzun olduğu vakıtlar ⁽¹³⁾ kırk āyet okına²¹⁰ ve öyle namāzında otuzdan ⁽¹⁴⁾ tā kırk āyete degin okına²¹¹ ve ikindü namāzında yigirmiden otuza degin ve aḥşam ⁽¹⁵⁾ namāzında Fātiḥa ile²¹² üç āyet okına.²¹³ Ba‘zılar beş āyet demişler ve yatsu namāzında ^{[188a](1)} on beşden yigirmiye degin okına²¹⁴ dēnmiş ve bu ‘aded-i²¹⁵ āyet Fātiḥa’dan ğayrıdur ⁽²⁾ ve bir rek‘atda degül belki iki rek‘atdadur. Ya’nī kırk dēnen yerde yigirmisi bir rek‘atda ⁽³⁾ yigirmisi bir rek‘atda daḥı dēmekdür. Aḥşam namāzından ğayrısında bākisi daḥı buña ⁽⁴⁾ göre²¹⁶ kıyās olına²¹⁷ ve bu cümle zikr²¹⁸ olunan isticāb içündür, farziyyetiçün ⁽⁵⁾ degül farziyyetiçün²¹⁹ okunacağın mīkdārı bāb evvelinde zikr²²⁰ olınmışdur. Bu²²¹ **faṣl**²²² namāzda Qur’ān nice okıyacak ⁽⁶⁾ kerāhet gelür anuñ beyānındadır. Bilgil ki namāzda kırā‘atı ḥadd-i kerāhetden çıkaran ⁽⁷⁾ Fātiḥa ile üç āyet okumağdır. Eger namāzda Qur’ān’ı muṣḥafdan okusa İmām ⁽⁸⁾ Şāfi’ī katında kerāhetsüz dürüstdür. İmāmeyn katında kerāhet-ile dürüstdür ⁽⁹⁾ ammā İmām Ebū Ḥanīfe katında dürüst degül. Ba‘zı meşāyih İmām²²³ Ebū Ḥanīfe *rahimahullāh*²²⁴ ⁽¹⁰⁾ anuñçün revā görmedi ki varağ döndermek ‘ameli-i keşīrdür, dēr ammā zāhir ⁽¹¹⁾ rivāyet oldur ki ‘ālim mütekellim olur. Ol sebebden revā görmedi ⁽¹²⁾ eger miḥrābdan okısa²²⁵ ḥācet olup okıdısı hemān muṣḥafdan ⁽¹³⁾ okumağ ḥilāfi²²⁶

²⁰⁷ okuya] okuna M1.

²⁰⁸ okıya] okuya M.

²⁰⁹ okına] okuna M.

²¹⁰ okına] okuya M.

²¹¹ okına] okuya M.

²¹² Fātiḥa ile] Fātiḥayla M1.

²¹³ okına] okuya M.

²¹⁴ okına] okuya M.

²¹⁵ ‘aded-i] ‘aded M1.

²¹⁶ göre]-M1.

²¹⁷ olına] oluna M.

²¹⁸ zikr] zikir M1.

²¹⁹ degül farziyyetiçün]-M.

²²⁰ zikr] zikir M1.

²²¹ bu]-M.

²²² faṣl] faṣıl M1.

²²³ İmām]-M.

²²⁴ *rahimahullāh*]-M.

²²⁵ okısa] okusa M.

²²⁶ ḥilāfi] ḥilāf M1.

üzerinedür ammā eger mihrābdan okumağa ihtiyāc yoğ-iken ⁽¹⁴⁾ okudı ise²²⁷ şöyle ki ol āyet ezber dağı bilse ammā mihrābdaki yazudan ^{[188b](1)} okısa²²⁸ İmām²²⁹ Ebū Hanīfe katında *rahimahu'llāh*²³⁰ dürüst olur. Kerāhet-ile kerāhete sebep ⁽²⁾ kıyāmda gözin²³¹ secde yerinde dutmadığıdır. **Mes'ele** eger namāzda Tevrūt²³² ⁽³⁾ yā Zebūr yā İncİL okısa²³³ namāzı dürüst olmaz, fāsīd dağı olmaz namāzı ⁽⁴⁾ fāsīd olmaz demekden fā'ide oldur ki Qur'an'dan dağı biraz okısa²³⁴ namāzı ⁽⁵⁾ dürüst olur. Eger Qur'an hātırına gelmese namāzı anuñla tamām etse zāhir rivāyetde ⁽⁶⁾ dürüst olmaz ammā ba'zı meşāyih eger²³⁵ bir nesne okudı ise²³⁶ ki ma'nisi rāst ⁽⁷⁾ Qur'an ma'nisi ola. İmām Ebū Hanīfe ile İmām Muhammed kavline kıyās dürüst olur ⁽⁸⁾ demişler zīraki anlar ma'nīye i'tibār etmişlerdür. Şol delİL ile ki İmām Ebū Hanīfe ⁽⁹⁾ rahimāhullāh²³⁷ Fārsi²³⁸ okımağı²³⁹ dürüst görmişdür, Fārsi ile²⁴⁰ Süryānī'nün farkı ne? ⁽¹⁰⁾ **Mes'ele** denmiş ki Qur'an'ı aşağıdan yukarı okımağ²⁴¹ mekrūhdur. Okuyan sünnet ⁽¹¹⁾ terk edüp bid'at etmiş²⁴² olur ve *Resūl ḥazreti 'aleyhi's-selām*²⁴³ buyurmuşdur ki: ⁽¹²⁾ “*Men kara'al-Qur'an'a ma'kūsen 'ulkiyā fi'n-nārı men'kūsen*”²⁴⁴ ve bir rivāyetde menkūsandır. ⁽¹³⁾ Ba'zılar²⁴⁵ aşağıdan yukarı okumak oldur ki sürenün āhirinden evveline ⁽¹⁴⁾ okıya²⁴⁶ gide. Ammā bu vech-ile okumağ diyār-ı 'Arab'da olur zīrā anlar luğatda ^{[189a](1)} [kāmil olurlar] ammā bizüm²⁴⁷ diyārumuzda āhirden evvele

²²⁷ okudı ise] okıdısı M1.

²²⁸ okısa] okusa M.

²²⁹ İmām]-M.

²³⁰ *rahimahu'llāh*]-M1.

²³¹ gözin] gözüni M1.

²³² Tevrūt] Tevrāt M1.

²³³ okısa] okusa M.

²³⁴ okısa] okusa M.

²³⁵ eger]-M1.

²³⁶ okudı ise] okıdısı M1.

²³⁷ rahimehullāh]-M1.

²³⁸ Fārsi] Parsi M1.

²³⁹ okımağı] okumağı M.

²⁴⁰ Fārsi ile] Parsiyle M1.

²⁴¹ okımağ] okumak M.

²⁴² etmiş] işlemiş M.

²⁴³ *Resūl ḥazreti 'aleyhi's-selām*] Resūl 'a.m. M1.

²⁴⁴ Hadis: “Kim Kur'an'ı tersinden okursa ters yüz edilerek ateşe atılır.” Rivayet hadis ālimleri tarafından uydurma (mevzu) kabul edilmiştir. Bkz. Aclūnī, *Keşfu'l-Hafā*, II, 322 (2564).

²⁴⁵ ba'zılar] ba'zı M1.

²⁴⁶ okıya] okuya M.

²⁴⁷ bizüm]-M1.

o kımak²⁴⁸ oldur ki namāzuñ ⁽²⁾ [āhır] rek‘atında evvel rek‘atda okudığından üstün yanından okısa²⁴⁹⁽³⁾ [ve dahı] şol vaqtdür ki kaçd-ıla eyle okıya.²⁵⁰ Ammāeger sehv-ile yukarudan ⁽⁴⁾ [başlasa] terk etmeyüp okıya²⁵¹ meger ki ol süreyi eyü bilmez ola anı terk ⁽⁵⁾[édüp] ayruk²⁵² süre okumak gerek²⁵³ ammā eger²⁵⁴ evvel rek‘atda okuduğı sürenüñ ⁽⁶⁾ [aşağa] yanından başlasa lākin aralıqda bir süre atlasa mekrūhdur ammā ⁽⁷⁾[ba‘zılar] atladuğı süre sekiz āyet varısa kerāhet gelmez zīrā ma‘nīde iki ⁽⁸⁾[süre] olur eger üç āyet olsa mekrūhdur dēmişler ammā Şeyh‘ül-islām ⁽⁹⁾ [Burhāneddīn] mekrūh degül dēmiş. **Mes‘ele** dēnmiş ki bir süreyi vird edinüp ⁽¹⁰⁾ [namāzda] dā‘im²⁵⁵ anı okımak²⁵⁶ mekrūhdur. Meger ğayrı sürede kāmīl olmaya eger kāmīl ise²⁵⁷ ⁽¹¹⁾ [an] lardan dahı okımak²⁵⁸ gerek tā anlaruñ haqqı dahı²⁵⁹ ödenmiş ola. **Mes‘ele** eger bir kimse ⁽¹²⁾ namāzda bir süre okumak kaçd etse lākin diline ğayrı süre gelse terk etmeyüp ⁽¹³⁾ [tamām] ide meger ki ol sürede kāmīl olmaya. Ol süreyi koyup kāmīl olduğı⁽¹⁴⁾ [süre]yi okıya.²⁶⁰ **Mes‘ele** eger āhır rek‘atda evvelkiden ziyāde okısa eger ziyādesi ^{[189c](1)} ammā bizüm diyārımızda āhırdan evvelā okumak oldur ki namāzuñ āhır rek‘atında ol rek‘atda okudığından üstün yanından okıya. ^{[189b](1)} Bir āyet yā iki āyet olsa mekrūh olmaz. Eger üç āyet yā dahı ziyāde olsa [mekrūh] ⁽²⁾ olur meger ki ²⁶¹ ve ²⁶² هَلْ أَتَيْكَ okıya²⁶³ zīrā bunlar fi‘il Resūl ile²⁶⁴ şābit ⁽³⁾ olmışdur ve dēnmiş ki İmām Ebū Hānīfe kavli üzerine bu su‘āl olunsa ki ⁽⁴⁾ farziyyet²⁶⁵<farziyyet>²⁶⁶ cihetinde bir āyete²⁶⁷ i‘tibār eder.²⁶⁸ Bunda niçün iki āyet [

²⁴⁸ okımak] okumak M.

²⁴⁹ okısa] okıya M.

²⁵⁰ okıya] okıya M.

²⁵¹ okıya] okıya M.

²⁵² ayruk] ğayrı M1.

²⁵³ okumak gerek] okıya M1.

²⁵⁴ eger]-M.

²⁵⁵ yazmada] dāyım

²⁵⁶ okımak] okumak M.

²⁵⁷ kāmīl ise] kāmīlise M1.

²⁵⁸ okımak] okumak M.

²⁵⁹ haqqı dahı] dahı haqqı M1.

²⁶⁰ okıya] okıya M.

²⁶¹ سَبَّحَ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ] Âyet: “Göklerdeki ve yerdeki her şey Allah’ı tespih etmektedir. o, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.” (Hadīd sûresi, 1. âyet)

²⁶² هَلْ أَتَيْكَ حَدِيثُ الْغَاشِيَةِ] Âyet: “Dehşeti her şeyi kaplayan felaketin haberi sana geldi mi?” (Ğaşiye sûresi, 1. âyet).

²⁶³ okıya] okıya M.

²⁶⁴ Resūl ile] Resūlile M1.

²⁶⁵ farziyyet] farziyyeti M1.

‘afvudur] ⁽⁵⁾ cevāb vèrile ki bir āyet yā iki āyet artuḵ oḵumaḵdan şaḵınmaḵ müte‘azzir[dür]. ⁽⁶⁾ Kimüñ gerek-ise²⁶⁹ elinden gelmez ve bir daḥı dènmiş ki İmām Ebū Ḥanīfe ḵatında her²⁷⁰ [ḵaḵan ki] ⁽⁷⁾ aşār-ı veaḵvāl-i şaḥābe şābit olsa anı dutup kendü ḵavlini ḵorıdı şöyle⁽⁸⁾ rivāyet olunmuş ki²⁷¹ nevādir-i şalāt İmām Bekr²⁷² Ḥāherzāde bāb-ı secde-yi tilāvetdeki ⁽⁹⁾ ‘Abdullāh bin Mes ‘ūd *raḍiyallāhu ‘anhu*²⁷³ erte namāzında sūre-yi benī İsrāīl oḵudı. ⁽¹⁰⁾ Sūreyi tamām ètdi daḥı rükū‘ ètdi ma‘lūm oldı ki secde-yi tilāvet²⁷⁴ rükū‘[da] ⁽¹¹⁾ tedāḥul ètdi çün anda iki āyet ‘afv²⁷⁵ oldı bunda daḥı iki āyet ‘afv oldı²⁷⁶ ⁽¹²⁾ dènmiş. **Mes’ele** eger İmām Ḳur’ān²⁷⁷ oḵurken añmayup ‘āciz olsa eger ḵırā‘atı [ḥadd-i] ⁽¹³⁾ kerāhetden geḵürmedi ise²⁷⁸ ittifāḵıdır ki muḵtedī añdurı [vère ki rivāyet] ⁽¹⁴⁾ èder. ‘Abdullāh bin ‘Ömer *raḍiyallāhu anhu*²⁷⁹ aḥşam namāzında imāmet èder[ken Fātiḥa] ^{[190a](1)} oḵudı ayruḵ ḥātırına nesne²⁸⁰ gelmedi. Nāfi‘ cemā‘atde idi ²⁸¹ “إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا” ⁽²⁾ dedi. ‘Abdullāh daḥı bu sūreyi oḵudı eger ḥadd-i kerāhetden geḵürmiş ise²⁸²⁽³⁾ imāmuñ feḵāheti oldur ki tēzcek rükū‘ ède eger cemā‘atden biri ⁽⁴⁾ añdurivèrse imām daḥı añdurdıḡı yèrden oḵusa Ḥāce İmām Ḥüsām-ı ⁽⁵⁾ Şehīd namāzı fāsīd olur, dèr zīrā bī-ḥācet añdurdı dèmiş. Ammā zāhir rivāyet ⁽⁶⁾ oldur ki dürüst ola zīrā şalāvat-ı Ḥāce İmām ecell Seraḥsī’den naḵl olunmuş ki ⁽⁷⁾ *Resūl Ḥazreti ‘aleyhi’s-selām*²⁸³ erte namāzında bir āyet ḵalıcaḵın ḵirine yaḥā⁽⁸⁾ (Sūrenüñ ²⁸⁵ıdı.ḵo ²⁸⁴الْمُؤْمِنُونَ” ⁽⁹⁾ oḵudı] oḵudı M.

²⁶⁶ Farziyyet kelimesi yazmada iki defa yanlışlıkla yazılmıştır.

²⁶⁷ āyete] āyet M1.

²⁶⁸ èder] èdüp M1.

²⁶⁹ Gerek-ise] gerekse M1.

²⁷⁰ her]-M1.

²⁷¹ şöyle rivāyet olunmuş ki] şöyle ki rivāyet olunmuş M1.

²⁷² Bekr] Bekir M1.

²⁷³ raḍiyallāhu ‘anhu]-M1.

²⁷⁴ Yazmada:tilāve

²⁷⁵ ‘afv] ‘afvudur M1.

²⁷⁶ ‘afv oldı bunda daḥı iki āyet ‘afv oldı] ‘afvudur M1.

²⁷⁷ Ḳur’ān] Ḳur’ānı M1.

²⁷⁸ geḵürmedi ise] geḵürmediyse M1.

²⁷⁹ raḍiyallāhu anhu]-M1.

²⁸⁰ nesne] Ḳur’ānM.

²⁸¹ Âyet: “Yer yaman sarsıntı ile sarsıldığı zaman.” (Zilzāl sūresi, 1. âyet)

²⁸² geḵürmiş ise] geḵürmişse M1.

²⁸³ Resūl Ḥazreti ‘aleyhi’s-selām] Resūl ‘a.m. M1.

²⁸⁴ Âyet: “Mü’minler gerçekten kurtuluşa erenlerdir.” (Mü’minun sūresi, 1. âyet)

²⁸⁵ oḵudı] oḵudı M.

mübârek hâtırına gelmediyanı koyup gayrı âyet ⁽⁹⁾ okıdı,²⁸⁶ namâzı tamâm êtdi. Namâzdan fâriğ olıcağ buyurdı ki: “Übbey bin Kâ‘b ⁽¹⁰⁾ sizûn içüñüzde degül mi?”dêdi. Übbey bin Kâ‘b:²⁸⁷ “Burada idüm yâ Resüllallâh!” dèdi. *Resûl* ⁽¹¹⁾ *hâzreti*²⁸⁸ ‘aleyhi’s-selâm:“Yâ ne içün eydivêrmedüñ?” dèdi. Übbey “Ol âyeti ⁽¹²⁾ mensûh olmış ola²⁸⁹ dèyü gümân êtdüm yâ Resüllallâh!” dèdi. *Resûl hâzreti*²⁹⁰ ‘a.m.:²⁹¹⁽¹³⁾ “Eger mensûh olsa idi²⁹² size haber vèrürdüm.” dèdi ve şalât-ı İmâm Bekr²⁹³⁽¹⁴⁾ Hâherzâde’den dağı nağl olunmış ki *Resûl hâzreti*‘aleyhi’s-selâm²⁹⁴ [190b](1) êrte namâzında ²⁹⁵ تَبَارَكَ الَّذِي نَزَّلَ الْفُرْقَانَ okudı, Kışsa-ı Mûsâ’ya varınca²⁹⁶ (2) mübârek hâtırına bir âyet gelmediğayrı âyet dutup namâzın²⁹⁷ kıldı,²⁹⁸ tamâm êtdi. Fâriğ ⁽³⁾ olıcağ Übbey ile geçen mes’elede olan mükâleme bi‘aynihi bunda dağı nağl²⁹⁹ (4) olunmış artuğ söz, eksük söz pes ma‘lûm oldı ki her ne kadar okundısa ⁽⁵⁾ ‘aciz olıncağ muğtedî aındurivêrmek namâzı fâsid êtmez imiş.³⁰⁰ Aındurdığı gibi³⁰¹⁽⁶⁾ yêrden imâm gerekise³⁰² kabûl êdüp okısun gerek-ise³⁰³ okımasun³⁰⁴ zîrâ hadîs-i ⁽⁷⁾ muğlakdan ki *emîrû’l-mü‘minîn* ‘Ali *kerremma’llāhu vechehu* rivāyet êder ki Resûl ‘a.m.:³⁰⁵ “**İzā’sşad‘ameke**’l-imāme⁽⁸⁾ fe-eṭ‘imhu ey izā’sṭeykaneke fe-yağğunhü.”³⁰⁶ dèyü buyurdı ancağ³⁰⁷ (9) beyân êtmedi ya‘nî imâm yağıñ taleb êtse anı yağına êrgürtmekdür eger imām⁽¹⁰⁾‘aciz olmadın okumağı añlasa muğtedî dağı hâtırına

²⁸⁶ okıdı] okudı M.

²⁸⁷ bin Kâ‘b]-M1.

²⁸⁸ hâzreti]-M1.

²⁸⁹ ola]-M1.

²⁹⁰ hâzreti]-M1.

²⁹¹ ‘a.m.]-M.

²⁹² olsa idi] olsaydı M1.

²⁹³ Bekr] Bekir M1.

²⁹⁴ Resûl hâzreti‘aleyhi’s-selâm] Resûl ‘a.m M1.

²⁹⁵ Âyet: “Furkânı indiren ne mübârektir.” (Furkân sûresi, 1. âyet)

²⁹⁶ varınca] varıcak M1.

²⁹⁷ namâzın] namâzı M.

²⁹⁸ kıldı]-M.

²⁹⁹ nağl] nağil M1.

³⁰⁰ imiş]-M1.

³⁰¹ gibi]-M1.

³⁰² gerekise] gerekse M1.

³⁰³ gerek-ise] gerekse M1.

³⁰⁴ okımasun] okumasun M.

³⁰⁵ Resûl ‘a.m.]-M.

³⁰⁶ “İdareci tarafından senden kendisine ikrâm edilmesi istendiğinde ona yedir.” Bu söz Hz. Ali’ye aittir. (İbnu Ebi Şeybe, *Musannef* 1/417, thk. Kemâl Yusuf el- Hûd, Riyâd, 1409.

³⁰⁷ ancağ] azucuk M1.

gelmedi şanup ⁽¹¹⁾ aındursa namāzı fāsīd olmaz. İmām eger [d]urılan yêrden okursa dağı okumazsa dağı ⁽¹²⁾ zîrā her kiři namāzınıñ ıslāhın³⁰⁸ ister. **Mes’ele** eger ma’lūm olsa ki ⁽¹³⁾ aındurıveren ābdestsüz imiş. Eger imām aındurılan yêrden dutup ⁽¹⁴⁾ okıdısa küllîsinüñ namāzı fāsīd olur eger resīde olmaduk oğlan ^{[191a](1)} aındursa imām dağı okusa küllîsinüñ namāzı dürüst olur zîrā namāzı ⁽²⁾ nā-resīde namāzdur dênmiş. Eger ma’lūm olsa ki ol nā-resīdenüñ donında³⁰⁹ ⁽³⁾ murdār varmış, zāhir rivāyetde namāzı fāsīd olur. **Mes’ele**³¹⁰ dênmiş ki *Resūl* ⁽⁴⁾ *hazreti ‘aleyhi’s-selām*³¹¹ Ebū Bekr³¹² şıddıku *rađiyallāhu ‘anhu*³¹³ yöreni³¹⁴ vardı bir gece ⁽⁵⁾ gördi ki namāz kılup³¹⁵ *Qur’ān*’ı añıl añıl okur andan geçüp ‘Ömer hücresine ⁽⁶⁾ vardı gördi ki namāz kılur, *Qur’ān*’ı katı katı okur andan geçüp Bilāl ⁽⁷⁾ hücresine vardı gördi ki namāz kılur, sūreden sūreyegeçer *Resūl* ⁽⁸⁾ *hazreti ‘aleyhi’s-selām*³¹⁶ erte namāzını³¹⁷ tamām edecek eyitdi ki: “Yā Şıddık, ⁽⁹⁾ bu gece namāzda idüñ, *Qur’ān*’ı añıl añıl³¹⁸ okurduñ.” Eyitdi: “Yā Resūllallāh, melike ⁽¹⁰⁾ bî-niyāza rāz söyleridüm.”³¹⁹ *Hazret-i*³²⁰ *Resūl ‘aleyhi’s-selām*³²¹ hem³²² eyitdi.³²³ “Eyledür.”⁽¹¹⁾ dēdi ya’nī avāzuñı azacuk qaldur demekdür.³²⁴ Andan ⁽¹²⁾ *hazreti*³²⁵ ‘Ömer’e: “Yā ‘Ömer bu gece namāzda idüñ, *Qur’ān*’ı katı katı okurduñ.” dēdi. ⁽¹³⁾ Eyitdi: “Belī yā Resūllallāh, şeyāñini ürküdürdüm.” dēdi.³²⁶ *Resūl hazreti*³²⁷ *‘aleyhi’s-selām* ⁽¹⁴⁾ “Hem³²⁸ eyledür ammā avāzuñı biraz nerm eyle tā ki uyuyanlara senden zarar yetişmeye.” ^{[191b](1)} dēdi andan

³⁰⁸ ıslāhın] şalāhın M1.

³⁰⁹ donında] tonında M1.

³¹⁰ mes’ele]-M1.

³¹¹ Resūl hazreti ‘aleyhi’s-selām] Resūl ‘a.m. M1.

³¹² Bekr] Bekir M1.

³¹³ şıddıku rađiyallāhu ‘anhu]-M1.

³¹⁴ yöreni] yörenü M1.

³¹⁵ kılup] kılur M1.

³¹⁶ Resūl hazreti ‘aleyhi’s-selām] Resūl ‘a.m. M1.

³¹⁷ namāzını] namāzın M1.

³¹⁸ añıl]-M.

³¹⁹ söyleridüm] söylerdüm M1.

³²⁰ Hazret-i]-M1.

³²¹ ‘aleyhi’s-selām] ‘a.m. M1.

³²² hem]-M1.

³²³ eyitdi]-M.

³²⁴ demekdür] dēdi M1.

³²⁵ hazreti]-M1.

³²⁶ dēdi]-M.

³²⁷ hazreti]-M1.

³²⁸ hem]-M1.

Bilāl'e eyitdi: "Sen daḥı namāzda idün süreden süreye ⁽²⁾ naḳl³²⁹ iderdüñ." Bilāl eyitdi: "Yā Resulallāh bostāndan bostāna naḳl³³⁰ èderdüm." ⁽³⁾ *Resül ḥazreti*³³¹ 'aleyhi's-selām "Eyledür." dèdi. Daḥı uşbu ḥadīs buyurdu ki: ⁽⁴⁾ "İzā iftetaḥta süreten fe-etemhā."³³² Ya'nī kaçan bir süreye başlasañ anı tamām èt, pes ⁽⁵⁾ ma'lūm oldı ki zarüretsüz bir süreden bir süreye geçmemek gerek imiş³³³ ⁽⁶⁾ ammā eger³³⁴ zarüret-ile bir süreden bir süreye geçse muḳtedī añdursa ⁽⁷⁾ añdurduğı yèrden imām ḳabül èdüp oḳursa daḥı ḳabül ètmezse ⁽⁸⁾ daḥı namāzı dürüst olur ve rivāyet olunmuş ki Ḥāce İmām Zāhidī faḥr ⁽⁹⁾ èrte namāzında süre-yi ³³⁵ عَلَى الْإِنْسَانِ oḳurken süre-yi yā eyyühellezi āmenu ⁽¹⁰⁾ yā gitdi. Añdurı vèrdiler ḳabül èdüp oḳudı. "Namāzdan şoñra namāzı ⁽¹¹⁾ gèrū ḳılalum mı?" dèdiler. "Gèrū ḳılmalu imişse tamām ètmez idüm." dèdi. *Cevāhir*'de dènmiş ki ⁽¹²⁾ eger bir rek'atda iki süre oḳusa ol iki sürenüñ arasında bir süre⁽¹³⁾ ḳosa mekrūhdur ve mekrūh dènilen mes'eleler farīza namāzlardadır ⁽¹⁴⁾ ve nāfilede meger mekrūh degül. **Mes'ele**³³⁶ dènmiş ki namāz ḳılan kişi muḥayyerdür. Dört rek'at ^{[192a](1)} olan farīza namāzlaruñ şoñrağı iki rek'atında dilerse hemān Fātiḥa oḳusun ⁽²⁾ ya'nī süre ḳoşmasun, dilerse tesbīḥ oḳusun, dilerse hīç nesne oḳımasun³³⁷ ⁽³⁾ ve İmām Ebū Ḥanīfe'den rivāyet olundı ki Fātiḥa oḳımaḳ³³⁸ efḍaldür ⁽⁴⁾ ve bu iki rek'atda sehv-ile Fātiḥa'yı terk èdene secde-yi sehv³³⁹ vācib olmaz, ⁽⁵⁾ zāhir rivāyetde ve İmām faḥrū'l-İslām *Cāmi'ü's-şagīr* şerḥinde dèmiş ki ⁽⁶⁾ farzuñ iki āḥir rek'atında süre meşrū'dur anuñçündür ki oḳıyana³⁴⁰ secde-yi ⁽⁷⁾ sehv vācib olmaz ve 'İnāye'den naḳl olunmuş ki farzuñ iki āḥir rek'atında Ḳur'ān ⁽⁸⁾ <Ḳur'ān>³⁴¹

³²⁹ naḳl] naḳil M1.

³³⁰ naḳl] naḳil M1.

³³¹ ḥazreti]-M1.

³³² Hadis: "Bir süreye başlayınca onu tamamla." Rivayetin sahih hadis kaynaklarında geçtiği tespit edilememiş ancak bazı Hanefî fıkıh kitaplarında mezkûr rivayete yer verildiği görülmektedir. Bunlar arasında rivayete ilk defa yer veren eser için bkz. Serahsî, Ebû Bekr Şemsu'l-Eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed, *el-Mebsût*, I, 17, Dâru'l-Ma'rife, I-XXX, Beyrut, 1414/1993.

³³³ gerek imiş] gerekmiş M1.

³³⁴ eger]-M1.

³³⁵ Âyet: "İnsanın üzerinden geçmedi mi?" (İnsan sûresi, 1. âyet)

³³⁶ mes'ele]-M1.

³³⁷ oḳımasun] oḳumasun M.

³³⁸ oḳımaḳ] oḳumaḳ M.

³³⁹ sehv] sehv M1.

³⁴⁰ oḳıyana] oḳuyana M1.

³⁴¹ Sehven iki defa yazılmıştır.

okımasa³⁴² tesbîh dağı etmese eger kaçd-ıla böyle êtdise günâhkâr olur ⁽⁹⁾ eger sehv-ile êtdise secde-yi sehv vâcib olur ve İmâm Ebû Yûsuf'dan rivâyet ⁽¹⁰⁾ olunmuş ki dört rek'at farzûn iki âhir rek'atında tesbîh okıya,³⁴³ sâkit ⁽¹¹⁾ olmaya eger Fâtîha okımak³⁴⁴ dilerse kırâ'at-ı Kur'an vech-ile³⁴⁵ okıya³⁴⁶ belki şenâ cihet-ile³⁴⁷⁽¹²⁾ okuya. **Mes'ele**³⁴⁸ eger bir müsülmân birgün bir gece namâz kılsa dağı hâtırına gelse ki ⁽¹³⁾ bir rek'atda Kur'an okınamış³⁴⁹ ammâ kangı namâzda idüğün añmasa êrte namâzı ⁽¹⁴⁾ ile³⁵⁰ vitri gèrû kıla eger dört rek'atda okımadüğün³⁵¹ aña ammâkangı [192b](1) namâzda idüğün³⁵² añmasa öyle ve ikindüyü yatsuyı gèrû kıla ve dènmış ki ⁽²⁾ êrte ve aḥşam³⁵³ ve yatsu ve cum'a ve bayram namâzında imâm Kur'an'ı âşikâre okıya³⁵⁴ ⁽³⁾ öylede ve ikindüde ihfâ ile okıya.³⁵⁵ **Mes'ele**³⁵⁶ yaluñuz kılan kişi âşikâre okuyacak ⁽⁴⁾ namâzlarda muḥayyerdür ya'nî dilerse âşikâreokusun, dilerse ihfâ ile ammâ âşikâre ⁽⁵⁾ okımak³⁵⁷ efḍaldür. Każâ namâzda dağı böyledür dènmış ammâ İmâm Kaḍı Han ⁽⁶⁾ każâ namâzda cehr-ile³⁵⁸ okımaya³⁵⁹ dèmiş. **Mes'ele**³⁶⁰ *Kınya'dan* naḳl³⁶¹ olunmuş ki eger bir kişi ⁽⁷⁾ namâzda Fâtîha'yı terk êtse gèrû kıлмаға emrolına³⁶² ammâ ba'zı kıtâblarda dürüstdür.³⁶³ ⁽⁸⁾ dènmış ve eger sûreyi terk êtse gèrû kıлмақ emr olunmaya dènmış. **Mes'ele**³⁶⁴ *Nihâye'den* ⁽⁹⁾ naḳl³⁶⁵ olunmuş ki eger

³⁴² okımasa] okumasa M.

³⁴³ okıya] okusa M.

³⁴⁴ okımak] okumaқ M.

³⁴⁵ vechile] cihetile M.

³⁴⁶ okıya] okuya M.

³⁴⁷ cihetile] cihetiyle M1.

³⁴⁸ mes'ele]-M1.

³⁴⁹ okınamış] okumamış M.

³⁵⁰ namâzı ile] namâzıyla M1.

³⁵¹ okımadüğün] okumaduğın M.

³⁵² idüğün] idüğini M1.

³⁵³ êrte ve aḥşam] aḥşam ve êrte M1.

³⁵⁴ okıya] okuya M.

³⁵⁵ okıya] okuya M.

³⁵⁶ mes'ele]-M1.

³⁵⁷ okımak] okumaқ M.

³⁵⁸ cehrile] cerhile M.

³⁵⁹ okımaya] okumaya M.

³⁶⁰ mes'ele]-M1.

³⁶¹ naḳl] naḳil M1.

³⁶² olına] oluna M1.

³⁶³ dürüstdür] dürüst M1.

³⁶⁴ mes'ele]-M1.

³⁶⁵ naḳl] naḳil M1.

bir kiři yatsu namāzınıñ iki evvel rek‘atında Fātiha okımasa³⁶⁶ (10) iki āhiriñde i‘āde etmekle *Cāmi‘u’ş-şagīrde* ve *Hidāye‘de* dađı böyle dēnmiř (11) eger Fātiha’yı okısa³⁶⁷ sūre okımasa³⁶⁸ āhiriñi okuya ve āşikāre okıya³⁶⁹(12) dēnmiř. **Mes‘ele** *Hidāye‘den* nakl³⁷⁰ olunmiř ki İmām Ebū Hanīfe ve İmām Muḥammed kavlidür (13) *raḥimahullāh*³⁷¹ ve Şeyḥ‘ül-islām *Mebsūt‘uñ* bāb-ı sehvinde şöyle zikr³⁷² eylemiř³⁷³ ki (14) evvelki ikide³⁷⁴ sūreyi terk eden āhir ki ikide kazā edicek sūreyi cehr-ile^{[193a](1)} Fātiha’yı ihfā ile³⁷⁵ okıya³⁷⁶ ve İmām Temürtāşı şahih İmām Belhī zikr³⁷⁷ etdügidür dēmiř. (2) Belhī kavli sūreyi cehr-ile Fātiha’yı ihfā ile³⁷⁸ okımağdur³⁷⁹ ve İbn-i Semā‘a rivāyet (3) eder. İmām Ebū Hanīfe ile İmām Ebū Yūsuf‘dan sūreyi cehr-ile edüp Fātiha’yı (4) ihfā etmek şunuñ çündür ki Fātiha edādur, sūre kazādur. İkisünün dađı (5) kendü maḳāmındaki şıfatı ri‘āyet olunur.³⁸⁰ Eyle olsa cehr-ile ihfā dađı (6) bir rek‘atda cem‘ olmiř olmaz ve bir rivāyetde dēnmiř ki ikisi bile cehr-ile okına³⁸¹ (7) tā ki³⁸² bir rek‘atda cehr-ile ihfā cem‘ olmak lāzım gelmeye³⁸³ zīrā bu ařlā meřrū‘ degüldür⁽⁸⁾ ammā Fātiha’yı yatsu namāzında cehr-ile okumak fi‘l-cümle meřrū‘dur ve sūreyi (9) yatsuda cemā‘at-ile kıılırken ihfāetmek³⁸⁴ meřrū‘ degül pes Fātiha’yı tağyır (10) etmek yēgrekdür. Sūreyi tağyır etmekden zīrā ki Fātiha nakıldür, sūre vācibdür. *Kāfiye‘de* eşşah-ı aqvāl dēnmiř.³⁸⁵ **Mes‘ele**³⁸⁶ *Hidāye‘de* dēnmiř ki İmām Hindivānī (11) katında cehrün ednā mertebesi ğayra³⁸⁷ eşitdürmekdür. İhfānuñ³⁸⁸

³⁶⁶ okımasa] okumasa M.

³⁶⁷ okısa] okusa M.

³⁶⁸ okımasa] okumasa M.

³⁶⁹ okıya] okuya M.

³⁷⁰ nakl] nakil M1.

³⁷¹ raḥimahullāh]-M1.

³⁷² zikr] zikir M1.

³⁷³ eylemiş] etmiş M1.

³⁷⁴ ikide] ikiden M.

³⁷⁵ ihfā ile] ihfāyıla M1.

³⁷⁶ okıya] okuya M.

³⁷⁷ zikr] zikir M1.

³⁷⁸ ihfā ile] ihfāyıla M1.

³⁷⁹ okımağdur] okumağdur M.

³⁸⁰ olunur] olunur M1.

³⁸¹ okına] okuna M.

³⁸² ki]-M.

³⁸³ gelmeye] olmaya M1.

³⁸⁴ ihfā etmek] ihfāyıla okımak M1.

³⁸⁵ zīrā ki Fātiha nefildür sūre vācibdür kāfiyen eşşah-ı aqvāl budur dēnmiř]-M.

³⁸⁶ mes‘ele]-M.

³⁸⁷ ğayra] kendüye M1.

bundan aşağısı ⁽¹²⁾ mecmece-yi hurūfdur. Kıra'at degül zîrâ mücerred dil depretmekle şavtsuz kıra'at dênılmaz ⁽¹³⁾ şahîhdağı budur ammâ Şemseddin Hâlvânî ve Şahibü'l *Muḥîṭ* ve muşannif-i ⁽¹⁴⁾ *Ḥalasatü'l Fatāwî* ve Kaḍı Hân dağı³⁸⁹ bunu ihtiyâr etmişdür. İmâm Kerhî ^{[193b](1)} katında taşhîḥ hurûf kifâyet eder, eşitdürmek lâzım degül. İmâm Beşîr-i Mersî⁽²⁾ *rahimahullâh*³⁹⁰ şavtı ağızdan çıkmak şartdur şîḥat-i kıra'ata egerçi kendü eşitmezse³⁹¹ ⁽³⁾ dağı velâkin fi'l cümle eşidilmek şartdur, dër. Şöyle ki eger bir kimse kulağını ⁽⁴⁾ okuyanun³⁹² ağzına yakındutsa eşide. **Mes'ele Kınıya'da** dênmiş kiümmîye vâcibdür ki ⁽⁵⁾ gece gündüz cehd edüp namâzı cā'iz olacak mîkdârı Kur'an öğrenmek ardınca ⁽⁶⁾ ola eger öğrenmekde tâkşîr ederse ma'zûr degül eger cehd edüp öğrenmese ⁽⁷⁾ ma'zûrdur ve Mevlâ'ya dağı memlûkine namâz cā'iz olacak kadar Kur'an öğretmek ⁽⁸⁾ vâcibdür ve er kişiye 'avretine namâz dürüst olacak mîkdâr Kur'an öğretmek ⁽⁹⁾ vâcibdür. ^{[193c](1)} Kur'an doğru okumak için sa'y ve ḥallden sakınmak cihetinde dersdür.

Yigirmi dördinci bâb, ḥalel-i kıra'at beyânındadır. *Mes'ûdî'de* dênmiş ki ⁽¹⁰⁾ her kişi kim³⁹³ Kur'an okıya³⁹⁴ gerekdür ki hurûfin gökçek edâ ede ve vuḳûfin ⁽¹¹⁾ ri'âyet ede tā ki iş bu âyetün te'vîl ile³⁹⁵ 'amel ^[T. 73a] etmiş ola. *Ḳavluhu ta'ālâ 'azze ve celle*³⁹⁶ ³⁹⁷ *وَرَكَّ الْقُرْآنُ تَرْكِيًّا* ⁽¹²⁾ *Emîrû'l-mü'minîn* İmâm³⁹⁸ 'Ali *keremmallâhu vechehu*³⁹⁹ buyurmuşdur ki ⁽¹³⁾ tertîlden murâd hurûf-ı gökçek edâ edüp vuḳûfı ve meḥâric-i hurûfı ⁽¹⁴⁾ idğamâti meddâti tefhîmâti terkîkâti kurrâyı seb'a beyân etdügi bigi⁴⁰⁰ ^{[194a](1)} tevâtür-ile ḥazret-i risâletden⁴⁰¹ ri'âyet etmekdür. Eger laḥn okunsa namâzı fâsid ⁽²⁾ etmekde İmâm Ebû Ḥanîfe ile İmâm Muḥammed *rahimahullâh*⁴⁰²

³⁸⁸ ihfânuḡ]-M1.

³⁸⁹ dağı]-M1.

³⁹⁰ rahimahullâh]-M1.

³⁹¹ eşitmezse] eşitmese M1.

³⁹² okuyanun] okuyan kimsenün M1.

³⁹³ kim] ki M1.

³⁹⁴ okıya] okuya M.

³⁹⁵ te'vîl ile] te'vîlile M1.

³⁹⁶ 'azze ve celle]-M., M1.

³⁹⁷ Âyet: Ve Kur'an'ı ağır ağır oku. (Mümezzil sûresi 4. âyet)

³⁹⁸ İmâm]-M., M1.

³⁹⁹ keremmallâhu vechehu]-M1., vechehu]-T.

⁴⁰⁰ bigi] gibi T.

⁴⁰¹ ve meḥâric-i hurûfı idğamâti meddâti tefhîmâti terkîkâti Kurrâyı seb'aha beyân etdügi bigi tevâtürile ḥazreti risâletden]-M1.

⁴⁰² rahimahullâh]-T., M1.

ma'nîye i'tibār eder.⁴⁰³ (3) Ebū Yūsufmişlineve nazîrine i'tibār etmişdür ammā İmām Şāfi'iden rivāyetdür ki⁴⁰⁴ (4) eger Fātiha'da ḥaṭā etse⁴⁰⁵ namāzı fāsîd olur, ğayrı sūrelerde degül ve meşāyihden (5) ba'zı⁴⁰⁶ demişlerdür ki şol yérdeki sîn ardınca tā gele ol sîn şād (6) okunmağ-ıla namāz fāsîd olur.⁴⁰⁷ Mişāli ⁴⁰⁸ لَيْسَ بِسَطُتَ ٱللّٰهُ يَبْسُطُ⁴⁰⁹ gibilerdür.⁴¹⁰ Bu aradan tā⁴¹¹ ba'zı meşāyih maḥrece i'tibār⁴¹² édüp dèdiler⁴¹³ dènilen yère (8) varınca ilḥāḳdur.⁴¹⁴ Evvelā mücmelen bir söz dènilsün meḥāric-i ḥurūf ḥaḳḳında (9) tā ki fuḳahānuñ ḳavline muvāfıḳ ola zīrā Ḳurrā'nuñ daḥı sözi eşerle tevātürledür⁽¹⁰⁾ zīrā ki şeyḫ Şāṭibīsinde *"Vemā li ḳiyāsin fi'l-ḳur'āti medhālūñ fedūneke māfi'r-rizā mütekeffilā."*⁽¹¹⁾ dèr. Zīrā ḳiyāsuñ ḳirā'ata daḥlı yoḳdur. 'Arabiyyāta⁴¹⁵ muvāfıḳ gerek tevātür eşer gerek. Meḥāric-i ḥurūfa (12) meḥāric-i ḥurūfdan şeyḫ ḥazreti raḍiyallāhu⁴¹⁶ Şāṭibī'de meḥāric-i ḥurūfa (13) müte'allıḳ bir ḳaç beyt demişdür: *"Ve fi üvelin min kilmi beyteyni cem'uhā."* Ya'nî cem' yigirmi sekiz (14) ḥarf bu iki beytūñ kelimelerinūñ evvelki ḥarfıdür ki dènilse gerek. *"A hā 'a^{[194b](1)} ḥaṣā ğavin ḥalā ḳāri'tn kemā cezā şarṭu yūsrin zāri'in lāḥa nevfelā raā ṭaḥradīntemmehū zıllu (2) zī senā şafā siclü zühdin fī vüçühi benī melā sivā 'erba'in fihinne kelimatünevvelā (3)* dört ḥarfde degül bu dèdügüm ḥükm,⁴¹⁷ bu dört ḥarf a hā 'anuñ hemzesi (4) hāyı elifıdür 'aynidür. Bundan ğayrı ḥaṣānuñ hāyı, ğāvindeki ğayn (5) ḥalādaki ḥā, ḳāri'indeki ḳāfi, kemānuñ kāfi, cezānuñ cīmi, şarṭınuñ (6) şīni, yūsrindeki yā, zāri'indeki zād, lāḥadaki lām, nevfelādaki nūn, raānuñ

⁴⁰³ eder] ederler M1.

⁴⁰⁴ ki]-M1.

⁴⁰⁵ etse] olsa M.,M1.

⁴⁰⁶ meşāyihden ba'zı] ba'zı meşāyihden T.,M1.

⁴⁰⁷ olur] olmaz M.

⁴⁰⁸ لَيْسَ بِسَطُتَ إِلَى يَدَيْكَ لِتَقْتُلَنِي مَا أَنَا بِبَاسِطٍ يَدَيَّ إِلَيْكَ لِأَقْتُلَكَ إِيَّيَ أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ] Âyet: "Andolsun ki sen öldürmek için bana el uzatsan bile, ben öldürmek için sana elimi kaldıracak değilim! Zira ben âlemlerin rabbi olan Allah'tan korkarım." (Maide sūresi 28. âyet)

⁴⁰⁹ ٱللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَهُ إِنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ] Âyet: Kullarından rızkı dilediğine bol bol, dilediğine de ölçülü veren Allah'tır. Allah her şeyi hakkıyla bilir. ('Ankebût sūresi, 62. âyet)

⁴¹⁰ gibilerdür] gibidür M1.

⁴¹¹ bu aradan tā]-M1.

⁴¹² i'tibār]-M.

⁴¹³ dèdiler] dèdi ki M1.

⁴¹⁴ bu aradan tā ba'zı meşāyih ne ḥarca édüp dèdiler dènilen yère varınca ilḥāḳdur]-T.

⁴¹⁵ yazmada] Arabiyyete

⁴¹⁶ raḍiyallāhu]-T.

⁴¹⁷ ḥükm:M]-T.

(7) rāyı, zuhūrdaki zā,⁴¹⁸ dīndeki dāl, temmehūdeki tā, zılludaki zā zīdeki zāl, (8) senādaki sīn, şafādaki şād, siccildeki sīn, zühndeki zā, fideki (9) fā, vücutundeki vāv ve benideki bā melānuñ mīmi *Şelāşün bi akşa'l-halkı ve eşnāni vestuhu* (10) *ve harfāni minhā evvele halkı cemmela* ya'nī erbā'in⁴¹⁹ dedügi a hā 'a harfidür "*Şelāşün bi akşa'l-halkı* (11) *ey şelāşü ahrufin hāşılātün mine'l hurūf.*" Ya'nī mehāric-i hurūfuñ üç harfi akşā-yı halkahāşıldur (12) ya'nī mekānı akşā-yı halkdur.⁴²⁰ Akşā-yı halk⁴²¹ dēyü boğazuñ āhir dükendügi (13) yērdür. Şadra yeli olan yērdür. Akşā-yı āhir ma'nīsinedür, ol akşā-yı (14) halkdan⁴²² olan oluç harf: hemzedür, hādur, elifdür. Elifüñ [195a](1) mahreci ba'zılar katında⁴²³ cevvi-i femdendür. Ya'nī ağızuñ için ihāta (2) eder zīrā elifüñ ta'yīn mahreci yokdur ki telaffuz olına ammā Halīl (3) katında⁴²⁴ elifüñ mahreci akşā-yı halkdur, mehāric-i hurūf tamām 'adedde (4) yigirmi sekiz harfidür. Elifden gayrı elifle⁴²⁵ yigirmi tokuzdur. Elif dağı 'adedde (5) biledür. Halīl katında⁴²⁶ Halīl'ün dağı sözi mu'teberdür, ekābir-i naḥv-i kında⁴²⁷ zīrā (6) Halīl dağı şāhib mezhebdür. İmdi bu yigirmi tokuz harf biri biri 'akabince (7) iki beytde gelür. Ol iki beytün içinde gelen kelimelerün evvel hurūfidur (8) ammā evvelki beytün evvel gelmesi kim a hā 'a gelür. Elif hā hemzedür tamām mahrecdür. (9) Şelāşe üç harf ki akşā-yı halkdandır: hemzedür, hādur, elifdür. *Ve eşnāni* (10) *vasaṭahu* ol hurūflardan iki harfün dağı biri halkuñ vasaṭındadır, biri (11) 'ayn biri hāyı haşā. "*Ve harfāni minhā evvele halkı cemmelen.*" Ol hurūflaruñ iki harfi (12) dağı halkuñ⁴²⁸ evvelini cemīl etti ki gavindeki gayn ḥalādaki hādur. "*Ve harfün* (13) *lehu akşa'l-lisāni ve fevkahumine'l-ḥaneki hafzıhu.*" ol harflerün bir harfi dağı ki kāfdur niteki (14) kāri'n dedi 'alā't-tertib ikinci beytün āhiri *benī melāya* varınca her kelimenün [195b](1) evvel harfidür biri biri 'akabince gelür. Kāf dağı akşā-yı lisānuñ

⁴¹⁸ zuhūrdaki zā] zuhūrdaki tā M.

⁴¹⁹ erbā'in] ser erba'a T.

⁴²⁰ Yazmada: akşā-yı halkdur

⁴²¹ Yazmada: akşā-yı halk

⁴²² Yazmada: halkdan

⁴²³ katında] kıyında M.

⁴²⁴ katında] kıyında M

⁴²⁵ elifle] elife M.

⁴²⁶ katında] kıyında M.

⁴²⁷ naḥv-ı kında]-T.

⁴²⁸ Yazmada] halkuñ

yuğaru ⁽²⁾ berāberinde ħunuñdandır, ħānuñ dēyü damağa dērler. İki ħānuñ vardır⁴²⁹ ya‘nī iki ⁽³⁾ tamağ vardır. Ağzuñ içinde bir tamağ ağız içinde diğ dibinden evvel-i ħalka ⁽⁴⁾ dekdür, bir tamağ dağı dilüñ altında diğ dibinden evvel-i ħalka⁴³⁰ dekdür. İki tamağın ⁽⁵⁾ ortasında dildür. Ol ikinüñ birine ħanek-i ‘ulyā dērler, birine ħanek-i süflā ⁽⁶⁾ dērler. Bu şimdi dēdigüm kâf aḡṣā-yı lisān-ile ħanek-i a‘lā arasında⁽⁷⁾ dur ya‘nī kaçan kâfi telaffuz ētseñ aḡṣā-yı lisān-ile ħanek-i a‘lā biri birine ⁽⁸⁾ muṭābık olupkapanur. Aḡṣā-yı lisān evvel-i ħalkuñ beri⁴³¹ yanıdır. Ya‘nī lisānuñ ⁽⁹⁾ āḡiridür, boğaza yakın yērde ħanek dağı diğüñ diplerinden beri ağızdan içeri ⁽¹⁰⁾ tā aḡṣā-yı lisān berāberine dekdür. İmdi bu kâfun maḡreci aḡṣā-yı lisānadur. ⁽¹¹⁾ üstündeki ħanek-i a‘lā ile bile *mine’l-ħaneki ħafzehuñfz* ēt şakla bunı. ⁽¹²⁾ Bu zevkīdür vicdānuñda ta‘allum ēt ne dēmek olur? *Ve ħarfūn bi esfelā* ⁽¹³⁾ bu ħurūflardan bir ħarf dağı kim kemādaki kâfdur, kâfuñ maḡrecinden esfeldür.⁽¹⁴⁾ Kâfuñ maḡreci ammā kat-ı esfel degüldür gine kâfuñ maḡrecine yakındur. ^{[196a](1)} Kâfuñmaḡrecinden berüdekdür çok vasaṭ-ı lisāna yakın gelür. Bu dağı⁽²⁾ dil üstinden berāberinde ħanek-i a‘lāya doḡınur, biri birine muṭābık gelür.⁽³⁾ *Ve vaṣṭuhumā minhu selāṣūn*. Bu ħurūfdan üç ħarfūñ dağı maḡreci vasaṭ-ı lisānadandır ⁽⁴⁾ dağı vasaṭ-ı lisānuñ üzerinde berāberinde ħanekdendir ol üç ⁽⁵⁾ ħarf *cezā şarṭu yūsrindeki* cīm, şīn, yādur. Bu üç ħarfi telaffuz ēdicek ⁽⁶⁾ dilüñ vasaṭ-ı ħanek-i a‘lāya toḡınur. Dilüñ vasaṭı ile⁴³² ħanek-i a‘lānuñ ⁽⁷⁾ vasaṭından oldı. *“Ey vaṣaṭu’l-lisāni ve vaṣaṭu’l-ħaneki veḡāfetü’l-lisāni fe aḡṣā hā bi-ħarfi taṭavvalā⁽⁸⁾ ilā mā yeli el-żarasa ve hüve ledeyhimā ya ‘izzu ve bil yumnī yekūnu muḡallālān.”* Ya‘nī ħurūflardan bir ħarf ⁽⁹⁾ dağı kim żari‘indeki zāddur ḡāfe lisānuñ āḡiranlaryelisine yetiğdi.⁽¹⁰⁾ Yeli vāḡi‘ olmak ya‘nī muttaşıl olmak dēmekdür, ḡāfe dilüñ ucından⁴³³ iki ⁽¹¹⁾ ħarinleridür. Tā aḡṣā-yı lisāna dek ya‘nī zāduñ maḡreci ḡāfe-yi lisānuñ ⁽¹²⁾ aḡṣāsıdır. Ya‘nī āḡiridür. Azular yelisine dek *“Ve hüve ledeyhimā ya ‘izzu bi’l yumanīyekūnu muḡallālā.”* dēmek ma‘nisi ⁽¹³⁾ ya‘nī zādı azularuñ iki yanından bile telaffuz ētmek ‘azīzdür. ‘Azīz dēmek vüçüd-ı ⁽¹⁴⁾ ḡalīldür.⁴³⁴ Ol ‘azīzdür, zādı dağı azularuñ iki tarafında bile telaffuz ētmek ^{[196b](1)}

⁴²⁹ vardır] var M.

⁴³⁰ Yazmada: evvel-i ħalka

⁴³¹ beri] berü T.

⁴³² vasaṭı ile] vasaṭıla T.

⁴³³ ucından] içinden M.

⁴³⁴ ḡalīldür] ḡalīl dēmekdür T.

‘azîzdür. Kimsene telaffuz edemez, hâzret-i risâlet telaffuz ederdi. İki cānibde bile ⁽²⁾ Hâzret-i nebîden soñra ‘aleyhi’ş-şalāvatü ve’s-selām⁴³⁵ ‘Ömer hâzretine dahı müyesser oldı.⁽³⁾ İki cānibden bile telaffuz⁴³⁶ etmek “*Ve bi’l yumnā veyekūnuna muḳallalā*” soñra telaffuz etmekdense ⁽⁴⁾ şadı şāğda telaffuz etmek ḳalîldür. Ya’nî zādı şoldatelaffuz etmekde yūsür⁽⁵⁾ vardur. Sağda telaffuz etmekde ‘usr vardur. Çünkim şolda telaffuz etmekde ⁽⁶⁾ yūsür oldı, isti‘māl keşir oldı. Sağda telaffuz etmekde ‘usr oldı, ⁽⁷⁾ isti‘māl ḳalîl oldı. ‘Alā hâzreti dahı raḳıyallāhu ‘anhu iki cānibden bile ⁽⁸⁾ telaffuz ederdi. “*Ve ḫarfün bi ednāhā ilā müntehāhu ḳad yeli el-ḫaneki ve dunehu zu vilā.*” ⁽⁹⁾ ol ḫarflerden ki lāḫanuñ lāmıdur, ḫāffe-yi⁴³⁷ lisāndan berüdekdür, ⁽¹⁰⁾ müntehā-yı lisāna dek. Ya’nî dilüñ ucına dek. Yeli ḫaneki a’lāçaḳ ḫanek-i ⁽¹¹⁾ a’lānuñ yā yeli olup yetişür, ḫanek-i a’lānuñ yeli üstün dişlerüñ ⁽¹²⁾ dibidür. Ya’nî ḳarığıdur, ki varur ḫanek-i a’lāya yetişür. Ḫanek-i a’lā ⁽¹³⁾ üstün ṭamaḳdur, dil dükendügi yere dek ḫanek-i a’lānuñ yelisi ⁽¹⁴⁾ diş ḳarığındaki etlerdür kivarur ḫanek-i a’lāya muttaşıl olur. ^{[197a](1)} Ḫāffe-yi lisānı dēnıp durur dilüñ ucundan iki ḳarığıdur. Dil dükendügi ⁽²⁾ yere dek dilüñ ucu dahı biledür. Ḫāfede lāmuñ maḫreci ḫāfe-yi lisāndan ⁽³⁾ berü dekdür. Müntehā-yı lisāna dekdür dēdügi ya’nî dilüñ ucundan ⁽⁴⁾ berü dek yerde olan ḫāffedendür. Dilüñ ucına dek aḳşā-yı lisāna ⁽⁵⁾ yaḳın yerde ḫāffelik vardur ya’nî āḫirine yaḳın yer bir dahı müntehā-yı⁴³⁸ lisāna ⁽⁶⁾ yaḳın olan yerde ḫāfelik vardur ya’nî dilüñ ucına yaḳın olan ⁽⁷⁾ yerde imdi⁴³⁹ lāmuñ maḫreci dilüñ ucına yaḳın olan yerde ḫāffedendür. ⁽⁸⁾ Anuñçün “*Biād nā hā ilā müntehahü.*” dēdi. Ya’nî ḫāffe-yi lisānuñ ednārekindendür. ⁽⁹⁾ Müntehā-yı lisāna dek ya’nî ḫāfe-yi lisāndan berü dek bir yērdedür ki ol ⁽¹⁰⁾ yer vardur, dilüñ ucına muttaşıl olur, züvilā edün maḫreci es-selām ⁽¹¹⁾ ḫarfün⁴⁴⁰ zümütāba ‘tin ya’nî lām maḫrecinden soñrağı ḫarfi kim nūn-ı nev felādur, ⁽¹²⁾ züvilādur.⁴⁴¹ Ya’nî mütāba‘at issidür, lāma tābi‘dür. Maḫrecde ya’nî lām kim ⁽¹³⁾ ḫāfe-yi lisāna yaḳın bir yerde idi⁴⁴² ki ol bir dilüñ ucına varurdu.⁽¹⁴⁾ Nūn dahı ḫāfe-yi lisāna yaḳın yerden müntehā-yı lisāna

⁴³⁵ ‘aleyhi’ş-şalāvatü ve’s-selām]-T.

⁴³⁶ telaffuz] lafz T.

⁴³⁷ ḫāffe-yi]-T.

⁴³⁸ müntehā-yı]-M.

⁴³⁹ imdi]-M.

⁴⁴⁰ Yazmada] ḫarfün

⁴⁴¹ züvilādur] duvilādur T.

⁴⁴² idi]-T.

deñdür. Ammā nūn ^{[197b](1)} maḥrecinde ḥāfe-yi lisānuñ yaqınlığı mūntehā-yı lisāna şol deñlü olur ki ⁽²⁾ dilūñ ucınaqatı yaqın olan yerde ḥāfedendür. Ya‘nī lāmdan nūn ⁽³⁾ yaqındur. Dilūñ ucına niteki ve dūne *zūvilā* dēdi nūn daḥı *bi-ednā hā* ⁽⁴⁾ *ilā mūntehāhū* dēse şādıkdur zīrā nūn daḥı ḥāfe-yi lisāna yaqınrağ ⁽⁵⁾ bir yērdedür ki ol yēr mūntehā-yı lisāna varur, ulaşur ammā lāmuñ menzilinden ⁽⁶⁾ nūnuñ menzili yaqındur. Mūntehā-yı lisāna ya‘nī dilūñ ucına nūn yaqındur. ⁽⁷⁾ Lāmdan lām daḥı iken ırak degül. Dilūñ ucına zīrā *bi-ednā hā ilā mūntehāhū* ⁽⁸⁾ dēdi bu deñlūdür ki nūnuñ yaqınlığı ziyādedür. Dilūñ ucına lāmuñ ⁽⁹⁾ yaqınlığından **ve ḥarfūn yūdānihi ila’-z-ḡahir medḥalūn ve kem ḥāzıķın ma‘a Sībeveyhi bihi ictilā.** ⁽¹⁰⁾ Yigirmi sekiz ḥarfden bir ḥarf kim rā-yı rā‘idür *yūdānihi* bu daḥı yaqındır mūntehā-yı ⁽¹¹⁾ lisāna nūndan ya‘nī rānuñ yaqınlığı ziyādedür. Nūndan mūntehā-yı lisāna ⁽¹²⁾ dēmek olur ki maḥrecde ḥāfe-y lisānuñ ednāsından mūntehā-yı lisāna ⁽¹³⁾ dek idi. Nūnuñ maḥrecinde ḥāfe-yi lisānuñ yaqınlığı mūntehā-yı lisāna lāmdan ⁴⁴³ yaqındur ⁽¹⁴⁾ nūn rā daḥı yaqındur nūndan mūntehā-yı lisāna *‘alā’t-tertib* biribirinden ^{[198a](1)} yaqın oldı. Evvel budur ki ḥāfe-yi lisānuñ ednāsından ⁴⁴⁴ mūntehā-yı lisāna dek ⁽²⁾ lām maḥreci idi. İkinci bu ki ḥāfe-yi lisānuñ daḥı yaqın ednāsından mūntehā-yı ⁽³⁾ lisāna deknun maḥrecidür. Üçünci budur ki ḥāfe-yi lisānuñ yaqından daḥı ⁽⁴⁾ yaqın ednāsından ya‘nī nūndan daḥı yaqın ednāsından ⁴⁴⁵ mūntehā-yı lisāna dek ⁽⁵⁾ rā maḥrecidür. *İlā’-z-ḡahir medḥalūn* ammā rā maḥrecinūñ dilūñ üstine medḥali ⁽⁶⁾ vardur ya‘nī lām gibi nūn gibi mücerred ḥāfede durup qalmaz. Rā ḥāfeden ⁽⁷⁾ yuğaru dilūñ üstine daḥı çıkar. Şöyle ki bu üç ḥarf ya‘nī lām nūn ⁽⁸⁾ rā biri birine yaqın-ıdı. ⁴⁴⁶ Mūntehā-yı lisānına lāmuñ nūnuñ medḥali yoğ-ıdı. ⁽⁹⁾ Dilūñ ḡahirinde rānuñ medḥali oldı. Dilūñ ḡahirinde ve *Kem ḥāzıķın* ⁽¹⁰⁾ *ma‘aSībeveyhi bihi ictelā kem-i teksiriyyedür.* Niçe Ḥuzzāğ Sībeveyh ile bile bu ḥükm ⁽¹¹⁾ izḡār ētdi ya‘nī lāmun nūnun rānuñ maḥrecleri kim *‘alā’t-tertib* dēnildi. ⁽¹²⁾ Yērlü yērince Sībeveyh ile niçe ⁴⁴⁷ Ḥuzzāğ bu tarıķ üzre ḥükm ētdiler bu üç ḥarfūñ ⁽¹³⁾ maḥrecini **ve min ṭarafı’n-hunne’s-selāsü li ḡutribin ve yaḡyā ma‘a cermī ma’nāhu ḡuvvilā** ⁽¹⁴⁾ *ve min ṭarafı’n-hunne’s-selāsü li ḡutribin*

⁴⁴³ lāmdan]-M.

⁴⁴⁴ Yazmada] evnā

⁴⁴⁵ yaqın ednāsından]-M.

⁴⁴⁶ yaqın-ıdı] yaqındı T.

⁴⁴⁷ Sībeveyh ile niçe]-T.

taraf-ı lisāndandır. Bu üç harfün mahreci ^{[198b](1)} ya'nī lāmuñ nūnuñ rānuñ taraf-ı lisān dēdügi dilün ucından dēmekdür.⁽²⁾ Yahyā⁴⁴⁸ Cermī Kuṭrub bu üç harfün mahrecini dilün ucındandır dēdi,⁽³⁾ mahreci vāhid oldı. Dilün tarafın dēdigünden murād dilün ucın dutdı ⁽⁴⁾ ammā Sībeveyh ile Huzzāk'ın mezheb-i aqvādur Kuṭrub'ın Yahyā'ın Cermī'nün⁽⁵⁾ mezhebinden Kuṭrub'ın Yahyā'ın Cermī'nün mezhebi rāda rāst gelür, ⁽⁶⁾ nūnda lāmda rāst gelmez. Ya'nī dilün ucından olmağ rāst gelür. Rāyı telaffuz ēdicek⁽⁷⁾ ammā lāmı nūnı telaffuz ēdicek⁴⁴⁹ rāst gelmez, dil ucından ednārek olur ya'nī berü dek olur.⁽⁸⁾ Geldük Sībeveyh'ün Huzzāk'ın mezhebinde lāmuñ nūnuñ rānuñ mahrec-i hāfeden ⁽⁹⁾ ednārekden rāst gelür. Ucunuñ bile biri biri ardınca 'alā't-tertīb ammā Kuṭrub'ın ⁽¹⁰⁾ Yahyā'ın Cermī'nün mezhebi budur ki⁴⁵⁰ üç harfi bile dil ucında eyide. Bunların ⁽¹¹⁾ dil ucında ētdügi Huzzāk'ın Sībeveyh'ün mezhebine rāst gelür. Rāyı telaffuz ⁽¹²⁾ etmekdeammā Huzzāk'ın Sībeveyh'ün hāfe-yi lisāndan berü dek ētdügi lāmda ⁽¹³⁾ nūnda Kuṭrub'ın Yahyā'ın Cermī'nün mezhebinde muvāfık gelmez. Ta'allum ēdüp ⁽¹⁴⁾ bu sözi zevk-i selīme tabi'ī müstaḳīme havāle etmek gerek: *Minhu ve min 'ulyā eṣ-ṣenā yā selāṣün* ^{[199a](1)} *ve minhu ve min eṭrā fihā miṣlühā neclā ve* hūruf-i tehciden ⁽²⁾ ucı dağı kim *ṭuḥraḍīnin temmenūñ* tayıdālı tayıdür lisānuñ ucındandır ⁽³⁾ ya'nī ucındaki tarafındandır ya'nī 'ulyā-yı ṣeniyyeteyndendür. İki üstündeki ⁽⁴⁾ ön dişün dibindendür bu üç harf meṣelā iki yukarıdaki ön dişe ⁽⁵⁾ iki aşağıdaki ön dişe ṣeniyyeteyn dērler. Yukarısına 'ulyā-yı ṣeniyyeteyn dērler, ⁽⁶⁾ aşağısına suflā ṣeniyyeteyn dērler zīrā ikişerdür aşağıdaki yukarıda anuñcün ⁽⁷⁾ ṣeniyyeteyn dērler. 'Ulyā'ṣ-ṣenāyā dēdügi şığa-yı cem' ile beytün vezni içündür. ⁽⁸⁾ Ba'zılar tayı dālı tayı iki yukarı ön dişün vasatından dağı dēmişlerdür.⁽⁹⁾ *Ve minhu ve min eṭrā fihā miṣlühā neclā* taraf-ı lisāndandır ya'nī dilün ucındandır ⁽¹⁰⁾ üç harf dağı zıllu zī ṣenādaki zā zāl tā *ve min eṭrā fihā* 'ulyā-yı ṣeniyyenün ⁽¹¹⁾ tarafındandır ya'nī iki yukarıdaki ön dişün iki tarafında iki ucındandır. ⁽¹²⁾ Bu üç harfün dağı mahrecleri zāhir oldı yerlü yeründen *veminhū ve min beyni' ṣ-ṣenāya* ⁽¹³⁾ *selāṣetünve minhū ve min eṭrā fihā miṣlühā neclā* ve dağı taraf-ı lisāndandır ⁽¹⁴⁾ ya'nī dil ucındandır. *Ve minhū beyni' ṣ-ṣenāve* dağı aşağı ön dişün ortasındandır. ^{[199b](1)} Ya'nī iki ön dişün ortası ya'nī dişün

⁴⁴⁸ Yahyā]-T.

⁴⁴⁹ ammā lāmı nūnı telaffuz ēdicek] T nüshasında yanlışlıkla iki defa yazılmıştır.

⁴⁵⁰ ki] kim T.

ucıyla dibinüñ ikisinüñ ortasındandır. ⁽²⁾ Şafâ siclü zühdiddeki şad sîn zâ ba‘zılar vasaatı iki öñ diş ki⁽³⁾ biri biri yanındadır. İki dişüñ arasında ğıyvîdür dërler ve *harfünmin eṭrāfi es-şenāya*⁽⁴⁾ hiye’l ‘ulāeyru’ūsi es-şenāyā bir harf daḥı bu ḥurūflardan ⁽⁵⁾ fideki fādur iki yukaru daḥı öñ dişüñ uçlarındandır. *Ruū’s senāyā-yı*⁽⁶⁾ ‘ulyā-yı şefe-yi süflānuñ içine fā ḥāşıl olur **ve min baṭın-ısuflā mine’ş-şeffeteyni**⁽⁷⁾ **ḳul veli’ş-şefeteyni ec’al selāşen ta’dilen** daḥı iki tudaḳ altındaki tudaḳuñ iç yanındandır ⁽⁸⁾ **ve li’ş-şefeteyni ic’al selāşen li ta’dilen** ol ḥurūflardan üç harf ki vücūhi ⁽⁹⁾ *benī melādaki* vāv bā mīmîdür iki tudaḳuñ arasından ḳıl ‘adl olsun⁽¹⁰⁾ içün ammā tevāvūt vardır. Üç harfün iki tudaḳ arasında olmasında ⁽¹¹⁾ vāv şefeteyne dāḥıldır. Bā-y-ıla mīm şefeteynden ḥāricdür ⁽¹²⁾ **ve gunnetü tenvīnin ve mīmīn sekenne velā izhāra fi’l enfi yüctelā** tenvīnün ğunnesi ve daḥı nūnuñ ğunnesi ⁽¹³⁾ ve daḥı mīmün ğunnesi *ġışāvetün veleḥüm men yeḳülü* gibi *min merḳadinā* eger sākin ⁽¹⁴⁾ olacak olursa şart eder müteḥarrik olanda degül *fi’l-enfi yüctelā enfde* ^{[200a](1)} zāhir olur ya’nī tenvīni nūn mīm sākin olsa ğunnesi enfde zāhir olur, havā-yı ḥayşūmdan gelür ⁴⁵¹ ⁽²⁾ ya’nī burun delüğinden gelür, sākin olduğu ḥâlde gelür, izhār olduğu ḥâlde ⁽³⁾ degül ya’nī izhār harflerinde ğunne olmaz, ba‘zılar ğunneyi daḥı ‘alā ḥaddihi bir harf dutarlar. ⁽⁴⁾ Niteki dëmişdür: “**El-gunnetu şavtün yuhrecu mine’l-ḥayaşimi lā a’mele lissān fihī ve hüve’l-huruc** ⁽⁵⁾ *selāşün ‘aşara min maḥaric-i fem.*” Meḥāric-i ḥurūfı ba‘zılar on yëdi dutdı, ⁽⁶⁾ ba‘zılar on altı dutdı, ⁴⁵² ba‘zılar on dört dutdı. Ol on yëdi dutanlara meḥāric ⁽⁷⁾ on altı maḥrecden şoñra on yëdinci bu üç harf kim lām nūn rādur.⁽⁸⁾ Her biri ‘alā ḥaddihi bir maḥrec dutarlar, ğunneyi daḥı ‘alā ḥaddihi bir maḥrec dutarlar. Maḥreci ⁽⁹⁾ daḥı on altı dutanlar, ğunneyi maḥrecden dutmazlar. Ğunnede gerçi şavt bulunur ⁽¹⁰⁾ ammā lafızdan gelmez, havā-yı ḥayşūmdan gelür, dërler. Maḥrecden dutmazlar, ⁽¹¹⁾ şıfatdan dutarlar. Ba‘zılar ḳatında⁴⁵³ on dörtdür, anlaruñ ḳatında⁴⁵⁴ lām nūn ⁽¹²⁾ rā üçi bile maḥreci vāḥid dutarlar. ‘Alā’t-tertib meḥāricün yerleri **evvelki**⁴⁵⁵ **maḥreç** ⁽¹³⁾ aḳsa-yı ḥalḳdandır harfleri hemzedür, ḥādur, elifdür. **İkinci maḥreç** vasaat-ı lisāndandır; ⁽¹⁴⁾ harf-i ‘ayndur, ḥādur. **Üçünci**

⁴⁵¹havā-yı ḥayşūmdan gelür] havā-yı ḥayşūm M.

⁴⁵² dutdı]-T.

⁴⁵³ ḳatında] ḳıyında M.

⁴⁵⁴ ḳatında] ḳıyında M

⁴⁵⁵ evvelki] evvel T.

maḥreç evvel-i ḥalkdandır; ḥarf-i ḡayndur, ḥādur.⁴⁵⁶ [200b](1) **Dördüncü maḥreç**, aḡṣā-yı lisāndandır. Üstinde berāberinde ḥanek-i a‘lādan bile ḥarf-i⁽²⁾ ḡāfdur. **Beşinci maḥrec** kim aḡṣā-yı lisāndan esfeldür. Ya‘nī berü dekdür vasaṭ-ı⁽³⁾ aḡṣā-yı lisān aralığındadır, yeri ḥarf-i kāfdur. **Altıncı maḥrec** kim vasaṭ-ı lisāndandır.⁽⁴⁾ Yukarı ḥizāsında ḥanek-i a‘lādan biledür: ḥarf-i cīmdür, sīndür, yādur.⁽⁵⁾ **Yedinci maḥrec** kim ḥāfe-yı lisānuñ āḥirindendür, aḥrāsuñ yelisine muttaşıl⁽⁶⁾ olur, ḥarf-i zāddur. **Sekizinci maḥrec** kim ednāsı ḥāfeden mūntehā-yı lisāna dekdür⁽⁷⁾ ya‘nī ḥāfeden berüden dil ucına dek ḥarf-i lāmdur. **Toḡuzuncu maḥrec** ednā-yı ḥāffeden⁽⁸⁾ mūntehā-yı lisāna varandan daḡı ḡarībdür, ḥarf-inündür ya‘nī lām kim ḥāffeden⁽⁹⁾ berü yerden dil ucına dek varurdı. Nūn daḡı ḥāffeden berüden dil ucınadır⁽¹⁰⁾ ammā nūnuñ menzili yaḡındur. Dil ucına lāmuñ menzilinden **onuncu maḥrec**⁽¹¹⁾ kim nūndan daḡı ḡarībdür, mūntehā-yı lisāna hem zāhre medḡali vardır⁽¹²⁾ ya‘nī dil ucına ḥāffe-yı nūndan daḡı yaḡındur. Dilüñ üstine ḥarf-i rādur.⁽¹³⁾ **On birinci maḥrec** kim ṭaraf-ı lisāndangelür, ‘ulyā-yı ṣenīyyeteynden gelür ya‘nī dil uc-ıla⁽¹⁴⁾ iki yukarı öñ diṣūñ etleri dibinden gelür. Ḥarfleri ṭādur, dāldur,^{[201a](1)} tādur. **On ikinci maḥrec** kim ṭaraf-ı lisān-ile eṭrāf-ı ṣenīyyeteynden gelür ya‘nī dil⁽²⁾ uc-ıla iki yukarı öñ diṣūñ uçlarından gelür, ḥarf-i zādur, zāldur⁽³⁾ sādur. **On üçüncü maḥrec** ṭaraf-ı lisāndandır, vasaṭ-ı ṣenāyā ile ya‘nī dil ucından⁽⁴⁾ süflā-yı ṣenīyyeteynün ortasındandır ya‘nī dil uc-ıla aṣaḡa iki öñ diṣūñ⁽⁵⁾ ortasından ḥarf-i ṣāddur, sīndür, zādur. **On dördüncü maḥrec** eṭrāf-ı⁽⁶⁾ ṣenāyādandır. İki dudakdan bile ammā aṣaḡaḡı ṭudaḡuñ daḡı ṣefeteyninün⁽⁷⁾ bāṭın-ı süflāsındandır. Ya‘nī iç yanından biledür, ḥarf-i fādur. **On beşinci on**⁽⁸⁾ **altıncı maḥrec** ṣefeteyndendür ya‘nī ṭudaḡdandır ammā vāv iki ṭudaḡ içine⁽⁹⁾ dāḡıl bā-y-ıla mīm iki ṭudaḡdan ḡāricdür. Bu taḡdīrce ‘alā ḡaddihi ve on⁽¹⁰⁾ bir⁴⁵⁷ maḥreci oldu. Bānuñ mīmüñ bir maḥreci oldu, iki maḥreci oldu. Bu üç⁽¹¹⁾ ḡarfüñ on altı maḥreci tamām oldu. Ḳaçan tenvīn nūn mīm sākin olsa⁽¹²⁾ bu üç sākin ḡarfüñ ḡunnesidür. On yedi maḡreçde maḡreci on yedi dēyenler⁽¹³⁾ ḡunneyi daḡı maḡrecden dutarlar. On altı dēyenler kim⁴⁵⁸ ḡāzīḡin ma‘a Sībeveyh’dür.⁽¹⁴⁾ Lāmuñ nūnuñ rānuñ maḡrecin ‘alā ḡaddihi üçini üç maḡrec dutarlar. On dört^{[201b](1)}

⁴⁵⁶ ḡayndur ḥādur] ḥādur ḡayndur T.

⁴⁵⁷ on bir] on T.

⁴⁵⁸ kim] T. Nūshasında yanlışlıkla iki defa yazılmıştır.

diyenler lāmuñ nūnuñ rānuñ⁴⁵⁹ maḥrecin maḥreci vāhid dutarlar. Qutrub⁽²⁾ Ferrā Cermī gibi gerek-ise Qutrub Ferrā Cermī kavli ile ondört i‘tibār ét⁽³⁾ maḥreci gerek-ise Huzzāk-ıla Sibeveyh kavli ile on altı i‘tibār ét, gerek-ise ba‘zı⁽⁴⁾ Huzzākın kavli ile on yedi⁴⁶⁰ i‘tibār ét. Maḥreci üçinüñ kavli mu‘teberdür⁽⁵⁾ ammā Huzzāk-ıla Sibeveyh’üñ kavli aqvādur. Kalanından biraz daḥı şıfāt-ı hurūfdan⁴⁶¹ ⁽⁶⁾ söylenürse kelām taṭvīl olur. Maḥşūd fuḫahānuñ kavline Qur’ān’uñ kavlini taṭbīk⁽⁷⁾ etmektür. Meḥāric-i hurūf hem fuḫahā şıfāt-ı hurūf aḥlamadı ve ba‘zı meşāyih⁽⁸⁾ maḥrece i‘tibār édüp dediler ki Qur’ān okurken diyecegi ḥarf⁴⁶² yerine dilinden bir gayrı ḥarf⁽⁹⁾ gelse⁴⁶³ eger ol maḥşūd olanḥarf maḥrec yerinden⁴⁶⁴ ise yā maḥreci maḥrecine⁽¹⁰⁾ yakın ise ki ‘Arab dilinde ol⁴⁶⁵ anuñy erine bedel olunur ola. Şöyle ki *felātaḫhar*⁽¹¹⁾ yerine *felātekher* okına⁴⁶⁶ namāzı fāsīd olmaz zīrā yukaruda hurūfuñ maḥrecleri zıkr olup⁽¹²⁾ durur. Her biri⁴⁶⁷ ammā şol şart-ıla ma‘nide tefāvūt olmaya. Meḥāric-i hurūf⁽¹³⁾ daḥı Ḥalīl bin Aḥmedī Baṣrī’den naql olunup dēnmiş ki⁴⁶⁸ hemze ve hā ve elif⁽¹⁴⁾ bir maḥrecdendür⁴⁶⁹ ve hā⁴⁷⁰ ve ‘ayn bir maḥrecdendür ve ḥā ve ğayn^{[202a](1)} bir maḥrecdendür. Cīm, şīn, yā bir maḥrecdendür; zād bir maḥrecdendür, lām bir maḥrecdendür, ⁽²⁾ rā bir maḥrecdendür, ba‘zılar katında⁴⁷¹ rā ve lām ve nūn üçü bir maḥrecdendür. Ṭā, dāl⁽³⁾ ve tā bir maḥrecdendür. Zā, zāl, sīn bir maḥrecdendür. Šād, sīn, zābir maḥrecdendür. ⁽⁴⁾ Fā bir maḥrecdendür. Vāv, bā, mīm bir maḥrecdendür. Eger bir kimse olsa⁴⁷² ki bir ḥarfi⁽⁵⁾ dēmese. Mişāli Hindī bigi ki *el-ḥamdü’ya yā el-ḥamdü* diye yā Türkīler⁴⁷³ gibi *el-ḥamdü* diye anuñ bigi⁽⁶⁾ kimseye Muḥammedü⁴⁷⁴

⁴⁵⁹ maḥrecin ‘alā ḥaddihi üçini üç maḥrec dutarlar on dört diyenler lāmuñ nūnuñ rānuñ]-T.

⁴⁶⁰ on yedi] on yedi M.

⁴⁶¹ biraz daḥı şıfāt-ı hurūfdan]-T.

⁴⁶² ḥarf] hurūf M1.

⁴⁶³ dilinden bir gayrı ḥarf gelse] bir bir gayrı ḥarf gelse dilinden T.

⁴⁶⁴ maḥrec yerinden] maḥrecinden M1.

⁴⁶⁵ ol] ola M1.

⁴⁶⁶ okına] okuna M.

⁴⁶⁷ zīrā yukaruda hurūfuñ maḥrecleri zıkr olupdurur her biri]-M1.

⁴⁶⁸ olunup dēnmiş ki] olunmuşdur ki T.

⁴⁶⁹ ve elif bir maḥrecdendür]-M1.

⁴⁷⁰ ve hā]-T.

⁴⁷¹ yazmada kıyında

⁴⁷² olsa]-M1.

⁴⁷³ Türkīler] Türkī M1.

⁴⁷⁴ Muḥammedü] Muḥammed M1.

yā Aḥmedü⁴⁷⁵ dedüreler. Eger dürüst deyübilürse el-ḥamdüyi⁴⁷⁶ daḥı dürüst dèmege⁽⁷⁾ emr oluna ammā⁴⁷⁷ eger anlarda daḥı dèmezse zāhir rivāyet oldu ki namāzı dürüst ola.⁽⁸⁾ ve Hâce İmām Zāhidī fahr demiş ki bir āyet bulalar ki ol ḥarf olmaya ol kişiyē⁽⁹⁾ örgedeler, namāzda hemān anı okıya⁴⁷⁸ ve Şeyḥü'l-islām Burhāneddīn⁴⁷⁹ demiş ki bir sūre⁽¹⁰⁾ yā üç āyet bulalar ki ol ḥarf olmaya, ol kişiyē örgedeler namāzda anı okuya.⁽¹¹⁾ Eger bulunmazsa imām ile⁴⁸⁰ tekbir éde, ayruḳ nesne okumaya. İmām selām vericek selām⁽¹²⁾ vère. Eger yaluñuz kılursa ol vaḳt zarūret olur, ḥācet miḳdārı Qur'ān okıya,⁴⁸¹ (13) ayruḳ nesne okımaya⁴⁸² ya'nī şenādan tesbīḥden taḥiyyatdan kunutdan zīrā bunlarsuz⁽¹⁴⁾ namāz dürüst olur eger okursa şāyed bir nesne diyeki namāzı fāsīd ola. **Mesā'il-i**^{[202b](1)} **subḥāneke:** Subḥāneke sīn iledür, şād-ıla okunsa namāzı fāsīd olur. *Ceddüke*⁽²⁾ dāl iledür, tā-y-ıla okunsa⁴⁸³ namāzı fāsīd olur. *Ġayruke* ġayn iledür⁴⁸⁴ ḥāy-ıla⁽³⁾ okınsa⁴⁸⁵ zāhir rivāyetde fāsīd olur ammā ihtiyār Şeyḥ'ül-islām Burhāneddīn⁽⁴⁾ ve Hâce İmām 'Alī Pezdevī⁴⁸⁶ ve Şeyḥ'ül-islām 'Alāaddīn mezhebi oldur ki⁽⁵⁾ namāz fāsīd olmaya. **Mesā'il-i e'ūzu:** E 'ūzu zā iledür dā ile okunsa namāzı fāsīd olmaz.⁽⁶⁾ *Mine's-şeyṭāni* tā iledür⁴⁸⁷ tā ile⁴⁸⁸ okunsa namāzı fāsīd olur. **Mesā'il-i Fātiḥa:**⁽⁷⁾ *el-ḥamdülillāhi* yerine *el-ḥamdürillāhi*⁴⁸⁹ okunsa zāhir rivāyetde namāzı fāsīd olur⁽⁸⁾ lākin Ḥalīl bin Aḥmedī Baṣrī fāsīd olmaz demiş⁴⁹⁰ zīrā ol ḳurb-ı maḥrece i'tibār éder,⁽⁹⁾ fāsīd olur dēyenleri étmez.⁴⁹¹ Mes'ele⁴⁹² **Tergīb'de** dēnmiş ki⁴⁹³ eger *el-ḥamdü* ḥāy-ıla okunsa maḥrece i'tibār

⁴⁷⁵ Aḥmedü] Aḥmedi M1.

⁴⁷⁶ el-ḥamdüyi] el-ḥamdü M.

⁴⁷⁷ ammā]-T.

⁴⁷⁸ okıya] okuya M.

⁴⁷⁹ Burhāneddīn] Burhān M1.

⁴⁸⁰ imām ile] imāmla M1.

⁴⁸¹ okıya] okuya M.

⁴⁸² okımaya] okumaya M.

⁴⁸³ okunsa] okunsa T.

⁴⁸⁴ ġayn iledür] ġaynıladur M1.

⁴⁸⁵ okınsa] okunsa M.

⁴⁸⁶ Pezdevī] Bezdevī M1.

⁴⁸⁷ tā iledür] tāyıladur M1.

⁴⁸⁸ tā ile] tāyıla M1.

⁴⁸⁹ el-ḥamdürillāhi] rillāhi M1.

⁴⁹⁰ demiş] dēr T.

⁴⁹¹ fāsīd olur dēyenleri étmez]-T., M1.

⁴⁹² mes'ele]-M.

⁴⁹³ dēnmiş ki]-M.

edenler⁽¹⁰⁾ katında namāzı fāsīd olmaz ve dēnmiş ki⁴⁹⁴ *el-ḥamdū* hāy-ıla okunsa fāsīd olur⁽¹¹⁾ ammā dēnmiş ki gerek idi ki fāsīd olmaya⁴⁹⁵ zīrā hāy-ıla hāda ḳurb-ı maḥrec vardır⁴⁹⁶ (12) ve luḡat-ı ‘Arab’da ba‘zı yēde hāyı hāya bedel etmişlerdūr. Şöyle ki *medeḥtuḥu* yērine⁽¹³⁾ *medeḥtūḥū* dēmişlerdūr. *İyyāke na ‘būdū ve iyyāke nesta ‘īn* bu iki kelimedede yālardaki⁽¹⁴⁾ teşdīdler⁴⁹⁷ aşlīdür teşdīdsüz okunsa namāz fāsīd olur ve ***Tergīb’de dēnmiş ki*** ^{[203a](1)} *na ‘būdū nūnı ve nesta ‘īnū nūnı* teşdīd-ile okunsa namāzı fāsīd olur⁴⁹⁸ eger⁽²⁾ *iyyāke na ‘būdū ve iyyāke nesta ‘īnū* kāfın nūna ulaşırsalar şöyle ki⁽³⁾ *iyyāke na ‘būdū ve iyyāke nesta ‘īnū* okunsa yā *maḡzūbi* bā sīn ‘aleyhim ‘aynına bu nev‘i⁽⁴⁾ ḥaṭā olmaz dēnmiş. *Eş-şıraṭūñ* şādı sīn yā zā okunsa dūrüstdür. Yā zā gibi⁽⁵⁾ işmām-ile okunsa dūrüst[dūr] zīrā şeyḥ daḥı “*Ve ‘inde şıraṭıñve ‘ş-şıraṭı linuḳbūlā biḥaysū*”⁽⁶⁾ etā ve ‘ş-şādū zāyā *eşemmihā*” dēmiş. Buñı rivāyet daḥı vardır⁴⁹⁹ Ammā ṭā tā okunsa⁽⁷⁾ zāḥir rivāyetde namāzı fāsīd olur lākin Ḥalīl⁽⁸⁾ bin Aḥmed fāsīd olmaz dēr. *Elleżīne* zāl iledür dāl ile okunsa namāzı fāsīd⁽⁹⁾ olur gerçi ḳurb-ı maḥrec daḥı var-ısa⁵⁰⁰ *en ‘amte* ‘aynı ḡayn-ıla okunsa zāḥir rivāyetde namāzı fāsīd olur.⁽¹⁰⁾ *velā ‘d-dāllīn* zāl ile okunsa *Tergīb’de* zāḥir rivāyet oldur ki gērü kılına⁽¹¹⁾ dēnmiş ammā⁵⁰¹ *Mesūdī’de* zāl ile yā zāy-ıla okunsa Ḥāce Ebū Muḥammed Selemen Belḥī⁽¹²⁾ fāsīd olmaz dēmiş. Ḥāce Ebū Muṭī‘ fāsīd olur dēmiş. Şeyḥ’ül-islām⁽¹³⁾ Burḥāneddīn dēmiş ki fetāvā-yı Ḥāce İmām Ḥüsām Şehīd⁵⁰² benüm kitāb ḥānemdedūr. ⁽¹⁴⁾ fāsīd olmaz dēmiş. ***Mes’ele Tergīb’de dēnmiş ki***⁵⁰³ *en ‘amtenūñ* ‘aynı ḡayn okunsa ^{[203b](1)} zāḥir rivāyetde namāzı⁵⁰⁴ fāsīd olur. Ammā Ḥāce İmām Ḥalīl bin Aḥmed fāsīd⁽²⁾ olmaz dēmiş. ***Mes’ele***⁵⁰⁵ *Tergīb’de dēnmiş ki* eger bir kimse uşbu⁵⁰⁶ āyeti okısa⁵⁰⁷ ki⁽³⁾ yērine *rummān*’da⁵⁰⁸ *فِيهِمَا فَاكِهَةٌ وَنُحْلٌ وَرُمَانٌ*

⁴⁹⁴ ve dēnmiş ki]-M1.

⁴⁹⁵ olmaya] olmaya idi T., olmayaydı M1.

⁴⁹⁶ hāda ḳurbī maḥrec vardır] hā bir maḥrecendūr T., M1.

⁴⁹⁷ teşdīdler]-M1.

⁴⁹⁸ ve *Tergīb’de dēnmiş ki* kena‘būdū nūnı ve nesta‘īnū nūnı teşdīdile okunsa namāzı fāsīd olur]-M1.

⁴⁹⁹ yā zā gibi işmām-ile...daḥı vardır]-T.,M1.

⁵⁰⁰ gerçi ḳurbī maḥrec daḥı varısa] gerçi ḳurbī maḥrec varısa daḥı M. nüshasında Ḥalīl bin Aḥmed isminden önce gelmiştir.

⁵⁰⁰ gerçi ḳurbī maḥrec daḥı varısa]-M1.

⁵⁰¹ ammā]-T.,M1.

⁵⁰² Ḥāce İmām Ḥüsām Şehīd] Ḥāce Ḥüsām İmām Şehīd M1.

⁵⁰³ dēnmiş ki] dēmiş M1.

⁵⁰⁴ namāzı] namāz M1.

⁵⁰⁵ mes’ele]-M1.

⁵⁰⁶ uşbu] işbu M1.

tüffāh dese Ebū Ḥanīfe ⁽⁴⁾ ve İmām ⁵⁰⁹ Muḥammed katında namāzı fāsīd olmaz zīrā anlar ma'nīye nazar ⁵¹⁰ ederler. Anlar ⁵¹¹ *tüffāh* ⁽⁵⁾ ma'nisi daḥı *rummāna* muvāfiḳdur dērler ammā İmām ⁵¹² Ebū Yūsuf katında fāsīd olur ⁽⁶⁾ zīrā ol mişle ve nazīre i'tibār eder Qur'an'da *tüffāh* lafzı yokdur dēr ammā ⁽⁷⁾ lafz ve ma'nī ikisi daḥı taḡyīr olsa şuncılayın ki 'aşf yèrine 'afş ⁽⁸⁾ ve 'āşif yèrine 'āfiş ve sa'ir yèrine şa'ir ve kasvede yèrine kavsede oḳınsa ⁵¹³ ⁽⁹⁾ ittifaḳı namāzı ⁵¹⁴ dūrüst olmaz. Ve ḥadīşde ḥazreti ⁵¹⁵ Resūl 'aleyhi's-selām ⁽¹⁰⁾ buyurmuşdur ki : “Min ehl-i dādem.” ⁵¹⁶ Murād bu ḥadīşden ben dādı geregi gibi edā ⁽¹¹⁾ edebilürem demekdür ve Muḥīt'den naḳl ⁵¹⁷ olunmuş ki ⁵¹⁸ şol nesnedeki belvā-yı 'āmmē ⁽¹²⁾ ola namāzuñ fesādına sebep olmaz. Şuncılayın ki zāl ⁵¹⁹ yèrine zā veya zā ⁽¹³⁾ yèrine zād oḳınsa ⁵²⁰ yā zād yèrine zāl yā zā yā zā ⁵²¹ oḳınsa ⁵²² ammā bir rivāyetde ⁽¹⁴⁾ fāsīd olur dēnmiş. Eger āmīn teşdīd-ile dēnse şaḥīḥ rivāyetde namāz ^{[204a](1)} [namāz] ⁵²³ fāsīd olmaz dēnmiş zīrā Qur'an'da nazīr vardır *kavlulu ta'ālā* ⁵²⁴ وَلَا أَمِينَ النَّبِيِّ الْحَرَامِ mesā'il-i ⁽²⁾ āl dāl zdaki ūz'eu ⁵²⁵ النَّاسِ فَلْأَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِ oḳınsa namāz fāsīd olmaz eger ⁵²⁶ bu sūrede ⁽³⁾ olan sīnlerüñ biri şād oḳınsa namāz fāsīd olur ammā ⁵²⁷ فِي صُورِ النَّاسِ daki sīn şād oḳınsa Mes'ūdī'de fāsīd olmaz ve

⁵⁰⁷ oḳısa] oḳusa M.

⁵⁰⁸ Âyet: “İçlerinde (her türden) meyveler, (çok nefis) eşsiz-hurma ve nar (çeşitleri) vardır.” (Rahmān sūresi, 68. âyet)

⁵⁰⁹ İmām]-M.

⁵¹⁰ nazar] 'itibār T.

⁵¹¹ anlar]-T.

⁵¹² İmām]-M.

⁵¹³ oḳınsa] oḳınsa M.

⁵¹⁴ namāzı] namāz M1.

⁵¹⁵ ḥazreti]-T., M1.

⁵¹⁶ Hadis: “Ben dādı gereği gibi edā edebilirim.” Mezkûr rivayet; bu şekliyle sahih hadis kaynaklarında zikredilmemiş ancak bazı tefsir kaynaklarında بِالضَّادِ “Ben dad harfini en fasih okuyan kimseyim” lafzıyla rivayet edilmiştir. (Bkz. Fahreddin er-Râzî, Ebū Abdullâh Ömer b. Huseyn, Meḥâṭihü'l-Gayb, Dâr-u İhyâi't-Türâsî'l-Arabî, Beyrut, 1420/1999, 3. Baskı.) Ancak bu rivayetin de isnadı olmadığından hadis olarak kabul edilmemiştir. Bkz. Aclûnî, Keşfu'l-Hafâ, I, 228 (609).

⁵¹⁷ naḳl] naḳil M1.

⁵¹⁸ ki]-M.

⁵¹⁹ zāl] dāl M1.

⁵²⁰ oḳınsa] oḳınsa M.

⁵²¹ yā zā yā zā]-M1.

⁵²² oḳınsa] oḳınsa M.

⁵²³ M nüshasında yanlışlıkla ikinci kez yazılmıştır.

⁵²⁴ Âyet: Ve beyt-i Haram'a gelenlere. (Maide sūresi 5.âyet)

⁵²⁵ Âyet: “De ki ‘Ben insanların Rabbine sığınırım.’ ” (Nâs sūresi, 1. âyet)

⁵²⁶ eger] M1.

⁵²⁷ Âyet: “...insanların göğüslerine.” (Nâs sūresi 5. Âyet)

Tergīb’de olur dēnmiş ⁵²⁸ وَالنَّاسِ (5) deki nūn tā okunsa namāz fāsīd olur dēnmiş **mesā’il-i** ^{529 530} فُلْ أَعُوذُ بِرَبِّ الْفُلْ (6) *felak* ‘*alak* okunsa namāz fāsīd olur. *Tergīb*’de ve *min şerrideki* şīn sâ okunsa ⁽⁷⁾ namāz fāsīd olur dēnmiş. *Neffāsātūn* sâyı sīn yâ *ḥāsīdūn* sīni şād ya ⁽⁸⁾ sâ ⁵³¹ okunsa yāḥ^vōd ⁵³² *ḥasedūn* sīni şād yâ dāl tā okunsa küllinde ⁵³³ namāz fāsīd ⁽⁹⁾ olur ve her yerdeki *min men* okunsa ⁵³⁴ namāz fāsīd olur. **Mesā’il-i** angısı tā kḏāl vardır. Her ⁵³⁶ beş yerde ⁽¹⁰⁾ (bu sürede ⁵³⁵ فُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ) okunursa namāz fāsīd olur ve ⁵³⁷ *Tergīb*’de eger ⁽¹¹⁾ *şamedūn* şādı sīn okunsa namāzı fāsīd olur dēnmiş ve *Muḥīṭ*’den nakl olmuş ki ⁽¹²⁾ Şeyḥ’ül-islām ‘Ömer Nesefî’nün ve Kaḏı’l-Ḳudḏāt Ebū Bekr Zevāḥiri’nün ihtiyārı ⁽¹³⁾ oldur ki fāsīd olmaya zīrā ikisinūn ma’nāsı birdür ya’nī ulu demekdür ve *Tavḏī*’-i ⁽¹⁴⁾ *Ḥaddādī*’den nakl olunmuş ki “eş-şamedū ve es-semedū *llezī lāye’külu ve lā yeşrabu.*” **Mesail-i** ^{[204b](1)} **tebbet**: *Tebbet* tā iledür dāl ile okunsa yāḥ^vōd ⁵³⁸ *seyāşlānuḥ* sīni şād ⁽²⁾ yâ şādı sīn okunsa yâ *zāte lehebinūn* zāl dāl yâ *ḥaṭabuḥ* tāyī tā okunsa ⁽³⁾ yâ *mesedūn* sīni şād okunsa cemī’nde namāz ⁵³⁹ fāsīd olur. **Mesā’il-i izā cāe**: *İzā cāe’nūn* ⁵⁴⁰ zālī dāl ⁽⁴⁾ yâ *naşruḥ* şādı sīn yâ *yedḥulūnenūn* dālī tā okunsa yâ *tevvābādaki* ⁵⁴² tā ⁵⁴³ ṭā okunsa ⁽⁵⁾ bunlarıñla daḥı namāzı fāsīd olur ve *estağfiruhunuḥ* ḡaynı ḥā okunsa meşāyihūñ ⁽⁶⁾ ihtilāfı var. Ba’zılar ⁵⁴⁴ katında fāsīd olmaz zīrā ḡayn-ıla ḥānuñ maḥreci birdür ⁽⁷⁾ ve ma’nīde daḥı ⁵⁴⁵ birbirine yakındır zīrā istiḥbār amān taleb etmekdür. İstiḡfār ⁽⁸⁾ maḡfīret taleb etmekdür. Her kime ki amān ⁵⁴⁶ vērildi, maḡfīret ruzı kılındı her kime ki ⁽⁹⁾ maḡfīret

⁵²⁸ Âyet: “... ve insanlar.” (Nâs sûresi, 6. Âyet)

⁵²⁹ mesā’il-i]-M1.

⁵³⁰ Âyet: “De ki: “Şafağın Rabbine sığınırım.” (Felâk sûresi, 1. âyet)

⁵³¹ yâ sâ]-M1.

⁵³² yāḥ^vōd] yâ M1.

⁵³³ küllinde] cem’inde T., M1.

⁵³⁴ okunsa] okuna M.

⁵³⁵ Âyet: “De ki: ‘O, Allah’tır, tektir.’” (İhlâs sûresi, 1. âyet) أَحَدٌ]-M.

⁵³⁶ yerde]-M.

⁵³⁷ ve]-M.

⁵³⁸ yazmada] yāḥ^vōd

⁵³⁹ namāz]-M., namāzı M1.

⁵⁴⁰ izācāenūñ] izānuñ M.

⁵⁴¹ dāl]-M.

⁵⁴² tevvābādaki] tevvābānuñ T., M1.

⁵⁴³ tā] tāyī T., M1.

⁵⁴⁴ ba’zılar] ba’zı T.

⁵⁴⁵ daḥı]-M1.

⁵⁴⁶ amān] imān M1.

rūzı kılındı, amān⁵⁴⁷ vèrildi, künutda⁵⁴⁸ dahı *nestagfiruke* yèrine *nestahfiruke* ⁽¹⁰⁾ okunsa ba‘zı meşāyih katında fāsıd olmaz eşah dahı budur dènmış. **Mesā’il-i künut:**⁽¹¹⁾ *nuşallideki* şād sîn okunsa ve *künutda* olan sînlerün her kangı şād okunursa⁽¹²⁾ namāzı⁵⁴⁹ fāsıd olur. *Ve nüşnideki* şā sîn yā *nahfidudaki* dāl zāl yā ‘azābekedeki ⁽¹³⁾ zāl dāl okunsa namāz⁵⁵⁰ fāsıd olur ammā⁵⁵¹ eger⁵⁵² *mülhık mülhık* okunsa namāz⁽¹⁴⁾ fāsıd olmaz zīrā luğat-i ‘Arab’da niçe yerlerde kâf yèrine kâf okumışlardur.^{[205a](1)} *Neste ‘inüdeki* sîn şād okunsa yā ‘ayn hā okunsa namāz⁵⁵³ fāsıd olur. **Mesail-i⁽²⁾ et-taḥiyyātu:** *et-taḥiyyātudeki*⁵⁵⁴ tā tā yā dāl okunsa namāz⁵⁵⁵ dürüst olur. *Ve ‘t-tayyibātudeki*⁵⁵⁶ ⁽³⁾ tā tā veya⁵⁵⁷ dāl okunsa namāz fāsıd olur⁵⁵⁸ ve ‘ş-şalāvātudeki⁵⁵⁹ ve ‘ş-şālihīndeki şād sîn okunsa ⁽⁴⁾ cümlesinde⁵⁶⁰ namāz fāsıd olur. Tağyır ma‘nāya binā édüp zīrā ki *sele* olur.⁵⁶¹ *Sele* bir lafzdur,⁵⁶² ⁽⁵⁾ ma‘nīsüz.⁵⁶³ *Şallī ‘alā Muḥammedindeki*⁵⁶⁴ şād sîn okunsa ka‘de-yi ūlāda ise⁵⁶⁵ fāsıd olur. ⁽⁶⁾ Ka‘de-yi āḥirede ise⁵⁶⁶ namāzdan çıkar ammā namāz⁵⁶⁷ dürüst olur. **Mes’ele**⁵⁶⁸ eger *subḥāne* ⁽⁷⁾ *rabbīye ‘l ‘azīmdeki* sîn şād⁵⁶⁹ yā zā zāl yā zā⁵⁷⁰ okunsa namāz fāsıd olur. **Mesā’il-i vukūf:**⁽⁸⁾ *Tergīb ‘de* dènmış ki vakf ètmeyecek yerde vakf ètmek namāzı fāsıd eder.⁵⁷¹ Mişālī şunuñ ⁽⁹⁾ gibi dèye dahı vakf ède ‘uzeyrun ibn-i Allāh’dan başlasa yāḥ^vöd وَقَالَتِ

⁵⁴⁷ amān] imān M1.

⁵⁴⁸ künutda] künut M1.

⁵⁴⁹ namāzı] namāz M., T.

⁵⁵⁰ namāz] namāzı M1.

⁵⁵¹ ammā]-T.

⁵⁵² eger]-M1.

⁵⁵³ namāz] namāzı M1.

⁵⁵⁴ etteḥiyyātudeki] etteḥiyyātdeki M1.

⁵⁵⁵ namāz] namāzı M1.

⁵⁵⁶ ve ‘t-tayyibātudeki] ve ‘t-tayyibātdeki M1.

⁵⁵⁷ veya] yā T.

⁵⁵⁸ okunsa namāz fāsıd olur]-M., M1.

⁵⁵⁹ ve ‘ş-şalāvātudeki] ve ‘ş-şalāvātdeki M1.

⁵⁶⁰ cümlesinde] cem‘isinde T.

⁵⁶¹ sele olur]-M.

⁵⁶² lafzdur] lafızdur M1.

⁵⁶³ ma‘nīsüz] ma‘nāsuz M1.

⁵⁶⁴ Muḥammedindeki]-M., Muḥammeddeki T.

⁵⁶⁵ ūlāda ise] ūlādayısa M1.

⁵⁶⁶ āḥirede ise] āḥiredeyise M1.

⁵⁶⁷ namāz] namāzı M1.

⁵⁶⁸ mes’ele]-M1.

⁵⁶⁹ şād]-M.

⁵⁷⁰ zā] dāl M1.

⁵⁷¹ namāzı fāsıd eder] fāsiddür M1.

يَعْلَمُ⁵⁷⁴ yālḥōd⁵⁷³ da vaqf'ede Mesīḥ ibn-ullāhdan başlaya⁵⁷³ الْيَهُودُ...⁵⁷² وَقَالَتِ النَّصَارَى
 ۞ وَالرَّاسِخُونَ⁵⁷⁷ da ۞etse
 bunların cümlesinde namāz⁽¹²⁾ fāsīd olur ammā müttefaḳda⁵⁷⁸ bu āḥir mişāl cümle
 mekrūhāt dandır dēnmiş. Mes'ūdī'de⁽¹³⁾ dēnmiş ki⁵⁷⁹ Kurrā katında vaqf olmayacak
 yerde vaqf ۞tmek namāzı fāsīd ۞der, fuḳahā katında⁽¹⁴⁾ ۞tmez ve ḥikāyet ve⁵⁸⁰
 olunmuş ki diḥkān-ı edīb Kākile Necmeddīn Nesefī bahs ۞tdiler. [205b]⁽¹⁾ uşbu
 mes'eledeki eger bir kimse ki⁵⁸¹ edīb -ānḳdih⁵⁸³ f' ۞tsekı vaḥdese da⁵⁸² ۞ وَكَفَر⁵⁸²
 (2) fāsīd olur, 'Ömer Nesefī olmaz dēmiş. Aralarında ḥāyle⁵⁸⁴ mübāḥase olmuş, āḥir
 'Ömer Nesefī⁽³⁾ dēmiş ki: "Eger⁵⁸⁵ bu mes'eale vāḳi' olsa⁵⁸⁶ istiftāyi⁵⁸⁷ baña mı
 getürürler saña mı?" Edīb⁽⁴⁾ Kākī: "Saña." dēmiş. Necmeddīni daḥı "Ben cevābı
 fāsīd olmaz dēyü yazadın." dēmiş ve *Tergīb'de*⁽⁵⁾ *Fetāvā-yı Mülteḳat*'dan⁵⁸⁸ naḳl⁵⁸⁹
 olunmuş ki "Ve lā i'tibār li'l-vuḳūfi fī cevāzi's-şalātı."⁽⁶⁾ Ya'nī vaḳfe i'tibār yok.
 Namāz dürüst olmasında eger vaqf terk olunursa⁵⁹⁰ daḥı⁽⁷⁾ namāz dürüst olur
 demekdür ve dēnmiş ki Qāḍı İmām Ebū Z̄er-i Buḥārī'nün⁵⁹¹ imām⁽⁸⁾ namāzda
 t̄ururken⁵⁹² Q̄ur'ān oḳurken⁵⁹³ ۞ يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ⁵⁹⁴ 'de vaqf ۞tdi daḥı⁵⁹⁵ ۞ وَإِنَّا كُمْ أَنْ تُؤْمِنُوا⁵⁹⁵
 'da⁽⁹⁾ ibtidā eyledi Qāḍı Ebū Z̄er ol imāmı 'azl eyledi,⁵⁹⁶ ḡayrı maḥalde vaqf

⁵⁷² Âyet: " Ve Yahudiler dediler ki... ve Hristiyanlar da dediler ki..." (Bakara sûresi 113. âyet)

⁵⁷³ başlaya] başlasa M1.

⁵⁷⁴ Âyet: "...Allah'tan başka onun tevilini bilmez..." (Âli İmran sûresi, 7. âyet.)

⁵⁷⁵ ۞tmek gerek idi] ۞de M1.

⁵⁷⁶ vaqf]-M1.

⁵⁷⁷ Âyet: "...ileri gidenler..." (Âli İmran sûresi, 7. âyet.)

⁵⁷⁸ müttefaḳda] müttefaḳda M.

⁵⁷⁹ ki]-M,T.

⁵⁸⁰ ve]-T.,M1.

⁵⁸¹ eger bir kimse ki]-M.

⁵⁸² Âyet: "Ancak, kim yüz çevirir ve inkâr ederse." (Gaşiye sûresi, 23. âyet.)

⁵⁸³ diḥkān-ı edīb kākile ile Necmeddīn ...dese daḥı vaqf ۞tse]-T.

⁵⁸⁴ ḥāyle] ḥāyli T.,M1.

⁵⁸⁵ eger]-M1.

⁵⁸⁶ olsa] olursa T.,M1.

⁵⁸⁷ İstiftā] istiknā M.

⁵⁸⁸ yazmada] Mülteḳat

⁵⁸⁹ naḳl] naḳil M1.

⁵⁹⁰ olunursa] olunursa M1.

⁵⁹¹ Buḥārī'nün] Buḥārī'den M.

⁵⁹² t̄ururken]-M.,M1.

⁵⁹³ Q̄ur'ān oḳurken] Q̄ur'ān'da T

⁵⁹⁴ Âyet: "...elçiyi çıkardılar..." (Mümtehine sûresi, 1. âyet)

⁵⁹⁵ Âyet: "... ve sizi inandığınızdan dolayı..." (Mümtehine sûresi, 1. âyet)

⁵⁹⁶ eyledi] ۞tdi M1.

ëtdügiçün⁽¹⁰⁾ ammā ol namāzı gërü kılmāğa emr ëtmedi. **Mesā'il-i i'rāb:** *Fetāvā-yı Mülteka't*⁽¹¹⁾ ve *Muḥīṭ*⁽¹²⁾ 'den ve *Zāhire*⁽¹³⁾ 'den nakl⁵⁹⁷ olınmış ki i'rāb cihetinde olan laḥn⁽¹²⁾ iki vech üzerinedür: biri oldur ki ma'nī bir dürlü daḥı olmaya andan namāz⁽¹³⁾ fāsīd olmaz. İcmā'⁵⁹⁸ şuncılayın ki⁵⁹⁹ *أَلَمْ نَعْلَمْ بِالْعَرْشِ شَيْئًا* denile⁽¹⁴⁾ feth-ile,⁶⁰⁰ biri oldur ki ma'nī bir dürlü daḥı ola şuncılayın ki⁶⁰¹ *أَدُمُ رَبَّةٌ* de mīm^{[206a](1)} feth ile⁶⁰² yā zamme ile denile yā⁶⁰³ *وَإِذْ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ...* de mīm zamme ile yā feth ile⁶⁰⁴ denile⁽²⁾ *وَمِنَ النَّاسِ وَالْدَّوَابِّ وَالْأَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَٰلِكَ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ غَفُورٌ* ref⁶⁰⁵ ile 'ulemā naşible denile yā⁶⁰⁶ *وَحَشِي* (3) nūn ref⁶⁰⁶ ile denile yā⁶⁰⁷ *هُوَ اللَّهُ* muşavver denile. Naşb-ı vāv-ıla yā *وَهُوَ يُطْعَمُ* وَلَا يُطْعَمُ⁶⁰⁸ denile.ile -oñrağının kesr⁽⁵⁾ (ile -ḥ)'da evvelkinün 'aynı fet⁶⁰⁸ cümlesinde meşāyihün ihtilāfı var. Ba'zı eydür ki⁶¹⁰⁽⁶⁾ i'rāb yañlışına i'tibār edicek ḥarāc olur. Şerā'itde ḥ^vöd⁶¹¹ ḥarāc yokdur.⁶¹² (7) Eyle olsa namāz fāsīd olmaz dërler ve *Fetāvā-yı Zāhiriyye*⁽¹³⁾ 'den nakl⁶¹³ olınmış ki⁽⁸⁾ eger namāzda Qur'an'ı okuyan kimse⁶¹⁴ yañılssa⁶¹⁵ ḥaṭā okusa göreler ol ḥaṭā fāḥiş degülse⁽⁹⁾ şuncılayın ki⁶¹⁶ *إِنَّ* 'de tā naşb-ile denile. 'Ulemānuñ cümlesi⁽¹⁰⁾ katında namāzı⁶¹⁷ fāsīd olmaz dër⁶¹⁸ ammā eger ol ḥaṭā fāḥiş olursa şol meşābedeki eger⁽¹¹⁾ [eger]⁶¹⁹ bir⁶²⁰

⁵⁹⁷ nakl] nakil M1.

⁵⁹⁸ icmā'-i]-M1.

⁵⁹⁹ Âyet: "Rahmân olan Allah arşa istivâ etmiştir." (Tahâ sûresi, 5. âyet.)

⁶⁰⁰ fethile]-M1.

⁶⁰¹ Âyet: "... Âdem Rabbine karşı geldi ve..." (Tahâ sûresi 121. âyet.)

⁶⁰² feth ile] fethile M1.

⁶⁰³ Âyet: "Rabb'i İbrahimi imtihan ettiği zaman..." (Bakara sûresi, 124. âyet.)

⁶⁰⁴ feth ile] fethile M1.

⁶⁰⁵ Âyet: "İnsanlardan, hayvanlardan ve diğer canlılardan da çeşitli renkte olanları vardır. Allah'ın kullarından yalnız ilim sahibi olanlar haşyet ederler. Kuşkusuz ki Allah, Mutlak üstün olandır, çok bağışlayıcıdır." (Fatır sûresi, 28. âyet) Yazmada âyet-i kerime eksiktir. (*مُخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ كَذَٰلِكَ إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ*)

⁶⁰⁶ Âyet: "Ve Rahman'dan görmeden korkan..." (Yâsin sûresi, 11. âyet.)

⁶⁰⁷ Âyet: "O Allah, yaratan, yoktan var eden ve yarattıklarına şekil verendir. ..." (Haşr sûresi, 24. âyet)

⁶⁰⁸ Âyet: "... ve kendisi besleyen fakat beslenmeyen..." (En'am sûresi, 11. âyet.)

⁶⁰⁹ denile]-M1.

⁶¹⁰ eydür ki] eydürler ki T.,M1.

⁶¹¹ ḥ^vöd]-T.

⁶¹² ḥ^vöd ḥarac yokdur] ḥarac yokdur ḥ^vöd M.

⁶¹³ nakl] nakil M1.

⁶¹⁴ kimse]-M.,M1.

⁶¹⁵ yañılssa]-T.

⁶¹⁶ Âyet: "Müslüman erkekler ve Müslüman kadınlar ..." (Ahzap sûresi, 35. âyet.)

⁶¹⁷ namāzı]-M.

⁶¹⁸ dër]-M.,M1.

kimse kaşd-ıla eyle okuya kâfir olurdu.Şuncılayın ki هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ 'da bigi ⁶²⁴atında bunuñba‘zı ⁶²³Müte’ahhidinüñ ⁶²²dênile. ıla-ı vāv-bşna ¹²(621) الْمُصَوِّرُ... nün ⁽¹³⁾küllinde namāz fāsīd olur dênmiş. Şeyh Ebū Kāsım Şaffār şöyle fetvā vèrmiş ki ⁽¹⁴⁾eger namāzuñ fesādına bir vech-i şihhatine bir nice⁶²⁵ vechi olsa fesādına hüküm oluna. ^{[206b](1)} Kırā’atdan ğayrı yèrde ihtiyāt içün ammā kır’atda cevāzına hüküm oluna zīrā kır’atda ⁽²⁾ ‘umūm-i belvā var ve Zāhire’den naql olunmuş ki eger namāzda i‘rāb cihetinden ⁽³⁾şol vech-ile haṭā okunsa ki tokuz cüz’i namāzuñ fāsīdine delālet eder. ⁽⁴⁾ Bir cüz’i şalahına fesādına hüküm ètmeyüp şalahına hüküm oluna fetvā daḥı bunuñ ⁽⁵⁾üzerinedür dênmiş. **Mesā’il-i müteferrika:**⁶²⁶ *Terğīb’de* dênmiş ki *subḥāne rabbiye’l-‘azīm* ve *subḥāne* ⁽⁶⁾*rabbiye’l-‘alā* dêmeyen *subḥānerabbiye’l-kerīm* dèmek⁶²⁷ dürüstdür. *Mes’ūdī’desubḥāne rabbiye’l-‘azīm* ⁽⁷⁾ dêmeyen *subḥānerabbiye’l-‘alā* dèmek daḥı dürüstdür denmiş ve dênmiş ki *subḥāne* ⁽⁸⁾*rabbiye’l-‘azīmde* sīn şād okunsa yā zā zā yā zāl okunsa namāzı ⁽⁹⁾fāsīd olur. Eger *semi’ Allāhu limen ḥamidehde* hā izhār olunmasa meşāyihūñ ihtilāfı ⁽¹⁰⁾var eger *ḥamide* dênse hāsuz namāzı fāsīd olur eger *إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَأَخْبَتُوا إِلَىٰ رَبِّهِمْ* ⁽¹¹⁾أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ⁶²⁸ dênse namāzı fāsīd olur *nāri-ābū’nşhayèrine* ⁽¹³⁾إِسَ (1) وَالْقُرْآنَ الْحَكِيمَ (2) إِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ (3)⁶²⁹ eger ḥarf-i ziyāde olunsa şuncılayın ki ⁽¹⁴⁾dênmiş. Eger *رحلَةُ الشَّيْءِ وَالصَّيْفِ* ⁶³⁰... sayf-ve’s’de ⁽¹⁾at ḥāricde müsāmaḥdése me ⁽²⁾olmaz eger *وَالسَّمَاءِ ذَاتِ* ⁶³¹üzerine ⁶³²amḥā saḥīḥ oldur ki ⁽²⁾olmaz eger

⁶¹⁹ eger] M nüshasında yanlışlıkla ikinci kez yazılmıştır.

⁶²⁰ bir]-M.,M1.

⁶²¹ Âyet: “O Allah, yaratan, yoktan var eden ve yarattıklarına şekil verendir. ...” (Haşr sûresi, 24. âyet)

⁶²² dênile]-T.

⁶²³ yazmada] müte’ahhid

⁶²⁴ bunuñ] anuñ T.,M1.

⁶²⁵ nice] niçe M1.

⁶²⁶ mesā’il-i müteferrika] mes’ele M1.

⁶²⁷ dèmek]-M.

⁶²⁸ Âyet: “İman edip, salihâtı yapanlar, Rabb’lerine içtenlikle bağı olanlar; Cennet ehlidirler. Onlar, orada sürekli kalacaklardır.” (Hud sûresi, 23 âyet.) Yazmada âyet-i kerime eksiktir: *إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ*

⁶²⁹ Âyet: “Yā sīn. Hakim Kur’an’a ant olsun ki kuşkusuz sen gönderilmiş elçilerdensin.” (Yâsin sûresi, 1,2,3. âyet.)

⁶³⁰ Âyet: “Kış ve yaz yolculuğuna...” (Kureyş sûresi, 2. âyet.)

⁶³¹ kavli üzerine] kavline M1.

⁶³² dênmiş]-T.

alvānī namāzı fāsīd H³(yi -eimme-usa şemsü'lko⁶³³ الرِّجْعُ (11) وَالْأَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِ (12) olur, demiş. Kağı İmām Hasan olmaz demiş eger⁶³⁴ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ⁶³⁴ hum şerr'ül-berriyeh⁽⁴⁾ deşe ba'zılar⁽⁵⁾ katında olmaz dënmiş. **Mes'ele** Fetāvā-yı Mültekať'dan nakl⁶³⁵ olunmuş ki kať'-ı kelime Kırrā⁽⁶⁾ katında müfsiddür, fuķahā katında degül mişālī şuncılayın ki el-ħamdü deşe gerek-⁽⁷⁾ idi⁶³⁶ el-deşe kať' etse andan ħamdülillāhi deşe yā etteħiyatüde et deşe⁽⁸⁾ dağı kať' etse namāzı dürüst olur ve ba'zı meşāyiħ dëmişler ki eger Kır'an'ı⁽⁹⁾ ħarf ħarf ve kelime namāzda okusalar namāzı dürüst olur eger meddi terk etse⁽¹⁰⁾ yāaşlı olmayan teşdidi terk etse namāz fāsīd olmaz. Ma'nī tağyir olursa dağı dënmiş⁽¹¹⁾ Mes'ūdī'de dënmiş ki⁶³⁷ Semerkand Kırrāsınun ekābir-ile Ĥāce İmām Zāhidi faħr⁽¹²⁾ arasında baħs oldu kať'-ı kelime mes'elesinde Kırrā müfsid-i şalātdur⁶³⁸ dediler.⁶³⁹ (13) Ol eyitdi eger bir kimse namāzda cümle Kır'an'ı ħarf ħarf kelime kelime okusa⁽¹⁴⁾ namāzı dürüst olur⁶⁴⁰ dedi ammā ba'zılar dëmişler ki kať'-ı kelime bir yerde olsa ki^{[207b](1)} andan ma'nī ħāşıl olmasa namāzı fāsīd eder.⁶⁴¹ Şöyle ki el-ħamdü deşe gerek idi⁽²⁾ el deşe dağı kať' eylese⁶⁴² ma'nī ħāşıl olmaz ammā zāhir rivāyetde namāzı fāsīd⁽³⁾ olmaz ammā eger ħul deşe dağı kať' etse ħul tamām kelimedür namāzı fāsīd olmaz İmām⁽⁴⁾ Minhāc⁶⁴³ kelimenün bākisin⁶⁴⁴ tamām ede dëmiş. İmām Seraħsī kelimenün evvelinden başlaya⁽⁵⁾ dëmiş Mes'ūdī'de dënmiş ki İmām Kūfe Muħammed bin Ĥasan dëmişdür ki eger bir kimse namāzda⁽⁶⁾ bir nesne okusa ki imām muşħafında olmaya ammā ma'nisi Kır'an ma'nisine rāst ola⁶⁴⁵ (7) İmām Ebū Ĥanīfe ve⁶⁴⁶ İmām Muħammed ħavli üzerine namāz dürüst olur. Ebū Yūsuf ħavlince⁽⁸⁾ eger mişli ve naziri

⁶³³ Âyet: “Dönüş sahibi semaya ant olsun ve yarılan yeryüzüne ant olsun.” (Târik sûresi, 11. ve 12. âyetler)

⁶³⁴ Âyet: “İman eden ve salihati yapan kimseler; işte onlar yaratılanların en hayırlı olanlarıdır.” (Beyyine sûresi, 7. âyet.)

⁶³⁵ nakl] nakil M1.

⁶³⁶ gerek idi] gerekdi T.,M1.

⁶³⁷ dënmiş ki]-M1.

⁶³⁸ namāzdu] M1.

⁶³⁹ dediler] dërler M1.

⁶⁴⁰ dürüst olur...namāzı dürüst olur]-T.

⁶⁴⁰ namāzı dürüst olur] namāz fāsiddür M1.

⁶⁴¹ dedi ammā ba'zılar dëmişler ...olmasa namāzı fāsīd eder]-M1.

⁶⁴² eylese] etse M1.

⁶⁴³ Minhāc] Minhāc'da T.

⁶⁴⁴ yazmada] bākisin

⁶⁴⁵ ola] olsa M1.

⁶⁴⁶ İmām Ebū Ĥanīfe ve]-M1.

Qur'an'da var-ısa⁶⁴⁷ dürüst olur. Eger⁶⁴⁸ yoğ-ısa olmaz. Eger bir kimse ⁽⁹⁾ 'alim yerine hakim, hakim yerine 'alim, kadir yerine basir, basir yerine kadir okusa 'Abdullah ⁽¹⁰⁾ bin Mes'ud'dan ve Ebü Zer'den *raḍiyallāhu 'anhumā*⁶⁴⁹ Mervî'dür ki ittifağı dürüstdür. ⁽¹¹⁾ Eger bir kimse âyete'l-kürsî okurken kelime-yi nefiy dese dağı kaç'ı vâkı'ı olsa Ebu'l Esed-i Buḥārî ⁽¹²⁾ namâzı fâsid olur demiş ammâ zâhir rivâyetde fâsid olmaz.

Yigirmi beşinci bâb rükû' ve sücûd ⁽¹³⁾ beyânındadır. Rükû' tafşîli ve secde tafşîlinün ba'zı şıfat-ı şalât ⁽¹⁴⁾ bâbında zıkr olunmuş idi⁶⁵⁰ ba'zı dağı bu bâbda zıkr olunsun *inşâallāhu* 'l-'azîz.⁶⁵¹ [208a](1) *Mes'ûdî'de*⁶⁵² dênmiş ki rükû'ün sücûduñ farzı yerine gelür. A'zâ yerlü yerinde ⁽²⁾ kararlanmağ-ıla ammâ şunlar ki rükû'unsücûduñ tespîhi farzdur dërler. Tesbîh miḳdârı ⁽³⁾ eglenmek farzdur dërler.⁶⁵³ Bilgi ki secdede rükun⁶⁵⁴ aslı İmâm Şâfi'î katında *raḥimahullāh*⁶⁵⁵ ikidür. Ya'nî alnın ⁽⁴⁾ ve burnın ikisin⁶⁵⁶ bile komak farzdur ammâ bizüm imâmlar katında rükun⁶⁵⁷ aslı alnıdır⁽⁵⁾ eger zarûretsüz burnın kosa alnın komasa zâhir rivâyetde dürüst olmaz ve İmâm⁶⁵⁸ Ebü Hanîfe'den ⁽⁶⁾ *raḥimahullāh*⁶⁵⁹ dürüst olmağa bir rivâyet var ammâ Esed bin 'Amr ve İmâm Yûsuf'dan⁽⁷⁾ rükû' etmişdür demiş ammâ burnı mecrûh olsa yañâğı üzerine secde ⁽⁸⁾ etmek dürüst degül zîrâ kitâbîlere teşebbüh olur dênmiş eger secdede alnın yere ⁽⁹⁾ kodukdan sonra ayakların yere degürmece kaldırıdutsa namâzı ⁽¹⁰⁾ dürüst olur zîrâ bir rükûnda ikisi bile yerde bulunmuş olur ammâ eger başın ⁽¹¹⁾ yere komadın ayakların kaldursa *Mes'ûdî'de Şerḥ-i Tahâvîden* nakl olunmuş ki ⁽¹²⁾ dürüst degül. Kudûrî'nün dağı ihtiyârı budur, dênmiş. Şeyḥ'ül-islâm Burhâneddîn ⁽¹³⁾ zâhir cevâb oldur ki dürüst degül demiş ammâ İmâm Zâhidî fâhr geçmişlerde ⁽¹⁴⁾

⁶⁴⁷var-ısa] olursa M.

⁶⁴⁸eger]-T.

⁶⁴⁹raḍiyallāhu 'anhumā]-M1.

⁶⁵⁰bâbında zıkr olunmuş idi] beyânındadır M1.

⁶⁵¹inşâallāhu 'l-'azîz] inşâallāhu ta'âlâ 'azze ve cell T.

⁶⁵²Mes'ûdî'de]-M1.

⁶⁵³eglenmek farzdur dërler]-M.

⁶⁵⁴rükun] rükni M.

⁶⁵⁵raḥimahullāh]-M1.

⁶⁵⁶ikisin] ikisinde M.

⁶⁵⁷rükun] rükni M.

⁶⁵⁸İmâm]-M.

⁶⁵⁹raḥimahullāh]-T.,M1.

Şerh-i Tahāvī rivāyeti bile cevāb vèrelüm ki dürüstdür ⁶⁶⁰ lākin te'vīli oldur ki ^{[208b](1)} namāzı bir ensüz şuffe üzerinde vāқи' ola ⁶⁶¹ ayağı ⁶⁶² arkası tahta ⁶⁶³ üzerinde ⁶⁶⁴ (2) ola barmakları yabanda eger ayağıñ küllī tahta ⁶⁶⁵ üzerinde olmasa dürüst olmaz ⁽³⁾ ammā gelecege *Furūḡ-ı Nāṭıfī* rivāyet-ile cevāb vèrelüm ki dürüst degül tā ki ihtiyāt ⁽⁴⁾ èdeler demiş. **Mes'ele** ⁶⁶⁶ *Tergīb 'de* secdede elleri yere ḳomaḳ rükün ⁶⁶⁷ aşı degül dènmiş. ⁽⁵⁾ Dizleri ḳomaḳda daḥı ba'zı meşāyih böyle dèmişler. **Mes'ele** ⁶⁶⁸ eger bir kimsenüñ alnı ve burnı ⁽⁶⁾ ve ikiside mecrūḥ olsa ḳıyām ve rükū' ède, secdeleri imā ile ya'nī işāret-ile ⁶⁶⁹ ède dèmiş ammā bizüm ⁽⁷⁾ 'ulemāmuzçünki secdeleri sākıt oldu. Ḳıyām ve rükū' daḥı sākıt olur. Hemān ⁽⁸⁾ şöyle imā ile ⁶⁷⁰ namāz ⁶⁷¹ kılına dènmiş. ⁶⁷² **Mes'ele** ⁶⁷³ alın ne miḳdār ḳonmaḳ gerek yere tā ki secde tamām ⁽⁹⁾ ola. Meşāyihden ba'zı dèmişler ki burnuñ ucı miḳdārı ḳonsa tamām olur ⁽¹⁰⁾ zīrā ki İmām Ebū Ḥanīfe *raḥimahullāh* ⁶⁷⁴ burun üzerine secdeyi revā gördi dèdiler ⁽¹¹⁾ ammā İmām Zāhidi faḥr *raḥimahullāh* ⁶⁷⁵ imām bu ḳavlınden ⁶⁷⁶ rücu' èdüp durur, ol ḥükm ⁶⁷⁷ (12) şimdi mu'teber degül dèmiş pes rub'ıye şülüşi miḳdārı ḳonmaḳ gerek ki dürüst ola. ⁽¹³⁾ **Mes'ele** eger başuñ meş èdecek yeri üzerine secde olunsa dürüst olmaz. ⁽¹⁴⁾ **Mes'ele** eger dülbend kelebleri üzerine secde olunsa eger yerüñ ḳatılığın ⁶⁷⁸ alın ⁶⁷⁹ duyarsa ⁶⁸⁰ [209a](1) namāz dürüst olur, duymazsa ⁶⁸¹ dürüst ⁶⁸² olmaz. **Mes'ele** ⁶⁸³ eger nehāli ⁶⁸⁴

⁶⁶⁰ dürüstdür] dürüst degül T.,M1.

⁶⁶¹ ola] olsa M1.

⁶⁶² ayağı] ayağını M.

⁶⁶³ yazmada: tahta

⁶⁶⁴ üzerinde] üzerine M1.

⁶⁶⁵ yazmada: tahta

⁶⁶⁶ mes'ele]-M1.

⁶⁶⁷ rükün] rükni M.

⁶⁶⁸ mes'ele]-M1.

⁶⁶⁹ ya'nī işāret-ile]-M.

⁶⁷⁰ imā ile] imāyıla M1.

⁶⁷¹ namāz]-M, M1.

⁶⁷² kılına dènmiş] kıla dèmiş T., kılına dèmişler M1.

⁶⁷³ mes'ele]-M1.

⁶⁷⁴ raḥimahullāh]-T., M1.

⁶⁷⁵ raḥimahullāh]-T.,M1.

⁶⁷⁶ ḳavlınden] ḳavlınden M1.

⁶⁷⁷ ḥükm] ḥüküm M1.

⁶⁷⁸ ḳatılığın] ḳatılığını M1.

⁶⁷⁹ alın]-M1.

⁶⁸⁰ duyarsa] tıyarsa T.,M1.

⁶⁸¹ duymazsa] tıymazsa T.,M1.

⁶⁸² dürüst]-M.

⁶⁸³ mes'ele]-M.,M1.

üzerine yâ aña beñzer nesneler ⁽²⁾ üzerine secde olunsa yâ toprak⁶⁸⁵ üzerine yâ yaprak⁶⁸⁶ yâ yumşaklıkda bu mezkûrâta beñzer ⁽³⁾ nesneler üzerine secde olunsa eger secdesi yerinüñ katılığın alını duysa⁶⁸⁷ ⁽⁴⁾ namâz dürüst olur, tuymazsa dürüst⁶⁸⁸ olmaz zîrâ ma'nîde imâ olur dênmiş eger yañı üzerine⁶⁸⁹ ⁽⁵⁾ yâ etegi üzerine secde etse İmâm Şâfi 'î kavli üzerine dürüst olmaz ammâ bizüm⁽⁶⁾ 'ulemâmuz⁶⁹⁰ kavli üzerine dürüstdür.

Yigirmi altıncı bâb, қа'де-йи аһире⁶⁹¹ beyânındadır. ⁽⁷⁾ Mes'ûdî'de dênmiş ki İmâm Mâlik'den *rahimahullâh*⁶⁹² bir rivâyet var ki қа'де-йи аһире farz ⁽⁸⁾ degül zîrâ *Resûl hazreti 'aleyhi's-selâm*⁶⁹³ buyurmuşdur ki: **“İzâ kulte hazâ ev fe'alte hazâ fekad temmet şalâtük.”**⁶⁹⁴ ⁽⁹⁾ Ya'nî demek olur ki kaçan ki bunu dênse ya'nî taḥiyyat okusañ ⁽¹⁰⁾ yâ bunu işlesen ya'nî taḥiyyata otursañ taḥkîk namâzuñ tamâm olur pes *Resûl hazreti*⁶⁹⁵ ⁽¹¹⁾ 'aleyhi's-selâm⁶⁹⁶ okusañ yâ otursañ dedi okumak farz olmayıcak oturmak dañı ⁽¹²⁾ farz degüldür, dên ammâ bizüm 'ulemâlar⁶⁹⁷ *Allâh ta'âlâ 'azze ve cell* ⁶⁹⁸ Kur'an'da⁶⁹⁹ هَاللَّهُ أَتَبَعَاتُهُمْ فَتَطِئُوهُمْ قِيْلَ قَعْدُو جَلَّ عَدُوُّ الْهَعْدَةِ وَلَكِنَّكَ وَلَوْ آذَوْا الْخُرُو

⁶⁸⁴ nehâli] nihâli M1.

⁶⁸⁵ toprak] kum M., M1.

⁶⁸⁶ yâ yaprak]-M.

⁶⁸⁷ duysa] tuysa T., M1.

⁶⁸⁸ dürüst]-T.

⁶⁸⁹ üzerine]-M1.

⁶⁹⁰ 'ulemâmuz] imâmlar M1.

⁶⁹¹ қа'де-йи аһире] қа'де M.

⁶⁹² rahimahullâh]-T.

⁶⁹³ İmâm Mâlikden rahimehullâhu] İmâm Mâlik rahimehullâhudan M1.

⁶⁹⁴ 'aleyhi's-selâm] 'aleyhi's-salâtü ve's-selâm T.

⁶⁹⁵ Hadis: “Bunu söylediğinde veya yaptığında namazın tamam olur.” Tayâlisî, *el-Musned*, II, 714 (1469), İbn Huzeyme, *es-Sahîh*, I, 348 (702). [Bizzat Resûlullah'a (s.a.s) ait değildir. Hz. Peygamberin (s.a.s) sahabeden Abdullah b. Mes'ud'a namazdaki teşehhüdünü nasıl yapması gerektiğini öğrettiği hadisin farklı nakillerinde zikredilmiştir. Sahabî Abdullah b. Mesud'a ait olan bu farklı anlatım şeklini içeren nakiller, en sahih hadis kaynaklarında geçmez. Örneğin Tayâlisî'nin (ö. 204/819) *el-Musned* ve İbn Huzeyme'nin (ö. 311/924) *es-Sahîh*'i gibi eserlerde yer alır. (Bkz. Tayâlisî, Ebû Dâvûd Süleymân b. Dâvûd b. el-Cârûd, *el-Musned*, II, 714 (1469), thk. Muhammed b. Abdu'l-muhsin et-Turkî, Dâr-u Hicr, I-IV, Mısır, 1419/1999, 1. Baskı; İbn Huzeyme, Ebû Bekr Muhammed b. İshâk b. Huzeyme es-Sulemî en-Nisâbü'rî, *es-Sahîh*, I, 348 (702), thk. Muhammed Mustafa el-A'zamî, el-Mektebu'l-İslâmî, I-IV, Beyrut, ts.) Hadis ilminde bu tür ravi sözü olan ek ifadeler “müddrec” olarak adlandırılır. [Bkz. İbnu's-Salah, Ebû Amr Takıyyuddîn Osmân b. Salâhiddîn Abdu'r-rahmân b. Mûsâ eş-Şehrezûrî, *Marifetu Envâi Ulûmi'l-Hadis*, I, 96, thk. Nuruddîn İtr, Dâru'l-Fikr, Beyrut, (1406/1986.)]

⁶⁹⁶ hazreti]-M1.

⁶⁹⁷ 'aleyhi's-selâm] 'aleyhi's-salâtü ve's-selâm T., 'a.m. M1.

⁶⁹⁸ 'ulemâlar] imâmlar T., M1.

⁶⁹⁹ Allâh Ta'âlâ 'azze ve cell]-M., M1.

دَمِشْدُور. ⁽¹³⁾ve bu hadîşden dağı ma'nî⁷⁰⁰ şöyle olur ki okumak vâcib ola oturmak farz ⁽¹⁴⁾ve ma'nî ne vech-ile alındığı⁷⁰¹ 'ulemāya ma'lūmdur. Burada beyān olunmadı söz ^{[209b](1)}uzanmasun için. **Mes'ele** bizüm imāmlar katında қа'де-йі āhire farzdur ammā ⁽²⁾ şartdur⁷⁰² rükün degül zīrā ki қа'desüz dağı namāz⁷⁰³ tamām⁷⁰⁴ olur ammā eksük olur.⁷⁰⁵ Şuncılayın ki ⁽³⁾ āhir қа'deye oturmada sehv edüp bir rek'ata dağı kalksa ol rek'atun ⁽⁴⁾ secdesin edecek ol namāz farzlıkdan çıkup nāfile olur ve⁷⁰⁶ eger қа'де rük⁷⁰⁷ ⁽⁵⁾ imişse nāfile dağı olmaz idi⁷⁰⁸ ve қа'де rük⁷⁰⁹ degül idüğine bu dağı delıldür ki ⁽⁶⁾ ol ziyāde rek'atun secdesin edicek ol namāz farzlıkdan çıkar. Eger rük⁷¹⁰ ⁽⁷⁾ imişse қа'desi tamām olmayınca çıkmazdı. **Mes'ele** қа'denün⁷¹¹ miqdārında Ebū Sa'īd ⁽⁸⁾ Berde'ī kelime-yi şahādet miqdārınca oturmağ-ıla farz yerine gelür demiş ammā zāhir rivāyetde ⁽⁹⁾ taḥiyyatı 'abduhu ve resūluhuya degin okuyacak miqdār farzdur şol delil ile⁷¹² ki 'Abdullāh ⁽¹⁰⁾ bin Mes'ūd'dan rivāyetdür ki *Resūl ḥazreti*⁷¹³ 'aleyhi's-selām⁷¹⁴ buyurmuşdur ki:⁷¹⁵ **“İzā ⁽¹¹⁾ rafa'te ra'seke mine's-secdeti'l-aḥīrati ve қа'adet kad're't-teşehhüdi fe kad temmet şalātük.”**⁷¹⁶ ⁽¹²⁾

⁶⁹⁹ Âyet: “Eğer onlar savaşa çıkmak isteselerdi elbette bunun için bir hazırlık yapabilirlerdi; fakat Allah da onların sefere çıkmalarını istemedi, onları geri koydu, onlara “Oturun bakalım diğer oturanlarla beraber!” denildi..” (Tevbe sûresi, 9. âyet.)

⁷⁰⁰ ma'nî] ma'nā M1.

⁷⁰¹ alındığı] alındığı M1.

⁷⁰² şartdur] şarttır T.

⁷⁰³ namāz]-M.

⁷⁰⁴ tamām]-M1.

⁷⁰⁵ olur]-M.

⁷⁰⁶ ve]-T.,M1.

⁷⁰⁷ rük] rükun M1.

⁷⁰⁸ olmaz idi] olmazdı T.,M1.

⁷⁰⁹ rük] rükun M1.

⁷¹⁰ rük] rükun M1.

⁷¹¹ қа'denün] kai'denün M1.

⁷¹² delil ile] delilile M1.

⁷¹³ ḥazreti]-T.,M1.

⁷¹⁴ 'aleyhi's-selām] 'a.m. M1.

⁷¹⁵ ki]-M1.

⁷¹⁶ Hadis: “Son secdeden başını kaldırıp teşehhüt miktarı oturduğün vakit, muhakkak senin namazın tamamı tamamlanmıştır.” Tayâlisî, *el-Musned*, II, 714 (1469), İbn Huzeyme, *es-Sahîh*, I, 348 (702). [Bizzat Resûlullah'a (s.a.s) ait değildir. Hz. Peygamberin (s.a.s) sahâbeden Abdullah b. Mes'ūd'a namazdaki teşehhüdü nasıl yapması gerektiğini öğrettiği hadisin farklı nakillerinde zikredilmiştir. Sahabî Abdullah b. Mesud'a ait olan bu farklı anlatım şeklini içeren nakiller, en sahih hadis kaynaklarında geçmez. Örneğin Tayâlisî'nin (ö. 204/819) *el-Musned* ve İbnHuzeyme'nin (ö. 311/924) *es-Sahîh*'i gibi eserlerde yer alır. [Bkz. Tayâlisî, EbûDâvûdSüleymân b. Dâvûd b. el-Cârûd, *el-Musned*, II, 714 (1469), Thk. Muhammed b. Abdu'l-muhsin et-Turkî, Dâr-u Hicr, I-IV, Mısır, 1419/1999, 1. Baskı; İbnHuzeyme, EbûBekr Muhammed b. İshâk b. Huzeyme es-Sulemî en-Nisâbü'rî, *es-Sahîh*, I, 348 (702), thk. Muhammed Mustafa el-A'zamî, el-Mektebu'l-İslâmî, I-IV, Beyrut, ts.]]

Ya'nî kaçan ki āhîr secdeden⁷¹⁷ başuñ kaldursañ dañı *taḥiyyatı 'abduhu ve resūluhuya* degin ⁽¹³⁾ okuyacak miqdār⁷¹⁸ otursañ namāzuñ tamām olur demekdür. Hâce İmām İskāf⁽¹⁴⁾ āheste yā te'cîl okunmağa i'tibār yok belki her kişi nice⁷¹⁹ okursa i'tibār añadur ^{[210a](1)} dēnmiş⁷²⁰ ammā İmām Seraḥsî sünnet üzerine okunmağa i'tibār etmiş ya'nî ne iken te'cîl ⁽²⁾ ola ne iken āheste ola belki miyāne ola fā'ide-yi ḥilāf anda⁷²¹ zāhir olur ki ⁽³⁾ imām te'cîl okuya selām vère. Cemā'at *'abduhū ve rasūluhūya* eřişdürmedin zāhir⁽⁴⁾ rivāyetde cemā'atūñ namāzı fāsîd olur. İmām Bekr İskāf fāsîd olmaz demiş. ⁽⁵⁾ **Mes'ele** Mes'ūdî'de dēnmiş ki namāzda muḳadder rükn⁷²² yokdur illā ka'de-yi āḥîre ⁽⁶⁾ ya'nî namāzuñ her rükününde⁷²³ ne kadar eglenürse farzdan niyābet var ammā ka'de-yi ⁽⁷⁾ āḥîrede taḥiyyatı *'abduhū ve rasūluhūya* degin okuyacak miqdār otursa farz tamām olur, ⁽⁸⁾ bākîsi taṭavvu' olur farīza ḥürmetinde⁷²⁴ ya'nî eger bir kimse gelüp uyarsa iḳtidāsı ⁽⁹⁾ dürüst olur. **Mes'ele** Mes'ūdî'de dēnmiş ki eger bir kimse *taḥiyyatı 'abduhū ve resūluhū* ⁽¹⁰⁾ yā deginokusa dañı evvelinden gērü başlasa⁷²⁵ ka'deyi ref' etmez zīrā evvelkide ⁽¹¹⁾ farz⁷²⁶ vācib yērîne geldi soñrağı *taḥiyyat* taṭavvu' olur taṭavvu' farzı ref' etmez ⁽¹²⁾ ammāeger *'abduhū ve rasūluhūya* degin etmedin gērü evvelinden başlasa İmām Zāhidî faḥr⁷²⁷ ⁽¹³⁾ demiş ki⁷²⁸ ikidef'ada okudığın cem' edicek *'abduhū ve resūluhūya* degin okımağ⁷²⁹⁽¹⁴⁾ miqdārı olursa ka'deyi ref' etmez eger *'abduhū ve resūluhūya* dek⁷³⁰ okuyacak miqdārı ^{[210b](1)} otursa ammā nesne okımasa⁷³¹ selām vērse bizüm imāmlar ḳatında namāzı ⁽²⁾ tamām olur ammā İmām Şāfi'î ḳatında fāsîd olur eger taḥiyyat evvelinden başlasa ⁽³⁾ okusa

Hadis ilminde bu tür ravi sözü olan ek ifadeler “müddrec” olarak adlandırılır. (Bkz. İbnu's-Salah, Ebû Amr Takıyyüddîn Osmân b. Salâhiddîn Abdu'-rahmân b. Mûsâ eş-Şehrezûrî, *Marifetu Envâi Ulûmi'l-Hadis*, I, 96, thk. Nuruddin İtr, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1406/1986.)]

⁷¹⁷ āhîr secdeden] secde-yi āḥîrden T.

⁷¹⁸ miqdār] kadar M1.

⁷¹⁹ nice] niçe M1.

⁷²⁰ dēnmiş] demiş T., M1.

⁷²¹ şunda] anda M., M1.

⁷²² rükn] rükun M1.

⁷²³ rükününde] rek'atında M1.

⁷²⁴ ḥürmetinde] ḥürmetinden M1.

⁷²⁵ başlasa] başlaya M.

⁷²⁶ farz] farz dur M1.

⁷²⁷ faḥr]-T.

⁷²⁸ ki]-M.

⁷²⁹ okımağ] okumak M.

⁷³⁰ dek] degin M1.

⁷³¹ okımasa] okumasa M.

Hâce İmām Zāhid şalāt-ı İmām⁷³² Seraḥsī dersin eydürken rivāyet⁷³³ bulundu ki ⁽⁴⁾ zāhir rivāyetde қа‘deyi ref̣ eder. Nevādir rivāyetinde étmez ve Ebū Ḥafız Kebīr Buḥārī ⁽⁵⁾ biz nevādirlerde İmām Muḥammed’den rivāyet bulduk kim⁷³⁴ ref̣ étmez demiş. Hâce ⁽⁶⁾ İmām Zāhidī faḥr eger yalūñuz kılr kişi ise zāhir rivāyet-ile cevāb vèrelüm kim ⁽⁷⁾ ref̣ eder eger tamām étmedin selām vèrse namāzı fāsīd olur eger imāma uymış ⁽⁸⁾ kişi ise nevādir rivāyet-ile cevāb vèrelüm ki ref̣ étmez gāh olur⁷³⁵ müsūlmānlar ⁽⁹⁾ rencperlikden gelürler, İmām daḥı Qur’ān’ı çok okur ardında uyurlar, gèrū ⁽¹⁰⁾ uyanurlar, taḥiyyatı evvelinden başlarlar.⁷³⁶ Cevābı vèrelüm ki ref̣ étmez tā ki imām-ile ⁽¹¹⁾ selām vèreler dürüst ola. **Mes’ele** eger imām-ile *taḥiyyata* otursa ⁽¹²⁾ daḥı hīç nesne okumasa imām⁷³⁷ selām vèricek bile selām vèrse İmām⁷³⁸ Şāfi’ī ⁽¹³⁾ katında namāzı fāsīd olur, bizüm imāmı katında dürüst olur eger imāmuñ ⁽¹⁴⁾ selāmından uyansa imām-ıla selām vèrse gerek-idi⁷³⁹ ki⁷⁴⁰ vèrmese imām selām-ı-y-la ^[211a] ⁽¹⁾ namāzdan çıkmaz zīrā namāzuñ vāciblerinden üzerinde baķı var, taḥiyyatı evvelinden ⁽²⁾ başlayup okusa Şeyḥ’ül-islām Burhāneddīn nevādir-işalāt Bekrī Ḥāherzāde ⁽³⁾ dersin éderken İmām⁷⁴¹ Ebū Yūsuf’ dan rivāyet buldu ki қа‘deyi ref̣ étmez demiş.⁽⁴⁾ İmām Muḥammed eydür demiş şuncılayın ki secde-yi tilāvet қа‘deyi ref̣ eder ol da ⁽⁵⁾ vācib taḥiyyat okumaḥ daḥı vācibdür. İmām Ebū Yūsuf secde-yi tilāvet⁷⁴² taḥiyyat gibi ⁽⁶⁾ degül dèr⁷⁴³ zīrā ki eger secde-yi tilāvet қа‘deyi ref̣ éder⁷⁴⁴ dèrsün namāz secde ile tamām ⁽⁷⁾ olur. Ol ḥ’ōd meşrū’u degül demiş ve hem secde öñdündür қа‘de soñra soñradan ⁽⁸⁾ öñdine dönılse⁷⁴⁵ öñdin soñrayı ref̣ éder ammā taḥiyyatda oturmaḡ-ıla okumaḥ ⁽⁹⁾ biledür⁷⁴⁶ zīrā ki soñı ma’lūm

⁷³² İmām]-T.

⁷³³ rivāyet]-T.

⁷³⁴ kim] ki M1.

⁷³⁵ ref̣ étmez gāh olur]-M1.

⁷³⁶ başlarlar] başlar M1.

⁷³⁷ imām]-M.

⁷³⁸ İmām] ammā M.

⁷³⁹ gerek-idi] gerekdi M1.

⁷⁴⁰ ki]-M1.

⁷⁴¹ İmām]-M.

⁷⁴² tilāvet]-M1.

⁷⁴³ dèr]-M.

⁷⁴⁴ éder] étmez T.

⁷⁴⁵ dönülse] dènilse M.

⁷⁴⁶ biledür] birdür T.

degüldür.⁷⁴⁷ **Mes'ele** *Mes'ūdī'de* dēnmiş ki namāzı tamām eden ⁽¹⁰⁾ kişi namāzdan kendü ihtiyārı ile⁷⁴⁸ çıkmak İmām⁷⁴⁹ Ebū Hanīfe katında farzdur, imāmeyn katında ⁽¹¹⁾degül. Bu hilāfuñ⁷⁵⁰ fā'idesi bir niçe mes'elede zāhir olur ki eger namāz içinde ⁽¹²⁾hadeş vāki'⁷⁵¹ olsa ol namāz ittifākı fāsīd olur. Eger namāz tamām olduḡdan ⁽¹³⁾şoñra vāki' olsa ya'nī taḥiyyatdan şoñra selāmdan öñdin vāki' olsa ⁽¹⁴⁾imāmeyn katında dürüst olur. İmām Ebū Hanīfe katında fāsīd olur. Ol ^{[211b](1)}mesā'ilūñ⁷⁵² biri şāhib tertīb erte namāzıñ kılurken taḥiyyatı 'abduhū ve rasūluhūya ⁽²⁾degin okuyup⁷⁵³ selām vermedin gün toḡmaḡdan⁷⁵⁴ ve yāḥ'ōd yatsu namāzın yā vitri ⁽³⁾namāzın kılmaḡıñ añaḡdur. İkincisi⁷⁵⁵ ḡuḡā namāzıñ kılurken ya⁷⁵⁶ bayram namāzıñ kılurken⁷⁵⁷ gün zevāl vāktine ⁽⁴⁾yetişmekdür. Üçüncisi cum'a namāzın kılurken⁷⁵⁸ vākt'⁷⁵⁹ yeñilenmekdür. Dördüncisi⁷⁶⁰ ikündüyi ⁽⁵⁾vākt-i müsteḡab içinde öyle namāzıñıñ każāsın kılurken vākt-i mekrūha ⁽⁶⁾yetişmekdür. Beşincisi ⁷⁶¹teyemmüm ile⁷⁶² namāz kılan kişi şu bulmaḡdur. Altıncı 'uryān kılan kişi⁷⁶³ gēyecek ⁽⁷⁾bulmaḡdur. Yēdinci müddeti meşḡ yetişmekdür. Sekizinci ihtilām olmaḡdur. Toḡuzuncı ⁽⁸⁾bī-hūş olmaḡdur. Onuncı şāhib 'özrüñ 'özri sāḡıt olmaḡdur yā namāz ⁽⁹⁾vākti çıkmāḡdur. On birinci şāhib cebīrenūñ cebīresi düşüp cerāḡatin ⁽¹⁰⁾oñulmuş görmekdür. On ikinci ḡatun kişi gelüp ḡatunlara imāmıḡ eden ⁽¹¹⁾kişiye uyup yanına oturmaḡdur. On üçünci gemi içindeki imāma ḡaşradan ⁽¹²⁾cemā'at uymış iken⁷⁶⁴ gemi gitmekdür. Bu mes'elelerūñ cümlesinde İmām Ebū Hanīfe katında ⁽¹³⁾namāzı fāsīd olur, imāmeyn katında olmaz.

⁷⁴⁷ degüldür] degül M.

⁷⁴⁸ ihtiyārı ile] ihtiyārıyla M1.

⁷⁴⁹ İmām]-M.

⁷⁵⁰ hilāfuñ] ihtilāfuñ M1.

⁷⁵¹ hadeş vāki']-M1.

⁷⁵² mesā'ilūñ] mes'elenūñ M1.

⁷⁵³ okuyup]-M.

⁷⁵⁴ toḡmaḡdan] toḡmaḡdur M1.

⁷⁵⁵ ikincisi] ikinci M1.

⁷⁵⁶ ya]-M.

⁷⁵⁷ bayram namāzıñ kılurken]-M.

⁷⁵⁸ kılurken] kılur M.

⁷⁵⁹ vākt]-M.

⁷⁶⁰ dördüncisi] dördünci M.

⁷⁶¹ beşincisi] beşinci M.

⁷⁶² teyemmüm ile] teyemmümle M1.

⁷⁶³ kişi]-M.

⁷⁶⁴ uymış iken] uymışken M1.

Yigirmi yêdinci bâb namāzuñ bâtın beyā⁽¹⁴⁾ nındadur. Bilgil ki buraya dek zikr⁷⁶⁵ olınan⁷⁶⁶ ferā'iz⁷⁶⁷ namāzuñ zāhir aḥkāmı idi⁷⁶⁸ şimdi⁷⁶⁹ [212a](1) şürū' olundu ki kılleti bizā'alike 'alākaderi'l-ḥāl namāzuñ bâtınından daḥı⁽²⁾ nice mes'eleler⁷⁷⁰ zikr⁷⁷¹ oluna inşāallāhu ta'ālā 'azze ve celle⁷⁷² āgāh ol ki İmām Ğazālī raḥmetullāhi⁷⁷³ (3) 'aleyhi⁷⁷⁴ Kimiyā-yı Sa'ādet adlu kītābında şöyle beyān etmiş ki: "Namāz müsülmānlıḡuñ diregidür⁽⁴⁾ ve dīnūñ bünyādıdır." Nitekim⁷⁷⁵ Resūl ḥazreti⁷⁷⁶ 'aleyhi's-selām⁷⁷⁷ buyurur ki:⁷⁷⁸ **"Eş-şalātu** (5) *'imādü'd-dīn, men eḡāmeḡā fe ḡad eḡāme'd-dīne ve men terakeḡā fe ḡad hedeme'd-dīn.*"⁷⁷⁹ (6) Her kişi ki namāzdan el çeke dīninūñ diregin ve bünyādın yıkmış olur ve Resūl⁽⁷⁾ḥazreti⁷⁸⁰ 'aleyhi's-selām⁷⁸¹ buyurdu ki: "Bêş vaḡt⁷⁸² namāzuñ meḡeli şuña beñzer ki bir kişinūñ (8) ḡapusu öñinde bir pāk ve rüşen ırmaḡ var ola⁷⁸³ ırmaḡ aḡa ḡünde bêş kez ol kişi ol şuda⁷⁸⁴ (9) yuna ol kişide kir ḡalmaḡ mümkin midür?" "ḡalmaz yā Resūlallāh!" dēdiler. İmdi bêş vaḡt (10) namāz daḥı ḡünāḡı eyle ēder dēr⁷⁸⁵ ve Resūl ḥazreti⁷⁸⁶ 'aleyhi's-selām⁷⁸⁷ buyurmuşdur ki (11) ḡıyāmet ḡüninde her kişinūñ

⁷⁶⁵zikr] zikir M1.

⁷⁶⁶olınan] olunan M1.

⁷⁶⁷yazmada] ferāyız

⁷⁶⁸aḡkāmı idi] aḡkāmıydı M1.

⁷⁶⁹şimdi]-M1.

⁷⁷⁰mes'eleler] mes'ele M1.

⁷⁷¹zikr] zikir M1.

⁷⁷²'azze ve celle]-M.,M1.

⁷⁷³raḡmetullāhi]-T.,M1.

⁷⁷⁴'aleyhi]-M1.

⁷⁷⁵nitekim] niteki M.

⁷⁷⁶ḡazreti]-M1.

⁷⁷⁷ḡazreti 'aleyhi's-selām] 'aleyhi's-şalātu ve's-selām T.

⁷⁷⁷'aleyhi's-selām] 'a. m. M1.

⁷⁷⁸ki]-T., M1.

⁷⁷⁹Hadis: "Namaz dinin direğidir. Kim onu ayakta tutarsa (yerine getirirse) dinini ayakta tutmuş olur, kim onu terk ederse dinini yıkmış olur." Sehâvî, Ebü'l-Hayr Şemsüddîn Muhammed b. Abdu'r-rahmân, *el-Mekâsıd'ul-Hasene*, I, 427 (632), thk. Muhammed Osman el-Haşt, Dâru'l-Kitâb'il-Arabî, Beyrut, 1405/1985, I. Baskı; Benzeri rivayet için bkz. Tirmizi, Ebü İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre, *es-Sunen*, IV, 308 (2616), thk. Beşşar Avvad Maruf, Dâru'l-Garbi'l-İslamî, I-VI, Beyrut, 1416/1998.

⁷⁸⁰ḡazreti]-T.,M1.

⁷⁸¹'aleyhi's-selām] 'a. m. M1.

⁷⁸²vaḡt] vaḡit M1.

⁷⁸³ırmaḡ var ola]-M.

⁷⁸⁴şuda] şuya M1.

⁷⁸⁵dēr] dēdiler M1.

⁷⁸⁶ḡazreti]-T.,M1.

⁷⁸⁷'aleyhi's-selām] 'aleyhi's-şalātu ve's-selām T.

⁷⁸⁷'aleyhi's-selām] 'a.m. M1.

‘ibâdetinden evvel namâzın görürler. Eger şartları ile^{788 (12)} bulunursa gayrı ‘amelleri daħı aña tâbi‘ olup maķbûl olur. Eger nâķış⁽¹³⁾ bulunursa namâzın gayrı ‘amelleri ile⁷⁸⁹ bile yüzine ururlar. İlâhî bunun bigi^{790 (14)} ceħâletden mü‘min bendelerüni sen şakla ve *Resûl ħazreti*⁷⁹¹ ‘aleyhi’s-selâm^{792 [212b](1)} buyurmuşdur ki her kişi eyü âbdest alup vaķt-ile namâz kıla, rükû‘ın ve sücûdın⁽²⁾ yerlü yerince tamâm⁷⁹³ êde, göñli daħı ħâři‘ ve ħâzır ola, anuñ namâzı aķ ve rüşen tâ ‘arşa⁽³⁾ degin gider ki⁷⁹⁴ eydür ki *Allāh ta ‘ālā* seni şaklasun⁷⁹⁵ niteki sen beni şakladuñ⁷⁹⁶ ve şol⁽⁴⁾ kişi ki namâzı vaķtı içinde kılmaya ve âbdesti eyü almaya⁷⁹⁷ ve rükû‘ını ve sücûdını⁽⁵⁾ yerlü yerinde tamâm êtmeye ve göñlinde ħuşû‘ ve ħuzûr olmaya ol namâz ħapķara⁽⁶⁾ olup gökden yaña gider ve eydür ki *Allāh ta ‘ālā* seni zâyi‘ êtsün⁷⁹⁸ niteki beni sen^{799 (7)} zâyi‘ êtdüñ, dër andan soñra⁸⁰⁰ ol namâzı eski böz gibi dürerler ol kiřinüñ yüzine⁽⁸⁾ ururlar. *Ne ‘üzû billāhi mine’z-zālimîn*.⁸⁰¹ Ķağı Müsülmân ki kebâirden şakına ya’nî ol günāhlardan⁽⁹⁾ beş vaķt namâz kişi günāhlarına keķâret olur ve⁸⁰² dêmiş ki a’māl⁸⁰³ namāzuñ⁸⁰⁴ zāhiri namāzı^{805 (10)} beden bigidür ve anda bir sır bir ħaķıķât vardır ki namāzuñ cümlesinüñ cānidur⁽¹¹⁾ ve ol ħuşû‘ ve ħuzûrdur ya’nî *Allāh ta ‘ālā’nuñ* korķusı içinde olup dā‘im^{806 (12)} göñlini⁸⁰⁷ ħâzır dutmaķdur ve dêmiş ki namāzuñ erkānınuñ ve ezķārınuñ^{808 (13)} ‘alā ħaddi rûhı vardır ħâř imdi ol namāzuñ cānı dēnilen ħuşû‘ ve ħuzûrdur.⁽¹⁴⁾ Namāzuñ küllinde bulunmasa ol namâz bir cānsuz⁸⁰⁹ gövde gibidür.⁸¹⁰

⁷⁸⁸ şartları ile] şartlarıyla M1.

⁷⁸⁹ ‘amelleri ile] ‘amelleriyle M1.

⁷⁹⁰ bigi] gibi T.,M1.

⁷⁹¹ ħazreti]-T.,M1.

⁷⁹² ‘aleyhi’s-selām] ‘a.m. M1.

⁷⁹³ tamām]-M.

⁷⁹⁴ ki]-M.

⁷⁹⁵ şaklasun] ħıfz êtsün T., M1.

⁷⁹⁶ şakladuñ] ħıfz êtdün T.,M1.

⁷⁹⁷ almaya] olmaya M.

⁷⁹⁸ êtsün] éylesün T.

⁷⁹⁹ sen]-M1.

⁸⁰⁰ soñra]-M.

⁸⁰¹ mine’z-zālimîn]-M.

⁸⁰² ve]-M1.

⁸⁰³ a’māl]-M.

⁸⁰⁴ namāzuñ] namāzı M.

⁸⁰⁵ namāzı]-T.

⁸⁰⁶ yazmada] dāyim

⁸⁰⁷ göñlini] göñli M1.

⁸⁰⁸ ezķārınuñ] erkānınuñ M.

⁸⁰⁹ cānsuz] ħācetsüz M.

Ammā eger⁸¹¹ huşū‘ ve hużūr ^[213a] (1) bulunsa ammā ādābuñ ve erkānuñ ba‘zı olmasa gözi çıkmış, kulağı kesilmiş adam⁽²⁾ bigidür.⁸¹² Eger erkān ve ādāb olsa⁸¹³ rūhı ve haķıķāti olmasa şol kimse bigi ⁽³⁾ olur ki gözi var görmez ve kulağı var eşitmez ve demiş ki⁸¹⁴ aşl-ı rūhı namāzuñ⁽⁴⁾ huşū‘ ve hużūrdur namāzuñ küllinde zīrā namāzdan murād⁸¹⁵ kişi göñlini *Allāh ta‘ālā’ya*⁸¹⁶ (5) doğrultmaķdur ve *Allāh ta‘ālā’nuñ* zikrin⁸¹⁷ tāzelemekdür, heybetin ve ‘azametin göñülden⁽⁶⁾ çıkarmayup ādāb ri‘āyet etmek tarīķi-y-le niteki *Haķ ta‘ālā* buyurmuşdur: *لِذِكْرِي*⁽⁷⁾⁸¹⁸ *وَأَقِمِ الصَّلَاةَ* ya‘nī namāzı turguruñ beni anmağıçun demekdür ve *Resūl hażreti*⁸¹⁹ ‘aleyhi’s-selām⁸²⁰ (8) buyurmuşdur ki ⁸²¹ niçe kimseler vardur ki namāzdan aña naşīb renc ve yorgunluķdan ⁽⁹⁾ ğayrı nesne yokdur. Anlar şunlardır ki namāzı kılalar ammā⁸²² göñülleri ğāfil ola,⁽¹⁰⁾ huşū‘ı ve hużūrı olmaya. İlāhī kendü fażluñ ve⁸²³ keremüñ birle bu belāya mübtelā olan ⁽¹¹⁾ bendelerüñ ⁸²⁴ hużūrsuz işlenen ‘ibādetlerin sen kabūl eyle ve *Resūl hażreti*⁸²⁵ ‘aleyhi’s-selām⁸²⁶⁽¹²⁾ buyurmuşdur ki: “Ādem ola ki namāzından divānına onda birin ve altıda birin ⁽¹³⁾ yazalar ve her kişinüñ namāzından göñli hāżır olduğı miķdārınca yazılır ve demiş ki ⁽¹⁴⁾ namāzı şöyle kılun ki şol vedā⁸²⁷ eder kişi bigi olasız ya‘nī⁸²⁸ göñlüñüz ārzūlarından ^[213b](1) ve kendüñüzden belki *Allāh*⁸²⁹ *ta‘ālānuñ* ğayrından vedā⁸³⁰ édüp⁸³¹ kendüñüzi cümle namāza⁽²⁾ vērüñ.” niteki *Hażret-i*

⁸¹⁰gibidür] bigidür M1.

⁸¹¹eger]-T.,M1.

⁸¹² bigidür] bigi olur M1.

⁸¹³ olsa] ol M1.

⁸¹⁴ demiş ki] dēmiş ki M1.

⁸¹⁵ murād] maķşūd M1.

⁸¹⁶ Ta‘ālāya] Ta‘ālā Hażretlerine T.

⁸¹⁷ zikrin] zikrini M1.

⁸¹⁸ Āyet: “Beni anmak için namaz kıl.” (Tâhâ sûresi 14. Āyet.)

⁸¹⁹hażreti]-T.,M1.

⁸²⁰ ‘aleyhi’s-selām] ‘a. m. M1.

⁸²¹ ki]-M1.

⁸²² ammā] eger M1.

⁸²³ fażluñ ve]-M1.

⁸²⁴ olan bendelerüñ] olanlaruñ M1.

⁸²⁵hażreti]-M1.

⁸²⁶ ‘aleyhi’s-selām] ‘a. m. M1.

⁸²⁷vedā‘] yazmada vidā‘

⁸²⁸ ya‘nī]-M1.

⁸²⁹ Allāh] Haķ T., M1.

⁸³⁰yazmada vidā‘

⁸³¹ édüp]-M1.

‘*Âişe*⁸³² *rađiyallāhu ‘anhā*⁸³³ rivāyet eder ki *Resūl ḥazreti ‘aleyhi’s-selām* ⁽³⁾ bizümle kelecı ederken namāz vakti olsa şanıyduñ ki hergiz ol bizi ve biz anı bilmezüz.⁽⁴⁾ *Ḥaḳ ta ‘ālānuñ* ‘azametıne meşğul olduğı sebebden ve *Resūl ḥazreti*⁸³⁴ *‘aleyhi’s-selām*⁸³⁵ buyurur kim:⁸³⁶ (5) “Her kim⁸³⁷ namāzda iken⁸³⁸ gönül ḥazır olmaya *Allāh ta ‘ālā* ol namāza naẓar étmez.” ve *Ḥalilü’r-raḥmānuñ* ⁽⁶⁾ *‘aleyhi’s-selām*⁸³⁹ namāz kılurken yüregınüñ⁸⁴⁰ cüşını iki fersah⁸⁴¹ yerden eşidürler idi ⁸⁴²⁽⁷⁾ ve *‘Ali’nüñ* *rađiyallāhu ‘anhu*⁸⁴³ namāz kılmağa kaşdedicek gövdesin ditreme⁸⁴⁴ dutardı⁸⁴⁵ (8) ve beñzi müteğayyir olurdı. Eydürdi ki: “Şol emānetüñ vakti geldi ki göklere ve yerlere⁸⁴⁶ (9) ‘arz olundı tākāt getürmediler.” ve Süfyān⁸⁴⁷ Şevrī⁸⁴⁸ *raḥmetullāhi ‘aleyhi*⁸⁴⁹ demiş ki: “Namāzda ḥāşı’ ⁽¹⁰⁾ olmayanuñ namāzı dürüst olmaz.” ve Ḥasan-ı Başrī *raḥmetullāhi ‘aleyhi*⁸⁵⁰ demiş kim:⁸⁵¹“Kağrı namāzda kim⁸⁵² (11) gönül ḥazır olmaya şāhibini şevābdan ‘uḳūbete yaqın eyler.”⁸⁵³ ve Mu‘az bin Cebel demiş ki:⁽¹²⁾ “Her kişi ki iki yanundağı kimdür bileyin dēyü naẓar étse namāzı namāz olmaz.” ve⁸⁵⁴ dēnmiş ki İmām ⁽¹³⁾ Ebū Ḥanīfe ve İmām⁸⁵⁵ Şāfi’i vesāyir eimmenüñ ve ‘ulemānuñ⁸⁵⁶ ekşerī *raḥimahullāh*⁸⁵⁷ egerçi demişlerdür ki ⁽¹⁴⁾ Vakt-ı tekbırde gönül

⁸³² ‘*Âişe*] ‘*Âyişe* M1.

⁸³³ *rađiyallāhu ‘anhā*]-T.,M1.

⁸³⁴ *ḥazreti*]-T.,M1.

⁸³⁵ ‘*aleyhi’s-selām*] ‘a.m. M1.

⁸³⁶ *kim*] ki T.,M1.

⁸³⁷ *Kim*]-M., M1.

⁸³⁸ *iken*] -M.,M1.

⁸³⁹ ‘*aleyhi’s-selām*] ‘a.m. M1.

⁸⁴⁰ *yüregınüñ*] *yüregi* M1.

⁸⁴¹ *fersah*] *fersen* M.

⁸⁴² *eşidürler idi*] *eşidürlerdi* M1.

⁸⁴³ *rađiyallāhu ‘anhu*] *ḥazretinüñ* T.,M1.

⁸⁴⁴ *ditreme*] *ditremek* M1.

⁸⁴⁵ *dutardı*] *tutardı* T.

⁸⁴⁶ *ve yerlere*]-T.

⁸⁴⁷ *Süfyān*] *Süfyānı* M1.

⁸⁴⁸ *Şevrī*]-M.

⁸⁴⁹ *raḥmetullāhi ‘aleyhi*]-T.,M1.

⁸⁵⁰ *raḥmetullāhi ‘aleyhi*]-T.,M1.

⁸⁵¹ *kim*] ki M1.

⁸⁵² *kim*] ki M1.

⁸⁵³ *eyler*] eder T.,M1.

⁸⁵⁴ *ve*]-M.

⁸⁵⁵ *İmām*]-T.

⁸⁵⁶ *eimmenüñ* ve ‘*ulemānuñ*]= ‘*ulemānuñ* ve *eimmenüñ* T.

⁸⁵⁷ *raḥimahullāh*]-T.,M1.

hâzır olıcağ namâz dürüst olur ammâ bu fetāvâyı zarûret sebebi ile⁸⁵⁸ [214a](1) vèrmiş⁸⁵⁹ dèmişlerdür.⁸⁶⁰ Ğaflet ġālib oldığıçün ve dürüstlüğün ma‘nisi şol kadar⁽²⁾ ola ki kâfir dèyü kılıçhavāle ètmeyeler ve cizye almayalar ammâ āhîret azıklığına göñül⁽³⁾ hâzır olduğu miqdârı yarar dènmiş. Eger namâz kılan kimsene⁸⁶¹ tekbîr vaktinden ġayrı hînde⁽⁴⁾ göñlin hâzır dutmasa ümiçdür ki anuñ hâli hîç kılmayan hâlinden yègrek ola ammâ bu⁽⁵⁾ kòrqu dahı vardur ki hîç kılmayandan yaramaz ola şöyle ki hîzmete⁸⁶² süstlig-ile gelenüñ⁽⁶⁾ gelmeyenden⁸⁶³ teşdîdi artuğ olur ve⁸⁶⁴ Hasan-ı Başrî dahı anuñçün dèmişdür ki huzûr-ile⁽⁷⁾ kılınmayan namâz şāhibini ‘ukûbete yakın eyler. Bilki haber de gelmişdür her kişi ki namâzı⁽⁸⁾ fuḥûşdan⁸⁶⁵ ve münkerden⁸⁶⁶ yığmasa aña hâşıl olmaz. *İllā* Allāh’dan⁸⁶⁷ ıraklık pes bu geçen sözlerden⁽⁹⁾ ma‘lûm oldu ki namāzuñ cānı ve tamāmlığı namāzuñ küllinde göñül⁸⁶⁸ hâzır olmağ⁽¹⁰⁾ imiş⁸⁶⁹ eyle olsa vakt-i tekbîrde hâzır olup ġayrında⁸⁷⁰ olmamağ cāndan bir ramağdan⁽¹¹⁾ ġayrı nesne kalmamış olur ve şol kimse gibi⁸⁷¹ olur ki anda hayātdan⁸⁷² bir nefes vèrüp⁽¹²⁾ almağdan ġayrı nesne⁸⁷³ kalmamış ola.⁸⁷⁴ **Mes’ele** imān⁸⁷⁵ bilgil ki evvel nesne ki a‘māl-i namāzdan mü’mine⁽¹³⁾ yetişür. Ezāndur çünki eşidesin her ne işüñ var-ısa koyasın cān u dilden⁽¹⁴⁾ aña⁸⁷⁶ meşğûl olasın ki ilerüki⁸⁷⁷ eyüler böyle ederler idiki ehl-i şānā‘atdan^{[214b](1)} eger demürçi olsa eşidicek⁸⁷⁸ çekücini⁸⁷⁹ eger⁸⁸⁰ kaldırmış ise indürmezdi eger indürmüş ise⁽²⁾ kaldurmazdı eger⁸⁸¹

⁸⁵⁸sebebi ile] sebebiyle M1.

⁸⁵⁹Vèrmiş] vèmişlerdür M1.

⁸⁶⁰dèmişlerdür]-M1.

⁸⁶¹kimsene] kimse T.,M1.

⁸⁶²yazmada] hîzmete

⁸⁶³gelmeyenden] gelmesinden M1.

⁸⁶⁴ve]-M.

⁸⁶⁵fuḥûşdan] faḥşādan M1.

⁸⁶⁶münkerden] münekkerden M1.

⁸⁶⁷Allāhdan] Allāh Ta‘ālādan T.

⁸⁶⁸göñül]-M1.

⁸⁶⁹hâzır olmağ imiş] hâzır olmağımış M1.

⁸⁷⁰ġayrında] ġayrısında M1.

⁸⁷¹gibi] bigi M1.

⁸⁷²hayātdan] candan T.,M1.

⁸⁷³nesne]-T.,M1.

⁸⁷⁴ola] olur T.

⁸⁷⁵imān]-M.,M1.

⁸⁷⁶aña]-M1.

⁸⁷⁷ilerüki] ileriki M.

⁸⁷⁸eşidicek]-M.

⁸⁷⁹çekücini] çeküci M1.

başmakçı olsa bəzin şaңçmış ise⁸⁸² şaplamiş ise⁸⁸³ çıxarmazdı *fi 'l-hāl* ⁽³⁾ yərlerinden
 тұrup namāz қaydında olurlar-ıdı zīrā ezān nidāsından kıyāmet nidāsın ⁽⁴⁾ añarlardı
 zīrā bilürdi⁸⁸⁴ her kişi kıyāmet günin ve anda nidā olacağın bilür.⁸⁸⁵ Ezān ⁽⁵⁾ eşidicek
 göñli feraḥ olup aña lāyık ādāb⁸⁸⁶ ve ‘izzet birle namāz қaydında olsa kıyāmet
 güninde ⁽⁶⁾ münādī aña luṭf-ile beşāret eder pes imdi sen⁸⁸⁷ daḥı göñlüñe nazar eyle.
 Eger ⁽⁷⁾ ezān nidāsın eşitmeg-ile feraḥ ve sürür birle⁸⁸⁸ tolmış bulursañ bil ki kıyāmet
 güninde ⁽⁸⁾ daḥı feraḥ-ıla ve sürür-ıla⁸⁸⁹ tolubulursın. **Mes’ele-yi ṭahāret.**⁸⁹⁰ Bilgil ki
 ṭahāret libāsın ⁽⁹⁾ ve ten ṭahāreti ğılāfdur. Bu ṭahāretüñ rūḥı yaramaz işlere
 peşimān⁸⁹¹ olup tevbe etmek ⁽¹⁰⁾ birle begenilmeyen ḥūları ve yaramaz ḥulḳları terk
 etmek birle⁸⁹² göñli pāk etmektür. Hıḳd u ḥased, ⁽¹¹⁾ kibr ü kīn, kızb ü cūḥul
 bigilerden⁸⁹³ ve bunlara beñzeyenlerden ne ki var-ısa zīrā *Allāḥ*⁸⁹⁴ *ta ‘ālānuñ* ⁽¹²⁾
 nazargāḥı göñüldür ve ḥaḳīḳāt-i namāzuñ yeri göñüldür. Ten namāzuñ zāhir
 şüretinüñ yeridür. ⁽¹³⁾**Mes’ele-yi**⁸⁹⁵ **setr-i ‘avret:** Bunüñ ma’nīsı oldur ki tende her
 endām ki görünmesini zişt ola, ⁽¹⁴⁾ ḥalḳ gözinden örtmek gerek. Anuñ rūḥı ve sırrı
 oldur ki her nesne ki bātında zişt ^[215a] ⁽¹⁾ ola *Ḥaḳ*⁸⁹⁶ *ta ‘ālā*⁸⁹⁷ nazargāḥından gidermek
 gerek ve bilmek gerek ki *Allāhu ta ‘ālādan* gizlü ⁽²⁾ hīç nesne yoḳdur. Andan⁸⁹⁸ nesne
 gizlemek kimsenüñ elinden gelmez çāresi hemān ⁽³⁾ bātını evin zişt olan⁸⁹⁹
 nesnelerden pāk etmektür. Şol vech-ile ki geçmiş yaramaz işlerde ⁽⁴⁾ peşimān olup

⁸⁸⁰ eger]-M1.

⁸⁸¹ eger]-T.

⁸⁸² ise] olsa T.

⁸⁸³ şaplamiş ise]-T.,M1.

⁸⁸⁴ bilürlerdi ki] bilürdi M.

⁸⁸⁵ bilür] bilüp M1.

⁸⁸⁶ ādāb]-M.

⁸⁸⁷ sen] sin M.

⁸⁸⁸ feraḥ ve sürür birle] sürür feraḥıla T.

⁸⁸⁹ sürürıla] sürür M1.

⁸⁹⁰ mes’ele ṭahāret] mesā’il-i ṭahāret M1.

⁸⁹¹ peşimān] beşimān M1.

⁸⁹² begenilmeyen ḥūları ve yaramaz ḥulḳları terk etmek birle]-T.,M1.

⁸⁹³ bigilerden] gibilerden T.

⁸⁹⁴ Allāḥ] Ḥaḳ M1.

⁸⁹⁵ mes’ele-yi] mesā’il T.,M1.

⁸⁹⁶ Ḥaḳ] Allāhu M1.

⁸⁹⁷ Ta ‘ālā]-M.

⁸⁹⁸ yoḳdur andan]-M1.

⁸⁹⁹ zişt olan]-M1.

tevbe êde ve i'tikâdı şöyle ola ki anlaruñ gibi⁹⁰⁰ yaramaz işi dañı işlemeye ⁽⁵⁾ zîrâ ki tevbe günâhları afv-ı⁹⁰¹ mahv êdüp gönüli pāk eyler: “*Et-tâibu mine'z-zēbike lā zenbe leh.*”⁹⁰² ⁽⁶⁾ Eger bu nesne elüñden gelmezse bārî kōrkuyı ve utanmağı perde êdinüp ‘ayblaruñ ⁽⁷⁾ üzerine ört ya'nî namāza duran⁹⁰³ kişi *Allāh ta'ālā* öñinde hizmete tırmuş olur. ⁽⁸⁾ Şunun bigi kim bir kıl ‘azîm günâh işler dañı Mevlâsı öñine getirürler êtdüğü günâhı ⁽⁹⁾ ve Mevlâsı⁹⁰⁴ mehâbetin fikr⁹⁰⁵ êdüp hacîl ve gâmgîn durur⁹⁰⁶ başın kâldurup⁹⁰⁷ Mevlâsından ⁽¹⁰⁾ yaña bakmağa tākati kalmaz. **Mes'ele-yi⁹⁰⁸ istikbâl-i kıble:** Bunuñ ma'nîsi gayrı cihetleri terk êdüp ⁽¹¹⁾ kıbleye teveccüh⁹⁰⁹ êtmeg-ile⁹¹⁰ yek ciheti⁹¹¹ olmağdur ve anuñ sırrı gönül yüzün iki ‘âlemde ⁽¹²⁾ olan nesneleruñ cümlesinden döndürüp *Hak ta'ālāya* meşğûl êtmekdür⁹¹² ⁽¹³⁾ tâ ki bir şıfatlu⁹¹³ ola ve şuncılayın ki kıble-yi zâhirî birdür ve kıble-yi gönül dañı birdür ⁽¹⁴⁾ ya'nî gönül kıblesi *Allāh ta'ālāyadur*⁹¹⁴ eyle olsa namāzda kişi yüzini ol yaña bu yaña ^{[215b](1)} dönderse ol şüret-i namāz olmaz gönül dañı namāzda dürlü dürlü endişelere ⁽²⁾ gitse ol hâkîkât-i namāz⁹¹⁵ olmaz ve *Resûl hazreti*⁹¹⁶ ‘aleyhi's-selām⁹¹⁷ añunçün buyurmışdur⁹¹⁸ ki: ⁽³⁾ “Her kişi ki namāza şürû‘ êtse anuñ yüzi ve gönli ve muhabbeti üçü dañı *Allāh ta'ālāya*⁹¹⁹ ⁽⁴⁾ olsa anadan toğmış gibi olur ya'nî

⁹⁰⁰ gibi] bigi M1.

⁹⁰¹ afv-ı]-M1.

⁹⁰² Hadis:“Günahından tövbe eden o günahı işlememiş gibidir.” İbn Mâce, Ebû Abdullâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, *es-Sunen*, II, 1419 (4250), thk. Muhammed Fuâd Abdu'l-bâkî, I-II, Dâr-u İhyâi'l-Kutubi'l-Arabiyye, Beyrut, ts; Heysemî, Ebû'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân, *Mecmau'z-Zevâid*, X, 199 (17519), thk. Husâmuddîn el-Kudî, I-X, Mektebetu'l-Kudî, Kahire, 1414/1994.

⁹⁰³ duran] turan M1.

⁹⁰⁴ Mevlâsı] Mevlâsınur M1.

⁹⁰⁵ fikr] fikir M1.

⁹⁰⁶ durur] turur M1.

⁹⁰⁷ kâldurup] götürüp M.,M1.

⁹⁰⁸ mes'ele-yi] mesâ'il-i M1.

⁹⁰⁹ teveccüh] müteveccih M1.

⁹¹⁰ êtmegile] olmağla T., olmağla M1.

⁹¹¹ ciheti] cihet M1.

⁹¹² êtmekdür] olmağdur T.

⁹¹³ şıfatlu] şıfat M1.

⁹¹⁴ Ta'ālāyadur] Ta'ālādur M.

⁹¹⁵ hâkîkât-i namāz] hâkîkâtnamâzı M1.

⁹¹⁶ hazreti]-T.,M1.

⁹¹⁷ ‘aleyhi's-selām] ‘a.m. M1.

⁹¹⁸ buyurmışdur] demişdür T.,M1.

⁹¹⁹ ta'ālāya] cell Hâzretlerine T.,M1.

günāhlarından pāk olur.” ve İmām demiş ki ⁽⁵⁾ “Ḥaḳīḳāt⁹²⁰ bil ki zāhir yüzün kıbleden döndürmek namāzuñ şüretin niçe⁹²¹ bāṭıl ederse ⁽⁶⁾ gönül yüzün dahı *Allāh ta‘ālā*⁹²² ḥazretlerinden⁹²³ dönderüp gayrı endişelerde olmak⁹²⁴ namāzuñ ⁽⁷⁾ rûhın ve ḥaḳīḳātın şöyle bāṭıl eder. Bil ki gönül evlādur zīrā ki zāhir ğılāfı⁹²⁵ ⁽⁸⁾ bāṭındur, ğılāfuñ miqdārı sehldür⁹²⁶ i‘tibār içindekiyedir.” **Mes’ele-yi**⁹²⁷ **kıyām:** Kıyāmuñ ⁽⁹⁾ zāhiri oldur ki kişi namāzda başın aşığa edüp kul Mevlāsı öñinde turduğı gibi⁹²⁸ dura.⁹²⁹ ⁽¹⁰⁾ Anuñ sırrı oldur ki gönül⁹³⁰ cemī‘ endişeleri⁹³¹ koyup mülāzım-ı hizmet ola şikeste-vār ⁽¹¹⁾ Mevlāsına ta‘zīm tarīḳ üzerine ve kendinüñ *Allāh ta‘ālā ‘azze ve cell*⁹³² öñinde kıyāmet günindeki ⁽¹²⁾ maḳāmın aña şol vech-ile ki ol günde cemī‘ ḥalāyıkun sırları āşikāre olup ⁽¹³⁾ kendülere ‘arz olsa gerek niteki Kelām-ı kādīmde buyurur:⁹³³ ⁹³⁴ فَمَا لَهُ مِنْ قُوَّةٍ وَلَا نَاصِرٍ يَوْمَ تَبْلَى السَّرَائِرِ ⁽¹⁴⁾ ve bilgil ki anda āşikāre olacak sırlar *Allāh ta‘ālā celle celāluhu ḥazretlerine*⁹³⁵ şimdi ^{[216a](1)} ma‘lumdur. Andan gizlü iş olmaz; gerek gönülde olsun, gerek geçmiş olsun,⁹³⁶ gerek gelecek ⁽²⁾ cemī‘ *Allāh ta‘ālā ḥazretlerine*⁹³⁷ āşikāredür görür ve bilür. Her kişinüñ zāhirine ve bāṭınına muṭṭalı’dür ⁽³⁾ ve ‘aceb oldur ki bir kimse namāza şürü‘ étdüğü vaḳt bir şālih kişi kendüye⁹³⁸ dekdüğün⁹³⁹ ⁽⁴⁾ bilse⁹⁴⁰ cemī‘ a‘zāsını edeb üzerine dutup gözin⁹⁴¹ secde yerinden ırmaz ayurmayup ⁽⁵⁾ namāzı gökçek kılar. Andan utandüğü sebebi ile⁹⁴² *Ḥaḳ ta‘ālā*

⁹²⁰ ḥaḳīḳāti] ḥaḳīḳāt M1.

⁹²¹ niçe] nice M1.

⁹²² Ta‘ālā] Ta‘ālādan M1.

⁹²³ Ḥazretlerinden]-M.,M1.

⁹²⁴ olmak]-M1.

⁹²⁵ ğılāfı] ğılāf M1.

⁹²⁶ sehldür] sehldür M1.

⁹²⁷ mes’ele-yi] mesā’il-i M1.

⁹²⁸ gibi] bigi M1.

⁹²⁹ dura] tura M1.

⁹³⁰ gönül]-M1.

⁹³¹ gönül cemī‘ endişeleri] gönül cemī‘ gönül endişeleri T.

⁹³² ‘azze ve cell]-M.,M1.

⁹³³ niteki Kelām-ı kādīmde buyurur فَمَا لَهُ مِنْ قُوَّةٍ وَلَا نَاصِرٍ يَوْمَ تَبْلَى السَّرَائِرِ]-M1.

⁹³⁴ Âyet: Bütün sırların ortaya dökülüp de insanın ne bir gücü ne de yardımcısının bulunacağı gün (Târik sûresi 9 ve 10. âyet)

⁹³⁵ Ta‘ālā celle celāluhu Ḥazretlerine] Ta‘ālāya M.,M1.

⁹³⁶ olsun]-M.

⁹³⁷ Ta‘ālā Ḥazretlerine] Ta‘ālāya M.,M1.

⁹³⁸ kendüye] kendüyi M1.

⁹³⁹ dekdüğün] degeni M1.

⁹⁴⁰ bilse]-M.

⁹⁴¹ gözin] gözün M1.

⁹⁴² sebebi ile] sebebiyle M1.

‘azze ve cellenüñ⁹⁴³ ‘alim ve başır⁽⁶⁾ idüğün bilürken andan utanmaz, namāzı⁹⁴⁴ nice gerek-ise kıılır. Cehl⁹⁴⁵ bundan ziyāde⁽⁷⁾ nice ola⁹⁴⁶ ki elinden nesne gelmez. Bir za‘if kuluñ nazarından utanıla⁹⁴⁷ pādişāhlar⁽⁸⁾ pādişāhıñ nazarından utanılmaya ve korkulmaya ve ašhābdan çok kişi bu öd⁽⁹⁾ ve⁹⁴⁸ bu korku⁹⁴⁹ sebebi ile⁹⁵⁰ namāzda şöyle sakin olurlardı ki kuşlar anları taş yā ağaç⁽¹⁰⁾ şanup kaçarlardı imdi her vakt ki kişinüñ gönlinde *Hak ta‘ālānuñ* ‘azameti⁽¹¹⁾ ve korkusu karar ēde ve bile ki *Allāhta‘ālā* nāzırdur, anuñ külli a‘zası hāşi‘ olur⁽¹²⁾ zīrā ki *hazreti Resül‘aleyhi’s-selām*⁹⁵¹ gördi ki bir kişi⁹⁵² namāz kıılırken elin saķalına⁽¹³⁾ iletđi, buyurđi ki: “Eger huşu‘ olsa eli⁹⁵³ dağı gönli⁹⁵⁴ şıfatlı olurđı.” dēdi. **Mes’ele-yi**^{955 (14)} **rükü‘ ve sücüd:** Rükü‘un vesücüduñ zāhir kişi bedeni ile⁹⁵⁶ tevāzu‘ ētmekdür ammā⁹⁵⁷ maķşūd^{[216b](1)} gönül tevāzu‘dur⁹⁵⁸ ve bilgil ki ādemüñ bedeni toprakdan yaradılmışdır ve eşyāda⁽²⁾ toprakdan hāķir nesne yokdur ve bedende dağı başdan ‘azizrek ‘użv⁹⁵⁹ yokdur⁽³⁾ başı toprak üzerine koyıcak kişi kendü toprakdan yaradılup gērü toprak olacağı⁽⁴⁾ ve kendü⁹⁶⁰ biķāreliğin bilüp⁹⁶¹ kibri⁹⁶² aşlına ve hāline göre ēde. Namāzı işlerinüñ her birinde⁽⁵⁾ bir sır vardır⁹⁶³ ve bir hāķıķat vardır. Anlardan ğāfil olan kişinüñ namāzuñ⁹⁶⁴ zāhir anuñ⁹⁶⁵ şüretinden⁽⁶⁾ ğayrı naşib olmaz. **Mesā’il-i**⁹⁶⁶ **kırat ve**⁹⁶⁷

⁹⁴³ Ta‘ālā ‘azze ve cellenüñ] Ta‘ālānuñ M.,M1.

⁹⁴⁴ namāzı] namāzını M1.

⁹⁴⁵ cehl] cehil M1.

⁹⁴⁶ ola] olur T.

⁹⁴⁷ utanıla] utana M1.

⁹⁴⁸ ve]-M1.

⁹⁴⁹ korku] korkı M1.

⁹⁵⁰ sebebi ile] sebebiyle M1.

⁹⁵¹ hazreti Resül ‘aleyhi’s-selām] Resül hazreti M1., Resül ‘aleyhi’s-selām T.

⁹⁵² gördi ki bir kişi] bir kişi gördi ki M.,M1.

⁹⁵³ eli] el M1.

⁹⁵⁴ gönli] gönül M1.

⁹⁵⁵ mes’ele-yi] mes’ele M1.

⁹⁵⁶ bedeni ile] bedeniyle M1.

⁹⁵⁷ ammā]-M1.

⁹⁵⁸ ammā maķşūd gönül tevāzu‘dur]-T.

⁹⁵⁹ ‘użv] ‘użuv M1.

⁹⁶⁰ kendü] kendünüñ M1.

⁹⁶¹ bilüp]-M.

⁹⁶² kibri] tekebbüri M1.

⁹⁶³ vardır]-M.

⁹⁶⁴ namāzuñ] namāzınıñ M1.

⁹⁶⁵ anuñ]-M.

⁹⁶⁶ mesā’il-i] mesā’il M1.

⁹⁶⁷ kırat ve]-M1.

ezkār: Bilgil ki⁹⁶⁸ her kelime ki⁹⁶⁹ namāzda dēnūp⁹⁷⁰ okunur anuñ⁹⁷¹ (7) bir ḥaḳīḳāti vardır ol ma‘lūm gerek ve dēyen ol şıfat ile⁹⁷² muttaşif gerek tā ki ḳavlinde (8) şādık ola. Meşelā *Allāhu ekber* dēse mecmū‘ nesnelerden⁹⁷³ *Allāh ta‘ālā* uludur (9) dēmekdür⁹⁷⁴ eger ma‘nī bilmezse cāhil olur eger bilse ammā gönlinde *Allāh ta‘ālādan* (10) ğayrı nesneye ziyādereḳ muṭī‘ olsa ol kişi ol nesneyi *Allāh ta‘ālādan*⁹⁷⁵ ululaşmış olur⁹⁷⁶ (11) anuñ ma‘būdı ve ilāhı ol ululadığı nesne olur aña eydürler ki bu sözüñ gerçēk (12) ammā sen yalansın şöyle ki *Ḥaḳ ta‘ālā* buyurmuşdur: ⁹⁷⁷ *أَرَأَيْتَ مَنْ اتَّخَذَ* (13) *إِلَهَهُ هَوَاهُ* **Mesā’il-i Fātiḥa:** *El-ḥamdü-lillāhi* dēyiceḳ *Ḥaḳ ta‘ālānuñ* dürlü ni‘metlerinüñ zıkrin (14) gönlinde tāzeleye ve gönlinüñ⁹⁷⁸ cümlesi şükr-ile ola ki kelime-yi *el-ḥamdü-lillāh* kelime-yi ^{[217a](1)} şükürdür. Şükür gönül ile gerek⁹⁷⁹ *ıyyāke na‘būdü ve ıyyākenesta‘ın* dēyiceḳ ḥaḳīḳāt-i ihlāş⁹⁸⁰ (2) gönülde⁹⁸¹ tāzeleye, ihdinā dēyiceḳ gönül⁹⁸² şıfatı tazarru‘ ile⁹⁸³ ola zīrā ki hidāyet taleb (3) ētmekdür ve tesbīḥden ve tehlīlden ve kıra‘atdan her kelime⁹⁸⁴ ki dēnür. Cümle zıkr olanlar⁹⁸⁵ (4) gibidür. Her kişi dilerse ki ḥaḳīḳāti⁹⁸⁶ namāzdan naşīb ola gerekdür⁹⁸⁷ ki zıkr⁹⁸⁸ olınan vech (5) üzerine ola olmazsa namāzuñ hemān zāhir şüretine ḳanā‘at ētmiş olur. (6) **Bu mesā’il-i ḥużürsuz gönül**⁹⁸⁹ ‘ilāc⁹⁹⁰ beyānında.⁹⁹¹ Bilgil ki namāzda

⁹⁶⁸ ezkār bilgil ki] bilgil ki ezkār M1.

⁹⁶⁹ her kelime ki]-T.

⁹⁷⁰ dēnūp] dēnür T.,M1.

⁹⁷¹ okunur anuñ]-T.,M1.

⁹⁷² şıfat ile] şıfatıla M1.

⁹⁷³ nesnelerden] nesneden T.,M1.

⁹⁷⁴ dēmekdür] dēmek olur M.,M1.

⁹⁷⁵ Allāh Ta‘ālādan] Allah’dan M.

⁹⁷⁶ olur]-M.

⁹⁷⁷ Âyet: Kendi istek ve tutkularını (hevasını) ilah edineni gördün mü?(Furkan sûresi 43. âyet)

⁹⁷⁸ gönlinüñ] gönlüñ M1.

⁹⁷⁹ gerek]-gerekdür T.

⁹⁸⁰ ḥaḳīḳāt-i ihlāş] ḥaḳīḳāt ihlāşı M1.

⁹⁸¹ gönülde] gönlinde M1.

⁹⁸² gönül] gönülde M1.

⁹⁸³ tazarru‘ ile] tazarru‘la M1.

⁹⁸⁴ kelime]-M.

⁹⁸⁵ zıkr olanlar] zikir olunan M1.

⁹⁸⁶ ḥaḳīḳāti] ḥaḳīḳāt M1.

⁹⁸⁷ gerekdür] gerek M1.

⁹⁸⁸ zıkr] zikir M1.

⁹⁸⁹ gönül] gönlüñ M1.

⁹⁹⁰ ‘ilāc] ‘ilācın M1.

⁹⁹¹ beyānında] beyān eder M1.

göñül ‘illetinüñ sebebi ikidür: ⁽⁷⁾ bir zâhirden, bir bâtındandır⁹⁹² ammâ ol ki zâhirdendür namâzı nesne görünür⁹⁹³⁽⁸⁾ ve avâz işidilür yêrde kılmakdur ki göñül aña meşğül ola. Göze⁹⁹⁴ kulağa tâbi‘ ⁽⁹⁾ olup anuñ biginüñ ‘ilâcı hâlvette kılmakdur ki hîç nesne görmeye ve eşitmeye. ⁽¹⁰⁾ Eger hâlvette karañu olursa dahı⁹⁹⁵ yêgrekdür ki zîrâ ‘âbidlerüñ çoğı ‘ibâdetihâneyi ⁽¹¹⁾ karañu ve taracuk êtdükleri bu ma‘nîdendür zîrâ geñ ve rûşen yerlerde ⁽¹²⁾ göñül ziyâde perâkende olur ve ibn-i ‘Ömer *radıyallâhu ‘anhumâ*⁹⁹⁶ kaçan ki namâz kılsa öninde ⁽¹³⁾ muşhaf yâ kılıç yâ gayrı kumâşdan ne olursa giderürdi tâ ki göñli⁹⁹⁷ aña⁹⁹⁸ ⁽¹⁴⁾ meşğül olmaya ammâ ol sebeb-ile⁹⁹⁹ ki bâtındandır endîşe ve hâtır¹⁰⁰⁰ perâkendedür, ^[217b] ⁽¹⁾ bu düşvârdur ve şa‘bdur tedbîri oldur ki ol endîşe getürecek nesne⁽²⁾ denecek söz-ise dëye. Eger tîzde biter işise bitürüp¹⁰⁰¹ göñliñ fâriğ êde andan ⁽³⁾ namâz kıla. *Peygâmbet hâzreti*¹⁰⁰² ‘aleyhi’s-selâm¹⁰⁰³ anuñçün demişdür ki: **‘İzâ hâdara’l-‘aşâü ve’l- aşâü fe’bedü bi’l-‘aşâi.**’’¹⁰⁰⁴ ⁽⁴⁾ Kaçan ki namâz-ıla ta‘âm hâzır ola. Evvel¹⁰⁰⁵ ta‘âm yeñ andan ⁽⁵⁾ namâz kıluñ **ve bir dürlü sebeb** dahı geç biter işüñ yâh^vöd bir nice perâkende işlerüñ endîşe ⁽⁶⁾ si olsa ve ‘âdet olmağ-ıla göñüle¹⁰⁰⁶ gâlib olmuş olsa anuñ ‘ilâcı oldur ki ⁽⁷⁾ göñül okunan Kır’ân’uñ ma‘nîsini endîşe êdine tâ ki bu endîşe ol endîşeyi¹⁰⁰⁷ def‘ ⁽⁸⁾ êde. Eger iken ziyâde gâlib olmazsa¹⁰⁰⁸ ve¹⁰⁰⁹ ârzusı göñülde birikmiş degülse¹⁰¹⁰ ammâ

⁹⁹² bir zâhirden bir bâtındandır] biri zâhirden ve biri bâtındandır M1.

⁹⁹³ görünür]-görülür T. , M1.

⁹⁹⁴ göze]-T.

⁹⁹⁵ dahı]-M.,M1.

⁹⁹⁶ ‘anhumâ] ‘anhu M1.

⁹⁹⁷ göñli] göñülü M1.

⁹⁹⁸ aña]-M1.

⁹⁹⁹ sebeb-ile] sebeb M.,M1.

¹⁰⁰⁰ hâtır] hevâtır M1.

¹⁰⁰¹ bitürüp] buyurup M1.

¹⁰⁰² hâzreti]-M1.

¹⁰⁰³ ‘aleyhi’s-selâm] ‘a. m. M1.

¹⁰⁰⁴ Hadis: “Akşam yemeği hazır olduğunda (önce) yemeği yiyin.” Buharî, Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmâîl, *el-Câmiu’s-Sahih*, VII, 83 (5463), thk. Muhammed Zuheyr b. Nâsır, Dâr-u Tavkî’n-Necât, I-IX, Beyrut, 1422/2001, 1. Baskı; Muslim, Ebu’l-Huseyn Müslim b. el-Haccâc, *el-Câmiu’s-Sahih*, I, 392 (964), thk. Muhammed Fuâd Abdu’l-bâkî, Dâr-u İhyâi’t-Türâsi’l-Arabî, I-V, Beyrut.

¹⁰⁰⁵ evvel] evvelâ M1.

¹⁰⁰⁶ göñüle] göñül M1.

¹⁰⁰⁷ bu endîşe ol endîşeyi] bu endîşeyi M1.

¹⁰⁰⁸ olmazsa] degül ise T.,M1.

¹⁰⁰⁹ ve]-T.,M1.

¹⁰¹⁰ degülse] degül ise T.

gālib ⁽⁹⁾ olup birikmiş ise bu vech-ile dahı def olmaz.¹⁰¹¹ Aña müşhil gerek tā ki ‘illetüñ ⁽¹⁰⁾ māddesin bāından koparup gidere ve müşhil ol endişelere sebep olan nesneleri ⁽¹¹⁾ terk etmekdür. Eger terk etmez ise¹⁰¹² hemîşe namāzı¹⁰¹³ hadîs-i nefis-ile karışuk¹⁰¹⁴ olur anuñ ⁽¹²⁾ mişālî şol kişiye beñzer ki ağaç dibinde oturup kuşlar gavğasın eşitmek ister. ⁽¹³⁾ Eline ağaç alur ürküdür. Ol¹⁰¹⁵ oturunca¹⁰¹⁶ kuşlar gèrü cem‘ olurlar¹⁰¹⁷ zîrā ağaç ⁽¹⁴⁾ durduğınca¹⁰¹⁸ kuş eksük olmaz. Ağacı kesmek gerek ki kuşa¹⁰¹⁹ oturacak yer ^{[218a](1)} kalmaya. İmdi mādām ki kişinüñ göñlinde¹⁰²⁰ dürlü dürlü¹⁰²¹ ārzûlar müstevlî olsa¹⁰²² ⁽²⁾ endîşe-yi perākende gelür, zarûrî pes gerekdür¹⁰²³ ki nefsanî ārzûlar mahv olına¹⁰²⁴ tā ki ⁽³⁾ hayālât-ı ¹⁰²⁵ bāıla perākende olup huzûr-ı kalb hâşıl ola ve dënmiş ki *Hazret-i Resûle*¹⁰²⁶⁽⁴⁾ ‘aleyhi’s-selām¹⁰²⁷ hediye bir eyü kaftān getürmişler idi.¹⁰²⁸ Ol kaftānuñ zînetlü yeri ⁽⁵⁾ var-ıdı. *Hazreti Resûl’ün*¹⁰²⁹ mübārek gözine tuş geldi. Namāzdan soñra çıkarup issine ⁽⁶⁾ vèrdi, gèrü eski kaftānın geydi ve dënmiş ki bir kez *Resûl hazreti için* ‘aleyhi’s-selām¹⁰³⁰ ⁽⁷⁾ yeñi¹⁰³¹ na‘lindüzdiler. Nazar ètdi mübārek gözine hōş geldügiçün secde ètdi ⁽⁸⁾ ve eyitdi ki *Allāh ta‘ālāya* tevāzu‘ ètdüm tā ki beni düşmān dutunmıya bu ètdüğim nazar ⁽⁹⁾ sebebi ile¹⁰³² dèdi ve dënmiş ki¹⁰³³ *Talha raḍiyallāhu ‘anhu*¹⁰³⁴ bir gün¹⁰³⁵

¹⁰¹¹ olmaz] olmazsa T.,M1.

¹⁰¹² etmez ise] etmezse M1.

¹⁰¹³ namāzı] namāz M1.

¹⁰¹⁴ karışuk] karışık M1.

¹⁰¹⁵ ol]-M1.

¹⁰¹⁶ oturunca] oturunca M1.

¹⁰¹⁷ olurlar] olur M1.

¹⁰¹⁸ durduğınca] turduğınca M1.

¹⁰¹⁹ kuşa] kuş M1.

¹⁰²⁰ göñlinde] göñline M1.

¹⁰²¹ dürlü]-M1.

¹⁰²² olsa] ola T.,M1.

¹⁰²³ gerekdür] gerek M1.

¹⁰²⁴ olına] oluna M1.

¹⁰²⁵ hayālāt] hayālāt M.

¹⁰²⁶ hazreti Resûle] Resûl hazretine T., M1.

¹⁰²⁷ ‘aleyhi’s-selām]-T., ‘a. m. M1.

¹⁰²⁸ getürmişler idi] getürmüşlerdi T.,M1.

¹⁰²⁹ hazreti Resûlün] Resûl hazretinüñ T.,M1.

¹⁰³⁰ ‘aleyhi’s-selām]-T., M1.

¹⁰³¹ yeñi] yèñi M1.

¹⁰³² sebebi ile] sebebiyle M1.

¹⁰³³ ki]-M.

¹⁰³⁴ raḍiyallāhu ‘anhu]-T.,M1.

¹⁰³⁵ bir gün]-M.

kendinüñ¹⁰³⁶ ħurmāistān¹⁰³⁷ içinde namāz kılurken ⁽¹⁰⁾ gördi bir güzel kuş yol bulmayup ağaç arasında uçar göñli aña meşğül oldu, ⁽¹¹⁾ kaç rek‘at kıldığın¹⁰³⁸ bilmedi şoñra *Resül ħazreti*¹⁰³⁹ ‘aleyhi’s-selām katına gelüp¹⁰⁴⁰ ⁽¹²⁾ göñlinden gile ètdi ve ol ħurmāistānı¹⁰⁴¹ fuķarāya şadaķa ètdi. Göñli namāz içinde ⁽¹³⁾ iken ġayrı nesneye meşğül olduğıçün selef bunuñ bigiyi¹⁰⁴² çok èderlerdi ve göñli¹⁰⁴³ ⁽¹⁴⁾ ħāzır kılmağın ‘ilāciñ bunu bulurlardı çünki namāzdan öñdin *Ĥaķ ta ‘ālānuñ* ^{[218b](1)} zikir¹⁰⁴⁴ kişinüñ göñli üzerine ġālib olmaya, ol göñül namāzda ħāzır olmaz. Endişe ki ⁽²⁾ göñüle yol bula, namāzda göñül ħāli olmaz. Her kişi ki göñül ħuzūrı ile¹⁰⁴⁵ namāz kılmaķ dilese¹⁰⁴⁶ ⁽³⁾ endişeyi kendüden ırak¹⁰⁴⁷ ètsün. Dünyādan¹⁰⁴⁸ ħācet ķadarına ķanā‘at ètsün ⁽⁴⁾ andan daħı maķşūd feraġat bulup göñül ħuzūr-ıla¹⁰⁴⁹ ‘ibādet ètmek olsun. Eger böyle ⁽⁵⁾ olmazsa göñül ħāzır olmaz. İllā namāzuñ ba‘zında ve gerek ki ¹⁰⁵⁰ göñüle¹⁰⁵¹ cehd èdüp ħuzūr-ı ⁽⁶⁾ ķalb-ile nevāfili ziyāde ķıla tā dört rek‘at miķdārı meşelā çünki nevāfilde ⁽⁷⁾ göñül ħāzır ola, cebir ferā‘iz¹⁰⁵² daħı¹⁰⁵³ olur, *vallāhu a‘lem*.

Yigirmi sekizinci bābnamāzuñ vācibleri beyā⁽⁸⁾nındadır. *Mes‘ūdī’de* dēnmiş ki¹⁰⁵⁴ namāzuñ vāciblerinüñ¹⁰⁵⁵ ħükmi oldur ki sehv-ile terk ⁽⁹⁾ olunsa yā te’ĥīr olunsa sehv-i secde vācib olur. Terkinüñ ve te’ĥīrinüñ **mişālleri sehv-i secde** ⁽¹⁰⁾ bābında zikr¹⁰⁵⁶ oluna *inşāallāhu ta‘ālā. ‘Umdetü’l İslām’da* dēnmiş ki eger

¹⁰³⁶ kendinüñ] kendünüñ M1.

¹⁰³⁷ ħurmāistān] ħurmāistānın T., ħurmāyistānı M1.

¹⁰³⁸ kıldığın] kıldığın M1.

¹⁰³⁹ ħazreti]-T., M1.

¹⁰⁴⁰ gelüp] geldi T.

¹⁰⁴¹ ħurmāistānı] ħurmāistānın T., ħurmāyistānı M1.

¹⁰⁴² bigiyi] bigi M1.

¹⁰⁴³ göñli] göñül M1.

¹⁰⁴⁴ zikir] zikiri M1.

¹⁰⁴⁵ ħuzūrı ile] ħuzūrıyla M1.

¹⁰⁴⁶ dilese] dilerse T.

¹⁰⁴⁷ ırak] ıraġ M1.

¹⁰⁴⁸ dünyādan] dünyāda T., M1.

¹⁰⁴⁹ ħuzūrıla] ħuzūrıyla M1.

¹⁰⁵⁰ ve gerek ki]-T.

¹⁰⁵¹ göñüle]-M., M1.

¹⁰⁵² yazmada] ferāyiz, farzda T., farz M1.

¹⁰⁵³ daħı]-M., M1.

¹⁰⁵⁴ ki]-M.

¹⁰⁵⁵ vāciblerinüñ] vācibleri M1.

¹⁰⁵⁶ zikr] zikir M1.

namāzuñ farzlarından ⁽¹¹⁾ terk olursa gèrü kılmak farzdur. Eger vāciblerinden terk olursa gèrü kılmak vācibdür ⁽¹²⁾ ya'nī eger kaşd-ıla olacak olursa yā sehv-ile olup secde-yi sehv¹⁰⁵⁷ olunmayacak olursa⁽¹³⁾ *Mes'ūdī'de* dënmiş ki namāzuñ vāciblerinden 'amd-ile terk olursa anuñ kefareti ⁽¹⁴⁾ yokdur ve dënmiş ki namāzuñ iki rek'atında Qur'ān okumak farzdur nā-mu'ayyen ammā iki ^{[219a](1)} evvelkide okımak¹⁰⁵⁸ vācibdür ve Fātiha okumak vācibdür¹⁰⁵⁹ ve Fātiha'ya sūre koşmak ⁽²⁾ vācibdür ve¹⁰⁶⁰ Qur'ān'ı āşikāre okuyacak yërde āşikāre ve gizlü okuyacak yërde gizlü okımak¹⁰⁶¹ ⁽³⁾ vācibdür. İmām hakkında ammā yalunuz okuyan¹⁰⁶² gizlü okuyacak yërde gizlü okıya¹⁰⁶³ ve āşikāre ⁽⁴⁾ okuyacak yërde muhayerdür ya'nī dilerse gizlü okuya, dilerse āşikāre okıya¹⁰⁶⁴ *Cevāhir'de* ⁽⁵⁾ cehr-ile okımak¹⁰⁶⁵ efdaldür dënmiş. *'Umdetü'l İslām'da* fi'lü mükerrerde tertib vācibdür ⁽⁶⁾ dënmiş ya'nī secdenüñ ikisin biri biri¹⁰⁶⁶ ardınca etmek vācibdür. Eyle olsa mükerrerden ⁽⁷⁾ murād her rek'atda mükerrer olan oldu. Eger evvelki rek'atda bir secde etse ikincide ⁽⁸⁾ üç secde etse namāzı dürüst olur ammā vācib terk etmiş olur dënmiş¹⁰⁶⁷ *Mes'ūdī'de* ⁽⁹⁾ dënmiş ki namāzda kıyām bir rükū' bir secde iki olduğına hikmet nedür? Ba'zı meşāyih ⁽¹⁰⁾ demişler ki kıyām ikrārdan kulluğa rükū' ikrārdur, efgendelige ve bī-çārelige ⁽¹¹⁾ iki secde tanuk turgurmakdur.¹⁰⁶⁸ Tahkik kul idüğine ve bu dağı dënmiş ki *Hak ta'ālā* ⁽¹²⁾ emri ile melāike¹⁰⁶⁹ Ādem Peygāmbere'e¹⁰⁷⁰ *'aleyhi's-selām*¹⁰⁷¹ secde edicek başların secdeden götürdiler. ⁽¹³⁾ Gördiler ki 'Azāzıl mütekebbir secde etmemiş. Kendüler secde edtikleri şükrāne ⁽¹⁴⁾ siçün bir secde dağı etdiler. *Hak ta'ālā* bize dağı iki secdefarz eyledi ba'zı meşāyih ^{[219b](1)} melāike Ādem'e edtikleri

¹⁰⁵⁷ sehv] sehvī M1.

¹⁰⁵⁸ okımak] okumak M.

¹⁰⁵⁹ ve fātiha okumak vācibdür]-M1.

¹⁰⁶⁰ ve]-M1.

¹⁰⁶¹ okımak] okumak M.

¹⁰⁶² okuyan] kılan M.,M1.

¹⁰⁶³ okıya] okuya M.

¹⁰⁶⁴ okıya] okuya M.

¹⁰⁶⁵ okımak] okumak M.

¹⁰⁶⁶ biri biri] birbiri M1.

¹⁰⁶⁷ dënmiş] demiş M1.

¹⁰⁶⁸ turgurmakdur] durgurmakdur M1.

¹⁰⁶⁹ emri ile melāike] melāike emr edüp T.,M1.

¹⁰⁷⁰ Ādem Peygāmbere] Ādeme M.

¹⁰⁷¹ 'aleyhi's-selām]-M., 'a.m. M1.

secde secde-yi taḥiyyat idi dēdiler. İmām Serāḥsī *raḥimahullāh*¹⁰⁷² eyitdi.¹⁰⁷³ (2) “Ādem kıble idi, ma’nīde secde *Allāh ta’ālāya*”¹⁰⁷⁴ idi” dēr ve ba’zı meşāyih secde ta’abbūd-ı maḥẓdur, (3) andan ḥikmet taleb etmek yaraşmaz. Ta’abbūd-ı maḥẓ idüğine¹⁰⁷⁵ delil kişi Allāh’uñ ğayrına kıyām⁽⁴⁾ ve rükū’ etse ve ḥelāl görse kāfir olmaz ammā secde etse ve ḥelāl görse (5) kāfir olur *ne’ūzubillāhi*.¹⁰⁷⁶ *Mes’ūdī*’de dēnmiş ki¹⁰⁷⁷ rükn-ile rükū¹⁰⁷⁸ arasında tertīb vācibdür dēnmiş (6) ve ammā¹⁰⁷⁹ İmām Ebū¹⁰⁸⁰ Ḥanīfe ile¹⁰⁸¹ İmām Muḥammed katında ta’dil-i erkān daḥı vācibdür, (7) dēnmiş. **Mes’ele**¹⁰⁸² *Tergīb*’de dēnmiş ki İmām Ebū Yūsuf ile¹⁰⁸³ İmām Şāfi’i katında ta’dil-i erkān (8) farẓdur, terk olsa¹⁰⁸⁴ namāz dūrüst olmaz. Delilleri bu ki *ḥazreti Resūl ‘aleyhi’s-selām*¹⁰⁸⁵ (9) mescidde¹⁰⁸⁶ aşḥāb-ıla¹⁰⁸⁷ otururken¹⁰⁸⁸ bir ‘Arābī gelüp namāz kıldı tamām edicek *Resūl ḥazreti*¹⁰⁸⁹⁽¹⁰⁾ ‘aleyhi’s-selām buyurdi ki: “*Ḳum ṣalli, fe inneke lem tuṣalli*.” ya’nī namāz kılmaduñ ṭur (11) ğerü kılmekdür. Üç kerreye dek A’rābī namāzı ğerü kıldı. *Resūl ḥazreti*¹⁰⁹⁰ ‘a.m.’¹⁰⁹¹ (12) bu ḥadīsi buyurdi. Üçüncide A’rābī: “Yā Resūlallāh ayruḳ bilmezin.” dēdi. *Resūl* (13) *ḥazreti*¹⁰⁹² ‘aleyhi’s-selām¹⁰⁹³ ta’dil-i erkān ta’līm etdi. Dördüncide namāzın gökçek¹⁰⁹⁴ kıldı. (14) İmām Yūsuf ile¹⁰⁹⁵ İmām Şāfi’i eydürler ki eger ta’dil-i erkān farẓ degül

¹⁰⁷²raḥimahullāh]-T.,M1.

¹⁰⁷³ eyitdi]-M.

¹⁰⁷⁴ Allāh ta’ālāya] Allāh ta’ālā celle celāluhū.... ḥazretlerine T.

¹⁰⁷⁵ idüğine] idüğine M1.

¹⁰⁷⁶ billāhi] billāh M1.

¹⁰⁷⁷ dēnmiş ki]-M.

¹⁰⁷⁸ rükū] rükūn M1.

¹⁰⁷⁹ ammā]-M1.

¹⁰⁸⁰ Ebū]-T.

¹⁰⁸¹ Ḥanīfe ile] Ḥanīfeyle M1.

¹⁰⁸² mes’ele]-T.,M1.

¹⁰⁸³ Yūsuf ile] Yūsufıla M1.

¹⁰⁸⁴ olsa] olunsa M1.

¹⁰⁸⁵ ḥazreti Resūl ‘aleyhi’s-selām] Resūl ḥazreti ‘a. m. M1.

¹⁰⁸⁶ mescidde aşḥāb-ıla] aşḥāb-ıla mescidde M1.

¹⁰⁸⁷ aşḥāb-ıla] aşḥābıyla M1.

¹⁰⁸⁸ mescidde aşḥāb-ıla otururken] aşḥāb-ıla mescidde otururken T.

¹⁰⁸⁹ ḥazreti]-T.,M1.

¹⁰⁹⁰ ḥazreti]-T.,M1.

¹⁰⁹¹ ‘a.m.] ‘aleyhi’s-ṣalaṭı ve’s-selām T.

¹⁰⁹² ḥazreti]-T.,M1.

¹⁰⁹³ ‘aleyhi’s-selām] ‘a.m. M1.

¹⁰⁹⁴ gökçek] tamām T.

¹⁰⁹⁵ Yūsuf ile] Yūsufıla M1.

imişse¹⁰⁹⁶ [220a](1) *Resûl hazreti*¹⁰⁹⁷ ‘aleyhi’s-selâm¹⁰⁹⁸ gerü kııl dëyü emr ëdüp ta‘lîm¹⁰⁹⁹ ëtmez idi. ¹¹⁰⁰ İmām Ebû Hānīfe ile¹¹⁰¹ İmām ⁽²⁾ Muḥammed eydürler ki A‘rābī’ye *Resûl hazreti*¹¹⁰² ‘aleyhi’s-selâm¹¹⁰³ namāzın tamām ëdince tınmadı kodı. ⁽³⁾ Eger ol namāz dürüst degül imişse¹¹⁰⁴ tamām kıılınmaḡdan fā’ide ne olurdu? Pes ma‘lūm ⁽⁴⁾ oldı ki namāz dürüst olup farz sākıṭ olur¹¹⁰⁵ ve¹¹⁰⁶ ammā kemāl-i faẓilet ḡāşıl olmaz. ⁽⁵⁾ Bunuñ emşāli Resûl’üñ niçe¹¹⁰⁷ ḡadīsleri vardır, cümlesinden biri: “*Lā ṣalāte li cāri’l-mescidi* ⁽⁶⁾ *illā fi’l mescid.*”¹¹⁰⁸ Ya’nī mescid koñşusına namāz yoḡdur, illā mescidde dëmekdür¹¹⁰⁹⁽⁷⁾ ve buyurmuşdur ki, er-ile küsülü ‘avrata namāz yoḡdur ve kaçkun kııla namāz yoḡdur. ⁽⁸⁾ Bunlardan cümle murād nefiy ṣalāt degüldür.¹¹¹⁰ Bil ki nefiy kemāl-i faẓiletür, bunlaruñ ⁽⁹⁾ bigi¹¹¹¹ kimseler¹¹¹² namāz kılsalar¹¹¹³ farz ödenür ammā kemāl-i faẓilet ḡāşıl olmaz. Bir delīl daḡı ⁽¹⁰⁾ eydürler ki *Resûl*¹¹¹⁴ *hazreti*¹¹¹⁵ ‘aleyhi’s-selām¹¹¹⁶ aşḡāb-ıla¹¹¹⁷ mescidde otururken bir A‘rābī ⁽¹¹⁾ geldi, namāz kıldı, ta’dīl-i erkān ëtmedi.¹¹¹⁸ Aşḡāb dilediler ki anuñ ḡaḡkında ta’n ⁽¹²⁾ ëdeler. *Resûl hazreti*¹¹¹⁹ ‘aleyhi’s-selām buyurdu ki: “Namāz

¹⁰⁹⁶ degül imişse] degülmişse M1.

¹⁰⁹⁷ hazreti]-T., M1.

¹⁰⁹⁸ ‘aleyhi’s-selām] ‘a. m. M1.

¹⁰⁹⁹ ëdüp ta‘lîm]-M.

¹¹⁰⁰ ëtmez idi] ëtmezdi M1.

¹¹⁰¹ Hānīfe ile] Hānīfeyle M1.

¹¹⁰² hazreti]-T., M1.

¹¹⁰³ ‘aleyhi’s-selām]-T., ‘a.m. M1.

¹¹⁰⁴ degül imişse] degülmişse M1.

¹¹⁰⁵ olur] ola T.

¹¹⁰⁶ ve]-T., M1.

¹¹⁰⁷ niçe]-M1.

¹¹⁰⁸ Hadis: “Mescide yakın olan kimsenin namazı, sadece mescidde (kıldığı sürece) kabul olur.” Abdu’r-rezzak, Ebû Bekr Abdu’r-rezzâk b. Hemmâm b. Nâfi‘ es-San‘ânî el-Himyerî (ö. 211/827), *el-Musannef*, I, 497 (1915), Thk. Habîburrahman el-A‘zamî, *el-Mektebu’l-İslamî*, I-XI, Beyrut, 1403/1982, 2. Baskı; Dârekutnî, Ebu’l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed, *es-Sunen*, II, 292 (1552), Thk. Şuayb el-Arnâûd, *Muessesetu’r-Risâle*, I-V, Beyrut, 1424/2004, 1. Baskı.

¹¹⁰⁹ dëmekdür] dëmek olur T.

¹¹¹⁰ degüldür] degül T., M1.

¹¹¹¹ bigi] gibi T.

¹¹¹² kimseler] kimse M1.

¹¹¹³ kılsalar] kılsa M1.

¹¹¹⁴ Resûl] peygâmbir T., M1.

¹¹¹⁵ hazreti]-T., M1.

¹¹¹⁶ ‘aleyhi’s-selām] ‘a.m. M1.

¹¹¹⁷ aşḡāb-ıla] aşḡābıyla M1.

¹¹¹⁸ ëtmedi]-T.

¹¹¹⁹ hazreti]-T., M1.

kılıcıların hakkında ta'n ⁽¹³⁾ etmek ammā¹¹²⁰ varuñ ol kişiden ol namāzı eyü bahā ile¹¹²¹ almak isteñ." Vardılar ol ⁽¹⁴⁾ kişiye: "Şol kılduğuñ namāzuñ şevābın bize vèr, ne dèrseñ vèrelüm." dèdiler. Ol ^{[220b](1)} [ol]¹¹²² A'rābī eyitdi ki: "Eger dünyānuñ içinde olanı ve dünyāyı baña vèrseñüz ⁽²⁾ vèrmezüm." dèdi. Gelüp Resūl¹¹²³ hāzretine¹¹²⁴ haber vèrdiler. Resūl 'aleyhi's-selām¹¹²⁵ ⁽³⁾ dèmedümi size ki namāz kılanlara ta'n etmek dèyü buyurdu. Resūl hāzreti¹¹²⁶ 'aleyhi's-selām ⁽⁴⁾ A'rābī'ye namāz kılıcı dèdüğinden ve 'ömrinde kılduğu namāzı qazā buyurmaduğundan ⁽⁵⁾ bize ma'lüm oldu ki ta'dīl-i erkān farz degül, vācibdür. Mes'ele¹¹²⁷ Tergīb 'de ⁽⁶⁾ dènmiş ki Ebū'l-Hasan-ı Kerhī katında rükū'ı ve sücūdı tamām etmek ta'dīl-i erkāndur ⁽⁷⁾ ammā İmām Ebū Hānīfe'den üç rivāyet vardır.¹¹²⁸ Eşah¹¹²⁹ oldur ki rükū'dan ve öñgi¹¹³⁰ ⁽⁸⁾ secdeden kalkmakda¹¹³¹ a'zā toğrula¹¹³² rükū'dan ve kıyāma ve secdeden ka'deye yakın olunca ⁽⁹⁾ kalkmak ta'dīl-i erkāndur ve ta'dīl-i erkān vācibdür ammā Mes'udi'de dènmiş ki ⁽¹⁰⁾ İmām Ebū Yūsuf ile¹¹³³ İmām Şāfi'ī katında ta'dīl-i erkānuñ tamāmı rükū'dan ⁽¹¹⁾ ve sücūddan kalkıcak tamām toğrulup¹¹³⁴ a'zā yèrlü yèründe qarārlanmaqdur ammā İmām Muhammed ⁽¹²⁾ katında tamām toğrulmak kifāyet eder ve 'Abdullāh-ı Cürcānī rahmetullāhi¹¹³⁵ tamām rükū' ve sücūd ⁽¹³⁾ ta'dīl-i erkāndur ve ta'dīl-i erkān sünnetdür ta'dīl 'adīlden alınmışdur. ⁽¹⁴⁾ Her kişi ki namāzında 'adl¹¹³⁶ etse Allāhta 'ālā aña fazl eyler dèmiş. Mes'ele¹¹³⁷ Tergīb 'de ^{[221a](1)} dènmiş ki Şeyh 'ül-islām Burhāneddīn dèmiş ki her kişi namāzında ta'dīl-i erkān ⁽²⁾

¹¹²⁰ ammā]-T.

¹¹²¹ bahā ile] bahāyıla M1.

¹¹²² ol] M. nüshasında yanlışlıkla ikinci kez yazılmıştır.

¹¹²³ Resūl] Resūle T., M1.

¹¹²⁴ hāzretine]-T.,M1.

¹¹²⁵ 'aleyhi's-selām] 'aleyhi's-şalātu ve's-selām T.

¹¹²⁶ hāzreti]-T.,M1.

¹¹²⁷ mes'ele]-T.,M1.

¹¹²⁸ vardır] var M1.

¹¹²⁹ eşah] eşahı M1.

¹¹³⁰ öñgi] evvelki M1.

¹¹³¹ kalkmakda] kalkıcak M1.

¹¹³² 'azā toğrula]-M.

¹¹³³ Yūsuf ile] Yūsufile M1.

¹¹³⁴ toğrulup] toğrulup M1.

¹¹³⁵ rahmetullāhi]-M1.

¹¹³⁶ 'adl] 'adil M1.

¹¹³⁷ mes'ele]-M1.

étmele namāzını gèrū kılmak evlādur zīrā ki *Resūl ḥazreti*¹¹³⁸ ‘*aleyhi’s-selām*¹¹³⁹ bir A‘rābī⁽³⁾ gördi ki namāzında ta‘dīl-i erkān étmez buyurdu ki: “*Ḳum ṣalli, fe inneke lem tuṣalli.*” **Mes’ele**⁽⁴⁾ ve¹¹⁴⁰ *Tergīb’de Ravza-yı Zendivīsi’dan*¹¹⁴¹ şöyle nakl¹¹⁴² olunmuş ki *Peygāmber ḥazretinden*¹¹⁴³ (5) ‘*aleyhi’s-selām*¹¹⁴⁴ rivāyetdür buyurmuşdur ki: “Uğrılaruñ yaramazrağı¹¹⁴⁵ oldur ki (6) kendü namāzından uğurlaya.” Aşḥābdan ḥāzır olanlar şormışlar ki: “Yā Resūlallāh⁽⁷⁾ namāzdan nice uğurlanur?” Buyurmuş ki: “Rükū‘nı ve sücūdunı¹¹⁴⁶ tamām étmek ile.”¹¹⁴⁷ ve Ebū Hureyre’dan⁽⁸⁾ rivāyetdür ki ādem ola ki altmış yıl namāz kıla hīçbir namāzı ḳabūl¹¹⁴⁸ olmaya, ol⁽⁹⁾ şol kişidür ki¹¹⁴⁹ namāzında rükū‘ın ve sücūdın¹¹⁵⁰ tamām étmez ve rivāyet olunmuş ki Zeyd bin Veheb⁽¹⁰⁾ bir kişi gördi ki namāz kılar ammā rükū‘ın ve sücūdın tamām étmez, eyitdi: “Ḳaç yıldur ki⁽¹¹⁾ bu vech-ile namāz¹¹⁵¹ kılırsın?” Ol kişi eyitdi: “Ḳırk yıldur ki böyle kılarım.” dèdi.¹¹⁵² Zeyd eyitdi: “Bu kırk yıl⁽¹²⁾ içinde namāz kılmamışsın, ölürseñ Muḥammed-i Resūlullāh’uñ sünneti üzerine olmazsın.”⁽¹³⁾ dèdi. *Mes’ūdī’de* dènmüş ki secde-yi tilāvet vācibdür ve secde-yi sehv¹¹⁵³ ba‘zı meşāyih⁽¹⁴⁾ sünnetdür dèrler ammā zāhir rivāyetde vācibdür zīrā sünnetde ol ḳuvvet yokdur ki¹¹⁵⁴ [221b](1) farzuñ nokşānıñ yitüre ve du‘ā-yı ḳunut vācibdür ve¹¹⁵⁵ du‘ā budur: **Allāhümme**⁽²⁾ *innā neste ‘īnūke ve nestagfiruke ve nestehdīk ve nu‘minūbike ve netūbü ve tevekkeli ‘aleyk*⁽³⁾ *ve nūšnī ‘aleyke’l-ḥayra küllehu neşküruke velā nekfüruke ve naḥle’u ve netrukū men yefcūruke Allāhümme*⁽⁴⁾ *ıyyāke na‘büdü ve leke nuṣallī ve nescüdü ve ileyke nes‘ā ve nehfidü nercū raḥmeteke ve nehşā*⁽⁵⁾ *‘azābeke inne ‘azābeke bi’l-*

¹¹³⁸ḥazreti]-M1.

¹¹³⁹ ‘aleyhi’s-selām] ‘a.m. M1.

¹¹⁴⁰ mes’ele ve]- M1.

¹¹⁴¹ Zendivīsi’dan] Zendüvīssi’dan M1.

¹¹⁴² nakl] nakil M1.

¹¹⁴³ Peygāmber ḥazretinden] Peygāmberden M1.

¹¹⁴⁴ ‘aleyhi’s-selām] ‘a.m. M1.

¹¹⁴⁵ rağı] reği M.

¹¹⁴⁶ sücūdunı] sücüdını M1.

¹¹⁴⁷ étmek ile] étmekile M1.

¹¹⁴⁸ ḳabūl] maḳbūl M1.

¹¹⁴⁹ ki]-M1.

¹¹⁵⁰ rükū‘ın ve sücūdın] rükū‘ ve sücūd M1.

¹¹⁵¹ bu vechile namāz] namāzı bu vechile M1.

¹¹⁵² ki böyle kılarım dèdi]-M.

¹¹⁵³ sehv] sehvi M1.

¹¹⁵⁴ ki] kim M1.

¹¹⁵⁵ ve]-M1.

küffāri mülhuk.¹¹⁵⁶ رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاجِينَ ma'nisi¹¹⁵⁷ budur ki:¹¹⁵⁸ “Ey Çalabum, ⁽⁶⁾ be-dürüstî biz senden yardım¹¹⁵⁹ dilerüz ve daḥı senden mağfîret dilerüz ve daḥı senden ⁽⁷⁾ hidāyet taleb ederüz ve daḥı saña îmān getürürüz ve daḥısaña tevekkül ederüz ⁽⁸⁾ ve¹¹⁶⁰ daḥı saña şenā ederüz. Ḥayruñ küllisi üzerine saña şükr¹¹⁶¹ ederüz. Saña küfrān-ı¹¹⁶² ne'imme ⁽⁹⁾ olmazuz, ayrılıruz daḥı terk ederüz ki¹¹⁶³ şol kimseyi kim saña yaramaz söyler. Yā Allāh ⁽¹⁰⁾ saña 'ibādet ederüz, saña namāz kılaruz ve daḥı saña secde ederüz daḥı ⁽¹¹⁾ senden saña¹¹⁶⁴ sa'y ederüz, saña hîzmet ederüz.¹¹⁶⁵ Senüñ rahmetüñ umaruz daḥı senüñ¹¹⁶⁶ 'azābuñdan korḡaruz. Taḥḡkîk ⁽¹²⁾ senüñ 'azābuñ kāfırlere yetişicidür ve Ḳur'an'dan mıdur degül midür, şaḡābelerüñ ⁽¹³⁾ ihtilāfı var. *Emîrû'l-mü'minîn* 'Ömer raḡıyallāhu *'anhu* ḡavlince iki sürenüñ ḡāyim maḡāmıdur ⁽¹⁴⁾ ve¹¹⁶⁷ Übbey bin Ka'b muřḡafına¹¹⁶⁸ yazılmışdur¹¹⁶⁹ **ve Şerḡde** Muḡammed bin Ḥasan'dan rivāyetdür ki ^{[222a](1)} cünüb ve ḡāyız ve noḡasā okumaya zîrā ki Ḳur'an'dan olmaḡ ihtimālî¹¹⁷⁰ var ammā Ḳur'an ⁽²⁾ lıḡı¹¹⁷¹ şābit degüldür, pes anuñla namāz kılınsa revā olmaya. Ammā vitrüñ āḡir rek'atında ⁽³⁾ okunması meşrû'dur tā ki¹¹⁷² eger¹¹⁷³ Ḳur'an'dan ise ḡaḡḡı¹¹⁷⁴ ödenmiş ola¹¹⁷⁵ki¹¹⁷⁶ ve dēnmiş ki¹¹⁷⁷ dört rek'at ⁽⁴⁾ olan sünnetlerüñ ve nāfilelerüñ evvelki iki rek'atınuñ 'aḡabince taḡıyyata oturmaḡ İmām ⁽⁵⁾ Ebū Ḥanîfe ve¹¹⁷⁸ Ebū Yūsuf ḡatında vācibdür,

¹¹⁵⁶ [رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاجِينَ]-M1. Âyet: Rabbim baḡıřla. Merhamet et. Zira merhamet edenlerin en hayırlısı sensin. (Mü'minûn sûresi 118. âyet)

¹¹⁵⁷ ma'nisi] ma'nası M1.

¹¹⁵⁸ ki]-M.

¹¹⁵⁹ yardım] yardım M1.

¹¹⁶⁰ ve]-M1.

¹¹⁶¹ şükr] şükür M1.

¹¹⁶² küfrān-ı] küfrān-u M1.

¹¹⁶³ ki]-M.

¹¹⁶⁴ saḡa] yaḡa M1.

¹¹⁶⁵ saḡa hîzmet ederüz]-M.

¹¹⁶⁶ daḡı senüñ]-M.

¹¹⁶⁷ ve]-M1.

¹¹⁶⁸ muřḡafına] muřḡafa M1.

¹¹⁶⁹ yazılmışdur] yazmışdur M1.

¹¹⁷⁰ ihtimālî] şübhesi M1.

¹¹⁷¹ Ḳur'anlıḡı] Ḳur'anlıḡı M.

¹¹⁷² ki]-M.

¹¹⁷³ eger]-M1.

¹¹⁷⁴ ḡaḡḡı] ḡaḡ M1.

¹¹⁷⁵ ola] olur M1.

¹¹⁷⁶ ki]-M.

¹¹⁷⁷ ve denmiş ki]-M1.

¹¹⁷⁸ ve] ile M1.

İmām Muḥammed ve İmām Züfer ve İmām Şāfi‘ī¹¹⁷⁹ (6) katında farzıdır. Anlar eydürler ki bunların her iki rek‘atı ‘alā ḥaddihi bir namāzıdır. Ebū Ḥanīfe (7) ve Ebū Yūsuf eydür, ¹¹⁸⁰sünnetde nāfilede evvelki ka‘deyi farz dutarsuz sünneti ve nāfileyi (8) farz üzerine terciḥ etmiş oluruz zīrā dört rek‘at farīza bir ka‘de ile (9) dürüst olur pes nāfile ve sünnet be-ṭarīḳ-i evlā olur. Bu mes‘elenün semere-yi (10) ḥilāfı şunda zāhir olur ki bir kişi dört rek‘at namāza şürū‘ etse yā sünnet yā (11) nāfile üçüncü rek‘ata kalkıcak aḥsa ki ka‘deyi terk etmiş gerü dönüp oturmak (12) Ebū Ḥanīfe katında bid‘at¹¹⁸¹ Ebū Yūsuf katında müsteḥabdur. İmām Muḥammed ve İmām Züfer ve İmām (13) Şāfi‘ī katında farīzadur.¹¹⁸² Meşāyih demişler ki gerü dönüp oturup ol namāzı ‘ulemānuñ (14) küllisinün kavline dürüstlüğü vechi¹¹⁸³ üzerine tamām etmek yegrekdür. Şundan ki ‘ulemānuñ ^{[222b](1)}ba‘zı katında dürüst ola, ba‘zı katında dürüst olmaz.¹¹⁸⁴ **Mes‘ele**¹¹⁸⁵ *Mes‘udī’de* denmiş ki (2) İmām Kerhī ve anıñ aşḥabı rivāyet eder ki dört rek‘at olan farīza namāzların (3) evvelki ka‘desi sünnetdür. Vācib ma‘nāsına ve çok sünnetler olur ki vācib ma‘nāsında (4) ve vācib olur ki¹¹⁸⁶ farz ma‘nāsında mişālī¹¹⁸⁷ şunuñ bigi ki nā-resīde resīde olıcak (5) namāz vācib olur derler ve bir kimesnede¹¹⁸⁸ nişāb tamām olsa zekāt vācib olur derler. (6) Bu vācibler farz ma‘nāsında olduğu gibi¹¹⁸⁹ sünnetlerin daḥı niçesi vācib ma‘nāsında¹¹⁹⁰⁽⁷⁾ olur ve¹¹⁹¹ denmiş ki her sünnet ki namāzuñ külline¹¹⁹² muḫāf ola ol vāciblik taḳāzā (8) eder. Çünkü dört rek‘at farz namāzuñ evvelki ka‘desinde oturula.¹¹⁹³ Evvelki şef‘a (9) tamām olur kalkıcak ikinci şef‘a şürū‘ olur. Eyle olsa ka‘de-yi ūlā namāzuñ (10) külline muḫāf olur. Sehv-ile terk olursa secde-yi sehv¹¹⁹⁴ vācib olur. Şol (11)

¹¹⁷⁹ İmām Züfer ve İmām Şāfi‘ī] İmām Şāfi‘ī ve İmām Züfer M1.

¹¹⁸⁰ bunların her iki rek‘atı ‘alā ḥaddihi bir namāzıdır Ebū Ḥanīfe ve Ebū Yūsuf eydür]-M1.

¹¹⁸¹ bid‘at] bid‘atdur M1.

¹¹⁸² farīzadur] farzıdır M1.

¹¹⁸³vechi]-M.

¹¹⁸⁴ olmaz] olmaya M1.

¹¹⁸⁵ mes‘ele]-M1.

¹¹⁸⁶ ki]-M.

¹¹⁸⁷ mişālī]-M1.

¹¹⁸⁸ kimesnede] kimsenün M1.

¹¹⁸⁹ gibi] bigi M1.

¹¹⁹⁰ ma‘nāsında] ma‘nāsında M1.

¹¹⁹¹ ve]-M1.

¹¹⁹² külline] küllisine M1.

¹¹⁹³ oturula] oturalar M1.

¹¹⁹⁴ secde-yi sehv] sehv-i secde M1.

sünnetlerün hılâfınca ki her rek‘atda¹¹⁹⁵ münferid olurlar, tesbîhât-ı rükû‘ ve sücûd bigi⁽¹²⁾ ve dênmiş ki Kâdı İmâm İsbîcâbî eydür ki müsâfire iki rek‘atün ardınca oturmak⁽¹³⁾ farzdur gerekdür ki muķîme vâcib ola ve Hâce¹¹⁹⁶ İmâm Bekr Hâherzâde eydür ki⁽¹⁴⁾ namâzlar aşılta ikişer rek‘at idi¹¹⁹⁷ muķîme dört oldu iķâmet ni‘metinün şükrânesi^{[223a](1)} sebebi ile¹¹⁹⁸ müsâfirün aşlı üzerine qaldı şöyle degül ki namâzdan eksilmiş ola. ⁽²⁾ Lâ-cerem iki rek‘atdan soñra müsâfire farz muķîme vâcib oldu tâ ki zâ‘id aşıldan ⁽³⁾ fark ola ve dênmiş ki Hasan-ı bin Ziyâd rivâyet eder İmâm¹¹⁹⁹ Ebû Hanîfe‘den ki dört rek‘at ⁽⁴⁾ olan farîza namâzlaruñ iki âhir rek‘atında Fâtiha okumak vâcibdür ve İmâm ⁽⁵⁾ Ebû Yûsuf rivâyet eder ki sünnetdür. Muḥammed ibn-i Hasan eydür ki namâz kılan muḥayyerdür. ⁽⁶⁾ Hasan bin Ziyâd qavlinün vechi oldur ki Hannât bin Urs¹²⁰⁰ rivâyet eydür ki *ḥazreti* ⁽⁷⁾ *Resûl’ün*¹²⁰¹ *‘aleyhi’s-selâm* ardında namâz kılordum, âhirki ikide Fâtiha’yı şöyle okurdı ki ⁽⁸⁾ ṭuluñlarideprenürdi. Bu ḥaber Ebû Hanîfe‘ye yêtişicek dèdi ki fi‘l-i *Resûl ‘aleyhi’s-selâm*¹²⁰² ⁽⁹⁾ vâciblik taķâzâ eder. Anuñçündür ki Hasan bin Ziyâd Ebû Hanîfe‘den vâcibdür ⁽¹⁰⁾ dèyi rivâyet ètdi. Ebû Yûsuf qavlinün vechi oldur ki İmâm Ebû Hanîfe *raḍiyallâhu ‘anhu*¹²⁰³⁽¹¹⁾ rivâyet ètdiler ki Ebû Bekr¹²⁰⁴ ve ‘Ömer *raḍiyallâhu ‘anhumâ*¹²⁰⁵ namâzuñ iki âhir rek‘atında Fâtiha’yı ⁽¹²⁾ du‘â ma‘nâsında¹²⁰⁶ okudular. ¹²⁰⁷ İmâm Ebû Hanîfe dèdi ki anlar Resûl’ün *‘aleyhi’s-selâm*¹²⁰⁸ ⁽¹³⁾ ḥalîfeleridür ve aşḥâbuñ ulularıdur. Anlaruñ işledükleri şevâbdur ve fi‘illeri ⁽¹⁴⁾ sünnetlik taķâzâ eder. Anuñçün Ebû Yûsuf dèdi ki sünnetdür. Muḥammed bin Hasan qavlinün ^{[223b](1)} vechi

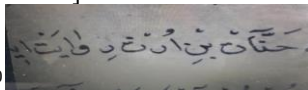
¹¹⁹⁵ rek‘atda] rükunda M.

¹¹⁹⁶ Hâce] Hōca M1.

¹¹⁹⁷ rek‘at idi] rek‘atıdı M1.

¹¹⁹⁸ sebebi ile] sebebiyle M1.

¹¹⁹⁹ İmâm]-M.

¹²⁰⁰ Tespit edilememiştir.

¹²⁰¹ ḥazreti Resûlün] Resûl ḥazreti M1.

¹²⁰² ‘aleyhi’s-selâm] ‘a.m. M1.

¹²⁰³ raḍiyallâhu ‘anhu]-M1.

¹²⁰⁴ Bekr] Bekir M1.

¹²⁰⁵ raḍiyallâhu ‘anhumâ]-M1.

¹²⁰⁶ ma‘nâsında] ma‘nâsinde M1.

¹²⁰⁷ okudular] okurlar M1.

¹²⁰⁸ ‘aleyhi’s-selâm] ‘a.m. M1.

oldur ki *emīrū 'l-mū 'minīn 'alā kerremallāhu vechehu*¹²⁰⁹ ve fakīhi ümmet ‘Abdullāh bin Mes‘ūd ⁽²⁾ *raḍiyallāhu ‘anhu*¹²¹⁰ namāzuñ iki āhīr rek‘atında Fātiḥa’yı tesbīḥ tarīki ile¹²¹¹ okudular. Muḥammed ⁽³⁾ bin Ḥasan anuñçün rivāyet eder: “*İnşāa ḡarāa ve inşāa sebbaḡa veinşāa sekata*” ⁽⁴⁾ Ya‘nī dilerse okuya, dilerse tesbīḥ ède, dilerse sākit ola demekdür. **Mes‘ūdī’de** ⁽⁵⁾ taḥiyyat okımaḡ¹²¹² Şāfi‘ī katında farzdur.¹²¹³ Bizüm ‘ulemāmuz katında vācibdür denmiş. **‘Umdetü’l İslām’da** ⁽⁶⁾ daḡı vācibdür denmiş bu iki kītābda evvelki ḡa‘dedek-ile¹²¹⁴ āhīrdeki fark olmamış ⁽⁷⁾ şūreti budur: **Et-taḥiyyātu lillāhi ve’s ṡalavātu ve’t-tayyibātu esselāmu ‘aleyke eyyühe’n-nebiyyü** ⁽⁸⁾ **ve raḡmetüllāhi ve berakātühü es-selāmu ‘aleynā ve ‘alā ‘ibādillāhi’s-ṡāliḡhīn.** **Eṡhedü enlā** ⁽⁹⁾ **ilāhe illallāh ve eṡhedü enne Muḡammeden ‘abduḡū ve rasūluḡū.** Ma‘nāsı budur ki:¹²¹⁵ Cemī‘ dilden ⁽¹⁰⁾ gelen ‘ibādet Allāh içündür ve cemī‘ bedenden gelen ‘ibādet¹²¹⁶ Allāh içündür.⁽¹¹⁾ Selām senüñ üzerine olsun Ey Nebīyallāh daḡı Allāh’uñ raḡmeti ve bereketleri ⁽¹²⁾ selāmı bizüm üzerümüze olsun daḡı Allāh’uñ ṡāliḡ kulları üzerine ⁽¹³⁾ olsun. Tanuḡluk¹²¹⁷ vèrürem ki Allāh’dan ḡayrı ma‘būd bi’l ḡaḡ yoḡdur daḡı tanuḡluk¹²¹⁸ ⁽¹⁴⁾ vèrürem ki Muḡāammed anuñ ḡulıdur ve¹²¹⁹ hem resūlıdur. **Terḡīb’de Mesbūt’dan** naḡl¹²²⁰ [224a](1) olunmış ki lafz-ı selām Şāfi‘ī ḡavlince¹²²¹ farzdur. Bizüm ‘ulemāmuz¹²²² ḡavlince farz¹²²³ degül ⁽²⁾ Şāfi‘ī eydür ki **Resūl ḡazreti**¹²²⁴ **‘aleyhi’s-selām** buyurmışdur ki: “Tekbīr-i evvel namāza müte‘allik ⁽³⁾ olmayan işleri ḡarām èdicidür ve selām tekbīr-i evvel ḡarām èdḡüḡ işleri ḡelāl ⁽⁴⁾ èdicidür.” Çünki **Resūl ḡazreti**¹²²⁵ **‘aleyhi’s-selām**¹²²⁶ ikisini bile

¹²⁰⁹ kerremallāhu vechehu]-M1.

¹²¹⁰raḍiyallāhu ‘anhu]-M1.

¹²¹¹ tarīki ile] tarīkiyle M1.

¹²¹² okımaḡ] okumaḡ M.

¹²¹³ farzdur] farz M.

¹²¹⁴ ḡa‘dedekile] ḡa‘dedekiyle M1.

¹²¹⁵ ki]-M.

¹²¹⁶ ‘ibādet]-M1.

¹²¹⁷ tanuḡluk] tanıklık M.

¹²¹⁸ tanuḡluk] tanıklık M.

¹²¹⁹ve]-M.

¹²²⁰naḡl] naḡil M1.

¹²²¹ ḡavlince] ḡatında M1.

¹²²² ‘ulemāmuz] ‘ulemā M1.

¹²²³ farz]-M1.

¹²²⁴ḡazreti]-M1.

¹²²⁵ḡazreti]-M1.

¹²²⁶ ‘aleyhi’s-selām] ‘a.m. M1.

zıkr¹²²⁷ etti. “Tekbîr-i evvel ⁽⁵⁾ farz dur, selâm dağı farz olur.¹²²⁸” dedi ammâ bizüm ‘ulemâmuz eydürler ki bize tekbîr-i evvelün ⁽⁶⁾ farzlığı âyet ile¹²²⁹ ma‘lûm oldu *qad aflat man tırkı ve dıkr ası rıbe fıslı*¹²³¹ ⁽⁷⁾ ¹²³¹ *qad aflat man tırkı ve dıkr ası rıbe fıslı* ve *qavluhu ta ‘ālā*¹²³⁰ ⁽⁷⁾ ¹²³¹ *qad aflat man tırkı ve dıkr ası rıbe fıslı* bu âyetler¹²³² tekbîr-i evvel hakkında dur. ⁽⁸⁾ Selâm hakkında âyet yok, hadîs-i vâhid var. Hadîs-i vâhid ile¹²³³ farziyyet sâbit olmaz ⁽⁹⁾ ve bir delîl dağı denmiş ki bir A‘râbî Resûl’ün ‘aleyhi’s-selâm¹²³⁴ meclisine gelüp “Yâ Resûlallâh ⁽¹⁰⁾ baña tahâretün ve namâzuñ adâbını ögret.” dedi. Öğretti dağı eyitti ki.¹²³⁵ “Kaçan ki namâz ⁽¹¹⁾ kılasın, âhîrki ka‘dede tahıyyatı ‘abduhu ve resûlühuya degin okumak miqdârı oturasın ⁽¹²⁾ namâzuñ tamâm olur, dilersen otur ve dilersen git.”¹²³⁶ dedi. A‘râbî: “Yâ Resûlallâh farzdan ⁽¹³⁾ nesne bâkî¹²³⁷ kalur mı?” dedi. Peygâmbere ⁽¹²³⁸⁾ ‘aleyhi’s-selâm:¹²³⁹ “Yok.” dedi. Eger lafz-ı selâm farz ⁽¹⁴⁾ imişse Resûl ⁽¹²⁴⁰⁾ ‘aleyhi’s-selâm¹²⁴¹ yok demezdi. Öğredürdi ‘Abdullâh bin Mes‘ud ^{[224b](1)} *radıyallâhu ‘anhu*¹²⁴² rivâyet eder ki Resûl ⁽¹²⁴³⁾ ‘aleyhi’s-selâm¹²⁴⁴ bu hadîsi¹²⁴⁵ buyurdu ki: ⁽²⁾ “İzâ rafa‘te ra’seke mine’s-secdeti’l ahîrati ve ka‘adte kadra‘te teşehhüdi fe kad temmet ⁽³⁾ şalâtüke in şî‘te enteķüme feķum ve in şî‘te enteķ‘ude fa‘ķ‘ud.”¹²⁴⁶ ‘Abdullâh bin Mes‘ud ⁽⁴⁾ *radıyallâhu ‘anhu*¹²⁴⁷ eydür. Peygâmbere

¹²²⁷ zıkr] zikir M1.

¹²²⁸ farz olur] farz dur M1.

¹²²⁹ âyet ile] âyetile M1.

¹²³⁰ Âyet: Sadece Rabbini yücelt.(Müdessir sûresi 3. âyet)

¹²³¹ Âyet: Doğrusu arınan kimse kurtuluşa ermiştir. Rabbinin ismini anıp namaz kılan.(A‘lâ sûresi 14 ve 15. âyet)

¹²³² âyetler] âyet M1.

¹²³³ vâhid ile] vâhidile M1.

¹²³⁴ ‘aleyhi’s-selâm]-M1.

¹²³⁵ ki]-M1.

¹²³⁶ dilersen otur ve dilersen git] dilersen git ve dilersen otur M1.

¹²³⁷ nesnebâkî] bâkî nesne M.

¹²³⁸ hâzreti]-M1.

¹²³⁹ ‘aleyhi’s-selâm] ‘a.m. M1.

¹²⁴⁰ hâzreti]-M1.

¹²⁴¹ ‘aleyhi’s-selâm] ‘a.m. M1.

¹²⁴² radıyallâhu ‘anhu]-M1.

¹²⁴³ hâzreti]-M1.

¹²⁴⁴ ‘aleyhi’s-selâm] ‘a.m. M1.

¹²⁴⁵ bu hadîsi]-M.

¹²⁴⁶ Hadis: “Son secdeden başını kaldırdığın ve teşehhüd miktarı oturduğunda namazın tamam olmuştur.” Tayâlisî, *el-Musned*, II, 714 (1469), İbnHuzeyme, *es-Sahih*, I, 348 (702). [Bizzat Resûlullah’a (s.a.s) ait değildir. Hz. Peygamberin (s.a.s) sahabeden Abdullah b. Mes‘ud’a namazdaki teşehhüdü nasıl yapması gerektiğini öğrettiği hadisin farklı nakillerinde zikredilmiştir. Sahabî Abdullah b. Mesud’a ait olan bu farklı anlatım şeklini içeren nakiller, en sahih hadis kaynaklarında

hazreti ‘aleyhi’s-selām¹²⁴⁸ buyurdu ki çünkü başuñı ⁽⁵⁾ secde-yi āhīreden kaldurasın ve teşehhüd miqdārı oturasın namāzuñ tamām ⁽⁶⁾ olur; dilerseñ otur, dilerseñ git dēyü muhayyer kıldı. Muhayyer etmek farzuñ vācibūñ ⁽⁷⁾ zıddıdur ammā bizüm ‘ulemāmuz Resūl hazreti¹²⁴⁹ ‘aleyhi’s-selām hıçbir vakt terk⁽⁸⁾ etmeyüp muvāzabet etdügiçün vācib dērler. *Tergīb’de* İmām Bekr¹²⁵⁰ Hāherzāde’dan ⁽⁹⁾ nakl¹²⁵¹ olunmuş ki selām namāzdan degül eger namāzdan imişse Resūl Hazreti¹²⁵² ‘aleyhi’s-selām¹²⁵³ ⁽¹⁰⁾ ‘Abdullāh’a taḥiyyat okıyacak¹²⁵⁴ miqdārı oturıcak namāzuñ tamām olur, demezdi ammā Hāce¹²⁵⁵ İmām Seraḥsī⁽¹¹⁾ selām namāzdandur der şol delīl ile ki eger namāzdan degül imişse¹²⁵⁶ te’ḥīr ile⁽¹²⁾ sehv-i secde lāzım olmazdı. *Tergīb’de Kāfī’dan* ve *Manzūm’dan* nakl¹²⁵⁷ olunmuş ki⁽¹³⁾ İmām Mālik katında lāzım¹²⁵⁸ selām birdür hemān toğrı kıbleye virmek gerek İmām ⁽¹⁴⁾ Züfer katında üçdür:¹²⁵⁹ sağına ve şolına veöñine; bizüm ‘ulemāmuz katında ikidür: ^{[225a](1)} sağına¹²⁶⁰ ve şolına. *Mes’ūdī’de* dēnmiş ki selāmuñ altı şıfatı vardır:¹²⁶¹ Biri selām-ı ⁽²⁾ kırā’at, biri selām-ı taḥiyyat, biri selām-ı vācib, biri selām sehvī,¹²⁶² biri selām-ı nişyān⁽³⁾ ammā *Tergīb’de* bu şıfata selām-ı sāhī dērler¹²⁶³ dēnmiş; biri selām-ı nāsīdür, selām-ı

geçmez. Örneğin Tayālisī’nin (ö. 204/819) *el-Musned* ve İbn Huzeyme’nin (ö. 311/924) *es-Sahih*’i gibi eserlerde yer alır. (Bkz. Tayālisī, Ebû Dâvûd Süleymân b. Dâvûd b. el-Cârûd, *el-Musned*, II, 714 (1469), thk. Muhammed b. Abdu’l-muhsin et-Turkî, Dâr-u Hicr, I-IV, Mısır, 1419/1999, 1. Baskı; İbn Huzeyme, Ebû Bekr Muhammed b. İshâk b. Huzeyme es-Sulemî en-Nisâbüri, *es-Sahih*, I, 348 (702), Thk. Muhammed Mustafa el-A’zamî, el-Mektebu’l-İslamî, I-IV, Beyrut, ts.) Hadis ilminde bu tür ravi sözü olan ek ifadeler “müddrec” olarak adlandırılır. (Bkz. İbnu’s-Salah, Ebû Amr Takıyyuddîn Osmân b. Salâhiddîn Abdu’r-rahmân b. Mûsâ eş-Şehrezûrî, *Marifetu Envâi Ulûmi’l-Hadis*, I, 96, thk. Nuruddin İtr, Dâru’l-Fikr, Beyrut, 1406/1986.)]

¹²⁴⁷ bin Mes’ûd radiyallāhu ‘anhū]-M1.

¹²⁴⁸ hazreti ‘aleyhi’s-selām]-M1.

¹²⁴⁹ hazreti]-M1.

¹²⁵⁰ Bekr]-M.

¹²⁵¹ nakl] nakil M1.

¹²⁵² Hazreti]-M1.

¹²⁵³ ‘aleyhi’s-selām] ‘a.m. M1.

¹²⁵⁴ okıyacak]-M.

¹²⁵⁵ Hāce]-M.

¹²⁵⁶ degül imişse] degülmiş ise M1.

¹²⁵⁷ nakl] nakil M1.

¹²⁵⁸ lāzım]-M1.

¹²⁵⁹ üçdür] vācibdür M1.

¹²⁶⁰ yazmada] şāğına

¹²⁶¹ vardır] var M1.

¹²⁶² selām sehvī] selām-ı sehvī M1.

¹²⁶³ dērler]-M1.

ķırā'at. ⁽⁴⁾ Oldur ki *Allāh ta 'ālā* Ķur'an-ı Mecīd'de buyurmuşdur ki ¹²⁶⁴ سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبِّ ¹²⁶⁵ رَجِيم ⁽⁵⁾ ve selām-ı taḥiyyat. Namāzuñ ķai'delerinde gelendür. *Es-selāmu 'aleynā* ve 'alā 'ibadillāh bigi ¹²⁶⁶ ⁽⁶⁾ ve *selām-ı* ¹²⁶⁷ vācib. Namāz tamām olıcaķ namāzdan çıķmak içün ¹²⁶⁸ vèrilen selāmdur ve selām ⁽⁷⁾ sehvi ¹²⁶⁹ secdeyi sehv ètmekiçün vèrilen selāmdur ve ¹²⁷⁰ *Tergīb* 'de dènmiş ki selām-ı sāhī ⁽⁸⁾ ķaṭ'-ı şalāt degüldür. ¹²⁷¹ yā ¹²⁷² ol sehv-ile vèren ķişi namāzuñ farzlarından üzerinde ⁽⁹⁾ bāķī ķalduğını añarsa tamām ètmek dürüstdür. Mādām ki namāza münāfī iş işlemiş ⁽¹⁰⁾ ola mişālī şunuñ gibi ¹²⁷³ ki bir ķişi öyle namāzın ķılurken evvelki taḥiyyatda sehv èdüp ⁽¹¹⁾ selām vèrse namāza münāfī iş işlemedin añarsa tırup bāķī namāzıñ tamām èdüp ⁽¹²⁾ secdeyi sehv ètmek dürüstdür. Namāzuñ aşlını unutmayup vaşfını unudup ⁽¹³⁾ evvelki ķa'de-yi āhire şandugıçün selām-ı nāsī ¹²⁷⁴ ḥilāfınca ki ol ķaṭ'-ı şalātdur. ⁽¹⁴⁾ Selām-ı nāsī oldur ki namāzuñ aşlın unuda ya'nī ķıldugı ¹²⁷⁵ namāz nice namāz idüğini ¹²⁷⁶ bilmeye ¹²⁷⁷ [225b](1) ve dènmiş ki İmām Muḥammed bunun üzerine çok mesā'ili binā ètmışdür birincisi zikr ¹²⁷⁸ ⁽²⁾ olunsun. *İnşā'a'llāhu'l-'azīz* ¹²⁷⁹ eger bir ķişi öyle namāzın ķılurken cum'a ķılurın ⁽³⁾ şanup yā öylenüñ iki sünnetin ķılurın şanup yā muķīm müsāfirin şanup ⁽⁴⁾ ķa'de-yi ūlāda selām vèrse namāzı fāsīd olur. ¹²⁸⁰ Bāķīsini binā ètmek dürüst olmaz ⁽⁵⁾ zīrā ki ķıldugı namāz nice namāzı idüğün bilmeyicek namāzuñ vaşfın unutmuş olmaz. ⁽⁶⁾ Bil ki aşlın unutmuş olur veya aḥşām namāzınıñ ¹²⁸¹ ķılan ķişi farzını ¹²⁸² ķılurken sünnet ķılurın ¹²⁸³ ⁽⁷⁾ şanup yā vitri ķılan

¹²⁶⁴ ki]-M1.

¹²⁶⁵ Âyet: "Onlara, merhametli Rabbin söylediğİ selam vardır." (Yâsin sûresi, 58. âyet)

¹²⁶⁶ bigi] bigidür M1.

¹²⁶⁷ selām-ı] selām M.

¹²⁶⁸ çıķmak içün] çıķmağİçün M1.

¹²⁶⁹ selām sehvi] selāmı sehvi M1.

¹²⁷⁰ ve]-M1.

¹²⁷¹ degüldür] degül M1.

¹²⁷² yā] tā M.

¹²⁷³ gibi] bigi M1.

¹²⁷⁴ nāsī] nāsīnū M1.

¹²⁷⁵ ķıldugı] ķıldugını M1.

¹²⁷⁶ namāz nice namāz idüğini]-M1.

¹²⁷⁷ bilmeye]-M.

¹²⁷⁸ zikr] zikir M1.

¹²⁷⁹ 'azīz] ta'ālā M1.

¹²⁸⁰ olur]-M1.

¹²⁸¹ namāzınıñ] namāzın M1.

¹²⁸² ķılan ķişi farzını] farzını ķılan ķişi M.

¹²⁸³ ķılurın] ķıluyın M1.

terāviḥ kıların şanup¹²⁸⁴ selām vërse namāzı fāsıd olur, ⁽⁸⁾ binā dürüst olmaz. **Mes’ele** namāzda selām tef’ılān beyān.¹²⁸⁵ *Mesbūṭ’dan* nakl¹²⁸⁶ olunmuş ki İmām Bekr¹²⁸⁷ Ḥāherzāde¹²⁸⁸ ⁽⁹⁾ vācibātda getürmiş ki namāzuñ rek‘atı sayışın¹²⁸⁹ ḥātırda dutmak vācibdür. ⁽¹⁰⁾ *Kenz’de* ve *Hidāye’de* dënmiş ki evlā ve efḍal oldur ki imāma uyan kişi ⁽¹¹⁾ selāmda imāma muḳārenet¹²⁹⁰ éde. Tekbīr-i evvelde étdügi gibi¹²⁹¹ ya’nī bile selām vère ⁽¹²⁾ sağına ve şolına selām vërdükçe melāikeden ve mü’mínlerden ḥāzır ⁽¹³⁾ olana niyyet éde lākin melāikeye ‘adedi maḥşuş ile¹²⁹² niyyet étmeye zīrā ki¹²⁹³ ⁽¹⁴⁾ anlaruñ ‘adedinde aḥbār muḥtelifdür.¹²⁹⁴ İbn-i Abbās ḳavlinde Kirām-ı¹²⁹⁵ Kātībīn’dan ^{[225c](1)} Namāzda selām tef’ılān beyān. ^{[226a](1)} ğayrı ḥafaza bēşdür ammā ba’zılar ḳatında yüz altmışdur ve *Cevāhir’de* ḥulāşadan ⁽²⁾ nakl¹²⁹⁶ olunmuş ki sağına ve şolına selām vëricek ikisinde bile feriştehlere ⁽³⁾ ve erenlere ve ‘avratlara bile niyyet éde Hidāye’de daḥı böyledür dënmiş ve hem ⁽⁴⁾ dënmiş ki ‘avratlara niyyet étmek zamān-ı evvelde idi. Bizüm zamānumuzda ‘avratlara ⁽⁵⁾ niyyet étmeye ve kılduğı namāza şerīk olmayana niyyet étmek şaḥīḥ daḥı budur dënmiş ⁽⁶⁾ ve imām ḳanğı¹²⁹⁷ yanında ise¹²⁹⁸ ol yaña selām vëricek imāma daḥı¹²⁹⁹ niyyet éde dënmiş. ⁽⁷⁾ Eger ṭoğrusında ise¹³⁰⁰ İmām Ebū Yūsuf sağ yanı tercīḥ édüp¹³⁰¹ sağ yanına ⁽⁸⁾ selām vëricek niyyet éde dëmiş¹³⁰² ki¹³⁰³ İmām Muḥammed ḳavli budur ki¹³⁰⁴ imāmuñ iki yañadan bile¹³⁰⁵ behresi ⁽⁹⁾ olduğıçün iki yaña da bile niyyet éde dënmiş. İmām Ebū

¹²⁸⁴ yā vitri kılan terāviḥ kıların şanup]-M1.

¹²⁸⁵ mes’ele namāzda selām tef’ılān beyān]-M1.

¹²⁸⁶ nakl] nakıl M1.

¹²⁸⁷ Bekr] Bekir M1.

¹²⁸⁸ Ḥāherzāde] Ḥōherzāde M1.

¹²⁸⁹ yazmada sağışın

¹²⁹⁰ muḳārenet] muḳārinet M1.

¹²⁹¹ gibi] bigi M1.

¹²⁹² maḥşuş ile] maḥşuşıla M1.

¹²⁹³ ki]-M.

¹²⁹⁴ aḥbār muḥtelifdür] aḥbārı muḥtelifedür M1.

¹²⁹⁵ Kirām-ı] Kirāmen M1.

¹²⁹⁶ nakl] nakıl M1.

¹²⁹⁷ ḳanğı] ḳanķı M1.

¹²⁹⁸ yanında ise] yanındayısı M1.

¹²⁹⁹ daḥı]-M.

¹³⁰⁰ ṭoğrusında ise] ṭoğrusındayısı M1.

¹³⁰¹ édüp] éder M1.

¹³⁰² dëmiş] dënmiş M1.

¹³⁰³ ki]-M.

¹³⁰⁴ ḳavli budur ki]-M.

¹³⁰⁵ bile]-M.

Ḥanīfe'den daḥı rivāyet ⁽¹⁰⁾ budur dēnmiş. Eger yaluñuz kıılır kişi ise ¹³⁰⁶ ḥafaẓa ile ¹³⁰⁷ Kirām-ı ¹³⁰⁸ Kātibīn'e niyyet ēde, dēmiş ¹³⁰⁹ ⁽¹¹⁾ ve imām cemā'ate niyyet ēde mi ētmeye mi? Kāfī'den naḳl ¹³¹⁰ olunmuş ki bunda üç rivāyet ⁽¹²⁾ vardır: bir rivāyetde ētmeye dēnmiş, bir rivāyetde evvel selāmda ēde, bir rivāyetde ⁽¹³⁾ ikisinde bile ēde dēnmiş. Ve *Cevāhir'de Mebsūt* ¹³¹¹ şerḥinden rivāyet olunmuş ki selāmuñ ⁽¹⁴⁾ ikisinde bile imām cemā'ate niyyet ēde, eşaḥ daḥı budur ve ¹³¹² *Hidāye* rivāyeti daḥı ^[226b] ⁽¹⁾ bunuñ üzerinedür dēnmiş ve İmām selāmını evvel şaffa ¹³¹³ eşitdüre dēnmiş, yaluñuz kıılan kendüye eşitdüre dēnmiş. ¹³¹⁴ ^[226c] ⁽¹⁾ ḥalka ¹³¹⁵ selām ḥaḳḳında ⁽²⁾ Bu araya degin zıkr ¹³¹⁶ olunan namāz selāmı-y-ıdı ¹³¹⁷ ammā namāzdan taşra ¹³¹⁸ dēnmiş ki ⁽³⁾ Müsülmānlara selāmı āşikāre vērmeḳ gerek ki aḥbārda gelmişdür: ⁽⁴⁾ *“Efsū's-selāma ve 'aḫīmū't-ṭa'āma ve şilū'l-erḥāme ve şallūbi'l-leyli ve'n-nāsi niyāmūn, tedḥulū'l-cennete bi's-selām”* ¹³¹⁹ ⁽⁵⁾ Ya'nī selāmı āşikāre ēdüñ ve dervişlere ṭa'ām vērüñ ve ḳavmlerüñüze ¹³²⁰ ⁽⁶⁾ ulaşuñ ve namāz kıluñ gecelerde ki ḥalk uyumuş olalar tā ki selāmet-ile cennete ⁽⁷⁾ giresiz ve daḥı ḥaber de gelmişdür ki: *“Ebḥalū'n-nāsi men baḥile bi's-selām”* ¹³²¹ Ya'nī ādemīlerüñ ¹³²² ⁽⁸⁾ baḥılregi ¹³²³ selāmda buḥl ēdendür.Ḥatun kişilere selām vērmeḳ var mı, yok mı? ⁽⁹⁾ Dēnmiş ki her ḥatun kişinüñ

¹³⁰⁶ kişi ise] kişiyse M1.

¹³⁰⁷ ḥafaẓa ile] ḥafazayla M1.

¹³⁰⁸ Kirām-ı] Kirāmen M1.

¹³⁰⁹ dēmiş]-M.

¹³¹⁰ naḳl] naḳil M1.

¹³¹¹ yazmada: Mesbūt

¹³¹² ve]-M.

¹³¹³ şaffa] şafa M1.

¹³¹⁴ yaluñuz kıılan kendüye eşitdüre dēnmiş]-M.

¹³¹⁵ yazmada: ḥalka

¹³¹⁶ zıkr] zikir M1.

¹³¹⁷ namāz selāmıydı] namāzı selāmı idi M.

¹³¹⁸ taşra] taşrada M1.

¹³¹⁹ Hadis: “Selāmı yayın, yemek yedin, akrabalarınızı yoklayın ve herkes uyurken namaz kılın ki selāmetle cennete giresiniz.” Taberānī, Ebu'l-Kāsım Musnidü'd-Dünyâ Süleymān b. Ahmed b. Eyyüb et-Taberānī, *el-Mucemu'l-Kebir*, XIII, 159 (385), Hamdī b. Abdu'l-mecid, Mektebetu İbnTeymiye, I-XXV, Kahire, 1415/1994, 2. Baskı.

¹³²⁰ ḳavmlerüñüze] ḳavümlerüñüze M1.

¹³²¹ Hadis: “İnsanların en cimrisi selāmda cimrilik edendir.” Buharī, Ebû Abdullāh Muhammed b. İsmāil, *el-Edebu'l-Mufred*, I, 351 (1015), thk. Muhammed Fuād Abdu'l-bâkî, Dāru'l-Beşâiri'l-İslamiyye, Beyrut, 1409/1989, 3. Baskı; İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Bustî, *es-Sahih*, X, 349 (4498), thk. Şuayb el-Arnâûd, Muessesetu'r-Risâle, I-XVIII, Beyrut, 1414/1993, 2. Baskı.

¹³²² ādemīlerüñ] ādemlerüñ M1.

¹³²³ baḥılregi] baḥilī M1.

ki saña nikāhı Һarām-ı ebedī ola, aña selām vèrmek var.⁽¹⁰⁾ Eger selām vèrse almak daһı¹³²⁴ vācib olur ve şol Һatun kişinüñ ki nikāhı Һarām-ı ebedī⁽¹¹⁾ olmaya, aña selām vèrmek revā degül. Selām vèrse almak daһı vācib olmaz⁽¹²⁾ ve şol Һatunların ki nikāhı, Һarām-ı ebedīdür. Kūr’ān ile¹³²⁵ şābit olmışdur. *Қavluhu* ⁽¹³⁾ *ta’ālā:* ¹³²⁶ *حُرْمَتُ* *عَلَيْكُمْ أُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَأَخَوَاتُكُمْ* On bir t̄a’ifedür: anadur⁽¹⁴⁾ ve kızdur ve kız Һardaşdur¹³²⁷ ve Һaladur ve t̄ayezedür¹³²⁸ ve Һardaş¹³²⁹ kızdur^{[227a](1)} ve kız Һarındaş kızdur ve ‘avratı kızdur ve Һayın anadur ve baba ‘avratıdur⁽²⁾ ve oğul ‘avratıdur ve bu *zıkr*¹³³⁰ olanların yèdisi nesebden Һarāmdur. Dördi⁽³⁾ sebebden Һarāmdur ve ol yèdi ki neseb sebebi ile¹³³¹ Һarāmdur. Kūr’ān Һükmi ile¹³³² rızā’dan⁽⁴⁾ daһı Һarāmdur. Һaber-ile *қavluhu* ‘aleyhi’s-selām: **“Yaһrumu mine’r-raḍa’āti mā yaһrumu mine’n-neseb.”**¹³³³ (5) Ya’nī Һarāmdur rızā’dan¹³³⁴ şol ki Һarāmdur nesebden Һaşıl-ı kelām nikāhı Һarām olan⁽⁶⁾ Һatunlar yigirmi bēşdür. On sekizi Һarām-ı mü’ebbeddür, yèdisi Һarām-ı muvaққatdur¹³³⁵ ammā ol¹³³⁶ (7) on sekiz ki Һarām-ı mü’ebbeddür, anuñ yèdisi sebebdendür, yèdisi rızā’dan dördi⁽⁸⁾ sebebden bunlara selām vèrmek revādur ve selām vèrseler almak vācib olur⁽⁹⁾ ammā ol yèdi ki¹³³⁷ Һarām-ı muvaққatdur, bēşi cem‘ sebebi ile¹³³⁸ Һarāmdur, altıncı şirk yèdinci ta’zīm⁽¹⁰⁾ sebebi ile¹³³⁹ ve anlar ki cima‘ sebebi ile¹³⁴⁰ Һarāmdur. ‘Avratınuñ kız Һardaşı¹³⁴¹ ve ‘avratınuñ Һalası⁽¹¹⁾ ve t̄ayezesi¹³⁴² ve Һardaşı kıızı ve kız Һardaşı¹³⁴³ kıızı nice ki¹³⁴⁴ bunlardan er imişse⁽¹²⁾

¹³²⁴ daһı]-M.

¹³²⁵ Kūr’ān ile] Kūr’ānıla M1.

¹³²⁶ Âyet: “Size şunlar haram kılındı: Analarınız, kızlarınız, kızkardeşleriniz, ...” (Nisâ sûresi, 23. Âyet.)

¹³²⁷ Һardaşdur] Һarındaşdur M1.

¹³²⁸ t̄ayezedür] dāyze M1.

¹³²⁹ Һardaş] Һarındaş M1.

¹³³⁰ *zıkr*] *zıkir* M1.

¹³³¹ sebebi ile] sebebiyle M1.

¹³³² Һükmi ile] Һükmiyle M1.

¹³³³ Hadis: “Nesep sebebiyle haram olan emzirme sebebiyle de haram olur.” Buharî, *el-Câmiu’s-Sahih*, VII, 9 (5099); Muslim, *el-Câmiu’s-Sahih*, II, 1070.

¹³³⁴ rızā’dan] rāzā’dan M.

¹³³⁵ muvaққatdur] muvaққat M.

¹³³⁶ ol]-M1.

¹³³⁷ ol yèdi ki] ol kim yèdidür M1.

¹³³⁸ sebebi ile] sebebiyle M1.

¹³³⁹ sebebi ile] sebebiyle M1.

¹³⁴⁰ sebebi ile] sebebiyle M1

¹³⁴¹ Һardaşı] Һarındaşı M1.

¹³⁴² t̄ayezesi] dayezesi M1.

¹³⁴³ Һardaşı] Һarındaşı M1.

kalanı aña harām olurdu. Bunlar dañı bir erüñ nikāhında cem ‘olmak cā’iz degül. Ammā eger ⁽¹³⁾ ‘avratına talāk vërse ‘iddet çıķduķdan soñra bunlardan her ķangısını alursa ⁽¹⁴⁾ revādur. Altıncı müşrike olduğı sebebi ile¹³⁴⁵ harāmdur ve yédinci cāriyedür ki hurre ^{[227c](1)} Şer ‘ān olmaz cā’iz olan dostuñ beyānıdır. ^[227b] (1) Hatun kişi¹³⁴⁶ üzerine¹³⁴⁷ almak harāmdur tā āzād olınca hāşıl-ı kelām muvaķķat olan ⁽²⁾ tā’ifeye selām vërmeye ve selām vërseler almak vācib olmaz. **Mes’ele** bigāne hatun ⁽³⁾ kişiye selām vërmeye ve selām vërse almak vācib olmaz ve dënmiş ki nesne tama⁽⁴⁾ idüp kişi kişiye selām¹³⁴⁸ vërse ‘aleyke¹³⁴⁹ vācib olmaz. **Mes’ele** *Sirācī’de* dënmiş ki ⁽⁵⁾ eger sā’il ķapuda durup¹³⁵⁰ selām vërse ‘aleyke¹³⁵¹ vācib olmaz ve şalavāt-ı *Mes’udī’den* ⁽⁶⁾ naķl¹³⁵² olunmış ki bay kimesneyi¹³⁵³ malı için¹³⁵⁴ ‘azīz dutmayalar ki¹³⁵⁵ ve selām vërmeyeler ki¹³⁵⁶ *Resül hāzreti*¹³⁵⁷ ‘aleyhi’s-selām¹³⁵⁸ ⁽⁷⁾ buyurmışdur ki: ¹³⁵⁹ “Her kim¹³⁶⁰ ki bay kişiyi malı için¹³⁶¹ ‘azīz duta dīninüñ üç bahşinde⁽⁸⁾ ikisin vīrān ètmış olur.”¹³⁶² *Kemā kāle’n-nebiyyi ‘aleyhi’s-selam: “Men tevāza’a liganiyyin li’ecli*⁽⁹⁾ ğināihi zehebe şülüsā dīnihī.”¹³⁶³ Eger bay kişi selām vërse ‘aleyke vācib olur. Bay kişiye ⁽¹⁰⁾ selām vërmek dileyen eger yaşıda kendüden ulu-y-ısa şöyle niyyet ède ki *Allāh ta’ālāya* ⁽¹¹⁾ ziyāde ‘ibādet ètmışdür. Eger kişi kişi

¹³⁴⁴ ki]-M1.

¹³⁴⁵ sebebi ile] sebebiyle M1.

¹³⁴⁶ kişi]-M1.

¹³⁴⁷ üzerine] üzere M1.

¹³⁴⁸ selām]-M1.

¹³⁴⁹ ‘aleyke] ‘aleyk M1.

¹³⁵⁰ durup] тұrup M1.

¹³⁵¹ ‘aleyke] ‘aleyk M1.

¹³⁵² naķl] naķil M1.

¹³⁵³ kimesneyi] kimseyi M1.

¹³⁵⁴ malı için] malıçün M1.

¹³⁵⁵ ki]-M1.

¹³⁵⁶ ve selām vërmeyeler ki]-M.

¹³⁵⁷ hāzreti]-M1.

¹³⁵⁸ ‘aleyhi’s-selām] ‘a.m. M1.

¹³⁵⁹ ki]-M.

¹³⁶⁰ kim] kimse M1.

¹³⁶¹ malı için] malıçün M1.

¹³⁶² olur] ola M1.

¹³⁶³ Hadis: “Kim zengine zenginliğinden dolayı tevazu ederse dinin üçte biri gider.” Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî, *Şuabu’l-İmân*, XII, 375(9573), thk. Abdu’l-alâ Abdu’l-hamîd, I-XIV, Mektebetu’r-Ruşd, Riyâd, 1423/2003, 1. Baskı. Ayrıca bkz. Sehâvî, Ebu’l-Hayr Şemsuddîn Muhammed b. Abdurrahmân, *el-Mekâsıd’ul-Hasene*, I, 639 (1102), thk. Muhammed Osman el-Haş, Dâru’l-Kitâb’il-Arabî, Beyrut, 1405/1985, 1. Baskı; Aclûnî, Ebü’l-Fidâ İsmâîl b. Muhammed b. Abdu’l-hâdî el-Cerrâhî, *Keşfu’l-Hafâ ve Müzîlül’l-İlbâs*, II, 286 (2444), thk. Abdu’l-hamîd b. Ahmed el-Hindâvî, el-Mektebetu’l-Asriyye, I-II, Beyrut, 1420/2000, 1. Baskı.

ise günāhı benden az etmişdür dēyü niyyet ēde ⁽¹²⁾ ve sultāna dād vaqtinde ve kādīya każā vaqtinde ve müftīye vaqt-i cevāb-ı ⁽¹³⁾ fetvāda ve ḥaṭībe vaqt-i ḥuṭbede ve ‘ālime vaqt-i beyān-ı ‘ilimde ve mü’ezzine ⁽¹⁴⁾ vaqt-i ezānda ve kāmimde selām vèrmeyeler. Eger vèrürlerse ‘aleyke vācib olmaz dènmiş. ¹³⁶⁴ [228a](1) Ammā ¹³⁶⁵ İmām ¹³⁶⁶ Şāfi‘ī vaqt-i ¹³⁶⁷ ḥuṭbede cā’iz görmışdür. ¹³⁶⁸ **Mes’ele Ravza-yı Zendevīsī’den** ¹³⁶⁹ (2) nakl ¹³⁷⁰ olunmış ki beş yer var ki anlara selām vèrmek mekrūhdur. Vèren dahı ¹³⁷¹ günāh ⁽³⁾ kār olur. Bir hāl-i ḥuṭbede, bir hāl-i namāzda, bir hāl-i tilāvetde, bir hālet-i ¹³⁷² tezkīr ⁽⁴⁾ ve naşihat ve beyān-ı ‘ilimde ¹³⁷³ bir dahı hāl-i ezānda ve kāmimde. **Mes’ele** eger fıska meşğul bir cemā‘at ¹³⁷⁴ (5) olsalar şuncılayın ki süci içmege ve şatranc yā nerd oynamaga yā saz çalmaga ya ⁽⁶⁾ ırlamaga yā oynamaga. ¹³⁷⁵ İmām A‘zām katında anlara selām vèrmek revādur. İmāmeyn katında ⁽⁷⁾ degül. Bunların kavüllerinün bir nice ¹³⁷⁶ vechi var biri ¹³⁷⁷ oldur ki ol cemā‘at ‘āşīdür. Selām Hāk ta‘ālānuñ ⁽⁸⁾ rahmetidür pes anlara selām vèrmek revā degül. İmām A‘zām sözünün vechi oldur ki ⁽⁹⁾ selām rahmetdür. Anlar ‘āşīdür ¹³⁷⁸ rahmet ḥūd ¹³⁷⁹ ‘āşiler içündür. Bir vech dahı budur ¹³⁸⁰ ki ⁽¹⁰⁾ çünkü ¹³⁸¹ anlara selām vèrile anlar cevāba meşğul olmak sebebi ile ¹³⁸² ma‘şiyetden berī olup ⁽¹¹⁾ ol demde tā‘ate meşğul olmuş olurlar. ¹³⁸³ **Mes’ele Bustāni** fıkıhda Ebu’l-leys ⁽¹²⁾ getürmüş ki etfāle selām vèrmekde ¹³⁸⁴ ya’nī resīde olmaduk oğlana meşāyihün ⁽¹³⁾ ihtilāfı var. Ba‘zılar ¹³⁸⁵ vèrilmeye ¹³⁸⁶ dèrler zīrā ki redd-i selām

¹³⁶⁴ dènmiş]-M.

¹³⁶⁵ Ammā]-M1.

¹³⁶⁶ İmām]-M.

¹³⁶⁷ vaqt-i]-M1.

¹³⁶⁸ görmışdür] görmış M1.

¹³⁶⁹ Zendevīsī’den] Zendvüsiyye’den M1.

¹³⁷⁰ nakl] nakıl M1.

¹³⁷¹ dahı]-M1.

¹³⁷² hālet-i] hāl-i M1.

¹³⁷³ ‘ilimde] ilimde M1.

¹³⁷⁴ fıska meşğul bir cemā‘at] bir cemā‘at fıska meşğul M1.

¹³⁷⁵ yā oynamaga]-M1.

¹³⁷⁶ bir nice]-M.

¹³⁷⁷ var biri]-M.

¹³⁷⁸ ‘āşīdür] ‘āşī M.

¹³⁷⁹ ḥūd] ḥūz M1.

¹³⁸⁰ budur] bu M1.

¹³⁸¹ çünkü] çün M1.

¹³⁸² sebebi ile] sebebiyle M1.

¹³⁸³ ol demde tā‘atemeşğul olmuş olurlar] tā‘atemeşğul olmuş olurlar ol demde M.

¹³⁸⁴ vèrmekde] vèrmekden M1.

¹³⁸⁵ ba‘zılar] ba‘zıları M1.

farîzadur anlaruñ ⁽¹⁴⁾ üzerine farîza yokdur, ba‘zılar selâm¹³⁸⁷ vèrile dèrler. Şuña binā edüp ki¹³⁸⁸ *Resûl hazreti*¹³⁸⁹ ‘aleyhi’s-selâm¹³⁹⁰ [228b](1) Hasan ve Hüseyn raḍiyallāhu ‘anhumā selām vèrdi ve Enes bin Mālik raḍiyallāhu ‘anhu¹³⁹¹⁽²⁾ eydür: “Ben *Resûl hazreti’nün*¹³⁹² hizmetkārı idüm. Oğlancuqlar-ıla otururken *Resûl* ⁽³⁾ *hazreti*¹³⁹³ ‘aleyhi’s-selâm¹³⁹⁴ gelüp bize selām vèrdi. Beni kıgırup hizmete gönderdi.” ⁽⁴⁾ Ve gèrū¹³⁹⁵ buncılayın zimmīye selām vèrmekde ihtilāf var. Ba‘zılar vèrmek kayırmaz ⁽⁵⁾ dèrler, ba‘zılar vèrilmeye¹³⁹⁶ demişler. Fetvā daḥı buñadur dènmiş ammā zimmī selām vèrse ⁽⁶⁾ cevābında ‘aleykūmden ziyāde dènmeye. Anuñçunki ‘Abdullāh bin ‘Ömer’den rivāyetdür ki ol ⁽⁷⁾ eyitdi ki *Resûl hazreti*¹³⁹⁷ ‘a.m.¹³⁹⁸ buyurmuşdur ki: **“İnne’l-yahūda ve’n-nasārā izā sellemū ‘aleykūm ⁽⁸⁾fe kulū ‘aleykūm.”**¹³⁹⁹ ve Enes bin Mālik raḍiyallāhu ‘anhu dèmişdür ki: **“Nühinā en- nezīda ‘alā ‘aleykūm.”**⁽⁹⁾ Ya’nī bizi nehy ètmışlerdür, şundan ki ve ‘aleykūm üzerine nesne ziyāde èdevüz ⁽¹⁰⁾ ve¹⁴⁰⁰ cühūduñ ve tersānuñ selām-ı cevābında ve¹⁴⁰¹ emīrū’l-mū’minīn ‘Alī keramma’llāhu vechehu¹⁴⁰² dèmiş ki:⁽¹¹⁾ “Lā tusallimū ‘ale’l- yehūda ve’n-naşārā ve’l-mecūsi” Fetāvā-yı Hānī’de dènmiş ki zimmī ki ⁽¹²⁾ müsülmāna selām vère cevābında ve ‘aleykūmden nesne ziyāde dènmeye. **Mes’ele Şeri’atū’l İslām’dan** ⁽¹³⁾ naḳl¹⁴⁰³ olup dènmiş ki¹⁴⁰⁴ Müsülmāna lāyık degül ki barmağ-ıla¹⁴⁰⁵ selām vère ki ol

¹³⁸⁶ vèrilmeye] vèrmeye M1.

¹³⁸⁷ selām]-M1.

¹³⁸⁸ binā edüp ki] bināen ki M1.

¹³⁸⁹ hazreti]-M1.

¹³⁹⁰ ‘aleyhi’s-selām] ‘a.m. M1.

¹³⁹¹ raḍiyallāhu ‘anhu]-M1.

¹³⁹² Resûl hazretinüñ] Resûlün M1.

¹³⁹³ hazreti]-M1.

¹³⁹⁴ ‘aleyhi’s-selām] ‘a.m. M1.

¹³⁹⁵ gırū] gine M1.

¹³⁹⁶ vèrilmeye] vèrmeye M1.

¹³⁹⁷ hazreti]-M1.

¹³⁹⁸ ‘a.m.]-M.

¹³⁹⁹ Hadis: “Yahudiler ve Hristiyanlar size selām verdiğinde onlara ve ‘aleykum deyin.” Nesâî, Ebû Abdu’r-rahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî, *Amelu’l Yevmve’l-Leyle*, I, 305 (386), thk. Faruk Hammâde, *Muessesetu’r-Risâle*, Beyrut, 1406/1985, 2. Baskı; Ebû Ya’lâ, Ahmed b. Alî b. el-Musennâ et-Temîmî el-Mevsilî, *el-Musned*, V, 478 (3214), Thk. Hüseyn Selim Esed, *Dâru’l-Me’mun*, I-XIII, Dımaşk, 1404/1984, 1. Baskı.

¹⁴⁰⁰ ve]-M1.

¹⁴⁰¹ ve]-M1.

¹⁴⁰² keremmallāhu vechehu]-M1.

¹⁴⁰³ naḳl] naḳil M1.

¹⁴⁰⁴ olup dènmiş ki] olunmuş ki M1.

¹⁴⁰⁵ barmağ-ıla] barmağ-ı-y-la M1.

(14) cühüdler de'bindendür ve barmağı avuca koyup selām vèrmek tersālar 'ādetidür. Ve zimmī ile¹⁴⁰⁶ [229a](1) muşāfaḥa olunmaya eger ābdestlü kimse muşāfaḥa etse¹⁴⁰⁷ ābdestin yeñileye ammā dènmış ki (2) yeñileye dèmekden murād el yumaḡdur yeñi ābdest almak degül. Mes'ele¹⁴⁰⁸ **şahīḥ**¹⁴⁰⁹ Şahīḥayndan bu (3) ḥadīs rivāyet olunmış ki her kişi ki şabāḥ evinden çıkup bir mü'min ḡardaşına selām (4) vèrse *Allāh ta'ālānuñ* dīvānına bir ḡul āzād ètmek şevābın yazar ve Şeyḥ'ül-islām (5) Burḡāneddīn dèmiş ki selām vèrene yigirmi şevāb vèrilür ve alana on. *Kimiyā-yı* (6) *Sa'ādet*'den naḡl¹⁴¹⁰ olunmış ki eger iki Müsülmān birbirine uğrayup selāmlaşsalar yüz (7) rahmet ikisinüñ arasında kısmet olunur;toḡsān biri selām vèrene toḡuzı (8) alana vèrilür ammā şol¹⁴¹¹ işkāl gelür ki selām vèrmek sünnetdür, almak ḡ'öd farzdur⁽⁹⁾ pes bu ma'nīden sünnetüñ şevābı ziyādedür,¹⁴¹² cevāb dènmış ki sünnetdür. İbtidā-i ḡayrdur (10) aña daḡı¹⁴¹³ bu sebeb olmış olur. **Mes'ele** selāmı ne vech-ile vèrmek gerek mu'arref mi (11) yā münèkker mi? Ya'nī elif lām-ıla mı yā elif lāmsuz mı? Ammā Şāfi'ī ḡatında münèkkerdür.¹⁴¹⁴ Ya'nī (12) selāmın 'aleyküm dène. Bizüm eimme ḡatında mu'arref bi'l-lāmdur.¹⁴¹⁵ Ya'nī es-selāmu 'aleyküm (13) dène. Şāfi'ī ḡavlinüñ vechi oldur ki *Allāh ta'ālā* Ḳur'an-ı mecīdde buyurmuşdur ki: (14) ¹⁴¹⁶سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبِّ رَجِيمٍ Bizüm 'ulemānuñ ḡavlinüñ vechi oldur ki selām [229b](1) [selām]¹⁴¹⁷ vèrmek sünnet-i ilāhīdür. Ḥazreti Perverdigār Mi'rāc gècesinde tercümān vāşıtasuz¹⁴¹⁸⁽²⁾ kendü ḡabībine selām¹⁴¹⁹ vèricek "*Es-selāmu 'aleyke yā eyyühe'n-nebiyyü ve rahmetullāhi* (3) *ve berakātühü.*" dèdi. Eger bir kimse "*es-selāmu'aleyküm*" dèse almak vācīb olur *İcmā'ī* ve¹⁴²⁰ *Bostānı* (4) ve¹⁴²¹ Ebū'lleyse de dènmış kieger bir kimse dèse ki es-

¹⁴⁰⁶zimmī ile] zimmīyle M1.

¹⁴⁰⁷ etse] eylese M1.

¹⁴⁰⁸ mes'ele]-M.

¹⁴⁰⁹ şahīḥ]-M1.

¹⁴¹⁰ naḡl] naḡil M1.

¹⁴¹¹ şol]-M1.

¹⁴¹² ziyādedür] ziyāde ola M1.

¹⁴¹³ aña daḡı]-M1.

¹⁴¹⁴ münèkkerdür] münèkker M1.

¹⁴¹⁵ bi'l lāmdur] bi'l lām M1.

¹⁴¹⁶ Âyet: Onlara, merhametli Rabbin söylediği selam vardır. (Yâsin sûresi 58. âyet)

¹⁴¹⁷ [selām] M.'de yanlışlıkla iki kez yazılmıştır.

¹⁴¹⁸ vāşıtasuz] vāşıtasız M1.

¹⁴¹⁹ selām] 'aleyhi M1.

¹⁴²⁰ ve]-M.

¹⁴²¹ ve]-M1.

selāmu ‘aleykümsen daḥı dē ki ⁽⁵⁾ ve *‘aleykümü’s-selām ve raḥmetullāhi ol es-selāmü ‘aleyküm ve raḥmetullāhi dērse sen* ⁽⁶⁾ *es-selāmu ‘aleyküm ve raḥmetullāhi ve berakātühü dē*. Eger selām vëren bu kelimātüñ ⁽⁷⁾ cümlesin bile dērse sen daḥı hemān anı dē, nesne ziyāde étme. *Ve berakātühü* ⁽⁸⁾ üzerine zīrā ki İbn-i Abbās’dan rivāyet étmişlerdür ki bir kişiden eşitdi ki “*Esselāmü* ⁽⁹⁾ *‘aleyküm ve raḥmetullāhi ve berakātühü ve maḡfiretühü*.” dēdi. İbn-i Abbās¹⁴²² eyitdi: “*İntehū hayṣü intehati’l melāiketü* ⁽¹⁰⁾ *ve hüve’r-raḥmetullahi ve berakātühü*.” Ya’nī ṭuruñ¹⁴²³ şundaki melāike ṭurmuşdur¹⁴²⁴ ol ⁽¹¹⁾ *raḥmetullāhi ve berakātühüdür* ve gine İbn-i Abbās’dan rivāyet eder ki¹⁴²⁵ dēmişdür ki¹⁴²⁶ “Her nesnenüñ ⁽¹²⁾ müntehāsı var. Selāmuñ daḥı müntehāsı var. Selāmuñ müntehāsı kelime-yi berekātür.”⁽¹³⁾ *Fetāvā-yı Sirācī’de*¹⁴²⁷ dēnmiş ki selām vëren gerekdür ki lafzı cem‘ ile¹⁴²⁸ dēye. Ya’nī ‘aleyke dēmeye¹⁴²⁹ ‘aleyküm ⁽¹⁴⁾ dēye zīrā mü’mīn tenhā olmaz. **Mes’ele** *Busitān-i Ebu’l-Leys’de* dēnmiş ki İbn-i Mes’ūd ^{[230a](1)} rivāyet eder ki birgün bir ‘avrat *Resül ḥazretine*¹⁴³⁰ gelüp eyitdi “*‘Aleykümü’s-selām*.” ⁽²⁾ *Resül ḥazreti*¹⁴³¹ *‘aleyhi’s-selām*¹⁴³² eyitdi: “*Hüve’t-teslīmü ‘ale’l-mevlā ve lākin külī es-selāmü ‘aleyküm*.”¹⁴³³ ⁽³⁾ Ya’nī ḥatun bu vërdüğün gibi¹⁴³⁴ selām erlere vërilür. Eyle dēme. Bil ki *es-selāmu* ⁽⁴⁾ *‘aleyküm dē*. **Mes’ele** eger iki kişi birbirine selām vërseler, Şemsü’l eimme-yi Seraḥsī dēmiş ki:⁽⁵⁾ “Eger biri¹⁴³⁵ öñdin biri şoñra vërdi ise¹⁴³⁶ *‘aleyke*¹⁴³⁷ yërine ṭurur eger berāber vërdilerse ⁽⁶⁾ ṭurmaz. İkisine daḥı redd-i selām vācib olur.” **Mes’ele** eger bir meclisde

¹⁴²² İbn-i Abbās]-M.

¹⁴²³ ṭuruñ] durun M1.

¹⁴²⁴ ṭurmuşdur] durmuşdur M1.

¹⁴²⁵ rivāyet eder ki] rivāyetdür ki M1.

¹⁴²⁶ dēmişdür ki]-M.

¹⁴²⁷ Sirācīde] Sirācīden M1.

¹⁴²⁸ cem‘ ile]-M1.

¹⁴²⁹ ‘aleyke dēmeye]-M.

¹⁴³⁰ Resül ḥazretine] Resül ‘a.m. ḫatına M1.

¹⁴³¹ ḥazreti]-M1.

¹⁴³² ‘aleyhi’s-selām] ‘a.m. M1.

¹⁴³³ “Bu Allah’a verilen bir selamdır. (Onun için ey Hatun) es-selāmü ‘aleyküm de.” “Hüve’t-teslīmü ‘ale’l-mevlā= *Bu Allah’a verilen bir selamdır*” şeklindeki rivayetin ilk kısmı hadis olarak tespit edilememiştir. Ancak “lākin külī es-selāmü ‘aleyküm” = *(Onun için ey Hatun)es-selāmü ‘aleyküm de*” ibaresiyle devam eden kısmın, bir kabir ziyaretinde Hz. Peygambere nasıl ziyaret edeceğini soran Hz. Aişe’ye verilmiş bir cevap olabilmesi mümkün görülebilir. Bkz. Muslim, *el-Cāmiu’s-Sahih*, II, 669 (974).

¹⁴³⁴ gibi] bigi M1.

¹⁴³⁵ biri] bir kişi M1.

¹⁴³⁶ vërdi ise] vërse M1.

¹⁴³⁷ ‘aleyke] ‘aleyk M.

oturan cemā'ate ⁽⁷⁾ bir kiři gelüp selām vërse küllisine redd-i selām vācib olur. Eger cümlesinden ⁽⁸⁾ biri¹⁴³⁸ redd-i selām étse küllisinden farz sākıt olur. Lākin şevāb hemān redd-i selām ⁽⁹⁾ édene olur. Eger hiç biri¹⁴³⁹ redd-i selām étmese mecmū'ı¹⁴⁴⁰ günāhķār olurlar. Eger selām vërilürse¹⁴⁴¹ ⁽¹⁰⁾ vëren bir kimesneyi¹⁴⁴² ta'yīn édüp vërse hemān ol kişiye vācib olur. **Mes'ele**⁽¹¹⁾ selāmı ulu kişiye vëre, şehirlü köylüye vëre, atlu yayaya, hāce ķulına, ĥatun ⁽¹²⁾ cāriyeye, üstād şākirde, ata oĥula, ana kızına vëre ve her ki cāhde ve ni'metde ⁽¹³⁾ ziyāde ola selām anuñ üzerinedür ki *Resūl ĥazreti*¹⁴⁴³ 'aleyhi's-selām¹⁴⁴⁴ buyurmışdur ki: ⁽¹⁴⁾ "Bu edebi ben Perverdigārumdan öğrendüm. Mi'rāc gëcesinde Perverdigārum ^{[230b](1)} baña selām vërdi ki:¹⁴⁴⁵ "Es-selāmu 'aleyküm¹⁴⁴⁶ eyyühennebiyyü ve raĥmetullāhi ve beraketühü." dëdi ⁽²⁾ ve *Menākıb-ı 'Ulūm'da*¹⁴⁴⁷ naķl¹⁴⁴⁸ olunmış ki deveye binen ata binene, ata binen eşege binene, eşege ⁽³⁾ binen yayaya,¹⁴⁴⁹ ve na'lın geyen¹⁴⁵⁰ yalın ayaĥa ve çok aza ve tıran oturana selām vëre ki ⁽⁴⁾ sünnet budur. *Bustān'dan* naķl¹⁴⁵¹ olunmış ki Ĥasan-ı Başrī *raĥmetullāhi 'aleyhi*¹⁴⁵² dëmiş ki: Eger ⁽⁵⁾ iki bölük cemā'at birbirine şataşsa gerek ki az çoĥına selām vëre dëmiş.¹⁴⁵³ Şol ĥādīse ⁽⁶⁾ binā édüp rivāyet éder. Zeyd bin Veheb *rađiyallāhu 'anhū*¹⁴⁵⁴ *Resūl ĥazretinden*¹⁴⁵⁵ 'aleyhi's-selām¹⁴⁵⁶ ⁽⁷⁾ ki: *Yusellimu'r-rāķibu 'ale'l-māşī ve'l-māşī ale'l-kā'idü ve'l-kalīlü ale'l-kesīr.*¹⁴⁵⁷ **Mes'ele** ⁽⁸⁾

¹⁴³⁸ biri] birisi M1.

¹⁴³⁹ biri] birisi M1.

¹⁴⁴⁰ mecmū'ı]-M.

¹⁴⁴¹ vërilürse]-M1.

¹⁴⁴² kimesneyi] kimseyi M1.

¹⁴⁴³ ĥazreti]-M1.

¹⁴⁴⁴ 'aleyhi's-selām] 'a.m. M1.

¹⁴⁴⁵ ki]-M1.

¹⁴⁴⁶ 'aleyküm] 'aleyke M1.

¹⁴⁴⁷ 'Ulūmda] 'Ulūmdan M1.

¹⁴⁴⁸ naķl] naķil M1.

¹⁴⁴⁹ yayaya] peyādeye M1.

¹⁴⁵⁰ geyen] giyen M1.

¹⁴⁵¹ naķl] naķil M1.

¹⁴⁵² raĥmetullāhi 'aleyhi]-M1.

¹⁴⁵³ dëmiş]-M.

¹⁴⁵⁴ rađiyallāhu 'anhū]-M1.

¹⁴⁵⁵ Resūl ĥazretinden] Resūldan M1.

¹⁴⁵⁶ 'aleyhi's-selām] 'a.m. M1.

¹⁴⁵⁷ Hadis: "Binekli yaya yürüyene selām versin, yürüten oturana selām versin, az çoĥa selām versin. Selām ona cevāp verene aittir." Buharī, Ebū Abdullāh Muhammed b. İsmāīl, *el-Cāmiu's-Sahih*, VIII, 52(6232), thk. Muhammed Zuheyr b. Nāsır, Dār-u Tavķı'n-Necāt, I-IX, Beyrut, 1422/2001, 1. Baskı; Muslim, Ebu'l-Huseyn Muslim b. el-Haccāc, *el-Cāmiu's-Sahih*, IV, 1703 (2160), thk. Muhammed Fuād Abdu'l-bākī, Dār-u İhyāi't-Turāsi'l-Arabī, I-V, Beyrut, ts; Ahmed b. Hanbel, Ebū Abdullāh

meşâyih-i Belh mescide giren selām vèrmek revādur dèmişler ve *Tenbīh-i Ebu'l leys*'de ⁽⁹⁾ dènmış ki eger mescidde kimesne olmadın ¹⁴⁵⁸ girse şol 'ibāret-ile selām vère ki ⁽¹⁰⁾ *es-selāmu 'aleynā min rabbinā* eger cemā'at namāzda iken ¹⁴⁵⁹ girse *es-selāmu 'aleynā ve 'alā* ⁽¹¹⁾ 'ibādüllāhi'ş-şālihīn dèye ve eger cemā'at hāmuş olup oturur görse *es-selāmu* ⁽¹²⁾ 'aleykūm ve raḥmetullāhi ve berakātühü dèye ve meşâyih Māverāinnehir'de ¹⁴⁶⁰ dèmişler ki eger ⁽¹³⁾ halk Qur'ān okumağa veya zikre ve beyāna veya tesbīha ve ve taḥmīde ve tehlīle ⁽¹⁴⁾ meşgūl iseler ¹⁴⁶¹ selām vèrilmeye. Ammā eger ¹⁴⁶² ḥikāyete ya ¹⁴⁶³ bir ¹⁴⁶⁴ gayrı nesneye meşgūl olsalar ^{[231a](1)} selām vèrmek gerek tā ki ma'şiyet qoyup 'ibādete mütevecih ¹⁴⁶⁵ olalar. Ya'nī cevāb-ı ¹⁴⁶⁶ selāma ⁽²⁾ **mes'ele** *Menāḳıb-ı 'Ulūm'dan* naḳl ¹⁴⁶⁷ olunmış ki ¹⁴⁶⁸ selām vèrmek bir niçe ¹⁴⁶⁹ vücūh üzerinedür. Pādişāha ⁽³⁾ selām vèrmek itā'atdūr, 'ulemāya vèrmek tevķirdür ve ataya ve ¹⁴⁷⁰ anaya vèrmek ⁽⁴⁾ ḥürmetdür ve akrabāya vèrmek şıla-yı raḥmdur ¹⁴⁷¹ ve ehl-i beyte vèrmek sünnetdür ⁽⁵⁾ ve za'ıflere vèrmek amāndur ve zālimlere vèrmek emr-i ma'rūf ve nehy-i münkiredür ¹⁴⁷² ⁽⁶⁾ ve oğlancuqlara vèrmek ta'līmdür ve meḳābir ehline vèrmek ¹⁴⁷³ du'ādur ve ḳubūr ehlinüñ selāmı ⁽⁷⁾ budur ki: "Aleykümü's-selām yā ehl el-İslām! Entüm lenā selefün ve naḥnū leküm tebe'un ve innā ⁽⁸⁾ inşāallāhu biküm lāḥikūne:" ve *Menāḳıb-ı 'Ulūm'dan* ¹⁴⁷⁴ naḳl ¹⁴⁷⁵ olunmış ki selāmuñ ma'nisi ⁽⁹⁾ oldur ki selām vèren eydür ki: "Ene müslimün ve ente 'ala's-selāmeti minnī" ⁽¹⁰⁾ ve ol kimse ki cevāb vèrür eydür ki: "Ene mü'minün ve ente

Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Mervezî, *el-Musned*, XIX, 273 (12247), thk. Şuayb el-Arnâûd, Muessesetu'r-Risāle, Beyrut, 1421/2001, 1. Baskı.

¹⁴⁵⁸ olmadın] olmadan M1.

¹⁴⁵⁹ namāzda iken] namāzdayken M1.

¹⁴⁶⁰ Māverāinnehirde] Māverāinnehir M1.

¹⁴⁶¹ meşgūl iseler] meşgūlisa M1.

¹⁴⁶² eger]-M.

¹⁴⁶³ ya] veya M1.

¹⁴⁶⁴ bir]-M.

¹⁴⁶⁵ mütevecih] meşgūl M1.

¹⁴⁶⁶ cevāb-ı]-M1.

¹⁴⁶⁷ naḳl] naḳil M1.

¹⁴⁶⁸ ki]-M.

¹⁴⁶⁹ bir niçe]-M.

¹⁴⁷⁰ ve]-M1.

¹⁴⁷¹ raḥmdur] raḥimdur M1.

¹⁴⁷² münkiredür] münkerdür M1.

¹⁴⁷³ vèrmek]-M.

¹⁴⁷⁴ 'Ulūmdan] 'Ulūmda M1.

¹⁴⁷⁵ naḳl] naḳil M1.

‘ala’s-selāmeti minnī”⁽¹¹⁾ ve bilgil ki mü’minlere¹⁴⁷⁶ muşāfaḥa etmek sünnettür. Çünkü selām vèreler gerek ki⁽¹²⁾ muşāfaḥa édeler. Muşāfaḥa oldur ki keffiyed-ile ola ya’nī elleri ayalar-ıla⁽¹³⁾ ola ve¹⁴⁷⁷ birinüñ¹⁴⁷⁸ barmağların dutmayalar ki ol rāfiżilere teşebbühdür ve ellerin¹⁴⁷⁹ (14) tēzcek kaçurmayalar ve ellerini yēñlerinden çıkarup édeler. Yēñ-ile etmek mü’mine^{[231b] (1)} cefā etmekdür dēnmiş ve ḥadīş de gelmişdür kim çünkü “İki mü’min birbirine yetişüp¹⁴⁸⁰ (2) selām vèrüp elleri ayasın birbirine koyup depretseler günāhları yaprak⁽³⁾ ḥazān vaktinde¹⁴⁸¹ döküldüğü gibi¹⁴⁸² dökülür.” ve bir ḥadīş de daḥı gelmiş¹⁴⁸³ ki: “Kaçan ki⁽⁴⁾ iki mü’min birbirine uğrayup selāmlaşsalar daḥı muşāfaḥa édüp bir kez⁽⁵⁾ şalavāt vèrseler günāhlarından arınup anadan şimdi doğmuş gibi¹⁴⁸⁴ olurlar.”¹⁴⁸⁵ (6) ve *Muḳaffaḥ*’dan¹⁴⁸⁶ naḳl¹⁴⁸⁷ olunmuş ki ḥatun kişi gāyet karı olmasa şöyle ki imrenilür⁽⁷⁾ olmaya¹⁴⁸⁸ anuñla selāmlaşmak ve muşāfaḥa etmek revā olur. **Mes’ele** selām⁽⁸⁾ vèrüp muşāfaḥada ḳoltuḳlamak ve omuzında¹⁴⁸⁹ öpmek ve yüzün ve¹⁴⁹⁰ elin öpmek de⁽⁹⁾ İmām Ebū Yūsuf ḳayırmaz demiş. Ammā¹⁴⁹¹ İmām A’zām ile İmām Muḥammed revā degül demişler.¹⁴⁹² İmām Ebū Yūsuf ḳavlinüñ vechi oldur ki Ca’fer-i⁽¹⁰⁾ Tayyār Ḥabeş’den gelicek *Resūl ḥazreti*¹⁴⁹³ ‘aleyhi’s-selām¹⁴⁹⁴ anı ḳoltuḳlayup iki ḳaşı⁽¹¹⁾ arasında öpdı, dēr ammā İmām Ebū Ḥanīfe ile¹⁴⁹⁵ İmām Muḥammed eydürler ki¹⁴⁹⁶ ol dēdügün¹⁴⁹⁷ (12) İbtidā-

¹⁴⁷⁶ mü’minlere] mü’minler M.

¹⁴⁷⁷ ve]-M.

¹⁴⁷⁸ birbirinüñ] birinüñ M.

¹⁴⁷⁹ ellerin] ellerini M1.

¹⁴⁸⁰ yetişüp] yetişse M1.

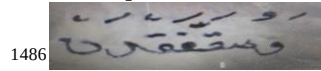
¹⁴⁸¹ yaprak ḥazān vaktinde] ḥazān vaktinde yaprak M1.

¹⁴⁸² gibi] bigi M1.

¹⁴⁸³ gelmiş] gelmişdür M1.

¹⁴⁸⁴ gibi] bigi M1.

¹⁴⁸⁵ olurlar] olalar M1.

¹⁴⁸⁶ Muḳaffaḥ şeklinde okunmuş, anlamı dizinde verilememiştir.

¹⁴⁸⁷ naḳl] naḳil M1.

¹⁴⁸⁸ olmaya] olmasa M1.

¹⁴⁸⁹ omuzunda] omuzunda M1.

¹⁴⁹⁰ ve] yā M1.

¹⁴⁹¹ ammā]-M.

¹⁴⁹² İmām ‘Azamile İmām Muḥammed revā degül demişler]-M.

¹⁴⁹³ ḥazreti]-M1.

¹⁴⁹⁴ ‘aleyhi’s-selām] ‘a.m. M1.

¹⁴⁹⁵ Ḥanīfe ile] Ḥanīfeyle M1.

¹⁴⁹⁶ ki]-M1.

¹⁴⁹⁷ dēdügün] dēdüğü M1.

yi İslām'da idi şoñra nehy ètdi, ol mensühdur¹⁴⁹⁸ dèrler. *Fetāvā-yı* ⁽¹³⁾ *Hānī'de* dènmiş ki: “*Lā ba'se bi taḵbīli yedi'l- 'ālimi ve 'ş-şultāni sünnetün*” Ya'nī yaramaz degül, ⁽¹⁴⁾ ‘ālimüñ ve sultānuñ elini öpmek dèmek olur. Ammā anlardan ğayrı da söz var. ^{[232a](1)} Ba'zılar ta'zīm-i İslām için¹⁴⁹⁹ öpülse kayırmaz dèmişler. Lākin efḍal-i evlā¹⁵⁰⁰ oldur ki ⁽²⁾ kimsenüñ elin öpmeyeler zīrā her yèrdeki kelime-yi lāba'se¹⁵⁰¹ ola terki oladur.⁽³⁾ İşlemekden ve mūşāfaḥa èdüp daḥı kendü elin öpmek ve¹⁵⁰² baş ḳomaḳ cāhiller ⁽⁴⁾ fi'ilidür,¹⁵⁰³ dènmiş ve ‘ulemā dèmişler ki ananuñ ayağın öpmek vardur. Zīrā ki ol ⁽⁵⁾ ḥadīs-ile ma'lūm olmışdur dènmiş ammā ḥadīs naḳl¹⁵⁰⁴ olunmış ve *Fetāvā-yı Kübrā'da* ⁽⁶⁾ ‘ālimüñ ¹⁵⁰⁵ve şultān-ı ‘ādilüñ elin öpmek revādur¹⁵⁰⁶ dènmiş zīrā ki rivāyet olunmışdur ki¹⁵⁰⁷ ⁽⁷⁾ Süfyān-ı Şevrī'den ki dèmişdür: “*Taḵbīli yedi'l- 'ālimi ve 's-sultān-ı 'ādili*⁽⁸⁾ *sünnetün.*” ve *Kimiyā-yı Sa'ādet'de* dènmiş ki dīn ulularınuñ elin öpmek sünnetdür zīrā ki ⁽⁹⁾ Ebū ‘Ubeyde-yi Cerrāḥ emirü'l-mü'minīn ‘Ömer'üñ elin öpmişdür. **Mes'ele** eger bir cemā'at meclisde¹⁵⁰⁸ muşḥafdan¹⁵⁰⁹⁽¹⁰⁾ Ḳur'ān okur olsalar yā eger bir kimse¹⁵¹⁰ bir¹⁵¹¹ cemā'at meclisinde¹⁵¹² muşḥaf görüp alsa okumağā başlasa ⁽¹¹⁾ andan meclise ekābirden bir kimse gelse Ḳur'ān okuyan kimse¹⁵¹³ ḳalkmaḳ var mı,⁽¹²⁾ yok mı? Dènmiş ki eger gelen ‘ālim ise¹⁵¹⁴ yā¹⁵¹⁵ okuyanuñ atası ise yā üstādı ise ki aña ⁽¹³⁾ ‘ilm-i şerī'at öğretmiş ola ittifaḳı ‘ulemādır ki ḳalka ammā gelen ğayrı kimse olsa ⁽¹⁴⁾ ḳalkmaḳ lāyık degül egerçi ki kebīr ve şerīf¹⁵¹⁶ daḥı olursa bu *Fetāvā-yı Hānī'den* ^{[232b](1)} naḳl olunmışdur¹⁵¹⁷ *Kimiyā-yı*

¹⁴⁹⁸ yazmada: mensühdur

¹⁴⁹⁹ İslām için] İslāmiçün M1.

¹⁵⁰⁰ efzāl-i evlā] efzāl ve evlā M1.

¹⁵⁰¹ lāba'se] lāba's M1.

¹⁵⁰² ve]-M1.

¹⁵⁰³ fi'ilidür] ef'ālidür M1.

¹⁵⁰⁴ naḳl] naḳil M1.

¹⁵⁰⁵ ‘ālimüñ] ‘ulemānuñ M1.

¹⁵⁰⁶ revādur] vardur M1.

¹⁵⁰⁷ ki]-M.

¹⁵⁰⁸ cemā'āt meclisde]-M1.

¹⁵⁰⁹ muşḥafdan]-M.

¹⁵¹⁰ eger bir kimse]-M1.

¹⁵¹¹ bir]-M.

¹⁵¹² meclisinde] meclisde M.

¹⁵¹³ kimse]-M1.

¹⁵¹⁴ ‘ālim ise] ‘ālimise M1.

¹⁵¹⁵ ya]-M.

¹⁵¹⁶ ve şerīf]-M.

¹⁵¹⁷ olunmışdur] olunmış ki M1.

Sa ‘âdet’de dênmiş ki *Resûl hazreti’nden ‘aleyhi’s-selâm*¹⁵¹⁸ (2) Enes rivâyet eder ki aşhâb *rıdvānullāhi ‘aleyhim ecma’in*¹⁵¹⁹ *Resûl hazretinden*¹⁵²⁰ (3) su’âl êtdiler ki: “Yâ Resûlallāhi biribirimüze¹⁵²¹ uğrayup selâmlaşıcak arķamız egelüm mi? (4) Buyurđı¹⁵²² ki: “Yok.” dêdiler. “Alnında yâ yüzinde öpelüm mi?” Dêdi ki: “Yok.” Dêdiler ki: “Muşâfaħa (5) êdelüm mi?” Buyurđı ki: “Êdüñ.” Ve dênmiş ki *Resûl hazreti*¹⁵²³ *‘aleyhi’s-selâm*¹⁵²⁴ kimse içün (6) ayağı üzerine tırıgelmek sevmez idi¹⁵²⁵ Enes dênmiş ki *Resûl hazreti*¹⁵²⁶ *‘aleyhi’s-selâm*¹⁵²⁷ (7) ‘abâdile-yi şelâsedden ziyâde kimse sevmez idi.¹⁵²⁸ Anlar içün *Resûl ‘a.m.*¹⁵²⁹ tırıgelmezdi (8) dênmiş ki¹⁵³⁰ bir kişi bir kişiye ikrâm içün¹⁵³¹ tırıgelmek kayırmaz ‘âdet olan yerde *vallāhu a‘lem.*¹⁵³²

(9) **Yigirmi tokuzuncı bāb namāzuñ sünnetleri**¹⁵³³ **beyânındadır.**¹⁵³⁴ *Mes‘ūdî’de* dênmiş ki⁽¹⁰⁾ sünnet şol nesnelere dênmiş¹⁵³⁵ ki *Peygāmbet hazreti*¹⁵³⁶ *‘aleyhi’s-selâm* işlemiş ola¹⁵³⁷ ve buyurmuş (11) ola ve aşhâb¹⁵³⁸ *rıdvānullāhi ‘aleyhim ecma’in*¹⁵³⁹ anuñ üzerine olmuş olalar yâ Ebû Hânîfe (12) ve aşhâbı Şâfi‘î anuñ üzerine olmuş olalar ve¹⁵⁴⁰ müsülmānlar arasında mezheb (13) ehl-i sünnet ve cemā‘at dêdükleri budur. Mezheb yol dêmekdür ve¹⁵⁴¹ *Peygāmbet hazreti*¹⁵⁴² *‘a.m.*¹⁵⁴³ (14)

¹⁵¹⁸ Resûl hazretinden ‘aleyhi’s-selâm] Resûl ‘a. m. dan

¹⁵¹⁹ rıdvānullāhi ‘aleyhim ecma’in]-M1.

¹⁵²⁰ Resûl hazretinden] Resûldan M1.

¹⁵²¹ biribirimüze] biribirimüze M1.

¹⁵²² buyurđı] buyur[dı] ki M.

¹⁵²³ hazreti]-M1.

¹⁵²⁴ ‘aleyhi’s-selâm] ‘a.m. M1.

¹⁵²⁵ sevmez idi] sevmezdi M1.

¹⁵²⁶ hazreti]-M1.

¹⁵²⁷ ‘aleyhi’s-selâm] ‘a.m. M1.

¹⁵²⁸ sevmez idi] sevmezdi M1.

¹⁵²⁹ Resûl ‘a.m.]-M.

¹⁵³⁰ dênmiş ki]-M1.

¹⁵³¹ ikrâm içün] ikrâmiçün M1.

¹⁵³² vallāhu a‘lem]-M.

¹⁵³³ sünnetleri] sünnetlerin M1.

¹⁵³⁴ beyânındadır] beyân eder M1.

¹⁵³⁵ dênmiş] dêrler ki M1.

¹⁵³⁶ hazreti]-M1.

¹⁵³⁷ ola]-M.

¹⁵³⁸ aşhâb] şahâbeler M1.

¹⁵³⁹ rıdvānullāhi ‘aleyhim ecma’in]-M1.

¹⁵⁴⁰ yâ Ebû Hânîfe ve aşhâbı Şâfi‘î anuñ üzerine olmuş olalar ve]-M1.

¹⁵⁴¹ ve]-M1.

¹⁵⁴² hazreti]-M1.

¹⁵⁴³ ‘a.m.]-M.

buyurmuşdur ki:¹⁵⁴⁴ “Her ki benüm sünnetlerümi kendü üzerine sünnet görse ve işlese [233a](1) ol kişi mü'min-i sünnidür ve her ki kendü üzerine sünnet göre ammā işlemese mü'min-i āşidür ⁽²⁾ ve her ki sünnet idüğine i'tikād etse ammā işlemese ve¹⁵⁴⁵ işlemin kendü üzerine vācib ⁽³⁾ görmese mübtedī'dür ve¹⁵⁴⁶ her ki aşlına inkār etse¹⁵⁴⁷ inkār etdüğü nesne eger şahābī evvel ⁽⁴⁾ ittifāk edüp soñra ihtilāf etdükleri nesne ise kāfir olur ve eger¹⁵⁴⁸ evvel ihtilāf ⁽⁵⁾ edüp soñra ittifāk etdükleri nesne ise kāfir olmaz.” ve *Resül ḥazreti*¹⁵⁴⁹ ‘aleyhi’s selām ⁽⁶⁾ buyurmuşdur ki: “*Men terake sünneti lem yenel şefā'ati.*”¹⁵⁵⁰ Ya'nī “Her kim¹⁵⁵¹ benüm sünnetüm¹⁵⁵² terk ede benüm ⁽⁷⁾ şefā'atümden naşīb bulmaz.” demekdür ve¹⁵⁵³ ekābir dēmişlerdür ki terkden murād i'tikāddan terk ⁽⁸⁾ etmekdür fi'len terk eden kebireden eşed olmaz. Şāhib kebire ḥaqqında ḥ'ūd *Resül* ⁽⁹⁾ *ḥazreti*¹⁵⁵⁴ ‘aleyhi’s-selām¹⁵⁵⁵ buyurmuşdur ki: “*Şefā'atī li ehli'l-kebāiri min ümmeti*”¹⁵⁵⁶ ve dēmiş ki ⁽¹⁰⁾ Ef'āl-i namāzdan erenlere sünnet olan ḥatunlara bid'atdür, ḥatunlara sünnet olan ⁽¹¹⁾ erenlere bid'atdür ve dēmiş ki *Resül ḥazreti*¹⁵⁵⁷ ‘aleyhi’s selām¹⁵⁵⁸ sünnetleri iki dürlüdür: ⁽¹²⁾ biri oldur ki işleyen şevāb bulur, terk eden günāhķār olur. Ezān bigi,¹⁵⁵⁹ kāmēt ⁽¹³⁾ bigi¹⁵⁶⁰ ve namāzı cemā'at-ile kılmak gibi biri oldur ki işleyen şevāb bulur, işlemeyen¹⁵⁶¹ günāh ⁽¹⁴⁾ kār olmaz taṭavvu' namāzlar ve oruçlar ve şadaķalar bigi.¹⁵⁶² *Tergīb'de* dēmiş ki namāzuñ [233b](1) sünnetleri yigirmi sekizdür.

¹⁵⁴⁴ki] kim M1.

¹⁵⁴⁵ işlemese ve]-M1.

¹⁵⁴⁶ ve]-M.

¹⁵⁴⁷ inkār etse]-M1.

¹⁵⁴⁸ ve eger]-M1.

¹⁵⁴⁹ḥazreti]-M1.

¹⁵⁵⁰ Hadis: “Kim benim sünnetimi terk ederse şefaaimden mahrum olur.” Abdu'l-azîz Buharî, Alâuddîn Abdu'l-azîz b. Ahmed b. Muhammed, *Keşfu'l-Esrâr Şerhu Usûli'l-Pezdevî*, II, 308, Dâr'ul-Kitâbi'l-İslâmî, I-V, ts.

¹⁵⁵¹ kim] ki M1.

¹⁵⁵² sünnetüm] sünnetümi M1.

¹⁵⁵³ ve]-M.

¹⁵⁵⁴ḥazreti]-M1.

¹⁵⁵⁵ ‘aleyhi’s-selām] ‘a.m. M1.

¹⁵⁵⁶ Hadis: “Şefaaim ümmetimden büyük günah sahipleri içindir.” Ahmed b. Hanbel, *el-Musned*, XX, 439 (13222); Tirmizî, *es-Sunen*, IV, 203 (2435); Ebu Davud, *es-Sunen*, II, 1441 (4310).

¹⁵⁵⁷ḥazreti]-M1.

¹⁵⁵⁸ ‘aleyhi’s-selām] ‘a.m. M1.

¹⁵⁵⁹ bigi] gibi M1.

¹⁵⁶⁰ bigi] gibi M1.

¹⁵⁶¹ işlemeyen] terk eden M1.

¹⁵⁶²bigi] gibi M1.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DİZİN

a [Ar.](^ا)Elif harfinin üstün harekesi ile okunuşu.

a. 194a/14, 194b/10, 194b/3, 195a/8

[=4]

‘a [Ar.](^ع) ‘Ayn harfinin üstün harekesi ile okunuşu.

‘a. 194a/14, 194b/10, 195a/8

‘a.+nuñ 194b/3

[=4]

ābdest [Far.] Abdest.

ā.+i 212b/4

ā.+in 229a/1

ābdest al- [Far.+T.] Abdest almak.

ā. almağ 229a/2

ā. alup 212b/1

[=4]

ābdestlü [Far.+T.] Abdesti bulunan.

ā. 229a/1

[=4]

ābdestsüz [Far.+T.] Abdesti bulunmayan.

a. 190b/13

[=1]

‘Abdullāh [Ar.] bk. **‘Abdullāh bin ‘Ömer**

‘A. 190a/2

bk. **‘Abdullāh bin Mes‘ūd**

‘A.+a 224b/10

[=2]

‘Abdullāh-ı Cürcānī Ebu’l-Hasen Ali b. Muhammed b. Ali es-Seyyid el-Cürcānī el-Hanefi.

‘A. 220b/12

[=1]

‘Abdullāh bin AbbāsEbu’l-Abbās Abdullāh b. el-Abbās b. Abdilmuttalib el-Kureşî (ö. 68/687-88)

‘A. 185b/11

[=1]

‘Abdullāh bin Mes‘ūd Ebu

Abdirrahman Abdullah b. Mes‘ud b.

Gafil b. Habib el-Hüzeli.

‘A. 185b/4, 189b/9, 223b/1, 224a/14, 224b/3

‘A.+dan 207b/9, 209b/9

[=7]

‘Abdullāh bin ‘Ömer Ebu

Abdirrahman Abdullah b. Ömer b. el-

Hattab el-Kureşi el-Adevi.

‘A. 189b/14

‘A.+den 228b/6

[=2]

‘AbeseKur’ân-ı Kerim’in 80. sûresi.

‘A.+den 187a/1

‘A.+ye 186b/14

[=2]

‘âbid[Ar.] İbâdet eden, kulluk eden kimse.

‘â.+lerüñ 217a/10

[=1]

‘aceb [Ar.] Acâyip, tuhaf, şaşırtıcı.

‘a. 216a/3

[=1]

‘Acelî[?]Tespit edilememiştir.

müverref-i ‘A. 185b/2

‘âciz[Ar.] Güçsüz.

‘â. 184a/5

‘âciz ol- [Ar.+T.] Yapmaya gücü yetmemek.

‘â. *olınca* 190b/5

‘â. *olmadın* 190b/10

‘â. *olmayınca* 184a/5

‘â. *olsa* 189b/12

[=4]

ādāb [Ar.] Âdet, yol yordam.

ā. 213a/2, 213a/6, 214b/5

ā.+ını 224a/10

ā.+uñ 213a/1

[=5]

adam [T.] Kişi, kimse.

a. 213a/1

[=1]

‘aded [Ar.] Tâne.

‘a.+de 195a/3, 195a/4

‘a.+inde 225b/14

‘aded-i âyet [Ar.+Ar.]Ayet sayısı.

‘a.-i âyet 188a/1

‘a.-i âyetde 183b/8

‘aded-i maḥşûş [Ar.+Ar.] Husûsi sayı.

‘a.-i maḥşûş 225b/13

[=6]

âdem [Ar.]

1. İlk yaratılan insan ve ilk peygamber.

Ā. 219a/12, 219b/2

Ā.+e 219b/1

2. İnsan.

ā. 213a/12, 221a/8

ā.+üñ 216b/1

[=6]

âdemî [Ar.] İnsanoğluna âit, insanla ilgili.

ā.+lerüñ 226b/7

[=1]

‘**âdet** [Ar.] Usûl, görenek.

‘*â.* 217b/6, 232b/8

‘*â.* + *idür* 228b/14

[=3]

‘**âdil**[Ar.] Adâletli.

‘*â.* + *den* 220b/13

sulṭān-ı ‘*â.* + *üñ* 232a/6

→ *sulṭān*

[=2]

‘**adl** [Ar.] Doğruluk.

‘*a.* 199b/9, 220b/14

[=2]

adlu [Ar.] Adı olan, ad sahibi.

a. 212a/3

[=1]

‘**afv** [Ar.] Suçunu bağışlama.

‘*a.* + *udur* 189b/4

‘**afv-ı maḥv** [Ar.+Ar.] Suçların
bağışlanması.

‘*a.-ı maḥv* 215a/5

‘**afv ol-** [Ar.+T.] Suçu

bağışlamak.

‘*a. oldı*

189b/11

[=3]

ağaç[T.]

1. Ağaç.

a. 216a/9, 217b/12, 217b/13,

218a/10

a. + *ı* 217b/14

2. Tahta.

a. 217b/13

[=6]

āgāh [Far.] Haberi olan, haberli.

a. 212a/2

[=1]

ağız [T.] Ağız.

a. 195b/3

a. + *dan* 193b/2, 195b/9

a. + *ına* (*ağzına*) 193b/4

a. + *uñ* (*ağzuñ*) 195a/1, 195b/3

[=6]

ağla- [T.] Ağlamak.

a.-r 187a/9

ağlamak tut-[T.] Gözyaşı

dökmek.

a.-mak tutdı 186b/9

[=2]

aḥbār [Ar.] Haberler, sözler,

söylentiler.

a. 225b/14

a. + *da* 226b/3

[=2]

āheste [Ar.] Yavaş, ağır, sâkin.

â. 209b/14, 210a/2

[=2]

āḥir [Ar.] Son.

â. 187a/10, 187b/4, 189a/14, 189a/2,

189c/1, 192a/10, 192a/6, 192a/7,

192b/14, 194b/12, 196a/9, 205a/12,
205b/2, 209b/12, 209b/3, 222a/2,
223a/11, 223a/4, 223b/2, 226b/13

ā. + *deki* 223b/6

ā. + *den* 189a/1, 189c/1

ā. + *e* 187a/1, 187a/3

ā. + *i* 195a/14

ā. + *idür* 195b/9, 196a/12

ā. + *inden* 185b/7, 188b/13

ā. + *indendür* 200b/5

ā. + *ine* 190a/8, 197a/5

ā. + *iñde* 192b/10

ā. + *iñi* 192b/11

ā. + *ki* 223a/7, 224a/11

āḥīr-i ḥāmīm [Ar.] Ḥāmīm'in
sonu.

ā. - *i ḥāmīmden* 186b/14

ākṣa-yı āḥīr bk. **ākṣa**

ākṣa-yı ā. 194b/1

ka 'de-yi *ā.* 225a/13

→ *ka* 'de

[=40]

āḥīre [Ar.] Son, sonuncu.

ka 'de-yi *ā.* 209a/6, 209a/7, 209b/1,
210a/5

ka 'de-yi *ā.* + *de* 205a/6, 210a/6

→ *ka* 'de

secde-yi ā. + *den* 224b/5

→ *secde*

[=7]

āḥīret [Ar.] Ahiret.

ā. 214a/2

[=1]

aḥkām [Ar.] Hükümler, kânunlar.

a. + *ı* 211b/14

[=1]

Aḥmedü [Ar.] Övülmüş kimse (Hazreti
Muhammed'in isimlerindendir)

A. 202a/6

[=1]

aḥrās [Ar.] Dilsiz.

a. + *uñ* 200b/5

[=1]

aḥṣām [Soğd.] Akşam.

a. 192b/2

aḥṣām namāzı [Soğd.+Far.] Akşam
namazı.

a. *namāzında* 186a/8, 186b/12,

187b/13, 189b/14

a. *namāzından* 188a/3

a. *namāzınıñ* 225b/6

[=7]

aḥ-[T.] Akmak.

a. - *a* 212a/8

[=1]

aḥ [T.] Beyaz.

a. 212b/2

[=1]

‘**aḳabince** [Ar.] Arkadan, ardından.

a. 195a/6, 195b/1, 222a/4

[=3]

aḳrabā [Ar.] Aralarında kan bağı bulunan kimseler.

a. +*ya* 231a/4

[=1]

aḳşā [Ar.] En son, en kenar yer.

a. +*sıdur* 196a/12

aḳşā-yı āḫīr [Ar.+Ar.] En sonuncu.

a.-*yı āḫīr* 194b/13

aḳşā-yı ḥalk [Ar.+Ar.] Boğazın sonu.

a.-*yı ḥalk* 194b/12

a.-*yı ḥalka* 194b/11

a.-*yı ḥalkdan* 194b/13

a.-*yı ḥalkdandur* 195a/9, 200a/13

a.-*yı ḥalkdur* 194b/12, 195a/3

aḳşā-yı lisān [Ar.+Ar.] Dilin sonu.

a.-*yı lisān* 195b/10, 195b/8, 200b/3

a.-*yı lisāna* 196a/11, 197a/4

a.-*yı lisāndadur* 195b/10

a.-*yı lisāndan* 200b/2

a.-*yı lisāndandur* 200b/1

a.-*yı lisānile* 195b/6, 195b/7.

a.-*yı lisānuñ* 195b/1

[=20]

aḳvā [Ar.] Çok kuvvetli.

a. +*dur* 201b/5

mezheb-i a. +*dur* 198b/4

→ *mezheb*

[=2]

aḳvāl [Ar.] Sözler, lâkırdılar.

aḳvāl-i şahābe [Ar.+Ar] Sahābe sözleri.

a.-*i şahābe* 189b/7

eşşah-ı aḳvāl bk. eşşah.

eşşah-ı a. 193a/10

[=2]

al- [T.]

1. Bir şeyi bulunduğu yerden ayırmak, almak.

a.-*sa* 232a/10

a.-*ur* 217b/13

2. Tahsil etmek.

a.-*mayalar* 214a/2

3. Kabul etmek.

a.-*ana* 229a/5, 229a/8

a.-*maḳ* 220a/13, 226b/10, 226b/11,

227a/8, 227b/1, 227b/2, 227b/3,

229a/8, 229b/3

a.-*ursa* 227a/13

a.-*maya* 212b/4

4. Sağlamak, elde etmek.

abdest a.-*maḳ* 229a/2

abdest a.-*maya* 212b/4

abdest a.-*up* 212b/1

nefes vèriip a.-*maḳdan* 214a/12

→ *nefes*

[=19]

a‘lā[Ar.]

1.Yüksek, yüce.

a .196b/7

2.Üzerinde.

ḥanek-i a. 195b/11, 195b/6, 195b/7,
196b/12

*ḥanek-i a. +çağ*196b/10

ḥanek-i a. +dan 200b/1, 200b/4

ḥanek-i a. +nuñ 196a/6, 196b/11,
196b/13

ḥanek-i a. +ya 196a/2, 196b/12,
196b/14

vasat-ı ḥanek-i a. +ya 196a/6

→ḥanek

[=16]

‘ālem[Ar.] Dünya, cihan.

‘ā. +de 215a/11

[=13]

alın[T.] Alın.

a. 208b/14, 208b/8, 209a/3

a. +dur 208a/4

*a. +ı (alın)*208b/5

*a. +ın (alının)*208a/3, 208a/5, 208a/8

*a. +ında (alınında)*232b/4

[=9]

alın- [T.] Elde edilmek.

a. -duğı 209a/14

a. -mışdur 220b/13

[=2]

‘Alī [Ar.] Ebü’l-Hasen Ali b. Ebi Talib
el-Kureşi el-Haşimi.

‘A. 190b/7, 228b/10

‘A. +nüñ 213b/7

[=3]

‘alīm [Ar.] İlmi ezeli ve ebedi
olan.(Allah’ın güzel isimlerinden)

‘a. 207b/9, 216a/5

[=3]

‘ālim[Ar.] İlim sahibi olan kimse,bilen.

‘ā. 188a/11, 232a/12

‘ā. +e 227b/13

‘ā. +üñ 231b/14, 232a/6

[=5]

Allāh[Ar.] Allah, Tanrı.

A. 221b/9, 223b/10

A. +dan 214a/7,223b/13

A. +uñ 219b/3, 223b/11, 223b/12

[=8]

alt [T.]Bir şeyin yere bakan yanı, üst
karşıtı.

a. +ında 195b/4

a. +ındağı 199b/7

[=7]

altı[T.] Beşten sonra gelen sayının adı.

a. 225a/1

a. +da 213a/12

on a. 200a/6, 200a/7, 200a/9,
201a/11, 201a/13, 201b/3

→on

[=7]

altıncı [T.] Altı sayısının sıra sıfatı.

a. 200b/3, 211b/6, 227a/14, 227a/9

on a. 201a/7

→on

yigirmi a. 209a/6

→yigirmi

[=6]

altmış [T.] Elli dokuzdan sonra gelen
sayının adı.

a. 187b/11, 187b/6, 221a/8

yüz a. +dur 226a/1

→ yüz

[=4]

a'māl [Ar.] Ameller, işler.

a. 212b/9

a'māl-i namāz [Ar.+Far.] Namazın
amelleri.

a.-i namāzdan 214a/12

[=2]

amān [Ar.] Bağışlanma isteği.

a. 204b/7

a. +dur 231a/5

amān vērīl-[Ar. +T.] Kuvvetli
durumda olanın teslim olanı
bağışlaması.

a. vērīldi 204b/8, 204b/9

[=4]

'amd[Ar.] Bir şeyi bilerek ve isteyerek
kasıtlı olarak yapma, kasıt.

'a. +ile 218b/13

[=1]

'amel[Ar.] Bir kimsenin dinin
buyruklarını yerine getirmek için
yaptıkları. 'a. +leri 212a/12,
212a/13

'amel-ikeşīr[Ar. + Ar.] Namazın
mahiyetiyle bağdaşmayan bir fiilin
namaz esnasında onu bozacak düzeyde
oluşunu ifade eden terim.

'a.-i keşīrdür 188a/10

'amel ét- [Ar. +T.] (Gereğince)
hareket etmek.

'a. éderüz 183b/2

'a. étmiş 193b/11

[=5]

āmīn [Ar. āmīn < İbr.] Duâlardan ve
hayır temennîlerinden sonra, "Allah
kabul etsin, öyle olsun!" anlamında
kullanılan söz.

ā. 203b/14

[=1]

ammā [Ar.] Ancak,fakat.

a. 183a/13, 183b/7, 183b/8, 184a/13,
184a/2, 184b/13, 184b/2, 185a/4,

185a/7, 186a/9, 187b/3, 187b/7,
187b/9, 188a/10, 188a/13, 188a/14,
188a/9, 188b/14, 188b/6, 189a/1,
189a/3, 189a/5, 189a/6, 189a/8,
189c/1, 190a/5, 191a/14, 191b/6,
192a/13, 192a/14, 192b/4, 192b/5,
192b/7, 193a/13, 193a/8, 194a/3,
195a/2, 195a/8, 195b/14, 197a/14,
197b/5, 198a/5, 198b/12, 198b/4,
198b/7, 198b/9, 199b/10, 200a/10,
200b/10, 201a/6, 201a/8, 201b/12,
201b/5, 202a/7, 202b/11, 202b/3,
203a/11, 203a/6, 203b/1, 203b/13,
203b/5, 203b/6, 204a/3, 204b/13,
205a/12, 205a/6, 205b/10, 206a/10,
206b/1, 206b/13, 207a/1, 207a/14,
207b/12, 207b/2, 207b/3, 207b/6,
208a/10, 208a/13, 208a/2, 208a/4,
208a/6, 208a/7, 208b/11, 208b/3,
208b/6, 209a/12, 209a/5, 209b/1,
209b/2, 209b/8, 210a/1, 210a/12,
210a/6, 210b/1, 210b/2, 211a/8,
212b/14, 213a/1, 213a/9, 213b/14,
214a/2, 214a/4, 216a/14, 216b/12,
216b/9, 217a/14, 217a/7, 217b/8,
218b/14, 219a/3, 219a/8, 219b/4,
219b/6, 220a/13, 220a/4, 220a/9,
220b/11, 220b/7, 220b/9, 221a/10,
221a/14, 222a/1, 222a/2, 224a/5,

224b/10, 224b/7, 225a/3, 226a/1,
226b/2, 227a/12, 227a/6, 227a/9,
228a/1, 228b/5, 229a/1, 229a/11,
229a/8, 230b/14, 231b/11, 231b/14,
231b/9, 232a/13, 232a/5, 233a/1, 233a/2

[=145]

‘**Amme** [Ar.] Asıl adı Nebe’ olan
Kur’ân-ı Kerîm’in 78. sûresine ilk
kelimesi “Amme”den dolayı verilen
isim.

‘*A. +den* 187a/2

[=1]

‘**āmmē**[Ar.] Umum halk, kamu, herkes.

belvā-yı ‘ā. 203b/11

→belvā

[=1]

an [T.] O zamiri.

a. +da 189b/11, 210a/2, 212b/10,
214a/11, 214b/4, 215b/14

a. +dan 191a/11, 191a/5, 191a/6,
191b/1, 205b/12, 207a/7, 207b/1,
212b/7, 215a/2, 216a/1, 216a/5,
216a/6, 217b/2, 217b/4, 218b/4,
219b/3, 232a/11

a. +ı 189a/10, 189a/4, 189b/7, 190a/8,
190b/9, 191b/4, 202a/10, 202a/9,
213b/3, 229b/7, 231b/10
a. +lar 183a/6, 188b/14, 188b/8,
196a/9, 202a/7, 203b/4, 213a/9,

222a/6, 223a/12, 227a/10, 228a/10,
228a/9, 232b/7
a. +lara 228a/10, 228a/2, 228a/6,
228a/8
a. +lardan 186b/2, 189a/11, 216b/5,
231b/14
a. +ları 186b/3, 216a/9
a. +laruñ 184b/7, 187a/14, 189a/11,
200a/11, 215a/4, 223a/13, 225b/14,
228a/13
a. +uñçün 223b/3
a. +uñçünki 184a/12, 228b/6
a. +uñ 183a/14, 184b/3, 188a/6,
201b/10, 202a/5, 212b/2, 214a/4,
214b/14, 215a/11, 215b/10, 216a/11,
216b/11, 216b/5, 216b/6, 217a/9,
217b/11, 217b/6, 218b/13, 220a/11,
222b/2, 223b/14, 227a/7, 230a/13,
232b/11, 232b/12
a. +uñçün 188a/10, 197a/8, 199a/6,
214a/6, 217b/3, 223a/14
a. +uñçündür 192a/6, 223a/9
a. +uñla 188b/5, 222a/2, 231b/7

[=104]

ana [T.] Anne.

a. 230a/12
a. +dan 215b/4, 231b/5
a. +dur 226b/13
a. +nũñ 232a/4

a. +sı 187a/9

a. +ya 231a/3

[=7]

ancağ [T.] Yalnız, sadece.

a. 190b/8

[=1]

añ- [T.] Anmak.

a. -ar 217b/8
a. -arlardı 214b/4
a. -arsa 225a/11, 225a/9
a. -mağışun 213a/7
a. -mağdur 211b/3
a. -masa 192a/13, 192b/1
a. -mayup 189b/12
a. -sa 192a/14, 222a/11

[=11]

añ [T.] O zamiri.

a. +a 209a/1, 212a/12, 213a/8,
214a/14, 214a/8, 214b/5, 214b/6,
215b/12, 216b/11, 217a/13, 217a/8,
217b/9, 218a/10, 220b/14, 226b/11,
226b/9, 227a/12, 229a/10, 232a/12

a. +adur 209b/14

a. +uñ 215b/3

a. +uñçün 215b/2

[=22]

añdur- [T.] Andırmak, hatırlatmak.

a. -dı 190a/5

a.-dığı 190a/4
a.-dığı 190b/5
a.-duğı 191b/7
a.-sa 191a/1, 190b/11, 191b/6

añdur+ıvêr- [T.+T.]

Hatırlatıvermek.

a.-ı vêrdiler 191b/10
a.-ı vêre 189b/13
a.-ı vêren 190b/13
a.-ı vêrmek 190b/5
a.-ı vêrse 190a/4

[=12]

añdurıl- [T.] Hatırlatılmak.

a.-an 190b/13

[=1]

añıl [T.] Yavaşça.

añıl a. 191a/5, 191a/9
a. añıl 191a/5, 191a/9

[=4]

añla-[T.] Anlamak.

a.-madı 201b/7
a.-sa 190b/10

[=2]

ara [T.]

1. İki şeyi birbirinden ayıran uzaklık,
aralık, boşluk.

a.+sında 191b/12, 199b/10, 219b/5,
231b/11

a.+sındağı 199b/3

a.+sındadur 195b/6

a.+sından 199b/9

a.+ya 226b/2

2. İç.

a.+dan 194a/7

a.+larında 205b/2

a.+sında 207a/12, 218a/10, 229a/7,
232b/12

[=14]

‘**Arab** [Ar.] Ortadoğu ve Kuzey
Afrika’nın büyük bir bölümünde
yaşayan halk.

‘*A.* 201b/10

diyār-ı ‘*A.+da* 188b/14

→ *diyār*

luğat-i ‘*A.+da* 202b/12, 204b/14

→ *luğat*

[=4]

‘**Arabī** [A.] 1. Arapça.

‘*A.* 184a/1, 184a/3, 184b/2, 184b/3,
184b/5,

lafz-ı ‘*A.* 184a/11

→ *lafz*

‘*A.+den* 184c/1

2. Arap kavmine ait.

‘*A.* 219b/11, 219b/12, 219b/9, 220a/10,
220b/1, 221a/2, 224a/12, 224a/9

‘*A.+ye* 220a/2, 220b/4

[=17]

‘**Arabiyyāt** [Ar.] Arap dili ve edebiyatıyla ilgili bilgiler.

‘*A. +a* 194a/11

[=1]

aralık [T.] Birbirine bitişmeyen iki şey arasında kalan mesâfe, iki şey arasındaki açıklık.

a. +da 189a/6

a. +ındadır (aralığındadır) 200b/3

[=2]

ardınca [T.] Hemen arkasından, hemen ardından.

a. 193b/5, 194a/5, 198b/9, 219a/6, 222b/12

[=5]

arın- [T.] Saflığını, temizliğini bozan şeylerden sıyrılmak, saf duruma gelmek.

a.-up 231b/5

[=1]

arқа [T.] 1. Bir şeyin temel tutulan yüzünün tam ters yanı, ön karşıtı.

a. +sı 208b/1

2. Bir şeyin sırt durumunda olan yüzeyi.

a. +muz 232b/3

[=2]

‘**arş** [Ar.] İslam inancına göre göğün en yüksek katı.

‘*a. +a* 212b/2

[=1]

art [T.] Arka, geri.

a. +ında(ardında) 210b/9, 223a/7

[=2]

artuқ [T.] Daha çok, daha fazla.

a. 187b/1, 189b/5, 190b/4, 214a/6

[=4]

‘**arż** [Ar.] Sunma.

‘**arż ol-** [Ar. +T.] Bir büyüğe sunma, takdim etme.

‘*a. olsa* 215b/13

‘*a. olundı* 213b/9

[=2]

ärzū [Far.] İstek, dilek.

a. +lar 218a/1, 218a/2

a. +larından 213a/14

a. +sı 217b/8

[=4]

aşār [Ar.] Eserler.

aşār-ı şahābe [Ar.+Ar.] şahābenin eserleri.

a.-ı şahābe 189b/7

[=1]

aşhāb[Ar.]

1. Hz. Muhammed zamanında yaşamış, onu görmüş ve sohbetinde bulunmuş

kimseler, sahâbe.

a. 220a/11, 232b/11, 232b/2

a. +dan 216a/8, 221a/6

a. +ıla 219b/9, 220a/10

a. +uñ 223a/13

2. Bir şeye veya bir kimseye mensup bulunanlar.

a. +ı 222b/2

aşhâb-ı Şâfi‘î [Ar. +Ar.] Şâfi‘î’nin ashâbı.

a. -ı Şâfi‘î 232b/12

[=10]

aşıl [Ar.] Bir şeyin esas olan kısmı.

a. 183a/3

a. +da 222b/14

a. +dan 223a/2

a. +ı (aşlı) 207a/10, 208a/3, 208a/4, 223a/1

a. +ın (aşlın) 225a/14, 225b/6

a. +ına (aşlına) 216b/4, 233a/3

a. +ını (aşlını) 225a/12

aşl-ı rūḥ [Ar.+Ar.] Ruhun aslı.

a. -ı rūḥı 213a/3

[=13]

‘aşı [Ar.] Allah’ın emirlerine uymayan, günahkar.

‘ā. +dür 228a/7, 228a/9

‘ā. +ler 228a/9

mü’mîn-i ‘ā. +dür 233a/1

→ mü’mîn

[=4]

aşlā [Ar.] Hiçbir vakit, hiçbir zaman.

a. 193a/7

[=1]

aşlı [Ar.] Hususî, seçkin.

a. 208b/4

a. +dür 202b/14

[=1]

aşağa [T.] Aşağı, yukarı karşıtı.

a. 189a/6, 199a/14, 201a/4, 215b/9

a. +daki 199a/5, 199a/6

a. +dan 188b/10, 188b/13

a. +ğı 201a/6

a. +sı 193a/11

a. +sına 199a/6

[=11]

āşikāre [Far.] Açık, meydanda.

ā. 192b/11, 192b/2, 192b/3, 192b/4, 219a/2, 219a/3, 219a/4, 226b/3, 226b/5

ā. +dür 216a/2

āşikāre ol- [Far.+T.] Belli olmak, meydana çıkmak.

ā. olacak 215b/14

ā. olup 215b/12

[=14]

at [T.] At.

a. +a 230b/2

[=2]

ata [T.] Baba.

a. 230a/12

a. +sı 232a/12

a. +ya 231a/3

[=3]

atla- [T.] Okuma, yazma, sayı sayma

vb. işlerde bazı bölümleri üstünkörü geçmek.

a. -duğı 189a/7

a. -sa 189a/6

[=2]

atlu [T.] Ata binmiş kimse.

a. 230a/11

[=1]

avāz[Far.] Ses, sedâ.

a. 217a/8

a. +uñı 191a/11, 191a/14

[=3]

‘avrat [Ar.]

1. Kadın.

‘a. 230a/1

‘a. +lara 226a/3, 226a/4

2. Zevce, karı.

‘a. +a 220a/7

‘a. +ı 227a/1

‘a. +ıdur 227a/1, 227a/2

‘a. +ına 193b/8, 227a/13

‘a. +ınuñ 227a/10

[=12]

avuç[T.] Elin iç kısmı.

a. 228b/14

[=1]

aya [T.] Avuç içi.

a. +larıla 231a/12

a. +sın 231b/2

[=2]

ayak [T.] Ayak.

a. +a (ayağa) 230b/3

a. +ı (ayağı) 208b/1, 232b/6

a. +ın (ayağın) 232a/4

a. +ların 208a/11, 208a/9

a. +larınuñ 183a/2

a. +uñ (ayağınuñ) 208b/2

[=8]

‘ayb [Ar.] Utanılacak hâl ve davranı

‘a. +laruñ 215a/6

[=1]

āyet[Ar.] Âyet.

ā. 183b/10, 183b/11, 183b/12,

183b/13, 183b/9, 184b/10, 184b/14,

185a/3, 185a/9, 185b/2, 187b/11,

187b/12, 187b/14, 187b/5, 187b/6,

187b/7, 187b/9, 188a/14, 188a/7,

189a/7, 189a/8, 189b/1, 189b/11,

189b/4, 189b/5, 190a/8, 190b/2,

202a/10, 202a/8, 224a/6, 224a/8

ā. +e 186b/9, 187b/13, 189b/4

ā. +i 184b/12, 190a/11, 203b/2

ā. +ler 186a/10, 186a/9, 224a/7

ā. +lerdür 185a/4

ā. +üñ 185a/6, 193b/11

āyet-i müdāyene [Ar. + Ar.]

Borçlanma âyeti.

ā.-i müdāyene 185a/5

‘aded-i ā. 188a/1

‘adet-i ā. +de 183b/8

→ ‘aded

[=56]

ayır- [T.] Birbirinden uzaklaştırmak.

a.-maḳdur 183a/1

[=1]

‘ayn [Ar.] (ع) harfi.

‘a. 195a/11, 201b/14, 205a/1

‘a. +ı 203a/14, 203a/9, 206a/4

‘a. +ına 203a/3

‘a. +idür 194b/4

ḫarf-i ‘a. +dur 200a/14

→ ḫarf

[=8]

ayrıl- [T.] Uzaklaşmak.

a.-uruz 221b/9

[=1]

ayruḳ [T.] Başka.

a. 189a/5, 190a/1, 202a/11, 202a/13,
219b/12

[=5]

ayur- [T.] Uzaklaştırmak.

a.-mayup 216a/4

[=1]

az [T.] Az, çok karşıtı.

a. 227b/11, 230b/5

a. +a 230b/3

[=3]

a‘zā [Ar.] Vücudu meydana getiren
parçalar, organlar.

a. 208a/1, 220b/8, 220b/11

a. +sı 216a/11

a. +sını 216a/4

[=5]

‘azāb [Ar.] İşkence, keder.

‘a. +uñ 221b/12

‘a. +uñdan 221b/11

[=1]

azacuk [T.] Az miktarda olan.

a. 191a/1

[=1]

āzād [Far.] Kurtulmuş, serbest olan.

āzād ét- [Far. + T.] Esir, köle veya
câriyeye hürriyetini geri vermek.

ā. etmek 229a/4

āzād ol- [Far. + T.] Serbest kalmak,
hür olmak.

ā. olunca 227b/1

[=2]

‘azamet [Ar.] Büyüklük, ululuk.

‘a. +i 216a/10

‘a. +in 213a/5

‘a. +ine 213b/4

[=3]

‘Azāzīl [Ar.] İslâmî literatürde şeytan veya iblisin diğer adı.

‘A. 219a/13

[=1]

azıklık [T.] Azık koymaya yarayan kap veya torba.

a. +ına (azıklığına) 214a/2

[=1]

‘azīm [Ar.] Büyük.

‘a. 215a/8

[=1]

‘azīz [Ar.] Muhterem, sayın.

‘a. 196a/13

‘a. +dür 196a/13, 196a/14, 196b/1

‘azīz dut- [Ar. +T.] Değerini yükseltmek.

‘a. duta 227b/7

‘a. dutmayalar 227b/6

[=6]

‘azīzrek [Ar.] Daha büyük.

‘a. 216b/2

[=1]

‘azl [Ar.] Görevine son verme.

‘azl eyle- [Ar. +T.] Görevine son vermek.

‘a. eyledi 205b/9

[=1]

azu [T.] Azı dişi, öğütücü diş.

a. +lar 196a/12

a. +laruñ 196a/13, 196a/14

[=3]

bā [Ar.] ب harfi.

b. 194b/9, 199b/9, 202a/4, 203a/3

b. +nuñ 201a/10

b. +yıla 199b/11, 201a/9

[=7]

bāb [Ar.] Bir kitabın bölümlerinden her biri.

b. 183a/5, 188a/5, 193b/9, 207b/12, 209a/6, 211b/13, 218b/7, 232b/9

b. +da 183a/6, 207b/14

b. +ında 183a/8, 207b/14, 218b/10

b. +larında 183a/7

bāb-ı secde-yi tilāvet [Ar.+Ar.+Ar.]

Tilāvet secdesi bölümü.

b.-ı secde-yi tilāvetdeki 189b/8

bāb-ı seh [Ar. +Ar.] Hatâ

bölümü.

b.-ı sehvinde 192b/13

[=16]

baba [T.] Baba.

b. 227a/1

[=1]

bahā [Far.] Değer, kıymet, fiyat.

b. 220a/13

[=1]

baḥlrek [Ar. +T.] Daha cimri.

b. +i 226b/8

[=1]

baḥiṣ [Ar.] Üzerinde konuşulan kon

b. +i (baḥṣi) 227c/2

b. +inde (baḥṣinde) 227b/7

baḥṣēt- [Ar. +T.] Sözüünü etmek.

b. etdiler 205a/14

baḥsol- [Ar. +T.] Hakkında

konuşulmak.

b. oldı 207a/12

[=4]

baḥ- [T.] Bakmak.

b. -mağa 215a/10

[=1]

baḥara [Ar.] Sığır, inek.

sūre-yi b. 186b/4

→ sūre

[=1]

bāḳī [Ar.] Geriye kalan.

b. 183a/8, 211a/1, 224a/13, 225a/11,
225a/9

b. +si 188a/3, 210a/8

b. +sin 207b/4

b. +sini 225b/4

bāḳī ḳal- [Ar. +T.] Geriye kalmak,
artakalmak

b. ḳaldığını 225a/9

b. ḳalur 224a/13

[=9]

bārī [Far.] Hiç olmazsa.

b. 215a/6

[=1]

barmaḳ [T.] Parmak.

b. +ı (barmağı) 228b/14

b. +ıla (barmağıla) 228b/13

b. +ları 208b/2

b. +ların 231a/13

[=4]

baṣīr [Ar.] Her şeyi noksansız olarak
gören anlamında esmâ-i hüsnâdandır.

b. 207b/9, 216a/5

[=2]

baṣmaḳçı [T.] Ayakkabıcı.

b. 214b/2

[=1]

baṣ [T.] Kafa.

b. 232a/3

b. +dan 216b/2

b. +ı 216b/3

b. +ın 208a/10, 215a/9, 215b/9

b. +ların 219a/12

b. +uñ 208b/13, 209b/12

b. +uñı 224b/4

[=10]

başla- [T.] Başlamak.

b.-madı 185b/7

b.-rlar 210b/10

b.-sa 189a/4, 189a/6, 205a/9,
210a/10, 210a/12, 210b/2, 232a/10

b.-sañ 191b/4

b.-ya 205a/10, 207b/4

b.-yup 211a/2

[=13]

bâıl [Ar.] Geçersiz, hükümsüz.

b. 215b/5, 215b/7

hayālāt-ı b.+a 218a/3

→*hayālāt*

[=3]

bâın [Ar.] İç yüz, dâhil. Karşıtı zâhir.

b. 211b/13

b.+da 214b/14

b.+dan 217b/10

b.+dandur 217a/14, 217a/7

b.+dur 215b/8

b.+ı 215a/3

b.+ına 216a/2

b.+ından 212a/1

bâın-ı süflâ[Ar.+Ar.] Aşağının iç yüzü.

b.-ı süflâsındandur 201a/7

[=10]

bay [T.] Zengin, paralı, varlıklı kimse.

b. 227b/6, 227b/7, 227b/9

[=4]

bayram [T.] Bayram.

b. 185b/14

bayram namâzı [T. + Far.]

Bayram namazı.

b. namâzında 185b/14, 192b/2

bayram namâzı kııl-[T. + Far. +

T.] Bayram namazı kılmak.

b. namâzıñ kıılurken 211b/3

[=5]

ba‘zı [Ar.] Bir kısım, birtakım.

b. 185a/4, 185a/6, 185a/7, 187b/7,

188a/9, 188b/6, 192b/7, 194a/5,

194a/7, 201b/3, 201b/7, 202b/12,

204b/10, 206a/12, 206a/5, 207a/8,

207b/13, 207b/14, 208b/5, 208b/9,

213a/1, 219a/14, 219a/9, 219b/2,

221a/13, 222b/1

b.+lar 187a/2, 187b/14, 188b/13,

189a/7, 195a/1, 199a/8, 199b/2,

200a/11, 200a/3, 200a/5, 200a/6,

202a/2, 204b/6, 207a/14, 207a/4,

226a/1, 228a/13, 228a/14, 228b/4,

228b/5, 232a/1

b.+na 183a/6

b.+nda 218b/5

[=52]

be [Far.] Kelime başına getirilerek
zarflar teşkil eden “ile, için, -e kadar, -
e göre” anlamında ön ek.

be-dürüstî [Far.] Dürüslükle,
doğrulukla.

b.-dürüstî 221b/6

b.-dürüstî 186b/1

be-herḥāl [Far.+Far.+Ar.] Her
hâliyle.

b.-herḥāl 184b/4

be-ṭarîḳ-i evlā [Far.+Ar.+Ar.] Daha
iyi yolla.

b.-ṭarîḳ-i evlā 222a/9

[=4]

bedel [Ar.] Bir şeyin yerine verilen
karşılık.

bedel ét- [Ar. + T.] Bir şeyin yerine
karşılık vermek, bir şeyin yerini
tutmak.

b. étmişlerdür 202b/12

bedel ol- [Ar. + T.] Yerini tutmak,
karşılık olmak.

b. olunur 201b/10

[=2]

beden [Ar.] Vücut, gövde.

b. 212b/10

b.+de 216b/2

b.+den 223b/10

b.+i 216a/14, 216b/1

[=5]

begenil- [T.] Takdir edilmek.

b.-meyen 214b/10

[=1]

behre [Far.] Pay, hisse, nasip.

b.+si 226a/8

[=1]

Bekrî Ḥāherzāde [Ar.] Ebû Bekr b.

Muhammed b. Hüseyin b. Muhammed
el- Buhârî (ö. 483/1090) Hanefî fâkihi.

şalavât-ı B. 211a/2

→ şalavât

[=1]

belā [Ar.] Dert, gam, keder.

b.+ya 213a/10

[=1]

Belḥ [Ar.] Afganistan’ın kuzeyinde bir
şehir ve eyalet.

meşāyih-i B. 230b/8

→ meşāyih

[=1]

Belḥī bk. Ḥāce Ebû Muḥammed

Selemen Belḥī

B. 193a/2

[=1]

belī [Far.] Evet, hay hay, peki.

b. 191a/13

[=1]

belki[Ar. bel “ancak, fakat”tan Far. “ki”
ile bel+ki]

b. 188a/2, 192a/11, 209b/14, 210a/2,
213b/1, 215b/7

[=6]

benī [Ar.] Oğullar.

b. 194b/1

b.+deki 194b/9

[=2]

belvā [Ar.] Belâ, dert, keder.

belvā-yı ‘āmmē [Ar. +Ar.] Herkesin
kederi.

b.-yı ‘āmmē 203b/11

‘umūm-ı *b.* 206b/2

→‘umūm

[=2]

ben [T.] Tekil birinci şahıs.

b. 203b/10, 205b/4, 228b/2, 230a/14

b.+a (baña) 205b/3,220b/1, 224a/10,
230b/1

b.+den 227b/11

b.+i 212b/3, 212b/6, 213a/7, 218a/8,
228b/3

b.+üm 203a/13, 232b/14, 233a/6

[=18]

bende [Far.] Kul, köle,esir.

b.+lerüñ 213a/11

b.+lerüñi 212a/14

[=2]

benī İsrāīl [Ar.] İsrâil oğulları.

sûre-yi b. 189b/9

→ *sûre*

[=1]

beñiz [T.] Yüz, yüz rengi.

*b.+i (beñzi)*213b/8

[=1]

beñze- [T.] Benzemek.

b.-yenlerden 214b/11

[=1]

beñzer [T.] Benzer.

b. 209a/1, 209a/2, 212a/7, 217b/12

[=4]

berāber [Far.]

1.Birlikte, bir arada.

b. 230a/5

2. Bir seviyede, bir hizada, bir ve
eşit.

b. 187b/11, 187b/4

b.+dür 183a/4

3. Kendisiyle birlikte, yanında.

b.+inde 195b/2, 196a/2, 196a/4,

200b/1

b.+ine 195b/10

[=9]

berekāt [Ar.] Bereketler, bolluk, feyiz.

kelime-yi b.+dur 229b/12

→ kelime

[=1]

bereket [Ar.] Bolluk, feyiz.

b. +leri 223b/11

[=1]

beri [T.] Yakında bulunan.

b. 195b/8, 195b/9

[=3]

berī [T.] Kurtulmuş olan.

berī ol- [Ar.+T.] Kurtulmak.

b. olup 228a/10

[=1]

berü [T.]

1. Yakında bulunan.

b. 200b/9

b. +den 200b/7, 200b/9

2. Belli yerden ve zamandan bu yana.

b. 196a/1, 196b/9, 197a/3, 197a/4,

197a/9, 198b/7, 198b/12, 200b/2

[=11]

besmele [Ar.]Bağışlayan ve
esirgeyen Allah'ın adıyla manâlı
başlangıç sözü.

b. 183b/7

[=1]

bêş [T.] Beş sayısı.

b. 187b/14, 204a/10, 212a/7, 212a/8,

212a/9, 212b/9, 228a/2

b. +dür 226a/1

b. +i 227a/9

on b. +den 188a/1

→on

yigirmi b. +dür 227a/6

→yigirmi

[=11]

beşâret [Ar.] Müjde, iyi haber.

beşâret ét-[Ar.+T.] Müjdelemek.

b. éder 214b/6

[=1]

bêşinci [T.] Beşinci.

b. 200b/2

b. +si 211b/6

on b. 201a/7

→on

yigirmi b. 207b/12

→yigirmi

[=4]

beyân [Ar.] Açıklama, anlatma,
söyleme.

b. 225b/8, 225c/1

b. +a 230b/13

b. +ıdır 227c/1

b. +ında 217a/6

b. +ındadır 183a/5, 188a/6, 193b/9,

207b/13, 209a/6, 211b/13, 218b/7,

232b/9

beyân-ı 'ilim[Ar.+Ar.] İlmin

açıklanması.

b.-ı 'ilimde 228a/4

vaqt-i b.-ı 'ilimde 227b/13

→ vakt

beyān èt- [Ar.+T.] Anlatmak,
bildirmek.

b. ètdügi 193b/14

b. ètmedi 190b/9

b. ètmiş 212a/3

beyān olun- [Ar.+T.] Anlatılmak,
bildirilmek.

b. olunmadı 209a/14

[=19]

beyit [Ar.] İki mısradan oluşan nazım
birimi.

b. +üñ (beytüñ) 194a/14, 195a/14,
195a/7, 195a/8, 199a/7

b. 194a/13

b. +de (beytde) 195a/7

[=7]

beyt [Ar.] Ev, mesken.

ehl-i beyt [Ar. +Ar.] Ev halkı.

ehl-i b. +e 231a/4

[=1]

bèz [T.] Bez.

b. 212b/7

b. +in 214b/2

[=1]

bī [Far.] Farsça ve Arapça kelimelerin
başına gelen ve dilimizdeki “-siz, -
mez” eklerinin anlamını karşılayan ön
ek.

bī-çārelik [Far.+Far.] Çâresizlik.

b.-çārelinin 216b/4

b.-çārelice 219a/10

bī-niyāz [Far.+Far.] Yalvarmaya
ihtiyacı olmayan.

b.-niyāza 191a/10

bī-hācet [Far.+Far.] Gerekli,
lüzumlu olmamak.

b.-hācet 190a/5

bī-hūş [Far.+Far.] Akılsız, şuursuz.

b.-hūş olmağdur 211b/8

[=5]

bi‘aynihi [Ar.] Olduğu gibi, tıpkı.

b. 190b/3

[=1]

bid‘at [Ar.] Peygamber zamanından
sonra dinde meydana çıkan şey.

b. 222a/12

b. +dur 183a/4

b. +dür 233a/10, 233a/11

bid‘at èt- [Ar.+T.] İslâm hukukuna
göre örneksiz bir şey yapmak.

188b/11

b. ètmiş 188b/11

[=5]

bīgāne [Far.] Yabancı, âşina olmaya

b. 227b/2

[=5]

bigi [T.] Gibi.

b. 183a/14, 185a/3, 185a/4, 187b/3,
193b/14, 202a/5, 206a/12, 212a/13,
213a/14, 213a/2, 215a/8, 220a/9,
222b/11, 222b/4, 225a/5, 233a/12,
233a/13, 233a/14

b.+dür 212b/10, 213a/2

b.+lerden 214b/11

b.+nüñ 217a/9

b.+yi 218a/13

→gibi

[=24]

bil- [T.] Bilmek, anlamak.

b.-Ø 214a/7, 214b/7, 215b/5, 220a/8,
225b/6, 230a/3

b.-di 187a/9

b.-e 216a/11, 225b/11

b.-en 184a/3, 184b/2

b.-eyin 213b/12

b.-gil 183a/5, 183a/9, 185a/13,
188a/6, 208a/3, 211b/14, 214a/12,
214b/8, 215b/14, 216b/1, 216b/6,
217a/6, 231a/11

b.-medi 218a/11

b.-mek 215a/1

b.-meye 183a/13, 183a/14, 225a/14

b.-meyen 184a/1, 184b/3

b.-meyicek 225b/5

b.-mez 189a/4

b.-mezin 219b/12

b.-mezse 216b/9

b.-mezüz 213b/3

b.-se 188a/14, 216a/4, 216b/9

b.-üp 216b/4

b.-ür 214b/4, 216a/2

b.-ürdi 214b/4

b.-ürken 216a/6

b.-ürse 202a/6

[=46]

Bilâl [Ar.] Ebû Abdillâh (Ebû

Abdilkerîm veya Ebû Amr) Bilâl b.

Rebâh (ö. 20/641)

Hız. Peygamber'in ilk müezzini olan
sahâbî.

B. 191a/6, 191b/2

B.+e 191b/1

[=3]

bi'l-lâm [Ar.+Ar.] Lâm harfî ile.

b.+dur 229a/12

[=1]

bile [T.] Birlikte, dahi.

b. 193a/6, 195b/11, 196a/13,
196a/14, 196b/1, 196b/3, 196b/7,
198a/10, 198b/10, 198b/9, 200a/12,
200b/1, 201a/6, 208a/10, 208a/14,
208a/4, 210b/12, 212a/13, 224a/4,
226a/13, 226a/14, 226a/2, 226a/3,
226a/8, 226a/9, 229b/7

b. +dür 195a/5, 197a/2, 200b/4,
201a/7, 211a/9

[=31]

bi'l-ḥak [Ar.]Hakkıyla.

b. 223b/13

[=1]

bin- [T.] Binmek.

b.-en 230b/2, 230b/3

b.-ene 230b/2

[=5]

binā [Ar.] Yapı.

b. 225b/8

binā ʿet- [Ar.+T.] Bir düşünce
sistemine göre kurmak, yapmak.

b. ʿediip 205a/4, 228a/14, 230b/6

b. ʿetmek 225b/4

b. ʿetmişdür 225b/1

[=6]

bir [T.] Bir tane, sayı sıfatı.

b. 183b/11, 183b/12, 183b/13, 183b/4,
183b/9, 184b/10, 184b/12, 184b/14,
185a/1, 185a/3, 185a/5, 185a/8, 185a/9,
186a/7, 188a/2, 189a/6, 189b/1, 189b/6,
189b/4, 189b/5, 190a/8, 190b/2,
191b/12eger, 192a/12, 193a/6, 193a/7,
195b/13, 195b/3, 195b/4, 196a/8,
197a/5, 197b/10, 200a/3, 200a/8,
201a/10, 202a/4, 205a/4, 206b/4,
212a/8, 212b/10, 212b/14,

214a/10,214a/11, 215a/13, 216b/5,
216b/7, 217a/7, 218a/10, 218a/6,
219a/14, 219a/7, 219a/9, 220a/9,
222a/6, 222a/8, 224a/9, 228a/7, 228a/9,
231b/4

b. +in 213a/12

on b. 201a/9, 226b/13

→on

b. +dür 224b/13

toḫsān b. +i 229a/7

→toḫsān

2. Herhangi bir.

b. 183a/3, 183b/1, 184b/13, 185a/3,
185a/6, 185a/8, 185b/14, 185b/7,
186a/10, 187a/13, 187a/8, 187a/9,
188a/2, 188a/3, 188b/12, 188b/6,
189a/11, 189a/12, 189a/9, 191a/4,
191b/12eger, 191b/4, 191b/5, 191b/6,
192a/12, 192a/13, 192b/6, 192b/9,
193b/3, 194a/8, 195a/13, 197a/13,
197a/4, 197a/9, 197b/5, 199b/4,
201b/8, 202a/14, 202a/4, 202a/8,
202a/9, 203b/13, 203b/2, 205b/1,
205b/12,205b/14, 206a/11, 206a/14,
207a/13, 207a/14, 207b/11, 207b/5,
207b/6, 207b/8, 208a/10,
208a/6,208b/1, 208b/5, 209a/7,
209b/3, 210a/8, 210a/9,
211a/11,212a/7, 215a/8, 216a/12,

216a/3, 216a/7, 217b/5, 218a/4,
218a/9, 219b/9, 220a/10, 221a/10,
221a/2, 222a/10, 222b/5, 224a/9,
225a/10, 225b/2, 226a/12, 227a/12,
228a/4, 228a/4, 229a/3, 229a/4,
229b/3, 229b/8, 230a/1, 230a/10,
230a/6, 230a/7, 230b/14, 231a/2,
231b/3, 232a/10, 232a/11, 232a/9,
232b/8

[=189]

bir [T.] Bir tâne, sayı sıfatı.

[=65]

biraz [T. “bir+az”] Bir parça, azıcık.

b. 186a/4, 188b/4, 191a/14, 201b/5

[=4]

birbiri [T. “bir+bir+i”] Karşılıklı olarak

bir

diğeri.

b.+ne 204b/7, 229a/6, 230a/4,
230b/5, 231b/4

[=5]

biri [T.] Bir tanesi, herhangi biri.

b. 183a/9, 184a/7, 185a/11, 185a/12,
185b/14, 190a/3, 195a/10, 195a/11,
200a/8, 201b/12, 204a/3, 205b/12,
205b/14, 211b/1, 220a/5, 225a/1,
225a/2, 225a/3, 228a/7, 229b/4,
230a/5, 230a/8, 233a/12, 233a/13
b.+nde 216b/4

b.+ne 195b/5

b.+nüñ 231a/13

b.+yle 184a/8

[=36]

biribiribk. birbiri

b. 195a/6, 195b/1, 198b/9, 199b/3,

219a/6

b.+müze 232b/3

b.+ne 195b/7, 196a/2, 198a/8,

231b/1, 231b/2

b.+den 197b/14

[=12]

birik-[T.] Toplanmak, bir araya gelmek.

b.-miş 217b/8, 217b/9

[=2]

birinci [T.] Birinci sıra sayı sıfatı.

b.+si 225b/1

on birinci [T.+T.] On birinci sıra

sayı sıfatı.

on b. 200b/13, 211b/9

[=3]

birkaç [T.] Üç beş tâne kadar, az

sayıda.

b. 194a/13

[=1]

birle [T.] İle, birlikte, berâber.

b. 213a/10, 214b/10, 214b/5, 214b/7

[=5]

bit- [T.] Sona ermek, tamamlanmak.

b.-er 217b/2, 217b/5

[=2]

bitür- [T.] Sona erdirmek, tamamlamak.

b.-üp 217b/2

[=1]

biz [T.] Çoğul birinci şahıs.

b. 183b/2, 186a/11, 210b/5, 213b/3,
221b/6

b.+e 184a/4, 184a/6, 185b/13,
186a/4, 219a/14, 220a/14, 220b/5,
224a/5, 228b/3

b.+i 186b/7, 213b/3, 228b/9

b.+üm 183a/13, 183b/7, 189a/1,
189c/1, 208a/4, 208b/6, 209a/12,
209a/5, 209b/1, 210b/1, 210b/13,
223b/12, 223b/5, 224a/1, 224a/5,
224b/14, 224b/7, 226a/4, 229a/12,
229a/14

b.+ümle 213b/3

[=38]

boğaz [T.] Ağızla gırtlak arasındaki dar kısım.

b.+a 195b/9

b.+uñ 194b/12

[=2]

bostān [Far.] Sebze bahçesi, bağ.

b.+a 191b/2

b.+dan 191b/2

[=2]

bölük [T.] Takım, zümre, cemâat.

b. 230b/5

[=1]

böyle [T.] Bunun gibi olan, buna benzer,
bu türlü, bu tarzda olan.

b. 192a/8, 192b/10, 208b/5, 214a/14,
218b/4, 221a/11

b.+dür 192b/5, 226a/3

[=8]

bu [T.] 1. İşaret sıfatı, bu.

b. 184b/1, 184b/14, 184b/9, 187a/11,
188a/1, 188a/4, 188a/5, 188b/14,
189b/3, 190a/2, 191a/12, 191a/9,
192a/4, 194a/14, 194a/7, 194b/3,
195a/6, 195b/10, 195b/12, 195b/13,
196a/1, 196a/3, 196a/5, 198a/10,
198a/12, 198a/14, 198a/7, 198b/2,
199a/12, 199a/4, 199b/4, 200a/7,
201a/12, 201a/9, 202b/13, 203a/3,
203b/10, 204a/2, 204a/9, 205a/12,
205b/3, 207b/14, 208b/11, 209a/13,
209a/2, 211a/11, 211b/12, 213a/10,
213b/14, 214a/4, 214a/8, 214b/9,
215a/14, 215a/6, 216a/8, 216a/9,
216b/11, 217a/11, 217a/6, 217b/1,
217b/7, 217b/9, 219b/12, 221a/11,
222a/9, 222b/6, 223a/8, 223b/6,
224a/7, 224b/1, 225a/3, 226b/2,

227a/2, 229a/10, 229a/2, 229a/9,
229b/6, 230a/14

2. İşaret zamiri, bu.

b. 186a/9, 193a/7, 194b/3, 195b/12,
195b/6, 196a/1, 197b/10, 197b/8,
198a/7, 199a/12, 209b/5, 217b/1,
218a/8, 219a/11, 219b/8, 230a/3,
232a/14

b.+dur 193a/13, 198a/1, 198a/3,
198b/10, 204b/10, 208a/12, 221b/1,
221b/5, 223b/7, 226a/10, 226a/14,
226a/5, 226a/8, 228a/9, 230b/4, 231a/7,
232b/13

b.+ncılayın 228b/4

b.+nda 184a/10, 189b/11, 189b/4,
190b/3, 226a/11

b.+ndan 193a/11, 194b/4, 216a/6

b.+nı 193a/14, 195b/11, 209a/10,
209a/9, 218a/14

b.+nlar 184a/4, 185a/4, 187a/6,
189b/2, 227a/12

b.+nlarda 184a/12

b.+nlardan 186b/13

b.+nlara 214b/11, 227a/8

b.+nlarda 185a/4

b.+nlardan 220a/8, 227a/11, 227a/13

b.+nlarsuz 202a/13

b.+nlaruñ 198b/10, 205a/11, 206a/5,
220a/8, 222a/6, 228a/7

b.+nlaruñla 204b/5

b.+nuñ 206a/12, 206b/4, 212a/13,
214b/13, 215a/10, 218a/13, 220a/5,
225b/1, 226b/1

b.+ña 188a/3

b.+ñadur 228b/5

b.+ñı 203a/6

[=162]

buñl [Ar.] Hasislik, pintilik.

b. 226b/8

[=1]

bul- [T.]

1.Ararak veya aramadan bir şeyle
karşılaşmak.

b.-du 211a/3

b.-duñ 210b/5

b.-mayup 218a/10

b.-mazdı 186b/7

b.-urdu 186b/7

b.-urlardı 218a/14

b.-ursın 214b/8

2.Uygun görüp seçmek.

b.-alar 202a/10, 202a/8

3. Sağlamak, temin etmek.

b.-mağdur 211b/6, 211b/7

4. Elde etmek, kazanmak.

b.-a 218b/2

b.-maz 233a/7

b.-up 218b/4

b.-ur 233a/12, 233a/13

[=17]

bulın- [T.] ... olarak görülmek, ...
olduğu kabul edilmek.

b.-ursa 212a/12, 212a/13

[=2]

bulun- [T.] Var olmak, mevcut olmak.

b.-dı 210b/3

b.-masa 212b/14

b.-mazsa 202a/11

b.-mış 208a/10

b.-sa 213a/1

b.-ur 200a/9

[=6]

bura [T.] Bu yer.

b.+da 190a/10, 209a/14

b.+ya 185a/12, 211b/14

[=4]

burun [T.] Burun.

b. 200a/2, 208b/10

b.+ı 208a/7, 208b/5

b.+ın 208a/4, 208a/5

b.+uñ 208b/9

[=7]

Bustān [Ar.] Ebu'l-Leys es-

Semerkāndî'nin ibâdet, zühd ve ahlâka
dair eseri.

B.+dan 230b/4

Bustān-ı fıkıh [Far. +Ar.] Fıkıh

Bustānı.

B.-ı fıkıhda 228a/11

Bustān-ı Ebū'l Leys[Far. +Ar.]

B.-ı Ebū'l Leys 229b/3

B.-ı Ebū'l Leys'de 229b/14

[=4]

buyur- [T.]

1. Emretmek.

b.-mışdur 213a/6, 216b/12, 225a/4,
229a/13

b.-ur 215b/13

2. Demek, söylemek.

b.-dı 186a/13, 187a/11, 190a/9,
190b/8, 212a/7, 216a/13, 219b/10,
219b/12, 220a/12, 220b/3, 221a/3,
224b/1, 224b/4, 232b/4, 232b/5

b.-du 191b/3

b.-mış 232b/10

b.-mışdur 183b/2, 184a/11, 184a/9,
188b/11, 193b/12, 203b/10, 209a/8,
209b/10, 212a/10, 212b/1, 213a/12,
213a/8, 215b/2, 220a/7, 221a/5,
224a/2, 227b/7, 228b/7, 230a/13,
232b/14, 233a/6, 233a/9

b.-ur 212a/4, 213b/4

3. (Saygılı ifâdede) gelmek, gitmek,
girmek.

b.-mış 221a/7

4. (Saygılı ifâdede) etmek, eylemek, yapmak.

b.-maduğundan 220b/4

[=48]

bünyâd [Far.] Esas, temel.

b.+ıdur 212a/4

b.+ın 212a/6

[=2]

câ'iz [Ar.] Din ve törece yapılmasında sakınca olmayan şey.

c. 227a/12

c.+dür 185a/10, 185a/8

câ'iz gör- [Ar. +T.] Uygun

olduğunu kabul etmek.

c. görmemiş 185a/7

c. görmüşdür 228a/1

câ'iz ol- [Ar. +T.] Yapılmasında

sakınca bulunmamak.

c. olacak 193b/5, 193b/7

c. olur 184b/13

c. olan 227c/1

[=9]

Ca'fer-i Tayyâr Hz. Peygamberin

amcasının oğlu, Mûte savaşı

kumandanlarından, sahâbî.

C. 231b/9

[=1]

câh [Ar.] Yüksek mevki, makam, rütbe.

c.+de 230a/12

[=1]

câhil [Ar.] Tahsil görmemiş, bilgisiz kimse.

c. 216b/9

c.+ler 232a/3

[=2]

Câmi'uş-şagîr [Ar. +Ar.] Süyûtî'nin (ö.

911/1505) derlediği kısa hadisleri

ihtiva eden eseri.

C. 184b/9, 187b/6, 192a/5

C.+de 192b/10

C.+inden 184a/14

[=5]

cân [Far.]

1. İnsan ve hayvanların yaşamasını sağlayan ve ölümle bedenden ayrılan madde dışı varlık, ruh.

c.+dan 214a/10

2. En önemli, en esaslı yer, nokta.

c.+ı 212b/13, 214a/9

c.+ıdur 212b/10

3. İnsan duygularını taşıyan iç âlemi, gönül.

cân-ı dil [Far. + Far.] Gönülden

gelerek, içten.

c.-u dilden 214a/13

[=5]

cānib [Ar.] Yan, yön, taraf.

c. +de 196b/1

c. +den 196b/3, 196b/7

[=3]

cānsuz [Far. “cān” + T. “-sUZ”]Ölmüş, ölü.

c. 212b/14

[=1]

cāriye [Ar.] Yabancı ülkelerden kaçırılıp özgürlükten yoksun bırakılan, alınıp satılabilen, her konuda efendisinin isteklerine bağlı bulunan genç kadın.

c. +dür 227a/14

c. +ye 230a/12

[=2]

cebir [Ar.] Zor kullanma, zorlama.

c. 218b/7

[=1]

cebīre [Ar.] Kırık ve çıkık kemikleri yerinde tutmak için kullanılan tahta, mukavva veya tenekeden yapılmış, üzeri sargıyla kaplanan levha.

c. +nüñ 211b/9

c. +si 211b/9

[=2]

cefā [Ar.] Eziyet, sıkıntı.

cefā ét-[Ar. +T.] Üzmek, eziyet

etmek.

c. etmekdür 231b/1

[=1]

ceḥālet [Ar.] Bilgisizlik, cāhillik.

c. +den 212a/14

[=1]

cehd [Ar.] Çalışıp çabalama.

cehd ét- [Ar. + T.] Çalışıp

çabalamak, uğraşmak.

c. edüp 193b/5, 193b/6, 218b/5

[=3]

cehl [Ar.] Cahillik.

c. 216a/6

[=1]

cehr [Ar.] Sesi yükseltme, yüksek sesle okuma.

c. +ile 192b/14, 192b/6, 193a/2,

193a/3, 193a/5, 193a/6, 193a/7,

193a/8, 219a/5

c. +üñ 193a/11

[=10]

cem‘ [Ar.] Toplama, bir araya getirme.

c. 199a/7, 227a/10, 227a/12, 227a/9, 229b/13

cem‘ ét- [Ar.+T.] Toplamak, bir

araya getirmek.

c. edicek 210a/13

cem' ol- [Ar.+T.] Bir araya gelmek, toplanmak.

c. olmağ 193a/7

c. olmuş 193a/6

c. olurlar 217b/13

[=9]

cemā'at [Ar.] Bir imama uyup namaz kılan kişiler, topluluk.

c. 186a/10, 187b/8, 210a/3, 211b/12, 228a/4, 228a/7, 230b/10, 230b/11, 230b/5, 232a/10, 232a/9, 232b/13

c.+de 190a/1

c.+den 190a/3

c.+e 187a/7, 226a/11, 226a/14, 230a/6

c.+i 186b/1

c.+ile 193a/9, 233a/13

c.+üñ 210a/4

[=23]

cemī' [Ar.] Bütün, cümle.

c. 194a/13, 215b/10, 215b/12, 216a/2, 216a/4, 223b/10, 223b/7

c.+nde 204b/3

[=8]

Cemīl [Ar.] Güzel.

cemīl ét-[Ar. +T.]: Güzelleştirmek.

c. etti 195a/12

[=1]

cennet [Ar.] Cennet.

c.+e 226b/6

[=1]

cerāḥat [Ar.] Yara.

c.+in 211b/9

[=1]

Cermī Ebû Ömer Sâlih b. İshâk el-

Cermî (ö. 225/840) Basra dil mektebinin önde gelen âlimlerinden.

C. 198b/2, 201b/2

C.+nüñ 198b/10, 198b/13, 198b/4, 198b/5

[=1]

cevāb [Ar.] Yanıt, cevap.

c. 208a/13, 229a/9

c.+a 228a/10

c.+ı 205b/4

c.+ında 228b/12, 228b/6

vaqt-i c.-ı fetvāda 227b/12

→ vaqt

cevāb-ı selām [Ar.+ Ar.] Selâmın cevâbı.

c.-ı selāma 231a/1

cevāb vèrmek [Ar. +T.]

Cevaplamak.

c. vèrelüm 208a/14, 208b/3, 210b/10, 210b/6, 210b/8

c. vèrile 189b/5

c. vèrür 231a/10

selām-ı c. +ında 228b/10

→selām

[=16]

Cevāhir [Ar.] Tantāvî Cevherî'nin (ö.
1940) Kur'ân-ı Kerîm tefsiri.

C. +de 219a/4

C. +de 184b/10, 191b/11, 226a/1,
226a/13

[=5]

cevâz [Ar.] Din ve törece
yasaklanmamış, Yasak olmama.

c. +ına 206b/1

[=1]

cevv [Ar.] Boşluk.

cevv-i fem [Ar. +Ar.] Ağız boşluğu.

c. -i femdendür 195a/1

[=1]

cezā [Ar.] Ceza.

c. +nuñ 194b/5

[=1]

cihet [Ar.] Yön, taraf, istikamet.

c. +i 215a/11

c. +ile 192a/11

c. +inde 189b/4, 193c/1, 205b/11

c. +inden 206b/2

c. +leri 215a/10

[=7]

cīm [Ar.] Arap alfabesinin beşinci harfi.

(ج)

c. 196a/5, 202a/1

c. +i 194b/5

ḥarf-i cīm [Ar. +Ar.] Cīm harfî.

ḥarf-i c. +dür 200b/4

[=4]

cizye [Ar.] İslâm devletlerince
müslüman olmayan tebaadan alınan
vergi.

c. 214a/2

[=1]

cum'a [Ar.]

1. Cuma namazı.

c. 185b/14, 192b/2, 225b/2

cum'a namāzı [Ar. +Far.] Cum'a
namazı.

c. namāzında 185b/12, 185b/14

cum'a namāzı kılmak [Ar. +Far.
+T.] Cuma namazı kılmak.

c. namāzın kıılırken 211b/4

2. Cuma sûresi.

c. +yı 185b/12

[=7]

cūş [Far.] Coşma, taşma.

c. +ını 213b/6

[=1]

cühüd [Far.] Yahûdi.

c. +lar 228b/14

c. +uñ 228b/10

[=2]

cühul [Ar.] Câhillik.

c. 214b/11

[=1]

cümle [Ar.] Bütün, hep.

c. 188a/4, 205a/12, 207a/13, 213b/1,
217a/3, 220a/8

c. +si 206a/9, 216b/14

c. +sin 229b/7

c. +sinde 205a/11, 205a/4, 206a/5,
211b/12

c. +sinden 215a/12, 220a/5, 230a/7

c. +sinüñ 212b/10

[=17]

cünüb [Ar.] Cünüp, cenabet.

c. 183b/12, 222a/1

[=2]

cüz [Ar.] Bir bütünü meydana getirenler

kısımlardan her biri.

c. +i 206b/3, 206b/4

[=2]

çal- [T.] Musiki aletinin ses çıkarmasını

sağlamak, çalmak.

sāz ç. -mağa 228a/5

→ sāz

[=1]

Çalab [T.] Tanrı, Allah.

Ç. +um 221b/5

[=1]

çāre [Far.] Çözüm yolu.

ç. +si 215a/2

[=1]

çek- [T.]

1. Uzaklaştırmak, ayırmak.

el ç. -e 212a/6

→ el

2. Katlanmak, tahammül etmek.

zaḥmet ç. -erüz 186a/12

→ zaḥmet

[=2]

çeküç [T.] Çekiç.

ç. +ini 214b/1

[=1]

çeribaşı [T.] Askerin başı, başbuğ.

ç. 186b/11

[=1]

çık- [T.]

1. Çıkmak, dışarı çıkmak.

ç. -up 229a/3

2. Niteliğini kaybetmek.

ç. -ar 205a/6, 209b/6

ç. -maz 211a/1

ç. -mazdı 209b/7

ç. -up 209b/4

3. (Göz için) Bir darbe sonunda kör olmak.

ç.-muş 213a/1

4. (Ses için) Duyulur hâle gelmek.

ç.-ar 198a/7

ç.-mak 193b/2,

5.Sona ermek, geçmek.

ç.-a 185a/9

ç.-dukdan 227a/13

ç.-mak , 211a/10, 225a/6

ç.-mağdur 211b/9

[=14]

çıkar- [T.]

1.Dışarı çıkmasını sağlamak.

ç.-mağdur 183a/2

ç.-mazdı 214b/2

ç.-up 231a/14

2. Saf dışı etmek.

göñülden ç.-mayup 213a/5

→göñül

3. Sona ermek.

ç.-an 188a/6

ç.-mak 185a/12

4. Giyilen şeyleri vücuttan ayırmak.

ç.-up 218a/5

[=7]

çok [T.] Fazla, çok.

ç. 185b/12, 186a/12, 196a/1, 210b/9, 216a/8, 217a/10, 218a/13, 222b/3,

225b/1, 230b/3

ç.+ına(çoğına) 230b/5

[=11]

çün [Far.] Çünkü.

ç. 185a/13, 186a/10, 189b/11, 196b/5

[=4]

çünki [Far.] Çünkü.

ç. 184b/3, 208b/7, 214a/13, 218a/14, 218b/6, 222b/8, 224a/4, 224b/4, 228a/10, 231a/11, 231b/1

[=11]

da [T.] Dahi.

d. 184c/1, 202a/7, 211a/4, 226a/9, 231b/14

[=6]

dā [Ar.] (د) Dâl harfinin yani Arap alfabesinin sekizinci harfini üstün harekeli okunuşu.

d. 202b/5

[=1]

dā'im[Ar.] Devam eden, devamlı.

d. 189a/10, 212b/11

[=2]

dād [Far.] Adâlet.

d. 227b/12

[=1]

dahı [T.] Dahi, de/da, bile.

d. 183a/12, 183a/3, 183a/4, 183a/7,

183a/9, 183b/13, 183b/7, 184a/10,
184a/12, 184b/13, 184b/5, 184b/7,
184b/8, 185a/2, 185a/4, 185a/6,
185b/14, 186a/1, 186a/4, 186a/5,
186b/2, 187b/2, 188a/14, 188a/3,
188b/3, 188b/4, 189a/11, 189a/3,
189b/1, 189b/10, 189b/11, 189b/6,
190a/14, 190a/2, 190a/4, 190b/10,
190b/11, 190b/3, 191a/1, 191b/1,
191b/3, 191b/7, 191b/8, 192a/12,
192a/8, 192b/10, 192b/5, 193a/13,
193a/14, 193a/4, 193a/5, 193b/3,
193b/7, 194a/9, 195a/10, 195a/12,
195a/13, 195a/4, 195a/5, 195a/6,
195b/1, 195b/13, 195b/4, 195b/9,
196a/1, 196a/14, 196a/3, 196a/4,
196a/9, 196b/2, 196b/7, 197a/14,
197a/2, 197a/5, 197b/10, 197b/14,
197b/3, 197b/4, 197b/7, 198a/2,
198a/3, 198a/4, 198a/7, 199a/10,
199a/12, 199a/13, 199a/14, 199a/2,
199a/8, 199b/12, 199b/13, 199b/4,
199b/5, 199b/7, 200a/3, 200a/8,
200a/9, 200b/11, 200b/12, 200b/8,
200b/9, 201a/13, 201a/6, 201b/13,
201b/5, 202a/6, 202a/7, 203a/5,
203a/6, 203a/9, 203b/5, 203b/7,
204b/10, 204b/5, 204b/7, 204b/9,
205a/9, 205b/1, 205b/12iki, 205b/14,

205b/4, 205b/6, 205b/8, 206b/4,
206b/7, 207a/10, 207a/8, 207b/11,
207b/14, 207b/2, 207b/3, 208a/12,
208b/5, 208b/7, 209a/11, 209a/13,
209b/12, 209b/2, 209b/3, 209b/5,
210a/10, 210b/12, 210b/9, 211a/5,
212a/1, 212a/10, 212a/12, 212b/2,
214a/5, 214a/6, 214b/6, 214b/8,
215a/13, 215a/4, 215a/8, 215b/1,
215b/3, 215b/6, 216a/13, 216b/2,
217a/10, 217b/5, 217b/9, 218b/4,
218b/7, 219a/11, 219a/14, 219b/6,
220a/9, 221b/10, 221b/11, 221b/6,
221b/7, 221b/8, 221b/9, 222b/6,
223b/11, 223b/12, 223b/13, 223b/6,
224a/10, 224a/5, 224a/9, 226a/14,
226a/3, 226a/5, 226a/6, 226a/9,
226b/10, 226b/11, 226b/7, 227a/12,
227a/4, 228a/2, 228a/4, 228a/9,
228b/5, 229a/10, 229b/12, 229b/4,
229b/7, 230a/6, 231b/3, 231b/4,
232a/14, 232a/3

[=217]

daḥil [Ar.] Birinin himâyesine sığınma.

d. + i(daḥli) 194a/11

[=1]

dāḥil [Ar.] İçinde, içinde bulunan şey.

d. 201a/9

d. + dūr 199b/11

[=2]

dāl [Ar.] (ﺍﻝ) Dâl, Arap alfabesinin sekizinci harfi.

d. 194b/7, 202a/2, 202b/2, 203a/8, 204a/10, 204a/2, 204a/8, 204b/1, 204b/12, 204b/13, 204b/2, 204b/3, 205a/2, 205a/3

d. +dur 200b/14

d. +ı 199a/2, 199a/8, 204b/4

[=18]

damak [T.] Ağız boşluğunun üstünü tavan gibi kuşatan kısım.

d. +a 195b/2

[=1]

de [T.] de bağlacı. Dahî.

d. 214a/7, 226b/7, 231b/8

[=3]

dê- [T.] Söylemek, demek.

d.-di 184b/14, 186b/6, 186b/7, 190a/10, 190a/11, 190a/12, 190a/13, 190a/2, 191a/11, 191a/12, 191a/13, 191b/1, 191b/11, 191b/3, 195a/14, 197a/8, 197b/3, 197b/8, 198b/2, 207a/14, 209a/11, 216a/13, 218a/9, 219b/12, 220b/2, 221a/11, 221a/13, 223a/12, 223a/14, 223a/8, 224a/10, 224a/12, 224a/13, 224a/5, 229b/3, 229b/9, 230b/1, 232b/4

d.-digüm 195b/6

d.-digünden 198b/3

d.-diler 186a/13, 191b/11, 194a/7, 201b/8, 207a/12, 208b/10, 212a/9, 219b/1, 220a/14, 232b/4

d.-dügi 194b/10, 197a/3, 198b/1, 199a/7

d.-düginden 220b/4

d.-dügüm 194b/3

d.-dügün 231b/11

d.-dükleri 232b/13

d.-me 230a/3

d.-medü 220b/3

d.-mege 202a/6

d.-mek 195b/12, 196a/12, 196a/13, 197b/12, 206b/6, 206b/7, 209a/9, 231b/14

d.-mekden 188b/4, 229a/2

d.-mekdür 186b/3, 188a/3, 191a/11, 196a/10, 198b/1, 203b/11, 204a/13, 205b/7, 209b/13, 213a/7, 216b/9, 219b/11, 220a/6, 223b/4, 232b/13, 233a/7

d.-mese 202a/5

d.-meye 229b/13

d.-meyen 206b/6, 206b/7

d.-mezdi 224a/14, 224b/10

d.-mezse 202a/7

d.-miş 183b/6, 184a/9, 184b/10, 184b/14, 187b/10, 189a/9, 190a/5,

192a/5, 192b/6, 193a/1, 202a/8,
202a/9, 202b/8, 203a/12, 203a/13,
203a/14, 203a/6, 203b/2, 205b/2,
205b/3, 205b/4, 207a/3, 207b/12,
207b/4, 207b/5, 208a/13, 208a/7,
208b/12, 208b/4, 208b/6, 209b/8,
210a/13, 210a/4, 210b/5, 211a/3,
211a/4, 211a/7, 212b/12, 212b/9,
213a/13, 213a/3, 213b/10, 213b/11,
213b/9, 215b/4, 220b/14, 221a/1,
226a/10, 226a/8, 228b/10, 229a/5,
230a/4, 230b/4, 230b/5, 231b/9,
232b/6

d.-mişdür 183b/5, 184b/1, 194a/13,
200a/4, 207b/5, 209a/12, 214a/6,
217b/3, 228b/8, 229b/11, 232a/7

d.-mişler 185a/8, 186b/14, 187b/14,
188b/8, 189a/8, 207a/14, 207a/8,
208b/5, 208b/9, 219a/10, 222a/13,
228b/5, 230b/12, 230b/8, 231b/9,
232a/1, 232a/4

d.-mişlerdür 187a/2, 194a/5, 199a/8,
202b/13, 213b/13, 214a/1, 233a/7

d.-Ø 229b/4, 229b/6, 229b/7, 230a/4
d.-r 183a/12, 185b/4, 188a/10,
190a/5, 193b/3, 194a/11, 203a/8,
203b/6, 206a/10, 209a/12, 211a/6,
212a/10, 212b/7, 219b/2, 224b/11,
231b/11

d.-rler 183a/6, 183b/2, 195b/2,
195b/5, 195b/6, 199a/5, 199a/6,
199a/7, 199b/3, 200a/10, 203b/5,
206a/7, 208a/2, 208a/3, 209a/12,
221a/14, 222b/5, 224b/8, 225a/3,
228a/13, 228a/14, 228b/5, 231b/12

d.-rse 229b/5, 229b/7

d.-rseñ 220a/14

d.-rsin 186b/2

d.-se 197b/4, 203b/3, 205b/1,
206b/14, 207a/4, 207a/6, 207a/7,
207b/1, 207b/11, 207b/2, 207b/3,
216b/8, 229b/3, 229b/4

d.-sen 209a/9

d.-ye 202a/5, 205a/9, 217b/2,
229b/13, 229b/14, 230b/11, 230b/12

d.-yecegi 201b/8

d.-yen 216b/7

d.-yenler 201a/12, 201a/13, 201b/1

d.-yenleri 202b/9

d.-yicek 216b/13, 217a/1, 217a/2

[=275]

dédür- [T.] Demesini sağlamak.

d.-eler 202a/6

[=1]

def* [Ar.] Savma, savuşturma, ortadan
kaldırma.

def* ét-[Ar. +T.] Savamak,
uzaklaştırmak.

d. éde 217b/7

def^o ol-[Ar. +T.] Bulunduğu yerden
savuşup gitmek, uzaklaşmak.

d. olmaz 217b/9

[=2]

def^oa [Ar.] Kere, kez.

d. +da 210a/13

[=1]

deg- [T.] Dokunmak, temas etmek.

d.-dügin 216a/3

[=1]

degin [T.] -e kadar, -e dek.

d. 187a/2, 187b/13, 188a/1, 209b/12,
209b/9, 210a/10, 210a/12, 210a/13,
210a/7, 211b/2, 212b/3, 224a/11,
226b/2

d. +dür 186b/14, 187a/1, 187a/3

[=18]

degül [T.] Değil.

d. 184a/4, 184b/2, 188a/2, 188a/5,
188a/9, 189a/9, 190a/10, 191b/14,
193a/12, 193a/9, 193b/1, 193b/6,
194a/4, 194b/3, 197b/7, 199b/14,
200a/3, 207a/6, 208a/12, 208a/13,
208a/8, 208b/12, 208b/3, 208b/4,
209a/8, 209b/2, 209b/5, 211a/11,
211a/6, 211a/7, 219b/14, 219b/15,
220a/3, 220b/5, 221b/12, 223a/1,
224a/1, 224b/11, 224b/9, 226b/11,

227a/12, 228a/7, 228a/8, 228b/13,

229a/2, 231b/13, 231b/9, 232a/14

d. +di 186a/9

d. +dür 184b/11, 193a/7, 195b/14,

209a/12, 211a/9, 220a/8, 222a/2,

225a/8

d. +se 183b/13, 206a/8, 217b/8

[=60]

degür- [T.] Değdirmek, dokundurmak.

d. +mese 208a/9

[=1]

dek [T.] -e kadar, -e dek.

d. 185a/12, 196a/11, 196a/12,
196b/10, 196b/13, 197a/2, 197a/4,
197a/9, 197b/13, 198a/1, 198a/3,
198a/4, 198b/7, 198b/12, 200b/7,
200b/9, 210a/14, 211b/14, 219b/11

d. +dür 195b/10, 195b/4, 196a/1,
196b/9, 197a/14, 197a/3, 200b/2,
200b/6

[=32]

delâlet [Ar.] Delil, işâret.

delâlet ét-[Ar. +T.] Delil ve alâmet
olmak.

d. éder 206b/3

[=1]

delîl [Ar.] Delil.

d. 186a/9, 187a/7, 188b/8, 209b/9,
219b/3, 220a/9, 224a/9, 224b/11

d. +dür 209b/5
d. +le 184a/9
d. +ler 185a/14
d. +leri 219b/8
 [=11]
delük [T.] Dar, küçük çukur.
d. +inden 200a/2(*delüğinden*)
 [=1]
dem [Far.] An.
d. +de 228a/11
 [=1]
demürçi [T.] Demiri dükkânında
 işleyen zanâatkâr.
d. 214b/1
 [=1]
dên- [T.] Anlatılmak, söylenmek.
d. -e 229a/12, 229a/13
d. -ecek 217b/2
d. -en 188a/2
d. -ilen 191b/13
d. -ilsün 194a/8
d. -ip 197a/1
d. -meye 228b/12, 228b/6
d. -miş 183b/3, 184b/3, 185a/10,
 185a/5, 187b/7, 188a/1, 188b/10,
 189a/9, 189b/12, 189b/3, 189b/6,
 191a/2, 191a/3, 191b/11, 191b/14,
 192b/1, 192b/10, 192b/12, 192b/5,
 192b/8, 193a/10, 193a/6, 193b/4,

193b/9, 201b/13, 202b/10, 202b/11,
 202b/14, 202b/9, 203a/11, 203a/14,
 203a/4, 203b/14, 203b/2, 204a/1,
 204a/11, 204a/4, 204a/5, 204a/7,
 204b/10, 205a/12, 205a/13, 205a/8,
 205b/7, 206a/13, 206b/14, 206b/5,
 206b/7, 207a/1, 207a/10, 207a/11,
 207a/5, 207b/5, 208a/1, 208a/12,
 208a/8, 208b/4, 208b/8, 209a/4,
 209a/7, 210a/1, 210a/5, 210a/9,
 211a/9, 213b/12, 214a/3, 218a/3,
 218a/6, 218a/9, 218b/10, 218b/13,
 218b/14, 218b/8, 219a/11, 219a/5,
 219a/6, 219a/8, 219a/9, 219b/5,
 219b/7, 220b/6, 220b/9, 221a/1,
 221a/13, 222a/3, 222b/1, 222b/12,
 222b/7, 223a/3, 223b/5, 223b/6,
 224a/9, 225a/1, 225a/3, 225a/7,
 225b/1, 225b/10, 226a/10,
 226a/12, 226a/13, 226a/3, 226a/4,
 226a/5, 226a/6, 226a/9, 226b/1,
 226b/2, 226b/9, 227b/14, 227b/3,
 227b/4, 228b/11, 228b/13, 228b/5,
 229a/1, 229a/9, 229b/13, 229b/14,
 229b/4, 230b/9, 231b/1, 231b/13,
 232a/12, 232a/4, 232a/5, 232a/6,
 232a/8, 232b/10, 232b/5, 232b/8,
 232b/9, 233a/11, 233a/14, 233a/9
d. -se 203b/14, 206b/10, 206b/11

d.-üp 216b/6

d.-ür 217a/3

[=157]

dênîl- [T.] Söylenmek, sözü edilmek.

d.-di 198a/11

d.-e 205b/13, 206a/1, 206a/12,
206a/2, 206a/3, 206a/4, 206a/5,
206a/9, 206b/13

d.-en 194a/7, 212b/13

d.-mez 193a/12

d.-se 194a/14

[=15]

deñlû [T.] kadar.

d. 197b/1

d.+dür 197b/8

[=2]

depren- [T.] Kımıldamak.

d.-ürdi 186a/6, 223a/8

[=2]

depret- [T.] Kımıldatmak, oynatmak.

d.-mekle 193a/12

d.-seler 231b/2

[=2]

ders [Ar.] Bir öğreticinin belli bir konuda öğrencilere verdiği bilgi.

d.+dür 193c/1

d.+in 210b/3, 211a/3

d.+ün 211a/6

[=4]

dervîş [Far.] Tarikât müntesibi, dervîş.

d.+lere 226b/5

[=1]

deve [T.] Deve.

d.+ye 230b/2

[=1]

dâyü [T.] Diye.

d. 185a/9, 190a/12, 190b/8, 194b/12,
195b/2, 205b/4, 213b/12, 214a/2,
220a/1, 220b/3, 223a/10, 224b/6,
227b/11

dâyübil- [T.+T.] Deme imkânı

bulunmak.

d. bilürse 202a/6

[=14]

dihkân [Far.] Köy ağası.

d.-ı edîb 205a/14, 205b/1

[=2]

dîl [T.]

1. Ağız boşluğunda yer alan, tat duymaya yarayan etli, uzun ve hareketli organ.

d. 193a/12, 196a/2, 196b/13, 197a/1,
198b/10, 198b/11, 198b/7, 199a/14,
200b/10, 200b/12, 200b/13, 200b/7,
200b/9, 201a/1, 201a/3, 201a/4

d.+den 223b/7

d.+dür 195b/5

d.+inden 201b/8

d.+ine 189a/12

d.+üñ 195b/4, 196a/10, 196a/6,
196b/10, 197a/1, 197a/10, 197a/13,
197a/2, 197a/3, 197a/4, 197a/6, 197a/7,
197b/2, 197b/3, 197b/6, 197b/7, 197b/8,
198a/5, 198a/7, 198a/9, 198b/1, 198b/2,
198b/3, 198b/6, 199a/9, 200b/12

2.Lisan.

d.+ince 184b/7

d.+inde 201b/10

[=52]

dil [Far.] Gönül, yürek.

cān-u d.+den 214a/13

→cān

[=1]

dile- [T.] Arzu etmek, rica etmek.

d.-diler 220a/11

d.-mişler 184b/7

d.-rse 192a/1, 192a/11, 192a/2,
192b/4, 217a/4, 219a/4, 223b/4

d.-rsen 224a/12

d.-rseñ 224b/6

d.-rüz 221b/6

d.-se 218b/2

d.-yen 227b/10

[=22]

din [Ar.] İnsanların yaratıcı olarak kabul ettikleri üstün güce olan îmanlarını, ona yapacakları ibâdetlerin bütünü

ve bu îmâna göre davranışlarının nasıl olması gerektiğini düzenleyen inanış yolu.

d. 232a/8

d.+deki 194b/7

d.+inüñ 212a/6, 227b/7

d.+üñ 212a/4

[=5]

dip [T.] Bir şeyin bulunduğu yere bitişen en alt kısmı.

d.+idür (dibidür) 196b/12

d.+inde (dibinde) 217b/12

d.+inden (dibinden) 195b/3, 195b/4,
200b/14

d.+indendür (dibindendür) 199a/4

d.+inüñ (dibinüñ) 199b/1

d.+lerinden 195b/9

[=8]

direk [T.] Kendisine dayanılan şey, dayanak.

d.+idür (diregidür) 212a/3

d.+in (diregin) 212a/6

[=2]

diş [T.] Diş.

d. 195b/3, 195b/4, 196b/14, 199b/2

d.+e 199a/4, 199a/5

d.+lerüñ 196b/11

d.+üñ 195b/9, 199a/11, 199a/14,

199a/4, 199a/8, 199b/1, 199b/3,
199b/5, 200b/14, 201a/2, 201a/4

[=19]

ditreme [T.] Titreme.

ditreme dut- [T.+T.] Hızlı hızlı
hareketlerle sürekli kımıldamak

d. dutdı 213b/7

[=1]

divân [Ar.] Amel defteri.

d. +ına 213a/12, 229a/4

[=2]

diyâr [Ar.] Memleket, ülke.

diyâr-ı ‘Arab [Ar.+Ar.] Arap ülkesi.

d.-ı ‘Arabda 188b/14

d. +ımızda 189c/1

d. +umuzda 189a/1

[=3]

diye [T.] Olarak, niyetine.

d. 202a/14

[=1]

diz [T.] Bacakta uylukla baldırın

birleştiği oynak kısım.

d. +leri 208b/5

[=1]

doğ- [T.] Dünyâya gelmek.

d.-mış 231b/5

[=1]

doğrı [T.] Yanlış olmayan.

d. 193c/1

[=1]

doğrult- [T.] Yöneltmek.

d.-mağdur 213a/5

[=1]

doğın- [T.] (Bir şey diğer bir şeye)

Yaklaşıp hafifçe değmek, temas
etmek.

d.-ur 196a/2

[=1]

don [T.] Vücudun belden aşağısına
giyilen iç giysisi.

d. +ında 191a/2

[=1]

dost [Far.] Yakın arkadaş, düşman
karşıtı.

d. +unuñ 227c/1

[=1]

dökül- [T.] Dökme işine konu olmak.

d.-dügi 231b/3

d.-ür 231b/3

[=2]

dön- [T.] Bir işi yeniden ele almak.

d.-üp 222a/11, 222a/13

[=2]

dönder- [T.] Döndürmek, çevirmek.

d.-mek 188a/10

d.-se 215b/1

d.-üp 215b/6

[=3]

döndür- [T.]

1. Bir tarafa doğru yöneltmek,
çevirmek.

d.-mek 215b/5

2. Vazgeçirmek.

d.-üp 215a/12

[=2]

dönül- [T.] Yön değiştirmek.

d.-se 211a/8

[=1]

dördüncü [T.] Dört sayısının sıra sıfatı.

d. 200b/1

d.+de 219b/13

d.+si 211b/4

on d. 201a/5

→ *on*

yigirmi d. 193b/9

→ *yigirmi*

[=5]

dört [T.] Dört sayısı.

d. 183b/7, 191b/14, 192a/10,
192a/14, 194b/3, 218b/6, 222a/10,
222a/3, 222a/8, 222b/14, 222b/2,
222b/8, 223a/3

d.+i 227a/2, 227a/7

on d. 200a/6, 201a/14, 201b/2

on d.+dür 200a/11

→ *on*

[=20]

döşe- [T.] Bir şeyi bir yere sermek,
yaymak.

d.-mekdür 183a/1

[=1]

du‘ā [Ar.] Dua, yakarış.

d. 221b/1, 223a/12

d.+dur 231a/6

du‘ā-yı kunut [Ar.+Ar.] Kunut

duası.

d.-yı kunut 221b/1

[=3]

dudağ [T.] Dudak.

d.+dan 201a/6

[=1]

duḥā[Ar.] Kuşluk vakti.

duḥā namāzıñ kıl- [Ar.+Far.+T.]

Kuşluk namazı kılmak.

ḡ. namāzıñ kılurken 211b/3

[=1]

dur- [T.]

1. Yapmakta olduğu hareketi
kesmek.

d.-ur 197a/1, 201b/12

d.-up 198a/6

2. Dikilmek, ayakta beklemek.

d.-ur 215a/9

d.-a 215b/9

d.-an 215a/7

d.-up 227b/5

3. Var olmakta devam etmek.

d.-duğınca 217b/14

4.-ip ve -e ekleriyle yapılmış zarf-fiillerden sonra devamlılık bildiren yardımcı fiil olarak kullanılır:

rüçü' édüp durur 208b/11

[=9]

durıl-[T.] Durmak işi yapılmak, bir yerde hareket etmeden kalınmak.

d.-an 190b/11

[=1]

dut-[T.]

1. Elle kavramak.

d.-sa 193b/4

d.-mayalar 231a/13

2.Kabul etmek, saymak, ... olarak görmek.

d.-anlar 200a/9

d.-anlara 200a/6

d.-arlar 200a/11, 200a/12, 200a/3, 200a/8, 201a/13, 201a/14, 201b/1

d.-arsuz 222a/7

d.-dı 200a/5, 200a/6

d.-mazlar 200a/10, 200a/9

3.Bir yerde kalmasını sağlamak.

d.-dı 198b/3

d.-maduğıdur 188b/2

kıldurı d.-sa 208a/9

→*kıldur*-

d.-up 216a/4

4.Gereğini yapmak, gereğini yerine getirmek.

d.-up 189b/7,

5. ... Durumda kalmasını sağlamak, ... halde bulundurmak

'azîz d.-a 227b/7

'azîz d.-mayalar 227b/6

→ *'azîz*

ditreme d.-ardı 213b/7

→ *ditreme*

hâtırdı d.-mağ 225b/9

→ *hâtır*

hâzır d.-mağdur 212b/12

hâzır d.-masa 214a/4

→ *hâzır*

6.Başlamak.

d.-up 190b/2, 190b/13

[=31]

dutun- [T.] ... Olarak görmek.

d.-mıya 218a/8

[=1]

duy- [T.] Hissetmek.

d.-arsa 208b/14, 209a/3

d.-mazsa 209a/1

[=3]

düken- [T.] Bitmek.

d.-dügi 194b/12, 196b/13, 197a/1

[=3]

dülbend [Far.] Tülbent.

d. 208b/14

[=1]

dünyā [Ar.] Cihân, yeryüzü.

d. +dan 218b/3

d. +nuñ 220b/1

d. +yı 220b/1

[=3]

dür- [T.] Katlamak, kıvrırmak.

d. -erler 212b/7

[=1]

dürlü [T.] Çeşit, cins.

d. 205b/12, 205b/14, 216b/13,
217b/5

dürlü d. 215b/1, 218a/1

d. dürlü 215b/1, 218a/1

d. +dür 233a/11

[=9]

dürüst [Far.] Doğru, hatâsız.

d. 183a/13, 183a/14, 183b/9, 184a/1,
184a/4, 184a/6, 184a/8, 184b/11,
184b/2, 184b/3, 184b/4, 188a/9,
188b/1, 188b/3, 188b/5, 188b/6,
188b/7, 190a/6, 191a/1, 191b/8,
193b/8, 202a/14, 202a/6, 202a/7,
203b/9, 205a/2, 205a/6, 205b/6,
205b/7, 207a/14, 207a/8, 207a/9,
207b/7, 207b/8, 208a/10, 208a/12,

208a/13, 208a/5, 208a/6, 208a/8,
208b/12, 208b/13, 208b/2, 208b/3,
209a/1, 209a/4, 209a/5, 210a/9,
210b/11, 210b/13, 211a/14, 213b/10,
213b/14, 219a/8, 219b/8, 220a/3,
220a/4, 222a/9, 222b/1, 225b/4,
225b/8

d. +dür 184a/2, 184a/3, 184a/8,
184b/11, 184b/4, 185a/1, 188a/8,
192b/7, 203a/4, 203a/5, 206b/6,
206b/7, 207b/10, 208a/14, 209a/6,
225a/12, 225a/9

dürüst gör- [Far.+T.] Hatâsız
olduğunu kabul etmek.

d. görmişdür 188b/9

[=84]

dürüstlik [Far. “dürüst” + T. “-lık”]

Dürüst olma durumu.

d. +i (dürüstligi) 222a/14

d. +inüñ(dürüstliginüñ) 214a/1

[=2]

düş- [T.] Durduğu, bulunduğu yerden
ayrılarak yukarıdan aşağıya inmek.

d. -üp 211b/9

[=1]

düşmān [Far.] Düşman.

d. 218a/8

[=1]

düşvār [Far.] Zor, güç.

d. + dur 217b/1

[=1]

düz- [T.] Belirli bir düzene göre sıraya koymak, sıralamak.

d. -diler 218a/7

[=1]

eimme [Ar.] İmamlar.

e. 183a/13, 183b/7, 229a/12,

e. +nüñ 213b/13

[=4]

ebedî [Ar.] Sürekli, devâmlı.

harām-ı e. 226b/10, 226b/9

harām-ı e. +dür 226b/12

→ *harām*

[=3]

Ebü'l-leys Ebu'l-Leys İmâmü'l-hüdâ

Nasr b. Muhammed b. Ahmed b.

İbrâhîm es-Semerkandî (ö. 373/983)

Fakih, müfessir ve sûfî.

E. 228a/11

E. +de 229b/4

Tenbîh-i E. +de 230b/8

→ *Tenbîh*

[=3]

Ebü'l Esed-i Buḥārî [Ar.] Ebû Abdillâh

Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-

Cu'fî el-Buhârî (ö. 256/870)

E. 207b/11

[=1]

Ebü'l Ḥasan-ı Kerhî Ebü'l-Hasen

Ubeydullah b. el-Hüseyn b. Dellâl el-Kerhî (ö. 340/952) Hanefî mezhebinin sistemleştirilmesinde önemli katkıları bulunan, Irak Hanefiliği çizgisinin önde gelen temsilcisi, usulcû, fakih.

E. 220b/6

[=1]

Ebü Bekr Ebû Bekr Abdullâh b. Ebî Kuhâfe Osmân b. Âmir el-Kureşî et-Teymî (ö. 13/634)

E. 186b/4, 186b/6, 191a/4, 223a/11

[=4]

Ebü Berzetü'l Eslemî Ebû Berze Nadle

b. Ubeyd b. el-Hâris el-Eslemî (ö. 65/685 [?]) Sahâbî.

E. 185b/1

[=1]

Ebü Ḥafız Kebîr Buḥārî Ebû Abdillâh

Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî el-Buhârî (ö. 256/870)

E. 210b/4

[=1]

Ebü Ḥanîfe Ebû Hanîfe Nu'mân b.

Sâbit b. Zûtâ b. Mâh (ö. 150/767) Hanefî mezhebinin imamı, büyük müctehid.

E. 183b/12, 184b/11, 184b/8, 185a/6,

203b/3, 222a/12, 222a/6, 232b/11

E. +ye 223a/8

E. +nüñ 184b/2

[=10]

Ebû Hureyre Ebû Hüreyre

Abdurrahmân b. Sahr ed-Devsî (ö. 58/678) Çok hadis rivayet etmesiyle tanınan sahâbî.

E. 185b/8

E. +den 221a/7

[=2]

Ebû Mûsâ Ebû Bürde Âmir B. Ebî Mûsâ Abdillâh B. Kays El-Eş‘Arî (Ö. 104/722)

Kûfe kadısı, fakih ve muhaddis tâbiî.

E. +yı 186b/11

[=1]

Ebû Sa‘îd Berda‘î Ebû Saîd Ahmed b.

Hüseyn el-Üsrüşenî el-Berdaî (ö.

317/930)

Hanefî fakihi.

E. 209b/7

[=1]

Ebû Sa‘îd Hudrî [Ar.]Ebû Saîd Sa‘d b.

Mâlik b. Sinân el-Hudrî (ö. 74/693-94)Çok hadis rivayet eden yedi sahâbîden biri.

E. 186a/1

[=1]

Ebû ‘Ubeyde Ebû Ubeyde Âmir b.

Abdillâh b. el-Cerrâh el-Fihri el-

Kureşî (ö. 18/639)

E.-yi Cerrâh 232a/9

[=1]

Ebû Yûsuf [Ar.]Ebû Yûsuf Ya‘kûb b.

İbrâhîm b. Habîb b. Sa‘d el-Kûfî (ö.

182/798) Ebû Hanîfe’nin önde gelen

talebesi, müctehid hukukçu ve ilk

kādîlkudât.

E. 194a/3, 207b/7, 222a/12, 222a/5,

222a/7, 223a/10, 223a/14

[=7]

Ebû Zer [Ar.] Ebû Zer Abd b. Ahmed

b. Muhammed el-Herevî (ö. 434/1043)

Şahîh-i Buḥârî râvilerinden Horasanlı

hadis hâfızı.

E. +den 207b/10

[=1]

edâ [Ar.]Üzerine borç olan veya borç

hükmünde bulunan şeyi yerine

getirme, yapma, îfâ etme, icrâ etme.

e. +dur 193a/4

edâ ét-[Ar. +T.] Bir borç gibi

üstüne düşen şeyi yerine getirmek, îfâ etmek.

e. êde 193b/10

e. êdüp 193b/13

edā edebil-[Ar. +T.] Bir borç
gibiüstüne düşen şeyi yerine getirme
olanağıbulunmak.

e. edebilürem 203b/10

[=4]

edeb [Ar.] Edep, terbiye, nezâket.

e. 216a/4

e.+i 230a/14

e.+indendür 228b/14

[=3]

edîb [Ar.] Edebî nesir yazarı.

e. 205b/3

dihkân-ı e. 205a/14, 205b/1

→*dihkân*

[=3]

édici[T.] Bir işi yapan kimse.

harām é.+dür 224a/3

helāl é.+dür 224a/3

[=2]

édin- [T.] Kendini bir şeye sahip

kılmak, elde etmek.

é.-e 217b/7

é.-üüp 215a/6

vird é.-üüp 189a/9

→*vird*

[=3]

ednā [Ar.] Çok aşağı.

e. 193a/11

e.+sı 200b/6

e.+sından 197b/12, 198a/1, 198a/2,
198a/4

ednā-yı hāffe [Ar.+Ar.] Aşağı

kenar.

e.-yı hāffeden 200b/7

[=8]

ednārek [Ar.] Daha aşağı.

e. 198b/7

e.+den 198b/9

e.+indendür 197a/8

[=3]

ef‘āl [Ar.] Fiiller, yapılan işler.

e.+i 183a/3

ef‘āl-i namāz [Ar.+Ar.] Namaz

fiilleri.

e.-i namāzdan 233a/10

[=2]

efgendelik [Far.] Düşkün, çâresiz.

e.+e 219a/10

[=2]

efdal [Ar.] Çok fazîletli, çok üstün.

e.-i evlā 232a/1

e. 225b/10

e.+dür 192a/3, 192b/5, 219a/5

[=5]

eg- [T.] Eğik duruma getirmek, bükmek.

e.-elüm 232b/3

[=1]

eger [Far.] Eğer, şayet.

e. 184a/3, 184b/14, 184b/4, 184c/1, 185a/3, 185a/5, 185a/8, 186b/7, 187b/7, 188a/12, 188a/13, 188a/7, 188b/2, 188b/5, 188b/6, 189a/10, 189a/11, 189a/14, 189a/3, 189a/5, 189a/8, 189b/1, 189b/12, 190a/13, 190a/2, 190a/3, 190b/11, 190b/12, 190b/13, 190b/14, 190b/9, 191a/2, 191b/6, 191b/12, 192a/11, 192a/12, 192a/14, 192a/8, 192a/9, 192b/11, 192b/6, 192b/8, 192b/9, 193b/3, 193b/6, 194a/1, 194a/4, 199b/13, 201b/9, 202a/11, 202a/12, 202a/14, 202a/4, 202a/6, 202a/7, 202b/9, 203a/1, 203b/14, 203b/2, 204a/10, 204a/2, 204b/13, 205a/6, 205b/1, 205b/3, 205b/6, 206a/10, 206a/14, 206a/8, 206b/10, 206b/12, 206b/14, 206b/2, 206b/9, 207a/13, 207a/2, 207a/3, 207a/8, 207a/9, 207b/11, 207b/3, 207b/5, 207b/8, 208a/10, 208a/5, 208a/8, 208b/13, 208b/14, 208b/2, 208b/5, 209a/1, 209a/3, 209a/4, 209b/4, 209b/6, 210a/12, 210a/14, 210a/8, 210a/9, 210b/11, 210b/13, 210b/2, 210b/6, 210b/7, 211a/11, 211a/12, 211a/6, 212a/11, 212a/12, 212b/14, 213a/2,

214a/3, 214b/1, 214b/2, 214b/6, 215a/6, 216a/13, 216b/9, 217a/10, 217b/11, 217b/2, 218b/10, 218b/11, 218b/12, 218b/4, 219a/7, 219b/14, 219b/15, 220a/3, 220b/1, 222a/3, 224a/13, 224b/11, 224b/9, 225b/2, 226a/10, 226a/7, 226b/10, 227a/12, 227b/10, 227b/11, 227b/14, 227b/5, 227b/9, 228a/4, 229a/1, 229a/6, 229b/3, 229b/4, 229b/6, 230a/4, 230a/5, 230a/6, 230a/7, 230a/9, 230b/10, 230b/11, 230b/12, 230b/14, 230b/4, 230b/9, 232a/10, 232a/12, 232a/9, 233a/3, 233a/4

[=180]

egerçi [Far.] Her ne kadar, gerçi.

e. 193b/2, 213b/13, 232a/14

[=3]

eglen- [T.] Durmak, beklemek.

e.-mek 208a/3

e.-ürse 210a/6

[=2]

ehl [Ar.]

1. Bir yerin, bir topluluğun halkından olanlar, oraya mensup bulunanlar.

kesb e. +iyüz 186a/11

meķābire. +ine 231a/6

ķubūr e. +inüñ 231a/6

→ *kesb, meķābir, ķubūr*

ehl-i beyt [Ar.+Ar.]Hz. Muhammed'in kızı Hz. Fatma, dâmâdı Hz. Ali ve onların evlâtlarının dâhil olduğuev halkı.
e.-i beyte 231a/4
ehl-i Rûm [Ar.+Ar.] Anadolu ehli.
e.-i Rûm 184b/6
ehl-i sünnet [Ar.+Ar.] Sünnet ehli.
e.-i sünnet 232b/13
 2. Bir işin ustası, o işte becerikli, mahâretli, ehliyetli, muktedir, yeterli kimse.
ehl-i şanâ'at [Ar.+Ar.] Sanat ehli, sanatçı.
e.-i şanâ'atdan 214a/14
 [=7]
ekâbir [Ar.ekber "çok büyük"ün çoğul şekli ekâbir] Büyük adamlar, ileri gelenler, yüksek mevkilerde bulunanlar. (Tekil anlamında da kullanılır.)
e. 233a/7
e.+den 232a/11
e.+ile 207a/11
ekâbir-i naḥv-i kın [Ar. +Ar. +T.]Alimlerin nahiv görüşü.
e.-i naḥv-i kında 195a/5
 [=4]

ekşer [Ar.]Genellikle, umûmiyetle.
e. 183b/6
 [=1]
ekşerî [Ar.]Çok defa, çok zaman, çoğunlukla.
e. 185a/7, 213b/13
 [=2]
eksil- [T.] Eskisinden az duruma gelmek, azalmak.
e.-miş 223a/1
 [=1]
eksük [T.]
 1. Bir kısmı bulunmayan veya bitmemiş olan, tamam olmayan.
e. 190b/4, 209b/2,
 2. Mevcut olmayan.
e. 217b/14
 [=3]
el [T.] Kolun, bilek mafsallından îtibârenavuç ve parmakları içine alan ve işgörmeye, tutmaya yarayan kısmı.
e. 229a/2
e.+i 216a/13
e.+in 216a/12
e.+ine 217b/13
e.+leri 208b/4, 231a/12, 231b/2
e.+lerin 231a/13
e.+lerini 231a/14

elinden gel- [T.+T.]Yapmayı

becermek, yapabilmek.

e. +inden gelmez 189b/6,

215a/2,216a/7

e. +üñden gelmez 215a/6

el çek- [T.+T.]Vazgeçmek, ilgisini kesmek.

e. çeke 212a/6

el öp- [T.+T.]Saygı ifâdesi olarak birkimsenin elini öpüp alına koymak.

e. +in öpmek 231b/8, 232a/3

232a/6, 232a/8,

e. +in öpmeyeler 232a/2

e. +in öpmişdür 232a/9

e. +ini öpmek 231b/14

[=21]

el [Ar.] (ل) (Ar. harf-i târif el-)

Arapça'danklişe hâlinde dilimize geçmiş bâzı söyleyişlerde yer alır. El-hamdü lillâh

e. 207a/7, 207b/2

[=2]

elif [Ar.] (ل) Arap alfabesinin ilk harfi.

e. 195a/4, 195a/8, 201b/13, 229a/11

e. +den 195a/4

e. +dür 194b/14, 195a/9, 200a/13

e. +idür 194b/4

e. +le 195a/4

e. +üñ 194b/14, 195a/2, 195a/3

[=14]

elif lām mīm [Ar.] (الم) Okundukları

gibideğil kendi isimleriyle

telaффuzedildiklerinden “bağımsız ve

ayrı harfler” anlamında “hurûf-ı

mukattaa” harflerindendir.

sûre-yi elif lām mīm [Ar. +Ar.]

Bakara sûresinin ilk ayeti olduğu için

kastedilen sûre Bakara sûresidir.

sûre-yi e. 186a/4

[=1]

emānet [Ar.] Birine teslim etmesi için

bırakılan şey. (namâz)

e. +üñ 213b/8

[=1]

emr [Ar.] Buyruk.

e. 183b/5

e. +i (emri) 219a/12

emr êt- [Ar.+Ar.] Kesin

olarak bildirmek, buyurmak, emretmek.

e. êdicek 183a/14

e. êdüp 220a/1

e. êtmedi 205b/10

emr olun- [Ar.+T.] Emredilmek.

e. olına 192b/7

e. olmışdur 184a/4, 184a/6

e. oluna 202a/7

e. olunmaya 192b/8

[=10]

emsāl [Ar.] Misal, denk.

e. +i 220a/5

[=1]

endām [Ar.] Beden, vücut.

e. 214b/13

[=1]

endişe [Far.] Düşünce.

e. 217a/14, 217b/7, 218b/1

e. +lerde 215b/6

e. +lere 215b/1, 217b/10

e. +leri 215b/10

e. +si 217b/5

e. +yi 217b/7, 218b/3

endişe-yiperākende[Far.+Far.]

Dağınık düşünce.

e. -i perākende 218a/2

endişe getir-[Far.+T.]

Endişelendirmek.

e. getir-ecek 217b/1

[=13]

Enes bk. **Enes bin Mālīk**

E. 232b/2, 232b/6

[=2]

Enes bin MālīkEbû Hamza Enes b.

Mālīk b. Nadr el-Ensârî (ö. 93/711-12)Hz. Peygamber'e hizmetiyle tanınan ve en çok hadis rivayet edensahâbîlerden biri.

E. 228b/1, 228b/8

[=2]

enf [Ar.] Burun.

e. +de 200a/1

[=1]

ensüz [T.]Eni az olan, dar.

e. 208b/1

[=1]

er [T.]Erkek.

e. 193b/8

e. +ile 220a/7

e. -imişse 227a/11

e. +lere 230a/3

e. +ün 227a/12

[=5]

erba'in [Ar.]Kırk, kırkıncı.

e. 194b/1, 194b/10

[=2]

eren [T.]Erkekler.

e. +lere 183a/3, 226a/3, 233a/10,

233a/11

[=4]

êrgürt- [T.]Ulaştırmak, eriştirmek.

ê. -mekdür 190b/9

[=1]

êrişdür- [T.] Erişmesini sağlamak.

ê. -medin 210a/3

[=1]

erkân [Ar.]Usûl, âdap.

e. 213a/2

e. +dan 183a/7

e. +inuñ 212b/12

e. +uñ 183a/8, 213a/1

erkân-ı namâz [Ar.+Far.]Namaz âdabı.

e.-ı namâzdan 183a/9

ta‘dîl-i e. 219b/13, 219b/14, 219b/15, 219b/6, 219b/7, 220a/11, 220b/13, 220b/5, 220b/9, 221a/1, 221a/3

ta‘dîl-i e. +dur 220b/13, 220b/6, 220b/9

ta‘dîl-i e. +uñ 220b/10

→ *ta‘dîl*

[=21]

erte [T.] Sabah.

ê. 187b/5, 192b/2

ê. +den 187b/3

erte namâzı [T.+Ar.]Sabah namazı.

ê. namâzı 187b/2, 192a/13

ê. namâzına 187a/8

ê. namâzında 185b/2, 185b/3, 185b/5, 185b/9, 186b/12, 186b/4, 186b/8, 187a/4, 189b/9, 190a/7, 190b/1, 191b/9

ê. namâzını 191a/8

ê. namâzınıñ 187b/1

ê. namâzıñ kılurken 211b/1

[=21]

eşah [Ar.]Çok doğru, pek sahih.

e. 204b/10, 220b/7, 226a/14

[=3]

Esed bin ‘Amr [Ar.] Ebü’l-Münzir

Esed b. Amr b. Âmir el-Becelî el-Kûfî (ö. 190/806)Ebû Hanîfe’nin talebelerinden, Bağdat veVâsıt kadısı.

E. 208a/6

[=1]

eşer [Ar.]Bir davranış, fikir veya olayın geride bıraktığı iz.

e. 194a/11

e. +le 194a/9

[=2]

esfel [Ar.]En dipte, en aşağıda olan (yer).

e. +dür 195b/13, 200b/2

kat-ı e. 195b/14

→*kat*

[=3]

eski [T.] Eski.

e. 212b/7, 218a/6

[=2]

eşşah bk. **eşah**

eşşah-ı aqvâl [Ar.+Ar.] Sözlerin gerçekliği.

e.-ı aqvâl 193a/10

[=1]

eş‘ār [Ar.] Şiirler, manzum sözler.

e. +ı 186b/11

[=1]

eşed[Ar.] Çok (daha, en, pek) şiddetli:

e. 233a/8

[=1]

eşek [T.]Merkep.

e. +e (eşege) 230b/2

[=1]

eşyā [Ar.] Eşya.

e. +da 216b/1

[=1]

et [T.] Et.

e. +lerdür 196b/14

e. +leri 200b/14

[=2]

êt- [T.]

1.Yapmak, işlemek.

ê.-e 208b/6, 216b/4, 226a/12,

226a/13

ê.-eler 231a/14

ê.-en 211b/10

ê.-ene 230a/8

ê.-er 212a/10, 215b/7

ê.-erken 189b/14, 211a/3

ê.-erler 214a/14

ê.-erlerdi 218a/13

ê.-erse 215b/5

ê.-ici 186b/1

ê.-iñ 232b/5

ê.-üp 186b/11, 215b/9,

ê.-dise 192a/8, 192a/9

ê.-dügi 215a/8, 225b/11

ê.-dügim 218a/8

ê.-dükleri 217a/11

ê.-medi 220a/11

ê.-mek 219a/6, 231a/14

ê.-menüñ 183a/11

ê.-mese 221a/2

ê.-meye 226a/12

ê.-mez 202b/9, 205a/14, 221a/3

ê.-se 187a/13, 205a/11

ê.-mişdür 227b/11

ê.-sün 218b/3

2. Demek, söylemek

ê.-e 202a/11

ê.-evüz 228b/9

ê.-ün 197a/10

ê.-üp 193a/3

ê.-dügi 198b/11, 198b/12

ê.-me 229b/7

ê.-medin 210a/12

3.Türkçe bazı isimlerle Arapça, Farsça ve Batı dillerinden dilimize geçmiş birçok isimden sonra gelen ismin ifade ettiği işi yapmak anlamını

veren yardımcı fiil ile kurulan
birleşikler.

def' è.-e 217b/7

edā è.-e 193b/10

fāriğ è.-e 217b/2

hıfz è.-Ø 195b/11

i'tibār è.-Ø 201b/4

i'tibār è.-Ø 201b/2, 201b/3

tāammül è.-Ø 195b/12

tamām è.-Ø 191b/4

i'tibār è.-e 202b/8

karār è.-e 216a/11

kıyām è.-e 208b/6

mukārenet è.-e 225b/11

niyyet è.-e 225b/13, 226a/10,
226a/11, 226a/14, 226a/3, 226a/6,
226a/8, 226a/9, 227b/10, 227b/11

ri'āyet è.-e 193b/11

rükū' è.-e 190a/3, 208b/6

tamām è.-e 189a/13, 207b/4, 212b/2

terk è.-e 233a/6

tesbīh è.-e 223b/4

tevbe è.-e 215a/4

vakf è.-e 205a/10, 205a/9

edā è. ebulürem 203b/10

meşh è.-ecek 208b/13

secdesin è.-ecek 209b/4

tamām è.-ecek 191a/8

ihtiyāt è.-eler 208b/3

muşāfaḥa è.-eler 231a/12

ta'n è.-eler 220a/11

muşāfaḥa è.-elüm 232b/4

telaḥfuz è.-emez 196b/1

tamām è.-en 211a/9

terk è.-en 192b/14, 233a/12, 233a/8

buhl è.-endür 226b/8

terk è.-ene 192a/4

i'tibār è.-enler 202b/9

müsāmeḥat è.-enler 206b/14

beşāret è.-er 214b/6

delālet è.-er 206b/3

fāsīd è.-er 205a/13, 205a/8, 207b/1

i'tibār è.-er 189b/4, 194a/2, 203b/6

iḥāṭa è.-er 195a/1

kifāyet è.-er 193b/1, 220b/12

ref' è.-er 210b/4, 210b/7, 211a/4,
211a/6, 211a/8

rivāyet è.-er 185a/14, 185b/11,

185b/2, 185b/4, 185b/6, 185b/8,

186a/2, 187b/5, 189b/13, 190b/7,

193a/2, 213b/2, 222b/2, 223a/3,

223a/5, 223b/3, 224b/1, 229b/11,

230a/1, 230b/6, 232b/2

şarṭ è.-er 199b/14

teḳāzā è.-er 222b/7, 223a/14, 223a/9

vedā' è.-er 213a/14

rivāyet è.-erdi 185b/13

telaḥfuz è.-erdi 196b/1, 196b/8

naql è.-erdüm 191b/2
naql è.-erdüñ 191b/2
keleci è.-erken 213b/3
naẓar è.-erler 203b/4
tākṣīr è.-erse 193b/6
‘amel è.-erüz 183b/2
‘ibādet è.-erüz 221b/10
hizmet è.-erüz 221b/11
sa ‘y è.-erüz 221b/11
tevekkül è.-erüz 221b/7
secde è.-erüz 221b/10
ṣenā è.-erüz 221b/8
ṣükr è.-erüz 221b/8
ṭaleb è.-erüz 221b/7
terk è.-erüz 221b/9
cem ‘ è.-icek 210a/13
emr è.-icek 183a/14
i ‘tibār è.-icek 206a/6
kaẓā è.-icek 192b/14
secde è.-icek 219a/12
secdesin è.-icek 209b/6
tamām è.-icek 219b/9
telaḫḫuz è.-icek 196a/5, 198b/6,
198b/7
tamām è.-ince 220a/2
āṣikāree.-üñ 226b/5
‘afv-ı maḫvè.-üp 215a/5
binā è.-üp 205a/4, 228a/14, 230b/6
cehd è.-üp 193b/5, 193b/6, 218b/5

edā è.-üp 193b/13
emr è.-üp 220a/1
fıkr è.-üp 215a/9
i ‘tibār è.-üp 184b/8, 194a/7, 201b/8
iḥtilāf è.-üp 233a/4
ittifāk è.-üp 233a/4
ḳabūl è.-üp 190b/6, 191b/10, 191b/7
ḳıyām è.-üp 186a/3
muṣāfaḫa è.-üp 231b/4, 232a/3
rücū ‘ è.-üp 184b/1
rücū ‘ edüp durur 208b/11
sehv è.-üp 209b/3, 225a/10
ta ‘yīn è.-üp 230a/10
ṭama ‘è.-üp 227b/3
tamām è.-üp 225a/11
teāmmül è.-üp 198b/13
tercīḥ è.-üp 226a/7
terk è.-üp 188b/11, 189a/4, 215a/10
vedā ‘ è.-üp 213b/1
rücū ‘ è.-üp durur 208b/11
cemīl è.-di 195a/12
gile è.-di 218a/12
iẓhār è.-di 198a/11
naẓar è.-di 218a/7
nehy è.-di 231b/12
rivāyet è.-di 223a/10
rükū ‘ è.-di 186a/4, 186b/10, 189b/10
ṣadaḫa è.-di 218a/12
secde è.-di 218a/7

secde-yi tilāvet è.-di 186a/3
ta' līm è.-di 219b/13
tamām è.-di 189b/10, 190a/9, 190b/2
tedāhul è.-di 189b/11
vakf è.-di 205b/8
vaşıyyet è.-di 186b/11
zıkr è.-di 224a/4
baḥş è.-diler 205a/14
ḥükm è.-diler 198a/12
rivāyet è.-diler 223a/11
secde è.-diler 219a/14
su'āl è.-diler 232b/3
şikāyet è.-diler 186a/11
beyān è.-dügi 193b/14
ḥarām è.-dügi 224a/3
inkār è.-dügi 233a/3
şürü' è.-dügi 216a/3
muwāzabet è.-dügiçün 224b/8
vakf è.-dügiçün 205b/9
zıkr è.-dügidür 193a/1
iḥtilāf è.-dükleri 233a/4
ittifāḳ è.-dükleri 233a/5
secde è.-dükleri 219a/13, 219b/1
gümān è.-düm 190a/12
tevāzu' è.-düm 218a/8
zāyi' è.-düñ 212b/7
beyān è.-medi 190b/9
emr è.-medi 205b/10
tamām è.-medin 210b/7

tercüme è.-megi 184b/7
teveccüh è.-megile 215a/11
'ibādet è.-mek 218b/4
azād è.-mek 229a/4
binā è.-mek 225b/4
ḥavāle è.-mek 198b/14
iḥfā è.-mek 193a/4, 193a/9
muḥayyer è.-mek 224b/6
muşāfaḥa è.-mek 231a/11, 231b/7
niyyet è.-mek 226a/4, 226a/5
ri'āyet è.-mek 213a/6
secde è.-mek 208a/7
secde-yi sehv è.-mek 225a/12
ṭaleb è.-mek 219b/3
tamām è.-mek 220b/6, 221a/7, 222a/14, 225a/9
teğayyir è.-mek 193a/9
telaḫfuz è.-mek 196a/13, 196a/14, 196b/3, 196b/4
terk è.-mek 214b/10
tevbe è.-mek 214b/9
vakf è.-mek 205a/10, 205a/13, 205a/8
fāsid è.-mekde 194a/1
telaḫfuz è.-mekde 196b/4, 196b/5, 196b/6, 198b/11
teğayyir è.-mekden 193a/10
telaḫfuz è.-mekdense 196b/3
cefā è.-mekdür 231b/1
meşgūl è.-mekdür 215a/12

pāk è.-mekdür 214b/10, 215a/3
ri 'āyet è.-mekdür 194a/1
ṭaleb è.-mekdür 204b/7, 204b/8,
217a/2
taṭbīk è.-mekdür 201b/6
terk è.-mekdür 217b/11, 233a/7
tevāzu ' è.-mekdür 216a/14
sehv è.-mekçün 225a/7
secde è.-memiş 219a/13
ṭa 'n è.-meñ 220a/12, 220b/3
redd-i selām è.-mese 230a/9
tesbīh è.-mese 192a/8
vakf è.-mese 205a/11
i 'āde è.-meye 192b/10
niyyet è.-meye 225b/13, 226a/5,
226a/11
tamām è.-meye 212b/5
tefāvūt è.-meye 184a/2
vakf è.-meyecek 205a/8
havāle è.-meyeler 214a/2
hüküm è.-meyüp 206b/4
terk è.-meyüp 189a/12, 189a/4,
224b/7
fāsīd è.-mez 190b/5
naẓar è.-mez 213b/5
ref' è.-mez 210a/10, 210a/11,
210a/14, 210b/10, 210b/4, 210b/5,
210b/8, 211a/3
taḳāzā è.-mez 183b/5

tamām è.-mez 191b/11, 221a/10,
221a/9
terk è.-mez 217b/11
ta 'lim è.-mez idi 220a/1
ḳabūl è.-mezse 191b/7
'amel è.-miş 193b/11
beyān è.-miş 212a/3
bid'at è.-miş 188b/11
i 'tibār è.-miş 210a/1
ḳanā'at è.-miş 217a/5
şürū ' è.-miş 187a/8
tercīh è.-miş 222a/8
terk è.-miş 219a/8, 222a/11
vīrān è.-miş 227b/8
'ibādet è.-mişdür 227b/11
binā è.-mişdür 225b/1
i 'tibār è.-mişdür 194a/3
iḥtiyār è.-mişdür 193a/14
iktidā è.-mişdür 187a/10
rücū ' è.-mişdür 208a/7
bedel è.-mişlerdür 202b/12
i 'tibār è.-mişlerdür 188b/8
rivāyet è.-mişlerdür 229b/8
iḥtilāf è.-mişlerdür 183b/8
nehy è.-mişlerdür 228b/9
'adl è.-se 220b/14
ḥaṭā è.-se 194a/4
i 'tikād è.-se 233a/2
inkār è.-se 233a/3

kaşd è.-se 189a/12

kaṭ ' è.-se 207a/7, 207a/8, 207b/3

muşāfaḥa è.-se 229a/1

naẓar è.-se 213b/12

redd-i selām è.-se 230a/8

rükü ' è.-se 219b/4

secde è.-se 209a/5, 219a/7, 219a/8,
219b/4

şürü ' è.-se 215b/3, 222a/10

ṭaleb è.-se 190b/9

tamām è.-se 188b/5

terk è.-se 192b/7, 192b/8, 207a/10,
207a/9

vaḳf è.-se 205b/1

telaḳḳuz è.-señ 195b/7

ḳanā 'at è.-sün 218b/3

zāyi ' è.-sün 212b/6

[=380]

etek [T.] Bir elbise veya etekliğin alt kenarı.

e. + i(etegi) 209a/5

[=1]

eṭfāl [Ar.] Çocuklar.

e. + e 228a/12

[=1]

eṭrāf [Ar.] Taraflar, yanlar.

eṭrāf-ı şenāyā [Ar. +Ar.] Ön dişlerin etrāfı.(Alt dudağın iç kısmıyla ön üst dişlerin arasındır.)

e.-ı şenāyādandır 201a/5

eṭrāf-ı seniyye [Ar. +Ar.] Ön dişin etrāfı.(Dil ucunun üst ön dişlerin ucuna dışarı çıkmaksızın teması)

e.-ı seniyyeteynden 201a/1

[=2]

ev [T.] Ev.

e. + in 215a/3

e. + inden 229a/3

[=2]

evlā [Ar.] Daha iyi.

e. 225b/10

e. + dur 187a/6, 215b/7, 221a/2

be-ṭarīḳ-i e. 222a/9

→ ṭarīḳ

efḳal-i e. 232a/1

→ efḳal

[=6]

evsaṭ [Ar.] Orta derecede olan.

evsaṭ-ı mufaşşal [Ar. +Ar.] Bürûç'tan 92'inci sure olan Leyl sûresine kadar olan 7 sûreye bu isim verilmiştir.

e.-ı mufaşşal 186b/14, 187a/2

e.-ı mufaşşaldan 186b/13

[=3]

evvel [Ar.]

1. Önce.

e. 195a/8, 198a/1, 212a/11, 214a/12,
217b/4, 226b/1, 233a/3, 233a/4

evvel-i halk [Ar.+Ar.] Boğaz
öncesi.
e.-i halka 195b/3, 195b/4
e.-i halkdandır 200a/14
e.-i halkuñ 195b/8
e.+e 189a/1
e.+ine 188b/13
e.+ini 195a/12
2.Geçmiş, önceki, ilk olarak.
e. 184c/1, 187a/10, 187b/1, 187b/4,
189a/2, 189a/5, 192b/9, 195a/7,
195b/1, 224a/2, 224a/3, 226a/12
e.+de 187a/7
e.+inde 188a/5
tekbîr-i e. 224a/4, 224a/7
tekbîr-i e.+de 225b/11
tekbîr-i e.+üñ 224a/5
→tekbîr
zamān-ı e.+de 226a/4
→zamān
e.+inden 207b/4, 210a/10, 210a/12,
210b/10, 210b/2, 211a/1
[=41]
evvelā [Ar.] Önce, ilk önce, ilkin.
e. 189c/1, 194a/8, 194b/1
[=3]
evvelki [Ar.+Far.] Önceki.
e. 192b/14, 194a/14, 195a/8, 200a/12
e.+nüñ 206a/4

e.+ki 219a/7, 222a/4, 222a/7, 222b/3,
222b/8, 223b/6, 225a/10, 225a/13
e.+kide 210a/10, 219a/1
e.+kiden 189a/14
[=16]
ey [T.] Seslenme sözü.
E. 221b/5, 223b/11
[=2]
eyit- [T.] Demek, söylemek.
e.-di 186b/5, 191a/10, 191a/13,
191a/8, 191a/9, 191b/1, 191b/2,
207a/13, 218a/8, 219b/1, 220b/1,
221a/10, 221a/11, 224a/10, 228b/7,
229b/9
230a/1, 230a/2
e.-e (eyde) 198b/10
e.-ür(eydür) 206a/5, 211a/4, 212b/3,
212b/6, 222a/7, 222b/12, 222b/13,
223a/5, 223a/6, 224a/2, 224b/4,
228b/2, 231a/10, 231a/9
e.-ürdi(eydürdi) 213b/8
e.-ürken(eydürken) 210b/3
e.-ürler(eydürler) 183a/13, 183b/14,
183b/7, 184a/4, 216b/11, 219b/14,
219b/15, 220a/2, 220a/10, 222a/6,
224a/5, 231b/11
e.-i vèr-[T.+T.] Söyleyivermek.
e.-ivèrmedüñ 190a/11
[=49]

eyle [T.] Öyle.

e. 189a/3, 193a/5, 206a/11, 206a/7,
212a/10, 214a/10, 215a/14, 219a/6,
222b/9, 230a/3

e. +dür 191a/10, 191a/14, 191b/3

[=13]

eyle- [T.]Etmek, yapmak anlamında
yardımcı fiil.

ķabūl e.-Ø 213a/11

naẓar e.-Ø 214b/6

nerm e.-Ø 191a/14

‘azl e.-di 205b/9

farẓ e.-di 219a/14

ibtidā e.-di 205b/9

faẓl e.-r 220b/14

pāk e.-r 215a/5

yaķıne.-r 213b/11, 214a/7

ķaṭ‘ e.-se 207b/2

ẓikr e.-miş 192b/13

→ *ķabūl, naẓar, nerm,*

‘azl, farẓ, ibtidā, faẓl, pāk, yaķın, ķaṭ‘, ẓikr

[=12]

eyü [T.] İyi.

e. 189a/4, 212b/1, 212b/4, 218a/4,
220a/13

e. +ler 214a/14

[=6]

ezān [Ar.] Ezan.

e. 214b/3, 214b/7, 214b/7, 233a/12

e. +dur 214a/13

ķāl-i e. +da 228a/4

→ *ķāl*

vaķt-i e. +da 227b/14

→ *vaķt*

[=7]

ezber [T.]Ezber.

e. 188a/14

[=1]

ezberle- [T.] Ezberlemek.

e.-düm 185b/4

[=1]

ezķār [Ar.] Zikirler.

e. 216b/6

e. +da 183a/4

e. +inuñ 212b/12

[=3]

fā [Ar.] Arap alfabesinin yirminci harfi.

(ف)

f. 194b/9, 199b/6, 202a/4

f. +dur 199b/5

ķarf-i fā [Ar.+Ar.] Fa harfi.

ķarf-i f. +dur 201a/7

[=5]

fā’ide [Ar.] Fayda.

f. 188b/4, 220a/3

f. +si 211a/11

fā’ide-yi ķilāf [Ar.+Ar.] Hilāfiyatın

faydası.

f.-yi hilāf 210a/2

[=4]

fāḥiṣ [Ar.] Aşırı, ölçü dışı, çok fazla.

f. 206a/10, 206a/8

[=2]

fahṛ [Ar.] İftihar kaynağı.

f. 187b/10, 191b/8, 202a/8, 207a/11, 208a/13, 208b/11, 210a/12, 210b/6

fahṛü'l-İslām [Ar.+Ar.] İslam'ın övüncü.

f. 'ül-İslām 192a/5

[=9]

fāriğ [Ar.]

1. Gâile ve gürültüden uzak, rahat, âsûde.

fāriğ ét- [Ar.+T.] Rahat etmek.

f. *ède* 217b/2

2. Vazgeçmiş.

fāriğ ol- [Ar.+T.] Vazgeçmek, el çekmek.

f. *olıcak* 187a/11, 190a/9, 190b/2

[=4]

farīza [Ar.] Meşrû bir mâzeret

olmadıkça terki düşünülmeyen ve mutlaka yapılması gereken iş ve görev, farz.

f. 191b/13, 192a/1, 210a/8, 222a/8, 222b/2, 223a/4, 228a/14

f. +*dur* 222a/13, 228a/13

[=9]

farḳ [Ar.] Başkalık, farklılık.

f. 223a/3, 223b/6

f. +*ı* 188b/9

[=3]

Fārsī [Ar.]

1. Fars, İran'ın güneybatısında yaşayan halk veya bu halkın soyundan olan kimse.

F. 188b/9

2. Farsça.

F. 184a/3, 184b/2, 184b/3, 184b/4, 184b/5,

[=7]

Fārsīce [Ar. "Fārs" +T. "-ce"] Farsça.

F. 184b/8

[=1]

farz [Ar.] İslâm dîninde Allah'ın emri olduğu kesin bir delille sâbit olan, yapılması sevâbı, özürsüz olarak terki büyük günâhı, inkârı ise küfrü gerektiren îtikâdî, amelî, ahlâkî yükümlülük.

f. 183a/10, 185a/11, 185a/12, 209a/11, 209a/12, 209a/13, 209a/7, 209b/8, 210a/11, 210a/7, 219b/14, 219b/15, 220a/4, 220a/9, 220b/5, 222a/7, 222a/8, 222b/4, 222b/6, 222b/8, 223a/2, 224a/1, 224a/13,

230a/8

f.+dan 210a/6, 224a/12

f.+dur 183a/12, 183b/11, 183b/4,

183b/6, 183b/7, 183b/8, 208a/2,

208a/3, 208a/4, 209b/1, 209b/9,

211a/10, 218b/11, 218b/14, 219b/8,

222a/6, 222b/13, 223b/5, 224a/1,

224a/5, 229a/8

f.+ı 208a/1, 210a/11

f.+ını 225b/6

f.+larından 218b/10, 225a/8

f.+larınuñ 183a/5

f.+uñ 192a/10, 192a/6, 192a/7,

221b/1, 224b/6

farz eyle- [Ar.+T.] Farz kılmak,
farz eylemek.

f. eyledi 219a/14

farz ol- [Ar.+T.] Farz olmak.

f. olur 224a/5

[=61]

farziyyet [Ar.] Farz olma.

f. 187a/6, 188a/4, 188a/5, 189b/4,
224a/8

[=5]

farzlık [Ar. “farz” +T. “-lık”] Farz olma
durumu.

f.+dan 209b/4, 209b/6

f.+ı 224a/6

[=3]

fāsīd [Ar.] Fesâda uğramış, bozulmuş,
bozuk, kötü.

f. 188b/3

f.+ine 206b/3

fāsīd ét- [Ar.+T.] Bozmak.

f. éder 205a/13, 205a/8, 207b/1

f. étmekde 194a/1

f. étmez 190b/5

fāsīd ol- [Ar.+T.] Bozulmak.

f. ola 183b/1, 202a/14

f. olmaya 202b/11, 202b/5, 204a/13

f. olmaz 188b/4, 190b/11, 201b/11,

202b/10, 202b/5, 202b/8, 203a/12,

203a/14, 203a/8, 203b/1, 203b/4,

204a/1, 204a/2, 204a/4, 204b/10,

204b/14, 204b/6, 205b/13, 205b/4,

206a/10, 206a/7, 207a/10, 207b/12,

207b/2, 207b/3, 210a/4

f. olur 190a/5, 190b/14, 191a/3,

194a/4, 194a/6, 202b/1, 202b/10,

202b/14, 202b/2, 202b/3, 202b/6,

202b/7, 202b/9, 203a/1, 203a/12,

203a/7, 203a/8, 203a/9, 203b/1,

203b/14, 203b/5, 204a/10, 204a/11,

204a/3, 204a/5, 204a/6, 204a/7,

204a/8, 204a/9, 204b/12, 204b/13,

204b/3, 204b/5, 205a/1, 205a/12,

205a/3, 205a/4, 205a/5, 205a/7,

205b/2, 206a/13, 206b/10, 206b/11,

206b/13, 206b/9, 207a/1, 207a/3,
207b/12, 210a/4, 210b/13, 210b/2,
210b/7, 211a/12, 211a/14, 211b/13,
225b/4, 225b/7

[=95]

faşl [Ar.] Bölüm, kısım.

f. 188a/5

[=1]

Fātiḥa [Ar.] Kur'ân-ı Kerîm'in ilk
sûresinin adı.

F. 183a/11, 183a/14, 183b/1, 183b/7,
184b/10, 185a/8, 187b/14, 188a/7,
189b/14, 192a/1, 192a/11, 192a/3,
192b/9, 193a/10, 193a/4, 219a/1,
223a/4

F. +da 194a/4

F. +dan 185b/7, 188a/1

F. +ya 183a/12, 219a/1

F. +yı 183a/13, 192a/4, 192b/11,
192b/7, 193a/1, 193a/2, 193a/3,
193a/8, 193a/9, 223a/11, 223a/7,
223b/2

mesâ'il-i F. 202b/6, 216b/13

→ *mesâ'il*

sûre-yi F. +yı 184b/7

→ *sûre*

[=37]

fażilet [Ar.] Erdem.

kemâl-i f. 220a/4, 220a/9

kemâl-i f. +dür 220a/8

→ *kemâl*

[=3]

fażl [Ar.] Lutuf, kerem.

f. eyler 220b/14

f. +uñ 213a/10

[=2]

feķāhet [Ar.] Anlayışlılık, fakihlik.

f. +i 190a/3

[=1]

fem [Ar.] Ağız, dehan.

cevv-i f. +dendür 195a/1

→ *cevv*

[=1]

feraġat [Ar.] Hakkından isteyerek

vazgeçme, el çekme.

f. 218b/4

[=1]

ferah [Ar.] Hoşa giden bir halden

duyulan zevk, gönül açıklığı, sevinç.

f. 214b/5, 214b/7

f. +ıla 214b/8

[=3]

ferā'iz [Ar.] Farızalar, farz olan şeyler.

f. 211b/14, 218b/7

[=2]

ferišteḥ [Far.]Melek.

f.+lere 226a/2

[=1]

Ferrā [Ar.] Ebû Zekerıyyâ Yahyâ b. Ziyâd b. Abdullâh el-Absî el-Ferrâ' (ö. 207/822)Arap dili ve tefsir âlimi.

F. 201b/2

[=1]

fersaḥ [Ar. fersaḥ < Far. ferseng] 3 millik uzaklık ölçüsü.

f. 213b/6

[=1]

fesād [Ar.] Tabiî halden çıkma, bozulma.

f.+ına 203b/12, 206a/14, 206b/4

[=4]

fetāvā [Ar.] Fetvâlar.

f.+yı 213b/14

Fetāvā-yı Ḥānī [Ar.+Ar.] Haneî hukukçusu Kādîhan'ın (ö. 592/1196) Fetāvâ Ḳāḍîḥân veya el-Ḥāniyye diye de anılan fıkha dair eseri.

f.-yı Ḥānīde 228b/11, 231b/12

f.-yı Ḥānīden 232a/14

Fetāvā-yı Ḥāce İmām Ḥüsām Şehīd [Ar.+Ar.] Ḥāce İmām Ḥüsām Şehīd fetvâları.

F.-yı Ḥāce İmām Ḥüsām Şehīd

203a/13

→Ḥāce İmām Ḥüsām Şehīd

Fetāvā-yı Kübrā [Ar.+Ar.] es Sadru's-Şehīd'in fetvâ kitabıdır.

F.-yı Kübrāda 232a/5

Fetāvā-yı Mülteḳat[Ar.+Ar.] Ebu'l Kâsım es- Semerkandî'nin fetvâ kitabıdır.

F.-yı Mülteḳatdan 205b/10, 205b/5, 207a/5

Fetāvā-yı Sirācī[Ar.+Ar.]

Kāriülhidâyediye tanınan Haneî hukukçusu Ebû Hafırsirāceddin Ömer b. Ali'nin (ö. 829/1426) fıkha dair eseri.

F.-yı Sirācīde 229b/13

Fetāvā-yı Zahirıyye [Ar.+Ar.]

Zahîrüddîn Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed b. Ömer 'in fetvâlarını topladığı eser.

F.-yı Zahirıyyeden 206a/7

[=11]

feth [Ar.] Arap ve Osmanlı alfabesinde bir harfin fetha ile okunması.

f. 206a/1

f.+ile 205b/14, 206a/4

[=4]

fetvā [Ar.] Fetva.

f. 206b/4, 228b/5

vaḳt-i cevāb-ı f.+da 227b/12

→ vaḳt

fetvā vēr- [Ar. +T.] Şerîata uygun olan cevâbı bildirmek.

f. vèrmiş 206a/13

[=4]

fıḳıḥ [Ar.] İslâmiyet'in içtimâî, medenî, hukûkî, siyâsî bütün amelî hükümlerini şer'î delilleriyle birlikte açıklayan ilim.

Bustān-i f.+da 228a/11

→ Bustān

[=1]

fıṣḳ [Ar.] Hak yoldan çıkıp her türlü günâhı işlemeyi huy hâline getirme.

f.+a 228a/4

[=1]

fî [Ar.] Arap alfabesindeki (ﺕ) harfinin esre ve med harekeli hali.

f.+deki 199b/5

[=1]

fî'l-ḥāl[Ar. harf-i cer fî-, harf-i târif el-ve ḥāl ile fî'l-ḥāl] O anda, hemen şimdi:-1-

f. 214b/2

[=1]

fî'il [Ar.] Olup gerçekleşmiş iş, yapılp gerçekleşmiş hareket veya davranış, kasıtlı kasıtsız her türlü iş, eylem.

f. 189b/2

f.+idür 232a/4

f.+leri 223a/13

f.+ü 219a/5

[=4]

fıkr [Ar.] Düşünce.

fıkrèt- [Ar.+T.] Düşünmek.

f. édüp 215a/9

[=1]

fî'l bk. **fî'il**

fî'l-i Resûl aleyhisselām[Ar.+Ar.]

Resûl (a.s.)'ın fiilleri.

f.-i Resûl aleyhisselām 223a/8

[=1]

fî'len [Ar. fî'l'in tenvinli şekli fî'len]

Yapmak ve işlemek sûretiyle, işleyerek, amelî olarak.

f. 233a/8

[=1]

fitne [Ar.] Karışıklık, fesat, kargaşalık.

f. 186b/1

[=1]

fuḥūş [Ar.] Nâmûsa aykırı, meşrû olmayan cinsî münâsebet.

f.+dan 214a/8

[=1]

fuḳahā [Ar.] Fıkıḥ âlimleri.

f. 201b/7, 205a/13, 207a/6

f.+nuñ 194a/9, 201b/6

[=5]

fukarā [Ar.] Fakir, yoksul.

f.+ya 218a/12

[=1]

Furūkel-Furuk Natıfî'nin eseri.

Furūḳ-ı Nāṭıfî Natıfî'nin el-Furuk isimli eseri.

F.-ıNāṭıfî 208b/3

[=1]

ġāfil [Ar.] Çevresinden ve gerçeklerden habersiz olan.

ġāfil bul- [Ar.+T.] Gāfil olarak, habersizce bulmak.

ġ. bulmazdı 186b/7

ġāfil ol- [Ar.+T.] Gaflet içinde olmak, habersiz bulunmak.

ġ. ola 213a/9

ġ. olan 216b/5

[=3]

ġaflet [Ar.] Çevresinde olanları farkedememe, açık gerçeği görememe.

ġ. 214a/1

[=1]

gāh [Far.]Bâzı zaman, kâh.

g. 210b/8

[=1]

ġālib [Ar.] Üstün gelen, yenen.

ġālib ol- [Ar.+T.] Yenmek, üstün gelmek.

ġ. oldığıçün 214a/1

ġ. olmaya 218b/1

ġ. olmazsa 217b/8

ġ. olmuş 217b/6

ġ. olup 217b/8

[=5]

ġamgîn [Ar. "ġam" + Far. "-gîn"]

Gamlı, kederli.

ġ. 215a/9

[=1]

ġavġa [Far.]Kavga.

ġ.+sın 217b/12

[=1]

ġāyet [Ar.]Çok, pek, pek çok, son derece.

ġ. 231b/6

[=1]

ġayn [Ar.]. Arap alfabesinin on dokuzuncu harfi.(ġ harfi)

ġ. 194b/4, 195a/12, 201b/14, 202b/2, 203a/14

ġ.+ı 204b/5

ġ.+ıla 204b/6

ġ.+la 203a/9

ḫarf-i ġ.+dur 200a/14

→ ḫarf

[=9]

ğayr[Ar.] Başka.

ğ. 186b/13

ğ. +a 193a/11

[=2]

ğayrı[Ar.] Başka bir kimse, başkası.

ğ. 185b/8, 187b/2, 187b/3, 189a/10,
189a/12, 190a/8, 190b/2, 194a/4,
194b/4, 195a/4, 201b/8, 205b/9,
206b/1, 212a/12, 212a/13, 213a/9,
214a/11, 214a/12, 214a/3, 215a/10,
215b/6, 216b/10, 216b/6, 217a/13,
218a/13, 223b/13, 226a/1, 230b/14,
231b/14, 232a/13

ğ. +dur 188a/1

ğ. +nda 214a/10

ğ. +ına 219b/3

ğ. +ına 219b/3

ğ. +ndan 213b/1

ğ. +sında 188a/3

[=35]

ğaza[Ar.] İslâm dîni uğruna yapılan
savaş, cihat.

ğ. +ya 186b/11

[=1]

gèce [T.] Gece.

g. 187b/10, 187b/11, 191a/12,
191a/4, 191a/9, 192a/12

g. +lerde 226b/6

gècegündüz [T.+T.] Her zaman, ara
vermeden, durmadan.

g. gündüz 193b/5

Mi 'râc g. +sinde 229b/1, 230a/14

→ Mi 'râc

[=11]

geç- [T.]

1. Bir yerden başka bir yere gitmek

g. -üp 191a/5, 191a/6

2. Bulunduğu yeri değiştirmek.

g. -er 191a/7

g. -memek 191b/5

g. -se 191b/6

3. Olmak, vuku bulmak.

g. -en 190b/3

4. Konuşmada sözü geçmek.

g. -en 214a/8

[=7]

geç [T.] Belirtilen, istenen veya alışılan
zamandan sonra.

g. 217b/5

[=1]

geçmiş [T.] Geride kalmış, yaşanıp
bitmiş.

g. 215a/3, 216a/1

g. +lerde 208a/13

[=3]

geçür- [T.] Zaman harcamak.

g.-medi 189b/13

g.-miş 190a/2

[=2]

gel- [T.] 1. Ulaşmak, varmak.

g.-di 185b/14, 220a/11

g.-e 194a/5

g.-en 195a/7, 232a/12, 232a/13

g.-enüñ 214a/5

g.-icek 231b/10

g.-meyenden 214a/6

g.-mesi 195a/8

g.-mez 189a/7

g.-ür 188a/6, 195a/7, 195a/8, 195b/1,
196a/2, 218a/2, 229a/8

g.-ürler 210b/9

g.-ürüz 186a/12

g.-se 232a/11

g.-üp 186a/10, 210a/8, 211b/10,
218a/11, 219b/9, 220b/2, 224a/9,
228b/3, 230a/1, 230a/7

2. Ele almak, üzerinde durmak.

g.-dük 198b/8

3. Getirilmek, gönderilmek.

g.-miş 231b/3

g.-mişdür 231b/1

4. Doğmak, neşet etmek, hâsıl
olmak.

g.-en 223b/10

g.-mez 200a/10

g.-se 189a/12, 201b/9

g.-ür 196a/1, 200a/1, 200a/10,
200a/2, 200b/13, 200b/14, 201a/1,
201a/2, 208a/1, 209b/8

5. Yer almak, bulunmak.

g.-di 210a/11, 213b/8, 218a/5

g.-endür 225a/5

tuşg.-di, 218a/5

hâtırınag.-medi 190a/1, 190a/8,
190b/10, 190b/2

hâtırınag.-mese 188b/5

hâtırına g.-se 192a/12

hōş g.-dügiçün 218a/7

haber gelmişdür 214a/7, 226b/3,
226b/7

rāst g.-ür 198b/11, 198b/5, 198b/6,
198b/9

elinden g.-mez 189b/6, 215a/2,
216a/7

elinden g.-mezse 215a/6

lāzım g.-mez 184a/7

lāzım g.-meye 193a/7

muwāfıķ g.-mez 198b/13

rāst g.-mez 198b/6, 198b/7

tırı g.-mezdi 232b/7

tırı g.-mek 232b/6, 232b/8

vakti g.-di 213b/8,

→ el, tūr- , ḥaber ,ḥāṭır, ḥōş,

lāzım,muvāfık, rāst, tuş, vakıt

[=81]

gelecek [T.]Daha gelmemiş, yaşanacak zaman, istikbal.

g. 216a/1

g.+e 208b/3

[=2]

gemi [T.] Gemi.

g. 211b/11, 211b/12

[=2]

gerçek [T.] Gerçek.

g. 216b/11

[=1]

gerçi[Far.] Aslına bakılırsa, aslında.

g. 200a/9, 203a/9

[=2]

gerek [T.]

1. Gerek, lazım.

g. 184a/1, 184b/4, 185a/9, 187b/1,

187b/3, 187b/4, 189a/11, 189a/5,

191b/5, 194a/11, 194a/14, 198b/14,

202b/11, 205a/11, 206b/13, 207a/6,

207b/1, 208b/12, 208b/8, 214b/14,

215a/1, 215b/13, 216b/7, 217a/1,

217b/14, 217b/9, 218b/5, 224b/13,

226b/3, 229a/10, 230b/5, 231a/1,

231a/11

g.+dür 193b/10, 217a/4, 218a/2,

222b/13, 229b/13

g.+idi 210b/14

g.+ise 189b/6, 201b/2, 201b/3,

216a/6

2.İcap

g.+i (geregi) 203b/10

3.Bağlaç

g. 183b/10, 216a/1

g.+ise 190b/6

[=55]

gêrû [T.] Tekrar, yine.

g. 186a/3, 191b/11, 192a/14, 192b/1,

192b/7, 192b/8, 203a/10, 205b/10,

210a/10, 210a/12, 210b/9, 216b/3,

217b/13, 218a/6, 218b/11, 219b/11,

220a/1, 221a/2, 222a/11, 222a/13,

228b/4

[=24]

getür- [T.] 1. Gelmesini sağlamak.

g.-mişler 218a/4

g.-üp 186a/13

g.-ürler 205b/3, 215a/8

2. İletmek, bildirmek

g.-miş 225b/9, 228a/12

3. Yardımcı fiil.

endîşeg.-ecek 217b/1

îmāng.-ürüz 221b/7

ṭāḳat g.-mediler 213b/9

→ endîşe, îmān, ṭāḳat

[=9]

gèy- [T.] Giymek.

g.-di 218a/6

g.-en 230b/3

[=2]

gèyecek [T.] Giysi.

g. 211b/6

[=1]

gibi [T.] Gibi.

g. 185a/5, 190b/5, 198a/6, 199b/13,
201b/2, 202a/5, 203a/4, 203b/10,
205a/9, 211a/5, 212b/7, 214a/11,
215a/4, 215b/4, 215b/9, 222b/6,
225a/10, 225b/11, 230a/3, 231b/3,
231b/5, 233a/13

g. +dür 212b/14, 217a/4

g. +lerdür 185a/2, 194a/7

[=27]

gider- [T.] Ortadan kaldırmak, yok etmek.

g.-e 217b/10

g.-mek 215a/1

g.-ürdi 217a/13

[=3]

ğılāf [Ar.] Kılıf, mahfaza.

ğ. +dur 214b/9

ğ. +ı 215b/7

ğ. +uñ 215b/8

[=3]

gile [Far.] Yanıp yakılma, şikâyet.

gileèt- [Far.+T.] Şikâyet etmek.

g. ètdi 218a/12

[=1]

gine [T.] Tekrar, yine.

g. 195b/14, 229b/11

[=2]

gèñ [T.] Geniş, ferah.

g. 217a/11

[=1]

gir- [T.] Dışarıdan içeriye geçmek, (içeriye) varmak, dâhil olmak.

g.-en 230b/8

g.-esiz 226b/7

g.-se 230b/10, 230b/9

[=4]

git- [T.] 1. Bir yere doğru yönelmek, yakın bir yerden daha uzak bir yere doğru hareketetmek, gitmek.

g.-di 191b/10

g.-e(gide) 188b/14

g.-mekdür 211b/12

g.-Ø 224a/12, 224b/6

g.-se 215b/2

2. Çıkmak, ulaşmak.

g.-er(gider) 212b/3, 212b/6

[=8]

gizle- [T.] Saklamak.

g.-mek 215a/2

[=1]

gizlü [T.]

1. Görünmez, belli olmaz bir durumda olan.

g. 215a/1, 216a/1

2. Başkalarından saklanan, duyurulmayan.

g. 219a/2, 219a/3, 219a/4

[=7]

gök [T.] Gök, sem .

g.+den 212b/6

g.+lere 213b/8

[=2]

gökçek [T.] Güzel, hoş.

g. 193b/10, 193b/13, 216a/5, 219b/13

[=4]

gönder- [T.]

1. Gitmesini sağlamak veya gitmesine yol a mak, yollamak.

g.-di 186b/11, 228b/3

2. Bir ara la ulaştırmak, yollamak.

g.- p 184b/6

[=3]

g   l [T.] G n l, y rek.

g. 213b/11, 213b/14, 213b/5, 214a/2, 214a/9, 214b/10, 215a/11, 215a/14,

215b/1, 215b/10, 215b/6, 215b/7,

216b/1, 217a/1, 217a/12, 217a/2,

217a/6, 217a/8, 217b/7, 218b/1,

218b/2, 218b/4, 218b/5, 218b/7

g.+de 216a/1, 217a/2, 217b/8

g.+d r 214b/12

g.+e 217b/6, 218b/2, 218b/5

g.+i (g  li) 212b/2, 213a/13, 214b/5, 215a/5, 215b/3, 216a/13, 217a/13,

218a/10, 218a/12, 218a/13, 218b/1

g.+in 214a/4, 217b/2

g.+inde 212b/5, 216a/10, 216b/14, 216b/9, 218a/1

g.+inden 218a/12

g.+ini 212b/12, 213a/4

g.+in   216b/14

g.+leri 213a/9

g.+   e 214b/6

g.+    z 213a/14

k ble-yi g. 215a/13

→ *k ble*

mes 'il-i h z rsuz g. 217a/6

→ *mes 'il*

g   lden çıkar- [T.+T.] Gönülden çıkarmak, unutmak.

g.+den  ıkarımayup 213a/5

[=61]

gör- [T.] 1. Görmek.

g.-di 191a/5, 191a/6, 191a/7,

216a/12, 218a/10,

g.-diler 219a/13

g.-mekdür 211b/10

g.-meye 217a/9

g.-mez 213a/3

g.-se 230b/11, 232b/14

g.-üp 232a/10

g.-ür 216a/2

g.-ürler 212a/11

2.Şahit olmak

g.-eler 206a/8

g.-di 221a/3, 221a/10,

3.... olarak kabul etmek.

g.-e 233a/1

g.-se 232b/14

g.-mese 233a/3

4.Birleşik fiiller.

revā g.-di 184b/8, 184b/9, 208b/10

revā g.-medi 188a/10, 188a/11

cāyiz g.-memiş 185a/7

cāyiz g.-mişdür 228a/1

dürüst g.-mişdür 188b/9

helāl g.-se 219b/4

→ *revā*, *cāyiz*, *dürüst*, *helāl*

[=29]

göre [T.] Uygun olarak.

g. 187a/13, 188a/4, 216b/4

[=3]

görin- [T.] Görünmek, gözükmek.

g.-ür 217a/7

[=1]

görün- [T.] Görünmek, gözükmek.

g.-mesini 214b/13

[=1]

götür- [T.] Götürmek, uzaklaştırmak.

g.-diler 219a/12

[=1]

gövde [T.] İnsan bedeni, vücut.

g. 212b/14

g.+sin 213b/7

[=2]

göz [T.] 1.Görme organı, göz.

g.+e 217a/8

g.+i 213a/1, 213a/3

g.+in 188b/2, 216a/4

g.+ine 218a/5, 218a/7

2. Bakış

g.+inden 214b/14

[=8]

ğunne [Ar.] Kur'ân-ı Kerîm'in tecvit

kurallarına göre okunması sırasında

nun (ن) ve mim (م) harflerinin burun

yoluyla bir inleme hâlinde genizden

çıkarılması.

ğ. 200a/3

ğ.+de 200a/9

ğ. +si 199b/12, 199b/13, 200a/1

ğ. +sidür 201a/12

ğ. +yi 200a/3, 200a/8, 200a/9,
201a/13

[=11]

gümān [Far.] Şüphe.

gümān ét- [Far.+T.] Şüphelenmek.

g. étdüim 190a/12

[=1]

gün [T.]

1. Yer yuvarlağının kendi eksenini
etrafında bir kez dönmesiyle geçen 24
saatlik süre.

g. 230a/1

g. +de 185b/14, 212a/8, 218a/9

2. Güneş.

g. 211b/3

gün toğ- [T.+T.] Güneş doğmak,
sabahleyin güneş ufuktan
yükselmek.

g. toğa 186b/6

g. toğmağdan 211b/2

3. Gündüz.

g. 187a/8, 192a/12

4. Zaman, sıra.

g. +de 215b/12

kıyāmet g. +in 214b/4

kıyāmet g. +inde 212a/11, 214b/5,

214b/7

kıyāmet g. +indeki 215b/11

→ *kıyāmet*

[=15]

günāh [Far.] Günah.

g. +ı 212a/10, 215a/8, 227b/11

g. +lardan 212b/8

g. +ları 215a/5, 231b/2

g. +larına 212b/9

g. +larından 215b/4, 231b/5

günāh işle- [Far.+T.] Günah

sayılan

bir şeyi yapmak.

g. işler 215a/8

[=10]

günāhķār [Far.] Günah işleyen, günah
işlemiş (kimse).

g. 192a/8, 228a/2, 230a/9, 233a/13

günāhķār ol- [Far.+T.] Günāha
girmek.

g. olur 233a/12

[=5]

gündüz [T.] Gündüz.

g. 187b/10, 187b/12

g. +le 187b/11

gēce g. 193b/5

→ *gēce*

[=4]

güzel [T.] Göze ve kulağa hoş gelen, görülmesi, duyulması insana zevk veren.

g. 218a/10

[=1]

hā [Ar.]Arap alfabesinin yirmi yedinci harfi. (ﺥ)

h. 194a/14, 195a/11, 194b/10, 194b/3, 195a/8, 201b/13, 201b/14,206b/9

h.+da 202b/11

h.+dur 194b/14, 195a/9, 200a/13

h.+suz 206b/10

h.+ya 202b/12

h.+yı 194b/4

h.+yıla 202b/10

[=17]

hā [Ar.]Arap alfabesinin altıncı harfi. (ح)

h. 205a/1

h.+dur 200a/14

h.+nuñ 196b/9

h.+yı 194b/4, 202b/12

h.+yıla 202b/11

[=6]

hā[Ar.] Arap alfabesinin yedinci harfi.(ﺥ)

h. 194b/5, 204b/5

h.+dur 195a/12, 200a/14

h.+nuñ 195b/2, 204b/6

h.+yıla 202b/2, 202b/9

[=8]

haber [Ar.] Bir olay, bir olgu üzerine edinilen bilgi, salık.

h. 223a/8

h.+ile 227a/4

haber gel- [Ar.+T.] (Birine bir şey hakkında) Bilgi erişmek.

h. gelmişdür 214a/7, 226b/7

haber vèr- [Ar.+T.] Bir şeyi bildirmek, bir şey hakkında bilgi vermek.

h. vèrdiler 220b/2

h. vèürdüm 190a/13

[=6]

Habeş [Ar.] Habeş eyaleti.

H.+den 231b/10

[=1]

habīb [Ar.] (Habībullah “Allah’ın sevgilisi” sözünün kısaltılmışı olarak) Hz. Muhammed.

h.+ine 229b/2

[=1]

hācet [Ar.] Gerek duyulan, muhtaç olunan şey, ihtiyaç.

h. 202a/12, 218b/3

hācet ol- [Ar.+T.] İhtiyaç duymak.
hācet o.-up 188a/12

[=3]

hâcetlü [Ar. “hâcet” + T. “lü”] İhtiyaçlı kimse.

h. 187a/14

[=1]

Hâce İmâm Bekr Hâherzâde Ebû Bekr b. Muhammed b. Hüseyin b. Muhammed el-Buhârî (ö. 483/1090) Hanefî fakihî.
H. 222b/13

[=1]

Hâce İmâm Hüsâm Şehîd Ebû Bekri Ceşşâş Ebû Bekr Ahmed b. Alî er-Râzî (ö. 370/981) Hanefî fakihî ve müfessir.

H. + uñ 184a/13

[=1]

Hâce İmâm Minhâc bk. **İmâm Minhâc** *şalavât-ı H. + dan* 184a/14

[=1]

Hâce İmâm Serahsî Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-Serahsî (ö. 483/1090 [?]) *el-Mebsûṭ* adlı eseriyle tanınan Hanefî fakihî.

H. 224B/10

[=1]

hacîl [Ar.] Utancından kimsenin yüzüne bakamayacak duruma düşmüş olan, küçük düşüp utanmış, mahcup olmuş

(kimse)

h. 215a/9

[=1]

hadd [Ar.] Sınır.

hadd-i kerâhet [Ar.+Ar.] Kerâhet vaktinin sınırı.

h.-i kerâhetden 185a/11, 188a/6, 189b/12, 190a/2

[=1]

hadeş [Ar.] Abdestin, guslün yenilenmesini gerektiren hal.

h. 211a/12

[=1]

hadîs [Ar.] Hadis.

hadîs-i nefis [Ar.+Ar.] Kalbe gelip de, yapmakla yapmamak arasında tereddüde sebep olan düşünce.

h.-i nefsile 217b/11

hadîs-i vâhid [Ar.+Ar.] Hadisin birliği.

h.-i vâhid 183b/1, 224a/8

h. 190b/6, 191b/3, 229a/3, 232a/5

h. + de 203b/9, 231b/1, 231b/3

h. + den 203b/10, 209a/13

h. + i 187a/11, 219b/12, 224b/1

h. + ile 232a/5

h. + leri 220a/5

[=18]

ḥādīse [Ar.] Vak’a, olay.

ḥ. 230b/5

[=1]

ḥafaza [Ar.] Dünyâda insanları koruyan ve yaptıkları iyilik ve kötülükleri tespit eden (melekler), kirâmen-kâtibin.

ḥ. 226a/1, 226a/10

[=2]

ḥāfe[Ar.] Kenar.

ḥ. 196a/10, 196a/9

ḥ.+de 197a/2, 198a/6

ḥ.+den 198a/6, 200b/6, 200b/7

ḥ.+dendür 197b/2

ḥāfe-yi lisân[Ar.+Ar.] Dil kenarı.

ḥ.-i lisāndan 198b/12

ḥ.-i lisānuñ 197b/1, 197b/12,

197b/13, 198a/1, 198a/2, 198a/3

ḥ.-yi lisāna 197a/13, 197a/14, 197b/4

ḥ.-yi lisāndan 197a/2, 197a/9

ḥ.-yi lisānuñ 196a/11, 200b/5

maḥrec-i ḥ.+den 198b/8

→maḥrec

[=23]

ḥāfelik[Ar. “ḥāfe” + T. “-lîk”] Kenar

kısım.

ḥ. 197a/6

[=1]

ḥāffe bk.ḥāfe

ḥ.-i lisānı 197a/1

ḥ.-yi lisāndan 196b/9

ḥ.-yi lisānuñ 197a/8

ḥ.-yi nūndan 200b/12

ḥ.+den 200b/8, 200b/9

ḥ.+dendür 197a/4, 197a/7

ednā-yı ḥ.+den 200b/7

→ ednā

[=9]

ḥāffelikbk.ḥāfelik

ḥ. 197a/5

[=1]

Ḥāherzāde [Far. ḥāher “kızkardeş”

ve zāde “oğul” ile ḥāher-zāde]Ebû Bekr

b. Muhammed b. Hüseyin b. Muhammed

el-Buhârî (ö. 483/1090)

Hanefî fakihî.

Ḥ.+den 190a/13

[=1]

ḥaḳḳ [Ar.] Hak.

ḥaḳḳı ödenmiş ol- [Ar.+T.] (Bir

şeyi) Nasıl olması gerekiyorsa öyle

yapmak.

ḥ.+ı ödenmiş ola 189a/11, 222a/3

[=2]

ḥaḳīḳat [Ar.]Asıl olan durum ve şekil,

gerçek.

ḥ. 212b/10, 216b/5

ḥ.+i 213a/2, 215b/5, 216b/7, 217a/4

ḥ.+in 215b/7

ḥaḳīḳat-i ihlāş [Ar.+Ar.] Hakiki
bağlılık.

ḥ.-i ihlāş 217a/1

ḥaḳīḳat-i namāz [Ar.+Far.]
Namazın hakikatı.

ḥ.-i namāz 215b/2

ḥ.-i namāzuñ 214b/12

[=10]

ḥakīm [Ar.] Varlıktaki şeylerin mâhiyet
ve hakikatlerini aklı ile bilen kimse.

ḥ. 207b/9

[=2]

ḥaḳīr [Ar.] Değersiz, îtibarsız, küçük.

ḥ. 216b/2

[=1]

ḥaḳḳında [Ar. “ḥaḳḳ” +İyelik ve

bulunma hâli eklerinin

kalıplaşmasıyla *hakk+ı+n+da*]

Üzerine, için, husûsunda, dâir.

ḥ. 184c/1, 194a/8, 219a/3, 220a/11,
220a/12, 224a/8, 226c/1, 233a/8

ḥ.+dır 228c/1

ḥ.+dur 224a/7

[=10]

ḥāl [Ar.] Hâl, durum.

ḥ.+de 200a/2

ḥ.+i 214a/4, 218b/2

ḥ.+inden 214a/4

ḥ.+ine 216b/4

ḥāl-i ezân [Ar.+Ar.] Ezan hâli.

ḥ.-i ezânda 228a/4

ḥāl-i ḥuṭbe [Ar.+Ar.] Hutbe hâli.

ḥ.-i ḥuṭbede 228a/3

ḥāl-i namāz [Ar.+Far.] Namaz
hâli.

ḥ.-i namāzda 228a/3

ḥāl-i tilâvet [Ar.+Ar.] Tilâvet hâli.

ḥ.-i tilâvetde 228a/3

[=10]

ḥal [Ar.] Durum, şekil.

med ḥ.+i 198a/5, 198a/8, 198a/9,

200b/11

med ḥ.+ün 198a/5

→med

[=5]

ḥalâ [Ar.] Bir cisim tarafından işgal
edilebileceği kabul edilen boşluk.

ḥ.+daki 194b/5

[=1]

ḥāla [Ar.] Babanın kız kardeşi, hala.

ḥ.+dur 226b/14

ḥ.+sı 227a/10

Ḥalâsatü'l-Fatāwā İftihârud'd-dîn el-
Buhârî'nin fıkıh kitabı.

H. 193a/14

muşannif -i Ḥalâsatü'l

Fatāvî [Ar.+Ar.] Ḥalâsatü'l Fatāvî
isimli eserin yazarı.

muşannif -i H.184b/13, 193a/13

[=3]

ḥalāyık [Ar.] Esir edilmiş veya satın

alınmış kız, kadın

ḥ. +uñ 215b/12

[=1]

ḥalel [Ar.]Bozukluk, eksiklik.

ḥalel-i kıṛā'at [Ar.+Ar.]

Okumadaki eksiklik.

ḥ.-i kıṛā'at 193b/9

[=1]

ḥālet [Ar.] Hal, nitelik, keyfiyet.

ḥālet-i tezkīr [Ar.+Ar.] Zikir hâlinde

olma.

ḥ.-i tezkīr 228a/3

[=1]

ḥalīfe [Ar.] Birinin yerine geçen kimse,

vekil.

ḥalīfe-yi Resūlullāh

[Ar.+Ar.]Resūlullah'ın halifesi.

ḥ.-yi Resūlullāh 186b/5

ḥ. +leridür 223a/13

[=2]

Ḥalīl bk. **Ḥalīl bin Aḥmedī Başrī**

H. 195a/2, 195a/5, 195a/6

H. +üñ 195a/5

[=4]

Ḥalīl bin Aḥmed bk. **Ḥalīl bin Aḥmedī**

Başrī

H. 203a/7

[=1]

Ḥalīl bin Aḥmedī Başrī [Ar.]Ebû

Abdirrahmân el-Halīl b. Ahmed b. Amr

b. Temîm el-Ferâhîdî (el-Fürhûdî) (ö.

175/791)Nahiv ve aruzu sisteme

kavuşturan ünlü dil ve edebiyat âlimi.

H. 202b/8

H. +den 201b/13

[=2]

ḥalk [Ar.] Boğaz.

ḥ. +uñ 195a/10, 195a/12

aķşā-yı ḥ. 194b/12

aķşā-yı ḥ. +a 194b/11

aķşā-yı ḥ. +dan 194b/13

aķşā-yı ḥ. +dandur 195a/9

āķşā-yı ḥ. +dandur 200a/13

aķşā-yı ḥ. +dur 194b/12, 195a/3

→ aķşā

evvel-i ḥ. +a 195b/3, 195b/4

evvel-i ḥ. +dandur 200a/14

evvel-i ḥ. +uñ 195b/8

→evvel

[=13]

ḥalk [Ar.] İnsan topluluğu.

ḥ. 214b/14, 226b/6, 230b/13

ḥ. +a 226c/1

[=4]

hall [Ar.] Bir işin zor taraflarını çözme, çözümleme.

h. + *den* 193c/1

[=1]

Halvânî Ebû Muhammed Şemsüleimme Abdülazîz b. Ahmed el-Halvânî (ö. 452/1060 [?]) Hanefî fakihi.

H. + *den* 184b/9

[=1]

halvet [Ar.] Tenha yer.

h. + *de* 217a/10, 217a/9

[=2]

hāmīm [Ar.] Hâ mîm.

āhîr-i h. + *den* 186b/14

→ *āhîr*

[=1]

hāmuş [Far.] Susmuş, sessiz.

h. 230b/11

[=1]

Hannât Bin Uş? Tespit edilememiştir.

H. 223a/6

[=1]

hanek [Ar.] Damak.

h. 195b/2, 195b/9

h. + *dendür* 195b/2, 196a/4

hanek-i ‘ulyā [Ar.+Ar.] Damağın

yukarısı.

h.-i ‘ulyā 195b/5

hanek-i a‘lā [Ar.+Ar.] Damağın

yukarısı.

h.-i a ‘lā 195b/11, 195b/6, 195b/7,

196b/10, 196b/12

h.-i a ‘lādan 200b/1, 200b/4

h.-i a ‘lānuñ 196a/6, 196b/11,

196b/13

h.-i a ‘lāya 196a/2, 196b/12, 196b/14

vasaṭ-ı hanek-i a‘lā [Ar.+Ar.+Ar.] Üst

damağın ortası.

vasaṭ-ı h.-i a ‘lāya 196a/6

hanek-i suflā [Ar.+Ar.] Damağın

aşağısı.

h.-i suflā 195b/5

[=22]

Hānî [Ar.] Hani ile Kadıhan'ın

kastedildiği düşünülmektedir.

Fetāvā-yı H. + *de* 228b/11, 231b/12

Fetāvā-yı H. + *den* 232a/14

→ *Fetāvā*

[=3]

harac [Ar.] Bir farzı yapma veya

haramdan sakınma esnâsında

karşılaşılan güçlük.

h. 206a/6

[=2]

harām [Ar.] Haram, helal karşıtı.

h. + *dur* 227a/10, 227a/14, 227a/2,

227a/3, 227a/4, 227a/5, 227a/9, 227b/1

ḥarām-ı ebedī [Ar.+Ar.] Sürekli

haram olan.(kesin haramlar)

ḥ.-ı ebedī 226b/10, 226b/9

ḥ.-ı ebedīdür 226b/12

ḥarām-ı muvaḳḳat [Ar.+Ar.]

Sürekli ve devamlı olmayan, az süren

haram.(değişebilen haramlar)

ḥ.-ı muvaḳḳatdur 227a/6, 227a/9

ḥarām-ı mü'ebbed [Ar.+Ar.] Ebedî

haram.

ḥ.-ı mü'ebbeddür 227a/6, 227a/7

ḥarām edici- [Ar.+T.] Haram

eden.

ḥ. edicidür 224a/3

ḥarām ét- [Ar.+T.] Bir kimseye bir

şeyden umduğu yarar ve rahatı

tattırmamak.

ḥ. étdügi 224a/3

ḥarām ol- [Ar.+T.] Bir şeyden

gereği kadar yararlanamamak.

ḥ. olan 227a/5

ḥ. olurdu 227a/12

[=21]

ḥarf [Ar.] Dildeki sesleri gösteren ve

alfabeyi meydana getiren işâretlerden

her biri.

ḥ. 185a/3, 186a/7, 194a/14, 194b/14,

194b/3, 195a/6, 195a/9, 195b/13,

196a/5, 196a/8, 197b/10, 198a/7,

199a/10, 199a/4, 199b/4, 199b/8,

200a/3, 200a/7, 201b/8, 201b/9,

202a/10, 202a/8

ḥ.+de 194b/3

ḥ.+den 197b/10

ḥ.+dür 195a/4

ḥ.+i 194b/11, 195a/11, 195a/13,

196a/5, 197a/11, 198b/10, 202a/4

ḥ.+idür 194a/14, 194b/10, 195b/1

ḥ.+lerden 196b/9

ḥ.+leri 200a/13, 200b/14

ḥ.+lerinde 200a/3

ḥ.+lerün 195a/13

ḥ.+ün 197a/11, 199b/3

ḥ.+üñ 195a/10, 196a/3, 198a/12,

198a/14, 198b/2, 199a/12, 199b/10,

201a/11, 201a/12

ḥarf ḥarf [Ar+Ar.] Harf harf.

İkileme grubu.

ḥarf ḥ. 207a/13, 207a/9

ḥ. ḥarf 207a/13, 207a/9

ḥarf-i 'ayn [Ar+Ar.] harfi ع

ḥ.-i 'ayndur 200a/14

ḥarf-i cīm [Ar+Ar.] harfi ج

ḥ.-i cīmdür 200b/4

ḥarf-i fā [Ar+Ar.] harfi ف

ḥ.-i fādur 201a/7

ḥarf-i ġayn [Ar+Ar.] harfi غ

ḥ.-i ġayndur 200a/14

ḥarf-i kāf [Ar+Ar.] harfi ق
ḥ.-i kāfdur 200b/1, 200b/3

ḥarf-i lām [Ar+Ar.] harfi ل
ḥ.-i lāmdur 200b/7

ḥarf-i nūn [Ar+Ar.] harfi ن
ḥ.-i nūndur 200b/8

ḥarf-i rā [Ar+Ar.] harfi ر
ḥ.-i rādur 200b/12

ḥarf-i šād [Ar+Ar.] harfi ص
ḥ.-i šāddur 201a/5

ḥarf-i zād [Ar.+Ar.] harfi ض
ḥ.-i zāddur 200b/6

ḥarf-i zā [Ar.+Ar.] harfi ظ
ḥ.-i zādur 201a/2

ḥarf-i ziyāde [Ar.+Ar.]
Arapçada var olması ile olmaması
arasında hiçbir fark olmayan harflerdir.
ḥ.-i ziyāde 206b/12
[=69]

ḥāric [Ar.] Bir şeyin sınırları dışında
kalan yer, dış, dışarı.
ḥ.+dür 199b/11, 201a/9
[=2]

ḥāş [Ar.] Bir şeye âit olup başkasında
bulunmayan, ona mahsus olan, özgü.
ḥ. 212b/13
[=1]

Ḥasan Ebû Muhammed el-Hasen b. Alî
b. Ebî Tâlib el-Kureşî el-Hâşimî (ö.

49/669) Hz. Peygamber'in torunu, Hz.
Fâtıma ile Hz. Ali'nin büyük oğlu.

Ḥ. 228b/1

[=1]

Ḥasan-ı Başrî [Ar.] Ebû Saîd el-Hasen
b. Yesâr el-Basrî (ö. 110/728) Basralı
meşhur tâbîî, âlim ve zâhid.

Ḥ. 213b/10, 214a/6, 230b/4

[=3]

Ḥasan bin Ziyād Ebû Alî el-Hasen b.
Ziyād el-Ensârî el-Kûfi el-Lü'lûî (ö.
204/819) Ebû Hanîfe'nin önde gelen
talebelerinden müctehid âlim.

Ḥ. 187b/4, 223a/3, 223a/6, 223a/9

[=4]

ḥased[Ar.] Başkasında olan bir nimeti
çekememe.

ḥ. 214b/10

ḥ.+üñ 204a/8

[=2]

ḥāsidKıskanç (kimse).

ḥ.+üñ 204a/7

[=1]

ḥāşıl [Ar.] Ortaya çıkan semere.

ḥ.+dur 194b/11

ḥāşıl-ı kelām [Ar.+Ar.] Kısacası.

ḥ.-ı kelām 227a/5, 227b/1

ḥāşıl ol- [Ar.+T.] Meydana
gelmek, ortaya çıkmak.

h. ola 218a/3

h. olmasa 207b/1

h. olmaz 207b/2, 214a/8, 220a/4,
220a/9

h. olur 199b/6

[=10]

ḥasta [Far.]Sağlığı bozuk olan, sıhhati
yerinde olmayan kimse.

h. 187a/14

[=1]

ḥaṣā [Ar.] Saygısızlık ve özellikle dince
kusur sayılan bir şey söylenirken, “Bu
mümkün değil, Allah göstermesin, lâfı
bile edilmez, tövbe” anlamında
kullanılır.

h. 194b/1,194b/4,195a/11

[=3]

ḥaṣi' [Ar.] Huşû duyan.

h. 212b/2, 213b/9, 216a/11

[=3]

ḥaṭā [Ar.] Hatâ.

h. 206a/10, 206a/8, 206b/3

ḥaṭā èt- [Ar.+T.] Yanlış hareket
etmek.

h. ètse 194a/4

ḥaṭā ol- [Ar.+T.] Yanlış hareket
etmek.

h. olmaz 203a/4

[=6]

ḥāṭır [Ar.] Düşünme, akılda tutma
yeteneği, zihin, hâfıza.

h. 217a/14

h.+ına 188b/5

ḥāṭıra gel- [Ar.+T.] Düşünölmek.

h.+ına gelse 192a/12

h.+ınagelmedi 190a/1, 190a/8,
190b/10, 190b/2

h.+ınagelmese 188b/5

ḥāṭırda dut-[Ar.+T.] Akılda
tutmak.

h.+da dutmaḳ 225b/9

[=8]

ḥaṭīb [Ar.] Cuma günleri câmide
minbere çıkarak hutbe okumakla
görevli olan kimse.

h.+e 227b/13

[=1]

ḥatun [Far.]Kadın.

*h. 211b/10, 226b/10, 226b/8, 226b/9,
227b/1, 227b/2, 230a/11, 230a/3,
231b/6*

h.+lar 187a/7, 227a/6

h.+lara 183a/3, 211b/10, 233a/10

h.+laruñ 226b/12

[=16]

havā [Ar.] Boşluk.

havā-yı hayşūm [Ar.+Ar.] Geniz boşluğu.

h.-yı hayşūmdan 200a/1, 200a/10

[=2]

havāle [Ar.] Bir işi, bir şeyi başkasına devretme.

havāle ét- [Ar.+T.] Bir işin yapılmasını birine devretmek, birine ısmarlamak, onun sorumluluğuna bırakmak.

h. etmek 198b/14

h. etmeyeler 214a/2

[=2]

hayālāt [Ar.] Hayaller, tasarlanan ve zihinde canlandırılan şeyler.

hayālāt-ı bāṭıl [Ar.+Ar.] Gerçeğe uymayan hayaller.

h.-ı bāṭıla 218a/3

[=1]

hayāt [Ar.] Yaşam, hayat.

h.+dan 214a/11

[=1]

hāyız [Ar.] (Kadınlarda) Âdet hâli.

h. 183b/12, 222a/1

[=2]

hāyle [Far.] Oldukça fazla, epey.

h. 205b/2

[=1]

hayr [Ar.] Her durumda ve şartta herkesin katında iyi ve makbul olan hal ve iş.

h.+uñ 221b/8

ibtidā-i h.+dur 229a/9

→ *ibtidā*

[=2]

hayşūm [Ar.] Geniz.

havā-yı h.+dan 200a/1, 200a/10

→ *havā*

[=2]

hazān [Far.] Güz.

h. 231b/3

[=1]

hāzır [Ar.] Hazır.

hāzır dut- [Ar.+T.] Hazır durumda bulundurmak

h. dutmaḳdur 212b/12

h. dutmasa 214a/4

hāzır kııl- [Ar.+T.] Hazır duruma getirmek, hazırlamak.

h. kıılmaḡuñ 218a/14

hāzır ol- [Ar.+T.] Hazır durumda bulunmak.

h. ola 212b/2, 217b/4, 218b/7

h. olana 225b/12

h. olanlar 221a/6

h. olduḡı 213a/13, 214a/3

h. olıcaḡ 213b/14

h. olmak 214a/9

h. olmaya 213b/11, 213b/5

h. olmaz 218b/1, 218b/5

h. olup 214a/10

[=17]

Sîbeveyh [Ar.] Ebû Bîşr (Ebû Osmân, Ebü'l-Hasen, Ebü'l-Hüseyn) Sîbeveyhi Amr b. Osmân b. Kanber el-Hârisî (ö. 180/796) Arap dili gramerine dair zamanımıza ulaşan ilk hacimli eserin yazarı

S. +dür 201a/13

[=1]

hazret [Ar.] Hazret, şahıs ve kutsal sayılan varlık isimlerinin başına getirilip saygı ifade eder.

h. +i 194a/12, 196b/7

hazret-i nebî: Peygamber hazreti.

h. +i nebîden 196b/2

hazret-i 'Ömer: Ömer hazreti.

h. +i 'Ömer'e 191a/12

hazret-i Perverdigâr: Allah hazreti.

h. + 229b/1

hazret-i risâlet [Ar.+Ar.]

Muhammed hazreti.

h. +i risâlet 196b/1

h. +i risâletden 194a/1

hazret-i Resûl [Ar.+Ar.]

Peygamber hazreti.

h. Resûle 218a/3

h. + Resûlüñ 218a/5, 223a/6

Peygamberh. 217b/3, 224a/13,

224b/4, 232b/10, 232b/13

Peygamberhazret. +inden 221a/4

[=16]

hediye [Ar.] Hediye.

h. 218a/4

[=1]

helâl [Ar.] Dinin yasaklamadığı (şey, hareket ve davranış).

helâlêdici [Ar.+T.] Helâl eden.

h. êdicidür 224a/3

helâlgör-[Ar.+T.] Helâl olarak

kabul etmek.

h. görse 219b/4

[=3]

hem [Far.]

1. Üstelik, bir de, zaten.

h. 191a/10, 191a/14, 200b/11,

201b/7, 211a/7, 223b/14, 226a/3

2. Birden fazla şeyin birlikte

bulunduğunu gösterir.

h. ... h. ... 184a/5

[=9]

hemân [Far.] Derhal, hemen.

h. 184b/10, 186b/10, 188a/12,

192a/1, 202a/9, 208b/7, 215a/2, 217a/5,
224b/13, 229b/7, 230a/10, 230a/8

[=12]

hemîşe [Far.] Dâima, her zaman.

h. 217b/11

[=1]

hemze [Ar.] Arapça'da kelimelerin
başında, ortasında, sonunda harekeli
veya sâkin olarak okunan, harf-i illet
veya harf-i med olmayan elif (').

h. 201b/13

h. +dür 194b/14, 195a/8, 195a/9,
200a/13

h. +si 194b/3

[=6]

her [Far.] Her.

h. 183a/3, 184a/8, 185a/9, 187a/7,
189b/6, 190b/12, 190b/4, 193b/10,
195a/14, 200a/8, 201b/12, 204a/10,
204a/9, 204b/11, 204b/8, 209b/14,
210a/6, 212a/11, 212a/6, 212b/1,
213a/13, 213b/12, 213b/5, 214a/13,
214a/7, 214b/13, 214b/14, 214b/4,
215b/3, 216a/10, 216a/2, 216b/4,
216b/6, 217a/3, 217a/4, 218b/2,
219a/7, 220b/14, 221a/1, 222a/6,
222b/11, 222b/7, 226b/9, 227a/13,
227b/7, 229a/3, 229b/11, 230a/12,

232a/2, 232b/14, 233a/1, 233a/2,
233a/3, 233a/6

[=54]

be-herhâl [Far.+Far.+Ar.] Her hâliyle.

b.-herhâl 184b/4

→ be

[=1]

hergiz [Far.] Asla, kat'iyen, hiçbir
vakit, hiçbir şekilde.

h. 213b/3

[=1]

heybet [Ar.] Ululuk, azamet.

h. +in 213a/5

[=1]

hıfz [Ar.] Ezberleme.

hıfzèt- [Ar.+T.] Ezberlemek.

h. èt 195b/11

[=1]

hıkd [Ar.] Gizli düşmanlık, kin.

h. 214b/10

[=1]

hıç [Far.] Yok deneyecek kadar az olan,
yok olan.

h. 192a/2, 210b/12, 214a/4, 214a/5,
215a/2, 217a/9

[=6]

hıçbir [Far.+T.] Hiçbiri.

h. 185b/7, 221a/8, 224b/7

[=3]

hiçbiri [Far.+T.] Hiçbiri.

h. 230a/9

[=1]

Hidāye [Ar.] Burhāneddin el-Mergīnānī'nin (ö. 593/1197) Hanefî fikhına dair eseri.

H. 226a/14

H.+de 192b/10, 193a/10, 225b/10, 226a/3

H.+den 192b/12

[=6]

hidāyet [Ar.] Doğru yol, hak yolu.

h. 217a/2, 221b/7

[=2]

hikāyet [Ar.] Hikāye.

h.+e 230b/14

hikāyet olun-[Ar.+T.] Hikaye edilmek.

h. olunmuş 205a/14

[=2]

hikmet [Ar.]

1. Bilgelik.

h. 219b/3

2. Gizli sebep.

h. 219a/9

[=2]

hilāf [Ar.] Fıkıh mezhepleri arasındaki ihtilâfları konu edinen ilim dalı, hilâfiyat.

h.+ı 185a/2, 188a/13

h.+ınca 225a/13

h.+uñ 211a/11

fā'ide-yi h. 210a/2

→ fā'ide

semere-yi h.+ı 222a/9

→ semere

[=6]

hilāfınca [Ar.] Hilâfiyata göre.

h. 222b/11

[=1]

hîn [Ar.] Zaman, vakit.

h.+de 214a/3

[=1]

Hindî [Ar.] Hint.

H. 202a/5

[=1]

hizā [Ar.] Aynı seviyede bulunma durumu.

h.+sında 200b/4

[=1]

hizmet [Ar.] Bir kimsenin yapmakla sorumlu tutulduğu iş, kendisine verilen görev.

h.+e 214a/5, 215a/7, 228b/3

mülâzım-ı h. 215b/10

→ mülâzım

hizmet ét- [Ar.+T.] Kendisine verilen görevleri yerine getirmek.

h. ederüz 221b/11

[=5]

hizmetkâr [Ar. hîdmet > hizmet ve Far. -kâr ekiyle hizmet-kâr] Hizmet eden kişi.

h. +ı 228b/2

[=1]

hâce[Far. hâce “efendi”den hōca] Birine bir hususta öğreticilik yapan kimse, usta, üstat.

h. 230a/11

[=1]

Hâce Ebû Muhammed Selemen Belhî

[Ar.] Ebû Mutî‘ el-Hakem b. Abdillâh b. Mesleme el-Belhî (ö. 199/814)

Ebû Hanîfe’nin talebesi ve ona nisbet edilen *el-Fıkhü’l-ekber* ile *el-Fıkhü’l-ebsaṭ* adlı eserlerin râvisi.

H. 203a/11

[=1]

Hâce Ebû Muṭî‘ [Ar.] Ebû Mutî‘ el-Hakem b. Abdillâh b. Mesleme el-Belhî (ö. 199/814)

H. 203a/12

[=1]

Hâce Hasan-ı Başrî bk. **Hasan-ı Başrî**

H. 183b/3

[=1]

Hâce İmâm ecell Serahsî [Ar.] Ebû Bekr Şemsü’l-eimme Muhammed b. Ebî

Sehl Ahmed es-Serahsî (ö. 483/1090

[?])

şalavât-ı H. 190a/6

→ *şalavât*

[=1]

Hâce İmâm ‘Alî PezdevîEbu’l-Hasen

Ebu’l-Usr Fahru’l-İslâm Alî b.

Muhammed b. el-Hüseyn b. Abdulkerîm el-Pezdevî (ö. 482/1089) Hanefî fakihi ve Hanefî fıkıh usulü müellifi.

H. 202b/4

[=1]

Hâce İmâm Halîl bin Aḥmed[Ar.]Ebû

Abdirrahmân el-Halîl b. Ahmed b. Amr b. Temîm el-Ferâhîdî (el-Fürhûdî) (ö.

175/791) Nahiv ve aruzu sisteme

kavuşturan ünlü dil ve edebiyat âlimi.

H. 203b/1

[=1]

Hâce İmâm Hüsâmbk.**Hâce İmâm**

Hüsâm Şehîd

H.-ı Şehîd 190a/4

[=1]

Hâce İmâm Hüsâm ŞehîdEbu

Muhammed Hüsamüddin es-Sadrü’ş-

Şehid Ömer b. Abdilaziz b. Ömer b.

Maze el-Buhari.

fetāvâ-yı H. 203a/13

→ *fetāvâ*

[=1]

Hâce İmām İskāf Ebû Alî Muhammed
B. Ahmed B. El-Cüneyd El-İskâfî (Ö.
381/991)

H. 209b/13

[=1]

Hâce İmām Zāhidi [Ar.] Terğibü's-salât
isimli Farsça ve Çağatay Türkçesiyle
yazılmış eserin müellifidir.

H. 187b/10, 191b/8, 202a/8, 207a/11,
210b/3, 210b/5

[=6]

h^vöd [Far.] Kendi, bizzat.

h. 183b/5, 184b/3, 206a/6, 211a/7,
228a/9, 229a/8, 233a/8

[=7]

h^voš [Far.] Beğenilen, güzel.

h^vošgel- [Far.+T.] Hoşuna gitmek.

h. *geldügiçün* 218a/7

[=1]

h^vošhān [Far.] Okuyuşu güzel.

h. 187b/8

[=1]

hū [Far.] Huy.

h. +*ları* 214b/10

[=1]

hulāşa [Ar.] Sözü'n kısıası, sonuç olarak.

h. +*dan* 226a/1

[=1]

hulķ [Ar.] Doğuştan olan huy, yaratılış,
tabiat.

h. +*ları* 214b/10

[=1]

hurmaistān [Far.] Hurma bahçesi.

h. 218a/9

h. +*ı* 218a/12

[=2]

hurre [Ar.] Cârîye olmayan kadın.

h. 227a/14

[=1]

hurūf [Ar.] Harfler.

h. 193b/1

h. +*a* 194a/12

h. +*dan* 196a/3

h. +*ıdur* 195a/7

h. +*ın* 193b/10

h. +*lardan* 195a/10, 195b/13, 196a/8,

199b/4, 199b/8

h. +*laruñ* 195a/11

h. +*uñ* 201b/11

hurūf-ı gökçek [Ar.+T.] Güzel

harfler.

h. -*ı gökçek* 193b/13

taraf-ı lissān-ı h. -*ı tehciden* 199a/1

→*taraf*

mecmece-yi h. +*dur* 193a/12

→ *mecmece*

meḥāric-i h. 195a/3, 194a/8, 201b/12,

201b/7

meḥāric-i ḥ. +a 194a/11

meḥāric-i ḥ. +dan 194a/12

meḥāric-i ḥ. +ı 193b/13, 200a/5

meḥāric-i ḥ. +uñ 194b/11

→ *meḥāric*

şıfât-ı ḥ. 201b/7

şıfât-ı ḥ. +dan 201b/5

→ *şıfât*

[=26]

ḥuṣū' [Ar.] Varlığının farkında
olamayacak derecede kendini
karşısında bulunduğu şeyin heybet ve
câzibesine kaptırma.

ḥ. 212b/11, 212b/13, 212b/14,
212b/5, 213a/4, 216a/13

ḥ. +ı 213a/10

[=7]

ḥuṭbe [Ar.] Cuma ve bayram
namazlarında minberde okunan dua.

ḥāl-i ḥ. +de 228a/3

→ *ḥāl*

vakt-i ḥ. +de 227b/13, 228a/1

→ *vakt*

[=3]

ḥużūr [Ar.] İç rahatlığı.

ḥ. 212b/14, 212b/5

ḥ. +dur 212b/11, 212b/13, 213a/4

ḥ. +ı 213a/10, 218b/2

ḥ. +ıla 218b/4

ḥ. +ile 214a/6

ḥużūr-ı kalb [Ar.+Ar.] Kalp

huzuru.

ḥ.-ı kalb 218a/3

ḥ.-ı kalbile 218b/5

[=11]

ḥużürsuz [Ar. "ḥużūr" + -T. "-suz"]

ḥ. 213a/11

mesā'il-i ḥ. gōñül 217a/6

→ *mesā'il*

[=2]

Ḥużzāk [Ar.] Hâzık olanlar, usta,
mahâretli, işinin ehli kimseler.

Ḥ. 198a/10, 198a/12

Ḥ. +ıla 201b/3, 201b/5

Ḥ. +ın 201b/4

Ḥ. +uñ 198b/11, 198b/12, 198b/4,

198b/8

[=9]

ḥücre [Ar.] Dışarı ile ilgisi mümkün
mertebe az olan küçük oda.

ḥ. +sine 191a/5, 191a/7

[=2]

ḥüküm [Ar.] Bir şeyin şöyle veya böyle
olduğu hakkında verilen karar, yargı

ḥ. 194b/3, 198a/10, 208b/11

ḥ. +i 218b/8, 227a/3

ḥ. +indedür 183b/6

hüküm ét- [Ar.+T.] Hakkında karar vermek.

h. étdiler 198a/12

h. étmeyüp 206b/4

hüküm olun- [Ar.+T.] Hakkında karar verilmek.

h. oluna 206a/14, 206b/1, 206b/4

[=11]

hürmet [Ar.] Bir şeye veya bir kimseye değer vermekten ileri gelen ölçülü davranma hissi, saygı.

h. +dür 231a/4

h. +inde 210a/8

[=2]

Hüseyn [Ar.] Ebû Abdillâh el-Hüseyn b. Alî b. Ebî Tâlib el-Kureşî el-Hâşimî eş-Şehîd (ö. 61/680) Hz. Peygamber'in torunu, Hz. Fâtıma ile Hz. Ali'nin küçük oğlu, Kerbelâ şehidi.

H. 228b/1

[=1]

ır- [T.] Ayırmak, uzaklaştırmak.

ı.-maz 216a/4

[=1]

ırağ [T.] Uzak.

ı. 197b/7, 218b/3

[=2]

ırağlık [T.] Uzaklık.

ı. 214a/8

[=1]

ırla- [T.] Şarkı söylemek, terennüm etmek.

ı.-mağa 228a/6

[=1]

ırmağ [T.] Irmak, nehir.

ı. 212a/8

[=2]

ışlâh [Ar.] İyi duruma koyma, düzeltme.

ı. +ın 190b/12

[=1]

i- [T.] +imek ek fiili.

i.-di 185a/12, 186a/9, 186b/6, 187a/8, 187a/9, 190a/1, 190a/13, 197a/13, 197b/13, 198a/2, 198a/8, 202b/11, 205a/11, 206b/13, 207a/7, 207b/1, 207b/14, 209b/5, 211b/14, 213b/6, 214a/14, 214b/3, 218a/4, 219b/1, 219b/2, 220a/1, 222b/14, 226a/4, 231b/12, 232b/6, 232b/7,

i.-dügin 192a/13, 192b/1, 216a/6, 225b/5

i.-düginde 183a/11

i.-dügine 209b/5, 219a/11, 219b/3, 233a/2

i.-dügini 225a/14

i.-düm 190a/10, 191b/11, 228b/2

i.-dün 191b/1

i.-dün 191a/12, 191a/9

i.-ken 197b/7, 210a/1, 210a/2,
211b/12, 213b/5, 217b/8, 218a/13,
230b/10

i.-miş 184b/5, 190b/13, 190b/5,
191b/5, 214a/10

i.-mişse 191b/11, 209b/5, 209b/7,
219b/14, 219b/15, 220a/3, 224a/14,
224b/11, 224b/9

i.-se 185a/9, 188a/14, 188b/6,
189a/10, 189b/13, 190a/2, 201b/10,
201b/9, 205a/5, 205a/6, 210b/6,
210b/8, 214b/1, 214b/2, 217b/11,
217b/9, 222a/3, 226a/10, 226a/6,
226a/7, 227a/11, 227b/11, 230a/5,
232a/12, 232a/12, 233a/4, 233a/5
i.-seler 230b/14

[=101]

i'rāb[Ar.]Arapça kelimelerin sonunda
bulunan hareketlerin ve bâzı harflerin
cümledeki durumlarına göre
değişikliğe uğraması.

mesā'il-i i. 205b/10

→ *mesā'il*

[=1]

i'āde [Ar.] Alınan bir şeyi geri verme.

i'āde et- [Ar.+T.] Alınmış bir şeyi
geri vermek.

i. etmeye 192b/10

[=1]

'ibādet [Ar.] Allah'ın emirlerini yerine
getirme.

'i. 223b/10

'i.+e 231a/1

'i.+inden 212a/11

'i.+lerin 213a/11

'ibādet et- [Ar.+T.] Allah'ın
emirlerini yerine getirmek.

'i. ederüz 221b/10

'i. etmek 218b/4

'i. etmişdür 227b/11

[=8]

'ibādeḥāne[Ar. 'ibādet ve
Far. ḥāne “ev, yer” ile 'ibādet-ḥāne]
İbādet edilen yer, tapınak, mâbet.

'i.+yi 217a/10

[=1]

'abādile [Ar.] İlimleriyle ve özellikle
verdikleri fetvalarla meşhur olan
Abdullah adlı dört sahâbî hakkında
kullanılır.

'abādile-yi selāse

[Ar.+Ar.]Hanefiler'e göre abādilenin
Abdullah b. Mes'ûd, Abdullah b.
Ömer ve Abdullah b. Abbas.

'a.-yi selāsedden 232b/7

[=1]

‘**ibāret** [Ar.] Başka bir şey değil, ancak bu.

‘i. +ile 230b/9

[=1]

İbni Abbās[Ar.] Ebü’l-Abbās Abdullāh b. el-Abbās b. Abdilmuttalib el-Kureşî (ö. 68/687-88) Hz.

Peygamber’in amcasının oğlu, tefsir ve fıkıh ilimlerinde otorite kabul edilen ve çok hadis rivayet edenler arasında yer alan sahâbî.

İ. 225B/14, 229B/9

İ. +*DAN* 229B/11, 229B/8

[=4]

İbni ‘ÖmerEbû Abdillāh Muhammed b. Yahyâ b. Ebî Ömer el-Adenî ed-Derâverdî (ö. 243/858)

İ. 217a/12

[=1]

İbni Mes‘ūdEbû Abdirrahmân Abdullāh b. Mes‘ūd b. Gāfil b. Habîb el-Hüzelî (ö. 32/652-53)

İ. 229b/14

[=1]

İbni Semā‘aMuhammed b. Semā ‘a ‘Abdullāh b. Hilâl b. Vekî b. Bişr Ebû Abdullāh et-Temimî

İ. 193a/2

[=1]

ibni Allāh [Ar.+Ar] Hz. İsâ kastedilmektedir.

205a/9

[=1]

ibtidā[Ar.] Başlangıç.

ibtidā-i hayr[Ar.+Ar.] Hayır başlangıcı.

i.-i hayrdur 229a/9

ibtidā-i İslām:[Ar.+Ar.] İslam başlangıcı.

i.-i İslāmda 231b/12

ibtidā eyle- [Ar.+T.] Başlamak.

i. eyledi 205b/9

[=3]

i‘cāz [Ar.]Herkesi âciz bırakan şey, kerâmet, mucize.

i. +ı 184a/1

[=1]

İcmā‘ı [Ar.]Bir hususta ittifak etme, aynı görüşte birleşme.

İ. 205b/13, 229b/3

[=2]

iç [T.]

1.Herhangi bir durumun, cismin veya alanın sınırları arasında bulunan bir yer, dâhil, dış karşıtı.

i. 199b/7, 201a/7, 220b/1

i. +in 195a/1

i. +inde 195a/7, 195b/3, 211a/11,

211b/5, 212b/4, 218a/12,
218a/9, 220b/1, 221a/12
i. + indeki 211b/11
i. + ine 199b/6, 201a/8
2. (İnsan veya nesnelerin meydana
getirdiği topluluklarda) Ara.
i. + inde 187a/14
i. + üñüzde 190a/10
3. Akıl, gönül, irade gibi insanın
manevi varlığını oluşturan şeylerden
herhangi biri.
i. + inde 212b/11
i. + indekiyedür 215b/8
[=21]
iç- [T.] İçmek.
i. - mege 228a/5
[=1]
içerü [T.] İçte kalan yer, iç kısım, iç
taraf.
i. 195b/9
[=1]
içün [T.] Amacıyla, maksadıyla.
i. 187a/6, 188a/4, 188a/5, 190a/11,
193c/1, 199b/10, 206b/1, 209b/1,
218a/6, 225a/6, 227b/6, 227b/7,
232a/1, 232b/5, 232b/7, 232b/8
i. + dür 187a/6, 188a/4, 199a/7,
223b/10, 228a/9
[=22]

‘iddet [Ar.] Boşanma veya ölüm yoluyla
kocasından ayrılan kadının
tekrarevlenebilmesi için beklemesi
gereken süre.
i. 227a/13
[=1]
idğamāt [Ar.] Arapça’da aynı cinsten
olan veya yakın mahreçlerden çıkan iki
harften birinciyi ikinciye katarak
okuma.
i. + i 193b/14
[=1]
ihāṭa [Ar.] Bir şeyin etrâfını çevirme,
sarma.
ihāṭa èt- [Ar.+T.] Bir şeyin etrâfını
çevirmek, sarmak.
i. eder 195a/1
[=1]
ihfā [Ar.] Nûn sesini genizde gizlemek.
i. 186a/5, 192b/3, 192b/4, 193a/1,
193a/2, 193a/5, 193a/7
i. + nuñ 193a/11
ihfā èt- [Ar.+T.] İhfa yapmak.
i. etmek 193a/4, 193a/9
[=10]
ihlāş [Ar.] Riyâsız ve yapmacıksız
inanış, çok samîmî bağlılık.

ḥaḳīḳat-i iḥlās [Ar.+Ar.] Samimî

bağlılığın hakikati.

ḥaḳīḳat-i i. 217a/1

[=1]

iḥtilāf [Ar.] Anlaşmazlık.

i. 228b/4

i. + ı 183a/11, 185a/5, 185a/7, 204b/6,
206a/5, 206b/9, 221b/13, 228a/13

iḥtilāf-ı meşāyih [Ar.+Ar.]

Şeyhlerin anlaşmazlığı.

i.-ı meşāyih 184b/14

iḥtilāf ét- [Ar.+T.] Anlaşmamak.

i. edüp 233a/4

i. etdikleri 233a/4

i. etmişlerdür 183b/8

[=13]

iḥtilām [Ar.]Düş azması.

iḥtilām ol- [Ar.+T.]Düş azmak,
hamamcı olmak.

i. olmaḳdur 211b/7

[=1]

iḥtimāl [Ar.]İmkân dahilinde bulunma,
olabilirlik, olasılık.

i. + i 222a/1

[=1]

iḥtiyāc [Ar.]Gerekli olan, elde
bulunmayan bir şeyin eksikliğini
duyma.

i. 188a/13

[=1]

iḥtiyār [Ar.]1.Pir (kimse).

i. 202b/3

2. Seçme, tercih etme.

i. + ı 204a/12, 208a/12, 211a/10

iḥtiyār ét-[Ar.+T.] Seçmek, tercih
etmek.

i. etmişdür 193a/14

[=5]

iḥtiyāt [Ar.]Olabilecek şeyleri hesâba
katarak tedbirli ve ölçülü davranma,
sakınma.

i. 206b/1

iḥtiyāt ét-[Ar.+T.]Tedbirli ve
ölçülü davranmak.

i. edeler 208b/3

[=2]

iḳāmet [Ar.] Bir yerde yerleşip oturma,
mukim olma.

i. 222b/14

[=1]

iki [T.]Birden sonra, üçten önce gelen
sayının adı.

i. 183b/8, 185a/1, 185b/14, 185b/8,
188a/2, 189a/7, 189b/1, 189b/11,
189b/4, 189b/5, 191b/12eger, 192a/1,
192a/10, 192a/4, 192a/6, 192a/7,
192b/10, 192b/9, 194a/14, 195a/10,
195a/11, 195a/7, 195b/2, 195b/4,

196a/10, 196a/13, 196a/14, 196b/1,
 196b/3, 196b/7, 197a/1, 199a/11,
 199a/3, 199a/4, 199a/5, 199a/8,
 199b/1, 199b/10, 199b/2, 199b/3,
 199b/5, 199b/7, 199b/9, 200b/14,
 201a/10, 201a/2, 201a/4, 201a/6,
 201a/8, 201a/9, 202b/13, 205b/12,
 210a/13, 213b/12, 213b/6, 215a/11,
 218b/14, 219a/11, 219a/14, 219a/9,
 221b/13, 222a/4, 222a/6, 222b/12,
 223a/11, 223a/2, 223a/4, 223b/2,
 223b/6, 225b/3, 226a/8, 226a/9,
 229a/6, 230a/4, 230b/5, 231b/1,
 231b/10, 231b/4, 233a/11
i.+de 192b/14, 223a/7
i.+dür 208a/3, 217a/6, 224b/14
i.+nüñ 195b/5
i.+si 183a/4, 193a/6, 203b/7, 208a/10
i.+side 208b/6
i.+sin 208a/4, 219a/6, 227b/8
i.+sinde 226a/13, 226a/14, 226a/2
i.+sinden 184a/7
i.+sine 230a/6
i.+sini 224a/4
i.+sinüñ 199b/1, 204a/13, 229a/7
i.+sünüñ 193a/4

[=111]

ikinci[T.] İki sayısının sıra sıfatı.

i. 195a/14, 198a/2, 200a/13, 222b/9

i.+de 187b/2, 219a/7

i.+si 211b/3

on ikinci [T.+T.] On iki sayısının
 sıra sayı sıfatı.

on i. 201a/1, 211b/10

[=9]

ikindü [T.] İkinci namazı.

i.+de 192b/3

i.+yi 192b/1, 211b/4

ikindü namāzı [T.+Far.] İkinci
 namazı.

i. namāzında 187b/13

[=4]

ikişer [T.] İki sayısının her birine iki
 veya her defasında iki tâne anlamına
 gelen üleştirme şekli.

i. 222b/14

i.+dür 199a/6

[=2]

ikrām [Ar.] Ağırılama, kıymet vererek
 hürmet etme.

i. 232b/8

[=1]

ikrār [Ar.] Kabul etme, tasdik etme.

i.+dan 219a/10

i.+dur 219a/10

[=2]

iktidā [Ar.] Birini örnek alıp ona uyma,
 örnek tutma.

i. 187a/9

i.+sı 210a/8

[=2]

‘**ilāc** [Ar.] Çâre, devâ, tedbir.

‘i. 217a/6

‘i.+ı 217a/9, 217b/6

‘i.+ıñ 218a/14

[=4]

ilāh [Ar.] Allah, Tanrı.

i.+ı 216b/11

[=1]

ilāhī [Ar.]

1.“Ey benim Allah’ım” anlamında

Allah’a hitap sözü.

i. 212a/13, 213a/10

2. Allah’la ilgili, Allah’a âit.

sünnet-i ilāhī [Ar.+Ar.]Allah ile ilgili sünnetler.

sünnet-i i.+dür 229b/1

[=3]

ile[T.]

1. İsimlerin sonuna gelerek beraberlik, refakat, vasıta, araç, hal vb. anlamlarda zarf yapar.

i. 183b/2, 184a/5, 184a/6, 184a/7, 184a/8, 185a/14, 186a/2, 186a/5, 187a/7, 187b/14, 188a/7, 188b/8, 189b/2, 190b/3, 192b/3, 192b/4, 193a/1, 193a/2, 193b/11,195b/11,

198a/10, 198a/12, 199a/7, 201a/3, 201b/2, 201b/3, 201b/4, 202a/11, 202b/5, 202b/6, 203a/10, 203a/11, 203a/8, 204b/1, 206a/2, 206a/3, 208b/6, 208b/8, 209b/9, 211a/10, 211a/6, 211b/6, 212a/11, 212a/13, 213b/14, 216a/14, 216a/5, 216a/9, 216b/7, 217a/1, 217a/2, 218a/9, 218b/2, 219a/12, 220a/13, 221a/7, 222a/8, 223a/1, 223b/2, 224a/6, 224a/8, 224b/11, 225b/13, 226a/10, 226b/12, 227a/10, 227a/14, 227a/3, 227a/9, 228a/10, 228b/14, 229b/13, 231a/12

i.+dür 183b/2, 202b/1, 202b/2, 202b/5, 202b/6, 203a/8, 204b/1

2. İki kelimeyi, iki öbeği birbirine bağlar.

i. 183b/10, 183b/14, 187b/3, 188b/7, 188b/9, 192a/14, 193a/3, 194a/2, 196a/6, 198b/4, 205a/14, 206a/1, , 219b/14, 219b/15, 219b/6, 219b/7, 220a/1, 220b/10, 231b/11

[=109]

ilerü [T.] Benzerlerinden daha seçkin olan.

i.+ki 214a/14

[=1]

ilet- [T.] Götürmek.

i.-di 216a/13

[=1]

ilhāk[Ar.] (Bir şeyi) Bir yere katma,
ekleme, ilâve etme.

i.+dur 194a/8

[=1]

‘ilim [Ar.] Bilme, biliş.

‘ilm-i şerī‘at [Ar.+Ar.] Şeriat bilgisi.

‘i.-i şerī‘at 232a/13

beyān-ı ‘i.+de 228a/4

→ beyān

vaqt-i beyān-ı ‘i.+de 227b/13

→ *vaqt*

[=3]

illā [Ar.] Ne olursa olsun, muhakkak.

i. 210a/5, 218b/5, 220a/6

[=1]

‘illet [Ar.] Hastalık.

‘i.+inüñ 217a/6

‘i.+üñ 217b/9

[=2]

īmā [Ar.] İşâret.

ī. 208b/6, 208b/8, 209a/4

[=3]

imām[Ar.]

i. 187b/8, 189b/12, 190a/4, 190b/11,
190b/13, 190b/6, 190b/9, 191a/1,
191b/7, 192b/2, 202a/11, 205b/7,

207b/6, 208b/11, 210a/3, 210b/12,
210b/14, 210b/9, 219a/3, 226a/11,
226a/14, 226a/6, 226b/1

İ. 192a/5, 215b/4

i.+a 210b/7, 211b/11, 225b/11,
226a/6

i.+a uyan 225b/10

i.+ı 205b/9

i.+ıla 210b/14

i.+ile 210b/10, 210b/11

i.+lar 208a/4, 209b/1, 210b/1,
210b/13

be-dürüstī i.+lardan 186b/1

i.+uñ 190a/3, 210b/13, 226a/8

[=44]

imāmet [Ar.] İmam olma durumu.

i. 189b/14

[=1]

imāmeyn [Ar.] “İki imam” İki büyük
din âlimi (Hanefî mezhebinin kurucusu
Ebû Hanîfe’nin iki talebesi Ebû Yûsuf
ve Muhammed için kullanılır.)

i. 184b/11, 184b/12, 188a/8,
211a/10, 211a/14, 211b/13, 228a/6

[=7]

imāmlık [Ar. “imām” + T. “-lık”]

İmam olma durumu.

i. 187a/13, 211b/10

[=2]

İmām Muḥammed[Ar.] Ebû

Muhammed el-Hasen b. Muhammed b.
Alî (ö. 100/718 [?]) Hz. Ali'nin
oğullarından Muhammed b.
Hanefiyye'nin küçük oğlu
vedevrinde Ehl-i beyt'in önde gelen
âlimlerinden biri.

İ. 183b/10, 183b/14, 184a/4,
187b/2, 188b/7,
192b/12, 194a/2, 203b/4, 207b/7,
211a/4, 219b/6, 220a/1, 220b/11,
222a/12, 222a/5, 225b/1, 226a/8,
231b/11, 231b/9

İ.+den 210b/5

[=20]

İmām 'Alî [Ar.]Ebû'l-Hasen Alî b. Ebî

Tâlib el-Kureşî el-Hâşimî (ö. 40/661)
İlk müslümanlardan, Hz. Peygamber'in
damadı ve Hulefâ-yi Râşidîn'in
dördüncüsü (656-661).

İ. 193b/12

[=1]

İmām A'zām Ebû Hanîfe Nu'mân b.

Sâbit b. Zûtâ b. Mâh (ö. 150/767)
Hanefî mezhebinin imamı, büyük
müctehid.

İ. 228a/6, 228a/8

İ.+ile 231b/9

[=3]

İmām Bekr ve İmām Bekr İskâf bk.**İmām Bekr Ḥāherzāde**

İ. 190a/13, 210a/4

[=2]

İmām Bekr Ḥāherzāde Ebû Bekr

Abdullāh b. Ebî Kuhāfe Osmân b. Âmir
el-Kureşî et-Teymî (ö. 13/634) İlk
müslümanlardan, Hulefâ-yi Râşidîn'in
birincisi (632-634).

İ. 189b/8, 225b/8

İ.+den 224b/8

[=3]

İmām Belhî bk. Ḥāce Ebû**Muḥammed Selemen Belhî**

İ. 193a/1

[=1]

İmām Beşîri Mersî Tespit

edilememiştir.

İ. 193b/1

[=1]

İmām Ebû Ḥanîfe bk. Ebû Ḥanîfe

İ. 183b/9, 184a/3, 184b/1, 185a/1,
187b/3, 188a/9, 188b/1, 188b/7,
188b/8, 189b/3, 189b/6, 192b/12,
193a/3, 194a/2, 207b/7, 208b/10,
211a/10, 211a/14, 211b/12, 213b/12,
219b/6, 220a/1, 222a/4, 223a/10,
223a/12, 231b/11

İ. +den 184a/6, 187b/5, 192a/3,
208a/5, 220b/7, 223a/3, 226a/9

[=34]

İmām Ebū Yūsuf bk. **Ebū Yūsuf**

İ. 183b/10, 183b/14, 187b/3, 203b/5,
211a/5, 219b/7, 220b/10, 223a/4,
226a/7, 231b/9

İ. +dan 192a/9, 193a/3, 211a/3

İ. +la 184a/3

[=15]

İmām Ġazālī Hücetü'l-İslam Ebu

Hamid Muhammed b. Muhammed b.
Muhammed b. Ahmed el-Gazzali et-
Tutsi.

İ. 212a/2

[=1]

İmām Hindivān Ebu Cafer Muhammed
b. Abdullah b. Muhammed el-
Hinduvani el-Belhi.

İ. 193a/10

[=1]

İmām Kāḍī Han Ebu'l-Mehâsin
Fahrüddîn Hasen b. Mansûr b. Mahmûd
el-Özkendî el-Fergânî (Ö. 592/1196)
Fetâvâ'sıyla tanınan Hanefî fakihi.

İ. 192b/5

[=1]

İmām Kerhî Ebu'l-Hasen Ubeydullah
b. el-Hüseyn b. Dellâl el-Kerhî

(ö.340/952) Hanefî mezhebinin
sistemleştirilmesinde önemli katkıları
bulunan, Irak Hanefiliği çizgisinin önde
gelen temsilcisi, usulcû, fakih.

İ. 193a/14, 222b/2

[=2]

İmām Kûfe Muḥammed bin Ḥasan

bk. **İmām Muḥammed**

İ. 207b/5

[=1]

İmām Mâlik Ebû Abdillâh Mâlik b.

Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî
el-Yemenî (ö. 179/795) Mâlikî

mezhebinin imamı, büyük müctehid ve
muhaddis.

İ. 183a/12, 183b/5, 224b/13

İ. +den 209a/7

[=4]

İmām MinhâcŞemseddin Muhammed

b. Ahmed el-Minhâcî (ö. 880/1475)

İ. 207b/3

[=1]

İmām SerahsîEbû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-Serahsî (ö. 483/1090 [?]) *el-Mebsûṭ* adlı eseriyle tanınan Hanefî fakihî.

İ. 207b/4, 210a/1, 210b/3, 219b/1

[=4]

İmām Şâfi'î Ebu Abdillâh Muhammed b. İdris Abbas eş-Şâfiî.

İ. 183a/11, 183b/6, 188a/7, 208a/3, 209a/5, 210b/12, 210b/2, 213b/13, 219b/14, 219b/15, 219b/7, 220b/10, 222a/12, 222a/5, 228a/1

İ.+den 194a/3

[=16]

İmām TemürtâşŞihâbüddîn (Şemsüddîn) Muhammed b. Abdillâh b. Ahmed el-Ömerî et-Timurtâşî el-Gazzî (ö. 1006/1598)

İ.+ı 193a/1

[=1]

İmām Yūsuf bk. **Ebū Yūsuf**

İ. 219b/14, 219b/15

İ.+dan 208a/6

[=3]

İmām ZâhidîEbû'r-Recâ Necmüddîn Muhtâr b. Mahmûd b. Muhammed ez-Zâhidî el-Gazmînî (ö. 658/1260)

Mu'tezilî-Hanefî âlimi.

İ. 208a/13, 208b/11, 210a/12

[=3]

İmām Züfer Ebu'l-Hüzeyl Züfer b. el-Hüzeyl b. Kays el-Anberi el-Basri

İ. 222a/12, 222a/5, 224b/13

[=3]

īmān[Ar.] İnanma, inanç.

ī. 214a/12, 221b/7

īmān getir- [Ar.+T.] Gönül rızasıyla Müslümanlığı kabul etmek.

ī. getirürüz 221b/7

[=2]

imdi[T.] Şu halde, şimdi.

i. 183a/5, 195a/6, 195b/10, 197a/7, 212a/9, 212b/13, 214b/6, 216a/10, 218a/1

[=9]

imrenil- [T.] İmrenme hissi duyulmak, özenilmek, gıpta edilmek.

i.-ür 231b/6

[=1]

in- [T.] Bulunduğu yerden aşağı doğru gelmek.

i.-üp 186a/3

[=1]

‘İnāye Ekmeleddin el-Bâbertî (ö. 786/1384) tarafından Burhâneddin el-Mergînânî'nin *el-Hidāye* adlı eserine

yazılan şerh.

İ. +den 192a/7

[=1]

İncil Hz. İsa'ya verilen ilâhî kitabın
Kur'an'daki adı.

İ. 188b/3

[=1]

indür- [T.] (Yukarıdan aşağıya doğru)
Gelmesini, inmesini sağlamak.

i.-mezdi 214b/1

i.-miş 214b/1

[=2]

inkâr [Ar.] Kabul etmeme.

inkâr ét- [Ar.+T.] Kabul ve tasdik
etmemek, tanımamak.

i. êtdügi 233a/3

i. êtse 233a/3

[=2]

i'râb [Ar.] Arapça kelimelerin sonunda
bulunan harekelerin ve bâzı harflerin
cümledeki durumlarına göre
değişikliğe uğraması.

i. 205b/11, 206a/6, 206b/2

[=3]

İslâm [Ar.] Allah'ın Kur'an ile
vahyettiği ve esasları Hz. Muhammed
tarafından bildirilen din, müslümanlık.

fahr'ül-İ. 192a/5

→fahr

ta'zîm-i İ. 232a/1

→ta'zîm

ibtidâ-i İ.+da 231b/12

→ibtidâ

[=3]

issi [T.] Sahip.

i.+dür 197a/12

i.+ne 218a/5

[=2]

iste- [T.]

1. İstek duymak, arzulamak.

i.-r 190b/12, 217b/12

2. Bir şeyin kendisine verilmesini veya
yapılmasını söylemek, dilemek

i.-ñ 220a/13

[=3]

isticâb [Ar.] Vâcip görme.

i. 188a/4

[=1]

istiftâ [Ar.] Fetvâ almak için müftüye
baş vurma, fetvâ isteme.

istiftâ-i bekâ [Ar.+Ar.] Fetvanın
sürekliliği.

i.-i bekâ 205b/3

[=1]

istigfâr [Ar.] Tövbe etme.

i. 204b/7

[=1]

istiḥbāb [Ar.] Bir şeyi iyi ve güzel addetmek.

i. 185a/13, 187a/6

i.+dur 185a/12, 185a/13

[=4]

istiḥbār [Ar.] Haber alma, duyma.

i. 204b/7

[=1]

istiḫbāl[Ar.] Karşılama, yönelme.

mes'ele-yi i.-i kıble 215a/10

→ *mes'ele*

[=1]

isti'māl [Ar.] Kullanma.

i. 196b/6, 196b/7

[=2]

izhār[Ar.] Açığa vurma, meydana çıkarma, gösterme, âşikar etme.

İzhār olun- [Ar.+T.] Açığa vurmak.

i. olunmasa 206b/9

[=1]

iş [T.] Bir maksatla yapılan faâliyet.

i. 216a/1, 225a/11, 225a/9

i.+i 215a/4

i.+ise 217b/2

i.+lerde 215a/3

i.+lere 214b/9

i.+leri 224a/3

i.+lerinüñ 216b/4

i.+lerüñ 217b/5

i.+üñ 214a/13, 217b/5

[=13]

işâret [Ar.] Bir şeyi, anlatılmak istenen bir mânâyı el, parmak, kaş, göz, baş ile gösterme.

i.+ile 208b/6

[=1]

işbu [T.] Bu işâret sıfatının yazıda kullanılan eski bir şekli, işte bu.

i. 193b/11

[=1]

êşit- [T.]

1. İşitmek, duymak.

i.-di 187a/9

i.-e (işide) 193b/4

i.-esin (işidesin) 214a/13

i.-icek (işidicek) 214b/1, 214b/5

i.-megile 214b/7

i.-mek 217b/12

i.-meye 217a/9

i.-mez 213a/3

i.-mezse 193b/2

i.-ürler (işidürler) 213b/6

2. Haber almak, öğrenmek.

i.-di 229b/8

i.-düm 184b/14

[=13]

êşitdür- [T.]İşitmesini sağlamak.

i.-e 226b/1

i.-mek 193b/1

i.-mekdür 193a/11

i.-ürdi 186a/7

[=4]

êşidil- [T.] Duyulmak.

i.-mek 193b/3

i.-ür 217a/8

[=2]

işkāl [Ar.]Anlaşılmı güçlüğü, güçlük.

i. 229a/8

[=1]

işle- [T.] Yapmak.

i.-dükleri 223a/13

i.-medin 225a/11

i.-mekden 232a/3

i.-mese 233a/1, 233a/2

i.-mesin 233a/2

i.-meye 215a/4

i.-meyen 233a/13

i.-miş 225a/9, 232b/10

i.-se 232b/14

i.-sen 209a/10

i.-yen 233a/12, 233a/13

günāh işle-[Far.+T.] Günah sayılan
bir şeyi yapmak.

günāh i.-r 215a/8

[=15]

işlen- [T.] Yapılmak.

i.-en 213a/11

[=1]

işmām [Ar.]Bir harfin sesini belli
belirsiz çıkarma, genizden ve hafifçe
söyleme.

i.+ile 203a/5

[=1]

iṭā‘at [Ar.]Emre uyma.

i.+dür 231a/3

[=1]

i‘tibār [Ar.]Önem verme, dikkate alma.

i‘tibār ét- [Ar.+T.]Önem ve kıymet
vermek, dikkate almak.

i. 184a/12, 184a/9, 184c/1, 201b/4,
205b/6, 209b/14, 215b/8

i. éde 202b/8

i. édenler 202b/9

i. éder 189b/4, 194a/2, 203b/6

i. édicek 206a/6

i. édüp 184b/8, 194a/7, 201b/8

i. ét 201b/2, 201b/3

i. étmiş 210a/1

i. étmişdür 194a/3

i. étmişlerdür 188b/8

[=22]

i‘tikād [Ar.] İnanma, kalben tasdik
ederek inanma.

i. +dan 233a/7

i. +ı 215a/4

i'tikād ét [Ar.+T.] İnanmak.

i. étse 233a/2

[=3]

ittifaķ [Ar.]Fikir birliğine varma.

i. 184a/13

i. +ı 184a/2, 184b/3, 203b/9, 207b/10,
211a/12, 232a/13

i. +ıdur 187b/1, 189b/13

ittifaķ ét-[Ar.+T.] Fikir birliğine
varmak.

i. édüp 233a/4

i. étdükleri 233a/5

[=11]

izhār [Ar.]Meydana çıkarma, gösterme,
âşikar etme.

i. 200a/2, 200a/3, 206b/9

izhārèt-[Ar.+T.] Âşikar etmek.

i. étđi 198a/11

[=4]

‘izzet [Ar.] Hürmet, saygı.

‘i. 214b/5

[=1]

ķabūl [Ar.]Râzı olma, muvâfakat etme.

ķ. 191b/10, 191b/7

ķabūl ét-[Ar.+T.] Bir şeyi uygun
bulmak, bir şeye rıza göstermek, razı
olmak.

ķ. édüp 190b/6

ķabūl eyle- [Ar.+T.] (Allah)

Katında makbul saymak.

ķ. eyle 213a/11

ķabūl ol- [Ar.+T.]Geçerli

sayılmak.

ķ. olmaya 221a/8

[=6]

ķaç [T.] Bir şeyin niceliğini sormaya
yarayan soru sıfatı, ne kadar.

ķ. 183a/10, 218a/11, 221a/10

[=3]

ķaç- [T.]Kurtulmak için süratle
uzaklaşmak.

ķ.-arlardı 216a/10

[=1]

ķaçan [T.]Ne vakit, ne zaman ki.

*ķ. 189b/6, 191b/4, 195b/7, 201a/11,
209a/9, 209b/12, 217a/12, 217b/4,
224a/10, 231b/3*

[=10]

ķaçķun [T.] Kaçmış kimse.

ķ. 220a/7

[=1]

ķaçur- [T.] Kaçmasını sağlamak.

ķ.-mayalar 231a/14

[=1]

ķadar [Ar.] Kadar.

ķ. 185a/14, 185b/4, 185b/6, 190b/4,

193b/7, 210a/6, 214a/1

ķ. +ina 218b/3

[=8]

ķa‘de [Ar.] Namazın oturarak kılınan kısmı.

ķ. 209b/4, 209b/5, 211a/7, 222a/8

ķ. +de 224a/11

ķ. +dekile 223b/6

ķ. +nüñ 209b/7

ķ. +si 209b/7, 222b/3

ķ. +sinde 222b/8

ķ. +süz 209b/2

ķ. +ye 209b/3, 220b/8

ķ. +yi 210a/10, 210a/14, 210b/4,

211a/3, 211a/4, 211a/6, 222a/11,

222a/7

ķa‘de-yi aķır bk. **ķa‘de-yi aķire**

ķ.-yi aķır 225a/13

ķa‘de-yi aķire [Ar.+Ar.] İki ve daha fazla rekatlı namazların ikinci rekatından sonraki oturuş.

ķ.-yi aķire 209a/6, 209a/7, 209b/1, 210a/5

ķ.-yi aķirede 205a/6, 210a/6

ķa‘de-yi ūlā İkidenden fazla rekâtli namazlarda ikinci rekâttan sonraki birinci oturuş.

ķ.-yi ūlā 222b/9

ķ.-yi ūlāda 205a/5, 225b/4

[=31]

ķadı [Ar.] Kadı.

ķ. +ya 227b/12

[=1]

ķadı Ebū Zer bk. **ķadı İmām Ebū Zer Buķārī**

ķ. 205b/9

[=1]

ķadıķān Ebu’l-Mehâsin Fahrüddîn

Hasen b. Mansûr b. Mahmûd el-

Özkendî el-Fergānî (ö. 592/1196)

ķ. 193a/14

[=1]

ķadı İmām Ebū Zer Buķārī Ebū Zer

Abd b. Ahmed b. Muhammed El-

Herevî (Ö. 434/1043) Şaķîķ Buķārî

râvilerinden Horasanlı hadis hâfızı.

ķ. +nüñ 205b/7

[=1]

ķadı İmām Ħasan Ebū Muhammed el-

Hasen b. Alî b. Ebî Tâlib el-Kureşî el-

Hâşimî (ö. 49/669) Hz. Peygamber’in

torunu, Hz. Fâtıma ile Hz. Ali’nin

büyük oğlu.

ķ. 207a/3

[=1]

ķadı İmām İsbıcābī Ebu’l-Hasan

Bahaeddin Ali b. Muhamed b. İsmail

el-İsbicabi es-Semerkandi el-Hanefi.

k. 222b/12

[=1]

Ḳaḍı'ı Ḳuḍḍāt Ebū Bekr Zevāhīrī

Ebū Bekr Abdullāh b. Ebî Kuhâfe

Osmân b. Âmir el-Kureşî et-Teymî (ö. 13/634)

K. +nüñ 204a/12

[=1]

ḳadīm [Ar.](Zaman için) Başlangıcı olmayan, ezeli.

kelām-ı kadim[Ar.+Ar.] Ezelî söz, Kur'ân-ı Kerîm.

kelām-ı k. +inde 215b/13

[=1]

ḳadīr [Ar.] Her şeye gücü yeten anlamındaki Allah'ın güzel ismi.

k. 207b/9

[=1]

kāf [Ar.] Kaf-kef (ك) harfi

k. 204b/14

k. +dur 195b/13

k. +ı 194b/5

k. +ın 203a/2

k. +uñ 195b/14

[=5]

ḳāf [Ar.] Kaf (ق) harfi

k. 195b/1, 195b/6, 204b/14

k. +dur 195a/13

k. +ı 194b/5, 195b/7

k. +un 195b/10

k. +uñ 195b/13, 195b/14, 196a/1

ḥarf-i k. +dur 200b/1, 200b/3

→ ḥarf

sūre-yi k. +ı 185b/3

→ sūre

[=13]

Kāfī Hâkim eş-Şehîd'in (ö. 334/945)

Muhammed b. Hasan eş-Şeybânî'ye ait "zâhirü'r-rivâye" diye bilinen kitapları biraraya getirdiği eseri.

K. +den 224b/12, 226a/11

[=2]

kāfir [Ar.] Tanrı'nın varlığını ve birliğini inkâr eden kimse.

k. 206a/11, 214a/2, 219b/4, 219b/5, 233a/4, 233a/5

k. +lere 221b/12

[=7]

Kāfiye İbnü'l-Hâcib'in (ö. 646/1249)

Arap nahvine dair muhtasarı.

K. +de 193a/10

[=1]

ḳaftān Çoğu ipekten yapılan, bir tür uzun, süslü üst giysisi.

k. 218a/4

k. +ın 218a/6

k. +uñ 218a/4

[=3]

kāh [Far.] Bâzı zaman, gâh.

k. 186a/7

[=1]

ḳai'de [Ar.] Usûl, kural.

ḳ. +*lerinde* 225a/5

[=1]

Kākī Kivâmüddîn Muhammed b.

Muhammed b. Ahmed el-Hucendî el-

Kâkî (ö. 749/1348) Hanefî fakihi.

K. 205b/4

K. +*le* 205a/14

[=2]

ḳal- [T.]

1. Var olmaya devam etmek.

ḳ. -*maḳ* 212a/9

ḳ. -*mamış* 214a/11, 214a/12

ḳ. -*maz* 212a/9

bākī ḳal- [Ar.+T.] Geriye kalmak, artakalmak.

b. *ḳalur* 224a/13

b. *ḳaldugını* 225a/9

2. Belirtilen vakit, iş, durumlardan geri kalanı.

ḳ. -*anı* 227a/12

ḳ. -*anından* 201b/5

ḳ. -*dı* 223a/1

3. Zaman-uzaklık veya nicelik belirten miktarda bulunmak.

ḳ. -*maya* 218a/1

4. Yapacağı şeyi yapamamak.

ḳ. -*maz* 215a/10

5. Olmak, herhangi bir durumda olmak.

ḳ. -*maz* 198a/6

ḳ. -*ıcaḳ* 190a/8

[=14]

ḳalb [Ar.] Gönül.

ḳuzūr-ı ḳ. 218a/3

ḳuzūr-ı ḳ. +*ile* 218b/5

→*ḳuzūr*

[=2]

ḳaldur- [T.]

1. Bulunduğu yerden yukarıya doğru hareket ettirmek.

ḳ. -*Ø* 191a/11

2. Seviyesini arttırmak, yükseltmek.

ḳ. -*asın* 224b/5

ḳ. -*mazdı* 214b/2

ḳ. -*mış* 214b/1

ḳ. -*sa* 208a/11

ḳ. -*sañ* 209b/12

ḳ. -*up* 215a/9

ḳaldurı dut- [T.+T.] Yukarıda tutmaya devam etmek.

ḳ. -*ı dutsa* 208a/9

[=8]

kalil [Ar.] Çok olmayan, az.

k. 196b/7

k. +dür 196b/4

vücūd-ı k. +dür 196a/13

→ vücūd

[=3]

kalilen [Ar.] (kalil'in tenvinli şekli) Az olarak.

k. 191a/11

[=1]

kalk- [T.] Kalkmak, doğrulmak.

k.-a 232a/13

k.-ıcaķ 220b/11, 222a/11, 222b/9

k.-maķ 220b/9, 232a/11, 232a/14

k.-maķda 220b/8

k.-sa 209b/3

[=9]

kāmet [Ar.] Farz olan namazdan önce okunan iç ezan.

k. 233a/12

k. +de 227b/14, 228a/4

[=3]

kāmil[Ar.] Yetkin, erişkin, eksiksiz, ağırbaşlı, mükemmel, olgun.

k. 189a/10

kāmil ol- [Ar.+T.] Mükemmel olmak.

k. olduğu 189a/13

k. olmaya 189a/10, 189a/13

k. olurlar 189a/1

[=5]

kanā'at [Ar.] Kendisine verilene râzı olma.

kanā'at èt- [Ar.+T.] Yetinmek.

k. ètmiş 217a/5

k. ètsün 218b/3

[=2]

ķanda [T.]Nerede.

k. +sın 186b/2

[=1]

ķanķı [T.] Hangi.

k. 185a/9, 187a/7, 192a/13, 192a/14, 204b/11, 212b/8, 213b/10, 226a/6

k. +sı 184a/8, 204a/10

k. +sını 227a/13

[=11]

ķapan- [T.] Kapalı duruma gelmek.

k.-ur 195b/8

[=1]

ķapkara [T.] Simsiyah.

k. 212b/5

[=1]

ķapu [T.] Kapı.

k. +da 227b/5

k. +sı 212a/8

[=2]

qarañu [T.] Karanlık.

q. 217a/10, 217a/11

[=2]

qarār [Ar.] Bir yerde veya bir halde durma.

qarār ét- [Ar.+T.]

q. éde 216a/11

[=1]

qarārlan- [T.] Ölçü ve tartıya dayanmaksızın, gözle oranlayarak hesaplamak, tahmin etmek.

q.-mağıla 208a/2

q.-mağdur 220b/11

[=2]

qardaş [T.] Kardeş.

q. 226b/14

q.+dur 226b/14

q.+ı 227a/10, 227a/11

q.+ına 229a/3

[=6]

qarı [T.] Bir erkeğin evlenmiş olduğu kadın.

q. 231b/6

[=1]

qarık [T.] Oyuk, ara.

q.+ıdur 196b/12, 197a/1

q.+ındaki 196b/14

[=3]

qarın [T.] İnsan ve hayvanlarda gövdenin kaburga kenarlarından kasıklara kadar olan ön bölgesi.

q.+ların 183a/1

[=1]

qarındaş [T.] Kardeş.

q. 227a/1

[=1]

qarışuq [T.] İçine niteliğini değiştirecek başka bir şey katılmış olan.

q. 217b/11

[=1]

qarīb [Ar.] Yakın.

q.+dür 200b/11, 200b/8

[=2]

qarīn [Ar.] Yakın.

q.+leridür 196a/11

[=1]

qaşd [Ar.] Amaç.

q.+ıla 189a/3, 192a/8, 206a/11, 218b/12

qaşd ét- [Ar. +T.] Bir amaç güderek bir işe girişmek, niyet etmek.

q. étse 189a/12

q. edicek 213b/7

[=6]

qaş [T.] Kaş.

q.+ı 231b/10

[=1]

kat [T.]

1. Huzur, yan, ön.

k. +ına 218a/11

k. +ında 183b/11, 183b/6, 183b/9, 184a/3, 184a/4, 184b/11, 184b/12, 185a/1, 185a/4, 188a/8, 188a/9, 188b/1, 189b/6, 193a/11, 193b/1, 195a/1, 195a/3, 195a/5, 200a/11, 202a/2, 202b/10, 203b/4, 203b/5, 204b/10, 204b/6, 205a/13, 206a/10, 206a/12, 207a/5, 207a/6, 208a/3, 208a/4, 209b/1, 210b/1, 210b/13, 210b/2, 211a/10, 211a/14, 211b/12, 211b/13, 219b/6, 219b/7, 220b/10, 220b/12, 220b/6, 222a/12, 222a/13, 222a/5, 222a/6, 222b/1, 223b/5, 224b/13, 224b/14, 226a/1, 228a/6, 229a/11, 229a/12

2. Üst üste konulmuş şeylerden her biri, tabaka.

kat-ı esfel [T.+Ar.] En aşağı kat.

k.-ı esfel 195b/14

[=72]

kaṭ' [Ar.] Kesme, kesilme.

k. 207a/8

k. +ı 207b/11

kaṭ'-ı kelime [Ar.+Ar.] Kelimenin kesilmesi.

k.-ı kelime 207a/12, 207a/14, 207a/5

kaṭ'-ı şalavāt [Ar.+Ar.] Namazın

kesilmesi.

k.-ı şalavāt 225a/8

k.-ı şalavātdır 225a/13

kaṭ' èt-[Ar.+T.] Kesmek.

k. ètse 207a/7, 207b/3

kaṭ' eylemek-[Ar.+T.] Kesmek.

k. eylese 207b/2

[=10]

katı [T.]

1. Sert, yumuşak karşıtı.

k. 197b/2

2. Sert, şiddetli bir şekilde.

katı katı [T. +T.] İkilime grubu.

katı k. 191a/12, 191a/6

k. katı 191a/12, 191a/6

[=5]

katılığ [T.] Katı olma durumu.

k. +ın (katılığın) 208b/14, 209a/3

[=2]

kātibīn [Ar.] **bk.** Kirām

Kirām-ı k. +den 225b/14

Kirām-ı k. +e 226a/10

[=2]

kaṭl[Ar.] Söz.

k. +i 184b/3, 185a/7, 189b/3, 193a/2,

201b/2, 201b/3, 201b/4, 201b/5,

206b/13, 207a/1, 207b/7, 209a/5,

209a/6, 226a/8

k. +idür 192b/12
k. +ince 187b/2, 187b/3, 207b/7,
221b/13, 222a/14, 224a/1
k. +inde 216b/7, 225b/14
k. +inden 208b/11
k. +ine 188b/7, 194a/9, 201b/6
k. +ini 189b/7, 201b/6
k. +inüñ 183b/12, 223a/10, 223a/14,
223a/6, 229a/13, 229a/14, 231b/9

[=37]

ķavlince [Ar. “ķavl” + T. “-İncE”]

Sözünce.

ķ. 224a/1

[=1]

ķavm [Ar.] Kavim.

ķ. +e 187a/13

ķ. +lerüñüze 226b/5

[=2]

ķavül bk. **ķavl**

ķ. +lerinüñ 228a/7

[=1]

ķayd[Ar.] Kayıt.

ķ. +ında 214b/3, 214b/5

[=2]

ķayın ana [T.+T.] Kayınvâlîde.

ķ. +dur 227a/1

[=1]

ķayır- [T.] İlgilenip korumak,
gözetmek.

ķ.-maz 228b/4, 231b/9, 232a/1,
232b/8

[=4]

ķā'im [Ar.] Yerine geçen.

ķ. 221b/13

[=1]

ķazā [Ar.] Zamanında kılınmayan
namazın gereklerine uygun olarak
sonra kılınması.

ķ. 220b/4, 227b/12

ķ. +dur 193a/4

ķ. +sın 211b/5

ķazā ét- [Ar.+T.] Zamanında
kılınmayan namazı gereklerine uygun
olarak sonra kılmak.

ķ. edicek 192b/14

ķazā namāz [Ar.+Far.]

Zamanında kılınmayan namazın aslına
uygun şekilde sonradan kılınması.

ķ. namāzda 192b/5, 192b/6

[=7]

ķebāir [Ar.] Hakkında açık hüküm
bulunan büyük günahlar, kebîreler.

ķ. +den 212b/8

[=1]

ķebīr [Ar.] Büyük, ulu.

ķ. 232a/14

[=1]

kebîre [Ar.] Dünya ve âhiretteki cezâsı

açıkça belirtilen büyük günah.

k. 233a/8

k. +den 233a/8

[=2]

kefâret[Ar.] İşlenmiş bir günah, suç veya kabahatin affı için şeriat hükmünce verilmesi veya yapılması gereken şey.

k. 212b/9

k. +i 218b/13

[=2]

keff [Ar.]El ayası, avuç.

keff-i yed [Ar.+Ar.] Elin içi, el ayası, avuç.

k. -i yed 231a/12

[=1]

kelām [Ar.] Söz.

k. 201b/6

hāşıl-ı k. 227a/5, 227b/1

→ *hāşıl*

kelām-ı qadīm [Ar.+Ar.] Kur'ân-ı Kerim.

k.-ı qadīminde 215b/13

[=3]

keleb [T.] Kelep, iğne, mekik, tığ veya firkete ile yapılan ince dantel.

k. +leri 208b/14

[=1]

keleci [T.] Öz veya kusursuz, düzgün söz.

keleci ét- [T.+T.] Konuşmak.

k. ederken 213b/3

[=1]

kelimāt [Ar.] Kelimeler, sözler.

k. +ün 229b/6

[=1]

kelime [Ar.] Söz.

k. 185a/1, 185a/3, 186a/7, 207a/9, 216b/6, 217a/

k. +de 202b/13

k. +dür 207b/3

k. +ler 185a/1

k. +lerinün 194a/14

k. +lerün 195a/7

k. +nün 195a/14, 207b/4

kaṭ'ı k. 207a/12, 207a/14, 207a/5
→ *kaṭ'*

kelime kelime [Ar.+Ar.] İkileme grubu.

kelime k. 207a/13

k. kelime 207a/13

kelime-yi el-ḥamdüli'llāh [Ar.+Ar.]

Elhamdülillāh kelimesi.

k.-yi el-ḥamdüli'llāh 216b/14

kelime-yi berekāt[Ar.+Ar.]

Berekāt, bereketler kelimesi.

k.-yi berekātdur 229b/12

kelime-yi lâba'se [Ar.+Ar.] Lâba'se kelimesi.

k.-i lâba'se 232a/2

kelime-yi şahâdet

[Ar.+Ar.]Eşhedü en la ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve resulüh cümlesi. *k.-i şahâdet* 209b/8

kelime-yi şükür [Ar.+Ar.] Şükür kelimesi.

k.-i şükürdür 216b/14

kelime-yi nefiy [Ar.+Ar.]Kelime-yi tevhitte geçen La ilahe kelimesi.

k.-i nefiy 207b/11

[=25]

kemâl [Ar.]Eksiksizlik.

kemâl-i fazîlet [Ar.+Ar.] Erdemin eksiksizliği.

k.-i fazîlet 220a/4, 220a/9

k.-i fazîletdür 220a/8

[=3]

kendi bk. **kendü**

k. +nüñ 215b/11, 218a/9

[=2]

kendü [T.]

1.Kişinin öz varlığı, zâtı.

k. 193b/2, 216b/3, 216b/4

k. +den 218b/3, 227b/10

k. +ler 219a/13

k. +ñüzden 213b/1

k. +ñüzi 213b/1

k. +ye 216a/3, 226b/1

kendüñü vër- [T.+T.] Bir şeye bütün varlığıyla bağlanmak, başka her şeyle ilgisini kesip tek şeyle aşırı ölçüde ilgilenmek.

k. +ñüzi namāza vèrüh 213b/2

kendüyi yèn- [T.+T.] Kendini tutmak.

k. +yiyènmeyüp 186b/9

2.İyelik eki almış kelimelerin önüne geldiğinde sıfat gibi kullanılır ve anlamı pekiştirir.

k. 187b/7, 189b/7, 193a/5, 211a/10, 213a/10, 221a/6, 229b/2, 232a/3, 232b/14, 233a/1, 233a/2

[=23]

KenzEbu'l-Berekat en-Nesefi'nin

Kenzü'd-Dekaik adlı eseri.

K. +de 225b/10

[=1]

kerâhet [Ar.] Mekruh olma hali.

k. 188a/6, 189a/7

k. +e 188b/1

k. +ile 184b/11, 188a/8, 188b/1

ḥadd-i k. +den 185a/11, 188a/6, 189b/12, 190a/2

→ ḥadd

[=10]

kerāhetsüz [Ar.] Mekruh olmama hali.

k. 188a/8

[=1]

kerem [Ar.] Cömertlik.

k. +üñ 213a/10

[=1]

kerre [Ar.] Defa, kez, sefer.

k. 184b/12

k. +ye 219b/11

[=2]

kes- [T.]Dibinden ayırmak.

k.-mek 217b/14

[=1]

kesb [Ar.] Kazanma, çalışarak kazanma.

kesb ehli [Ar.+Ar.] Çalışarak

kazananlar.

k. ehliyüz 186a/11

[=1]

kesil- [T.]Kesme işi yapılmak.

k.-miş 213a/1

[=1]

keşir [Ar.] Çok defa olan, sık.

k. 196b/6

‘amel-i k. +dür 188a/10

→‘amel

[=2]

kesr [Ar.] Arap ve Osmanlı alfabesinde

bir harfin kesre ile okunması.

k. +ile 206a/5

[=1]

kez [T.] Defa, kere.

k. 212a/8, 218a/6, 231b/4

[=3]

kıble[Ar.] Kible.

ķ. 219b/2

ķ. +den 215b/5

ķ. +si 215a/14

ķ. +ye 215a/11, 224b/13

mes’ele-yi istiķbāl-i ķ. 215a/10

→ mes’ele

kıble-yi gönül [Ar.+T.] Gönül

kıblesi.

ķ.-yi gönül 215a/13

kıble-yi zāhirī [Ar.+Ar.] Görünen,

meydanda olan kible.

ķ.-yi zāhirī 215a/13

[=8]

kıgır- [T.]Çağırarak, dâvet etmek.

ķ.-up 228b/3

[=1]

kıl- [T.](Namaz) kılmak.

ķ.-Ø 219b/11, 220a/1

ķ.-a 192a/14, 192b/1, 218b/6

ķ.-alum 191b/10

ķ.-an 192b/3, 211b/6, 225b/7, 226b/1

ķ.-asın 224a/11
ķ.-dı 219b/11, 219b/13
ķ.-duğı 220b/4, 225a/14, 225b/5,
 226a/5
ķ.-duğın 218a/11
ķ.-duğıñ 220a/14
ķ.-mağa 192b/7
ķ.-maķ 192b/8, 218b/11, 221a/2,
 233a/13
ķ.-maķdur 217a/8, 217a/9
ķ.-malu 191b/11
ķ.-maya 212b/4
ķ.-mayan 214a/4
ķ.-mayandan 214a/5
ķ.-sun 187a/14
ķ.-uñ 213a/14
ķ.-ur 210b/6, 216a/5, 216a/6,
 226a/10
ķ.-urın 221a/11, 225b/2, 225b/3,
 225b/6, 225b/7
ķ.-urken 193a/9, 211b/5, 225b/6
ķ.-ursa 202a/12
namāz ķ.-a 212b/1, 217b/3, 221a/8
namāzı ķ.-alar 213a/9
namāz ķ.-an 191b/14, 211b/6,
 214a/3, 223a/5
namāz ķ.-anlara 220b/3
namāz ķ.-aruz 221b/10

namāz ķ.-dı 219b/9, 220a/11
namāzın ķ.-dı 190b/2
namāz ķ.-ınmayan 214a/7
namāz ķ.-maduñ 219b/10
namāz ķ.-mağa 213b/7
namāzı ķ.-mağa 205b/10
namāz ķ.-maķ 218b/2
namāz ķ.-mamışsın 221a/12
namāz ķ.-sa 192a/12, 217a/12
namāz ķ.-salar 220a/9
namāz ķ.-uñ 217b/5, 226b/6
namāz ķ.-up 191a/5
namāz ķ.-ur 191a/6, 191a/7, 221a/10
namāz ķ.-urdum 223a/7
namāz ķ.-ursın 221a/11
namāz ķ.-urken 213b/6, 216a/12,
 218a/9
 → *namāz*
aķşam namāzınıñ ķ.-an 225b/6
 → *aķşam*
bayram namāzınıñ ķ.-urken 211b/3
 → *bayram*
cum ‘a namāzın ķ.-urken 211b/4
 → *cum ‘a*
erte namāzınıñ ķ.-urken 211b/1
 → *erte*
öyle namāzı ķ.-urduķ 186a/2
öyle namāzın ķ.-urken 225a/10,
 225b/2

→öyle

vitr namāzın k.-maduğın 211b/2

→vitr

duḥā namāzıñ k.-urken 211b/3

→duḥā

2. Etmek, eylemek, yapmak.

k. -Ø 199b/9

muḥayyer k.-dı 224b/6

ḥāzır k.-mağūñ 218a/14

[=91]

kılıcı [T.] (Namaz) Kılan kimse.

namāz k. 220b/4

namāz k.+laruñ 220a/12

→ *namāz*

[=2]

kılıç [T.] Kılıç.

k. 214a/2, 217a/13

[=2]

kılın-[T.]

1. (Namaz) Kılınmak.

k.-a 203a/10, 208b/8

k.-maḵdan 220a/3

namāz k.-sa 222a/2

→ *namāz*

2. Edilmek, yapılmak

k.-dı 204b/8, 204b/9

[=8]

killet [Ar.] Azlık.

k.+i 212a/1

[=1]

kın[T.] Katında, görüş.

ekābir-i n.-i kında 195a/5

→ *ekābir*

[=1]

kınya isimli eserin kime ait olduğu

tespit edilememiştir.

K.+da 193b/4

K.+dan 192b/6

[=2]

kırā'at [Ar.]Okumak işi, okuma.

k. 183a/5, 193a/12

k.+a 194a/11

k.+da 206b/1

k.+dan 206b/1, 217a/3

k.+ı 187a/10, 188a/6, 189b/12,

kırā'at-ı Kır'ān [Ar.+Ar.]

Kur'ân'ın okunması.

k.-ı Kır'ān 192a/11

ḥalel-i k. 193b/9

→ *ḥalel*

mesā'il-i k. 216b/6

→ *mesā'il*

selām-ı k. 225a/1, 225a/3

→ *selām*

şihhat-i k.+a 193b/2

→ *şihhat*

[=17]

kırk [T.] Kırk, 40 sayısı.

k. 187b/12, 187b/13, 187b/6, 187b/9,
188a/2, 221a/11

[=7]

kısa [T.] Kısa.

k. 183b/10, 183b/11, 184b/10,
184b/12, 184b/14, 185a/1, 187b/10,
187b/11

[=8]

kışār [Ar.] Kurân'ın Leyl sûresinden
Nâs sûresine kadar olan 32 kısa sûresi.

kışār-ı mufaşşal [Ar.+Ar] Leyl'den
Nâs sûresine kadar olan 22 sûre.

k.-ı mufaşşal 187a/1, 187a/3

k.-ı mufaşşaldan 186b/12

[=3]

kısmet [Ar.] Nasip.

kısmet olun- [Ar.+T.] Nasip olunmak.

kısmet o.-ur 229a/7

[=1]

kışşa [Ar.] İbretli hikâye.

kışşa-i Mūsā Hz. Musa Peygamber'in
kıssası.

k.-i Mūsāya 190b/1

[=1]

kıyām [Ar.] Namazda ayakta durma

k. 183a/7, 186a/3, 208b/7, 219a/10,
219a/9, 219b/3

k.+a 220b/8

k.+da 188b/2

k.+dan 186a/3

k.+uñ 215b/8

mes'ele-yi k. 215b/8

→ mes'ele

kıyām ét- [Ar.+T.] Namazda
ayakta durmak.

k.ède 208b/6

[=12]

kıyāmet [Ar.] Kıyâmet.

k. 214b/3

kıyāmet günü [Ar.+T.] Kıyâmet
günü.

k.günün 214b/4

k.güninde 212a/11, 214b/5, 214b/7

k.günindeki 215b/11

[=6]

kıyās [Ar.]

1.Karşılaştırma, mukāyese etme.

kıyās olun- [Ar.+T.] Kıyaslanmak.

k.olına 188a/4

2. Denk tutma.

k. 188b/7, 207a/1

k.+uñ 194a/11

[=4]

kız [T.] Dişi cinsten olan evlât.

k. 226b/14, 227a/1, 227a/10, 227a/11

k.+dur 226b/14

k. +ı 227a/11

k. +ıdur 226b/14, 227a/1

k. +ına 230a/12

[=11]

ki [Far.] Ki bağlacı.

k. 183a/13, 183a/3, 183a/5, 183a/6, 183a/9, 183b/1, 183b/12, 183b/13, 183b/14, 183b/3, 183b/6, 183b/7, 184a/1, 184a/11, 184a/12, 184a/13, 184a/2, 184a/4, 184a/6, 184a/7, 184a/9, 184b/1, 184b/10, 184b/12, 184b/5, 184b/6, 185a/1, 185a/10, 185a/13, 185a/14, 185a/3, 185b/1, 185b/11, 185b/13, 185b/2, 185b/4, 185b/5, 185b/6, 185b/8, 186a/10, 186a/13, 186a/2, 186a/4, 186a/5, 186a/6, 186a/7, 186a/8, 186a/9, 186b/1, 186b/10, 186b/11, 186b/14, 186b/3, 186b/4, 186b/6, 186b/7, 186b/9, 187a/11, 187a/14, 187a/2, 187a/6, 187a/7, 187a/9, 187b/1, 187b/10, 187b/5, 188a/10, 188a/11, 188a/14, 188a/6, 188b/10, 188b/11, 188b/13, 188b/4, 188b/6, 188b/8, 189a/1, 189a/13, 189a/3, 189a/4, 189a/9, 189b/10, 189b/13, 189b/2, 189b/3, 189b/5, 189b/6, 189b/8, 189c/1, 190a/14, 190a/3, 190a/6, 190a/9, 190b/12, 190b/4, 190b/7,

191a/14, 191a/2, 191a/3, 191a/5, 191a/6, 191a/7, 191a/8, 191b/11, 191b/14, 191b/3, 191b/5, 191b/8, 192a/10, 192a/12, 192a/3, 192a/5, 192a/6, 192a/7, 192b/1, 192b/12, 192b/13, 192b/14, 192b/6, 192b/9, 193a/10, 193a/4, 193a/6, 193a/7, 193b/10, 193b/11, 193b/12, 193b/3, 193b/4, 193b/9, 194a/10, 194a/14, 194a/3, 194a/5, 194a/9, 195a/12, 195a/13, 195a/2, 195a/9, 196b/14, 196b/12, 196b/9, 197a/13, 197a/9, 197b/1, 197b/12, 197b/5, 197b/8, 198a/1, 198a/2, 198a/3, 198a/7, 198b/10, 199b/2, 199b/8, 201b/10, 201b/13, 201b/8, 202a/10, 202a/14, 202a/4, 202a/5, 202a/7, 202a/8, 202a/9, 202b/10, 202b/11, 202b/12, 202b/14, 202b/4, 202b/9, 203a/10, 203a/13, 203a/14, 203a/2, 203b/10, 203b/11, 203b/12, 203b/2, 203b/7, 204a/11, 204a/13, 204a/14, 204b/8, 205a/13, 205a/14, 205a/4, 205a/8, 205a/9, 205b/1, 205b/11, 205b/12iki, 205b/13, 205b/14, 205b/3, 205b/5, 205b/7, 206a/11, 206a/13, 206a/5, 206a/7, 206a/9, 206b/12, 206b/13, 206b/2, 206b/3, 206b/5, 206b/7, 207a/1, 207a/11, 207a/14, 207a/5,

207a/6, 207a/8, 207b/1, 207b/10,
207b/5, 207b/6, 208a/1, 208a/11,
208a/13, 208a/14, 208a/2, 208a/3,
208b/10, 208b/12, 208b/3, 208b/8,
208b/9, 209a/13, 209a/7, 209a/8,
209a/9, 209b/10, 209b/12, 209b/2,
209b/5, 209b/9, 210a/13, 210a/2,
210a/5, 210a/9, 210b/10, 210b/14,
210b/3, 210b/8, 211a/11, 211a/3,
211a/4, 211a/6, 211a/9, 211b/14,
212a/1, 212a/10, 212a/2, 212a/3,
212a/4, 212a/6, 212a/7, 212b/1,
212b/10, 212b/12, 212b/3, 212b/4,
212b/6, 212b/8, 212b/9, 213a/12,
213a/13, 213a/14, 213a/3, 213a/8,
213a/9, 213b/11, 213b/12, 213b/13,
213b/2, 213b/3, 213b/8, 213b/9,
214a/11, 214a/12, 214a/14, 214a/2,
214a/4, 214a/5, 214a/6, 214a/7,
214a/9, 214b/11, 214b/13, 214b/14,
214b/7, 214b/8, 215a/1, 215a/13,
215a/3, 215a/4, 215a/5, 215b/10,
215b/12, 215b/14, 215b/2, 215b/3,
215b/4, 215b/5, 215b/7, 215b/9,
216a/10, 216a/11, 216a/12, 216a/13,
216a/3, 216a/7, 216a/9, 216b/1,
216b/11, 216b/12, 216b/14, 216b/6,
216b/7, 217a/10, 217a/12, 217a/13,
217a/14, 217a/2, 217a/3, 217a/4,

217a/6, 217a/7, 217a/8, 217a/9,
217b/1, 217b/12, 217b/14, 217b/3,
217b/4, 217b/6, 217b/7, 217b/9,
218a/1, 218a/2, 218a/3, 218a/6,
218a/8, 218a/9, 218b/1, 218b/10,
218b/13, 218b/14, 218b/2, 218b/5,
218b/8, 219a/10, 219a/11, 219a/13,
219a/9, 219b/10, 219b/14, 219b/15,
219b/5, 219b/7, 219b/8, 220a/10,
220a/11, 220a/12, 220a/2, 220a/4,
220a/7, 220a/8, 220b/1, 220b/14,
220b/3, 220b/5, 220b/6, 220b/7,
220b/9, 221a/1, 221a/10, 221a/11,
221a/13, 221a/14, 221a/2, 221a/3,
221a/4, 221a/5, 221a/6, 221a/7,
221a/8, 221a/9, 221b/14, 221b/5,
221b/9, 222a/1, 222a/10, 222a/11,
222a/13, 222a/14, 222a/3, 222a/6,
222b/1, 222b/11, 222b/12, 222b/13,
222b/2, 222b/3, 222b/4, 222b/7,
223a/1, 223a/10, 223a/11, 223a/12,
223a/14, 223a/2, 223a/3, 223a/5,
223a/6, 223a/7, 223a/8, 223a/9,
223b/1, 223b/13, 223b/14, 223b/7,
224a/1, 224a/10, 224a/2, 224a/5,
224a/9, 224b/1, 224b/11, 224b/12,
224b/4, 224b/9, 225a/1, 225a/10,
225a/13, 225a/14, 225a/4, 225a/7,
225a/9, 225b/1, 225b/10, 225b/13,

225b/5, 225b/6, 225b/8, 225b/9,
226a/11, 226a/13, 226a/2, 226a/4,
226a/8, 226b/10, 226b/12, 226b/2,
226b/3, 226b/6, 226b/7, 226b/9,
227a/10, 227a/11, 227a/14, 227a/3,
227a/5, 227a/7, 227a/9, 227b/10,
227b/3, 227b/4, 227b/6, 227b/7,
228a/12, 228a/13, 228a/14, 228a/2,
228a/5, 228a/7, 228a/8, 228a/9,
228b/10, 228b/11, 228b/13, 228b/6,
228b/7, 228b/8, 228b/9, 229a/1,
229a/13, 229a/14, 229a/3, 229a/5,
229a/6, 229a/8, 229a/9,
229b/11, 229b/13, 229b/14, 229b/4,
229b/8, 230a/1, 230a/12, 230a/13,
230a/3, 230a/4, 230b/1, 230b/12,
230b/2, 230b/3, 230b/4, 230b/5,
230b/7, 230b/9, 231a/1, 231a/10,
231a/11, 231a/12, 231a/13, 231a/2,
231a/7, 231a/8, 231a/9, 231b/11,
231b/13, 231b/3, 231b/6, 231b/9,
232a/1, 232a/12, 232a/13, 232a/14,
232a/4, 232a/6, 232a/7, 232a/8,
232b/1, 232b/10, 232b/14, 232b/2,
232b/3, 232b/4, 232b/5, 232b/6,
232b/8, 232b/9, 233a/1, 233a/11,
233a/12, 233a/13, 233a/14, 233a/2,
233a/3, 233a/6, 233a/7, 233a/9

[=668]

kibr [Ar.] Büyüklük taslama, kibir.

k. 214b/11

k. +i 216b/4

[=2]

kiçi [T.] Küçük.

k. 212b/9, 227b/11

k. +ye 230a/11

[=3]

kifāyet [Ar.] Kâfi olma.

kifāyet êt- [Ar.+T.] Yetmek,
yetişmek, kâfi gelmek.

k. êder 193b/1, 220b/12

[=2]

kim [T.]

1. Ki bağlacı.

k. 193b/10, 195a/8, 195b/13,
196a/9, 196b/5, 197a/11, 197a/12,
197b/10, 198a/11, 199a/2, 200a/7,
200b/11, 200b/13, 200b/2, 200b/3,
200b/5, 200b/6, 200b/8, 201a/1,
201a/13 , 210b/5, 210b/6, 213b/10,
213b/4, 231b/1

2. Hangi kimse.(zahir)

k. 210b/5, 213b/10, 213b/5, 215a/8,
221b/9, 227b/7, 233a/6.

k. +e 204b/8

k. +üñ 189b/6

k. +dür 213b/12

[=35]

kimesne [T.] Kimse.

k. 230b/9

k.+de 222b/5

k.+ler 186b/1

k.+yi 227b/6, 230a/10

[=5]

Kimiyā-yı Sa‘adet İmâm Gazzali’nin
eseri.

K.-yı Sa‘adet 212a/3,

K.+de 232a/8, 232b/1

K.+den 229a/5

[=4]

kimse [T.]

1. Herhangi bir kişi.

k. 185a/8, 187a/13, 187a/14,
189a/11, 193b/3, 202a/4, 203b/2,
205b/1, 206a/11, 206a/8, 207a/13,
207b/11, 207b/5, 207b/8, 210a/8,
210a/9, 213a/2, 214a/11, 216a/3,
229a/1, 229b/3, 231a/10, 232a/10,
232a/11, 232a/13

k.+ler 213a/8, 220a/9

k.+nüñ 208b/5

k.+ye 202a/6

k.+yi 221b/9

2. (Olumsuz cümlelerde) Hiçbir
şahıs, hiçbir insan.

k. 232b/5, 232b/7

k.+nüñ 215a/2, 232a/2

[=35]

kimsene bk. **kimesne**

k. 184b/2, 196b/1, 214a/3

[=3]

kīn [Far.]Gizli düşmanlık, garaz, buğz.

k. 214b/11

[=1]

kir [T.] Kir, pislik.

k. 212a/9

[=1]

kirām [Ar.]Soyu temiz, soylu kimseler,
şerefli ve ulu kimseler.

Kirām-ı Kātibīn [Ar.+Ar.] İnsanın iki
yanında bulunduğu ve sağdakinin
sevapları, soldakinin günahları yazdığı
kabul edilen iki melek.

K.-ı Kātibīnden 225b/14

K.-ı Kātibīne 226a/10

[=2]

kişi [T.] Kişi, kimse.

k. 183a/13, 190b/12, 191b/14,
192b/3, 192b/6, 192b/9, 193b/10,
209b/14, 210b/6, 210b/8, 211a/10,
211b/10, 211b/6, 212a/6, 212a/8,
212b/1, 212b/4, 213a/14, 213a/4,
213b/12, 214a/7, 214b/4, 215a/14,
215a/7, 215b/3, 215b/9, 216a/12,
216a/14, 216a/3, 216a/8, 216b/10,
216b/3, 217a/4, 218b/2, 219b/3,

220b/14, 221a/1, 221a/10, 221a/11,
222a/10, 225a/10, 225a/8, 225b/10,
225b/2, 225b/6, 226a/10, 227b/1,
227b/11, 227b/4, 227b/9, 229a/3,
230a/4, 230a/7, 231b/6, 232b/8, 233a/1

k. +de 212a/9

k. +den 184b/13, 220a/13, 229b/8

k. +dür 221a/9

k. +lere 226b/8

k. +nüñ 212a/11, 212a/7, 212b/7,
213a/13, 216a/10, 216a/2, 216b/5,
218a/1, 218b/1, 226b/10, 226b/9

k. +ye 183a/14, 193b/8, 202a/10,
202a/8, 211b/11, 217b/12, 220a/14,
227b/3, 227b/4, 227b/9, 230a/10,
232b/8

k. +yi 227b/7

[=87]

kitāb [Ar.] Kitap.

k. +da 223b/6

k. +ında 212a/3

k. +larda 192b/7

[=3]

kitābhāne [Ar. kitāb ve Far. hāne “ev,
yer” ile kitāb-hāne] kitap evi,
kütüphane.

k. +mdedür 203a/13

[=1]

Kitābī[Ar.] Kitapla ilgili.

k. +lere 208a/8

[=1]

kızb [Ar.] Yalan.

k. 214b/11

[=1]

ko- [T.]

1. Bir şeyi bir yere bırakmak, belli bir
yere yerleştirmek.

k.-dukdan 208a/9

k.-madın 208a/11

k.-mağ 208a/4, 208b/4, 232a/3

k.-mağda 208b/5

k.-masa 208a/5

k.-sa 208a/5

2. Eklemek

k.-sa 191b/13,

3. Bırakmak.

k.-yup 190a/8

k.-dı 220a/2

[=11]

kol [T.] İnsanın omuzundan parmak
uçlarına kadar olan organı.

k. +ların 183a/1

[=1]

koltuğla- [T.] Koltuğa girmek.

k.-mağ 231b/8

k.-yup 231b/10

[=2]

ķon- [T.] Koyma işi yapılmak.

ķ.-maķ 208b/12, 208b/8

ķ.-sa 208b/9

[=3]

ķoñşu [T.] Komşu.

ķ.+sına 220a/6

[=1]

ķopar- [T.] Bağlı bulunduğu yerden ayırmak.

ķ.-up 217b/10

[=1]

ķorı-[T.] Korumak.

ķ.-dı 189b/7

[=1]

ķorķ- [T.]

1. Saygı duymak, çekinmek.

ķ.-aruz 221b/11

2. Endişe etmek.

ķ.-sa 185a/9

[=2]

ķorķu [T.]

1. Endişe.

ķ. 214a/5, 216a/9

ķ.+yı 215a/6

2. Saygı duyma, çekinme.

ķ.+sı 212b/11, 216a/11

[=5]

ķorķul- [T.] Çekinilmek, saygı duyulmak.

ķ.-maya 216a/8

[=1]

ķoş- [T.] Ekleme.

ķ.-maķ 183a/12, 219a/1

ķ.-masun 192a/2

[=3]

ķoy- [T.]

1. Bir şeyi bir yere bırakmak.

ķ.-ıcaķ 216b/3

ķ.-up 228b/14, 231b/2

2. Bırakmak, terk etmek.

ķ.-asın 214a/13

ķ.-up 189a/13, 215b/10, 231a/1

[=7]

ķöylü[T.] Köyde yaşayan veya köyde doğmuş olan.

ķ.+ye 230a/11

[=1]

ķubūr [Ar.] Kabirler, mezarlar.

ķ. 231a/6

[=1]

ķudūrī Ebü'l-Hüseyn Ahmed b. Ebî

Bekr Muhammed b. Ahmed el-

ķudūrī (ö. 428/1037) Müctehid Hanefî âlimi.

ķ.+nüñ 208a/12

[=1]

kul [T.]

1. Köle.

k. 229a/4

k. +*a* 220a/7

k. +*ına* 230a/11

2. Allah tarafından yaratılmış olan insan,abd.

k. 215a/8, 215b/9, 219a/11

k. +*ıdur* 223b/14

k. +*ları* 223b/12

k. +*uñ* 216a/7

[=9]

kulak [T.]Kulak.

k. +*a* 217a/8

k. +*ı* (*kulağı*) 213a/1, 213a/3

k. +*ını* 193b/3

[=4]

kulluk [T.]Kul olma durumu.

k. +*a* 219a/10

[=1]

kumāş [Ar.] Kumaş.

k. +*dan* 217a/13

[=1]

kunut [Ar.] Kunut duası.

k. +*da* 204b/11

k. +*dan* 202a/13

du 'ā-yı *k.* 221b/1

→ *du* 'ā

[=3]

Qur'an [Ar.] Kur'an.

Q. 183a/10, 183b/12, 183b/14, 183b/3, 183b/8, 184a/12, 184a/6, 184b/4, 184b/5, 185a/11, 185b/2, 188a/5, 188b/5, 188b/7, 189b/12, 192a/13, 192a/7, 193b/10, 193b/5, 193b/7, 193b/8, 193c/1, 201b/8, 202a/12, 205b/8, 207b/6, 218b/14, 226b/12, 227a/3, 230b/13, 232a/10, 232a/11

Q. +*da* 203b/6, 204a/1, 207b/8, 209a/12

Q. +*dan* 184a/9, 184c/1, 186a/3, 188b/4, 221b/12, 222a/1, 222a/3

Q. +*dandur* 184a/13

Q. +*ı* 183a/10, 184a/4, 186a/12, 186a/5, 187b/8, 188a/7, 188b/10, 191a/12, 191a/5, 191a/6, 191a/9, 192b/2, 206a/8, 207a/13, 207a/8, 210b/9, 219a/2

Q. +*uñ* 185a/4, 201b/6, 217b/7

qırā 'at-ı *Q.* 192a/11

→ *qırā* 'at

naşş-ı *Q.* 183b/2

→ *naşş*

Qur'an-ı Mecid [Ar.+Ar.] Şanı, şerefi yüce olan Kur'an.

Q.-ı *mecidde* 225a/4, 229a/13

[=68]

Ḳur'ānlık [Ar. "Ḳur'ān" + -lık] Kur'ân ile ilgili.

Ḳ. +ı 222a/1

[=1]

ḳurb [Ar.] Yakınlık, yakın.

ḳurb-ı mahrec [Ar.+Ar.]

Mahreçlerin yakınlığı.

ḳ.-ı mahrec 202b/11, 203a/9

ḳ.-ı mahrece 202b/8

[=3]

ḳurrā [Ar.] Kur'ân-ı Kerîm'i usûlüne uygun şekilde okuyan hâfızlar.

ḳ. 205a/13, 207a/12, 207a/5

ḳ. +nuñ 194a/9

ḳ. +sinuñ 207a/11

ḳ. +yı 193b/14

[=6]

ḳuş [T.] Kuş.

ḳ. 217b/14, 218a/10

ḳ. +a 217b/14

ḳ. +lar 216a/9, 217b/12, 217b/13

[=6]

Ḳuṭrub Ebû Alî Kutrub Muhammed b. el-Müstenîr b. Ahmed (ö. 210/825 civarı) Lugat, nahiv ve edebiyat âlimi.

Ḳ. 198b/2, 201b/1, 201b/2

Ḳ. +uñ 198b/13, 198b/4, 198b/5, 198b/9

[=7]

ḳuvvet [Ar.] Bir etki meydana

getirebilen güç.

ḳ. 221a/14

[=1]

Kübrā bk. **fetāvā**

Fetāvā-yı Ḳ. +da 232a/5

[=1]

küfrān [Ar.] Yapılan iyiliği unutma, iyilik bilmeme, nankörlük.

küfrān-ı ne'imme [Ar.+Ar.] Verilen nimetlere karşılık nankörlük etme.

k.-ı ne'imme 221b/8

[=1]

kül [Ar.] Bir şeyin tamâmı, bütünü, hepsi, bütün, tamam.

k. 183b/6

[=1]

külli [Ar.] Bütün, tüm, hepsi.

k. 208b/2, 216a/11

k. +nde 204a/8, 206a/13, 212b/14, 213a/4, 214a/9

k. +ne 222b/10, 222b/7

k. +si 221b/8

k. +sinden 230a/8

k. +sine 230a/7

k. +sinüñ 190b/14, 191a/1, 222a/14

[=15]

küsülü [T.] Küs, dargın.

k. 220a/7

[=1]

lā [Ar.]

1. Osmanlı alfabesindeki lam (ل) ileelif
(ل) harfinin bir arada yazılmış şekli.

l. 196b/9

2. Dilimizde “-siz, yok, değil”
anlamına gelen olumsuzluk edatı.

lā-cerem [Ar.+Ar.] Şüphesiz,
besbelli.

l.-cerem 223a/2

[=2]

lāba’sē [Ar.]Beis yok, zararsız.

kelime-yi l. 232a/2

→ kelime

[=1]

lafız bk. **lafz**

l. 203b/7

l.+dan 200a/10

[=2]

lafz[Ar.]Ağızdan çıkan veya yazılan
söz.

l.+dur 205a/4

l.+ı 203b/6, 229b/13

lafz-ı ‘Arabī [Ar.+Ar.] Arabî
kelimesi.

l.-ı ‘Arabī 184a/11

lafz-ı selām[Ar.+Ar.] Selām
kelimesi.

l.-ı selām 224a/1, 224a/13

[=7]

lahn [Ar.] Bilhassa Kur’an tilâvetinde
anlamı bozacak derecede nağmeli
okuyuş.

l. 194a/1, 205b/11

[=2]

lākin[Ar.] Ama, ancak, fakat.

l. 183b/10, 189a/12, 189a/6, 202b/8,
203a/7, 208a/14, 225b/13, 230a/8,
232a/1

[=9]

lām[Ar.] Arap alfabesinin yirmi üçüncü
harfi. (ل-م-ن)

l. 194b/6, 197a/11, 197a/12, 197b/7,
198a/2, 198a/6, 198a/7, 200a/11,
200a/7, 200b/8, 202a/1, 202a/2

l.+a 197a/12

l.+da 198b/12, 198b/6

l.+dan 197b/13, 197b/2, 197b/7

l.+ı 198b/7

l.+ıdur 196b/9

l.+ıla 229a/11

l.+un 198a/11

l.+uñ 197a/2, 197a/7, 197b/5,
197b/8, 198a/8, 198b/1, 198b/8,
200b/10, 201a/14, 201b/1

ḥarf-i l.+dur 200b/7

→ ḥarf

[=33]

lāmsuz [Ar. “lām”+T. “-sUZ”](لام-س)

harfi olmadan.

l. 229a/11

[=1]

lāyık [Ar.] Yakışan, yaraşır.

l. 214b/5, 228b/13, 232a/14

[=3]

lāzım[Ar.] Gerek.

l. 193b/1, 224b/12, 224b/13

lāzım gel- [Ar.+T.] Gerekmek.

l. gelmeye 193a/7

l. gelmez 184a/7

[=5]

libās[Ar.] Elbise, giyecek şey.

l.+ın 214b/8

[=1]

lisān [Ar.] (Ağızdaki) Dil.

l.+uñ 195b/8, 199a/2

aķşā-yı l. 195b/10, 195b/8, 200b/3

aķşā-yı l.+dadur 195b/10

aķşā-yı l.+dan 200b/2

aķşā-yı l.+a 196a/11, 197a/4

aķşā-yı l.+dandur 200b/1

aķşā-yı l.+ile 195b/6

ākşa-yı l.+ile 195b/7

ākşa-yı l.+uñ 195b/1

→ āķşa

hāfe-yi l.+dan 198b/12

hāfe-yi l.+dan 197a/2, 197a/9

hāffe-yi l.+dan 196b/9

hāfe-yi l.+a 197a/13, 197a/14,

197b/4

hāffe-yi l.+ı 197a/1

hāfe-yi l.+uñ 196a/11, 196a/9,

197a/8, 197b/1, 197b/12, 197b/13,

198a/1, 198a/2, 198a/3, 200b/5

→ hāfe

müntehā-yı l.+a 196b/10, 197a/14,

197a/3, 197a/5, 197a/9, 197b/1,

197b/10, 197b/11, 197b/12, 197b/13,

197b/14, 197b/5, 197b/6, 198a/1,

198a/2, 198a/4, 200b/11, 200b/6, 200b/8

müntehā-yı l.+ına 198a/8

→ müntehā

taraf-ı l. 198b/1

taraf-ı l.+dan 200b/13

taraf-ı l.+dandur 199a/9

taraf-ı l.+dandur 198a/14, 199a/13,

201a/3

taraf-ı l.+ile 201a/1

→ taraf

vasat-ı l.+a 196a/1

vasat-ı l.+dandur 196a/3, 200a/13,

200b/3

vasat-ı l.+uñ 196a/4

→ vasat

[=63]

lissānbk.lisān

ṭaraf-ı l.-i ḥurūf-ı tehcīden 199a/1

→ *ṭaraf*

[=1]

luġat [Ar.] Dil, lisan.

l.+da 188b/14

luġat-i‘Arab [Ar.+Ar.] Arap dili.

l.-i ‘Arabda 202b/12, 204b/14

[=3]

luṭf [Ar.] İyi muamele, iyilik.

l.+ile 214b/6

[=1]

Ma‘āz bk. **Mu‘āz bin Cebel**

M. 186a/12

[=1]

ma‘būd [Ar.]

1.Kendisine ibâdet olunan varlık,
ilâh, Allah.

m. 223b/13

2.Bâtıl din mensuplarının tanrılaştırıp
taptıkları varlık, kuvvet veya nesne.

m.+ı 216b/11

[=2]

mādde [Ar.] Duyularla algılanabilen
nesne.

m.+sin 217b/10

[=1]

mādām[Ar.] Madem, çünkü.

m. 218a/1, 225a/9

[=2]

maġfiret [Ar.] Bağışlama.

m. 204b/8, 204b/9, 221b/6

[=4]

maġzūbi [Ar.]Kendisine gazap edilmiş,
kızılmış olan.

m. 203a/3

[=1]

maḥal [Ar.]Yer, mekân.

m.+de 205b/9

[=1]

maḥalle [Ar.]Mahalle.

m.+si 187b/7

[=1]

maḥrec [Ar.] Ses veya harfin ağızdan
çıkış şekli, söyleyiş, telaffuz.

m. 200a/12, 200a/13, 200a/14,
200a/8, 200b/1, 200b/10, 200b/13,
200b/2, 200b/3, 200b/5, 200b/6,
200b/7, 201a/1, 201a/14, 201a/3,
201a/5, 201a/8, 201b/9

m.+de 197a/12, 197b/12, 201a/12

m.+den 200a/10, 200a/7, 200a/9,

201a/13

m.+dendür 201b/14, 202a/1, 202a/2,

202a/3, 202a/4

m.+dür 195a/8

m.+e 194a/7, 201b/8, 202b/9

m.+i 195a/1, 195a/2, 195a/3,

195b/10, 195b/14, 196a/11, 196a/3,
197a/10, 197a/2, 197a/7, 198a/14,
198a/2, 198b/3, 200a/12, 200a/8,
201a/10, 201a/11, 201a/12, 201b/1,
201b/3, 201b/4, 201b/9, 204b/6

m. + idür 198a/3, 198a/5

m. + in 201a/14, 201b/1

m. + inde 197b/1, 197b/13

m. + inden 195b/13, 196a/1, 197a/11

m. + ine 195b/14, 201b/9

m. + ini 198a/13, 198b/2

m. + inüñ 198a/5

m. + leri 198a/11, 199a/12, 201b/11

ķurb-ı m. 203a/9, 202b/11

ķurb-ı m. + e 202b/8

→ *ķurb*

maħrec-i ħāfe [Ar.+Ar.] Kenar

mahreci.

m. -i ħāfeden 198b/8

[=89]

maħşuş [Ar.] Has, özgü.

‘aded-i m. 225b/13

→ *‘aded*

[=1]

maħv [Ar.]Yok etme, yok olma.

‘afv-ı m. 215a/5

→ *‘afv*

maħv olun- [Ar.+T.] Yok edilmek..

m. olına 218a/2

[=2]

maħz [Ar.] Saf, sırf, hâlis.

ta‘abbūd-ı m. 219b/3

ta‘abbūd-ı m. + dur 219b/2

→ *ta‘abbūd*

[=2]

maķām [Ar.] Bir durakla bir güçlünün

etrâfında onlara bağlı olarak

kümelenen ve belli bir seyir gösteren

seslerin genel durumu.

m. + ıdur 221b/13

m. + ındaki 193a/5

2.Mertebe, mânevî rütbe.

m. + ın 215b/12

[=3]

maķbūl [Ar.]Kabul edilen.

maķbūl ol- [Ar.+T.]Kabul edilmek.

m. olur 212a/12

[=1]

maķşūd [Ar.]

1.İstenilen şey, amaç, maksat.

m. 201b/6, 216a/14.

2. Kastedilen.

m. 201b/9, 218b/4

[=4]

māl [Ar.] Mülk, varlık.

m. + ı 227b/6, 227b/7

[=2]

ma'lûm [Ar.] Herkes tarafından bilinen,
öğrenilmiş olan (şey).

m. 211a/9, 216b/7

m.+dur 209a/14, 216a/1

ma'lûm ol [Ar.+T.]Bilinmek.

m. oldı 183b/13, 184a/12, 184b/5,
186a/4, 189b/10, 190b/4, 191b/5,
214a/9, 220a/3, 220b/5, 224a/6

m. olmuşdur 232a/5

m. olsa 190b/12, 191a/2

[=18]

ma'nâ [Ar.]Anlam.

m.+sı 204a/13, 223b/7

m.+sına 222b/3

m.+sında 222b/3, 222b/4, 222b/6,
223a/12

m.+ya 205a/4

[=8]

ma'nî [Far.] Anlam.

m. 184a/13, 184a/2, 184a/6, 184c/1,
203b/7, 205b/12, 205b/14, 207a/10,
207b/1, 207b/2, 209a/13, 209a/14,
216b/9

m.+de 189a/7, 201b/12, 204b/7,
209a/4, 219b/2

m.+den 229a/9

m.+dendür 217a/11

m.+si 184a/5, 184a/7, 188b/6,
188b/7, 196a/12, 203b/5, 207b/6,

214a/1, 214b/13, 215a/10, 221b/5,
231a/8

m.+sinde 222b/6

m.+sine 207b/6

m.+sinedür 194b/13

m.+sini 217b/7

m.+ye 184b/8, 188b/8, 194a/2,
203b/4

m.+yedür 184a/12, 184a/9

[=42]

ma'nîsüz [Far. "ma'nî" + T. "-sÜz"]

Anlamsız.

m. 205a/5

[=1]

ManzûmEserin kime ait olduğu tespit
edilemedi.

M.+dan 224b/12

[=1]

ma'siyet [Ar.] Günah.

m. 231a/1

m.+den 228a/10

[=2]

Mâverâ'i'nnehir [Ar.+Ar.]

Maveraünnehir.

M.+de 230b/12

[=1]

ma'zûr [Ar.] Mâzereti olan, özrü
bulunan, özürlü.

m. 193b/6

m.+dur 193b/7

[=2]

Mebsût Serahsî'nin (ö. 483/1090)

Hanefî fikhına dair eseri.

M. 192b/13, 226a/13

[=2]

Mecîd [Ar.] Şanı, şerefi yüce olan.

Qur'ân-ı m.+de 225a/4, 229a/13

→ *Qur'ân*

[=2]

meclis[Ar.] Bir konuyu konuşmak,
görüşmek için yapılan toplantı.

m.+de 230a/6, 232a/9

m.+e 232a/11

m.+inde 232a/10

m.+ine 224a/9

[=5]

mecmece [Ar.] Yazının karışık olması.

mecmece-yi ħurûf [Ar.+Ar.]

Harflerin yazılışındaki karışıklık.

m.-i ħurûfdur 193a/12

[=1]

mecmû' [Ar.] Bütün, cümle, hep.

m. 216b/8, 230a/9

[=2]

mecrûĥ [Ar.] Yaralanmış.

m. 208a/7, 208b/6

[=2]

med [Ar.] Bir hecenin bir harfini,
bilhassa elif sesini uzatarak telaffuz
etme.

m.+i 207a/9

[=1]

medĥal [Ar.] Giriş yeri, giriş.

m.+i 198a/5, 198a/8, 198a/9,

200b/11

m.+üñ 198a/5

[=5]

meger [Far.] Ancak, yalnız, fakat.

m. 189a/10, 189a/13, 189a/4,

189b/2, 191b/14

[=5]

mehābet [Ar.] Büyük ve heybetli
kimseler karşısında duyulan çekinme
ve korku hissiyle karışık saygı.

m.+in 215a/9

[=1]

meĥāric Ar.] Mahreçler.

m. 200a/6

m.+de 206b/14

m.+i 194a/12

m.+üñ 200a/12

meĥāric-i ħurûf [Ar.+Ar.]

Harflerin dudak, ağız veya boğazdan
çıktığı yerler.

m.-i ħurûf

194a/8, 195a/3, 201b/12, 201b/7

m.-i ħurûfa 194a/11

m.-i ħurūfđan 194a/12

m.-i ħurūfi 193b/13, 200a/5

m.-i ħurūfuñ 194b/11

[=13]

meķābir [Ar.]Mezarlar, mezarlıklar.

m. 231a/6

[=1]

mekān [Ar.]Yer, mahal.

m. + ı 194b/12

[=1]

mekrūh[Ar.] İslām dīninde haram olmadığı halde hoş görülmeyen veya yapılması yasaklanan durum, davranış.

m. 189a/9, 191b/13, 191b/14

m. + dur 188b/10, 189a/10, 189a/6,

189a/8, 191b/13, 228a/2

vaķt-i m. + a 211b/5

→ *vaķt*

mekrūh ol- [Ar.+T.] Yapılması şeriatca hoş görülmemek.

m. olmaz 189b/1

m. olur 189b/1

[=12]

mekrūhāt [Ar.] Mekruh olan şeyler.

m. + dandur 205a/12

[=1]

melāike[Ar.] Melekler.

m. 219a/12, 219b/1,229b/10

m. + den 225b/12

m. + ye 225b/13

[=5]

melik [Ar.]“Mülkün gerçek sâhibi ve kâinâtın mutlak hükümdârı” anlamında esmâ-i hüsnâdan (Allah’ın en güzel isimlerinden)dır.

m. + e 191a/9

[=1]

memlūk [Ar.]Köle, kul, bende.

m. + ine 193b/7

[=1]

menākıb [Ar.] Menkıbeler, din büyüklerinin üstün yaşayışlarıyla ilgili fıkralar, hikâyeler.

menākıb-ı ‘ulūm [Ar.+Ar.]

İlimlerin hikâyeleri.

m.-ı ‘ulūmda 230b/2

m.-ı ‘ulūmdan 231a/2, 231a/8

[=3]

menkūsan[Ar.] Murab olup

sonu ı lazıme ile biten (ya’dan önceki harfin harekesi esre olur) isimlere mankus isim denilir.

m. + dır 188b/12

[=1]

mensūh [Ar.] Geçersiz kılınmış, hükümsüz bırakılmış.

m. + dur 231b/12

mensûh ol- [Ar.+T.] Geçersiz kılınmak.

m. olmuş 190a/12

m. olsa 190a/13

[=3]

menzil[Ar.] Durak, harflerin çıkış noktası.

m.+i 197b/6, 200b/10

m.+inden 197b/5, 200b/10

[=4]

mertebe [Ar.] Kademe, derece.

m.+dedür 185a/11

m.+si 185a/12, 193a/11

[=3]

mervî [Ar.] Rivayet olunan.

M.+dür 207b/10

[=1]

mes'ele[Ar.] Mesele.

m. 184a/1, 184b/9, 185a/10, 185a/8, 187a/4, 187b/1, 187b/9, 188b/10, 188b/2, 189a/11, 189a/14, 189a/9, 189b/12, 190b/12, 191a/3, 191b/14, 192a/12, 192b/12, 192b/3, 192b/6, 192b/8, 193a/10, 193b/4, 202b/9, 203a/14, 203b/2, 205a/6, 205b/3, 207a/5, 208b/13, 208b/14, 208b/4, 208b/5, 208b/8, 209a/1, 209b/1, 209b/7, 210a/5, 210a/9, 210b/11, 211a/9, 214a/12, 219b/7, 220b/14,

220b/5, 221a/3, 222b/1, 225b/8, 227b/2, 227b/4, 228a/1, 228a/11, 228a/4, 228b/12, 229a/10, 229a/2, 229b/14, 230a/10, 230a/4, 230a/6, 230b/7, 231a/2, 231b/7, 232a/9

m.+de 184b/14, 190b/3, 211a/11

m.+deki 205b/1

m.+ler 191b/13, 212a/2

m.+lerüñ 211b/12

m.+nüñ 222a/9

m.+sinde 207a/12

mes'ele-yi istikbâl-i kıble

[Ar.+Ar.+Ar.]İstikbâl-i kıble meselesi.

m.-yi istikbâl-i kıble 215a/10

mes'ele-yi kıyâm[Ar.+Ar.] Kıyâm meselesi.

m.-i kıyâm 215b/8

mes'ele-yi rükû' [Ar.+Ar.] Rükû meselesi.

m.-i rükû' 216a/13

mes'ele-yi setr-i 'avrat[Ar.+Ar.]

Setr-i avrat meselesi.

m.-yi setr-i 'avrat 214b/13

mes'ele-yi tahâret [Ar.+Ar.]

Taharet meselesi.

m.-yi tahâret 214b/8

[=78]

mesâ'il[Ar.] Meseleler.

m. 204a/1, 204a/5, 204a/9

m.+i 225b/1

m.+ũñ 211b/1

mesā'il-i Fātiḥa [Ar.+Ar.] Fatiha meseleleri.

m.-i Fātiḥa 202b/6, 216b/13

mesā'il-i ḥuzūrsuz

göñül[Ar.+Ar.+T.] Huzursuz gönül meseleleri.

m.-i ḥuzūrsuz göñül 217a/6

mesā'il-i i'rāb[Ar.+Ar.] İrab meseleleri.

m.-i i'rāb 205b/10

mesā'il-i kıṛā'at[Ar.+Ar.] Okuma meseleleri.

m.-i kıṛā'at 216b/6

mesā'il-i

müteferriḳa[Ar.+Ar.]Karışık, dağınık meseleler.

m.-i müteferriḳa 206b/5

→ müteferriḳa

mesā'il-isubḥāneke [Ar.+Ar.] Sübhaneke duasının meseleleri.

m.-i subḥneke 202a/14

mesā'il-i vuḳūf[Ar.+Ar.] Durma meseleleri.

m.-i vuḳūf 205a/7

mesā'il-iet-taḥiyyātu [Ar.+Ar.] Ettehiyyatü duasının meseleleri.

m.-i etteḥiyyātu 205a/1

mesā'il-i izācāe[Ar.+Ar.] İzâcâe sûresinin (Nasr sûresi) meseleleri.

m.-i izācāe 204b/3

mesā'il-i ḳunut[Ar.+Ar.] Kunut duasının meseleleri.

m.-i ḳunut 204b/10

mesā'il-i tebbet[Ar.+Ar.] Fil sûresi meseleleri.

m.-i tebbet 204a/14

[=17]

meşābe [Ar.] Derece, değer, ölçü.

m.+deki 206a/10

[=1]

Mebsût Ebû Abdillâh Muhammed b. el-Hasen b. Ferkad eş-Şeybânî'nin eseri.

M. 187b/6

M.+dan 223b/14, 225b/8

[=3]

mescid [Ar.] Mescit.

m. 187b/9, 220a/6

m.+de 219b/9, 220a/10, 220a/6, 230b/9

m.+e 230b/8

m.+i 187b/7

[=8]

meşel [Ar.] Örnek, benzer, misal.

m.+i 212a/7

[=1]

meşelâ[Ar.] Misal olarak, örnek olarak, söz gelişi.

m. 199a/4, 216b/8, 218b/6

[=3]

meşh[Ar.] Abdest alırken ıslak eli başın en az dörtte birine veya mest üzerine sürme.

müddet-i m. 211b/7

→ *müddet*

meşh ét- [Ar.+T.]Abdest alırken ıslak eli başın en az dörtte birine veya mest üzerine sürmek.

m. edecek 208b/13

[=2]

Mesîh ibnullâhHz. İsâ'nın lakabı.

M. +dan 205a/10

[=1]

Mes'ûdîAbdullah b. el-Hüseyin Ebu Muhammed en-Nasîhî'nin eseri.

M. +de 184b/9, 185a/10, 193b/9, 203a/11, 204a/4, 205a/12, 206b/6, 207a/11, 207b/5, 208a/1, 208a/11, 209a/7, 210a/5, 210a/9, 211a/9, 218b/13, 218b/8, 219a/8, 219b/5, 220b/9, 221a/13, 222b/1, 223b/4, 225a/1, 232b/9

şalavât-ı M. +den 227b/5

→ *şalavât*

[=26]

meşâyiḥ[Ar.] Şeyhler.

m. 186b/13, 187b/7, 188a/9, 188b/6, 194a/7, 201b/7, 204b/10, 206b/13, 207a/8, 208b/5, 219a/14, 219a/9, 219b/2, 221a/13, 222a/13, 230b/12

m. +den 194a/4, 208b/9

m. +üñ 185a/2, 185a/4, 185a/7, 204b/5, 206a/5, 206b/9, 228a/12

iḥtilâf-ı m. 184b/14

→ *iḥtilâf*

meşâyiḥ-i Belḥ [Ar.+Far.]Belh şehrinin şeyhleri.

m.-i Belḥ 230b/8

[=27]

meşğûl[Ar.] Bir işle uğraşan.

m. 228a/4, 230b/14

meşğûl ét- [Ar.+T.] İlgilenmek.

m. etmekdür 215a/12

meşğûl ol-[Ar.+T.] İlgilenmek, alakadar olmak.

m. ola 217a/8

m. olasin 214a/14

m. oldı 218a/10

m. olduğı 213b/4

m. olduğıçün 218a/13

m. olmak 228a/10

m. olmaya 217a/14

m. olmuş 228a/11

m. olsalar 230b/14

[=12]

meşrû' [Ar.] Dince yasaklanmayan, dîne, şerîata, akla, vicdâna ters düşmeyen, kânun ve geleneklere uygun olan.

m. 187a/8, 193a/7, 193a/9, 211a/7

m.+dur 192a/6, 193a/8, 222a/3

[=7]

Mevlâ [Ar.] Allah.

M.+sı 215a/8, 215a/9, 215b/9

M.+sına 215b/11

M.+sından 215a/9

M.+ya 193b/7

[=6]

mezheb [Ar.] Bir dinde belirli görüş ve anlayış farklılıklarından doğan kollardan her biri.

m. 232b/12, 232b/13

m.+dür 195a/6

m.+i 198b/10, 198b/5, 202b/4

m.+ince 198b/8

m.+inde 198b/13

m.+inden 198b/5

m.+ine 198b/11

mezheb-i aqvâ [Ar.+Ar.] Çok kuvvetli mezhep.

m.-i aqvâdur 198b/4

[=11]

mezkûrât[Ar.] Zikredilenler.

m.+a 209a/2

[=1]

mı bk.mi

m. 186b/2, 191b/10, 205b/3,

224a/13, 226b/8, 229a/11, 232a/11,

232a/12

m.+dur 221b/12

[=12]

mi [T.] Soru edatı.

m. 190a/10, 220b/3, 226a/11,

229a/10, 229a/11, 232b/3, 232b/4

m.+dür 212a/9, 221b/12

m.+sin 186b/1

[=12]

mihrâb [Ar.] Câmî, mescit gibi ibâdet yerlerinde kible duvarında bulunan, cemâatle namaz kılınırken imamın önünde durduğu, zeminden biraz yüksek girintili yer.

m.+daki 188a/14

m.+dan 188a/12, 188a/13

[=3]

miqdâr [Ar.] Miktar.

m. 183a/10, 183b/14, 193b/8,

208b/8, 209b/13, 209b/9, 210a/7

m.+ı 185b/2, 188a/5, 193b/5,

202a/12, 208a/2, 208b/12, 208b/9,

210a/14, 214a/3, 215b/8, 218b/6,

224a/11, 224b/10, 224b/5

m. +ınca 209b/8, 213a/13

m. +ında 209b/7

[=25]

mīm[Ar.] (م) Arap alfabesinin yirmi dördüncü harfi.

m. 199b/11, 200a/1, 201a/11, 201a/9, 202a/4, 205b/14, 206a/1

m. +dür 199b/9

m. +i 194b/9

m. +ün 199b/13, 201a/10

[=11]

Mi'râc [Ar.] İslâm inancına göre Hz. Muhammed'in, Cenâb-ı Hakk'ın dâveti üzerine yedi kat semâyı aşır Allah'ın huzûruna yükselerek O'nunla görüşmesi mucizesi.

Mi'râc Gecesi [Ar.+T.] Hz.

Muhammed'in mîrâca çıktığı gece, recep ayının 27. gecesi

M. Gecesinde 229b/1, 230a/14

[=2]

mişâl[Ar.] Örnek, numûne.

m. 185a/2, 205a/12

m. +i 194a/6, 202a/5, 205a/8, 207a/6, 217b/12, 222b/4, 225a/10

m. +leri 218b/9

[=10]

mişl[Ar.] Eş, benzer.

m. +e 203b/6

m. +i 207b/8

m. +ine 194a/3

[=3]

miyâne[Far.] Bir şeyin ortası, orta, vasat.

m. 210a/2

[=1]

mu'teber[Ar.] Güvenilen, îtimat edilen.

m. 208b/12

[=1]

mu'arref[Ar.] Târif edilmiş, tanımlanmış.

m. 229a/10, 229a/10,

[=1]

mu'ayyen[Ar.] Belli, belirli.

m. 186a/9

mu'ayyen ol- [Ar.+T.] Belli olmak.

m. oldı 186a/10

[=2]

Mu'âz bk. **Mu'âz bin Cebel**

M. 186b/1

M. +ı 186a/13

[=2]

Ma'âz bin Cebel bk. **Mu'âz bin Cebel**

M. 213b/11

[=1]

Mu'âz bin Cebel Ebû Abdîrrahmân

Muâz b. Cebel b. Amr el-Ensârî (ö.

17/638)Sahâbî.

M. +den 186a/11

[=1]

mû‘ciz[Ar.] Mûcize.

m. +dür 183b/14

[=1]

mufaşşal [Ar.] Kurân'ın sonundaki kısa sûreler.

evsaṭ-ı m. 186b/14, 187a/2

kıṣār-ı m. 187a/1, 187a/3

ṭivāl-ı m. 186b/14, 187a/2

evsaṭ-ı m. +dan 186b/13

kıṣār-ı m. +dan 186b/12

ṭivāl-ı m. +dan 186b/12

→ evsaṭ, kıṣār, ṭivāl

[=9]

muḥabbet[Ar.] Sevgi.

m. +i 215b/3

[=1]

Muḥammed bk. **Muḥammed-i**

Resûlullâh *M.* 223b/14

[=1]

Muḥammed-i Resûlullâh Allah'ın

elçisi Hz. Muhammed.

M. +uñ 221a/12

[=1]

Muḥammedüb bk. **Muḥammed-i**

Resûlullâh

M. 202a/6

[=1]

Muḥammed bin Ḥasan Ebû Abdullâh

Muhammed b. el-Hasen b. Ferkad eş-

Şeybânî (ö. 189/805) Ebû Hanîfe'nin

önde gelen talebesi

M. 223a/14, 223b/2

M. +dan 185a/10, 221b/14

[=4]

Muḥammed ibni Ḥasan

bk. **Muḥammed bin Ḥasan**

M. 223a/5

[=1]

muḥayyer [Ar.] İsteddiğini seçmekte,

dilediği gibi davranmakta, herhangi bir

şeyi kabul edip etmemekte serbest olan

(kimse).

m. +dür 191b/14, 192b/4, 219a/4,

223a/5

muḥayyer êt- [Ar.+T.]İsteddiğini seçmek.

m. etmek 224b/6

muḥayyer kııl- [Ar.+T.] Seçmeye izin vermek.

m. kııldı 224b/6

[=6]

Muḥîṭ Serahsi'nin yazmış olduğu el-

Muhit bi'l-Fıkh adlı eser.

M. +den 203b/11, 204a/11, 205b/11

[=3]

muhtelif [Ar.] Farklı, çeşitli.

m. +dür 225b/14

[=1]

muḳadder [Ar.] Allah tarafından ezelde belirlenip takdir edilen.

m. 210a/5

[=1]

Muḳaffaḳ[?] Tespit edilememiştir.

M. +dan 231b/6

[=1]

muḳārenet [Ar.] Birbirine uygun olma, uygunluk.

muḳārenetēt-[Ar.+T.] Uymak.

m. ēde 225b/11

[=1]

muḳīm [Ar.] Dînen misâfir veya seferî sayılmayan kimse.

m. 225b/3

m. +e 222b/13, 222b/14, 223a/2

[=4]

muḳtedī[Ar.] İmama uyup arkasında namaz kılan kimse.

m. 189b/13, 190b/10, 190b/5, 191b/6

[=4]

murād [Ar.] Maksat.

m. 193b/13, 198b/3, 203b/10,

213a/4, 219a/7, 220a/8, 229a/2, 233a/7

[=8]

murdār [Far.] Kirli, pis, mundar.

m. 191a/3

[=1]

Mūsā İsrâiloğulları'na gönderilen ve kendisine Tevrat indirilen peygamber.

ḳıṣṣa-ı M. +ya 190b/1

→ *ḳıṣṣa*

[=1]

muṣāfaḥa [Ar.] Selâmlaşma, tokalaşma.

m. 231a/12, 232b/4

m. +da 231b/8

muṣāfaḥa ét- [Ar.+T.]

Selamlaşma maksatlı tokalaşmak.

m. ēdeler 231a/12

m. ēdiip 231b/4, 232a/3

m. ētmek 231a/11, 231b/7

m. ētse 229a/1

muṣāfaḥa olun- [Ar.+T.]

Selamlaşmak.

m. olunmaya 229a/1

[=10]

muṣannif[Ar.]Kitap telif eden kimse, yazar, müellif.

muṣannif -i Ḥalasıatü'l Fatāwī

[Ar.+Ar.] Ḥalasıatü'l Fatāwī isimli

eserin yazarı.

*m.-i Ḥalasıatü'l Fatāwī*184b/13,

193a/13

[=2]

muşavver[Ar.] Bir şekle, bir biçime konulmuş, şekil ve sûret verilmiş.

m. 206a/4

[=1]

muşhaf [Ar.] Kur'ân-ı Kerim.

m. 217a/13, 232a/10

m.+dan 188a/12, 188a/7, 232a/9

m.+ına 221b/14

m.+ında 207b/6

[=7]

muṭābık[Ar.] Uygun.

muṭābık gel- [Ar.+T.] Uygun olmak.

m. gelür 196a/2

muṭābık ol-[Ar.+T.] Uymak.

m. olup 195b/8

[=2]

mu'teber[Ar.]

1. Makbul.

m.+dür 183b/13

2. İnanılır, güvenilir, îtimat edilir.

m.+dür 195a/5, 201b/4

[=3]

mu'temed [Ar.] İnanılır, güvenilir, emin (kimse).

m. 184b/13

[=1]

muṭī' [Ar.] Uyan, itâat eden, boyun eğen,tâbi olan (kimse).

muṭī' ol- [Ar.] Boyun eğmek.

m. olsa 216b/10

[=1]

muṭlak [Ar.] Kesin, kat'î, tam, eksiksiz.

ḥadīs-im.+dan 190b/7

→ ḥadīs

[=1]

muṭṭali' [Ar.] Bir işi haber almış olan, bilen, öğrenen, vâkıf ve haberdar olan.

m.+dür 216a/2

[=1]

muttaşif [Ar.] Bir hal ve sıfatla nitelenmiş olan.

m. 216b/7

[=1]

muttaşıl [Ar.] Aralıksız ve yan yana olan, bitişmiş durumda bulunan, bitişik.

mutaşşıl ol- [Ar.+T.] Bitişik olmak.

m. olmak 196a/10

m. olur 197a/10, 196b/14, 200b/5

[=4]

muṭāfık [Ar.] Uygun, münâsip.

m. 194a/11

m.+dur 203b/5

muṭāfık gel- [Ar.+T.]Uygun, elverişligörünmek.

m. gelmez 198b/13

muvāfık ol- [Ar.+T.] Uygun olmak.

m. ola 194a/9

[=4]

muvaḳḳat [Ar.] Belirli bir zamâna mahsus olan, az süren.

ḥarām-ı m. +dur 227a/6, 227a/9

→ *ḥarām*

muvaḳḳat ol- [Ar.+T.] Az sürmek.

m. olan 227b/1

[=3]

muvāzabet [Ar.] Bir işi aksatmadan yapma, bir işte ciddiyet, sebat ve devamlılık gösterme.

muvāzabetet- [Ar.+T.] Bir işte ciddiyet, sebat ve devamlılık göstermek.

m. etdügiçün 224b/8

[=1]

muẓāf [Ar.] Bir şeye eklenen.

muẓāfol- [Ar.+T.] Bir şeye eklenmek.

m. 222b/10, 222b/7

[=2]

mü'ebbed [Ar.] Daima.

ḥarām-ı m. +dür 227a/6, 227a/7

→ *ḥarām*

[=2]

mü'ezzin [Ar.] Namaz vakitlerini haber vermek için ezan okumakla görevli kimse.

m. +e 227b/13

[=1]

mü'min [Ar.] İman sâhibi kimse, müslüman.

m. 212a/14, 229a/3, 229b/14, 231b/1, 231b/4

m. +e 214a/12, 231a/14

m. +lerden 225b/12

m. +lere 231a/11

mü'min-i 'āşī [Ar.+Ar.] Allah'ın emirlerine uymayan müslüman.

m.-i 'āşīdür 233a/1

mü'min-i sünnī [Ar.+Ar.]

Sünnîliği benimsemiş müslüman.

m.-i sünnīdür 233a/1

[=11]

mübāḥaṣe [Ar.] Karşılıklı konuşma.

mübāḥaṣe ol- [Ar.+T.] Karşılıklı konuşmak, fikir tartışması yapmak.

m. olmuş 205b/2

[=1]

mübārek [Ar.] Çok saygı değer, hürmete lâyık, muhterem.

m. 186a/6, 190a/8, 190b/2, 218a/5, 218a/7

[=5]

mübtedî [Ar.] Bir işe yeni başlayan (kimse).

m. +dür 233a/3

[=1]

mübtelâ [Ar.] Tutulmuş, düşkün.

mübtelâol- [Ar.+T.] Düşkün olmak, alışmak.

m. olan 213a/10

[=1]

mücerred [Ar.] Düşüncede var olan.

m. 193a/12, 198a/6

[=2]

mücmelen [Ar.] Kısaltılmış, özetlenmiş.

m. 183a/6, 194a/8

[=2]

müdāyene [Ar.] Ödünç alıp verme,

karşılıklı borçlanma.

āyet-i m. 185a/5

→ āyet

[=1]

müddet [Ar.] Süre.

müddet-i mesh [Ar.+ Ar.] Mesh verme süresi.

m.-i mesh 211b/7

[=1]

müfsid [Ar.] Ara bozan, bozgunculuk yapan, fitne fesat çıkaran.

m. +dür 207a/6

müfsid-i şalât [Ar.+Ar.] Namazı

bozan şey.

m.-işalâtdur 207a/12

[=2]

müftî [Ar.] Müftü.

m. +ye 227b/12

[=1]

mükāleme [Ar.] Karşılıklı konuşma.

m. 190b/3

[=1]

mükerrer [Ar.] Tekrar edilmiş,

tekrarlanmış.

m. 219a/7

m. +de 219a/5

m. +den 219a/6

[=3]

mülāzım [Ar.] Bir şeye devamlılık gösteren.

mülāzım-ı hizmet [Ar.+Ar.]

Hizmette devamlılık.

m.-ı hizmet 215b/10

[=1]

mültekat bk. **fetāvā**

fetāvā-yı m. +dan 205b/10, 205b/5, 207a/5

[=3]

mümkin [Ar.] Mümkün.

m. 212a/9

[=1]

münādī [Ar.] Bir haberi yüksek sesle

duyuran, îlân eden kimse.

m. 214b/6

[=1]

münāfī [Ar.] Karşıt, aykırı, muhâlif.

m. 225a/11, 225a/9

[=2]

münekker [Ar.] Tanımlanmamış, târif edilmemiş.

m. 229a/11

m. +dür 229a/11

[=2]

münferid [Ar.] Başka kimse veya şeylerden ayrı olan, tek, yalnız, müstakil.

m. 222b/11

[=1]

münker [Ar.] Dince uygun görülmeyen, câiz olmayan şey.

m. +den 214a/8

[=1]

münkire bk. **münker**

nehy-i m. +dür 231a/5

→ nehy

[=1]

müntehā [Ar.] Bir şeyin varabileceği son nokta, son, nihâyet.

m. +sı 229b/12

müntehā-yı lisān [Ar.+Ar.] Dilin

sonu.

m.-yı lisāna 196b/10, 197a/14,

197a/3, 197a/5, 197a/9, 197b/1,

197b/10, 197b/11, 197b/12, 197b/13,

197b/14, 197b/5, 197b/6, 198a/1,

198a/2, 198a/4, 200b/11, 200b/6,

200b/8

m.-yı lisānına 198a/8

[=23]

müretteb [Ar.] Sıralanmış, sıralı.

m. 186a/10, 186a/9

[=2]

müsāfir [Ar.] Seferî olan kimse, yolcu.

m. 187a/4

m. +e 222b/12, 223a/2

m. +in 225b/3

m. +ün 223a/1

[=5]

müsāmaḥat [Ar.] Gerekli dikkat ve

ciddiyeti göstermeme, gevşeklik,

ihmal.

m. 206b/14

[=1]

müşhil [Ar.] Bağırsakların çalışmasını sağlayan ilâç.

m. 217b/10, 217b/9

[=2]

müstakīm [Ar.] Doğru yolda olan,
doğru, dürüst.

m. +e 198b/14

[=1]

müsteḥab [Ar.] Dince makbul (iş ve
davranış).

m. +dur 222a/12

vaḳt-i m. 211b/5

→ *vaḳt*

[=2]

müstevlī [Ar.] Yayılmak sûretiyle her
tarafı kaplayan, yayılan.

müstevlī ol-[Ar.+T.] Yayılmak.

m. olsa 218a/1

[=1]

Müsülmān [Ar.] Müslüman.

M. 192a/12, 212b/8, 229a/6

M. +a 228b/12, 228b/13

M. +lar 210b/8, 232b/12

M. +lara 226b/3

[=8]

Müsülmānlık [Ar. “Müsülmān” + T. “-
lık”] Müslümanlık.

m. +uñ 212a/3

[=1]

müşrik [Ar.] Allah’a ortak koşan,
birden fazla tanrıya inanan kimse.

m. +e 227a/14

[=1]

mütāba‘at [Ar.] Birine uyup
arkasından, izinden gitme, ona tâbi
olma.

m. 197a/12

[=1]

müte‘ahhid [Ar.] Bir işi üzerine alan,
taahhüt eden (kimse).

m. +iniñ 206a/12

[=1]

müte‘allik [Ar.] Âit, dâir, ilgili, alâkalı.

m. 194a/13, 224a/2

[=2]

müte‘azzir [Ar.] Yapılması güç olan,
yapılamaz, güç, zor.

m. +dür 189b/5

[=1]

müteferriḳa [Ar.] Karışık dağınık.

mesā’il-i m. 206b/5

→ *mesā’il*

[=1]

müteḡayyir [Ar.] Başka bir şekle giren,
başka bir hal alan, değişen.

müteḡayyirol- [Ar.+T.] Başka bir
hâl almak.

m. olurdu 213b/8

[=2]

müteḡarrik [Ar.] Harekesi olan,
harekeli (harf).

m. 199b/14

[=1]
mütekebbir [Ar.] Büyüklük taslayan.
m. 219a/13

[=1]
mütellim [Ar.] Konuşan, söyleyen kimse.
m. 188a/11

[=1]
mütevvecih [Ar.] Yönelmiş, yönelen.
mütevvecihol- [Ar.+T.] Yönelmek.
m. olalar 231a/1

[=1]
müttetfağ [Ar.] İttifak edilen.
m. +dan 205a/12

[=1]
müvverref [Ar.] Tespit edilememiştir.
m.-i 'Aceli 185b/2

[=1]
müyesser [Ar.] Nasip olan.
müyesser ol- [Ar.+T.] Nasip olmak.
m. oldu 196b/2

[=1]
nā [Far.] nā- ön ek. Genellikle Farsça, bazen de Arapça sıfatların başına gelerek dilimizdeki “olmayan, değil” kelimelerinin anlamını karşılar.
nā-reside [Far.+Far.] Olgunluğa ulaşmamış.

n.-reside 191a/2
n.-residenün 191a/2
n.-reside olıcağ 222b/4
nā-mu‘ayyen[Far.+Ar.] Belli değil.
n.-mu‘ayyen 183b/8, 218b/14

[=5]
Nāfi‘[Ar.] Ebû Ruveyym Nâfi‘ b. Abdirrahmân b. Ebî Nuaym el-Medenî (ö. 169/785) Kırâat-i seb‘a imamlarından.
N. 190a/1

[=1]
nāfile [Ar.] Farzların dışında kılınan namaz.
n. 209b/4, 209b/5, 222a/11, 222a/9
n.+de 191b/14, 222a/7
n.+leriün 222a/4
n.+yi 222a/7

[=8]
naḥv [Ar.] Söz dizimi, cümle bilgisi.
ekābir-i n.-i kında 195a/5
→ ekābir

[=1]
nāqış [Ar.] Tam olmayan, eksik, noksan.
n. 212a/12

[=1]

naql [Ar.] Anlatma, aktarma.

n. +dür 193a/10

naql ét- [Ar.+T.] Anlatmak,
aktarmak.

n. éderdüm 191b/2

n. éderdüñ 191b/2

naql ol- [Ar.+T.] Anlatmak,
aktarmak, rivayet etmek.

n. olmuş 204a/11

n. olup 228b/13

naql olun- [Ar.+T.] Anlatılmak,
aktarılmak, rivayet edilmek.

n. olunmuş 205b/11

n. olunup 201b/13

n. olunmuş 184b/1, 184b/10, 185a/10,
186a/7, 186b/10, 186b/3, 186b/7,
190a/14, 190a/6, 190b/3, 192a/7,
192b/12, 192b/6, 192b/9, 203b/11,
204a/14, 205b/5, 206a/7, 206b/2,
207a/5, 208a/11, 221a/4, 223b/14,
224b/12, 224b/9, 225b/8, 226a/11,
226a/2, 227b/6, 228a/2, 229a/6,
230b/2, 230b/4, 231a/2, 231a/8,
231b/6, 232a/5

n. olunmuşdur 232b/1

[=45]

na'ln [Ar.] Tahtadan tek parça hâlinde
oyulmuş yüksekçe ayakkabı.

n. 218a/7, 230b/3

[=2]

namāz[Far.] Namaz.

n. 183b/9, 184a/1, 184b/11, 185a/9,
186a/4, 186b/5, 186b/7, 193b/7,
193b/8, 194a/6, 202a/14, 202b/14,
202b/5, 203b/14, 204a/10, 204a/2,
204a/3, 204a/5, 204a/6, 204a/7,
204a/8, 204a/9, 204b/13, 204b/3,
205a/1, 205a/11, 205a/2, 205a/3,
205a/4, 205a/6, 205a/7, 205b/12,
205b/6, 205b/7, 206a/13, 206a/7,
207a/10, 207b/7, 208b/8, 209a/1,
209a/4, 209b/2, 209b/4, 209b/6,
211a/11, 211a/12, 211a/6, 211b/8,
212a/10, 212a/3, 212b/14, 212b/5,
212b/9, 213b/12, 213b/14, 213b/3,
214b/3, 214b/5, 215b/1, 218a/12,
219b/8, 220a/3, 220a/4, 220a/6,
220a/7, 222b/5, 224a/10, 225a/14,
225a/6, 225b/5, 226b/2

n. +a 213b/1, 213b/5, 215a/7, 215b/3,
216a/3, 222a/10, 224a/2, 225a/11,
225a/9, 226a/5

n. +da 183a/3, 183b/1, 183b/13,
185a/11, 185a/8, 188a/5, 188a/6,
188a/7, 188b/2, 189a/10, 189a/12,
191a/12, 191a/9, 191b/1, 192a/13,
192b/1, 192b/7, 202a/10, 202a/9,
205b/8, 206a/8, 206b/2, 207a/13,

207a/9, 207b/5, 210a/5, 213b/10,
 213b/5, 213b/9, 215a/14, 215b/1,
 215b/9, 216a/9, 216b/6, 217a/6,
 218b/1, 218b/2, 219a/9, 225b/8,
 225c/1, 230b/10

n. +dan 187a/11, 190a/9, 191b/10,
 205a/6, 211a/1, 211a/10, 212a/6,
 213a/4, 213a/8, 217a/4, 218a/14,
 218a/5, 221a/7, 223a/1, 224b/11,
 224b/9, 225a/6, 226b/2

n. +dandur 224b/11

n. +dur 191a/2, 222a/6

n. +ı 183b/1, 187a/13, 188b/3,
 188b/4, 188b/5, 190a/5, 190a/9,
 190b/11, 190b/14, 190b/5, 191a/1,
 191a/3, 191b/10, 191b/8, 193b/5,
 194a/1, 194a/4, 201b/11, 202a/14,
 202a/7, 202b/1, 202b/10, 202b/2,
 202b/5, 202b/6, 202b/7, 203a/1,
 203a/7, 203a/8, 203a/9, 203b/1,
 203b/4, 203b/9, 204a/11, 204b/12,
 204b/5, 205a/13, 205a/8, 206a/10,
 206b/10, 206b/11, 206b/8, 207a/14,
 207a/3, 207a/8, 207a/9, 207b/1,
 207b/12, 207b/2, 207b/3, 208a/9,
 208b/1, 210a/4, 210b/1, 210b/13,
 210b/7, 211a/9, 211b/13, 212b/2,
 212b/4, 212b/7, 212b/9, 213a/14,
 213a/7, 213b/10, 213b/12, 214a/7,

216a/5, 216a/6, 216b/4, 217a/7,
 217b/11, 219a/8, 219b/11, 220a/13,
 220b/4, 221a/8, 222a/13, 225b/4,
 225b/5, 225b/7, 233a/13

n. +ıla 217b/4

n. +ın 212a/11, 212a/13, 219b/13,
 220a/2

n. +ında 187b/5, 220b/14, 221a/1,
 221a/3, 221a/9

n. +ından 213a/12, 213a/13, 221a/6

n. +ını 221a/2

n. +ınuñ 190b/12

n. +ıñ 225a/11

n. +lar 222b/14, 233a/14

n. +larda 186a/5, 187b/2, 187b/4,
 192b/4

n. +lardadur 191b/13

n. +laruñ 192a/1, 222b/2, 223a/4

n. +uñ 183a/5, 183b/4, 183b/5,
 189a/1, 189c/1, 203b/12, 206a/14,
 206b/3, 209a/10, 209b/13, 210a/6,
 211a/1, 211b/13, 211b/14, 212a/1,
 212a/7, 212b/10, 212b/12, 212b/13,
 212b/14, 212b/9, 213a/3, 213a/4,
 214a/9, 214b/12, 215b/5, 215b/6,
 216b/5, 217a/5, 218b/10, 218b/13,
 218b/14, 218b/5, 218b/7, 218b/8,
 220a/14, 222b/7, 222b/8, 222b/9,
 223a/11, 223b/2, 224a/10, 224a/12,

224b/10, 224b/5, 225a/12, 225a/14,
 225a/5, 225a/8, 225b/5, 225b/9,
 232b/9, 233a/14
a‘māl-i n.+dan 214a/12
 →a‘māl
ef‘āl-i n.+dan 233a/10
 → ef‘āl
erkān-ı n.+dan 183a/9
 → erkān
ḥaḳīḳat-i n. 215b/2
ḥaḳīḳat-i n.+uñ 214b/12
 → ḥaḳīḳat
ḥāl-i n.+da 228a/3
 → ḥāl
ḳaḏā n.+da 192b/5, 192b/6
 → ḳaḏā
*ṣūret-i n.*215b/1
 →ṣūret
aḥṣam n.+ında 186a/8, 186b/12,
 187b/13, 189b/14
aḥṣam n.+ından 188a/3
 →aḥṣam
bayram n.+ında 185b/14, 192b/2
 → bayram
cum‘a n.+ında 185b/12, 185b/14
 → cum‘a
erte n.+ı 187b/2, 192a/13
erte n.+ına 187a/8

erte n.+ında 185b/2, 185b/3, 185b/5,
 185b/9, 186b/12, 186b/4, 186b/8,
 187a/4, 189b/9, 190a/7, 190b/1, 191b/9
erte n.+ını 191a/8
erte n.+ınuñ 187b/1
 → erte
ikindü n.+ında 187b/13
 →ikindü
öyle n.+ında 187b/12
öyle n.+ınuñ 211b/5
 →öyle
yatsu n.+ın 211b/2
yatsu n.+ında 186a/12, 187b/14,
 193a/8
yatsu n.+ınuñ 192b/9
 → yatsu
namāz ḳıl- [Far.+T.] Namaz
 ibadetini yerine getirmek.
n. ḳıla 212b/1, 217b/3, 221a/8
n. ḳılan 191b/14, 211b/6, 214a/3,
 223a/5
n. ḳılanlara 220b/3
n. ḳılaruz 221b/10
n. ḳıldı 219b/9, 220a/11
n. ḳılınmayan 214a/7
n. ḳılinsa 222a/2
n. ḳılmaduñ 219b/10
n. ḳılmağa 213b/7
n. ḳılmaḳ 218b/2

n. kılmamışsın 221a/12
n. kılsa 192a/12, 217a/12
n. kılsalar 220a/9
n. kıluñ 217b/5, 226b/6
n. kılup 191a/5
n. kılur 191a/6, 191a/7, 221a/10
n. kılurdum 223a/7
n. kılurken 213b/6, 216a/12, 218a/9
n. kılursın 221a/11
n.+ı kıllalar 213a/9
n.+ı kıлмаға 205b/10
n.+ın kıldı 190b/2
öyle n.+ı kılırduķ 186a/2
vitr n.+ın kılmadıǵın 211b/2
cum'a n.+ın kılurken 211b/4
öyle n.+ın kılurken 225a/10, 225b/2
aķşam n.+ınuñ kılan 225b/6
bayram n.+ıñ kılurken 211b/3
erte n.+ıñ kılurken 211b/1
duķā n.+ıñ kılurken 211b/3
namāz kılcı [Far.+T.] Namaz kılan kimse.
namāzķ. 220b/4
namāz ķ.+laruñ 220a/12

[=401]

nāme [Far.] Mektup.

n. 184b/6

[=1]

naşb [Ar.] Arapçada bir kelimenin son harfinin üstün (a, e) okunması.

naşb-ı vāv [Ar.+Ar.] Vāv harfinin üstünlü okunması.

n.-ı vāvıla 206a/12, 206a/4

n.+ile 206a/9

[=2]

nāsi [Ar.] Unutan, nisyan eden

selām-ı n. 225a/13, 225a/14

selām-ı n.+dür 225a/3

→selām

[=3]

naşib [Ar.] Allah'ın bir kimseye tâyin ve kısmet ettiği şey.

n. 213a/8

n.+le 206a/2

naşib ol- [Ar.+T.] Kader olarak belirlenmiş olmak, onun kısmeti hâline gelmek. *n. ola* 217a/4

n. olmaz 216b/6

naşib bul- [Ar.+T.] Nasipten yararlanmak.

n. bulmaz 233a/7

[=5]

naşihat [Ar.] Öğüt.

n. 228a/4

[=1]

naşş [Ar.] Üzerinde tartışılması dinen câiz olmayan delil hükmündeki kesin

ifâde.

naşş-ı Kur'ân [Ar.+Ar.] Kur'ân'daki kesin hüküm.

n.-ı Kur'ân 183b/2

[=1]

Nâtîfî Ebû'l-Abbâs Ahmed b.

Muhammed b. Ömer en-Nâtîfî et-Taberî (ö. 446/1054) Hanefî âlimi.

Furûk-ı N. 208b/3

→ *Furûk*

[=1]

naẓar [Ar.] Bakma, göz atma.

n. 218a/8

n. +ından 216a/7, 216a/8

naẓar ét- [Ar.+T.] Bakmak.

n. éderler 203b/4

n. étđi 218a/7

n. étmez 213b/5

n. étse 213b/12

naẓar eyle- [Ar.+T.] Bakmak.

n. eyle 214b/6

[=8]

naẓargâh [Ar.+Far.] Bakılan yer.

n. +ı 214b/12

n. +ından 215a/1

[=2]

nāẓır [Ar.] Nazar eden .

n. +dur 216a/11

[=1]

naẓır [Ar.] Benzer, eş.

n. 204a/1

n. +e 203b/6

n. +i 207b/8

n. +ine 194a/3

[=4]

naẓm [Ar.] (Kur'ân için) Metin.

n. 184a/7

n. 184a/5

n. +ından 184a/5

[=3]

ne [T.] Hangi şey.

n. 183a/10, 185a/14, 188b/9,

190a/11, 190b/4, 195b/12, 208b/8,

209a/14, 210a/1, 210a/2, 210a/6,

214a/13, 214b/11, 217a/13, 220a/14,

220a/3, 229a/10

n. +dür 219a/9

[=18]

nebî: Peygamber.

hazret-i n. +den 196b/2

→ *hazret*

[=1]

Necmeddîn bk. **Necmeddîn Neseî**

N. 205b/4

[=1]

Necmeddîn Neseî Ebû Hafs

Necmüddîn Ömer b. Muhammed b.

Ahmed en-Neseî es-Semerikandî (ö.

537/1142) Hanefî fakihi, muhaddis,
müfessir, kelâmcı.

N. 205a/14

[=1]

nefes[Ar.] Soluk.

nefes vër- [Ar.+T.] Soluk vermek.

n. vëriip 214a/11

[=1]

nefiy [Ar.] Kelime-yi tevhîdin “ilâh
yoktur” anlamındaki “Lâ ilâhe” kısmı.

n. 220a/8

kelime-yi n. 207b/11

→ kelime

[=3]

nefs [Ar.] Kulun kötü, beğenilmeyen,
bayağı ve hayvânî arzuları, huy ve
fiilleri.

hadiş-i n. + ile 217b/11

→ hadiş

[=1]

nefsânî [Ar.] Nefse âit.

n. 218a/2

[=1]

nehâl[Far.] Bitki, çalı çırpı.

n. + i 209a/1

[=1]

nehy [Ar.] Birini bir şeyden alıkoyma,
bir şeyin yapılmasını yasak etme.

nehy-i münkire [Ar.+Ar.]Dince

uygun görülmeyen şeylerin
yasaklanması.

n.-i münkiredür 231a/5

nehyêt-[Ar.+T.] Yasak etmek,
yasaklamak, engellemek.

n. êtdi 231b/12

n. êtmişlerdür 228b/9

[=3]

ne‘imme[Ar.] Nimetler.

küfrân-ı n. 221b/8

→ küfrân

nerd [Ar.] Tavla oyunu.

n. 228a/5

[=1]

nerm [Far.] Yumuşak.

nermeyle- [Far.+T.]Yumuşatmak.

n. eyle 191a/14

[=1]

neseb[Ar.]Soy, soy sop, atalar.

n. 227a/3

n. + den 227a/2, 227a/5

[=3]

nesne[T.] Şey.

n. 183a/3, 188b/6, 190a/1, 192a/2,
202a/11, 202a/13, 202a/14, 207b/6,
210b/1, 210b/12, 213a/9, 214a/11,
214a/12, 214b/14, 215a/2, 215a/6,
216a/7, 216b/11, 216b/2, 217a/7,
217a/9, 217b/1, 224a/13, 227b/3,

228b/12, 228b/9, 229b/7, 233a/3,
233a/4, 233a/5

n. +deki 203b/11

n. +ler 209a/1, 209a/3

n. +lerden 215a/3, 216b/8

n. +lere 232b/10

n. +leri 217b/10

n. +lerüñ 215a/12

n. +nüñ 229b/11

n. +ye 216b/10, 218a/13, 230b/14

n. +yi 216b/10

[=45]

Nevādir [Ar.] Hanefî mezhebi
imâmlarından nakledilen ikinci
derecede kaynak değerine sahip
rivâyetlere ve bunları içeren metinlere
verilen ad.

N.-i şalât 189b/8, 211a/2

N. 210b/4, 210b/8

N. +ler 210b/5

[=4]

nevāfil [Ar.] Nâfileler, farz ve vâcip
olanlar dışında sırf Allah rızâsını
kazanmak için yapılan ibâdetler.

n. +de 218b/6

n. +i 218b/6

[=2]

nev'î [Ar.] Cins, tür.

n. 203a/3

[=1]

nice [T.] Nasıl.

n. 188a/5, 206a/14, 209b/14, 212a/2,
216a/6, 216a/7, 217b/5, 221a/7,
225a/14, 225b/5, 227a/11, 228a/7

[=12]

niçe [T.] Çok, pek çok.

n. 185a/1, 198a/10, 198a/12,
204b/14, 211a/11, 213a/8, 215b/5,
220a/5, 231a/2

n. +si 222b/6

[=10]

niçün [T.] Neden, hangi sebeple.

n. 189b/4

[=1]

nidā [Ar.] Seslenme, çağırma.

n. 214b/4

n. +sın 214b/3, 214b/7

n. +sından 214b/3

[=4]

Nihāye Siğnaki'nin en-Nihaye fî şerhi'l-
Hidaye adlı eseri.

N. +den 192b/8

[=1]

nikāḥ [Ar.] Nikah.

n. +ı 226b/10, 226b/12, 226b/9,
227a/5

n. +ında 227a/12

[=5]

ni‘met [Ar.] Lütuf eseri olan, ihsan.

n. +de 230a/12

n. +inüñ 222b/14

n. +lerinüñ 216b/13

[=3]

nişāb [Ar.] Bir malın zekât gerektiren miktârı.

n. 222b/5

[=1]

nisyān [Ar.] Unutma.

selām-ı n. 225a/2

→ selām

[=1]

niteki[T.] Nasıl ki.

n. 183b/2, 195a/13, 197b/3, 200a/4, 212b/3, 212b/6, 213a/6, 213b/2, 215b/13

[=9]

nitekim [T.] Sonuç olarak.

n. 212a/4

[=1]

niyābet [Ar.] Vekillik.

n. 210a/6

[=1]

niyāz [Far.] Yakarma, ricâ.

bī- n. +a 191a/10

→ bī

[=1]

niyyet[Ar.] Namaz, oruç, abdest gibi

ibadetlere başlarken bu ibadeti

yapmaya karar verdiğini sözle söyleme veya içinden geçirme.

n. 226a/8

niyyet ét-[Ar.+T.] Niyetlenmek.

n. éde 225b/13, 226a/10, 226a/11, 226a/14, 226a/3, 226a/6, 226a/9, 227b/10, 227b/11

n. étmek 226a/4, 226a/5

n. étmeye 225b/13, 226a/5

[=14]

noğasā [Yun.]Loğusa,Yeni doğum yapmış kadın.

n. 183b/12, 222a/1

[=2]

noğşān[Ar.] Eksiklik.

n. +ıñ 221b/1

[=1]

Nu‘mān bin Beşîr Ebû Abdillâh (Ebû

Muhammed) en-Nu‘mān b. Beşîr b.

Sa‘d el-Hazrecî (ö. 64/684) Ensar

arasında hicretten sonra doğan ilk

çocuk, sahâbî.

N. 185b/13

[=1]

nūn[Ar.] (ن) Arap alfabesinin yirmi

beşinci harfî.

n. 194b/6, 197a/11,197a/14,

197b/14, 197b/2, 197b/3, 197b/4,
197b/6, 198a/3, 198a/6, 198a/7,
200a/1, 200a/11, 200a/7, 200b/9,
201a/11, 202a/2, 204a/5, 206a/12,
206a/3

n. + a 203a/2

n. + da 198b/13, 198b/6

n. + dan 197b/11, 197b/14, 198a/4,
200b/11

n. + ı 198b/7, 203a/1

n. + un 198a/11

n. + uñ 197b/13, 197b/6, 197b/8,
198a/8, 198b/1, 198b/8, 199b/12,
200b/10, 201a/14, 201b/1

hāffe-yi n. + dan 200b/12

→ *hāffe*

harf-i n. + dur 200b/8

→ *harf*

[=45]

nūr [Ar.] Gerçeği görmeyi sağlayan
mânevî ışık.

nūr-ı nübüvvet [Ar.+Ar.]

Peygamberlik ışığı.

n.-ı nübüvvetile 187a/9

[=1]

nübüvvet [Ar.] Peygamberlik, nebîlik.

nūr-ı n. + ile 187a/9

→ *nūr*

[=1]

oğlan [T.] Erkek çocuk.

o. 190b/14

o. + a 228a/12

[=2]

oğlancuk [T.] Oğullara sevgiyle
yaklaşıldığını belirten bir söz.

o. 187a/9

o. + lara 231a/6

o. + larıla 228b/2

[=3]

oğul [T.] Cinsiyeti erkek olan evlât.

o. 227a/2

o. + a 230a/12

[=2]

oķı- bk. **oķu-**

o.-dı 190a/7, 190a/9

o.-dısı 188a/12, 190b/14

o.-maduğın 192a/14

o.-mağı 188b/9

o.-maķ 188b/10, 189a/1, 189a/10,
189a/11, 192a/11, 192a/3, 192b/5,
210a/13, 219a/1, 219a/2, 219a/5,
223b/5

o.-maķdur 193a/2

o.-mamış 192a/13

o.-masa 192a/8, 192b/11, 192b/9,
210b/1

o.-masun 190b/6, 192a/2

o.-maya 192b/6, 202a/13

o.-Ø 186b/12, 186b/13
o.-sa 188a/12, 188b/1, 188b/3,
188b/4, 189a/2, 192b/11, 203b/2
o.-sun 190b/6
o.-ya 187b/9, 188b/14, 189a/14,
189a/3, 189a/4, 189b/2, 192a/10,
192a/11, 192b/11, 192b/2, 192b/3,
193a/1, 193b/10, 202a/12, 202a/9,
219a/3, 219a/4
o.-yacağ 188a/5, 224b/10
o.-yana 192a/6

[=59]

oğın- bk. oğun-

o.-a 187b/11, 187b/12, 187b/13,
187b/14, 187b/5, 187b/6, 187b/7,
188a/1, 193a/6, 201b/11

o.-sa 202b/3, 203b/13, 203b/8

[=14]

oğu-[T.] Bir metni seslendirmek,
okumak.

o.-dı 185b/10, 185b/2, 185b/4, 185b/6,
185b/7, 186a/1, 186a/8, 186b/4,
186b/8, 187a/11, 188a/14, 188b/6,
189b/9, 190a/1, 190a/2, 190b/1,
191b/10

o.-dığın 210a/13

o.-dığından 189a/2, 189c/1

o.-duğı 189a/5

o.-dular 223a/12, 223b/2

o.-madı 185b/8

o.-mağa 188a/13, 230b/13, 232a/10

o.-mağı 184b/8, 190b/10

o.-mağıla 183b/9

o.-mak 185a/11, 188b/13, 193c/1

o.-mağ 183a/12, 183a/14, 183b/1,
183b/11, 183b/13, 183b/14, 183b/3,
183b/6, 183b/7, 183b/8, 184b/2,
184b/3, 185a/10, 187a/6, 188a/13,
188b/14, 189a/12, 189a/5, 189c/1,
193a/8, 209a/11, 209a/13, 211a/5,
211a/8, 218b/14, 219a/1, 223a/4,
224a/11

o.-mağdan 189b/5

o.-mağdur 183a/10, 188a/7

o.-masa 210b/12

o.-maya 202a/11, 222a/1

o.-mayup 184b/10

o.-mazsa 190b/11

o.-mazsın 186b/3

o.-muş 186a/5

o.-muşlardur 204b/14

o.-r 186a/12, 191a/5, 191a/6, 210b/9,
232a/10

o.-rdı 185b/12, 186a/6, 223a/7

o.-rduñ 191a/12, 191a/9

o.-rken 189b/12, 191b/9, 201b/8,
205b/8, 207b/11

o.-rsa 190b/11, 191b/7, 202a/14,

209b/14
o.-sa 184a/2, 184a/3, 184b/10,
 184b/12, 185a/1, 188a/7, 189a/14,
 190a/4, 191a/1, 191b/12eger, 206a/8,
 207a/13, 207a/2, 207b/6, 207b/9,
 210a/10, 210b/3, 211a/2
o.-salar 207a/9
o.-sañ 209a/11, 209a/9
o.-sun 192a/1, 192a/2, 192b/4
o.-ya 183b/1, 187b/9, 189c/1, 192a/12,
 192b/11, 202a/10, 206a/11, 210a/3,
 219a/4, 223b/4
o.-yacağ 192b/3, 209b/13, 209b/9,
 210a/14, 210a/7, 219a/2, 219a/3,
 219a/4
o.-yan 188b/10, 206a/8, 219a/3,
 232a/11
o.-yanuñ 193b/4, 232a/12
o.-yavuz 184a/5, 184a/7
o.-yınca 185a/
o.-yup 186a/4, 211b/2

[=145]

oğun- [T.] Seslendirilmek, okunmak.

o.-a 187b/11
o.-acağ 188a/5
o.-acağ 186a/5
o.-an 184b/4, 187b/1, 187b/4, 217b/7
o.-ana 187b/4
o.-andan 187b/2

o.-dışa 190b/4
o.-mağ 209b/14, 210a/1
o.-mağ 194a/6
o.-mak 183a/10
o.-ması 222a/3
o.-sa 184a/8, 185a/3, 185a/6, 194a/1,
 202b/1, 202b/10, 202b/14, 202b/2,
 202b/5, 202b/6, 202b/7, 202b/9,
 203a/1, 203a/10, 203a/11, 203a/14,
 203a/3, 203a/4, 203a/5203a/6, 203a/8,
 203a/9, 204a/11, 204a/2, 204a/3,
 204a/4, 204a/5, 204a/6, 204a/8,
 204a/9, 204b/1, 204b/10, 204b/11,
 204b/13, 204b/2, 204b/3, 204b/4,
 204b/5, 205a/1, 205a/2, 205a/3,
 205a/5, 205a/7, 206b/3, 206b/8
o.-ur 216b/6
o.-ursa 184b/5, 185a/14, 187a/7,
 204a/10, 204b/11

[=77]

ol- [T.]

1.Bulunmak, var olmak.

o.-a 183a/13, 185a/1, 185a/3,
 188b/7, 207b/6, 208b/2, 212a/8,
 232a/2
o.-an 197a/4, 197a/6, 197a/7,
 197b/2, 204a/3,
 204b/11, 215a/12
o.-anı 220b/1

o.-asız 213a/14
o.-dı 201a/10,
o.-duğı 222b/6, 227a/14
o.-duğıçün 226a/9
o.-duğına 219a/9
o.-madın 230b/9
o.-mağ 215b/6, 222a/1
o.-mağdur 215a/11
o.-masa 184b/4, 208b/2, 213a/1,
213a/2, 231b/6
o.-maya 202a/10, 202a/8, 205b/12,
207b/6, 212b/5, 213a/10
o.-mayan 207a/10
o.-maz, 208b/2, 218b/2,
o.-sa 187b/7, 187b/9, 189a/8, 189b/1,
202a/4,
207a/14, 213a/2, 214b/5, 217b/6,
232a/13
o.-sun 183b/10, 216a/1,
o.-up 212b/11,
o.-ur 188b/14, 189a/8, 213a/3,
214a/6, 222b/3, 222b/7,
o.-urlar 231b/5, 214b/3
o.-ursa 210a/14, 217a/13,
2.Meydana gelmek, vuku bulmak.
o.-a 203b/12, 205b/14, 217a/5,
231a/12, 231a/13
o.-masında 199b/10
o.-maya 206b/13

o.-mamağ 214a/10
o.-mamış 223b/6
o.-maz 205b/2, 207a/2, 207a/3,
207a/5, 211b/13, 213b/12, 215b/1,
215b/2, 216a/1, 227c/1
o.-mazsa 218b/5
o.-sa, 193a/5, 203b/7, 206a/14,
206a/7, 208a/7, 208b/6, 214a/10,
215a/14, 215b/4, 219a/6, 222b/9
o.-urđı 186a/7,
o.-sun 199b/9, 223b/11, 223b/12,
223b/13
o.-up 196b/11, 218b/12
o.-ur 197b/1, 198b/7, 204a/4,
205a/4, 218b/7,
o.-urlar 230a/9,
3.(Sıfatlardan sonra geldiğinde) ...
vasfını taşımak.
o.-a 184a/1, 190a/6, 202a/7, 208b/12,
210b/11, 214a/4, 214a/5, 214b/13,
215a/1, 215a/13, 216b/8, 222b/1,
222b/7, 226b/9, 230a/13
o.-acağ 193b/8
o.-alar 231a/1
o.-an 192a/1, 194b/13, 205b/11,
201b/9, 215a/3, 217b/10, 219a/7,
222a/4, 222b/2, 223a/4, 232b/8
o.-anda 199b/14
o.-duğı 187b/10

o.-mağa 208a/6
o.-mak 184b/4
o.-mağdur 184b/3
o.-masında 205b/6
o.-mayanun 213b/10
o.-maz 184a/6, 184a/8, 188b/3,
188b/6, 203b/9, 207b/8, 208a/5, 208b/13,
209a/1, 209a/4, 209a/5, 213b/10,
217b/14, 222b/1, 225b/4, 225b/8,
229b/14, 233a/13, 233a/5, 233a/8
o.-mazsa 217a/5,
o.-mazuz 221b/9
o.-sa 187b/8, 214b/1, 214b/2,
o.-salar 187b/8
o.-urdu 206a/11, 216a/13
o.-up 212b/6, 214b/5, 218a/3, 220a/4,
230b/11
o.-ur 183b/9, 188b/1, 188b/5, 188b/7,
191a/1, 191b/8, 192a/8, 202a/14,
205a/2, 205b/7, 207a/14, 207a/8,
207a/9, 207b/7, 207b/8, 208a/10,
209a/1, , 209a/4, 209b/2, 210a/9,
210b/13, 211a/14, 216a/11, 216b/10,
216b/9, 217a/12, 217b/11, 219a/8,
219b/5, 222a/9, 222b/10, 228a/3, 233a/4
o.-urlar 222b/11
o.-ursa 206a/10
o.-ursa 217a/10

4.(İsimlerden sonra geldiğinde) ...
hâline gelmek.
o.-a 213a/12, 215b/10, 221a/8, 222a/3,
230a/13
o.-acağı 216b/3
o.-acanın 214b/4
o.-acağ 199b/14
o.-adur 232a/2
o.-an 233a/10
o.-dı 196b/6, 196b/7, 198a/1, 198a/9,
198b/3, 222b/14
o.-mağıla 217b/6
o.-mak 227a/12
o.-maya 226b/11
o.-mayan 224a/3
o.-mayıcak 209a/11
o.-maz 200a/3, 209b/5, 216b/6
o.-mazdı 224b/12
o.-urdu 220a/3
o.-sa 200a/1, 201a/11
o.-salar 228a/5
o.-ur 187a/14, 188a/11, 200a/1,
202a/12, 206a/6, 208a/8, 209b/4,
212b/9, 213b/14, 216b/11
o.-ursa 207a/10 ,232a/14
5.Gerçekleşmek
o.-a 210a/2, 215a/4, 216a/7, 216b/14,
217a/2
o.-acağ 218b/12

o.-an 190b/3

o.-dı 196a/7

o.-duğı 187b/11, 187b/12, 200a/2,

o.-ıcaķ 186b/5

o.-maķ 198b/6

o.-sa 216a/13, 216b/10,

o.-ur 210b/8

6.Fiilimsilerden sonra anlamı

kuvvetlendirmek, değişik bir ifâde sağlamak için bir üslûp özelliği olarak kullanılır.

o.-a 189a/11, 189a/4, 190a/12, 193b/11,

193b/6, 201b/10, 214a/12, 214a/2,

222a/3, 223a/1, 225a/10,

232a/13, 232b/10, 232b/11

o.-alar 226b/6, 232b/11, 232b/12

o.-dı 219a/7

o.-maya 231b/7

o.-maz 193a/6, 225b/5

o.-mış 232b/11, 232b/12

o.-salar 232a/10

o.-sun 218b/4

o.-ur 188b/11, 195b/12, 197b/12,

209a/9, 212a/6, 214a/11, 215a/7,

217a/5, 225b/6, 227b/8, 229a/10,

230a/9, 231b/14,

o.-urlar 228a/11,

o.-ursa 199b/14, 218b/12

o.-uruz 222a/8

7. Bir yere mensup olmak.

o.-an 194b/14

o.-ayın 186b/2

8. Zaman bildiren kelimelerle) Gelip çatmak, yaklaşmak.

o.-dı 185b/13

o.-sa 213b/3

9. (İsimlerden sonra) Bile, dahi.

o.-sun 185a/9

10. Geniş zamânın ve şimdiki zamânın tekil üçüncü şahsı “-dir” anlamında kullanılır ve bildirme ifâde eder.

o.-ur 209a/13

2.Yardımcı fiil.

fâsid o.-a 183b/1, 202a/14

ğāfil o.-a 213a/9

hâşıl o.-a 218a/3

hâzır o.-a 212b/2, 217b/4, 218b/7

meşğul o.-a 217a/8

muvâfık o.-a 194a/9

naşib o.-a 217a/4

sâkiť o.-a 223b/4

şıfatlu o.-a 215a/13

tamām o.-a 208b/8

vâcib o.-a 209a/13, 222b/13

vâķi ‘ o.-a 208b/1

zâhir o.-a 184a/1

āşikāre o.-acaḳ 215b/14
cā'iz o.-acaḳ 193b/5, 193b/7
cā'iz o.-an 227c/1
ġāfil o.-an 216b/5
ḥarām o.-an 227a/5
muvaḳḳat o.-an 227b/1
mübtelā o.-an 213a/10
ḥāzır o.-ana 225b/12
müteḥarrik ol-anda 199b/14
ḥāzır o.-anlar 221a/6
zıkr o.-anlar 217a/3
zıkr o.-anlaruñ 227a/2
meşġül o.-asın 214a/14
'afv o.-dı 189b/11
baḥş o.-dı 207a/12
ma'lūm o.-dı 183b/13, 184a/12,
 184b/5, 186a/4, 189b/10, 190b/4,
 191b/5, 220a/3, 214a/9, 220b/5, 224a/6
meşġül o.-dı 218a/10
mu'ayyen o.-dı 186a/10
müyesser o.-dı 196b/2
sāḳıṭ o.-dı 208b/7
tamām o.-dı 201a/11
vācib o.-dı 223a/2
yaḳıno.-dı 186b/6
zāhir o.-dı 199a/12
kāmil o.-dıġı 189a/13
ġālib o.-dıġıçün 214a/1
rivāyet o.-du 202a/7

ḥāzır o.-duġı 213a/13, 214a/3
meşġül o.-duġı 213b/4
meşġül o.-duġıçün 218a/13
tamām o.-duḳdan 211a/12
fāriġ o.-ıcaḳ 187a/11, 190a/9, 190b/2
ḥāzır o.-ıcaḳ 213b/14
nā-resīde o.-ıcaḳ 222b/4
tamām o.-ıcaḳ 186a/4, 225a/6
azād o.-ınca 227b/1
'āciz o.-madın 190b/10
resīde o.-maduḳ 190b/14, 228a/12
cem' o.-maḳ 193a/7
ḥāzır o.-maḳ 214a/9
meşġül o.-maḳ 228a/10
mutaşşıl o.-maḳ 196a/10
vāḳi' o.-maḳ 196a/10
bī-hūş o.-maḳdur 211b/8
iḥtilām o.-maḳdur 211b/7
sāḳıṭ o.-maḳdur 211b/8
ḥāşıl o.-masa 207b/1
fāsıd o.-maya 202b/11, 202b/5,
 204a/13
ġālib o.-maya 218b/1
ḥāzır o.-maya 213b/11, 213b/5
ḳabūl o.-maya 221a/8
kāmil o.-maya 189a/10, 189a/13
meşġül o.-maya 217a/14
revā o.-maya 222a/2
sākit o.-maya 192a/10

şerîk o.-mayana 226a/5
tefâvüt o.-maya 201b/12
‘âciz olmayıcağ 184a/5
vakf o.-mayacağı 205a/13
tamām o.-mayınca 209b/7
def‘ o.-maz 217b/9
fāsîd o.-maz 188b/4, 190b/11,
201b/11, 202b/10, 202b/5, 202b/8,
203a/12, 203a/14, 203a/8, 203b/1,
203b/4, 204a/1, 204a/2, 204a/4,
204b/10, 204b/14, 204b/6, 205b/13,
205b/4, 206a/10, 206a/7, 207a/10,
207b/12, 207b/2, 207b/3, 210a/4
hāşıl o.-maz 207b/2, 214a/8, 220a/4,
220a/9
hātā o.-maz 203a/4
hāzır o.-maz 218b/1, 218b/5
mekrūh o.-maz 189b/1
şābit o.-maz 224a/8,
sebeb o.-maz 203b/12
vācib o.-maz 192a/4, 192a/7,
226b/11, 227b/14, 227b/2, 227b/3,
227b/4, 227b/5
ğālib o.-mazsa 217b/8
cem‘ o.-mış 193a/6
ğālib o.-mış 217b/6
mensūh o.-mış 190a/12
meşğul o.-mış 228a/11
mübāhase o.-mış 205b/2

naql o.-mış 204a/11
sebeb o.-mış 229a/10
emr o.-mışdur 184a/6
emr o.-mışdur 184a/4
ma ‘lūm o.-mışdur 232a/5
şābit o.-mışdur 189b/2, 226b/12
‘âciz o.-sa 189b/12
‘arz o.-sa 215b/13
ma ‘lūm o.-sa 190b/12, 191a/2
mensūh o.-sa 190a/13
muṭī‘ o.-sa 216b/10
müstevlī o.-sa 218a/1
şābit o.-sa 189b/7
tamām o.-sa 222b/5
terk o.-sa 219b/8
vāḳi‘ o.-sa 205b/3, 207b/11, 211a/12,
211a/13
meşğul o.-salar 230b/14
rāzī o.-salar 187b/8
yakın o.-unca 220b/8
āşikāre o.-up 215b/12
beri.o.-up 228a/10
ğalib o.-up 217b/8
hāceto.-up 188a/12
hāzır o.-up 214a/10
muṭābık o.-up 195b/8
naql o.-up 228b/13
peşeyimān o.-up 214b/9
peşimān o.-up 215a/4

tābi ‘ o.-up 212a/12, 217a/8
zīkr o.-up 201b/11
cā’iz o.-ur 184b/13
dürüst o.-ur 205a/6
farz o.-ur 224a/5
fāsīd o.-ur 190a/5, 190b/14, 191a/3,
 194a/4, 194a/6, 202b/1, 202b/10,
 202b/14, 202b/2, 202b/3, 202b/6,
 202b/7, 202b/9, 203a/1, 203a/12,
 203a/7, 203a/8, 203a/9, 203b/1, 203b/14,
 203b/5, 204a/10, 204a/11, 204a/3,
 204a/5, 204a/6, 204a/7, 204a/8, 204a/9,
 204b/12, 204b/13, 204b/3, 204b/5,
 205a/1, 205a/12, 205a/3, 205a/4,
 205a/5, 205a/7, 205b/2, 206a/13,
 206b/10, 206b/11, 206b/13, 206b/9,
 207a/1, 207a/3, 207b/12, 210a/4,
 210b/13, 210b/2, 210b/7, 211a/12,
 211a/14, 211b/13, 225b/4, 225b/7
günāhkhār o.-ur 233a/12
hāşıl o.-ur 199b/6
maḳbūl o.-ur 212a/12
mekrūh o.-ur 189b/1
muttaşıl o.-ur 197a/10, 196b/14
 200b/5
pāko.-ur 215b/4
revā o.-ur 231b/7
sāḳıṭ o.-ur 230a/8, 220a/4,
 208b/7

şürū ‘ o.-ur 222b/9
tamām o.-ur 208b/9, 209a/10, 209b/13,
 209b/2, 210a/7, 210b/2, 211a/6,
 222b/9, 224a/12, 224b/10,
 224b/5
taṭvīl o.-ur 201b/6
teṭavvu ‘ o.-ur 210a/11, 210a/8
vācib o.-ur 192a/9, 218b/9, 222b/10,
 222b/4, 222b/5, 226b/10, 227a/8,
 227b/9, 229b/3, 230a/10, 230a/6,
 230a/7
zāhir o.-ur 200a/1, 210a/2, 211a/11,
 222a/10,
ḥarām o.-ur 227a/12
şıfatlu olurdı 216a/13
müteḡayyir o.-ur 213b/8
cem ‘ o.-urlar 217b/13
kāmīl o.-urlar 189a/1
sākino.-urlardı 216a/9
 [=635]
ol [T.] O, gösterme sıfatı.
 o. 184c/1, 185a/13, 185b/4, 186a/9,
 188a/11, 188a/14, 189a/13, 189a/4,
 189c/1, 190a/11, 191a/2, 191b/12eger,
 194a/5, 194b/13, 194b/14, 195a/10,
 195a/11, 195a/13, 195a/7, 195b/5,
 196a/14, 196a/4, 196b/9, 197a/13,
 197a/9, 197b/5, 199b/8, 200a/6,
 201b/10, 201b/9, 202a/10, 202a/12,

202a/8, 202b/8, 203b/6, 205b/10,
 205b/9, 206a/10, 206a/8, 207a/13,
 208b/11, 209b/3, 209b/4, 209b/6,
 211a/12, 211a/14, 211a/4, 211a/7,
 212a/2, 212a/8, 212a/9, 212b/11,
 212b/13, 212b/14, 212b/5, 212b/7,
 212b/8, 213b/3, 213b/5, 215a/14,
 215b/1, 215b/12, 215b/2, 216b/10,
 216b/11, 216b/7, 217a/14, 217a/7,
 217b/1, 217b/10, 217b/13, 217b/7,
 218a/12, 218a/4, 218b/1, 220a/13,
 220a/14, 220a/3, 221a/11, 221a/14,
 221a/8, 222a/13, 222b/7, 225a/13,
 225a/8, 226a/6, 227a/3, 227a/6,
 227a/9, 228a/11, 228a/7, 228b/13,
 228b/6, 229b/10, 229b/5, 230a/10,
 231a/10, 231a/13,
 231b/11, 231b/12, 232a/4, 233a/1
o. +dur 183b/12, 188a/11, 188b/13,
 188b/4, 189a/1, 189c/1, 190a/3,
 190a/6, 202b/4, 203a/10, 204a/13,
 205b/12iki, 205b/14, 206b/13, 207a/1,
 208a/13, 208a/14, 214b/13, 214b/14,
 215b/10, 215b/9, 216a/3, 217b/1,
 217b/6, 218b/8, 220b/7, 221a/5,
 223a/10, 223a/6, 223b/1, 225a/14,
 225a/4, 225b/10, 228a/7, 228a/8,
 229a/13, 229a/14, 231a/12, 231a/9,
 231b/9, 232a/1, 233a/12, 233a/13

[=155]

olın- bk. olun-

kıyāso.-a 188a/4
telaḫfūz o.-a 195a/2
emr o.-a 192b/7
maḥv o.-a 218a/2
zıkr o.-an 211b/14, 217a/4
‘āciz o.-caḫ 190b/5
naḫl o.-mıṣ 205b/11
taḫṣıl o.-mıṣdur 183a/7
zıkr o.-mıṣdur 183a/6, 188a/5
naḫl o.-up 201b/13
bedel o.-ur 201b/10
kısmet o.-ur 229a/7
ri ‘āyet o.-ur 193a/5
ṣūrū ‘ o.-ur 183a/9
terk o.-ursa 205b/6

[=17]

olun-[T.] Olmak fiiline konu olmak.

emr o.-a 202a/7
ḫükm o.-a 206a/14, 206b/1, 206b/4
zıkr o.-a 212a/2, 218b/10
zıkr o.-an 185a/12, 188a/4, 226b/2
ṣūrū ‘o.-dı 185a/13, 212a/1
‘arz o.-dı 213b/9
rivāyet o.-dı 192a/3
zıkr o.-dı 183a/8, 187a/6
beyān o.-madı 209a/14
iḫhār o.-masa 206b/9

emr o.-maya 192b/8
muşāfaḥa o.-maya 229a/1
secde-yisehv o.-mayacaḡ 218b/12
ḥikāyet o.-mıṣ 205a/14
ẓikr o.-mıṣ 183a/3
naḡl o.-mıṣ 184b/1, 184b/10, 185a/10,
186a/7, 186b/10, 186b/3, 186b/7,
190a/14, 190a/6, 190b/3, 192a/7,
192b/12, 192b/6, 192b/9, 203b/11,
204a/14, 205b/5, 206a/7, 206b/2,
207a/5, 208a/11, 221a/4, 223b/14,
224b/12, 224b/9, 225b/8, 226a/11,
226a/2, 227b/6, 228a/2, 229a/6,
230b/2, 230b/4, 231a/2, 231a/8,
231b/6, 232a/5
rivāyet o.-mıṣ 184b/12, 184b/6,
186a/5, 189b/8, 191b/8, 192a/9,
221a/9, 226a/13, 229a/3
ẓikr o.-mıṣ 207b/14
naḡl o.-mıṣdur 232b/1
rivāyet o.-mıṣdur 232a/6
o.-sa 189b/3, 206b/12, 208b/13,
208b/14, 209a/2, 209a/3
te'ḥīr o.-sa 218b/9
terk o.-sa 218b/11, 218b/13, 218b/8,
222b/10
ẓikr o.-sun 207b/14, 225b/1
ẓikr o.-ur 185a/14

[=86]

omuz [Yun.] Omuz.

o.+ında 231b/8

[=1]

on [T.] Dokuzdan sonra, on birden önce
gelen sayının adı.

o. 200a/6, 229a/5

o.+da 213a/12

on altı [T.+T.] On altı sayısı.

o. altı 200a/6, 200a/7, 200a/9,
201a/11, 201a/13, 201b/3

on altıncı [T.+T.] On altı sayısının
sıra sayı sıfatı.

o. altıncı 201a/7

on beş [T.+T.] On beş sayısı.

o. beşden 188a/1

on beşinci [T.+T.] On beş sayısının
sıra sayı sıfatı.

o. beşinci 201a/7

on bir [T.+T.] On bir sayısı.

o. bir 201a/9, 226b/13

on birinci [T.+T.] On bir sayısının
sıra sayı sıfatı.

o. birinci 200b/13, 211b/9

on dördüncü [T.+T.] On dört
sayısının sıra sayı sıfatı.

o. dördüncü 201a/5

on dört [T.+T.] On dört sayısı.

o. dört 200a/6, 201a/14, 201b/2

o. dördür 200a/11

on ikinci [T.+T.] On iki sayısının
sıra sayı sıfatı.

o. ikinci 201a/1, 211b/10

on sekiz [T.+T.] On sekiz sayısı.

o. sekiz 227a/7

o. sekizi 227a/6

on üçüncü [T.+T.] On üç sayısının
sıra sayı sıfatı.

o. üçüncü 201a/3, 211b/11

on yedi[T.+T.] On yedi sayısı.

o. yedi 200a/5, 201a/12, 201b/4

on yedinci[T.+T.] On dört
sayısının sıra sayı sıfatı.

o. yedinci 200a/7

[=32]

onuncu [T.] On sayısının sıra sayı sıfatı.

o. 200b/10, 211b/8

[=2]

oñul- [T.] İyileşmek, şifâ bulmak.

o.-mış 211b/10

[=1]

orta [T.] Bir şeyin kenarlarından
merkeze doğru yaklaşık olarak aynı
uzaklıkta olan yer.

o. +sı 199b/1

o. +sında 195b/5

o. +sından 201a/5

o. +sındandır 199a/14, 199b/1,
201a/4

[=6]

oruç [Far.] Oruç

o. +lar 233a/14

[=1]

otur- [T.]

1.Oturmak.

o.- 224a/12, 224b/6

o.-an 230a/6

o.-ana 230b/3

o.-asın 224a/11, 224b/5

o.-ıcağ 224b/10

o.-ınca 217b/13

o.-madın 209b/3

o.-mağıla 209b/8, 211a/8.

o.-mağ 209a/11, 209a/13, 222a/11,
222a/4, 222b/12

o.-mağdur 211b/11

o.-sa 210a/7, 210b/1, 210b/11

o.-sañ 209a/10, 209a/11, 209b/13

o.-ula 222b/8

o.-up 183a/2, 217b/12, 222a/13

o.-ur 230b/11

o.-urken 219b/9, 220a/10, 228b/2

2. Konmak.

o.-acağ 217b/14

[=32]

otuz [T.] Yirmi dokuzdan sonra, otuz
birden önce gelen sayının adı.

o. +a 187b/13

o. +dan 187b/12

[=2]

oyna- [T.] Eğlenmek, oyalanmak
maksadıyla bir şeyle meşgul olmak.

o.-mağa 228a/5, 228a/6

[=2]

öd [T.] Korku.

ö. 216a/8

[=1]

öden-[T.] Bir işin, görevin karşılığını
vermek.

ö.-ür 220a/9

hakķı ö.-miş ola 189a/11, 222a/3

→hak

[=3]

öğren- [T.] Bilgi edinmek.

ö.-düm 230a/14

ö.-mek 193b/5

ö.-mekde 193b/6

ö.-mese 193b/6

[=4]

öğret- [T.] Bilgi kazandırmak.

ö.- 224a/10

ö.-di 224a/10

ö.-eler(öğredeler) 202a/10, 202a/9

ö.-mek 193b/7, 193b/8

ö.-miş 232a/13

ö.-ürdi(öğredürdi) 224a/14

[=8]

öl- [T.] Ölmek.

ö.-ürseñ 221a/12

[=1]

‘ÖmerHz. Ömer.

‘Ö. 186b/10, 186b/5, 186b/8,

191a/12, 191a/5, 221b/13, 223a/11

‘Ö.+üñ 232a/9

‘Ömer hāzreti:Hz. Ömer.

‘Ömer hāzretine 196b/2

hāzret-i ‘Ö.+e 191a/12,

→hāzret

[=10]

‘Ömer Neseñi Ebû Hafs Necmüddîn

Ömer b. Muhammed b. Ahmed en-

Neseñi es-Semerkindî (ö. 537/1142)

Haneñi fakihi, muhaddis, müfessir,

kelâmcı.

‘Ö. 205b/2

[=2]

‘ömr[Ar.] Ömür, hayat.

‘ö.+inde 220b/4

[=1]

öñ[T.] Ön, arka karşıtı.

ö. 199a/11, 199a/14, 199a/4, 199a/5,

199a/8, 199b/1, 199b/2, 199b/5,

200b/14, 201a/2, 201a/4

ö.+i 220b/7

ö.+inde 212a/8, 215a/7, 215b/11,

215b/9, 217a/12

ö. +ine 215a/8, 224b/14

[=20]

öñdin [T.] Önce, ilk önce, daha evvel.

ö. 211a/13, 211a/8, 218a/14, 230a/5

ö. +e 211a/8

[=5]

öñdün bk. **öñdin**

ö. +dür 211a/7

[=1]

öp- [T.] Öpmek.

ö.-di 231b/11

ö.-elüm 232b/4

ö.-mek 231b/14, 231b/8, 232a/3,

232a/4, 232a/6, 232a/8

ö.-meyeler 232a/2

ö.-mişdür 232a/9

[=11]

öpül- [T.] Öpülmek.

ö.-se 232a/1

[=1]

ört- [T.] Örtülü duruma getirmek.

ö.- 215a/7

ö.-mek 214b/14

[=2]

öyle [T.] Öğle namazı.

ö. 192b/1

ö. +de 192b/3

ö. +nüñ 225b/3

öyle namāzı [T.+Far.] Öğle

namazı.

ö. *namāzınuñ* 211b/5

ö. *namāzında* 187b/12

öyle namāzı kıl- [T.+Far.+T.]

Öğle namazını kılmak.

ö. *namāzı kılurduķ* 186a/2

ö. *namāzın kılurken* 225a/10, 225b/

[=8]

‘özr [Ar.] Abdesti bozan devamlı

rahatsızlık.

‘ö. +i 211b/8

‘ö. +üñ 211b/8

[=2]

pādişāh [Far.] Büyük hükümdar.

p. +a 231a/2

pādişāhlar pādişāhı [Far.+Far.]

Yaratıcı, Allah.

pādişāhlar p. +ınuñ 216a/7

p. +lar pādişāhınuñ 216a/7

[=3]

pāk [Far.] Temiz.

p. 212a/8

pāk ét- [Far.+T.] Temizlemek.

p. *étmekdür* 214b/10, 215a/3

pāk eyle- [Far.+T.] Temizlemek.

p. *eyle* 215a/5

pāk ol- [Far.+T.] Temizlenmek.

p. *olur* 215b/4

[=5]

Pārsī [Far.] Farsça.

P. 184a/1

[=1]

perākende [Far.] Birbirinden ayrı,
dağınık.

p. 217a/12, 217b/5, 218a/3

p.+dür 217a/14

endīşe-yi p. 218a/2

→ *endīşe*

[=5]

perde [Far.] Engel, mâni.

p. 215a/6

[=1]

Perverdigār [Far. perverden “beslemek,
terbiye etmek”ten perverd “besleme”
ve -kār > -gār ekiyle perverd-gār]
Bütün yaratıkları besleyen ve
yetiştiren, Allah.

P.+um 230a/14

P.+umdan 230a/14

ḥazret-i Perverdigār 229b/1

→ *ḥazret*

[=3]

pes [Far.] Şu halde, öyleyse, şimdi.

p. 184a/12, 184b/5, 190b/4, 191b/4,
193a/9, 208b/12, 209a/10, 214a/8,
214b/6, 218a/2, 220a/3, 222a/2,
222a/9, 228a/8, 229a/9

[=15]

peşīmān [Far.] Pişman kelimesinin eski
metinlerde kullanılan asıl şekli.

peşīmān ol- [Far.+T.] Pişman
olmak.

p. olup 214b/9, 215a/4

[=2]

peygāmbēr [Far. peygām “haber”
ve ber “getiren” ile peygām-ber] Tanrı
elçisi.

p.+e 219a/12

Peygāmbēr ḥazreti: Hz.

Peygamber.

P. ḥazreti 217b/3, 224a/13, 224b/4,
232b/10,

P. ḥazretinden 221a/4

→ *ḥazret*

[=7]

pīr [Far.] Yaşlı, ihtiyar kimse.

p. 187a/14

[=1]

rā [Ar.] Arap alfabesinin 12. harfi.

r. 197b/14, 198a/5, 198a/6, 198a/8,
200a/12, 202a/2

r.+da 198b/5

r.+dur 200a/7

r.+nun 198b/8

r.+nuñ 197b/11, 198a/11, 198a/9,

198b/1, 201a/14, 201b/1

r. +yı 194b/7, 198b/11, 198b/6

ḥarf-i r. +dur 200b/12

→ ḥarf

rā-yı ra‘ī [Ar.+Ar.] Râ ile ilgili.

r.-yı ra ‘îdür 197b/10

[=21]

ref‘ [Ar.] Arapça bir kelimenin sonunu
ötre ile okuma.

r. 206a/2, 206a/3

[=2]

Râfîzî [Ar.] Râfîzîlik fırkasından olan,
râfîzîlik görüşünü benimsemiş kimse.

R. +lere 231a/13

[=1]

rahm [Ar.] Akrebâ, hısım.

şıla-yı r. +dur 231a/4

→ *şıla*

[=1]

rahmet [Ar.] Allah’ın yaratıklarına olan
merhameti, acıma ve esirgemesi.

r. 228a/9, 229a/7

r. +dür 228a/9

r. +i 223b/11

r. +îdür 228a/8

r. +üñ 221b/11

[=6]

ra‘ī [Ar.] Râ (ﺭ) harfine mensup, râ

harfiyle ilgili

r.-yı r. +dür 197b/10

→ *rā*

[=1]

ramak [Ar.] Vücutta ancak nefes alacak
kadar kalmış hayat belirtisi.

r. +dan 214a/10

[=1]

râst [Far.]

1.Doğru.

r. 188b/6

2.Karşılık, denk.

r. 207b/6

râst gel- [Far.+T.]Rastlamak

r. gelmez 198b/6, 198b/7

r. gelür 198b/11, 198b/5, 198b/6,
198b/9

[=8]

Ravza-yı Zendevîsî ez-Zendevîstî’nin

Ravza-yı Zendüstevi adlı eseri.

R. +den 228a/1

[=1]

Ravza-yı Zendivîsî bk. **Ravza-yı**

Zendevîsî

R. +den 221a/4

[=1]

râz [Far.] Gizlenen şey, sır.

r. 191a/10

[=1]

rāzī [Ar.] Uygun bulan, kabul eden.

rāzīol- [Ar.+T.] Uygun bulmak.

r. olsalar 187b/8

[=1]

redd [Ar.] Kabul etmeme.

redd-i selām [Ar.+Ar.] Selâmın reddi.

r.-i selām 228a/13, 230a/6, 230a/7

redd-i selām ét- [Ar.+Ar.+T.] Selâmı

kabul etmemek.

r.-i selām êdene 230a/8

r.-i selām êtmese 230a/9

r.-i selām êtse 230a/8

[=6]

ref^o [Ar.] Ortadan kaldırma, hükümsüz kılma.

ref^o ét- [Ar.+T.] Hükümsüz kılmak.

r. êder 210b/4, 210b/7, 211a/4,

211a/6, 211a/8

r. êtmez 210a/10, 210a/11, 210a/14,

210b/10, 210b/5, 210b/8, 211a/3

[=12]

rek‘at [Ar.] Namazda kıyam, rükû ve iki defa secdeden meydana gelen bölüm.

r. 191b/14, 192a/10, 218a/11,

218b/6, 222a/10, 222a/3, 222a/8,

222b/14, 222b/2, 222b/8, 223a/3

r.+a 209b/3, 222a/11

r.+da 183a/10, 183b/7, 183b/8,

185a/6, 185a/9, 185b/7, 187a/10,

187b/4, 188a/2, 188a/3, 189a/14,

189a/2, 189a/5, 189c/1, 191b/12eger,

192a/13, 192a/14, 192a/4, 193a/6,

193a/7, 219a/7, 222b/11

r.+dadur 188a/2

r.+dan 223a/2

r.+ı 222a/6, 225b/9

r.+ında 183b/4, 183b/6, 187b/1,

189a/2, 189c/1, 192a/1, 192a/10,

192a/6, 192a/7, 192b/9, 218b/14,

222a/2, 223a/11, 223a/4, 223b/2

r.+ınuñ 222a/4

r.+uñ 209b/3, 209b/6

r.+üñ 222b/12

[=63]

renc [Far.] Zahmet, eziyet.

r. 213a/8

[=1]

rencperlik [Far. rencper + T. “-lîk]

Rençper olma durumu ve rençperin yaptığı iş, ırgatlık, çiftçilik.

r.+den 210b/9

[=1]

resīde [Far.] Olgunlaşmış kimse, genç.

nā-resīde [Far.+Far.] Olgunlaşmamış kimse.

nā- r. 191a/2

nā- r. +*nüñ* 191a/2

resīde ol- [Far.+T.] Olgunlaşmak,
erişmek.

r. *olmaduḳ* 190b/14, 228a/12

[=4]

Resūl [Ar.] Peygamber.

R. 189b/2

R. +*e* 186a/10

r. +*ıdur* 223b/14

R. +*üñ* 220a/5, 223a/12, 224a/9

Resūlḥazreti : Hz. Peygamber

R. *ḥazreti* 218a/6, 220a/2

R. *ḥazretinden* 230b/6, 232b/1,
232b/2

R. *ḥazretine* 220b/2, 230a/1

R. + *ḥazretinüñ* 228b/2

*ḥazret-i*R. +*e* 218a/3

*ḥazret-i*R. +*üñ* 218a/5, 223a/6

→*ḥazret*

[=17]

Resūlallāh [Ar.] Allah'ın gönderdiği
peygamber, Hz. Muhammed.

R. 186a/13, 190a/10, 190a/12,
191a/13, 191a/9, 191b/2, 212a/9,
219b/12, 221a/6, 224a/12, 224a/9,
232b/3

ḥalīfe-yi R. 186b/5

→*ḥalīfe*

[=13]

revā [Far.] Uygun, münasip.

r. 183b/13, 226b/11, 228a/8,, 231b/9

r. +*dur* 185a/14, 187a/7, 227a/14,

227a/8, 228a/6, 230b/8, 232a/6

revā gör- [Far.+T.] Uygun
görmek.

r. *gördi* 184b/8, 184b/9, 208b/10

r. *görmedi* 188a/10, 188a/11

revā ol- [Far.+T.] Uygun, münasip
olmak.

r. *olmaya* 222a/2

r. *olur* 231b/7

[=18]

rızā' [Ar.] Râzı olma.

r. +*dan* 227a/3, 227a/5, 227a/7

[=3]

ri'āyet [Ar.] Uyuma.

ri'āyet ét- [Ar.+T.] Uymak.

r. *ède* 193b/11

r. *étmek* 213a/6

r. *etmekdür* 194a/1

ri'āyet ol- [Ar.+T.] Uyulmak, bağlı
kalınmak.

r. *olunur* 193a/5

[=4]

risālet [Ar.] Peygamberlik, Hz.
Muhammed.

r. 196b/1

r.+den 194a/1

[=2]

rivāyet [Ar.] Rivayet, nakledilen haber
veya söz.

r. 185a/14, 188a/11, 190a/5,
203a/10, 203a/6, 208a/6, 209a/7,
210b/3, 210b/5, 211a/3, 220b/7,
223a/10, 223a/6, 226a/11, 226a/9
r.+de 188b/12, 188b/5, 191a/3,
192a/5, 193a/6, 202b/3, 202b/7,
203a/7, 203a/9, 203b/1, 203b/13,
203b/14, 207b/12, 207b/2, 208a/5,
209b/8, 210a/4, 210b/4, 221a/14,
226a/12

r.+dür 194a/3, 209b/10, 221a/5,
221a/8, 221b/14, 228b/6

r.+i 208a/14, 226a/14

r.+ile 208b/3, 210b/6, 210b/8

r.+inde 187b/6, 210b/4

rivāyet èt- [Ar.+T.] Anlatmak,
nakletmek.

r. èder 185b/11, 185b/2, 185b/4,
185b/6, 185b/8, 186a/2, 187b/5,
189b/13, 190b/7, 193a/2, 213b/2,
222b/2, 223a/3, 223a/5, 223b/3,
224b/1, 229b/11, 230a/1, 230b/6,
232b/2

r. èderdi 185b/13

r. ètdiler 223a/11

r. ètmişlerdür 229b/8

rivāyet ol- [Ar.+T.] Anlatmak,
nakletmek.

r. oldu 202a/7

rivāyet olun- [Ar.+T.] Anlatılmak,
nakledilmek.

r. olundu 192a/3

r. olunmuş 184b/12, 184b/6, 186a/5,
189b/8, 191b/8, 192a/9, 221a/9,
226a/13, 229a/3

r. olunmuşdur 232a/6

[=86]

rub'īye [Ar.] Dörtte biri, çeyrek.

r. 208b/12

[=1]

rūḥ [Ar.] Bir şeyin en önemli noktası,
özü, asıl maksadı.

r.+ı 212b/13, 213a/2, 214b/14,
214b/9

r.+ın 215b/7

aşl-ı r.+ı 213a/3

→ aşıl

[=6]

Rūm [Yun.] Anadolu.

ehl-i R. 184b/6

→ ehl

[=1]

rūṣen [Far.] Parlak, aydın, aydınlık.

r. 212a/8, 212b/2, 217a/11

[=3]

rūz [Far.] Gün.

r. +ı 204b/8, 204b/9

[=2]

rūcū [Ar.] Geri dönme, sözünü geri alma.

rūcū **ét**-[Ar.+T.] Geri dönmek, sözünü geri almak.

r. édüp 184b/1

r. étmişdür 208a/7

rūcū **édüp dur**-[Ar.+T.+T.]

Sözünü geri almak.

r. édüp durur 208b/11

[=3]

rūkn [Ar.] Namazın tam ve doğru olarak eda edilebilmesi için gereken temel ve esaslarından her biri.

r. 209b/4, 209b/5, 209b/6, 210a/5, 219b/5

r. +i 208a/3, 208a/4

r. +ile 219b/5

r. +inde 210a/6

[=9]

rūkū [Ar.] Namazda elleri dizlere dayayıp öne doğru eğilme.

r. 207b/12, 207b/13, 208b/7, 219a/10, 219a/9, 220b/12

r. +da 189b/10

r. +dan 220b/10, 220b/7, 220b/8

r. +ı 220b/6

r. +ın 212b/1, 221a/10, 221a/9

r. +ını 212b/4

r. +nı 221a/7

r. +un 216a/14

r. +uñ 208a/1, 208a/2

mes'ele-yi r. 216a/13

→ *mes'ele*

tesbīhāt-ı r. 222b/11

→ *tesbīhāt*

rūkū **ét**- [Ar.+T.] Namazda elleri

dizlere dayayıp öne doğru eğilme.

r. éde 190a/3, 208b/6

r. étđi 186a/4, 186b/10, 189b/10

r. étse 219b/4

[=27]

Rūkūn bk. rūkn

r. 183a/6, 208b/4, 209b/2

r. +da 208a/10

[=4]

ṣā [Ar.] (ث) Arap alfabesinin dördüncü harfi.

ṣ. 204a/6, 204a/8, 204b/12

ṣ. +dur 201a/3

ṣ. +yı 204a/7

[=5]

sā'il [Ar.] Dilenen kimse.

s. 227b/5

[=1]

şa'b [Ar.] Güç olan, güçlkle yapılan,
zor, çetin.

ş.+dur 217b/1

[=1]

şabāḥ [Ar.] Sabahleyin.

ş. 229a/3

[=1]

şābit [Ar.] Doğruluğu ortaya konmuş,
ispatlanmış olan.

ş. 222a/2

şābit ol- [Ar.+T.]İspatlanmak.

ş. olmaz 224a/8

ş. olmuşdur 189b/2, 226b/12

ş. olsa 189b/7

[=5]

şadr [Ar.] Göğüs.

ş.+a 194b/13

[=1]

şād [Ar.] (ص) Arap alfabesinin on
dördüncü harfî.

ş. 194a/5, 194b/8, 199b/2, 202a/3,
204a/3, 204a/4, 204a/7, 204a/8,
204b/1, 204b/11, 204b/3, 205a/1,
205a/3, 205a/5, 205a/7, 206b/8
ş.+ı 196b/4, 203a/4, 204a/11, 204b/2,

204b/4

ş.+ıla 202b/1

ḥarf-i ş.+dur 201a/5

→ ḥarf

[=24]

şadaḳa [Ar.] Allah rızâsı için fakirlere
verilen para, mal vb.

ş. etdi 218a/12

şadaḳa ét- [Ar.+T.] Sadece Allah
rızası için fakirlere para vermek.

ş.+lar 233a/14

[=2]

şādıḳ [Ar.]Doğru, gerçek, hakîkî.

ş.+dur 197b/4

şādıḳ ol- [Ar.+T.] Hakîkî olmak.

ş. ola 216b/8

[=2]

şaff [Ar.]Cemâatle namaz kılanların yan
yana dizilmek sûretiyle meydana
getirdikleri sıralardan her biri.

ş.+a 226b/1

[=1]

sağ [T.] Vücutta kalbin bulunduğu
tarafın karşısında olan. Sol karşıtı olan.

s. 183a/2, 226a/7

s.+da 196b/4, 196b/5, 196b/6

s.+ına 224b/14, 225a/1, 225b/12,

226a/2

[=10]

şahâbî [Ar.] Sahâbe.

ş. 233a/3

[=1]

şahâbe [Ar.] Hz. Muhammed'in
sohbetinde bulunmuş olan
müslümanlar, sahâbiler.

aķvāl-i ş. 189b/7

→ *aķvāl*

asār-ı ş. 189b/7

→ *asār*

[=3]

sāhî [Ar.] Hatâlı.

selām-ı s. 225a/3, 225a/7

→ *selām*

[=3]

şahîb [Ar.] Bahsedilen şey kendisinde
bulunan.

ş. 195a/6, 211b/1, 211b/8, 211b/9,
233a/8

ş. +*ini* 213b/11, 214a/7

[=7]

Şahîbü'l Muḥîṭ Serahsi'nin yazmış
olduğu el-Muḥit bi'l-Fıkh adlı eserin
sahibi olan Serahsi.

Ş. 193a/13

[=7]

şahîḥ [Ar.] Gerçek, doğru.

ş. 193a/1, 193a/13, 203b/14, 207a/1,
226a/5, 229a/2

[=6]

Şahîḥayn Buhârî (ö. 256/870) ile
Müslim'in (ö. 261/875) el-Câmi' u'ş-
şahîḥ'lerine verilen ad.

Ş.+den 229a/2

[=1]

saķal [T.] Sakal.

s. +*ına* 216a/12

[=1]

şakın- [T.] Uzak durmak, çekinmek,
kaçınmak.

ş.-*a* 212b/8

ş.-*maķ* 189b/5

ş.-*maķ* 193c/1

[=3]

sāķıṭ [Ar.] Düşen, düşmüş.

sāķıṭ ol- [Ar.+T.] Geçersiz duruma
gelmek.

s. *oldı* 208b/7

s. *olmaķdur* 211b/8

s. *olur* 208b/7, 220a/4, 230a/8

[=5]

sāķin [Ar.]

1. Sesli harf yerini tutan hareketlerden
biriyle okunmayan ve üzerine sükûn
(cezm) işâreti (□-) konan, cezimli
(harf).

s. 199b/13, 200a/1, 200a/2, 201a/11,
201a/12,

2.Yerinde duran, hareketsiz.

sākin ol- [Ar.+T.] Hareketsiz

olmak.

s. *olurlardı* 216a/9

[=6]

sākit [Ar.]Ses çıkarmayan, sessiz.

s. *ola* 223b/4

s. *olmaya* 192a/10

[=2]

şakla- [T.]Gözetmek, korumak.

ş.- 195b/11, 212a/14

ş.-*duñ* 212b/3

ş.-*sun* 212b/3

[=4]

şalāḥ [Ar.] İyi duruma gelme, düzelme, iyileşme, iyi olma.

ş. +*ına* 206b/4

[=2]

şalāt [Ar.] Namaz.

ş. 220a/8

Şalāt-ı İmām Bekr Hāherzāde

İmam Bekir Haherzade'nin *Fevaidü'l-Kuduri*, *Şerhü'l-Cami'ü'l-Kebir* veya *Mebud Şerhi*'nin salât bâbına atıf yapılmıştır.

ş.-ı *İmām Bekr Hāherzāde* 190a/13

Şalāt-ı Hâce İmām ecell Seraḥsī

Serahsi'nin *el-Mebut* veya *Usulü's-*

Serahsi adlı eserlerinin salât bâbına atıf yapılmıştır.

ş.-ı *Hâce İmām ecell Seraḥsī* 190a/6

Şalāt-ı Hâce İmām Minhāc Bu

ifadeyle Hoca İmam Minhac'ın *namâz* bâbına atıf yapıldığı düşünülmektedir.

ş.-ı *Hâce İmām Minhācdan* 184a/14

Şalāt-ı Mes'ūdī Abdullah b. el-

Hüseyin Ebu Muhammed en-

Nasıhi'nin *Mesudi* adlı eserinin *Salât* bâbına atıf yapılmıştır.

ş.-ı *Mes'ūdiden* 227b/5

Şalāt-ı Seraḥsī Serahsî'nin salât

bâbına atıf yapılmıştır.

ş.-ı *Seraḥsīden* 186a/7

Şalāt-ı İmām Seraḥsī

Serahsî'nin salât bâbına atıf yapılmıştır.

ş.-ı *İmām Seraḥsī* 210b/3

kaṭ'-ı ş. 225a/13, 225a/8

→*kaṭ'*

müfsīd-iş. +*dur* 207a/12

→*müfsīd*

nevādir-i ş. 189b/8, 211a/2

→*nevādir*

şıfat-ı ş. 183a/8, 207b/13

→*şıfat*

[=14]

şalavât [Ar.] Hz. Muhammed'e saygı
bildirmek için okunan dua.

şalavât vër- [Ar.+T.] Allahümme
salli ala (seyyidina) Muhammedin ve ala
ali (seyyidina) Muhammed cümlesi veya
aynı anlama gelebilen duaları okumak.

ş. *vërseler* 231b/5

[=1]

şâlih [Ar.] İyi amel sâhibi, günah
işlemekten kaçınan kimse.

ş. 216a/3, 223b/12

[=2]

şan- [T.] Zannetmek.

ş. *-ayduñ* 213b/3

ş. *-duğıçün* 225a/13

ş. *-up* 190b/10, 216a/10, 225b/3,
225b/7

[=9]

şanā'at [Ar.] Zanâat, meslek.

ehl-i ş. + dan 214a/14

→ehl

[=1]

şanç- [T.] Saplamak, batırmak.

ş. *-mış* 214b/2

[=1]

şapla- [T.] Batırmak.

ş. *-mış* 214b/2

[=1]

şataş- [T.] Rastlaşmak, karşılaşmak.

ş. *-sa* 230b/5

[=1]

şavt [Ar.] Ses, sedâ.

ş. 200a/9

ş. *+ı* 193b/2

[=2]

şavtsuz [Ar. "şavt" + T. "-sUz"] Sessiz.

ş. 193a/12

[=1]

sa'y [Ar.] Çalışma, çalışıp çabalama.

s. 193c/1

sa'y èt- [Ar.+T.] Çalışmak, emek
vermek.

s.èderüz 221b/11

[=2]

say- [T.] Sayısını bulmak.

s.-ışın 225b/9

[=1]

sāz [Far.] Çalgı.

sāz çal- [Far.+T.] Saz aletini

çalıştırmak.

s. çalmağa 228a/5

[=1]

seb'a [Ar.] Yedi.

s. 193b/14

sebeb [Ar.] Sebep.

s. 188b/1, 217b/10, 217b/5

s.+den 188a/11, 213b/4, 227a/3,
227a/8

s.+dendür 227a/7

s.+i 213b/14, 216a/5, 216a/9, 217a/6,
218a/9, 223a/1, 227a/10, 227a/14,
227a/3, 227a/9, 228a/10

s.+ile 217a/14

sebeb ol- [Ar.+T.]Neden olmak,
yol açmak.

s. olmaz 203b/12

s. olmuş 229a/10

[=23]

secde [Ar.] Secde.

s. 188b/2, 207b/13, 208b/13,
208b/14, 208b/8, 209a/2, 209a/3,
211a/6, 211a/7, 216a/4, 219a/11,
219a/14, 219a/9, 219b/1, 219b/2

s.+de 183a/1, 208a/3, 208a/8, 208b/4

s.+den 209b/12, 219a/12, 220b/8

s.+leri 208b/6, 208b/7

s.+nüñ 219a/6

s.+si 209a/3

s.+yi 208b/10

secde ét- [Ar.+T.] Secde etmek.

s. éderüz 221b/10

s. édicek 219a/12

s. étđi 218a/7

s. étđükleri 219a/13

s. étmek 208a/7

s. étmemiş 219a/13

s. étse 209a/5, 219a/7, 219a/8, 219b/4

secdesin ét- [Ar.+T.] Secde etmek.

s.+sin édecek 209b/4

s.+sin édicek 209b/6

secde-yi āhīre [Ar.+Ar.]

Namazdaki son secde.

s.-i āhīreden 224b/5

secde-yi sehiv[Ar.+Ar.] Hatâ
secdesi.

s.-yi sehiv 192a/4, 192a/6, 192a/9,
221a/13, 222b/10

secde-yi sehiv ét-[Ar.+Ar.+T.]

Hatâ secdesini yerine getirmek.

s.-yi sehiv étmek 225a/12

secde-yi sehiv olun- [Ar.+T.] Sehiv
secdesi yapılmak.

secde-yi sehiv olunmayacağ 218b/12

secde-yi tağıyyat Tahıyyat
okunduktan sonra yapılan secde.

s.-yi tağıyyat 219b/1

secde-yi tilāvet [Ar.+Ar.]

Kur'an'daki secde ayetlerinden birini
okuyan ve dinleyen kimselerin yapmak
zorunda oldukları secde.

s.-yi tilāvet 189b/10, 211a/4, 211a/5,
211a/6 221a/13,

bāb-ı s.-yi tilāvetdeki 189b/8

→ bāb

secde-yi tilāvet ét- [Ar.+Ar.+T.]

Kur'an'daki secde ayetlerinden birini okuyan ve dinleyen kimselerin tilavet secdesi yapmak.

s.-yi tilāvet ét-di 186a/3

sehv-i s. 218b/9, 224b/12

sehv-i s.+yi 225a/7

→ *sehv*

[=62]

sehel [Ar.] Biraz, az.

s.+dür 215b/8

[=1]

seherhîz [Ar.+Far.] Sabahları erken kalkan, erkenci.

s. 187b/8

[=1]

sehv [Ar.] Hata, yanlış.

s.+i 225a/2

s.+ile 189a/3, 192a/4, 192a/9, 218b/12, 218b/8, 222b/10, 225a/8

bāb-ı s.+inde 192b/13

→ *bāb*

sehv-i secde [Ar.+Ar.] Hatâ secdesi, namaz kılarken yapılan bir hatâdan dolayı Allah'tan af dilemek maksadıyla yapılan secde.

s.-i secde 218b/9, 224b/12

s.-i secdeyi 225a/7

secde-yi s. 192a/4, 192a/6, 192a/9, 221a/13, 222b/10

secde-yi s. etmek 225a/12

→ *secde*

sehv ét- [Ar.+T.] Hatâ etmek, yanlışlık yapmak.

s. edüp 209b/3, 225a/10

s. etmekiçün 225a/7

secde-yi sehv olun- [Ar.+T.] Sehv secdesi yapılmak.

secde-yi sehv olunmayacak 218b/12

[=23]

sekiz [T.] Yediden sonra, dokuzdan önce gelen sayının adı.

s. 189a/7

on sekiz [T.+T.] On yediden sonra, on dokuzdan önce gelen sayı.

on s. 227a/7

on s.+i 227a/6

yigirmi sekiz [T.+T.] Yirmi yediden sonra, yirmi dokuzdan önce gelen sayı.

yigirmi s. 194a/13, 195a/4, 197b/10

yigirmi s.+dür 233b/1

[=23]

sekizinci [T.] Sekiz sayısının sıra sayı sıfatı.

s. 200b/6, 211b/7

yigirmi sekizinci [T.+T.] Yirmi
sekiz sayısının sıra sayı sıfatı.

yigirmi s. 218b/7

[=3]

selām [Ar.] 1.Başını sağ ve sol
omuzlarına çevirerek namazı bitirme.

s. 223b/11, 224a/3, 224a/5, 224a/8,
224b/11, 224b/13, 224b/9, 225a/2,
225a/6, 225b/8, 225c/1

s. +dan 211a/13

s. +dur 225a/6, 225a/7

s. +ı 223b/12

s. +ından 210b/14

s. +ıyla 210b/14

s. +uñ 225a/1, 226a/13

lafz-ı s. 224a/1, 224a/13

→ lafz

selām-ı kırā'at [Ar.+Ar.] Namazda
kıyam halinde Kur'an okurken
selamlama.

s.-ı kırā'at 225a/1, 225a/3

selām-ı nāsī [Ar.+Ar.] Namazda
unutulunca verilen selam.

s.-ı nāsī 225a/13, 225a/14

s.-ı nāsīdür 225a/3

selām-ı nisyān [Ar.+Ar.] Namazda
unutulunca verilen selam.

s.-ı nisyān 225a/2

selām-ı sāhī[Ar.+Ar.] Namazda
yerinde verilen selam.

s.-ı sāhī 225a/3, 225a/7

selām-ı taḥiyyat [Ar.+Ar.] Tahiyat
okunduktan sonra verilen selam.

s.-ı taḥiyyat 225a/2, 225a/5

selām-ı vācib[Ar.+Ar.] Verilmesi
gerekli olan selām.

s.-ı vācib 225a/2, 225a/6

selām vēr- [Ar.+T.] Başını sağ ve
sol omuzlarına çevirerek namazı
bitirmek.

s. vērdukçe 225b/12

s. vère 202a/11, 210a/3, 225b/11

s. vèreler 210b/11

s. vèricek 202a/11, 210b/12, 226a/2,
226a/6, 226a/8

s. vèrmedin 211b/2

s. vèrse 210b/1, 210b/12, 210b/14,
210b/7, 225a/11

2. Bir kimseye selamün aleyküm,
merhaba gibi sözlerden birini söyleme.

s. 226c/1, 227c/2, 228a/7, 228a/9,
230a/13, 230a/3

s. +da 225b/11, 226a/12, 226b/8

s. +ı 226b/3, 226b/5, 229a/10,

230a/11, 231a/6

s. +ını 226b/1

s. +ıyıldı 226b/2
s. +uñ 229b/12, 231a/8
cevāb-ı s. +a 231a/1
→ *cevāb*
redd-i s. 228a/13, 230a/6, 230a/7
redd-i s. edene 230a/8
redd-i s. etmese 230a/9
redd-i s. etse 230a/8
→ *redd*
selām-ı cevāb [Ar.+Ar.] Selāma cevap verilmesi.
s.-ı cevābında 228b/10
selām vēr- [Ar.+T.] Bir kimseye selamün aleyküm, merhaba gibi sözlerden birini söylemek.
s. vērdi 228b/1, 228b/3, 230b/1
s. vère 228b/12, 228b/13, 230b/3, 230b/5, 230b/9
s. vèreler 231a/11
s. vèren 229b/13, 229b/6, 231a/9
s. vèrene 229a/5, 229a/7
s. vèricek 229b/2
s. vèrmek 226b/11, 226b/8, 226b/9, 227a/8, 227b/10, 228a/2, 228a/6, 228a/8, 228b/14, 229a/8, 229b/1, 230b/8, 231a/1, 231a/2, 231a/3
s. vèrmekde 228a/12, 228b/4
s. vèrmeyeler 227b/14, 227b/6

s. vèrse 225b/4, 225b/7, 226b/10, 226b/11, 227b/3, 227b/4, 227b/5, 227b/9, 228b/5, 229a/3, 230a/7
s. vèrüp 231b/2, 231b/7
s. vèrseler 227a/8, 227b/2, 230a/4
selām vèril- [Ar.+T.] Bir kimseyi selamlamak.
s. vèrile 228a/10, 228a/14
s. vèrilme 228c/1
s. vèrilmeye 227b/2, 227b/3, 230b/14
s. vèrilürse 230a/9
[=133]
selāmet [Ar.] Esenlik.
s. +ile 226b/6
[=1]
selāmlaş- [Ar. “selām”+ T. “-la” +“-ş”]
Birbirine selām vermek.
s.-ıcaķ 232b/3
s.-maķ 231b/7
s.-salar 229a/6, 231b/4
[=3]
selāse [Ar.] Üç.
ş.195a/9
‘ibādile-yi ş. +den 232b/7
→ ‘ibādile
[=2]
selef [Ar.] Atalar, ecdat.
s. 218a/13
[=1]

selīm [Ar.]Noksanı olmayan, sağlam,
doğru.

zevk-i s. + e 198b/14

→ *zevk*

[=1]

Selmān bk. **Selmān-ı Fārsī**

S. 184b/7

[=1]

Selmān-ı Fārsī Ebu Abdillāh Selman
el-Farisi.

S. + den 184b/6

[=1]

semere [Ar.] Beklenen sonuç, netice.

semere-yi hilāf [Ar.+Ar.] Karşı

olmanın, aykırılığın sonucu.

s.-yi hilāfi 222a/9

[=1]

Semerḳand [Şehrin nispet edildiği

şahsın ismi Semer+Soğd. kant]

Semerkant.

S. 207a/11

[=1]

sen [T.] Sen.

s. 186b/2, 191b/1, 212a/14, 212b/3,
212b/6, 213a/11, 214b/6, 216b/12,
229b/4, 229b/5, 229b/7

s. + a 205b/3, 205b/4, 221b/10,
221b/11, 221b/7, 221b/8, 221b/9,
226b/9

s. + den 191a/14, 221b/11, 221b/6

s. + i 212b/3, 212b/6

s. + üñ 221b/11, 221b/12, 223b/11

[=37]

senā [Ar.] Ön diş.

s. 192a/11

s. + daki 199a/10

s. + dan 202a/13

vasaṭ-ı s. + yā 201a/3

→ *vasaṭ*

[=4]

senā: [Ar.] Övgü.

senā ét [Ar.+T.] Övmek, methetmek.

s. ederüz 221b/8

[=1]

senāyā [Ar.] Kesici ön dört diş verilen

ad.

eṭrāf-ı s. + dandur 201a/5

→ *eṭrāf*

'ulyā' s- s. + yā 199a/7

→ *'ulyā*

vasaṭ-ı senāyāy 201a/3

→ *vasaṭ*

[=3]

seniyye [Ar.] Kesici ön dört diş verilen

ad.

'ulyā-yı s. + nüñ 199a/10

→ *'ulyā*

[=1]

seniyyeteyn [Ar.] Kesici ön iki dişe verilen ad.

ş. 199a/5, 199a/6, 199a/7

eṭrāf-ı ş. + *den* 201a/1

→ *eṭrāf*

süflā-yı ş. + *ün* 201a/4

→ *süflā*

*‘ulyā-yı*ş. 199a/5

*‘ulyā-yı*ş. + *den* 200b/13

*‘ulyā-yı*ş. + *dendür* 199a/3

→ *‘ulyā*

[=8]

Seraḥsī Ebu Bekr Şemsü’l-eimme Muhammed b. Ebi Sehl Ahmed es-Serahsi.

S. + *den* 190a/6

şalāt-ı *S.* + *den* 186a/7

→ *şalāt*

[=2]

setr [Ar.] Gizleme, örtme, kapama.

mes’ele-yi *s.-i* *’avrat* 214b/13

→ *mes’ele*

[=1]

sev- [T.] Sevmek, sevgi duymak.

s.-mez 232b/6, 232b/7

[=2]

sevāb [Ar.] Sevap.

ş. 229a/5, 230a/8

ş. + *dan* 213b/11

ş. + *dur* 223a/13

ş. + *ı* 229a/9

ş. + *ın* 220a/14, 229a/4

şevāb bul- [Ar.+T.] Allah’ın

mükâfatlandırmayı vâdettiği bir iş yapmak, bir davranışta bulunmak.

ş. *bulur* 233a/12, 233a/13

[=9]

Süfyān-ı Sevrī Ebû Abdillâh Süfyân b.

Sâid b. Mesrûk es-Sevrī el-Kûfî (ö.

161/778) Kendi adıyla anılan fıkıh

mezhebinin imamı, müfessir, muhaddis ve zâhid.

S. + *den* 232a/7

[=1]

Şiddīk [Ar.] Sözüünün eri, çok doğru,

pek sâdık anlamında Hz. Ebû Bekir’in lakabı.

Ş. 186b/4, 191a/4, 191a/8

[=3]

şıfat [Ar.] Nitelik, özellik.

ş. 216b/7

ş. + *a* 225a/3

ş. + *dan* 200a/11

ş. + *ı* 193a/5, 217a/2, 225a/1

şıfat-ı şalāt [Ar.+Ar.] Namazların

niteliği.

ş.-ı *şalāt* 183a/8, 207b/13

[=8]

şifât [Ar.] Sıfatlar, nitelikler.

şifât-ı hürûf [Ar.+Ar.] Harflerin
sıfatları, nitelikleri.

ş.-ı *hürûf* 201b/7

ş.-ı *hürûfdan* 201b/5

[=2]

şifatlu [Ar. “sıfat” +T. “-IU”]

şifatlu ol- [Ar.+T.] Özelliğın olması.

ş. *ola* 215a/13

ş. *olurdu* 216a/13

[=2]

şığa [Ar.] Fiilin çekiminden meydana
gelen çeşitli şekillerden her biri.

şığa-yı cem‘ [Ar.+Ar.] Fiil
çekimlerinin çoğulu.

ş.-yı *cem‘* 199a/7

[=1]

şihhat [Ar.] Gerçeğė, doğruya
uygunluk.

şihhatkırā’at [Ar.+Ar.] Okumanın
doğru olması.

ş.-i *kırā’ata* 193b/2

vech-i ş.+ine 206a/14

→ *vech*

[=2]

şıla [Ar.] Bir süre uzak kaldığı
memleketine, vatanına ve yakınlarına
ulaşma, kavuşma, doğup büyüdüğü
yerleri ve yakınlarını ziyâret etme.

şıla-yı rahm [Ar.+Ar.] Ana baba
ve hısım akrabayı arama, ziyâret etme.

ş.-yı *rahmdur* 231a/4

[=1]

sır [Ar.] Sır.

s. 212b/10, 216b/5

s. +ı (*sırrı*) 214b/14, 215a/11,

215b/10

s. +lar 215b/14

s. +ları 215b/12

[=7]

Sîbeveyh Ebû Bîşr (Ebû Osmân, Ebü’l-
Hasen, Ebü’l-Hüseyn) Sîbeveyhi Amr b.
Osmân b. Kanber el-Hârisî (ö. 180/796)
Arap dili gramerine dair zamanımıza
ulaşan ilk hacimli eserin yazarı ve Basra
nahiv mektebinin en önemli temsilcisi.

S. 198a/10, 198a/12, 198b/4, 201b/3

S. +üñ 198b/11, 198b/12, 198b/8,

201b/5

[=8]

sîn [Ar.] (س) Arap alfabesinin on ikinci
harfi.

s. 194a/5, 194b/8, 199b/2, 202a/3,

202b/1, 203a/3, 203a/4, 204a/11,

204a/4, 204a/7, 204b/11, 204b/12,

204b/2, 204b/4, 205a/1, 205a/3,

205a/5, 205a/7, 206b/8

s. +dür 200b/4, 201a/5

s. +i 204a/7, 204a/8, 204b/1, 204b/3

s. +*lerüñ* 204a/3, 204b/11

[=30]

Sirācī Kāriül hidāye diye tanınan

Hanefi hukukçusu Ebû Hafs

Sirâceddin Ömer b. Ali'nin (ö.

829/1426) fıkha dair eseri.

S. +*de* 227b/4

Fetāvā-ı S. +de 229b/13

→ Fetāvā

[=2]

siz [T.] Siz.

s. +*e* 190a/13, 220b/3

s. +*üñ* 190a/10

[=3]

şol [T.] Sol, sağ karşıtı.

ş. +*da* 196b/4, 196b/5

ş. +*ına* 224b/14, 225a/1, 225b/12,
226a/2

[=6]

şoñ [T.] Son, ilk karşıtı.

ş. +*ı* 211a/9

[=1]

şoñra [T.] Sonra.

ş. 191b/10, 196b/2, 196b/3, 200a/7,
208a/9, 211a/13, 211a/7, 212b/7,
218a/11, 218a/5, 223a/2, 227a/13,
230a/5, 231b/12, 233a/4, 233a/5
ş. +*dan* 211a/7

ş. +*ğı* 192a/1, 197a/11, 210a/11

ş. +*ğımuñ* 206a/5

ş. +*yı* 211a/8

[=23]

şor- [T.] Sormak, sual etmek.

ş.-*mışlar* 221a/6

[=1]

söyle- [T.] Söylemek.

s.-*r* 221b/9

s.-*ridüm* 191a/10

[=2]

söylen- [T.] Söylemek işi yapılmak,
sözle anlatılmak.

s.-*ürse* 201b/6

[=1]

söz [T.] 1. Bir düşünceyi eksiksiz olarak
anlatan kelime dizisi, lakırtı, kelam,
laf, kavi.

s. 194a/8, 231b/14

s. +*den* 184b/1

s. +*i* 194a/9, 195a/5, 198b/14

s. +*inüñ* 228a/8

s. +*ise* 217b/2

s. +*lerden* 214a/8

s. +*üñ* 216b/11

söz uzan- [T.+T.] Ayrıntıya
inerek, gereğinden uzun
konuşulmak.

s. uzanmasun 209a/14

2.Bir veya birkaç heceden oluşan ve anlamı olan ses birliği, kelime, sözcük.

s. 190b/4

[=3]

şu [T.] Su.

ş. 211b/6

ş.+da 212a/8

[=2]

su’âl [Ar.] Sorulan şey, soru.

s. 189b/3

su’âl ét- [Ar.+T.] Sormak.

s. êtdiler 232b/3

[=2]

şuffe [Ar.] Sedir.

ş. 208b/1

[=1]

şuḥuf [Ar.] Allah’ın Tevrat, Zebur, İncil ve Kur’ân-ı Kerim isimleriyle bilinen dört büyük kitaptan başka bâzı peygamberlere gönderdiği vahiyleri ihtivâ eden sahîfeler.

ş.+da 184a/11

ş.+larda 184c/1

[=2]

sultân [Ar.] Hükümdar.

s.+a 227b/12

s.+uñ 231b/14

sultân-ı ‘âdil [Ar.+Ar.] Adâletli hükümdar.

s.-ı ‘âdilüñ 232a/6

[=3]

sûre [Ar.] Sure.

s. 183a/12, 183a/14, 185a/8, 185b/12, 187a/7, 189a/12, 189a/5, 189a/6, 189a/7, 189a/8, 191b/12eger, 191b/9, 192a/2, 192a/6, 192b/11, 193a/10, 193a/4, 202a/9, 219a/1

s.+de 189a/10, 189a/13, 204a/2, 204a/9

s.+den 191a/7, 191b/1, 191b/5, 191b/6

s.+ler 186a/10, 186a/9

s.+lerde 194a/4

s.+nüñ 185b/7, 188b/13, 189a/5, 190a/7, 191b/12eger, 221b/13

s.+ye 191a/7, 191b/1, 191b/4, 191b/5, 191b/6

s.+yi 183a/13, 185b/6, 185b/8, 189a/13, 189a/14, 189a/4, 189a/9, 189b/10, 190a/2, 192b/14, 192b/8, 193a/10, 193a/2, 193a/3, 193a/8

sûre-yi Baķara [Ar.+Ar.] Bakara sûresi.

s.-yi *Bakara* 186b/4
sûre-yi Benî İsrâil [Ar.+Ar.+Ar.]
İsrâ sûresi.
s.-yi *benî İsrâil* 189b/9
sûre-yi Elif-Lâm-Mîm
[Ar.+Ar.+Ar.+Ar.] Bakara sûresinin
ilk beş ayeti kastedilmektedir.
s.-yi *Elif-Lâm-Mîm* 186a/4
sûre-yi Fâtiha [Ar.+Ar.] Fâtiha
sûresi.
s.-yi *Fâtihayı* 184b/7
sûre-yi Kâfi [Ar.+Ar.] Kâf
sûresi.(50. sûre)
s.-yi *kâfi* 185b/3
sûre-yi Yûsuf [Ar.+Ar.] Yûsuf
sûresi.(12. sûre)
s.-yi *Yûsuf* 186b/8
sûre-yi yâ eyyühellezi
âmenu[Ar.+Ar.+Ar.+Ar.] Hangi sûre
olduğu tespit edilememiştir.
s.-yi *yâ eyyühellezi âmenuya* 191b/9
[=66]
şûret [Ar.] Şekil, biçim.
ş.+i 223b/7
ş.+in 215b/5
ş.+inden 216b/5
ş.+ine 217a/5
ş.+inüñ 214b/12

şûret-i namâz [Ar.+Far.] Namazın
şekli.
ş.-i *namâz* 215b/1
[=6]
subhâneke [Ar.] Subhâneke duâsı.
mesâ'il-i s. 202a/14
→mesâ'il
[=1]
süci [T.] Şarap.
s. 228a/5
[=1]
sücûd [Ar.] Secde etme, secde.
s. 207b/12, 216a/14, 220b/12,
222b/11
s.+dan 220b/11
s.+ı 220b/6
s.+ın 212b/1, 221a/10, 221a/9
s.+ını 212b/4
s.+unı 221a/7
s.+uñ 208a/1, 208a/2, 216a/14
[=14]
süflâ [Ar.] Alt, aşağı.
s. 199a/6
bâtin-ı s.+sındandır 201a/7
→bâtin
hanek-i s. 195b/5
→hanek
süflâ-yı seniyyeteyn [Ar.+Ar.] Ön
alt dişler.

s.-yı *şeniyyeteynüñ* 201a/4

[=4]

Süfyân-ı Sevrî Ebû Abdillâh Süfyân b. Saîd b. Mesrûk es-Sevrî el-Kûfî (ö. 161/778) Kendi adıyla anılan fıkıh mezhebinin imamı, müfessir, muhaddis ve zâhid.

S. 213b/9

S. den 232a/7

[=2]

sülüs [Ar.] Üçte bir.

s. +i 208b/12

[=1]

sünnet [Ar.] Hz. Muhammed'in örnek iş ve davranışlarının tamamı.

s. 188b/10, 210a/1, 222a/10, 222a/9, 222b/7, 225b/6, 230b/4, 232b/10, 232b/14, 233a/1, 233a/10, 233a/2

s. +de 221a/14, 222a/7

s. +dür 183a/3, 220b/13, 221a/14, 222b/3, 223a/14, 223a/5, 229a/8, 229a/9, 231a/11, 231a/4,

s. +i 221a/12, 222a/7

s. +in 225b/3

s. +ler 222b/3

s. +leri 232b/9, 233a/11, 233b/1

s. +lerümi 232b/14

s. +lerüñ 222a/4, 222b/11, 222b/6

s. +üm 233a/6

s. +üñ 229a/9

ehl-i s. 232b/13

→ ehl

sünnet-i ilâhî [Ar.+Ar.] Allah'ın kainata koyduğu kanunlar.

s.-i ilâhîdür 229b/1

[=40]

sünnetlik [Ar. “sünnet” + T. “-lîk”] Hz. Muhammed'in örnek davranışlarının tamamıyla ilgili.

s. 223a/14

[=1]

sünnî [Ar.] Sünnîliği benimsemiş (kimse).

mü'min-i s. +dür 233a/1

→ mü'min

[=1]

sürür [Ar.] Sevinç.

s. 214b/7

s. +ıla 214b/8

[=2]

Süryânî [Ar.] Eski Sûriye (Şam)

halkından olan ve Süryânîliğe mensup bulunan kimse.

S. +nüñ 188b/9

[=1]

süstlik [Far. “süst” +T. “-lîk”] Gevşek,
güçsüz bir şekilde.

s. +ile (*süstligile*)214a/5

[=1]

Şâfi‘î [Ar.] Ebu Abdillâh b. Muhammed
b. İdris b. Abbas eş-Şâfi‘î.

Ş. 223b/5, 224a/1, 224a/2, 229a/11,
229a/13

aşhâb-ı Ş. 232b/12

→ *aşhâb*

[=6]

şâkird [Far.] Bir mektebe, bir medreseye
veya bir hocaya devam edip ders
okuyan kimse, öğrenci

ş. +e 230a/12

[=1]

şart [Ar.] Şart, koşul.

ş. +dur 183a/6, 193b/2, 193b/3,
209b/2

ş. +ıla 184a/2, 201b/12

ş. +ları 212a/11

şart‘et- [Ar.+T.] Uyulması kesin
olarak istenen bir şart olarak öne
sürmek, şart koşturmak.

ş. *eder* 199b/14

[=8]

Şâtıbî Kâsım b. Fîrruh eş-Şâtıbî’nin (ö.
590/1194) kırâat-i seb‘aya dair
kasidesi.

Ş. +de 194a/12

Ş. +sinde 194a/10

[=2]

şatranc [Ar. satrenc < Far. şetrenç]

Satranç.

ş. 228a/5

[=1]

şâyed [Far.] Şart bildirir, eğer.

ş. 183a/14, 202a/14

[=2]

şef‘ [Ar.] Namazların her iki rekâtı.

ş. +a 222b/8, 222b/9

[=2]

şefâ‘at [Ar.] Af için vesile olmak.

ş. +üm-den 233a/7

[=1]

şefeteyn [Ar.] İki dudak.

ş. +den 199b/11

ş. +dendür 201a/8

ş. +e 199b/11

ş. +inüñ 201a/6

[=4]

şehâdet [Ar.] Görülen ve bilinen bir
durum veya iş hakkında şahitlik etme.

kelime-yi ş. 209b/8

→ *kelime*

[=1]

şehirlü [Far. “şehir” + “-lî”] Şehirli.

ş. 230a/11

[=1]

şek [Ar.] Şüphe, zan.

ş. 184a/10

[=1]

Şemseddin Hılvânî Ebû Muhammed
Şems'ül-eimme Abdulazîz b. Ahmed el-
Halvânî (ö. 452/1060 [?]) Hanefî fakihi.
Ş. 193a/13

[=1]

Şemsü'l-eimme-yi Serahsî Ebû Bekr
Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl
Ahmed es-Serahsî (ö. 483/1090 [?])
Ş. 230a/4

[=1]

Şemsü'l-eimme-yi Hılvânî bk.

Şemseddin Hılvânî

ş. 207a/2

[=1]

şer'an [Ar.] Şeriat bakımından, şerîata
göre.

ş. 227c/1

[=1]

şerh [Ar.] Bir kitabı ayrıntılarına inerek
açıklama, yorumlama.

şerh-i Tahāvî [Ar.+Ar.] Tahavî'ye
ait eserin şerhi.

ş.-i *Tahāvî* 208a/14

ş.-i *Tahāvîden* 208a/11

ş.+inde 192a/5

ş.+inden 226a/13

ş.+de 221b/14

[=5]

şerī'at [Ar.] Din.

ş.+de 206a/6

ilm-i ş. 232a/13

→ *ilm*

Şerī'atü'l-İslām [Ar.+Ar.] İslam dini.

ş.+ 'ül-İslâmdan 228b/12

[=3]

şerīf [Ar.] Soyu temiz ve şerefli olan,
asil kimse.

ş. 232a/14

[=1]

şerik [Ar.] Ortak.

şerīkol-[Ar.+T.] Ortak olmak.

ş. *olmayana* 226a/5

[=1]

şeyāṭīn [Ar.] Şeytanlar.

ş.+i 191a/13

[=1]

şeyh [Ar.] Kendisine derviş yetiştirme
(irşat) izni verilen kimse.

ş. 194a/10, 194a/12, 203a/5

[=3]

Şeyhü'l-islām Osmanlı Devleti'nde dînî
kurumların, şeriat mahkemelerinin ve
ilmiye sınıfının başı durumunda olup

bunlara nezâret eden en yüksek rütbeli
din adamına verilen unvan. Buradaki
Şeyhü'l-islâm'dan kasıt Şeyh Ebû Bekr
Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl
Ahmed es-Serahsî (ö. 483/1090 [?]) *el-
Mebûsû* adlı eseriyle tanınan Hanefî
fakihidir.

Ş. 192b/13

[=1]

Şeyhü'l-islâm 'Alâeddîn Alâeddin
Arabî Efendi (Ö. 901/1496) Osmanlı
Şeyhülislâmı.

Ş. 202b/4

[=1]

Şeyhü'l-islâm Burhâneddîn Ebû İshâk
Burhânuddîn İbrâhîm b. Muhammed b.
Ebî Bekr el-Makdisî el-Mısrî (ö.
923/1517)

Ş. 189a/8, 202a/9, 202b/3, 203a/12
208a/12, 211a/2, 229a/4

[=7]

Şeyhülislâm 'Ömer Neseî Ebû Hafs
Necmüddîn Ömer b. Muhammed b.
Ahmed en-Neseî es-Semerkindî (ö.
537/1142) Hanefî fakihî, muhaddis,
müfessir, kelâmcı.

Ş. +*nüñ* 204a/12

[=1]

Şeyh Ebû Kâsım Şaffâr Ebu İshak
Rükniddin İbrahim b. İsmail b. İshak ez-
Zahid es-Saffar el-Ensari el-Buhari.

Ş. 206a/13

[=1]

şikâyet [Ar.] Başına gelen bir dertten
sızlanma.

şikâyet ét- [Ar.+T.] Durumundan
yakınmak, sızlanmak.

Ş. *étdiler* 186a/11

[=1]

şikeste-vâr [Far.+Far.] Kırık, kırılmış.

Ş. 215b/10

[=1]

şimdi [T.] Şu anda.

Ş. 183a/8, 185a/13, 195b/6, 208b/12,
211b/14, 215b/14, 231b/5

[=7]

şin [Ar.] Arap alfabesinin on üçüncü
harfi.

Ş. 196a/5, 202a/1, 204a/6

Ş. +*i* 194b/6

[=4]

şirk [Ar.] Allah'a eş ve ortak koşma.

Ş. 227a/9

[=1]

şol [T.](< uş+ol) Şu, o.

Ş. 183b/14, 184a/2, 184a/9, 186a/9,
186b/8, 188b/8, 189a/3, 194a/5,

197b/1, 201b/12, 203b/11, 206a/10,
206b/3, 209b/9, 212b/3, 213a/14,
213a/2, 213b/8, 214a/1, 214a/11,
215a/3, 215b/12, 217b/12, 220a/14,
221a/9, 221b/9, 222b/10, 224b/11,
226b/10, 226b/12, 227a/5, 229a/8,
230b/5, 230b/9, 232b/10

[=35]

şöyle [T.] Şu şekilde.

ş. 186a/6, 188a/14, 189b/7, 192b/13,
193b/3, 198a/7, 201b/10, 202b/12,
203a/2, 206a/13, 207b/1, 208b/8,
209a/13, 212a/3, 213a/14, 214a/5,
215a/4, 215b/7, 216a/9, 216b/12,
221a/4, 223a/1, 223a/7, 227b/10,
231b/6

[=25]

şu [T.] Şu.

ş. +*nda* 222a/10
ş. +*ndaki* 229b/10
ş. +*ndan* 222a/14, 228b/9
ş. +*nlar* 208a/2
ş. +*nlardur* 213a/9
ş. +*nun* 215a/8
ş. +*nuñ* 205a/8, 222b/4, 225a/10
ş. +*nuñçündür* 193a/4
ş. +*ña* 212a/7, 228a/14

[=13]

şuncılayın [T.] Şunun gibi, şöyle.

ş. 203b/12, 203b/7, 205b/13,
205b/14, 206a/11, 206a/9, 207a/6,
209b/2, 211a/4, 215a/13, 228a/5

[=11]

şuncılayın [T.] bk. şuncılayın

ş. 206b/12

[=1]

şükr [Ar.] Şükür.

ş. +*ile* 216b/14

şükr ét- [Ar.+T.] Tanrı'ya minnet
duygusunu sunmak, şükrelemek.

ş. *ederüz* 221b/8

[=2]

şükrâne [Ar.] Teşekkür alâmeti, iyilik
bilme nişânesi.

ş. +*si* 222b/14

ş. +*siçün* 219a/13

[=2]

şükür [Ar.] bk. **şükr**

ş. 217a/1

kelime-yi ş. +*dür* 216b/14

→ *kelime*

[=2]

şürü' [Ar.] Başlama.

ş. 185a/13

şürü' ét- [Ar.+T.] Başlamak.

ş. *ètdügi* 216a/3

ş. *étmiş* 187a/8

ş. *étse* 215b/3, 222a/10

şürū‘ ol- [Ar.+T.] Başlamak.

ş. *olur* 222b/9

şürū‘ olun- [Ar.+T.] Başlanmak.

ş. *olunur* 183a/9

ş. *olundu* 185a/13, 212a/1

[=8]

tā [Ar.] Arap alfabesinin üçüncü

harfi.(ت)

t. 199a/10, 202a/3, 202b/6, 203a/6,
204a/10, 204a/5, 204a/8, 204b/1,
204b/2, 204b/4, 205a/2, 205a/3, 206a/9

t. + *dur* 199a/2, 201a/1

t. + *yı* 199a/8

t. + *yıla* 202b/2

[=18]

tā [Far.] Bir şeyin bulunduğu, başladığı

veya sona erdiği yeri yâhut zamânı
anlatırken söze mübâlağa katar.

t. 184a/1, 187b/13, 189a/11,
191a/14, 193a/7, 193b/11, 194a/7,
194a/9, 194b/7, 195b/10, 196a/11,
208b/3, 208b/8, 210b/10, 212b/2,
215a/13, 216b/7, 217a/13, 217b/7,
217b/9, 218a/2, 218a/8, 218b/6,
222a/3, 223a/2, 226b/6, 227b/1, 231a/1

[=28]

tā [Ar.] Arap alfabesinin on altıncı

harfi.(ط)

t. 194a/5, 202a/2, 202b/6, 203a/6,
204b/4, 205a/2, 205a/3

t. + *dur* 200b/14

t. + *yı* 199a/2, 199a/8, 204b/2

[=11]

tā’ife [Ar.] Grup hâlindeki insan
topluluğu.

t. + *dür* 226b/13

t. + *ye* 227b/2

[=2]

ta‘ām [Ar.] Yemek, aş.

t. 217b/4, 226b/5

[=3]

ta‘allum [Ar.] Ders alarak öğrenme.

ta‘allum ét- [Ar.+T.] Ders alarak
öğrenmek.

t. *ét* Ø 195b/12

t. *édüp* 198b/13

[=2]

tā‘at [Ar.] Allah’ın emirlerine uyma.

t. + *e* 228a/11

[=1]

tābi‘ [Ar.] Birine veya bir şeye uyan.

t. *olup* 212a/12, 217a/8

t. + *dür* 197a/12

tābi‘ ol- [Ar.+T.] Uymak, onun
şartlarına göre hareket etmek.

[=3]

ṭabi‘ [Ar.] Elbette, doğallıkla, doğal olarak, işin gereği olarak.

t. 198b/14

[=1]

ta‘dīl [Ar.] Doğru hâle getirme, düzeltme.

t. 220b/13

ta‘dīl-i erkān [Ar.+Ar.] Namazın kıyam, rükû ve sücut gibi rükünlerini acele etmeksizin âdap ve usûlüne göre yerine getirme.

t.-i erkān 219b/13, 219b/14, 219b/15, 219b/6, 219b/7, 220a/11, 220b/13, 220b/5, 220b/9, 221a/1, 221a/3

t.-i erkāndur 220b/13, 220b/6, 220b/9

t.-i erkānuñ 220b/10

[=16]

tafşıl [Ar.] Bir şeyi bütün ayrıntıları ile açıklama.

t.+i 207b/13

t.+ine 183a/8

t.+inüñ 207b/13

tafşıl olun- [Ar.+T.]Ayrıntılarıyla açıklanmak.

t. olunmuşdur 183a/7

[=4]

tağyīr [Ar.] Değiştirme, başka şekle sokma

t. 203b/7, 205a/4, 207a/10

tağyīr ét-[Ar.+T.] Değiştirmek, başka şekle sokmak.

t. etmek 193a/9

t. etmekden 193a/10

[=5]

ṭahāret [Ar.] İbâdetten önce vücûdu ve giyecekleri namaza engel olan kirlerden ve pisliklerden arındırmak şeklindeki temizlik.

t.+i 214b/9

t.+üñ 214b/9, 224a/10

mes’ele-yi t. 214b/8

→mes’ele

[=5]

Ṭahāvī Ebû Ca‘fer Ahmed b.

Muhammed b. Selâme el-Ezdî el-Hacrî el-Mısrî et-Tahâvî (ö. 321/933) Hanefî fakihî ve muhaddis.

şerh-i T. 208a/14

şerh-i T.+den 208a/11

→ şerh

[=2]

taḥiyyat [Ar.] Namazda kâdelerde okunan ve “et-tahiyyâtü” sözüyle başlayan duâ.

t. 209a/9, 210a/11, 210b/2, 211a/5,

223b/5, 224b/10

t.+a 209a/10, 210b/11, 222a/4

t.+da 183a/2, 211a/8, 225a/10

t.+dan 202a/13, 211a/13

t.+ı 209b/12, 209b/9, 210a/7, 210a/9,
210b/10, 211a/1, 211b/1, 224a/11

secde-yi t. 219b/1

→ *secde*

selām-ı t. 225a/2, 225a/5

→ *selām*

[=26]

taḥḳīḳ [Ar.] Bir şeyin hakikatini
anlamak.

t. 209a/10, 219a/11, 221b/11

[=3]

taḥmīd [Ar.] Hamd etme, elhamdülillāh
deme.

t.+e 230b/13

[=1]

taḥṭa [Far.] Ağaç parçalarının zemine
döşenmesiyle meydana gelen alan.

t. 208b/1, 208b/2

[=2]

ṭāḳat [Ar.] Bir şeyi yapabilmek için
gereken güç, kuvvet.

ṭ.+i 215a/10

ṭāḳat getir- [Ar.+T.] Dayanmak,
katlanmak.

ṭ. getürmediler 213b/9

[=2]

taḳāzā [Far.] Serzeniş.

t. 222b/7

taḳāzā ét- [Far.+T.] Serzenişte
bulunmak.

t. éder 223a/14, 223a/9

t. étmez 183b/5

[=4]

taḳdīrce [Ar. “taḳdīr” + T. “-ce”]

Kıymet biçme.

t. 201a/9

[=1]

tāḳşīr [Ar.] Bir işte kusurlu davranma.

tāḳşīr ét- [Ar.+T.] Bir işte kusurlu

davranmak, bir işi eksik yapmak.

t. éderse 193b/6

[=1]

ṭalāḳ [Ar.] Boşanma.

ṭalāḳ vēr- [Ar.+T.] Erkeğin karısını

boşaması.

ṭ. vërse 227a/13

[=1]

ṭaleb [Ar.] İsteme, dileme.

ṭaleb ét- [Ar.+T.] İstemek,

dilemek.

ṭ. éderüz 221b/7

ṭ. étmek 219b/3

ṭ. étmekdür 204b/7, 204b/8, 217a/2

ṭ. étse 190b/9

[=6]

Ṭalḥa Sahâbî.

Ṭ. 218a/9

[=1]

ta‘līm [Ar.] Öğretme.

t. +dür 231a/6

ta‘līm èt- [Ar.+T.] Öğretmek.

t. ètmez idi 220a/1

t. ètdi 219b/13

[=3]

ṭama‘ [Ar.] Aç gözlülük, tamah.

ṭama‘ èt- [Ar.+T.] Aç gözlülük etmek.

ṭ. èdüp 227b/3

[=1]

ṭamak [T.] Damak.

ṭ. 195b/3, 195b/4

ṭ. +dur 196b/13

ṭ. +uñ 195b/4

[=5]

tamām[Ar.] Bitmiş, tamamlanmış.

t. 195a/3, 195a/8, 207b/3, 220a/3, 220b/11, 220b/12

tamām èt- [Ar.+T.] Tamamlamak.

t. ède 189a/13, 207b/4, 212b/2

t. èdecek 191a/8

t. èden 211a/9

t. èdicek 219b/9

t. èdince 220a/2

t. èdüp 225a/11

t. èt 191b/4

t. ètdi 189b/10, 190a/9, 190b/2

t. ètmedin 210b/7

t. ètmek 220b/6, 221a/7, 222a/14, 225a/9

t. ètmeye 212b/5

t. ètmez 191b/11, 221a/10, 221a/9

t. ètse 188b/5

tamām ol- [Ar.+T.] Tam hâle gelmek, tamamlanmak.

t. ola 208b/8

t. oldı 201a/11

t. olduğdan 211a/12

t. olıcağ 186a/4, 186b/5, 225a/6

t. olmayınca 209b/7

t. olsa 222b/5

t. olur 208b/9, 209a/10, 209b/13, 209b/2, 210a/7, 210b/2, 211a/6, 222b/9, 224a/12, 224b/10, 224b/5

[=48]

tamāmlıḳ [Ar. tamām + T. “-līḳ”]Tam olarak, eksiksiz.

t. +ı (tamāmlıḳı) 214a/9, 220b/10

[=2]

ṭa‘n [Ar.] Kınama, ayıplama.

ṭa‘n èt- [Ar.+T.]Kınamak, yermek.

ṭ. èdeler 220a/11

ṭ. ètmeñ 220a/12, 220b/3

[=3]

ṭanuk [T.] Şâhit.

ṭ. 219a/11

[=1]

ṭanuḳluḳ [T.] Şâhitlik.

ṭ. 223b/13

ṭanuḳluḳ vēr-[T.] Şâhitlik etmek.

ṭ. vērürem 223b/13

[=2]

ṭaracuk [T.] Daracık.

ṭ. 217a/11

[=1]

ṭaraf [Ar.] Bir şeyin belli bir kısmı.

ṭ.+ı 199a/9

ṭ.+ın 198b/3

ṭ.+ında 196a/14, 199a/11

ṭ.+ındandur 199a/11, 199a/3.

ṭaraf-ı lisân [Ar.+ Ar.] Dilin tarafı,
dilinin ucu.

ṭ.-ı lisân 198b/1

ṭ.-ı lisāndan 200b/13

ṭ.-ı lisāndandur 198a/14, 199a/13,
201a/3

ṭ.-ı lisānile 201a/1

ṭaraf-ı lissân-ı ḥurūf-ı tehçī [Ar.+
Ar.+Ar.+Ar.] Dil ucundan harflerin
hecelenmesi.

ṭ.-ı lissân-ı ḥurūf-ı tehçiden 199a/1

[=13]

ṭarīḳ [Ar.] Tâkip edilen yol, usûl.

ṭ. 198a/12, 215b/11

ṭ.+i 223b/2

ṭ.+ile 213a/6

be-ṭ.+i evlā 222a/9

→ *be*

[=4]

ṭaṣḥih [Ar.] Düzeltme, yanlış doğru
hâle getirme

t. 193b/1

[=1]

ṭaş [T.] Taş.

ṭ. 216a/9

[=1]

ṭaşra [T.] Dışarı.

ṭ. 226b/2

ṭ.+dan 211b/11

[=2]

ṭaṭavvu' [Ar.] Farz ve vâciplere ilâve
olarak nâfile ibâdet yapma.

t. 210a/11, 233a/14

ṭaṭavvu' ol- [Ar.+T.] Nâfile ibadet
olmak.

t. olur 210a/11, 210a/8

[=4]

ṭaṭbīḳ [Ar.] Uygulama.

ṭaṭbīḳēt- [Ar.+T.] Uygulamak.

t. etmekdür 201b/6

[=1]

taṭvīl[Ar.] Uzatma.

taṭvīl ol- [Ar. +T.] Uzatmak.

t. olur 201b/6

[=1]

ṭayaza[T.] Bir kimseye göre annesinin kız kardeşi.

t. +dur 226b/14

t. +sı 227a/11

[=2]

ta'yīn [Ar.] Belli etme, ayırarak belirleme.

t. 195a/2

ta'yīn ét- [Ar.+T.] Belirlemek.

t. édūp 230a/10

[=2]

taẓarru' [Ar.] Yalvarma, yakarma.

t. 217a/2

[=1]

tāzele- [Far. "tāze" + T. -le]Unutulmuş bir duygu veya bir düşünceyi yeniden canlandırmak.

t.-mekdür 213a/5

t.-ye 216b/14, 217a/2

[=3]

ta'ẓīm[Ar.] Hürmet etme, saygı gösterme.

t. 215b/11, 227a/9

ta'ẓīm-i İslām [Ar.+Ar.]İslama saygı.

t.-i İslām 232a/1

[=3]

te'hīr [Ar.] Erteleme, sonraya bırakma.

t. 224b/11

t. +inüñ 218b/9

te'hīr olun- [Ar.+ T.]Ertelenmek.

t. olunsa 218b/9

[=3]

te'vīl [Ar.] Kur'ân-ı Kerîm'i farklı bir görüşle yorumlama.

t. 193b/11

[=1]

te'abbüd [Ar.] Kulluk etme, ibâdet etme.

te'abbüd-i maḥẓ [Ar.+Ar.] Hâlis ibâdet.

t.-i maḥẓ 219b/3

t.-i maḥẓdur 219b/2

[=2]

te'cīl[Ar.] Belli bir vakte erteleme.

t. 209b/14, 210a/1, 210a/3

[=3]

tedāḥul [Ar.] Birbirine girme, iç içe girme.

tedāḥulèt-[Ar.+T.]

t. ètdi 189b/11

[=1]

tedbīr [Ar.] Önlem.

t. +i 217b/1

[=1]

tefāvūt [Ar.] Birbirinden farklı olma.

t. 199b/10

tefāvūt èt- [Ar.+T.] Birbirinden ayırmak.

t. ètmeye 184a/2

tefāvūt ol- [Ar.+T.] Birbirinden farklı olmak.

t. olmaya 201b/12

[=3]

tefhīmāt [Ar.] Harfleri kalın telaffuz etme.

t. +i 193b/14

[=1]

tef‘ilān [Ar.] Bölümler, bâblar.

t. 225b/8, 225c/1

[=2]

tehcī [Ar.] Hece.

ṭaraf-ı lissān-ı ḥurūf-ı t. +den 199a/1

→ *ṭaraf*

tehlīl [Ar.] Kelime-yi tevhîd.

t. +den 217a/3

t. +e 230b/13

[=2]

tekbīr [Ar.] “Allāhu ekber” sözü.

t. 202a/11, 214a/3

tekbīr-i evvel [Ar. +Ar.] İlk tekbir.

t.-i evvel 224a/2, 224a/3, 224a/4, 224a/7

t.-i evvelde 225b/11

t.-i evvelüñ 224a/5

vaḳt-i t. +de 213b/14, 214a/10

→ *vaḳt*

[=10]

tekrār [Ar.] Yeniden, yine.

t. 183b/5

[=1]

telaffuz [Ar.] Bir harfî ses özelliklerini, bir kelimeyi hecelerin uzunluk ve kısalığını, kalınlık ve inceliğini, vurgu özelliklerini belirterek söyleme.

telaffuzèt-[Ar.+T.] Bütün özelliklerini belirtecek tarzda seslendirmek.

t. èdemez 196b/1

t. èderdi 196b/1, 196b/8

t. èdicek 196a/5, 198b/6, 198b/7

t. ètmek 196a/13, 196a/14, 196b/3, 196b/4

t. ètmekde 196b/4, 196b/5, 196b/6, 198b/11

t. ètmekdense 196b/3

t. ètseñ 195b/7

telaffuz olın- [Ar.+T.] Söylenmek.

t. olına 195a/2

[=18]

ten [Far.]Vücut, beden.

t. 214b/12, 214b/9

t. +de 214b/13

[=3]

Tenbîh Tenbîh-ul-Gâfilîn isimli kitap.

Tenbîh-i Ebû'lleys Ebu'l-Leys

Îmâmü'l-hüdâ Nasr b. Muhammed b.

Ahmed b. İbrâhîm es-Semerkandî'nin

Tenbîh-ul-Gâfilîn isimli eseri.

T.-i Ebû'lleysde 230b/8

[=1]

tenhâ [Far.] Issız, içinde az insan

bulunan (yer).

t. 229b/14

[=1]

tenvîn[Ar.] Arap ve Osmanlı

alfabesinde üstüne konduğu kelimenin

sonunu -en, -ün, altına konduğu zaman

-in olarak okutan hareke.

t. 201a/11

t. +i 200a/1

t. +üñ 199b/12

[=3]

tenzîl [Ar.]Gökten indirilen vahiy,

Kur'ân-ı Kerim.

t. 185b/5, 186a/5

[=2]

terâviḥ [Ar.]Ramazanda yatsı

namazından sonra kılınan yirmi

rekâtlık namaz.

t. 225b/7

[=1]

tercîḥ [Ar.] Bir şeyi diğerlerinden daha

üstün tutma.

tercîḥ ét- [Ar.+T.] Üstün tutmak.

t. édîp 226a/7

t. étmiş 222a/8

[=2]

tercümân [Ar.] Bir dilde söylenen bir

şeyi sözlü olarak başka bir dile çeviren

kimse.

t. 229b/1

[=2]

tercüme [Ar.] Çeviri.

tercüme ét- [Ar.+T.] Bir dilden

başka bir dile çevirmek.

t. étmegi 184b/7

[=1]

TerğîbMuhammed b. Ahmed ez-

Zahid'in Terğîbü's-Salat adlı eseri.

T. +de 202b/14, 202b/9, 203a/10,

203a/14, 203b/2, 204a/10, 204a/4,

204a/6, 205a/8, 205b/4, 206b/5,

208b/4, 219b/7, 220b/14, 220b/5,

221a/4, 223b/14, 224b/12, 224b/8,

225a/3, 225a/7, 233a/14

[=22]

terk [Ar.] Bırakma.

t. +den 233a/7

t. +i 232a/2

t. +inüñ 218b/9

terk ét- [Ar.+T.] Bırakmak.

t. éde 233a/6

t. éden 192b/14, 233a/12, 233a/8

t. édene 192a/4

t. éderüz 221b/9

t. édüp 188b/11, 189a/4, 215a/10

t. étmek 214b/10

t. étmekdür 217b/11, 233a/7

t. étmeyüp 189a/12, 189a/4, 224b/7

t. étmez 217b/11

t. étmiş 219a/8, 222a/11

t. étse 192b/7, 192b/8, 207a/10,
207a/9

terk ol- [Ar.+T.] Bırakmak.

t. olsa 219b/8

terk olun- [Ar.+T.] Bırakılmak.

t. olunursa 205b/6

terk olun- [Ar.+T.] Bırakılmak.

t. olunsa 218b/11, 218b/13, 218b/8,
222b/10

[=32]

tersā [Far.] Hıristiyan.

t. +lar 228b/14

t. +nuñ 228b/10

[=2]

tertīb [Ar.] Düzen, sıra.

t. 211b/1, 219a/5, 219b/5

[=3]

tertil [Ar.] Usûlüne uygun şekilde her
harfin hakkını vererek güzel sesle
okuma.

t. +den 193b/13

[=1]

tesbīḥ [Ar.] 'Subhanallah' sözünü
söyleme.

t. 192a/10, 192a/2, 208a/2, 223b/2

t. +den 202a/13, 217a/3

t. +e 230b/13

tesbīḥât- [Ar.+T.] Hakk'ın her türlü
kusurdan ve noksandan uzak olduğunu
dile getirmek.

t. éde 223b/4

t. étmese 192a/8

[=9]

tespīḥ bk. **tesbīḥ**

t. +i 208a/2

[=1]

tesbīḥāt [Ar.] Cenab-ı Hakk'ı (C.C.)

sıfatına lâyık ifadelerle yâdetmeler.

tesbīḥât-ı rükū' [Ar.+Ar.] Rükuda
"Sübhane Rabbiyel Azim" denmesi.

t. -ı rükū' 222b/11

[=1]

teşdîd [Ar.]Arap alfabesinde, üzerine
konduğu harfi iki defa okutan işâret
(ّ) ve bu işâreti yazma, şedde koyma.

t. +i 207a/10, 214a/6

t. +ile 203a/1, 203b/14

t. +ler 202b/14

[=5]

teşdîdsüz [Ar. “teşdîd” + T. –sÜz”]

Teşditsiz. bk.**teşdîd**

t. 202b/14

[=1]

teşebbüh [Ar.] Zorla benzemeye
çalışma.

t. 208a/8

t. +dür 231a/13

[=2]

teşehhüd [Ar.] Namazda oturulduğu
vakit “Ettahiyyâtü” duâsını okuma.

t. 224b/5

[=1]

tevâtür [Ar.]Bir hadîsin, yalan
söylemelerine ihtimal verilmeyen
birçok râvî tarafından rivâyet ve
nakledilmesi.

t. 194a/11

t. +ile 194a/1

t. +ledür 194a/9

[=3]

tevāzu‘ [Ar.]Alçak gönüllülük.

t. +dur 216b/1

tevāzu‘ ét- [Ar.+T.] Alçak gönüllü
olmak.

t. etdüm 218a/8

t. etmekdür 216a/14

[=3]

tevbe [Ar.] Tövbe.

t. 215a/5

tevbe ét- [Ar.+T.] Tövbe etmek.

t. ede 215a/4

t. etmek 214b/9

[=3]

teveccüh [Ar.] Bir tarafa doğru
yönelme.

teveccüh ét- [Ar.+T.] Bir tarafa doğru
yönelmek.

t. etmegile 215a/11

[=1]

tevekkül [Ar.] Her türlü gerekli sebebe
baş vurduktan sonra kadere râzı olup
sonucu Allah’tan bekleme.

tevekkül ét- [Ar.+T.] İşlerini
Allah’a bırakmak.

t. ederüz 221b/7

[=1]

te'vîl [Ar.] Başka bir mânâ ile yorumlama.

t. +i 208a/14

[=1]

tevķîr [Ar.] Karşısındakini yüksek tutma, ululama.

t. +dür 231a/3

[=1]

Tevrît [Ar.] Dört kutsal kitaptan Hz. Mûsâ'ya indirileni, Tevrat.

T. 188b/2

[=1]

Tavđî'i Haddâdî Ebû Nasr Ahmed b. Muhammed b. Ahmed el-Haddâdî es-Semerkandî (ö. 400/1010'dan sonra)
T. 204a/13

[=1]

teyemmüm [Ar.] Suyun bulunmadığı veya kullanılmasının mümkün olmadığı durumlarda toprak, kum vb. ile kolları ve yüzü meshetmek sûretiyle abdest alma.

t. 211b/6

[=1]

tézcek [T.] Çabucak, hemen.

t. 190a/3, 231a/14

[=2]

tezķîr [Ar.] Zikredip anma.

hālet-i t. 228a/3

→ *hālet*

[=1]

ţın- [T.] Ses çıkarmak, bir şey söylemek.

ţ.-madı 220a/2

[=1]

ţivāl [Ar.] Uzun olanlar.

ţivāl-ı mufaşşal [Ar. +Ar.] Hucûrât

sûresinden 85'inci sûre olan Bürûc sûresine kadar 36 sûreye denir.

ţ.-ı mufaşşal 186b/14, 187a/2

ţ.-i mufaşşaldan 186b/12

[=3]

tilāvet [Ar.] Kur'ân'ı güzel sesle ve kurallara göre okuma.

secde-yi t. 189b/10, 211a/4, 211a/5, 211a/6, 221a/13

→ *secde*

secde-yi t. etti 186a/3

→ *secde*

hāl-i t. +de 228a/3

→ *hāl*

bāb-ı secde-yi t. +deki 189b/8

→ *bāb*

[=8]

tîz [Far.] Çabuk, seri, tez.

t. +de 217b/2

[=1]

ţoĝ- [T.]

1. Gününü tamamlayıp ana karnından dışarıya çıkmak.

ğ.-mış 215b/4

2. Ufuktan yükselerek gökyüzünde görünmek.

ğ.-a 186b/6

ğ.-mağdan 211b/2

ğ.-sa 186b/7

[=4]

ğığrı [T.] Doğru, yanlış olmayan.

ğ. 224b/13

[=1]

ğığrıl- [T.] Davranıp kalkmak.

ğ.-up 220b/11

[=1]

ğığru [T.] Ön.

ğ.+sında 226a/7

[=1]

ğığrul- bk. **ğığrıl-**

ğ.-a 220b/8

ğ.-mağ 220b/12

[=2]

ğığın- [T.] Temas etmek.

ğ.-ur 196a/6

[=1]

ğıđsān [T.] Doksan, seksen dokuzdan sonra, doksan birden önce gelen sayının adı.

ğıđsān bir [T.+ T.] Doksan bir.

ğ. biri 229a/7

[=1]

ğığuz [T.] Sekizden sonra, ondan önce gelen sayının adı.

ğ. 206b/3

ğ.+ı 229a/7

yigirmi ğ. 195a/6

yigirmi ğ.+dur 195a/4

→ *yigirmi*

[=4]

ğığuzıncı [T.] Dokuzuncu, dokuz sayısının sıra sıfatı.

ğ. 200b/7

yigirmi ğ. 232b/9

→ *yigirmi*

[=1]

ğığuzıncı bk. **ğığuzıncı**

ğ. 211b/7

[=1]

ğol- [T.] Dolmak, kaplamak, sarmak.

ğ.-mış 214b/7

[=1]

ğolu [T.] Bir duygunun etkisiyle yüklü.

ğ.-u 214b/8

[=1]

toprak [T.] Toprak.

t. 209a/2, 216b/3

t. + *dan* 216b/1, 216b/2, 216b/3

[=6]

tudak [T.] Dudak.

t. 199b/10, 199b/7, 201a/8

t. + *dan* 201a/9

t. + *dandur* 201a/8

t. + *uñ* 199b/7, 199b/9, 201a/6

[=8]

tuñ [T.] Yanak.

t. + *ları* 223a/8

[=1]

tur-[T.]

1. Yapmakta olduğu hareketi

kesmek, hareketsiz kalmak.

t. - *Ø* 219b/10

t. - *an* 230b/3

t. - *maz* 230a/6

t. - *ur* 230a/5

t. - *mışdur* 229b/10

t. - *uñ* 229b/10

t. - *up* 214b/3, 225a/11

2. Bir durumda olmak.

t. - *duğı* 215b/9

t. - *mış* 215a/7

t. - *urken* 205b/8

3. Dikilmek, ayakta beklemek

turı gel- [T.+T.] Duragelmek işi.

t. - *ı gelmek* 232b/6, 232b/8

t. - *ı gelmezdi* 232b/7

[=14]

turgur- [T.] Durdurmak, bekletmek.

t. - *mağdur* 219a/11

t. - *uñ* 213a/7

[=2]

tuş [T.] Müptelâ olma, tutulma.

tuş gel- [T.+T.] Hoşuna gitmek.

t. *geldi* 218a/5

[=1]

tut- [T.] Yakalamak.

ağlamak t. - *dı* 186b/9

→ *ağlamak*

[=1]

tuy- [T.] Hissetmek.

t. - *mazsa* 209a/4

[=1]

Türkî [T. “Türk”+ Ar. “î”] Türk.

T. + *ler* 202a/5

[=1]

u [Far.] “Ve” bağlacının nazımında sessiz

harfle biten Arapça ve Farsça

kelimelerden sonraki okunuşu.

u. 214b/10

[=1]

Übbey bin Ka‘b Ebu‘l-Münzir (Ebu‘t-

Tufeyl) Übey b. Kâ‘b b. Kays el-

Ensârî (ö. 33/654 [?]) Hz.
Peygamber'e kâtiplik yapan ve
Kur'an'a hizmetleriyle tanınan sahâbî.
Ü. 190a/10, 190a/9, 221b/14

[=3]

Übbey bk. **Übbey bin Ka'b**

U. 190a/11, 190b/3

[=2]

uç [T.] Bir nesnenin genellikle sivri olan
bitim noktası.

u. 198b/1, 198b/10, 198b/7, 200b/12

u. +ı(*ucı*) 197a/2, 199a/2, 208b/9

u. +ıla(*ucıla*) 200b/13, 201a/2, 201a/4

u. +ın(*ucın*) 198b/3

u. +ına(*ucına*) 196b/10, 197a/10,

197a/13, 197a/4, 197a/6, 197a/7,

197b/2, 197b/3, 197b/6, 197b/7,

197b/8, 200b/10, 200b/7, 200b/9,

200b/12

u. +ınadur(*ucınadur*) 200b/9

u. +ında(*ucında*) 198b/11

u. +ından(*ucından*) 196a/10, 197a/1,
197a/3 198b/6, 201a/3

u. +ındandur(*ucındandur*) 198b/2,
199a/11, 199a/14, 199a/2, 199a/9

u. +ındaki(*ucındaki*) 199a/3

u. +ınuñ(*ucınuñ*) 198b/9

u. +ıyla(*ucıyla*) 199b/1

u. +larından 201a/2

u. +larındandur 199b/5

u. +larıñ 183a/2

u. +undan(*ucundan*)

[=44]

uç- [T.] Havada yol almak.

u.-ar 218a/10

[=1]

uğra- [T.] Bir yere kısa bir süre kalmak
üzere gitmek.

u.-yup 229a/6, 231b/4, 232b/3

[=3]

uğrağ [T.] Yol üstünde bulunan ve
geçerken durulan yer.

u. +ında(*uğrağında*) 187b/9

[=1]

uğrı [T.] Uğur, gaye, yol.

u. +larıñ 221a/5

[=1]

uğurla- [T.] İyi dileklerle yolcu etmek.

u.-ya 221a/6

[=1]

uğurlan- [T.] İyi dileklerle yolcu
edilmek.

u.-ur 221a/7

[=1]

'uķūbet [Ar.] Cezâ.

'u. +e 213b/11, 214a/7

[=2]

ulā [Ar.] Birinci, ilk.

ka 'de-yi ū. 222b/9

ka 'de-yi ū.+da 205a/5, 225b/4

→ *ka 'de*

[=3]

ulaş- [T.]

1. Belli bir noktaya erişecek uzunlukta veya yükseklikte olmak, yetişmek.

u.-ur 197b/5

2. Belli bir kimse veya şeye erişmek, vâsıl olmak.

u.-uñ 226b/6

[=2]

ulaşdur- [T.] Ulaşmasını sağlamak.

u.-salar 203a/2

[=1]

'ulemā [Ar.] Alimler, bilginler.

'u. 206a/2, 232a/4

'u.+dır 232a/13

'u.+lar 209a/12

'u.+muz 208b/7, 209a/6, 223b/5, 224a/1, 224a/5, 224b/14, 224b/7

'u.+nuñ 206a/9, 213b/13, 222a/13, 222a/14, 229a/14

'u.+ya 209a/14, 231a/3

[=18]

ulu[T.]

1. Çok üstün niteliklere sâhip, çok büyük, yüce.

u. 204a/13

u.+dur 216b/8

2. Maddî yapısı bakımından büyük.

u. 230a/11

u.+yısa 227b/10

3. Bir topluluğun maddî veya mânevî büyüğü.

u.+larıdur 223a/13

u.+larınıñ 232a/8

[=6]

ulula- [T.]Büyük saygı göstermek, hürmet ve itibar etmek.

u.-duğı 216b/11

[=1]

ululaş- [T.] Ulu duruma gelmek.

u.-mış 216b/10

[=1]

'ulūm [Ar.] İlimler.

menākıb-ı 'u.+da 230b/2

menākıb-ı 'u.+dan 231a/2, 231a/8

→menākıb

[=3]

'ulyā[Ar.] Yukarı, yüksek.

'ulyā's-şenāyā: Üst kesici dişler.

'u.'s- şenāyāya 199a/7

'ulyā-yı seniyye [Ar.+Ar] Yukarı ön dişler.

‘*u.-yıl seniiyyenüñ* 199a/10
‘ulyā-yı seniiyyeteyn [Ar.+Ar] Yukarı
keskin dişler.
‘*u.-yıl seniiyyeteyn* 199a/5
‘*u.-yıl seniiyyeteynden* 200b/13
‘*u.-yıl seniiyyeteyndendür* 199a/3
ḥānek-i ‘*u.* 195b/5
→ḥānek
[=6]
um- [T.] Dilemek.
u.-aruz 221b/11
[=1]
‘Umdetü’l-İslām Mevlâna Abdülaziz
Farisî’nin eseri.
‘*U.+da* 218b/10, 219a/5, 223b/5
[=3]
‘umûm [Ar.]Bütün insanlar, herkes.
‘umûm-ı belvâ [Ar.+Ar.] Herkese
gelen belâ, herkesi kaplayan âfet.
‘*u.-ı belvâ* 206b/2
[=1]
unut-[T.]Aklında kalmamak, irâdesi
dışında hatırlıktan çıkmak.
u.-a 225a/14
u.-mayup 225a/12
u.-mış 225b/5, 225b/6
u.-up 225a/12
[=5]

ur- [T.] Vurmak.
yüzine u.-urlar 212a/13, 212b/7
→yüz
[=2]
‘uryân [Ar.] Çıplak.
‘*u.* 211b/6
[=1]
‘usr [Ar.] Zorluk.
‘*u.* 196b/5, 196b/6
[=2]
uşbu [T.] Bu işâret sıfatının yazıda
kullanılan eski bir şekli, işte bu.
u. 185a/14, 191b/3, 203b/2, 205b/1
[=4]
utan-[T.]Ölçülü hareket etmek, bir şeyi
yapmaktan kaçınmak.
u.-duğı 216a/5
u.-ıla 216a/7
u.-mağı 215a/6
u.-maz 216a/6
[=4]
utanıl- [T.] Utanç duyulmak.
u.-maya 216a/8
[=1]
uy- [T.] Uymak.
u.-mış 211b/12
u.-up 211b/11
imâma u.-mış 210b/7
imâma u.-an 225b/10

→imām

[=4]

uyan- [T.] Uyku durumundan çıkmak.

u.-sa 210b/14

u.-urlar 210b/10

[=2]

uyar- [T.] İkaz etmek.

u.-arsa 210a/8

[=1]

uyluğ [T.] Bacağın kalçadan dize kadar olan kısmı.

u. +larından 183a/1

[=1]

uyu- [T.] Uyku hâlinde olmak.

u.-mış 226b/6

u.-rlar 210b/9

u.-yanlara 191a/14

[=3]

uzan- [T.] Uzun sürmek, uzamak.

u.-masun 209b/1

[=1]

uzat- [T.] Daha uzun sürmesini sağlamak.

u.-mayup 187a/10

[=1]

‘Uzeyrun [Ar.] Üzeyir, Kur’an’da adı geçen, peygamber olup olmadığı tartışmalı kişi.

‘U. 205a/9

[=1]

uzun [T.]

1. İki ucu arasında fazla uzaklık olan, kısa karşıtı.

u. 183b/10, 183b/11, 185a/5,

2. Başlangıcı ile bitimi arasında fazla zaman aralığı olan, çok süren.

u. 187b/10, 187b/12

[=5]

‘użv [Ar.] Organ.

‘u. 216b/2

[=1]

ü [Ar.] “Ve” bağlacının nazımda sessiz harfle biten Arapça ve Farsça kelimelerden sonraki okunuşu.

ü. 214b/11

[=2]

üç [T.] İkiden sonra, dörtten önce gelen sayının adı.

ü. 183b/11, 183b/5, 184b/12,

185a/11, 186b/13, 187b/14, 188a/7,

189a/8, 189b/1, 194b/11, 194b/14,

195a/9, 196a/3, 196a/4, 196a/5,

198a/12, 198a/14, 198a/7, 198b/10,

198b/2, 199a/10, 199a/12, 199a/4,

199b/10, 199b/8, 200a/7, 201a/10,

201a/12, 201a/14, 202a/10, 219a/8,

219b/11, 220b/7, 226a/11, 227b/7

ü. +dür 224b/14

ü. +i 200a/12, 202a/2, 215b/3

ü. +ini 201a/14

ü. +inüñ 201b/4

[=41]

üçünci [T.]Üç sayısının sıra sıfatı.

ü. 183a/6, 198a/3, 200a/14, 222a/11

on ü. 201a/3, 211b/11

yigirmi ü. 183a/4

ü. +de 219b/12

ü. +si 211b/4

[=9]

ümīd[Far.] Umut.

ü. +dür 214a/4

[=1]

ümme[Ar.] Bir peygambere îman edenlerin meydana getirdiği topluluk.

ü. 223b/1

[=1]

ümmī [Ar.]Okuma yazma bilmeyen.

ü. +ye 193b/4

[=1]

ürkit- [T.] Ürkmesine sebep olmak.

ü.-ür(ürkidür) 186b/2

[=1]

ürküt- bk. **ürkit-**

ü.-ür(ürküdür) 217b/13

ü.-ürdüm(ürküdürdüm) 191a/13

[=2]

üst [T.]

1. Bir şeyin yukarı, göğe doğru olan yanı, üzeri, alt karşıtı.

ü. +inden 196a/2

ü. +ine 198a/5, 198a/7, 200b/12

2. Birkaç şeyden birbirine göre yukarıda olan.

ü. +in 189a/2, 189c/1

ü. +inde 200b/1

ü. +ün 196b/11, 196b/13

ü. +ündeki 195b/11, 199a/3

[=11]

üstād [Ar.] Hoca, öğretmen.

ü. 230a/12

ü. +ı 232a/12

[=2]

üzeri[T.]

1. Bir şeyin yukarıya, göğe doğru bakan yüzü, yüzeyi, üst tarafı.

ü. +nde 196a/4, 208b/1, 208b/2

ü. +ne 208a/7, 208b/10, 208b/13, 208b/14, 209a/1, 209a/2, 209a/3, 209a/4, 209a/5, 210a/1, 215a/7, 216b/3, 232b/6

2. Bir kimsenin kendisi, şahsı.

ü. +ne 223b/11, 223b/12, 227b/1, 228a/14, 232b/11, 232b/12, 232b/14, 233a/1, 233a/2

ü. +nedür 230a/13

[=27]

üzerinde [T.] -den çok, -den fazla, üstünde.

ü. 211a/1, 225a/8

[=2]

üzerine [T.]

1. Hakkında, dâir, üstüne.

ü. 185a/7, 189b/3, 207a/1, 207b/7, 209a/5, 209a/6, 210a/1, 215b/11, 216a/4, 217a/5, 218b/1, 221a/12, 222a/14, 222a/8, 223a/1, 228b/9, 229b/8,

ü. +*dür* 205b/12, 231a/2

ü. +*nedür* 226b/1

2. –den dolayı.

ü. 221b/8, 225b/1

ü. +*dür* 206b/5

ü. +*nedür* 226b/1

[=29]

üzerü bk. **üzeri**

ü. +*müze* 223b/12

[=1]

üzre [T.] Üzere kelimesinin konuşma dilinde ve nazımda kullanılan şekli.

1. Üstünde, üzerinde.

ü. 183a/2

2. Hakkında, dâir.

ü. 186a/10, 198a/12

[=3]

vâcib [Ar.] İslam dinine göre yapılması gerekli olan.

v. 210a/11, 211a/5, 219a/8, 222b/3, 222b/6, 224b/8, 233a/2

v. +*dür* 193a/10, 193b/4, 193b/8, 193b/9, 211a/5, 218b/11, 219a/1, 219a/2, 219a/3, 219a/5, 219a/6, 219b/5, 219b/6, 220b/5, 220b/9, 221a/13, 221a/14, 221b/1, 222a/5, 223a/4, 223a/9, 223b/5, 223b/6, 225b/9

v. +*ler* 222b/6

v. +*leri* 218b/7

v. +*lerinden* 211a/1, 218b/11, 218b/13

v. +*lerinün* 218b/8

v. +*ün* 224b/6

selām-ı v. 225a/2, 225a/6

→ *selām*

vâcib ol- [Ar.+T.] İslam dinine göre yapılması gerekli olmak.

v. *ola* 209a/13, 222b/13

v. *oldı* 223a/2

v. *olmaz* 192a/4, 192a/7, 226b/11, 227b/14, 227b/2, 227b/3, 227b/4, 227b/5

v. *olur* 192a/9, 218b/9, 222b/10, 222b/4, 222b/5, 226b/10, 227a/8,

227b/9, 229b/3, 230a/10, 230a/6,
230a/7

[=66]

vācibāt [Ar.] Vâcib olan şeyler.

v. +*da* 225b/9

[=1]

vāciblik [Ar. “vācib” + “-lik”] Vâcib
olan şey.

v. 222b/7, 223a/9

[=2]

vāḥid [Ar.] Tek, bir.

v. 198b/3, 200a/12, 201b/1

ḥadīṣ-i v. 183b/1, 224a/8

[=6]

vaḳf [Ar.] Kur'an okunurken durulacak
yerleri gösteren işâret ve böyle bir
işâret olan yerde durma.

v. 205b/6

v. +*e* 205b/6

vaḳf ét- [Ar.+T.]

v. *ède* 205a/10, 205a/9

v. *ét-di* 205b/8

v. *ét-dügiçün* 205b/9

v. *étmek* 205a/10, 205a/13, 205a/8

v. *étmese* 205a/11

v. *étmeyecek* 205a/8

v. *étse* 205b/1

vaḳf ol- [Ar.+T.]

v. *olmayacak* 205a/13

[=13]

vāḳi' [Ar.] Olan, vukū bulan.

vāḳi 'ol- [Ar.+T.] Meydana gelmek,
vukū bulmak.

v. *ola* 208b/1

v. *olmak* 196a/10

v. *olsa* 205b/3, 207b/11, 211a/12,
211a/13

[=7]

vaḳt [Ar.] Vakit, zaman.

vaḳti gel- [Ar.+T.] Zamanı

gelmek, süresi dolmak.

v. +*i g.-di* 213b/8

vaḳt-i beyān-ı

'ilim [Ar.+Ar.+Ar.] İlmin açıklandığı
vakit.

v.-i *beyān-ı 'ilimde* 227b/13

vaḳt-i cevāb-ı fetvā [Ar.+Ar.+Ar.]

Fetvaya cevap vakti.

v.-i *cevāb-ı fetvāda* 227b/12

vaḳt-i ezān [Ar.+Ar.] Ezan vakti.

v.-i *ezānda* 227b/14

vaḳt-i ḥuṭbe [Ar.+Ar.] Hutbe

vakti.

v.-i *ḥuṭbede* 227b/13, 228a/1

vaḳt-i mekrūh [Ar.+Ar.] Mekruh

olan vakit.

v.-i *mekrūha* 211b/5

vaḳt-i müsteḥab[Ar.+Ar.] Müsteḥap olan vakit.

v.-i müsteḥab 211b/5

vaḳt-i tekbîr [Ar.+Ar.] Tekbir vakti.

v.-i tekbîrde 213b/14, 214a/10

v. 185b/13, 186a/9, 187b/11, 202a/12, 211b/4, 212a/7, 212a/9, 212b/9, 216a/10, 216a/3, 224b/7

v.+de 186b/13

v.+dür 189a/3

v.+i 185a/9, 211b/9, 212b/4, 213b/8

v.+ile 212b/1

v.+inde 227b/12, 231b/3

v.+inden 214a/3

v.+ine 211b/3

v.+lerde 187b/10, 187b/12

zevāl v.+i 213b/3

→ *zevāl*

[=35]

var [T.] Mevcut olan (şey) karşıtı: yok.

v. 183a/11, 184a/13, 184b/14, 184c/1, 185a/7, 204b/6, 206a/5, 206b/10, 206b/2, 208a/6, 209a/7, 210a/6, 211a/1, 212a/8, 213a/3, 221b/13, 222a/1, 224a/8, 226b/8, 226b/9, 228a/13, 228a/2, 228a/7, 228b/4, 229b/12, 231b/14, 232a/11
v.+dur 185a/5, 186b/1, 195b/2,

195b/3, 196b/5, 197a/10, 197a/5, 197a/6, 198a/6, 199b/10, 200b/11, 202b/11, 203a/6, 204a/1, 204a/10, 212b/10, 212b/13, 213a/8, 214a/5, 216b/5, 216b/7, 220a/5, 220b/7, 225a/1, 226a/12, 232a/4

v.+ıdı 184a/12, 218a/5

v.+ısa 189a/7, 203a/9, 207b/8, 214a/13, 214b/11

v.+mış 191a/3

[=65]

var-[T.] Ulaşmak, vâsıl olmak.

v.-andan 200b/8

v.-dı 191a/6, 191a/7

v.-dılar 220a/13

v.-ınca 190b/1, 194a/8, 195a/14

v.-incadur 187a/3

v.-maḳ 187a/8

v.-uñ 220a/13

v.-ur 196b/12, 196b/14, 197b/5

v.-urdu 197a/13, 200b/9

yöreni v.-dı 191a/4

→ *yören-*

[=16]

varaḳ [Ar.] Kitap yaprağı, iki sayfadan ibâret üzeri yazılı yaprak.

v. 188a/10

[=1]

vasaṭ[Ar.] Orta.

vasaṭ-ı ḥanek-i a‘lā [Ar.+Ar.+Ar.]

Üst damağın ortası.

v.-ı *ḥanek-i a ‘lāya* 196a/6

vasaṭ-ı lisān [Ar.+Ar.] Dilin ortası.

v.-ı *lisāna* 196a/1

v.-ı *lisāndandur* 196a/3, 200a/13,
200b/3

v.-ı *lisānuñ* 196a/4

vasaṭ-ı ṣenāyāy [Ar.+Ar.] Ön dört
dişin ortası.

v.-ı *ṣenāyāy* 201a/3

v. +ı 196a/6, 199b/2, 200b/2

v. +ındadur 195a/10

v. +ından 196a/7, 199a/8

[=13]

vaşf [Ar.] Sıfat, nitelik.

v. +ın 225b/5

v. +ını 225a/12

[=2]

vāşıtasuz [Ar. “vāşıṭa” +T. “-sUZ”]

Aracı olmadan.

v. 229b/1

[=2]

vaşiyyet [Ar.] Nasîhat, öğüt.

vaşiyyetê- [Ar.+T.] Öğüt vermek,
nasîhat etmek.

v. *êtdi* 186b/11

[=1]

vāv [Ar.] Arap alfabesinin yirmi altıncı
harfi.

v. 194b/9, 199b/11, 199b/9, 201a/8,
202a/4

naşb-ı v. +ıla 206a/12, 206a/4

→naşb

[=7]

ve [Ar.] Ve, ile.

v. 183a/1, 183a/10, 183a/13,
183a/14, 183a/2, 183a/6, 183a/7,
183a/8, 183b/1, 183b/12, 183b/14,
183b/3, 183b/5, 183b/6, 183b/7,
184a/10, 184a/11, 184a/14, 184b/12,
184b/6, 185a/6, 185a/8, 185b/10,
185b/11, 185b/12, 185b/13, 185b/2,
185b/3, 185b/4, 185b/5, 185b/6,
185b/7, 185b/8, 186a/1, 186a/10,
186a/5, 186a/7, 186a/9, 186b/10,
186b/12, 186b/13, 186b/14, 186b/3,
186b/7, 187a/1, 187a/2, 187a/3,
187a/6, 187a/7, 187b/12, 187b/13,
187b/14, 187b/2, 187b/4, 187b/8,
188a/1, 188a/2, 188a/4, 188b/11,
188b/12, 189a/3, 189b/2, 189b/3,
189b/6, 189b/7, 190a/13, 191b/13,
191b/14, 191b/8, 192a/3, 192a/4,
192a/5, 192a/7, 192a/9, 192b/1,
192b/10, 192b/11, 192b/12, 192b/13,
192b/2, 192b/3, 192b/8, 193a/1,

193a/13, 193a/14, 193a/2, 193a/6,
193a/8, 193b/10, 193b/13, 193b/7,
193b/8, 193c/1, 194a/3, 194a/4,
194b/9, 195a/12, 199a/13,
199a/14, 199b/12, 199b/13, 199b/3,
201a/9, 201b/13, 201b/14, 201b/7,
202a/2, 202a/3, 202a/8, 202a/9,
202b/10, 202b/12, 202b/14, 202b/4,
203a/1, 203a/2, 203a/3, 203b/11,
203b/4, 203b/6, 203b/7, 203b/8,
203b/9, 204a/10, 204a/11, 204a/12,
204a/13, 204a/4, 204a/9, 204b/11,
204b/5, 204b/7, 205a/14, 205b/11,
205b/4, 205b/7, 206a/7, 206b/2,
206b/5, 206b/7, 207a/8, 207a/9,
207b/10, 207b/12, 207b/13, 207b/7,
207b/8, 208a/4, 208a/5, 208a/6,
208b/5, 208b/6, 208b/7, 209a/13,
209a/14, 209b/4, 209b/5, 210b/4,
211a/7, 211b/2, 212a/10, 212a/14,
212a/4, 212a/6, 212a/8, 212b/1,
212b/10, 212b/11, 212b/12, 212b/13,
212b/14, 212b/2, 212b/3, 212b/4,
212b/5, 212b/6, 212b/9, 213a/1,
213a/10, 213a/11, 213a/12, 213a/13,
213a/2, 213a/3, 213a/4, 213a/5,
213a/6, 213a/7, 213a/8, 213b/1,
213b/10, 213b/11, 213b/12, 213b/13,
213b/3, 213b/4,

213b/5, 213b/7, 213b/8, 213b/9,
214a/1, 214a/11, 214a/2, 214a/6,
214a/8, 214a/9, 214b/10, 214b/11,
214b/12, 214b/14, 214b/4, 214b/5,
214b/7, 214b/8, 214b/9, 215a/1,
215a/11, 215a/13, 215a/4, 215a/6,
215a/9, 215b/11, 215b/14, 215b/2,
215b/3, 215b/4, 215b/7, 216a/11,
216a/14, 216a/2, 216a/3, 216a/5,
216a/8, 216a/9, 216b/1, 216b/11,
216b/14, 216b/2, 216b/4, 216b/5,
216b/6, 216b/7, 217a/11, 217a/12,
217a/14, 217a/3, 217a/8, 217a/9,
217b/1, 217b/10, 217b/5, 217b/6,
217b/8, 218a/12, 218a/13, 218a/3,
218a/6, 218a/8, 218a/9, 218b/14,
218b/5, 218b/9, 219a/1, 219a/10,
219a/11, 219a/2, 219a/3, 219b/2,
219b/4, 219b/6, 220a/4, 220a/7,
220b/1, 220b/11, 220b/12, 220b/13,
220b/4, 220b/6, 220b/7, 220b/8,
220b/9, 221a/10, 221a/13, 221a/4,
221a/7, 221a/9, 221b/1, 221b/10,
221b/12, 221b/14, 221b/6, 221b/7,
221b/8, 222a/1, 222a/12,
222a/3, 222a/4, 222a/5, 222a/7,
222a/9, 222b/11, 222b/12, 222b/13,
222b/2, 222b/3, 222b/4, 222b/5,
222b/7, 223a/11, 223a/13, 223a/3,

223a/4, 223b/10, 223b/11, 223b/14,
224a/10, 224a/12, 224a/3, 224a/6,
224a/9, 224b/12, 224b/14, 224b/5,
225a/1, 225a/5, 225a/6, 225a/7,
225b/1, 225b/10, 225b/12, 226a/1,
226a/11, 226a/13, 226a/14, 226a/2,
226a/3, 226a/5, 226a/6, 226b/1,
226b/10, 226b/12, 226b/14, 226b/5,
226b/6, 226b/7, 227a/1, 227a/10,
227a/11, 227a/14, 227a/2, 227a/3,
227a/8, 227b/12, 227b/13, 227b/14,
227b/2, 227b/3, 227b/5, 227b/6,
228a/4, 228a/5, 228b/1, 228b/10,
228b/11, 228b/12, 228b/14, 228b/4,
228b/8, 228b/9, 229a/4, 229a/5,
229b/11, 229b/3, 229b/4, 229b/7,
230a/12, 230b/11, 230b/12, 230b/13,
230b/2, 230b/3, 230b/8, 231a/10,
231a/11, 231a/13, 231a/14, 231a/3,
231a/4, 231a/5, 231a/6, 231a/8,
231b/1, 231b/14, 231b/3,
231b/6, 231b/7, 231b/8, 232a/14,
232a/3, 232a/4, 232a/5, 232a/6,
232a/8, 232b/10, 232b/11, 232b/12,
232b/13, 232b/14, 232b/5, 233a/1,
233a/11, 233a/13, 233a/14, 233a/2,
233a/3, 233a/4, 233a/5, 233a/7, 233a/9

[=538]

vech [Ar.]

1. Tarz, biçim, yol.

v. 205b/12, 217a/4

vech-i şîḥḥat [Ar.+Ar.] Gerçeğe uygun yol.

v.-i şîḥḥatine 206a/14

v.+i 183b/12, 206a/14, 222a/14,

223a/10, 223a/6, 223b/1, 228a/7,

229a/13, 229a/14, 231b/9

v.+ile 183b/1, 188b/14, 192a/11,

221a/11, 229a/10

2.Sebeb.

v. 228a/9

v.+i 228a/8

v.+ile 184b/9, 206b/3, 209a/14,

215a/3, 215b/12, 217b/9

[=26]

vedā' [Ar.] Ayrılrken hayırlar dileme, esenleşme.

vedā'êt- [Ar.+T.]

v. *eder* 213a/14

v. *edüp* 213b/1

[=2]

velākin [Ar. ve lākin]Lâkin, fakat.

v. 193b/3

[=1]

vêr-[T.]

1.İletmek.

v.-di 218a/6

v.-üñ 226b/5

2. Bağışlamak.

v.-elüm 220a/14

v.-mezüm 220b/2

v.-Ø 220a/14

v.-se 230a/10

v.-señüz 220b/1

3. Birleşik fiil.

selām v.-di 228b/1, 228b/3, 230a/5, 230b/1.

selām v.-dilerse 230a/5

añdurı v.-diler 191b/10

haber v.-diler 220b/2

selām v.-dügün 230a/3

selām v.-dükçe 225b/12

añdurı v.-e 189b/13

selām v.-e 202a/11, 210a/3, 225b/11, 228b/12, 228b/13, 230a/11, 230a/12, 230b/3, 230b/5, 230b/9

selām v.-eler 210b/11, 231a/11

cevāb v.-elüm 208a/14, 208b/3, 210b/6, 210b/8

cevābı v.-elüm 210b/10

añdurı v.-en 190b/13

selām v.-en 225a/8, 229b/13, 229b/6, 228a/2, 230a/10, 231a/9

selām v.-ene 229a/5, 229a/7

selām v.-icek 202a/11, 210b/12, 226a/2, 226a/6, 226a/8, 229b/2

selām v.-medin 211b/2

eydi v.-medüñ 190a/11

añdurı v.-mek 190b/5

selām v.-mek 226b/11, 226b/8, 226b/9, 227a/8, 227b/10, 228a/2, 228a/6, 228a/8, 228b/14, 229a/8, 229b/1, 230b/8, 231a/1, 231a/2, 231a/3, 224b/13, 226b/3, 228b/4, 229a/10, 231a/3, 231a/4, 231a/5, 231a/6

selām v.-mekde 228a/12, 228b/4

selām v.-mese 210b/14

selām v.-meyeler 227b/14, 227b/6

fetāvā v.-miş 214a/1

fetvā v.-miş 206a/13

añdurı v.-se 190a/4

selām v.-se 210b/1, 210b/12, 210b/14, 210b/7, 225a/11, 225b/4, 225b/7, 226b/10, 226b/11, 227b/3, 227b/4, 227b/5, 227b/9, 228b/5, 229a/3, 230a/7

talāk v.-se 227a/13

şalavāt v.-seler 231b/5

selām v.-seler 227a/8, 227b/2, 230a/4

kendüñüzi namāz.a v.-üñ 213b/2

nefes v.-üp 214a/11

selām v.-üp 231b/2, 231b/7

cevāb v.-ür 231a/10

haber v.-üirdüm 190a/13

tanuqluq v.-ürem 223b/13

*selām*v.-ürlerse 227b/14

→ *añdur-*, *eyt-*, *cevāb*, *fetāvā*, *fetvā*
ṭalāk, *nefes*, *kendü*, *haber*,
ṭanukluk, *ṣalavāt*, *selām*.

[=116]

vèril- [T.] Vermek işi yapılmak, vermek
işine konu olmak.

v.-ür 229a/5

amān v.-di 204b/8, 204b/9

cevāb v.-e 189b/5

selām v.-e 228a/10, 228a/14

selām v.-en 225a/6, 225a/7

selām v.-me 228c/1

selām v.-meye 227b/2, 227b/3,
228a/13, 228b/5, 230b/14

selām v.-ür 229a/8, 230a/3

selām v.-ürse 230a/9

→ *amān*, *cevāb*, *selām*

[=17]

vesāyir [Ar.] Sayılan birkaç şeyden
sonra “bunun gibi olanlar ve benzerleri
de” anlamında kullanılır.

v. 213b/13

[=1]

veya [Ar. “ve” + Far. “ya”] Ya da.

v. 203b/12, 205a/3, 225b/6, 230b/13

[=5]

vezin [Ar.] Manzum yazılarda hecelerin
belli şekil ve sayıda sıralanışından
meydana gelen ölçü.

v. + i 199a/7

[=1]

vicdān [Ar.] Vicdan.

v. + *uñda* 195b/12

[=1]

vīrān [Far.] Yıkık, yıkılmış, harâp.

vīrān ét-[Far.+T.] Yıkma, harâp
etmek.

v. *étmiş* 227b/8

[=1]

vird [Ar.] Belirli zamanlarda mânevî bir
görev olarak düzenli şekilde okunan
âyet, esmâ-i hüsnâ veya duâlar.

vird edin-[Ar.+T.] (Bir sözü) Her
zaman tekrarlamak, dile dolamak.

v. *edinüp* 189a/9

[=1]

vitir [Ar.] Vitir namazı.

v. + i (*vitri*) 192a/14, 225b/7

v. + *üñ* (*vitrüñ*) 222a/2

vitir namāzın kılmak [Ar.+

Far.+T.] Vitir namazı kılmak.

v. *namāzın kılmadığın* 211b/2

[=4]

vukûf [Ar.] Durma.

v. +*ı* 193b/13

v. +*ın* 193b/10

mesâ'il-i v. 205a/7

→ *mesâ'il*

[=3]

vücüd [Ar.]Var olma bulunma.

vücüd-*kalîl*: Varlığın azlığı.

v.-ı *kalîldür* 196a/13

[=1]

vücüh [Ar.]

1.Memleketin ileri gelenleri, tanınmış ve nüfuzlu kimseler, eşraf.

v. 231a/2

2. Kur'ân-ı Kerîm'in çeşitli okunuş şekilleri.

v. +*i* 199b/8

[=2]

yâ 1. [Far.] 1.Veya, yahut.

y. 183b/11, 184a/7, 185a/1, 185a/3, 185a/5, 186a/7, 188b/3, 189b/1, 189b/5, 196b/11, 201b/9, 202a/10, 202a/5, 202a/6, 203a/11, 203a/3, 203a/4, 203b/13, 204a/7, 204a/8, 204b/12, 204b/2, 204b/3, 204b/4, 205a/1, 205a/2, 205a/7, 206a/1, 206a/2, 206a/3, 206a/4, 206b/8, 207a/10, 207a/7, 209a/1, 209a/10, 209a/11, 209a/2, 209a/5, 209b/14,

211b/2, 211b/3, 211b/8, 216a/9, 217a/13, 218b/12, 218b/9, 222a/10, , 225a/8, 225b/3, 225b/7, 228a/5, 228a/6, 229a/11, 230b/14, 232a/10, 232a/12, 232b/4

2. [Ar.] Ey, hey anlamlarında bir seslenme sözü.

186a/13, 190a/10, 190a/11, 190a/12, 191a/13, 191a/9, 212a/9, 219b/12, 221a/6, 221b/9, 224a/12, 224a/9, 232b/11, 232b/3

[=98]

yâ [Ar.]Arap alfabesinin yirmi sekizinci harfi. (ع)

y. 186b/1, 186b/5, 191a/12, 191a/8, 191b/2, 194b/6, 202a/1

y. +*dur* 196a/5, 200b/4

y. +*lardaki* 202b/13

y. +*lı* 196b/11

[=11]

yaban [Far.] Dışarı.

y. +*da* 208b/2

[=1]

yâh'öd[Far.] Veya.

y. 204a/8, 204b/1, 205a/10, 205a/9, 211b/2, 217b/5

[=6]

Yahyâ Ebû Zekerîyyâ Yahyâ b. Ziyâd b. Abdullâh el-Absî el-Ferrâ' (ö.

207/822)

Y. 198b/2

Y.+*nuñ* 198b/10, 198b/13, 198b/4,
198b/5

[=5]

yağın[T.] Az bir ara ile ayrılmış olan
yer, uzak karşıtı.

y. 190b/9, 193b/4, 195b/9, 196a/1,
197a/13, 197a/14, 197a/5, 197a/6,
197a/7, 197b/2, 198a/2, 198a/4,
198a/8, 201b/10

y.+*a* 190b/9

y.+*dan* 198a/3

y.+*dır* 197b/10

y.+*dur* 195b/14, 197b/13, 197b/14,
197b/3, 197b/6, 200b/10, 200b/12,
204b/7

yağın eyle- [T.+T.]

Yakınlaştırmak.

y. *eyler* 213b/11, 214a/7

yağın kal- [T.+T.] Yaklaşmak.

y. *kalıcağ* 190a/8

yağın ol- [T.+T.] Yakın yerde
bulunmak.

y. *oldı* 186b/6, 198a/1

y. *olunca* 220b/8

[=35]

yağınlık [T.] Yakın olma durumu.

y.+*ı* 197b/1, 197b/11, 197b/13, 197b/8

y.+*ından* 197b/9

[=5]

yağınrak [T.] Daha yakın.

y. 197b/4

[=1]

yalan [T.] Gerçek tarafı olmayan.

y.+*sın* 216b/12

[=1]

yeli[Ar.] Aşağı.

y. 194b/3, 196a/10, 196b/10, 196b/11

y.+*si* 196b/13

y.+*sine* 196a/12, 196a/9, 200b/5

[=8]

yalın [T.] Çıplak.

y. 230b/3

[=1]

yaluñuz [T.] Yalnız, tek.

y. 184a/5, 192b/3, 202a/12, 210b/6,
219a/3, 226a/10, 226b/1

[=7]

yan [T.] Yan, yön, taraf, cihet.

y.+*ı* 226a/7

y.+*ıdur* 195b/8

y.+*ına* 183a/2, 211b/11, 226a/7

y.+*ında* 226a/6

y.+*ındadur* 199b/3

y.+*ından* 189a/2, 189a/6, 189c/1,

196a/13, 201a/7

y. + *ındandur* 199b/7

y. + *undagı* 213b/12

[=14]

ya‘nī[Ar.] Demek oluyor ki, yani.

y. 184a/7, 187a/13, 188a/2, 190b/9, 191a/11, 191b/4, 192a/2, 192b/4, 194a/13, 194b/10, 194b/11, 194b/12, 195a/1, 195b/2, 195b/7, 195b/8, 196a/10, 196a/11, 196a/12, 196a/13, 196a/8, 196b/10, 196b/12, 196b/4, 197a/11, 197a/12, 197a/3, 197a/5, 197a/6, 197a/8, 197a/9, 197b/11, 197b/2, 197b/6, 198a/11, 198a/4, 198a/6, 198a/7, 198b/1, 198b/6, 198b/7, 199a/11, 199a/14, 199a/3, 199a/9, 199b/1, 200a/1, 200a/2, 200a/3, 200b/12, 200b/13, 200b/2, 200b/7, 200b/8, 201a/1, 201a/3, 201a/4, 201a/7, 201a/8, 202a/13, 204a/13, 205b/6, 208a/3, 208b/6, 209a/10, 209a/9, 209b/12, 210a/1, 210a/6, 210a/8, 211a/13, 212b/11, 212b/8, 213a/14, 213a/7, 215a/14, 215a/7, 215b/4, 218b/12, 219a/4, 219a/6, 219b/10, 220a/6, 223b/4, 225a/14, 225b/11, 226b/5, 226b/7, 227a/5, 228a/12, 228b/9, 229a/11, 229a/12, 229b/10, 229b/13, 230a/3,

231a/1, 231a/12,

231b/13, 233a/6

[=106]

yañ [T.]

1. Taraf, tarafına.

y. + *a* 215a/14, 226a/6, 226a/9

y. + *adan* 226a/8

2. –e doğru.

y. + *a* 212b/6, 215a/10

[=7]

yañak [T.] Yanak.

y. + *ı* (*yañagı*) 208a/7

y. + *ları* 186a/6

[=2]

yañıl- [T.] Hatâ yapmak.

y. - *sa* 206a/8

[=1]

yañlış [T.] Doğru olmayan, hatâlı.

y. + *ına* 206a/6

[=1]

yapraq [T.] Yaprak.

y. 209a/2, 231b/2

[=2]

yara- [T.] Yaramak, uygun olmak.

y. - *r* 214a/3

[=8]

yaramaz [T.] İşe yaramayan, uygunsuz görülen şey.

y. 214a/5, 214b/10, 214b/9, 215a/3,
215a/4, 221b/9, 231b/13
[=7]
yaramazrak [T.] Daha yaramaz.
y. +ı 221a/5 (*yaramazrağı*)
[=1]
yaradıl- [T.] Yaratmak işi yapılmak,
Allah tarafından halkedilmek.
y.-mişdur 216b/1
y.-up 216b/3
[=2]
yaraş- [T.] Uygun düşmek.
y.-maz 219b/3
[=1]
yardum [T.] Yardım.
y. 221b/6
[=1]
yaş [T.] Doğuştan beri geçen ve yıl
birimi ile ölçülen zaman.
y. +da 227b/10
[=1]
yatsu [T.] Yatsı namazı.
y. 192b/2
y. +da 193a/9
y. +yı 192b/1
yatsu namāzı [T.+Far.] Yatsı
namazı.
y. *namāzın* 211b/2
y. *namāzında* 186a/12, 187b/14,

193a/8
y. *namāzınıñ* 192b/9
[=8]
yaya [T.] Yürüyerek giden kimse.
y. +ya 230a/11, 230b/3
[=2]
yaz- [T.] Yazmak, kaydetmek.
y.-alar 213a/13
y.-ar 229a/4
y.-dın 205b/4
[=3]
yazıl- [T.]
1. Yazmak işi yapılmak.
y.-mişdur 221b/14
2. Kaydedilmek.
y.-ur 213a/13
[=2]
yazu [T.] Yazı, yazılmış şey.
y. +dan 188a/14
[=1]
yè- [T.] Yemek.
y.-ñ 217b/4
[=1]
yed [Ar.] El.
keff -i y. 231a/12
→keff
[=1]
yèdi [T.] Altıdan sonra, sekizden önce
gelen sayının adı.

y. 200a/6, 227a/3, 227a/9
y. +si 227a/2, 227a/6, 227a/7
on y. 200a/5, 201a/12, 201b/4
→ on

[=11]

yèdinci [T.] Yedi sayısının sıra sıfatı.

y. 200b/5, 211b/7, 227a/14, 227a/9
on y. 200a/7
→ on
yigirmi y. 211b/13
→ yigirmi

[=6]

yègrek [T.] Daha iyi, daha üstün.

y. 214a/4
y. +dür 193a/10, 217a/10, 222a/14
[=4]

yek [Far.] Bir, tek.

y. 215a/11.
[=1]

yèñ [T.] Tutmak, bastırmak.

kendüiyi.-meyüp186b/9
→kendü
[=1]

yèñ [T.] Giysi kolu.

y. +ile 231a/14
y. +lerinden 231a/14
[=2]

yeñi [T.]

1. Hiç kullanılmamış olan.

y. 218a/7

2. Bozulmuş veya hükmü kalmamış
bir şeyin tâzesi.,
y. 229a/2

[=2]

yeñile- [T.]Yeniden yapmak, tekrar
yapmak.

y.-ye 229a/1, 229a/2
[=2]

yeñilen- [T.] Bir şeyin yerine yenisi
konulmak.

y.-mekdür 211b/4
[=1]

yèr [T.]

1.Gezinilen, ayakla basılan taban.
y. 183a/2

y. +de 208a/10

y. +e 183a/1, 208a/11, 208a/8, 208a/9,
208b/4, 208b/8

y. +i 208b/13

y. +inüñ 209a/3

y. +lere 213b/8

y. +üñ 208b/14

2. Mevki, mekân, mahal.

y. 197a/10, 197a/5, 197b/5,
217b/14

y. +de 195b/9, 197a/13, 197a/4, 197a/5,
197a/6, 197a/7, 197b/2, 217a/8, 232b/8

y. +dedür 197a/9, 197b/5

y.+den 197a/14, 200b/9, 213b/6

y.+dür 194b/13

y.+e 194a/7, 196b/13, 197a/2

y.+i 218a/4

y.+idür 214b/12

y.+inde 188b/2

y.+inden 201b/9, 216a/4

y.+lerde 217a/11

y.+leri 200a/12

y.+lerinden 214b/3

yêrlü y.+inde 212b/5

yêrlü y.+ünde 220b/11

yêrlü y.+ünden 199a/12

→ *yêrlü*

3.Bölüm, kısım.

y. 228a/2

y.+de 188a/2, 204a/10, 205a/13,
205a/8, 206b/1, 207a/14, 219a/2,
219a/3, 219a/4

y.+deki 194a/5, 204a/9, 232a/2

y.+den 190a/4, 190b/11, 190b/13,
190b/6, 191b/7

y.+ine 230a/5

y.+lerde 204b/14

4.Durum, konum.

y.+de 202b/12

y.+ine 201b/10, 201b/11, 201b/8,
202b/12, 202b/7, 203b/12, 203b/13,
203b/3, 203b/7, 203b/8, 204b/14,

204b/9, 206b/11, 207b/9

y.+lerde 204b/14

y.+ün 208b/14

yêrine gel- [T.+T.]

Gerçekleşmek, olmak, yapılmak.

y.+ine gelür 208a/1, 209b/8

y.+ine geldi 210a/11

[=94]

yêrinceb k. yêrlü

yêrlü y. 198a/12, 212b/2

[=2]

yêrinde bk. yêrlü

yêrlü y. 208a/1, 212b/5

[=2]

yêrlü [T.] Yerli, sâbit.

yêrlü yêrince [T.+T.] Uygun, yakışır bir
biçimde, gerektiği gibi.

y. yêrince 198a/12, 212b/2

yêrlü yêrinde [T.+T.] Uygun, yakışır
bir biçimde, gerektiği gibi.

y. yêrinde 208a/1, 212b/5

y. yêründe 220b/11

y. yêründen 199a/12

[=6]

yetiş-[T.] Ulaşmak, vâsıl olmak.

y.-di 186b/9, 196a/9

y.-icek 223a/8

y.-mekdür 211b/4, 211b/6, 211b/7

y.-meye 191a/14

y.-üp 231b/1
y.-ür 196b/11, 196b/12, 214a/13
[=11]
yetişici [T.] Yetişen, ulaşan.
y.+dür 221b/12
[=1]
yetmiş [T.] Altmış dokuzdan sonra,
yetmiş birden önce gelen sayının adı.
y. 185b/6
[=1]
yezedin[?] Tespit edilememiştir.
y. 205b/4
[=1]
yığ- [T.] Menetmek, engel olmak.
y.-masa 214a/8
[=1]
yık- [T.] Bozmak, tahrip etmek.
y.-mış 212a/6
[=1]
yıl [T.] Sene.
y. 221a/11, 221a/8
y.+dur 221a/10, 221a/11
[=4]
yigirmi [T.] On dokuzdan sonra, yirmi
birden önce gelen sayının adı.
y. 229a/5
y.+den 187b/13
y.+si 188a/2, 188a/3
y.+ye 188a/1

yigirmi altıncı [T.+T.] Yirmi altı
sayısının sıra sayı sıfatı.
y. altıncı 209a/6
yigirmi beş [T.+T.] Yirmi dört
sayısından sonra yirmi altı sayısından
önce gelen sayı.
y. beşdür 227a/6
yigirmi beşinci [T.+T.] Yirmi beş
sayısının sıra sayı sıfatı.
y. beşinci 207b/12
yigirmi dördüncü [T.+T.] Yirmi
dört sayısının sıra sayı sıfatı.
y. dördüncü 193b/9
yigirmi sekiz [T.+T.] Yirmi yedi
sayısından sonra yirmi altı sayısından
önce gelen sayı.
y. sekiz 194a/13, 195a/4, 197b/10
y. sekizdür 233b/1
yigirmi sekizinci [T.+T.] Yirmi
sekiz sayısının sıra sayı sıfatı.
y. sekizinci 218b/7
yigirmi toķuz [T.+T.] Yirmi sekiz
sayısından sonra otuz sayısından önce
gelen sayı.
y. toķuz 195a/6
y. toķuzdur 195a/4
yigirmi toķuzuncu [T.+T.] Yirmi
dokuz sayısının sıra sayı sıfatı.
y. toķuzuncu 232b/9

yigirmi üçüncü [T.+T.] Yirmi üç sayısının sıra sayı sıfatı.

y. *üçüncü* 183a/4

yigirmi yedinci [T.+T.] Yirmi yedi sayısının sıra sayı sıfatı.

y. *yedinci* 211b/13

[=19]

yitür- [T.] Eksiğini tamamlamak.

y.-e 221b/1

[=1]

yiv [Kökü belli değildir.] Bir cismin yüzeyinde enine, boyuna veya çevresini dolanacak şekilde açılmış düzenli oyuk, girinti.

y.+*dür* 199b/3

[=1]

yok [T.] Bulunmayan, mevcut olmayan.

y. 205b/6, 209b/14, 224a/13, 224a/14, 224a/8, 226b/8, 232a/12, 232b/4

y.+*dur* 184a/11, 185a/2, 194a/11, 195a/2, 203b/6, 206a/6, 210a/5, 213a/9, 215a/2, 216b/2, 218b/14, 220a/6, 220a/7, 221a/14, 223b/13, 228a/14

y.+*ıdı* (*yogıdı*) 184a/11, 198a/8

y.+*ısa* (*yogısa*) 207b/8

y.+*iken* (*yogıken*) 188a/13

[=31]

yol [T.]

1.Bir yerden bir yere gitmek amacıyla içinden veya üzerinden geçilen yer.

y. 187b/9, 218a/10

2.Uyulan ilke, sistem, usul, tarz, tarik.

y. 232b/13

yol bul- [T.+T.] Ulaşmaya fırsat ve imkân bulmak.

y. *bula* 218b/2

[=4]

yorgun [T.] Sarfettiği çabanın etkisini üzerinde hisseden, yorulmuş.

y. 186a/12

[=1]

yorgunluk [T.] Yorgun olma.

y.+*dan* 213a/8

[=1]

yören- [T.] Bir şeyin çevresinde dolaşmak.

yöreni var- [T.+T] Bir şeyin

etrafına varmak.

y. *vardı* 191a/4

[=1]

yu- [T.] Yıkamak.

y.-*mağdur* 229a/2

[=1]

yuḡarı bk. yuḡaru

y. 188b/10

[=1]

yuḡaru [T.] Yukarı, üst, alt karşıtı.

y. 188b/13, 195b/1, 198a/7, 199a/8,
199b/5, 200b/14, 200b/4, 201a/2

y.+*da* 199a/6, 201b/11

y.+*daki* 199a/11, 199a/4

y.+*dan* 189a/3

y.+*sına* 199a/5

[=14]

yumşaklık [T.] Yumuşak olma durumu.

y.+*da* 209a/2

[=1]

yun- [T.] Yıkanmak.

y.-*a* 212a/9

[=2]

Yūsuf [Ar.] Yusuf peygamber.

sūre-yi Y. 186b/8

→ *sūre*

[=1]

yürek [T.] Gönül.

y.+*inüñ* (*yüreginüñ* 213b/6

[=1]

yūsür [Ar.] Kolaylık.

y. 196b/4, 196b/6

[=1]

yüz [T.]

1. Doksan dokuzdan sonra gelen sayının adı.

y. 185b/2, 187b/11, 187b/5, 187b/9,
229a/6

yüz altmış [T.+T.] Yüz elli dokuzdan sonra gelen sayının adı.

y. *altmışdur* 226a/1

2.Surat, çehre.

y.+*i* 215b/3

y.+*in* 215b/5, 231b/8

y.+*inde* 232b/4

y.+*ini* 215a/14

3.Taraf, yön.

y.+*in* 215a/11, 215b/6

yüzine ur- [T.+T] Ayıplayarak kusurunu yüzüne söylemek.

y.+*ine ururlar* 212a/13, 212b/7

[=15]

zā[Ar.] Arap alfabesinin on birinci harfi.

(ﺯ)

z. 194b/8, 199b/2, 202a/3, 203a/4,
203b/12, 203b/13, 205a/7, 206b/8

[=9]

zā [Ar.]Arap alfabesinin on yedinci harfi. (ظ)

z. 194b/7, 199a/10, 202a/3, 203b/12,
203b/13, 206b/8

z.+*dur* 201a/5

z. +yıl 205a/7

z. +yıla 203a/11

ḥarf-i z. +dur 201a/2

→ḥarf

[=11]

zād [Ar.] Arap alfabesinin on beşinci harfi.

(ض)

z. 194b/6, 202a/1, 203b/13

z. +dur 196a/9

z. +ı 196a/13, 196a/14, 196b/4,

203b/10

z. +uñ 196a/11

ḥarf-i z. +dur 200b/6

→ḥarf

[=11]

zāhir [Ar.] Meydanda olan, görünen.

z. 184b/2, 188a/10, 188b/5, 190a/5,

191a/3, 192a/5, 200a/1, 202a/7,

202b/3, 202b/7, 203a/10, 203a/7,

203a/9, 203b/1, 207b/12, 207b/2,

208a/13, 208a/5, 209b/8, 210a/3,

210b/4, 210b/6, 211b/14, 214b/12,

215b/5, 215b/7, 216a/14, 216b/5,

217a/5, 221a/14

z. +den 217a/7

z. +dendür 217a/7

z. +i 212b/9, 215b/9

z. +inde 198a/9

z. +ine 216a/2

zāhir ol- [Ar.+T.] Görünür duruma gelmek.

z. ola 184a/1

z. oldu 199a/12

z. olur 200a/1, 210a/2, 211a/11

,222a/10

[=43]

Zahîre Burhâneddin el-Buhârî'nin eseri.

z. +den 205b/11, 206b/2

[=2]

zāhiri [Ar.] Görünen, meydanda olan.

kıble-yi z. 215a/13

→ kıble

[=1]

zahiriyye [Ar.] bk. **Zahîre**

fetāvā-yı z. +den 206a/7

→ fetāvā

[=1]

zahmet [Ar.] Güçlük, zorluk.

zahmet çek- [Ar.+T.] Sıkıntıya

uğramak, güçlükle karşılaşmak

z. çekerüz 186a/12

[=1]

zahr [Ar.] Arka.

z. +e 200b/11

[=1]

ẓa‘īf [Ar.] Güçsüz kuvvetsiz.

ẓ. 216a/7

ẓ. +*lere* 231a/5

ẓ. +*lerine* 187a/13

[=3]

ẓāl [Ar.] Arap alfabesinin dokuzuncu harfi. (ﺯ)

ẓ. 194b/7, 199a/10, 202a/3, 202b/5, 203a/10, 203a/11, 203a/8, 203b/12, 203b/13, 204a/2, 204b/12, 204b/13, 204b/2, 205a/7, 206b/8

ẓ. +*dur* 201a/2

ẓ. +*ı* 204b/3

[=17]

ẓālim [Ar.] Zulüm ve haksızlık yapan (kimse).

ẓ. +*lere* 231a/5

[=1]

zamān [Ar.] Zaman, vakit.

zamān-ı evvel [Ar.+Ar.] Önceki zaman, eskiden.

z. -ı *evvelde* 226a/4

z. +*umuzda* 226a/4

[=2]

ẓamme [Ar.] Arap ve Osmanlı alfabesinde üstüne konduğu sessiz harfi u, ü sesiyle okutan hareke, ötre.

ẓ. 206a/1

[=2]

ẓarar [Ar.] Zarar, ziyan.

ẓ. 191a/14

[=1]

ẓarūret [Ar.] Zorunluluk.

ẓ. 131b/13, 137b/9,

ẓ. 202a/12, 213b/14

ẓ. +*ile* 191b/6

[=3]

ẓarūretsüz [Ar. “ẓarūret” +T. “-sÜz”]

Zorunluluk, mecburiyet olmadan.

ẓ. 191b/5, 208a/5

[=2]

ẓarūrī [Ar.] Zorunlu, gerekli.

ẓ. 218a/2

[=1]

ẓāyi‘ [Ar.] Ziyan olmuş, boşa gitmiş (şey).

ẓāyi‘ ét- [Ar.+T.] Ziyan etmek.

ẓ. *étdüñ* 212b/7

ẓ. *êtsün* 212b/6

[=2]

zā’id [Ar.] Sonradan eklenen, ilâve edilen.

z. 223a/2

[=1]

Zebūr [Ar.] Dâvut peygambere indirilen ve münâcatları ihtivâ eden ilâhî kitap

Z. 188b/3

Z. + *da* 184a/11, 184c/1

[=3]

zekât[Ar.] Sahip olunan ve belli bir miktârı aşan mal ve paranın yoksullara dağıtılması gereken kırkta biri.

z. 222b/5

[=1]

zevâl [Ar.] Öğle.

zevâl vaḳti [Ar.+T.] Öğle vakti.

z. *vakti* 211b/3

[=1]

zevḳ [Ar.] Hoşa giden bir şeyden duyulan beğenme duygusu.

zevḳ-i selîm [Ar.+Ar.] En

kusursuz, en yüksek derecedeki zevk.

z. -i *selîme* 198b/14

[=1]

zevḳî[Ar.] Zevke âit, zevkle ilgili.

z. + *dür* 195b/12

[=1]

Zeydbk. Zeyd bin Vehb

Z. 221a/11

[=1]

Zeyd bin Vehb Ebû Süleymân Zeyd b. Vehb el-Cühenî el-Kûfî (ö. 83/702)

Z. 221a/9, 230b/6

[=2]

ẓidd [Ar.] Karşıt.

ẓ. + *ıdur* 224b/7

[=1]

ẓikir bk. **ẓikr**

ẓ. 218b/1

[=1]

ẓikr[Ar.]

1. Allah'ın isimlerini (esmâ-yı hüsnâyı) söylemek sûretiyle yapılan ibâdet.

ẓ. + *e* 230b/13

2. Sözüünü etme, ismini söyleme, anma.

ẓ. + *in* 213a/5, 216b/13

ẓikr êt- [Ar.+T.] Anmak, söylemek.

ẓ. *êtdi* 224a/4

ẓ. *êtdügidür* 193a/1

ẓikr eyle- [Ar.+T.] Anmak, söylemek.

ẓ. *êylemiş* 192b/13

ẓikr ol- [Ar.+T.] Anmak, söylemek.

ẓ. *olanlar* 217a/3

ẓ. *olanlaruñ* 227a/2

ẓ. *olup* 201b/11

ẓikr olun- [Ar.+T.] Anılmak, söylenmek.

ẓ. *olunan* 211b/14, 217a/4

ẓ. *olunmuşdur* 183a/6, 188a/5

ẓikr olun- bk. **ẓikr olun-**

ẓ. *oluna* 212a/2, 218b/10

ẓ. *olunan* 185a/12, 188a/4, 226b/2

z. olundu 183a/8, 187a/6

z. olunmuş 183a/3, 207b/14

z. olunsun 207b/14, 225b/1

z. olunur 185a/14

[=25]

zimmī [Ar.]İslâm ülkelerinde yaşayan gayri müslim tebaa için kullanılan bir terim.

z. 228b/11, 228b/14, 228b/5

z. +ye 228b/4

[=4]

zīnetlū[Ar. “zīnet” + T. “-lū”]

z. 218a/4

[=1]

zīrā[Far.] Çünkü, şundan dolayı.

z. 183b/4, 184a/9, 187a/14, 188b/14, 188b/8, 189a/7, 189b/2, 190a/5, 190a/6, 190b/12, 190b/6, 191a/1, 193a/10, 193a/12, 193a/7, 194a/10, 194a/11, 194a/9, 195a/2, 195a/5, 197b/4, 197b/7, 199a/6, 201b/11, 202a/13, 202b/11, 202b/8, 203a/5, 203b/4, 203b/6, 204a/1, 204a/13, 204b/14, 204b/6, 204b/7, 205a/4, 206b/1, 208a/10, 208a/8, 208b/10,

209a/4, 209a/8, 209b/2, 210a/10, 211a/1, 211a/6, 211a/9, 213a/4, 214b/11, 214b/3, 214b/4, 215a/5, 215b/7, 216a/12, 217a/10, 217a/11, 217a/2, 217b/13, 221a/14, 221a/2, 222a/1, 222a/8, 225b/13, 225b/5, 228a/13, 229b/14, 229b/8, 232a/2, 232a/4, 232a/6, 232a/8

[=71]

zişt [Far.] Çirkin.

z. 214b/13, 214b/14, 215a/3

[=3]

ziyāde [Ar.]Fazla, çok.

z. 189a/14, 189b/1, 209b/6, 216a/6, 217a/12, 217b/8, 218b/6, 227b/11, 228b/12, 228b/6, 228b/9, 229b/7, 230a/13, 232b/7

z. +dür 197b/11, 197b/8, 229a/9

z. +si 189a/14

ḥarf-i z. 206b/12

→ḥarf

[=19]

ziyāderek[Ar.] Daha fazla, daha çok.

z. 216b/10

[=1]

ARAPÇA İFADELER VE ANLAMLARI

Metinde oldukça fazla ayet, hadis ve dua vardır. Eserdeki ayet-i kerimeler metinde Arapça yazılmış, anlamları ve kaynakları dipnotta verilmiştir. Yine hadis-i şeriflerin Türkçe tercümeleri ve kaynakları dipnotlarda yer almıştır. Bu bölümde ise eserde yer alan dualar, övgüler ve benzeri Arapça ibarelerin anlamları verilmiştir.

Arapça İbareler ve Dualar:

‘abduhū ve rasūluhū: Kulu ve elçisi.

(Tahiyyat duasının ‘*abduhū ve rasūluhū*ya kadar olan kısım ifade edilmiştir.) (209b/12, 209b/9, 210a/12, 210a/13, 210a/14, 210a/3, 210a/7, 210a/9, 211b/1, 224a/11)

[=10]

‘aşaf yérine ‘afaşokınsa: “Rüzgâr” yerine (‘afaş)okunsa. (203b/7)

[=1]

‘āşif yérine ‘āfişokınsa: “Şiddetli rüzgâr” yerine (‘āfiş) okunsa. (203b/8)

[=1]

‘alākaderi’l-ḥāl: Durumun elverdiği kadar. (183a/7, 212a/1)

[=2]

‘alā’t-tertīb: Sırasıyla, bir düzen üzere. (195a/14, 197b/14, 198a/11, 198b/9, 200a/12)

[=5]

felak ‘alākokınsa: “Sabah aydınlığı” yerine (‘alak) okunsa. (204a/6)

[=1]

‘alā ḥaddihi: Son haddinde, son derece. (200a/3, 200a/8, 201a/14, 201a/9, 212b/13, 222a/6)

[=7]

‘alā kerremallāhu vechehu ve faḳīhi: Allah onu şereflendirsin. (223b/1)

[=1]

‘aleyhim: Onların üzerine. (203a/3)

[=1]

‘aleyhi’s-selām: Allah’ın selamı onun üzerine olsun. (217b/3, 218a/4, 218a/6, 219a/12, 221a/4, 223a/12, 223a/6, 224a/9, 224a/13, 224b/4, 230b/6, 232b/1, 232b/10)

[=13]

‘aleyhi’ş-şalātu ve’s-selām: Salât ve selam onun üzerine olsun. (196b/2)

[=1]

‘aleyke: Senin üzerine, sana. (227b/14, 227b/4, 227b/5, 227b/9, 229b/13, 230a/5)

[=6]

‘aleyküm: Sizin üzerinize, size. (228b/9, 229b/13, 228b/12, 228b/6)

[=4]

‘aleykümü’s-selām: Selam sizin üzerinize olsun. (230a/1)

[=2]

‘Aleykümü’s-selām yā ehl’el-İslām! Entüm lenā selefün ve naḥnū leküm tebe‘ün ve innā inşāallāhu biküm lāḥikūn: Ey Müslümanlar, esenlik sizin de üzerinize olsun! Siz bizim selefimizsiniz, biz sizin takipçileriniz. *İnşallah yakında biz de aranızda katılacağız.* (231a/7)

[=1]

Allāhu ekber: Allah en büyüktür. (216b/8)

[=1]

Allâh Ta‘âlâ: Yüce Allâh. (183b/4, 184a/11, 212b/3, 212b/6, 213b/5, 215a/7, 216a/11, 216b/8, 220b/14, 225a/4, 229a/13, 215a/1, 216b/10, 216b/9, 212b/11, 213a/5, 213b/1, 214b/11, 229a/4, 213a/4, 215b/3, 218a/8, 219b/2, 227b/10, 215a/14)

[=25]

Allâhu ta‘âlâ ‘azze ve cell: Üstün, kuvvetli yüce Allâh. (209a/12, 215b/11)

[=2]

Allâh ta‘âlâ hazretleri:Hazreti yüce Allâh. (215b/6,216a/2)

[=2]

Allâhümme innâ neste‘înüke ve nestağfiruke ve nestehdîk ve nu‘minübike ve netübü [ileyke] ve netevekkelü ‘aleyk ve nüşnî ‘aleyke’l hayra küllehu neşküruke velâ nekfüruke ve naḥle‘u ve netrukü men yefcüruke : Allahım! Sen'den yardım isteriz, günahlarımızı bağışlamanı isteriz, razı olduğun şeylere hidayet etmeni isteriz. Sana inanırız, Sana tövbe ederiz. Sana güveniriz.Bize verdiğin bütün nimetleri bilerek, Sen'i hayır ile överiz.Sana şükrederiz. Hiçbir

nimetini inkâr etmez ve onları başkasından bilmeyiz. Nimetlerini inkâr eden ve Sana karşı geleni bırakırız.(221b/2)

[=1]

Allâhümme iyyâke na‘büdü ve leke nuşallî ve nescüdü ve ileyke nes‘â ve neḥfidü

nercû rahmeteke ve neḥşâ ‘azābeke inne ‘azābeke bi’l küffâri mülḥıḳ: "Allahım!

Biz yalnız sana kulluk ederiz. Namazı yalnız senin için kılarız, ancak sana secde ederiz.

Yalnız sana koşar ve sana yaklaştıracak şeyleri kazanmaya çalışırız. İbadetlerini

sevinçle yaparız. Rahmetinin devamını ve çoğalmasını dileriz. Azabından korkarız,

şüphesiz senin azabın kafirlere ve inançsızlara ulaşır." (221b/4)

[=1]

Allāh ta‘ālā celle celāluhu ḥazretleri: Hazreti yüce Allāh’ın şânı yücedir.(215b/14)

[=1]

‘a.m. (‘aleyhi’s-selām): Allah’ın selamı onun üzerine olsun. (232b/13)

[=1]

aşḥābu’n-nārı Ateş halkı, cehennem halkı. (206b/11)

[=1]

āyete’l-kürsī:Kur’ân-ı Kerîm’in ikinci sûresi olan Bakara sûresinin, bilhassa tehlikelerden korunmak için okunan ve içinde “kürsî” kelimesi geçtiği için bu ismi alan 255. âyeti.(185a/5, 207b/11)

[=2]

‘azābeke: azâbın (204b/12)

[=1]

ḳavluhu ta‘ālā ‘azze ve celle: Üstün ve kuvvetli Allah’ın şu sözü. (193b/11)

[=1]

benī melā: Ahali.(199b/9, 195a/14)

[=2]

berekātühü: Allah’ın bereketi. (229b/7)

[=1]

bi ednā hā ilā müntehāhu: Baştan sona, bir taraftan bir tarafa.(197a/8,197b/3, 197b/7)

[=3]

bi-ḥaḳā’iḳi’l-umūr: Hakikat işleriyle. (183a/4)

[=1]

cezā: İyi veya kötü karşılık. (196a/5)

[=1]

ceddüke: Saltanatın. (202b/1)

[=1]

El-ğunnehu şavtün yuhrecu minel hayaşimi lâ ‘amele lissan fihi ve hüvel huruc selasün ‘aşara min maḥaric-i fem: Gunne genizden çıkan sestir. Dilin işlevi (görevi) yoktur. O ağız mahreçlerinden on üçüncü mahreçtir. (200a/4)

[=1]

el-ḥamdü:Hamdın sahibi. 202a/5, 202b/10, 202b/9, 207a/6, 207b/1, 202a/6)

[=8]

el-ḥamdü-lillāh: Allah’a hamd olsun, Hamd Allah’a mahsustur. (*kelime-yielḥamdü-lillāh*216b/14)

[=1]

el-ḥamdü-lillāhi: Allah’a hamd olsun, Hamd Allah’a mahsustur. (216b/13)

[=1]

el-ḥamdülillāhi yerine el-ḥamdü-rillāhi okunsa: “Hamd Allah’a mahsustur” yerine “el-ḥamdü-rillāhi” (Yanlış telaffuz edilen kelimedir, anlamı yoktur.) okunsa. e. 202b/7

[=1]

ellezīne: Kimselerin. (203a/8)

[=1]

emīrū’l-mū’minīn: Müminlerin başı (186b/8, 232a/9, 186b/10, 186b/5, 186b/6, 190b/7, 193b/12, 228b/10, 221b/13, 223b/1)

[=10]

en‘amte: Ni‘met verdin. (203a/9, 203a/14)

[=2]

Ene müslimün ve ente ‘ale-s-selāmeti minnī: Ben Müslümanım, sen de benden emin olabilirsin, bana güven. (231a/10)

[=1]

Ene mü’minün ve ente ‘ale-s-selāmeti minnī: Ben mü’minim, bana güven. (231a/9)

[=1]

Eş-şamedü ve es-semedü’llezī lā ye’külu ve lā yeşrabü : Samed’dir, hiçbir şeye ihtiyacı yoktur, yemez ve içmez. (204a/14)

[=1]

es-selām: Selāmete çıkaran. (197a/10)

[=1]

es-selāmu ‘aleyküm: Allah’ın selamı üzerinize olsun. (229a/12)

[=1]

es-selāmu ‘aleyküm ve rahmetullāhi: Allah’ın rahmeti ve selameti sizin üzerinize olsun. (229b/5)

[=1]

es-selāmu ‘aleyküm ve rahmetullāhi ve berakātühü: Allah’ın rahmeti, bereketi ve selameti sizin üzerinize olsun. (229b/6, 230b/11)

[=2]

es-selāmu ‘aleynā min rabbīnā : Rabbimizden bize selām olsun. (230b/10)

[=1]

es-selāmu ‘aleynā ve ‘alā ‘ibadillāh: Selām bizim ve Allah’ın kullarının üzerine olsun. (225a/5)

[=1]

es-selāmu ‘aleynā ve ‘alā ‘ibādullāhi’ş-şālihīn: Selām bizim ve Allah’ın salih kullarının üzerine olsun. (230b/10)

[=1]

es-selāmu ‘aleyke yā eyyühe’n-nebiyyü ve rahmetullāhi ve berakātühü: Ey Peygamber! Sana selām olsun, Allah’ın rahmeti ve bereketi üzerine olsun. (229b/2)

[=1]

es-selāmu ‘aleyküm eyyühe’n-nebiyyü ve rahmetullāhi ve berakātühü: Ey Peygamber! Sana selām olsun, Allah’ın rahmeti ve bereketi üzerine olsun. (230b/1)

[=1]

es-selāmu ‘aleyküm: Allah’ın selamı üzerinize olsun. (229a/12, 229b/3, 229b/4, 230a/3)

[=4]

es-selāmu ‘aleyküm ve rahmetullāhi ve berakātühü ve mağfiretühü: Allah’ın rahmeti, bereketi ve selameti ve mağfireti üzerinize olsun. (229b/8)

[=1]

estağfiruhü: Allah’tan af ve mağfiret dilerim. (204b/5)

[=1]

eş-şıraṭ: Yol. (203a/4)

[=1]

et-taḥiyyātu: “Selām.” (Tahiyyat duâsı kastedilmiştir.) (207a/7, mesâ’il-i et-taḥiyyātu205a/2)

[=2]

et-taḥiyyātu lillāhi ve’ş şalavātu ve’ṭ ṭayyibātu esselāmu ‘aleyke eyyühe’n-nebiyyü ve raḥmetüllāhi ve berakātühü es-selāmu ‘aleynā ve ‘alā ‘ibādillāhi’ş-şāliḥīn. Eşhedü enlā ilāhe illallāh ve eşhedü enne Muḥammeden ‘abduhü ve rasūluhü: “Selam, rahmet ve bütün güzellikler, her türlü dil, beden ve mal ile yapılan ibadet Allah’a mahsustur. Ey Peygamber! Allah’ın rahmeti ve bereketleri senin üzerine olsun. Selâm bizlere ve Allah’ın sâlih kullarına olsun. Ben şahadet ederim (kesinlikle bilirim) ki, Allah’tan başka hiçbir ilâh yoktur. Ve şahadet ederim ki Hazreti Muhammed Allah’ın kulu ve resûludur.” (223b/7)

[=1]

e’ûzu: Sığınıyorum, korunmak istiyorum. Eûzu besmele kastedilmiştir.(202b/5, 204a/2, mesâ’il-i e’ûzu 202b/5)

[=3]

Ey vaşaṭu lissāni ve vaṣṭu ḥaneke ve ḥāfetü lissāni fe aḳşā hā bi ḥarfi taṭavvalā ilā mā yeli el-żarasa ve hüve ledeyhimā ya ‘izzu ve bi’l yümnī yekūnu muḳallālan: Yani dinlin ve üst damağın ortasıdır. Dilin ucu bir harfte üst azı dişlerine uzanır. İki taraflı (sağ veya sol) olması iyidir. Sağ taraftan olması zordur. (196a/7)

[=1]

felā taḳharyêrine felā tekheroḳına: “Sakın ezme” yerine (felā tekher)okuna. (201b/10)

[=1]

fî: Harf-i cer, harf-i târif “el” almış Arapça kelimelerin başına gelen ve bunlara “-de, içinde” anlamı katarak zarflar yapan ek.(194b/8)

[=1]

fî’l-cümle: Sonuçta, nihâyetle. (193a/8, 193b/3)

[=2]

fi'l-enfi yüctelā enfde: Burunda ortaya çıkar. (199b/14)

[=1]

ġāvin: Aldatıcı. (194b/4, 195a/12)

[=2]

ġayruke: Senden başka. (199b/13)

[=1]

ġışāvetün: Perde inmiştir. (199b/13)

[=1]

Ḥaḵ ta'ālā: Yüce Allah. (183b/2, 184a/9, 213a/6, 215a/1, 216b/12, 219a/11, 219a/14, 213b/4, 216a/10, 216b/13, 218a/14, 228a/7, 215a/12)

[=13]

Ḥaḵ ta'ālā 'azze ve celle: Üstün, kuvvetli yüce Allâh. (216a/5)

[=1]

ḥalā: Müsait olan boş yer. (195a/12)

[=1]

Ḥalīlū'r-raḥmān: Allah dostu. (213b/5)

[=1]

ḥamdülillāh: Allah'a hamdolsun. (207a/7)

[=1]

ḥamīde: Övülmeye lâyık. (206b/10)

[=1]

ḥaṭab: Odun. (204b/2)

[=1]

Ḥazret-i ‘Āiše raḍiyallāhu ‘anhā: Allah Hz. Ayşe’den razı olsun. (213b/2)

[=1]

ḥazret -i ‘aleyhi’s-selām: Allah’ın selâmı hazretin üzerine olsun. (186a/11)

[=1]

ḥazret-i Resül ‘aleyhi’s-selām: Allah’ın selâmı hazreti peygamberin üzerine olsun. (191a/10, 203b/9, 216a/12, 219b/8)

[=4]

ihdinā: Bizi ilet. (217a/2)

[=1]

ilā’z-zāhir: Aleni, ortada, açık. (198a/5)

[=1]

İllā: “den” başka anlamında, ancak, sadece. (214a/8)

[=1]

İrfa‘ şavteke ḳalīlen: Sesini azıcık yükselt. (191a/11)

[=1]

hum şerr’ül-berriyeh: Onlar mahlûkâtın en kötüsüdür. (207a/3)

[=1]

inşāallāhu’l-‘azīz: Yüce Allah’ın izniyle. (207b/14, 225b/2)

[=2]

inşāallāhu ta‘ālā: Yüce Allah’ın izniyle. (183a/9, 218b/10)

[=2]

inşāallāhu ta‘ālā‘azze ve celle: Üstün ve kuvvetli yüce Allah’ın izniyle. (212a/2)

[=1]

İnşāa karāa ve inşāa sebbaha ve inşāa sekata: Dilerse okusun dilerse tespih etsin, dilerse sessiz kalsın. (223b/3)

[=1]

İntehū hayşu intehatī’l-melāiketü ve hüve’r-raḥmetullahi ve berekātuhu: Allah’ ın rahmeti ve bereketi kısmında, meleklerin bitirdiği yerde onlar da bitirdiler. (229b/9)

[=1]

ıyyāke na‘būdū ve ıyyāke nesta‘ın: Sadece sana ibâdet ederiz, sadece senden yardım dileriz. (202b/13, 217a/1)

[=2]

ıyyāke na‘būdū : Sadece sana ibâdet ederiz. (203a/2, 203a/3)

[=2]

ıyyāke nesta‘ınü: Sadece senden yardım dileriz.(203a/2, 203a/3)

[=2]

izā cāe: Geldiği zaman. Nasr sûresi kastedilmiştir. (204b/3, *mesā’il-i izā cāenü*204b/3)

[=2]

“İzā’sṭad‘ameke’l-imāme fe-eṭ‘imhu ey izā’sṭeyḳaneke fe-yaḳḳunhü.”: “İdareci tarafından senden (kendisine) ikrâm edilmesi istendiğinde ona yedir.”(Hz. Ali) (190b/7)

[=1]

ḳāri’in:Okuyucular.(195a/14, 194b/5)

[=2]

ķasvede y rine ķavsede okınsa:“Şiddet” yerine (ķavsede) okunsa. (203b/8)

[=1]

ķavluhu ‘aleyhi’s-sel m: Allah’ın selamı onun üzerine olsun, Peygamber’in Şu sözü.
(227a/4)

[=1]

ķavluhu ta‘ l : Yüce Allah’ın Şu sözü. (193b/11, 204a/1, 224a/6, 226b/12)

[=4]

kem :”Gibi” anlamında benzetme edatı. (194b/1, 194b/5, 195b/13)

[=3]

kem  k le’n-nebiyyi ‘aleyhi’s-selam:Peygamberin dediği gibi. (227b/8)

[=1]

keremmall hu vechehu:Allah vechini m kerrem kılsın, yüzünü Şerefli kılsın.(190b/7,
193b/12, 228b/10)

[=3]

ķul: De ki. (207b/3)

[=3]

ķum Őalli, fe inneke lem tuŐalli:Namaz kılmadın, geri kıl. (219b/10, 221a/3)

[=2]

ķunut:“ taat etmek, huŐ  üzere bulunmak, ibadet yapmak, ayakta durmak.” Namazda okunan kunut duaları kastedilmiştir. (204b/9)

[=1]

L  ba’s  bi Őaķb li yedi’l-‘ limi ve’Ő-Őult ni sünnetün:  limin ve sultanın elini  pmekte bir beis yoktur, sünnettir. (231b/13)

[=1]

Lā tusallimū ‘ale’l-yehūda ve’n-naşārā ve’l-mecūsi: “Yahudileri, Mecûsileri, Hristiyanları selamlamayın.” (Hz. Ali) (228b/11)

[=1]

lem yekun: “Değillerdi.” Beyyine sûresi kastedilmiştir.(187a/3)

[=2]

meddât: Uzatmalar. (193b/14)

[=1]

medeḥtuhuyêrine medehtuhu :“Onu övdüm” yerine (medehtuhu)(202b/12)

[=1]

melâ: Dolu olma, doluluk.(194b/9)

[=1]

men:Kim ki, kim anlamına gelen zamir.(204a/9)

[=1]

men yeḡulu: Kimi de der ki. (199b/13)

[=1]

mesed: Hurma lifi. (204b/3)

[=1]

min: men “kim”, min “+Dan” (199b/13, 204a/9)

[=2]

mine’ş-şeyṯāni: Şeytandan.(202b/6)

[=1]

mine'l-ḥaneki ḥafzehu: Boğazda tutulması, korunması gerekir. (195b/11)

[=1]

Minhu ve min 'ulyā eş-ṣenā yā selāsün ve minhu ve min eṭrā fihā miṣlū neclā: Üst ön dış tarafından olan üç tanedir (3 harf) örneğin neclâ kelimesi o taraftandır. (198b/14)

[=1]

merḳadinā: Oturma yerimiz (199b/13)

[=1]

mülḥıḳ mülḥık oḳunsa: “Ulaşıır” yerine (mülḥık) okunsa. (204b/13)

[=1]

na‘ būdü: İbadet ederiz. (203a/1)

[=1]

naḥfidu: Kendimizi hizmet vermek için sana sunarız. (204b/12)

[=1]

naşr: Yardım. (204b/4)

[=1]

Nebīallāh: Allah tarafından gönderilen peygamber. (223b/11)

[=1]

neffāṣātü: Üfleyenlerin. (204a/7)

[=1]

nestağfiruke yerine nestahfiruke oḳunsa: “Senden mağfıret dileriz” yerine nestahfiruke okunsa (204b/9)

[=1]

nesta‘inü: Senden yardım dileriz. (203a/1, 205a/1)

[=1]

ne‘üzubillāhi: Allah korusun, Allah’a sığınırım. (219b/5)

[=1]

ne‘üzubillāhimine’z-zālimīn: Zalimlerden Allah’a sığınırım. (212b/8)

[=1]

nevfelā: Deniz, deryâ.(194b/1, 194b/6)

[=2]

Nuhīnā en-nezīda ‘alā ‘aleykum: Aleyküm’den sonra bir şey söylememiz bize yasaklandı.(228b/8)

[=1]

nuşallī: Namaz kılarız. (204b/11)

[=1]

raā: Gördü. (194b/6)

[=1]

raḍiyallāhu: Allah razı olsun. (194a/12)

[=1]

raḍiyallāhu ‘anhu: Allah ondan razı olsun.(185b/4, 184b/7, 185b/8, 185b/1, 185b/11, 185b/13, 186a/2, 186b/10, 186b/4, 186b/5, 186b/6, 186b/8, 189b/14, 189b/9, 191a/4, 196b/7, 213b/7, 218a/9, 221b/13, 223a/10, 223b/2, 224b/1, 224b/4, 228b/1, 228b/8, 230b/6)

[=26]

raḍiyallāhu ‘anhumā: Allah onların ikisinden razı olsun. (207b/10, 217a/12, 223a/11, 228b/1)

[=4]

raḥimahullāh: Allah ona merhamet eylesin, Allah rahmet eylesin. (183a/11, 183b/11, 183b/5, 183b/6, 183b/9, 188a/9, 188b/1, 188b/9, 192b/13, 193b/2, 194a/2, 208a/3, 208a/6, 208b/10, 208b/11, 209a/7, 213b/13, 219b/1)

[=18]

raḥmetullāhi: Allah’ın rahmeti onun üzerine olsun. (220b/12)

[=1]

raḥmetullāhi ‘alehi: Allah’ın rahmeti onun üzerine olsun. (212a/2, 213b/10, 213b/9, 230b/4)

[=4]

raḥmetullāhi ve berakātühü: Allah’ın rahmeti ve bereketi. (229b/11)

[=1]

Resūl ‘alehi’s-selām: Allah’ın selamı Hz. Peygamber’in üzerine olsun. (220b/2, 223a/8)

[=2]

Resūl ‘a.m (Resūl ‘alehi’s-selām): Allah’ın selamı Resūl’ün üzerine olsun. (190b/7, 232b/7)

[=2]

Resūl ḥazreti ‘alehi’s-selām: Allah’ın selamı Hz. Resul’ün üzerine olsun. (185b/1, 185b/11, 185b/3, 185b/5, 185b/9, 186a/13, 186a/2, 186a/6, 186a/8, 187a/8, 188b/11, 190a/10, 190a/14, 190a/7, 191a/13, 191a/3, 191a/7, 191b/3, 209a/10, 209a/8, 209b/10, 212a/10, 212a/14, 212a/4, 212a/6, 213a/11, 213a/7, 213b/2, 213b/4, 215b/2, 218a/11,

219b/12, 219b/9, 220a/1, 220a/10, 220a/12, 220b/3, 221a/2, 224a/14, 224a/2, 224a/4, 224b/1, 224b/7, 227b/6, 224b/9, 228a/14, 228b/2, 230a/13, 230a/2, 231b/10, 232b/5, 232b/6, 233a/11, 233a/5, 233a/8)

[=55]

Resûl Һazreti ‘a.m. (Resûl Һazreti ‘aleyhi’s-selâm) : Allah’ın selamı Resûl’ün üzerine olsun. (190a/12, 219b/11, 228b/7)

[=3]

rıdvanullâhi ‘aleyhim ecma‘în: Allah onların hepsinden razı olsun. (232b/11, 232b/2)

[=2]

rummân: Nar. (203b/3, 203b/5)

[=2]

Ru’ûs şenâyâ-yı ‘ulyâ-yı şefein süflâ:Üst ön dişi alt dudağa birleştirmek, değdirmek.(199b/5)

[=1]

şafâ:Gönül şenliği, rahat, huzur.(199b/2, 194b/8)

[=2]

sa‘îr yerine şa‘îr: “Harlı ateş yerine” (şa‘îr) okunsa. (203b/8)

[=1]

şallî ‘alâ Muhammedin: Muhammed üzerine fazlını gönder. (205a/5)

[=1]

şamed: Hiçbir şeye muhtaç olmayan. (204a/11)

[=1]

selâmun ‘aleyküm: Allah’ın selâmı üzerinize olsun. (229a/12)

[=2]

Ṣelāsūn bī aḳṣa’l-ḥalīḳi ey ṣelāsū aḥrufin ḥāşılātūn mine’l ḥurūf: Üç boğaz harfi yani üçü boğazdan çıkan harflerdir. (194b/10)

[=1]

Ṣelāsūn bi aḳṣa’l-ḥalḳı veeşnāni vaştuhu ve ḥarfāni minhā evvele ḥalḳı cemmela:

Boğazın sonundan ve dişlerin ortasından çıkan üç harftir ve ikisi boğazın üst tarafından çıkarılırsa güzel olur.

Ş. 194b/9

[=1]

sele:Sel. (205a/4)

[=2]

Semi‘ Allāhu limen ḥamideh: Kim ki O’na hamd ederse Allah duyar. (206b/9)

[=1]

senā:Ön diş. (194b/8)

[=1]

seyeşlā: Girecektir. (204b/1)

[=1]

siccil: Çamur. (194b/8)

[=1]

subḥāneke: Sen paksın. (202b/1)

[=1]

subḥāne rabbiye’l ‘alā: Büyük olan Rabbim her türlü noksan sıfatlardan uzaktır.(206b/5, 206b/7)

[=2]

subhāne rabbīye'l ‘azīm: Büyük olan Rabbim her türlü noksan sıfatlardan uzaktır.
(206b/5, 206b/6, 206b/7, 205a/6)

[=4]

subhāne rabbīye'l kerīm: Kerem sahibi Rabbim her türlü noksan sıfatlardan uzaktır.
(206b/6)

[=1]

şart: Koşul. (194b/5, 196a/5)

[=2]

Taḫbīlū yedi'l-‘ālimi ve’s-sulṭān-ı ‘ādili sūnnetün: Alimin ve adil sultanın elini
öpmek sūnnettir. (232a/7)

[=1]

temme: Bitti. (199a/2, 194b/7)

[=2]

terḳīkāt: İnceltmek, yumuşatmak. (193b/14)

[=1]

tevvābā: Tevbeyi kabul edendir. (204b/4)

[=1]

tüffāḥ: Elma. (203b/3, 203b/4, 203b/6)

[=3]

vallāhu a‘lem: En iyisini Allah bilir. (183a/4, 218b/7, 232b/8)

[=3]

ve ‘aleykümü’s-selām ve raḥmetullāhi: Allah’ın selāmı ve rahmeti senin de üzerine olsun. (229b/5)

[=1]

ve’l fecri: Şafak vaktine and olsun. Fecr sûresi kastedilmiştir. (187a/1, 187a/3, 187a/1, 187a/2)

[=4]

Ve bâṭını süflā mine’ş-şefeteyni min kul veli’ş-şefeteyni ec‘al selāsen ta’dilā: Onardan üçünü (üç harf) dengeli, eşit ölçülerde iki dudağın alt ve iç kısmından söyle. (196b/6, 198b/7)

[=2]

Velehüm: Onlar için vardır. (199b/13)

[=1]

ve’ş-şalāvātu: Ve bedensel ibadetler. (205a/3)

[=1]

ve’ş-şāliḥīn: Ve salih olan kulları üzerine. (205a/3)

[=1]

ve vaṣṭuhumā minhu selāṣūn: Bu harflerden üçünün mahreci dilin ortasındandır. (196a/3)

[=1]

ve’ṭ-ṭayyibātu: Ve mâli fedakârlıklar da. (205a/2)

[=1]

Ve bi’l yumnā yekūnu muḳallalā: Sağ tarafta telaffuz etmek az olur. (196b/3)

[=1]

ve dūne : Ve olmayan. (197a/10, 197b/3)

[=2]

ve eṣnāni vasaṭahu: Ve ikisi boğazın ortasından çıkar. (195a/9)

[=1]

Ve lā i'tibār li'l-vuḳūfi fī cevāzi'ş-şalāti: Namazın doğru olmasında vakıf (durma, duraklama) dikkate alınmaz. (205b/5)

[=1]

vemā li kıyāsın fi'l-ḳır'āti medhālün fe dūneke māfi'r-rizā mütekeffilā :Kıyasın okumaya dahil, etkisi yoktur. (194a/10)

[=1]

Ve nüṣnī: Ve överiz. (204b/12)

[=1]

ve's-sayf: ... رَحْلَةُ السَّيِّئِ وَالصَّيِّفِ de ve's-sayf (yanlış telaffuz) dese (206b/14)

[=1]

ve fī üvelin min kilmi beyteyni cem'uhā: Cemī' yigirmi sekiz harf bu iki beytün kelimelerinün evvelki harfidür. (194a/13)

[=1]

ve ğunnetü tenvīnin ve mīmin in sekenne velā izhāra fi'l enfi yüctelā: Mimi ve tenvini ister sükunlu okuyalım ister gunneli okuyalım her durumda genizde açığa çıkar. (199b/11)

[=1]

Ve ḥarfāni minhā evvele ḥalkı cemmelen: O örneklerden iki tanesi boğazın ön tarafından çıkar. (195a/11)

[=1]

ve Һarfün min eṭṛāfi eş-ṣenāya hiye'l 'ulā ey ru'usi es-ṣenāyā: Harf üst ön diş tarafındandır. (199b/3)

[=1]

ve Һarfün min eṭṛāfi's-ṣenāyā hiye'l 'ulā ey ru'usi es-ṣenāyā: Harf üst ön diş tarafından yani ön dişlerin ortasındandır. (199b/3)

[=1]

ve Һarfün bi ednāhā ilā müntehāhu Һad yeli el-Һaneke ve dunehu zu vilā: Harfin dilin ucunda ve üst damakta telaffuz edilmesi. (196b/8)

[=1]

ve Һarfün lehu aḳṣa'l-lisāni ve fevḳahu mine'l- Һaneke Һafzıhu: Harfin dilin sonunda(boğaza yakın yer) ve damağın üstünde tutulması.(195a/13)

[=1]

ve Һarfün bi esfelā: Alttaki harf. (195b/12)

[=1]

ve Һarfün yudanihi ila'ż-żahri medḥalün ve kem Һāziḳın ma'a Sıbeveyhi bihi ictilā: Arkasına yaklaştırılan harfın çıkış yeri vardır. Sıbeveyh ile birlikte birçok alim kişi ona itibar ederler, açığa çıkarırlar. (197b/9)

[=1]

Ve Һarfün lehü aḳṣa'l-lisani ve fevḳahu mine'l-Һaneke Һafzıhu: Dilin en sonunda ve boğazın en üst kısmında muhafaza edilmesi, çıkarılması gerekir. (195a/13)

[=1]

ve hüve ledeyhimā ya'izzu bi'l yumanī yekūnu muḳallalā: (Dâd harfini) azı dişlerinin yanından telaffuz etmek daha iyidir. (196a/12)

[=1]

ve ‘inde şırātın ve’ş-şırātı linuḵbülā biḥaysü etā ve’ş-şādu zāyen eṣemmiḥā: Sırātın ve sırātı şeklinde veya sād yerine zâ geldiğinde işmâm ile okunursa kabul edilebilir.

(203a/5)

[=1]

ve kem ḥāzīḵın ma‘a Sībeveyhi bihi ictelā kem-i tekşiriyye: Nice usta kişiler Sibeveyhi ile birlikte onu açığa çıkardı, kem çokluktur. (198a/9)

[=1]

ve li’ş-şefeteyni ic‘al selāşen li ta’dilen:Bu üç harfî Tadil yapabilmek için iki dudaktan uygula. (199b/8)

[=1]

ve minhu ve min eṭrā fihā mişlühā neclā: Ondan ve onun tarafından meselâ neclā kelimesi gibi. (199a/1, 199a/9, 199a/13)

[=3]

ve minhü: Ondan.(199a/13)

[=1]

ve minhü beyni’ş- şenā: İki ön diş arasındandır. (199a/14)

[=1]

ve minhü ve min beyni’ ş-şenāya şelāşetün: Ondan ve iki ön diş arasından çıkan üç tanedir. (199a/12)

[=1]

ve min aṭrā fihā: Onun etrafından. (199a/10)

[=1]

ve min şerri: ve şerrinden. (Felâk sûresinde geçmektedir.) (204a/6)

[=1]

ve min tarafı'n-hunne's- selâşü li Kuṭribin: Kutrûb'a göre onların üçü aynı taraftandır, aynı mahreçtedir. (198a/13, 198a/14)

[=1]

ve Yahyâ ma'a Cermî ma'nâhu kuvvilâ : Yahya ile birlikte Cermi manasını sözlü olarak dile getirdiler.(198a/13)

[=1]

ve'z-zariyât: Kaldıran rüzgarlara and olsun. Metinde Zâriyat sûresi kastediliyor. (185b/3)

[=1]

ve'd-ḍuḥâ: Kuşluk vaktine and olsun. (Duha suresi kastedilmiştir.) (186b/3)

[=1]

vücūhin:Yüzler,yönler. (194b/9)

[=1]

ve lâ'd-ḍallîn: Ve sapmışların değil. (203a/10)

[=1]

yedḥulūne: Girdiklerini. Nasr suresinden alınmıştır. (204b/4)

[=1]

yüdānihi:Yaklaştırmak (197b/10)

[=1]

yüsrin:Kolaylık.(196a/5)

[=1]

ẓāri‘in: Alçakgönüllülük. (194b/6, 196a/9)

[=2]

ẓāte lehebin: Alevli. (Tebbet sûresi 3. âyetten alınmıştır.) (204b/2)

[=1]

ẓıllu: Gölge. (194b/7, 199a/10)

[=2]

ẓī: Önüne geldiği kelimelere “sâhip, -li” anlamı katan ön ek. (199a/10, 194b/7)

[=2]

ẓuhūr: Meydana çıkma. (194b/7)

[=2]

zühdi: Dünyadaki maddî zevklerden kendini arındıran kimse. (199b/2, 194b/8)

[=2]

ẓümütāba‘tin: Tâbi olan. (197a/11)

[=1]

ẓüvilā: Takip eden. (197a/12, 197a/10, 197b/3)

[=3]

SONUÇ

1. *Kitâb-ı Hulviyyât* isimli eser XV. yüzyılda Candaroğlu İsmail Bey tarafından kaleme alınmıştır.
2. Yaptığımız tenkitli metin çalışmasından hareketle istinsah tarihi daha eski olan M. nüshası daha okunaklıdır. [23.-29.] bâblar arasında M1. ve T. nüshasında eksik kısımlar bulunmaktadır.
3. Eser, dönemin dil özelliklerini taşımaktadır; aykırı imlâ, ses ve şekil bilgisine rastlanılmamıştır.
4. Müellif halkı dini konularda bilgilendirmek amacıyla bu hacimli eseri sade bir dille kaleme almıştır. Düşüncelerini desteklemek için ayet, hadis, dua ve Arapça ibarelerden faydalanmıştır. Arapça ibareleri kullandığı yerlerde eserin dili ağırlaşmıştır. Bununla birlikte Arapça kelime ve cümlelerin ara ara Türkçe çevirilerini metnine dahil ederek herkes tarafından anlaşılmayı hedeflemiştir.
5. Yani kelimesiyle sözcüklerin Türkçe anlamları verilmiştir. Bu nedenle eser sözlük niteliği de taşımaktadır: “*müntehâ-yı lisâna dek ya ‘nî dilüñ ucına dek*” (196b/10), “*havâ-yı hayşûmdan gelür ya ‘nî burun delüğinden gelür*” (200a/1-2), “*şefeteyndendir ya ‘nî tudaqdandır*” (201a/8), “*secdeleri îmâ ile ya ‘nî işâret ile êde demiş*” (208b/6) vb.
6. *Kitâb-ı Hulviyyât* Eski Anadolu Türkçesinin söz varlığına katkı sağlayacak, halk ağzının inceliklerini yansıtan bir eserdir. Çeviri yazısını yaptığımız [23-29.] bâblar arasındadikkatimizi çeken kelime ve kelime grupları şu şekildedir: “**dürüst**” kelimesinin *TDK Sözlüğünde* birinci anlamı, “*Sözünde ve davranışlarında doğruluktan ayrılmayan, doğru (kimse)*” şeklindedir. Metnimizde bu kelime “*kurallara uygun, yanlışsız*” anlamında kullanılmıştır: “*namâzı dürüst ola*” (202a/7), “*subhâne rabbiye’l-‘alâ demek dağı dürüstdür*” (206b/7). “**avâzuñı kaldur-**” *sesini yükselt-* (191a/11), “**hakķı ödenmiş ol-**” *gereğini yerine getir-* (222a/3), “**azîz dut-**” *değerini yükselt-* (227b/7), “**ķarârlan-**” *yerli yerinde ol-* (208a/2), “**kendüyi yêñ-**” *kendini tut-*, (196b/9), “**ķıgır-**” *çağır-* (186b/9), “**oñul-**

”iyileş- (211b/10), “**tanuḳluḳ vēr-**” *şahitlik et-* (223b/13), “ **yığ-**” *engel ol-* (214a/8) anlamında kullanılmıştır. *Etrafında dolaş-* anlamı taşıyan **yören-** ile **var-** fiili birleşik yapı oluşturmuştur: “**yöreni var-**” (191a/4). **kaldır-** ve **tut-** filleri *yukarıda tutmaya devam et-* anlamında “**ḳaldurı dut-**” şeklinde kullanılmıştır (208a/9). “**ḥurmāistān**” *hurma bahçesi* (218a/9) anlamında kullanılmıştır. “**loḡusa**” kelimesi *noḡasā* şeklinde yazılmıştır (222a/1).

7. “**Aḡaç durduḡınca ḳuş eksük olmaz.**” cümlesi sözlüklerde rastlamadığımız, hem gerçek anlamlı hem mecâz anlamlı bir atasözüdür. Aḡaç dallarının kuşların mekânı olması gerçek anlamı düşündürmektedir. Mecaz anlam olarak da müellif eserde ağacı nefsanî arzulara benzetmiştir, nefsanî arzular giderse endişeler de gidecektir. (217b/13). Yani olumsuz düşüncelerden kurtulmak isteniyorsa önce ona sebep olan unsurlardan kurtulmak gerekir.

KAYNAKLAR

- ABDU'L-AZİZ BUHARÎ, Alâu'd-dîn Abdu'l-azîz b. Ahmed b. Muhammed (ö. 730/1330), *Keşfu'l-Esrâr Şerhu Usûli'l-Pezdevî*, Dâr'ul-Kitâbi'l-İslâmî, I-V, ts.
- ABDULKADİROĞLU, Abdulkerim, “Candaroğlu İsmail Bey ve Hulviyyât-ı Sultânî Adlı Eseri Üzerine Notlar”, *Türk Tarihinde ve Kültüründe Kastamonu Tebliğler (19-21 Ekim 1988 Kastamonu)*, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1989, s. 43-54.
- ABDULKADİROĞLU, Abdulkerim, “Hulviyyât-ı Sultânî veya Şâhî”, *Kültürümüzden Esintiler*, Anıl Matbaa ve Ciltevi, Ankara 1997.
- ABDU'R-REZZAK, Ebû Bekr Abdu'r-rezzâk b. Hemmâm b. Nâfi' es-San'ânî el-Himyerî (ö. 211/827), *el-Musannef*, thk. Habîbu'r-rahman el-A'zamî, el-Mektebu'l-İslâmî, I-XI, Beyrut, 1403/1982, 2. Baskı.
- ACLÛNÎ, Ebu'l-Fidâ İsmâîl b. Muhammed b. Abdu'l-hâdî el-Cerrâhî(ö. 1162/1749), *Keşfu'l-Hafâ ve Müzîlu'l-İlbâs*, thk. Abdu'l-hamîd b. Ahmed el-Hindâvî, el-Mektebetu'l-Asriyye, I-II, Beyrut, 1420/2000, 1. Baskı.
- AHMED BİN HANBEL, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed eş-Şeybânî el-Mervezî (ö. 241/855), *el-Musned*, thk. Şuayb el-Arnâûd, Muessesetu'r-Risâle, Beyrut, 1421/2001, 1. Baskı.
- BANGUOĞLU, Tahsin, *Türkçenin Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 10. bs., Ankara 2015.
- BEYHAKÎ, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî (ö. 458/1066), *Şuabu'l-İmân*, thk. Abdu'l-alâ Abdu'l-hamîd, I-XIV, Mektebetu'r-Ruşd, Riyâd, 1423/2003, 1. Baskı.
- BEYHAKÎ, Ahmed b. el-Hüseyn, *Ma'rifetu's-sunen ve'l-âsâr*, nşr. Seyyid Kesrevî Hasan, Dâru'l-Kutubi'l-ilmîyye, Beyrut 1991.
- BEYHAKÎ, Ahmed b. el-Hüseyn, *es-Sunenu'l-Kubrâ*, Mektebetu'l Daru'l-Bâz, 1994.
- BUHÂRÎ, Muhammed b. İsmail, *el-Câmiu's-Sahîh*, Beytu'l-Efkârî'd-Devliyye, Riyad 1998.

- BUHARÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl (ö. 256/870), *el-Câmiu's-Sahih*, thk. Muhammed Zuheyr b. Nâsır, *Dâr-u Tavkî'n-Necât*, I-IX, Beyrut, 1422/2001, 1. Baskı.
- BUHARÎ, Ebû Abdullâh Muhammed b. İsmâîl (ö. 256/870), *el-Edebu'l-Mufred*, thk. Muhammed Fuâd Abdu'l-bâkî, *Dâru'l-Beşâiri'l-İslamiyye*, Beyrut, 1409/1989, 3. Baskı.
- DÂREKUTNÎ, Ebü'l-HasenAlî b. Ömer b. Ahmed ed-Dârekutnî (ö. 385/995), *es-Sunen*, thk. Şuayb el-Arnâûd, *Muessesetu'r-Risâle*, I-V, Beyrut, 1424/2004, 1. Baskı.
- DAŞDEMİR, Muharrem, *Türkçenin Yapısal - İşlevsel Söz Dizimi*, Fenomen Yayıncılık, Erzurum 2015.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Aydın Kitabevi Yayınları, 30. bs., Ankara 2013.
- EBÛ YA'LÂ, Ahmed b. Alî b. el-Musennâ et-Temîmî el-Mevsîlî (ö. 307/919), *el-Musned*, thk. Hüseyin Selim Esed, *Dâru'l-Me'mun*, I-XIII, *Dimaşk*, 1404/1984, 1. Baskı.
- DİLÇİN, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 4. bs., Ankara 2018.
- EFENDİOĞLU, Süleyman - İŞCAN, Adem, "Türkçe Ses Bilgisi Öğretiminde Ses Olaylarının Sınıflandırılması", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 43, Erzurum 2010, s. 121-143.
- ERASLAN, Kemal, *Eski Uygur Türkçesi Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2012.
- ERCİLASUN, Ahmet Bican, *Türk Dil Tarihi*, Akçağ Yayınları, Ankara 2008.
- ERGİN, Muharrem, *Türk Dili*, Bayrak Basım, İstanbul 2001.
- ES-SAN'ÂNÎ, Abdu'r-rezzâk, el-Musannef, nşr. Habîbu'r-rahmân el-A'zamî, *Mektebetu'l-İslâmiyye*, Beyrut 1983.

- FAHREDDİN ER-RÂZÎ, EbûAbdullâhFahrüddîn Muhammed b. Ömer b. Hüseyin (ö. 606/1210), *Mefâtihu'l-Gayb*, Dâr-u İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, 1420/1999, 3. Baskı.
- HEYSEMÎ, Ebu'l-Hasen Nûruddîn Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân (ö. 807/1405), *Mecmau'z-Zevâid*, thk. Husâmuiddin el-Kudsî, I-X, Mektebetu'l-Kudsî, Kahire, 1414/1994.
- GABAIN, A. Von., *Eski Türkçenin Grameri*, çev.: Mehmet Akalın, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 4. bs. Ankara 2003.
- GÜLSEVİN, Gürer, *Eski Anadolu Türkçesinde Ekler*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1977.
- GÜRBÜZ, Faruk, “Fiilleri Sıfat-Fiil Yapan Ekler midir, Kullanım mı?”, *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 44, Erzurum 2010.
- HATİBOĞLU, Vecihe, *Türkçenin Ekleri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2. bs., Ankara 1981.
- HEYSEMÎ, Ebu'l-Hasan Nuruddîn, *Mecmau'z-Zevâid ve Menbau'l-Fevâid*, C. VII, Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut 1986.
- İBN EBÛ ŞEYBE, Ebû Bekir, *el-Musannef*, nşr. Kemâl Yusuf el- Hud, Riyâd, 1409.
- İBN HİBBÂN, EbûHâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed el-Büstî (ö. 354/965), *es-Sahîh*, thk. Şuayb el-Arnâûd, Müessesetü'r-Risâle, I-XVIII, Beyrut, 1414/1993, 2. Baskı.
- İBN HUZEYME, Ebû Bekr Muhammed b. İshâk b. Huzeyme es-Sulemî en-Nîsâbûrî (ö. 311/924), *es-Sahîh*, thk. Muhammed Mustafa el-A'zamî, el-Mektebu'l-İslamî, I-IV, Beyrut, ts.
- İBNMÂCE, Ebû Abdullâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî (ö. 273/887), *es-Sunen*, thk. Muhammed Fuâd Abdu'l-bâkî, I-II, Dâr-u İhyâi'l-Kutubi'l-Arabiyye, Beyrut, ts.

- İBNU'S-SALAH, Ebû Amr Takıyyuddîn Osmân b. Salâhiddîn Abdu'r-rahmân b. Mûsâ eş-Şehrezûrî (ö. 643/1245), *Marifetu Envâ-ı Ulûmi'l-Hadis*, thk. Nuruddin Itr, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1406/1986.
- KARAAĞAÇ, Günay, *Türkçenin Ses Bilgisi*, Kesit Yayınları, İstanbul 2018.
- KARAGÖZ, Nail, "Candaroğlu İsmail Bey ve Hulviyyât Adlı Eserindeki 'Fıtır Sadakası' Bâbı", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, S. 20, 2012.
- KARAGÖZ, Nail, "Candaroğlu İsmail Bey'in Hulviyyât Adlı Eserinde Ebu Hanife ve Hanefilik Vurgusu", *IV Şeyh Şa'ban-ı Velî Sempozyumu (Hanefîlik Mâtûrîdîlik, 05-07 Mayıs 2017)*, C. 2, Ed. Cengiz ÇUHADAR-Mustafa AYKAÇ-Yusuf KOÇAK, Kastamonu Üniversitesi Matbaası, 2. bs., Kastamonu 2018.
- KARAGÖZ, Nail, "Hanefî-Mâtûrîdî Gelenekte Kıyas İçerikli İstidlâl (Hulviyyât Örneği)", *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Kelâm Bilim Dalı Yayımlanmış Doktora Tezi*, Adana 2014. (Danışman: Doç. Dr. İsmail Şık)
- KARAGÖZ, Nail, *Hulviyyât Sultanın Tatlıları (Değerlendirme-Latinize-Lügatçe-Dizin)*, Altınordu Yayınları, Ankara 2020.
- KOCA, Arif, "Kitâbu Hulviyyât [14-22. Bâb] (İnceleme-Metin-Dizin)", *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Erzincan 2020. (Danışman Doç. Dr. Mehmet Cihat Üstün).
- KORKMAZ, Zeynep, *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 6. bs., Ankara 2019.
- KORKMAZ, Zeynep, *Grammer Terimleri Sözlüğü*, Türk Dil Kurumu Yayınları, 3. bs., Ankara 2007.
- MÂLİK B. ENES, *el-Muvattâ'*, thk. M. Mustafa A'zamî, Muessesetu Zâyed Sultan Âli Nehyân, Abu Dabi 2004.

- MOĞULTAY B. KILIC, Ebû Abdillâh Alâuddîn Abdullâh el-Bekcerî el-Hikrî (ö. 762/1361), *Şerhu Sunen İbn Mâce*, thk. Kâmil Uveyza, Mektebetu Nezzâr, I-V, Suûdi Arabistan, 1419/1999, 1. Baskı.
- MÜSLİM, Ebu'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc (ö. 261/875), *el-Câmiu's-Sahih*, thk. Muhammed Fuâd Abdu'l-bâkî, Dâr-u İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, I-V, Beyrut, ts.
- MÜTERCİM ASİM EFENDİ, *Burhân-ı Katı*, haz. Mürsel Öztürk-Derya Örs, Türk Dil Kurumu Yayınları, 2. bs., İstanbul 2009.
- NESÂÎ, Ebû Abdu'r-rahmân Ahmed b. Şuayb b. Ali (ö. 303/915), *Amelu'l Yevm ve'l-Leyle*, Thk. Faruk Hammâde, Muessesetu'r-Risâle, Beyrut, 1406/1985, 2. Baskı.
- ÖZKAN, Mustafa, *Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi*, Filiz Kitabevi, İstanbul 2017.
- REDHOUSE, James W., *Müntahabât-ı Lügât-i Osmâniyye*, haz. Recep Toparlı-Betül Eyyöge Yılmaz-Yaşar Yılmaz, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2016.
- SEHÂVÎ, Ebû'l-Hayr Şemsuddîn Muhammed b. Abdu'r-rahmân (ö. 902/1497), *el-Mekâsıd'ul-hasene*, thk. Muhammed Osman el-Haşî, Dâru'l-Kitâb'il-Arabî, Beyrut, 1405/1985, 1. Baskı.
- ŞEMSETTİN SAMÎ, *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 1978.
- SERAHSÎ, Ebû Bekr Şemsu'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed (ö. 483/1090), *el-Mebsût*, Dâru'l-Ma'rife, I-XXX, Beyrut, 1414/1993.
- STEINGASS, Francis Joseph, *A Comprehensive Persian-English Dictionary*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2005.
- TEKİN, Talat, *Orhon Türkçesi Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2016.
- TABERÂNÎ, Ebu'l-Kâsım Musnidu'd-Dünyâ Süleymân b. Ahmed b. Eyyûb et-Taberânî (ö. 360/971), *el-Mucemu'l-Kebir*, Hamdî b. Abdu'l-lmecîd, Mektebetu İbnTeymiye, I-XXV, Kahire, 1415/1994, 2. Baskı.

- TAYÂLÎSÎ, Ebû Dâvûd Süleymân b. Dâvûd b. el-Cârûd (ö. 204/819), *el-Musned*, thk. Muhammed b. Abdu'l-Muhsin et-Turkî, Dâr-u Hicr, I-IV, Mısır, 1419/1999, 1. Baskı.
- TİMURTAŞ, Faruk Kadri, *Eski Türkiye Türkçesi*, Kapı Yayınları, 3. bs., İstanbul 2019.
- TİRMİZÎ, Ebû İsa Muhammed b. İsa b. Sevre (ö. 279/892), *es-Sunen*, thk. Beşşar Avvad Maruf, Dâru'l-Garbi'l-İslami, I-VI, Beyrut, 1416/1998.
- TİRMİZÎ, Ebû İsa Muhammed b. İsa, *Sunenu't-Tirmizî*, thk. Ahmed Muhammed Şâkir-Muhammed Fuad Abdu'l-baki İbrahim Atve Ivaz, Mektebetu ve Matbaati Mustafa el-Bâbî el-Halebî, Kahire 1975.
- TULUM, Mertol, *17. Yüzyıl Türkçesi ve Söz Varlığı*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011.
- YELTEN, Muhammet, *Eski Anadolu Türkçesi (Dil Bilgisi ve Metinler)*, Hiperlink Yayınları, İstanbul 2019.
- YÜCEL, Yaşar, “Candaroğulları”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 7, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1993, s. 146-149.
- YÜCEL, Yaşar, *XIII-XV. Yüzyıllar Kuzey-Batı Anadolu Tarihi Çoban-oğulları, Candar-oğulları Beylikleri*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1980.